

ספר בראשית

Genesis

Formatting by Nathan Kasimer

With the Targum, 1917 JPS Translation, and Rashi

©Nathan Kasimer, 2021 (5782). This text may be re-used under the terms of the Creative Commons Sharealike 2.0 license (CC-BY-SA), the terms of which are available here: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/>. This book includes the following texts:

- Miqra According to the Masora
  - License: CC-BY-SA
  - Source: https://he.wikisource.org/wiki/מקרא_על_פי_מסורה
- Targum Onkelos, vocalized according to the Yemenite Taj
  - License: CC-BY-SA
  - Source: https://he.wikisource.org/wiki/תרגום_אונקלוס
- Rashi Chumash, Metsudah Publications, 2009
  - License: CC-BY

All these texts were retrieved from Sefaria. It was typeset and formatted using L^AT_EX, using the Shlomo font by Shlomo Orbach from <https://sites.google.com/site/orlaeinayim/download> and the EB Garamond font by Georg Duffner from <http://www.georgduffner.at/ebgaramond/index.html>. Both of these were used under the terms of the SIL Open Font License.

תוכן העניינים

iv	Introduction
v	Usage Guide
1	פרשת בראשית
24	פרשת נח
44	פרשת לך לך
64	פרשת וירא
88	פרשת חיי שרה
103	פרשת תולדות
118	פרשת ויצא
140	פרשת וישלח
161	פרשת וישב
178	פרשת מקץ
199	פרשת ויגש
214	פרשת ויחי
231	פרשת שמות למנוחה בשבת ויחי
231	פרשת שמות
233	הפטרות
233	הפטרת בראשית
235	הפטרת נח

237	הפטרת לך לך
239	הפטרת וירא
242	הפטרת חיי שרה
245	הפטרת תולדות
247	הפטרת ויצא
250	הפטרת וישלח
252	הפטרת וישב
253	הפטרת מקץ
255	הפטרת ויגש
256	הפטרת ויחי
259	מפטיר לשבת ראש חודש
259	הפטרת שבת ראש חודש
262	הפטרת שבת מחר חודש
264	מפטיר לשבת חנכה
272	הפטרת חנכה (שבת ראשון)
274	הפטרת חנכה (שבת שני)

Introduction

This ḥumash is intended primarily for learning *Shnayim Mikra veEchad Targum*, but to be versatile enough to be usable in a synagogue. To that end, it includes multiple texts used as the “Targum”—Targum Onkelos itself, the commentary of Rashi, and a translation into English. For Haftarot, special Maftir portions, and Shabbat Minḥa readings, only Hebrew and English are printed, since these sections are included for ease of use in synagogues rather than for study use.

The text of the Torah itself is from the *Mikra al pi Masorah* project. The text was selected for its open licensing, extensive source documentation, and accuracy in presenting the masoretic text. The text of Targum is the Wikisource Targum, which is based on Yemenite texts (particularly the 1901 edition of the Taj). It was selected for its accurate vocalization. The English translation is the 1917 JPS translation, and text of Rashi is from the Metsudah edition. All these texts were retrieved from Sefaria. Data for aliya divisions, haftarot, and lengths of parshiyot was pulled from Hebcal. Information on which special *Maftir* and *Haftarot* can occur on which Sabbaths is from the Koren Shabbat Chumash. Sedarim data was pulled from *Mikra al pi Masorah*.

I hope this text will be helpful to those who use it.

Usage Guide

This text has minimal notations about various textual differences in the Masoretic text of the Torah. For information where this text varies from others, see the notes of the *Mikra al pi Masorah* project, or notes in *Minḥat Shai*. The *Mikra al pi Masorah* project also has information in its notes about variations in customs about where to divide aliyot. Only differences that affect the consonantal text as it appears in a Seder Torah are noted. Kamatz Katan is indicated with a special symbol for the text of the Torah, but not in the text of the Targum. *Paseq* is indicated with a vertical bar with a space on both sides, but the line indicating a *munah legarme'i* has no space between the line and the preceding word.

To reduce confusion, different numbering systems used for running verse references are numbered differently. Roman numerals are used for chapters, Hindu-Arabic numerals for verses, and Hebrew letters for Sedarim. In verse references in notes, however, chapters are listed in Hindu-Arabic numerals. Where there are attested seder divisions that are not included in the traditional 154-seder count, the number is printed with an asterisk, indicating that it is a seder break but the seder number has not increased. Instances where there are variations in tradition for the start of a seder are in brackets or parentheses.

Names of parshiyot, aliyot, and the number of verses in each parsha are noted in Rashi script. The weekday aliyot can be assumed to end where the second aliya begins. The ending is noted if that is not the case. לוי and ישראל indicate the weekday aliyot. Aliyot for doubled parshiyot are in parentheses.

Parsha breaks are indicated with a פ or ט in parentheses. A petuḥa is a paragraph break that ends a line, a setuma is a break where a blank space is left mid-line. Keri ukhetiv instances are noted with brackets and letters indicating which text is the keri and which is the ketiv.

Large/small letters are printed in the text. Note that in an actual Seder Torah the large/small letters have the top of the letter aligned with the rest of the text. They are printed aligned with the bottom line here due to typesetting considerations. Other special letters are indicated with parenthetical notes.

1	In the beginning God created the heaven and the earth.	בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:	בראשית א
2	Now the earth was unformed and void, and darkness was upon the face of the deep; and the spirit of God hovered over the face of the waters.	וְהָאָרֶץ הִיְתָה תֵהוֹ וְחָשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם:	2
3	And God said: 'Let there be light.' And there was light.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר וַיְהי־אֹר:	3
4	And God saw the light, that it was good; and God divided the light from the darkness.	וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:	4
5	And God called the light Day, and the darkness He called Night. And there was evening and there was morning, one day.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ לַיְלָה וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: (פ)	5

(1) בראשית. אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחֹדֶשׁ הָאֵל לְכֶסֶם, שהיא מִזְוָה ראשונה שנגטוו ישראל ומה טעם פתח בבראשית (תנחומא כ"י יא), משום פֶּחַ מַעֲשֵׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לְחַת לְהֶס גַּחְלֵת גּוֹיִם (תהלים קיא, ו), שאם יאמרו אומות העולם לישראל, ליסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו (ב"ר): בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה א, ו) בשביל התורה שנקראת ראשית דְּרָפּוּ (משלי ח, כב), ובשביל ישראל (תנחומא כ"י ג) שנקראו ראשית פְּזוּזָה (ירמיה ג, ג). ואם זאת לפירשו כפשוטו כך פרשהו, בראשית צריאת שמים וארץ, והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך וגו', ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הצריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות, כך היה לו לכתוב, בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו, כמו בראשית ממלכות יהוֹיָקִים (ירמיה כו, א), בראשית ממלכתו (בראשית י, י), בראשית דְּגָנָךְ (דברים יח, ד), אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו' כמו בראשית ברא, ודומה לו פסלֶת דְּרָפּוּ ה' בהושע (הושע א, ז), כלומר תחלת דבורו של הקב"ה בְּהוֹשֶׁעַ ויאמר ה' אל הושע וגו'. ואם תאמר להורות בא, שֶׁאֵלּוֹ תחלה נבראו, ופירושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת, כמו פ' לא קָבַר דְּלָתִי בְּטָנִי (איוז ג, ט), ולא פירש מי הסוגר, וכמו יִשָּׂא חֵט חֵיל דְּמִשְׁק (ישעיה ח, ד), ולא פירש מי ישאלו, וכמו אִם יִחְרֹשׁ בְּצִקָּרִים (עמוס ו, יב), ולא פירש אִם יחרוש אדם בצקרים, וכמו מִגִּיד מִרְאשִׁית אֲחֶרֶת (ישעיה מו, י), ולא פירש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן תמה על עֲלָמָךְ, שהרי המים קדמו, שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ועדיין לא גלה המקרא בסידור הקודמים והמאוחרים כלום בריית המים מתי היתה, הא למדת, שקדמו המים לארץ, ועוד שהשמים מאש ומים נבראו (בראשית רבה ד, ז), על כרחך לא לימד המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרים כלום: ברא אלהים. ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לברואותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושחפה למדת הדין (בראשית רבה יב, טו), והיינו דכתיב (ד, ז) צִיּוֹם עֲשׂוֹת ה' הָאֵלִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

(2) תהו ובהו. תהו לשון פְּמִיָּה ושממון, שאדם תוהו ומשתומם על זה שזה: תהו. אשטורדי"שין בלע"ז: בהו. לשון ריקנות וְזָדוּ (אונקלוס) (ס"א"א): על פני תהום. על פני המים שעל הארץ: ורוח אלהים מרחפת. כסא כבוד עומד באויר, ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב"ה ובמאמרו, כיונה המרחפת על הקן (חגיגה טו, ב"ר), אקובטי"ר בלע"ז:

(4) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה (חגיגה יב). קָאָהוּ שאינו כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו ללזיקים לעמיד לצא. ולפי פשוטו כך פרשהו, ראהו כי טוב, ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוזיא, וקבע לזה תחומו ציוס ולזה תחומו בלילה (ב"ר):

(5) יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים, שני, ושלישי, רביעי, למה כתב

6	And God said: 'Let there be a firmament in the midst of the waters, and let it divide the waters from the waters.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:	וַיֹּאמֶר יי יהי רקיע במציעות מַיָּא וַיְהִי מַפְרִישׁ בֵּין מַיָּא לַמַּיָּא:
7	And God made the firmament, and divided the waters which were under the firmament from the waters which were above the firmament; and it was so.	וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן:	וַעֲבַד יי ית רָקִיעָא וַאֲפָרִישׁ בֵּין מַיָּא דְּמַלְרַע לָרָקִיעָא וּבֵין מַיָּא דְּמַעַל לָרָקִיעָא וַהֲוָה כֵּן:
8	And God called the firmament Heaven. And there was evening and there was morning, a second day.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: (פ)	וַקְרָא יי לָרָקִיעָא שְׁמַיָּא וַהֲוָה רַמֶּשׁ וַהֲוָה צֶפֶר יוֹם תַּנּוּן:
9	And God said: 'Let the waters under the heaven be gathered together unto one place, and let the dry land appear.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבֵּשָׁה וַיְהִי־כֵן:	וַאֲמַר יי יתְכַנְשׁוּן מַיָּא מִתַּחַת שְׁמַיָּא לְאַתֵּר חֵד וְתִתְחַזֵּי יַבִּשְׁתָּא וַהֲוָה כֵּן:
10	And God called the dry land Earth, and the gathering together of the waters called He Seas; and God saw that it was good.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֵּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:	וַקְרָא יי לַיַּבִּשְׁתָּא אֶרְעָא וּלְבֵית כְּנִישַׁת מַיָּא קָרָא יַמֵּי וַחֲזָא יי אֶרֶץ טָב:
11	And God said: 'Let the earth put forth grass, herb yielding seed, and fruit-tree bearing fruit after its kind, wherein is the seed thereof, upon the earth.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֹשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פֹּרִי עֹשֶׂה פֹרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בּוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן:	וַאֲמַר יי תִּדְאִית אֶרְעָא דְּתַאָּה עֶסְבָּא דְּבֵר זֶרְעִיה מִזְדִּרַע אֵילָן פִּירִין עֲבִיד פִּירִין לְזִנְיָה דְּבֵר זֶרְעִיה בֵּיתָה עַל אֶרְעָא וַהֲוָה כֵּן:

אחד, לפי שהיה הקצ"ה יחיד בעולמו, שלא נזכרו המלאכים עד יום שני, כך מפורש בצראשית רצה (ג, ח"ט):
 (6) יהי רקיע. יחזק הרקיע (צ"ר), שאף על פי שנזכרו שמים ביום הראשון, עדיין לחים היו, וקראו בשני מגערת הקצ"ה באומרו יהי רקיע, וזה שנאמר עמודי שמים ירוקפו (איוב כו, יא), כל יום ראשון, ובשני יקמהו מעקרו, כאדם שמשחיתו ונעמד מגערת המאיים עליו: בתוך המים. באמצע המים (אונקלוס), שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ (צ"ר), הא למדת, שהם תלוים במאמרו של מלך (חגיגה טו.):
 (7) ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמדו, והוא עשייתו, כמו ופעשה את לפקניה (דברים כא יז): מעל לרקיע. על הרקיע לא נאמר, אלא מעל לרקיע, לפי שהן תלויים באויר. ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני, לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום השלישי, והרי התחיל זה בשני, ודבר שלא נגמר אינו צמלאו וטובו, ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, קפל זו כי טוב שני פעמים, אחת לגמר מלאכת השני, ואחת לגמר מלאכת היום (צ"ר):
 (8) ויקרא אלהים לרקיע שמים. קא מים (צ"ר), קא מים, אש ומים, שערבן זה בזה ועשה מהם שמים (חגיגה יז). (ס"א) שמים. שם מים ד"א אש ומים):

(9) יקוו המים. שטופין היו על פני כל הארץ (פדר"א ה), והקוים באוקינוס הוא היס הגדול שצכל הימים:
 (10) קרא ימים. והלא ים אחד הוא, אלא אינו דומה טעם דג העולה מן היס צעכו לדג העולה מן היס באספמא (צ"ר):
 (11) תדשא הארץ דשא עשב. לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון המקרא לומר תעשי הארץ, שמיני דשאים מחולקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני, שלשון דשא הוא לבישת הארץ כשהיא מתמלאת בדשאים: תדשא הארץ. תתמלא ותתכסה לבוש עשבים (ר"ה יא). בלשון לע"ז נקרא דשא ארצרייץ, כולן

12	And the earth brought forth grass, herb yielding seed after its kind, and tree bearing fruit, wherein is the seed thereof, after its kind; and God saw that it was good.	וַתוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׂב מִזֵּרִיעַ זָרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה-פֶּרִי אֲשֶׁר זָרַעוּ-בּוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:	12
13	And there was evening and there was morning, a third day.	וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: (פ)	ע"כ בחול
14	And God said: 'Let there be lights in the firmament of the heaven to divide the day from the night; and let them be for signs, and for seasons, and for days and years;	וַיֹּאמֶר ייִ יְהוֹן נְהוֹרִין בְּרָקִיעָא דְשָׁמַיָא לְאַפְרָשָׁא בֵּין יוֹמָא וּבֵין לַיְלָא וַיְהוֹן לְאַתִּין וּלְזִמְנִין וּלְמַמְנֵי בְּהוֹן יוֹמִין וּשְׁנִין:	14
15	and let them be for lights in the firmament of the heaven to give light upon the earth.' And it was so.	וַיְהוֹן לְנְהוֹרִין בְּרָקִיעָא דְשָׁמַיָא לְאַנְהָרָא עַל אֶרֶצָא וַיְהִי כֵן:	15
16	And God made the two great lights: the greater light to rule the day, and the lesser light to rule the night; and the stars.	וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת-הַמְּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת-הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים:	16

בערבוביא, וכל שורש לעצמו נקרא עשב: מזריע זרע. שיגדלו זרע לזרוע ממנו במקום אחר: עץ פרי. שיהא טעם העץ כטעם הפרי. והיא לא עשתה כן, אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי, ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עוניה (ונתקללה ס"א אינו ודו"ק): אשר זרעו בו. הן גרעיני כל פרי, שמהן האילן צומח כשנוטעין אותו: (12) ותוצא הארץ וגו'. אף על פי שלא נאמר למיניהו דשאיין בציווייהן, שמעו שנצטוו האילנות על כך, ונשארו קל וחומר בעצמן, כדמפורש באגדה בשחיטת חולין (חולין ס.):

(14) יהי מארת וגו'. מיום ראשון נבראו, וברביעי נזה עליהם להתלות ברקיע (חגיגה יז.), וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו, הוא שכחזב את השמים, לרבות תולדותיהם, ואת הארץ, לרבות תולדותיה: יהי מארת. חסר וי"ו כתיב, על שהוא יום מלאכה ליפול אסכרה צמינוקות (מדרש אגדה), הוא ששנינו (תענית כז.), ברביעי היו מתענים על אסכרה שלא תפול צמינוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה. משנגזר האור הראשון, אכל צשצעת (נ"א צג') ימי בראשית, שמשו האור והחשך הראשונים יחד, בין ביום בין בלילה: והיו לאחת. כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם (סוכה כט.), שנאמר מאורות השמים אל תתקשו וגו' (ירמיה י, ז), בעשותכם רצון הקב"ה, אין אחס צריכין לדאוג מן הפורענות: ולמועדים. על שם העמיד, שעמידים ישראל להצטוות על המועדות, והם נמנים למולד הלבנה: ולימים. שמוס החמה חזי יום ושמוס הלבנה חזי יום שלם: ושנים. לסוף שס"ה ימים (ס"א ורביע יום), יגמרו מהלכתם צ"ב מזלות המשרתים אותם, והיא שנה, (ס"א והוא שס"ה יום ורביע יום) וחזורים ומתחילים פעם שניה לנצב בגלגל כמהלכן הראשון (פס"ז):

(15) והיו למאורת. עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם:

(16) המארת הגדולים. שוים נבראו, ונחמטטה הלבנה, על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בזכר אחד (חולין ס.): הכוכבים. על ידי שמיעט את הלבנה, הרצה נצחיה להפיס דעתה (ז"ר):

17	And God set them in the firmament of the heaven to give light upon the earth,	וַיִּתֵּן אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ וַיִּתֵּב יְתִהוֹן יְיָ בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ:	17
18	and to rule over the day and over the night, and to divide the light from the darkness; and God saw that it was good.	וּלְמַשֵּׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:	18
19	And there was evening and there was morning, a fourth day.	וַיְהיֶ-עֶרֶב וַיְהיֶ-בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: (פ)	19
20	And God said: 'Let the waters swarm with swarms of living creatures, and let fowl fly above the earth in the open firmament of heaven.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל-הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי רָקִיעַ הַשָּׁמַיִם:	20
21	And God created the great sea-monsters, and every living creature that creepeth, wherewith the waters swarmed, after its kind, and every winged fowl after its kind; and God saw that it was good.	וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרֹמֶשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֶת כָּל-עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:	21
22	And God blessed them, saying: 'Be fruitful, and multiply, and fill the waters in the seas, and let fowl multiply in the earth.'	וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיּוֹמִים וְהָעוֹף יִרְבַּ בָּאָרֶץ:	22
23	And there was evening and there was morning, a fifth day.	וַיְהיֶ-עֶרֶב וַיְהיֶ-בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי: (פ)	23
24	And God said: 'Let the earth bring forth the living creature after its kind, cattle, and creeping thing, and beast of the earth after its kind.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֶמָּה וָרֶמֶשׂ וְחַיֵּי-אָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהיֶ-כֵן:	24

(20) נפש חיה. שיהא זה חיות: שרץ. כל דבר חי שאינו גזוה מן הארץ קרוי שרץ. צעוף כגון זבובים, צשקנים כגון נמלים וסיפופים ותולעים, וצבריות כגון חולד ועכבר וחומט וכיוצא בזה וכן הדגים:
(21) התנינם. דגים גדולים שצבים. וצברית אגדה (פרק הספיה צבא בחרא עד): הוא לויתן וכן זוג, שצבראס זכר ונקבה, והרג את הנקבה ומלחה ללדיקים לעמיד לזא, שאס יפרו וירצו, לא יתקיים העולם צפניהם. התנינם כתיב (צ"ר): נפש החיה. נפש שיש זה חיות:
(22) ויברך אותם. לפי שמחסרים אותם וצדין מהם ואוכלין אותם, הוצרכו לצרכה, ואף החיות הוצרכו לצרכה, אלא מפני הנחש שעמיד לקללה לכך לא צרכן, שלא יהא הוא צכלל (מדרש אגדה): פרו. לשון פרי, כלומר עשו פירות: ורבו. אס לא אמר אלא פרו, היה אחד מוליד אחד ולא יותר, וצא ורצו שאחד מוליד הרבה:
(24) תוצא הארץ. הוא שפירשתי (פסוק יד) שהכל נצרא מיום ראשון ולא הוצרכו אלא להוציאם: נפש חיה. שיש זה חיות (עיינ לעיל פסוק כ'): ורמש. הם שרצים, שהם גמורים ורומשים על הארץ וגראים כאילו נגרים, שאין הליקן ניכר.

25	And God made the beast of the earth after its kind, and the cattle after their kind, and every thing that creepeth upon the ground after its kind; and God saw that it was good.	וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-חַיַּת הָאָרֶץ וְאֶת-הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֶת כָּל-רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב: וַיַּעַבְדוּ יְיָ יְת חַיַּת אֲרֶעָ לְזִנְה וְיְת בְּעִירָ לְזִנְה וְיְת כָּל רֶחֶשׂ אֲרֶעָ לְזִנְהוּ וַחֲזָא יְיָ אֲרִי טֹב:	25
26	And God said: 'Let us make man in our image, after our likeness; and let them have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over the cattle, and over all the earth, and over every creeping thing that creepeth upon the earth.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדֹמוֹתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבַעֲוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-רֶמֶשׂ הָרֶמֶשׂ עַל-הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר יְיָ נַעֲבִיד אָנָּשׁ בְּצַלְמֵנָּא כְּדֹמוֹתֵנָּא וְיִשְׁלֹטוּן בְּגִנְי וַיֵּא וּבְעֹפֹא דְשָׁמַיָּא וּבְבְעִירָא וּבְכָל אֲרֶעָ וּבְכָל רֶחֶשׂ דְּרַחֲשִׁי עַל אֲרֶעָ:	26
27	And God created man in His own image, in the image of God created He him; male and female created He them.	וַיְבָרֵא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: וּבָרָא יְיָ יְת אָדָם בְּצַלְמִיה בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא יְתִיה דְּכָר וּנְקֵבָה בָּרָא יְתִיהוֹן:	27
28	And God blessed them; and God said unto them: 'Be fruitful, and multiply, and replenish the earth, and subdue it; and have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over every living thing that creepeth upon the earth.'	וַיְבָרֵךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלְאוּ אֶת-הָאָרֶץ וּכְבֹּשְׁהָ וּרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבַעֲוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל-חַיַּת הָרֶמֶשׂ עַל-הָאָרֶץ: וּבְרִיךְ יְתִיהוֹן יְיָ וַיֹּאמֶר לְהוֹן יְיָ פְּרוּשׁוּ וּסְגּוּ וּמְלּוּ יְת אֲרֶעָ וּתְקוּפוּ עָלֶה וּשְׁלוּטוּ בְּגִנְי וַיֵּא וּבְעֹפֹא דְשָׁמַיָּא וּבְכָל חַיַּתָּא דְּרַחֲשָׁא עַל אֲרֶעָ:	28

כל לשון רמש ושרץ כלשונו קונומוצי"ש (רענען):

(25) ויעש. תקנס בציונס בתקון ובקומתן:

(26) נעשה אדם. עונותיו של הקצ"ה למדנו מכאן, לפי שהאדם הוא צדמות המלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך זהו, וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו, שכן מצינו בראשית, שאמר לו מיכה קאיתי אֶת ה' יושב על פסאָו וְכָל לְבָא הַשָּׁמַיִם עומדים עליו מימינו ומשמאלו (מלכים א כב, יט), וכי יש מימין ושמאל לפניו, אלא אלו מיימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה, וכן בגזירת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא (דניאל ד, יד), אף כאן בפמליא שלו נטל רשות, אמר להם יש צעליונים כדמותי, אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קנאה צמעה בראשית: נעשה אדם. אף על פי שלא סיעוהו ציורו, ויש מקום למינים לרדות, לא נמנע הכחצ מללמד דרך ארץ ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונטל רשות מן הקטן (סנהדרין לז: צ"ר), ואם כחצ אעשה אדם, לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו, אלא עם עצמו, ומשובחו כחוצה צדדו, ויצר את האדם, ולא כתיב ויצרנו (צ"ר): בצלמנו. צדפוס שלנו: כדמותנו. להצין ולהשכיל (מדרש אגדה): וירדו בדגת הים. יש כלשון הזה לשון רידי וישון ירידה, זכה רודה בחיות ובהמות, לא זכה, נעשה ירוד לפנייהם והחיה מושלת בו (צ"ר):

(27) ויברא אלהים את האדם בצלמו. צדפוס העשויו, שהכל נצרא צמאמר והוא נצרא צידים, שנאמר וְשָׂשׂת עָלֶי פֶּפְקָה (תהלים קלט, ה), נעשה בחותם, כמטבע העשויה על ידי רושם שקורין קווי"ץ (ובצ"י קווי"ן והוא כלשון אשכנז שטעמפול), וכן הוא אומר פֶּפְקָה פְּחוּמָר חוּסָה (איוב לז, יד): בצלם אלהים ברא אותו. פירש לך, שאותו כלם הממוקן לו, כלם דיוקן ויצרו הוא: זכר ונקבה ברא אותם. ולהלן הוא אומר וַיִּקַּח אִשָּׁת מֵעֵצֵי הַגֶּן (בראשית ב, כא), מדרש אגדה (ברכות סא. צ"ר) שנצראו שני פרופים צריאה ראשונה ואחר כך חלקן, ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנצראו שניהם צשאי, ולא פירש לך כיצד צרייתן, ופירש לך צמקום אחר:

(28) וכבשה. חסר וי"ו, ללמדך שהזכר כובש את הנקבה, שלא תהא יאננית (צ"ר), ועוד ללמדך, שהאיש שדרכו לכבוש, מנחה על פריה ורביה, ולא האשה (יבמות סה: צ"ר):

29

29

30

30

31

31

II

II

2

2

3

3

(2) ויכל אלהים ביום השביעי. ר' שמעון אומר, בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחול על הקודש, אבל הקב"ה שיודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלו כלו ביום (ב"ר). דבר אחר, מה היה העולם חסר, מנוחה, זאת שבת זאת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה (ב"ר):

4	These are the generations of the heaven and of the earth when they were created, in the day that the LORD God made earth and heaven.	אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בַּהֲבִרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וּשְׁמַיָּא: אֵלֶּיךָ תּוֹלְדוֹת שְׁמַיָּא וְאֶרֶץ כִּד אֲתַבְּרִיאוּ בְּיוֹמָא דְעֵבֶד יְיָ אֱלֹהִים אֶרֶץ וּשְׁמַיָּא:
5	No shrub of the field was yet in the earth, and no herb of the field had yet sprung up; for the LORD God had not caused it to rain upon the earth, and there was not a man to till the ground;	וְכָל שִׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרֵם יְהִי בָאָרֶץ וְכָל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָרֶץ וְאָדָם אִין לְעֵבֶד אֶת-הָאֲדָמָה: וְכָל אֵילַי חֲקֵלָא עַד לָא הָווּ בָאֶרֶץ וְכָל עֵסְבָא דְחֲקֵלָא עַד לָא צִמַח אֲרִי לֹא אֲחִית יְיָ אֱלֹהִים מִטָּרָא עַל אֶרֶץ וְאָנֹשׁ לִית לְמַפְלַח יֵת אֲדָמָתָא: לִית לְעֵבֶד אֶת-הָאֲדָמָה:
6	but there went up a mist from the earth, and watered the whole face of the ground.	וְאֵד יַעֲלֶה מִן-הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת-כָּל-פְּנֵי הָאֲדָמָה: וְעִנְנָא הָווּ סְלִיק מִן אֶרֶץ וּמִשְׁקֵי יֵת כָּל אֲפִי אֲדָמָתָא:
7	Then the LORD God formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul.	וַיִּצְרֶה יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עָפָר מִן-הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפִּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: וּבְרָא יְיָ אֱלֹהִים יֵת אָדָם עָפָר מִן אֶרֶץ וַיִּפַּח בְּאַפּוֹהִי נִשְׁמַתָּא דְחַיִּי וַיְהִי בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא:

(3) ויברך ויקדש. זכרו זמן, שכל ימות השבוע ירד להם עומר לגלגולת, וצשעי לחם משנה. וקדשו זמן, שלא ירד כלל צצת, והמקרא כחזר על שם העמיד: אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות צצת, כפל ועשאה צשעי, כמו שמפורש בצראשית רצה (יא, ט):

(4) אלה. האמורים למעלה: תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. ללמדך שכלם נצראו צראשון. דבר אחר צהצראס, צה צראס (מנחות כט:), שנאמר צִיָּה ה' צִיר עוֹלָמִים, (ישעיה כו, ד) צִיָּה אֱלֹהִים הִלְלוּ שֵׁל הַשָּׁם, יִצְרֵי עוֹלָמִים, ולמדך כחן שהעולם הזה נצרא צה"א, (ס"א רמז) כמו שה"א פתוחה למטה, כך העולם פתוח לשמים צתשוצה, ועולם הצא נצרא ציו"ד, לומר שצדיקים שצאחזו זמן מועטים (מנחות סס), כמו י' שהיא קטנה צאחזות. רמז שירדו הרשעים למטה לראות שחת, כה"א זאת שסתומה מכל צדדיה, ופתוחה למטה לרדת דרך שם:

(5) טרם יהיה בארץ. כל טרם שצמקרא לשון עד לא הוא, ואינו לשון קודם, ואינו נפעל לומר הטריס כאשר יאמר הקדים, וזה מוכיח, ועוד אחר פי טָרָם פִּירָאון (שמות ט, ל), עדיין לא תיראון. ואף זה תפרש עדיין לא היה בארץ, כשנגמרה צריאת העולם צשעי קודם שנצרא אדם, וכל עשצ השדה עדיין לא צמח, וצג' שכתוב וחוא, לא יצאו, אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ששי (חולין ס:), ולמה, כי לא המטיר, ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר צטוצתן של גשמים, וכשצא אדם וידע שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים (שם): ה' אלהים. ה' הוא שמו, אלהים, שהוא שליט ושופט על כל העולם, וכן פירוש זה בכל מקום לפי פשוטו, ה' שהוא אלהים:

(6) ואד יעלה. לענין צרייתו של אדם העלה החמוס, והשקה עניים לשרות העפר, ונצרא אדם, כגִּזְלָה שנותן מים ואחר כך לש את העיסה, אף כאן והשקה, ואחר כך וייצר (צ"ר):

(7) וייצר. שמי יצירות, יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים (צ"ר), אצל צהמה שאינה עומדת לדין, לא נכתב ציצירתה שני יודין: עפר מן האדמה. צבר עפרו מכל האדמה, מארבע רוחות (סנהדרין לח). שצכל מקום שימות שם, תהא קולטתו לקבורה (תנחומא פקודי ג). דבר אחר, נטל עפרו ממקום שנאמר צו מִצַּח אֲדָמָה פֶּעֶשֶׂה לִי (שמות כ, כ), הלוואי תהא לו אדמה כפרה ויוכל לעמוד (צ"ר): ויפח באפיו. עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים, לפי שציוס ראשון נצראו שמים וארץ, צשני צרא רקיע לעליונים, צשלישי תראה היצשה לתחתונים, צרציעי צרא מאורות לעליונים, צחמישי ישראו המים לתחתונים, הווקק צשני לצראות צו מעליונים ומתחתונים, ואס לאו יש קנאה צמעשה צראשית, שיהיו אלו רצים על אלו צצריאת יום אחד (צ"ר): לנפש חיה. אף צהמה וחיה נקראו נפש חיה, אף צו של אדם חיה שצכולן, שנתוסף צו דעה ודבור (אונקלוס):

8	And the LORD God planted a garden eastward, in Eden; and there He put the man whom He had formed.	וַיִּטֵּעַ יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן-בֶּעֶדֶן מִקְדָּם וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:	וַיַּצֵּב יי אֱלֹהִים גֶּנְתָא בֶּעֶדֶן מִקְדָּמִין וַאֲשֶׁרִי תַמֵּן יֵת אָדָם דְּבָרָא:
9	And out of the ground made the LORD God to grow every tree that is pleasant to the sight, and good for food; the tree of life also in the midst of the garden, and the tree of the knowledge of good and evil.	וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן-אֲרֶעָא הָאֲדָמָה כָּל-עֵץ נֹחַמֵד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמֵאכֹל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֶּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע:	וַאֲצֻמַּח יי אֱלֹהִים מִן אֲרֶעָא כָּל אֵילָן דְּמַרְגָּ לְמַחְזִי וְטַב לְמִיכָל וְאֵילָן חַיָּא בְּמַצִּיעוֹת גֶּנְתָא וְאֵילָן דְּאֲכָלִי פִירוּהִי חֻכְמִין בֵּין טַב לְבִישׁ:
10	And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads.	וְנָהָר יֵצֵא מִעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת-הַגֶּן וּמִשָּׁם יִפְרָד וְהָיָה לְאַרְבַּעַת רָאשִׁים:	וְנָהָרָא הָיָה נָפִיק מִעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יֵת גֶּנְתָא וּמִתַּמֵּן מִתְפָּרֵשׁ וְהָיָה לְאַרְבַּעַת רִישֵׁי נְהָרִין:
11	The name of the first is Pishon; that is it which compasseth the whole land of Havilah, where there is gold;	שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסָּבִב אֶת כָּל-אֶרֶץ הַחַוִּילָה אֲשֶׁר-שָׁם הַזָּהָב:	שׁוּם חַד פִּישׁוֹן הוּא מְקִיף יֵת כָּל אֶרֶע חַוִּילָה דְּתַמֵּן דְּהָבָא:
12	and the gold of that land is good; there is bdellium and the onyx stone.	וְזֶהְיָ הָאֶרֶץ הַהִוא טוֹב שָׁם הַבְּדֵלָח וְאֲבֹן הַשֹּׁהַם:	וְדִהָבָא דְּאֲרֶעָא הֵיכִיא טַב תַּמֵּן בְּדוּלְחָא וְאֲבֹנֵי בּוּרְלָא:
13	And the name of the second river is Gihon; the same is it that compasseth the whole land of Cush.	וְשֵׁם-הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִיחוֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֶת כָּל-אֶרֶץ כּוּשׁ:	וְשׁוּם נְהָרָא תַנִּינָא גִיחוֹן הוּא מְקִיף יֵת כָּל אֶרֶע כּוּשׁ:
14	And the name of the third river is Tigris; that is it which goeth toward the east of Asshur. And the fourth river is the Euphrates.	וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי תִּדְקַל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פָּרָת:	וְשׁוּם נְהָרָא תְּלִיתָאָה דְּגֻלְתָּ הוּא מְהֵלֵךְ לְמִדְנָחָא דְּאַתּוּר וְנְהָרָא רְבִיעָאָה הוּא פָּרָת:

(8) מקדם. צמורחו של עדן נטע את הגן, ואם חאמר הרי כבר נאמר ויצרא וגו' את האדם וגו', ראיתי בצרייתא של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי מל"ב מדות שהתורה נדרשת וזו אחת מהן, כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון, ויצרא את האדם וגו', זהו כלל, קטם בריאתו מהיכן וקטם מעשיו, חזר ופירש ויצר ה' אלהים וגו', ויצמח לו גן עדן, ויניחהו בגן עדן, ויפלו עליו תרדמה, השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון. וכן אצל הצהמה חזר וכתב ויצר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה (יט), כדי לפרש ויצא אל האדם לקרות שם, וללמד על העופות שנבראו מן הרקק:

(9) ויצמח. לענין הגן הכתוב מדבר: בתוך הגן. צאמנע הגן (אונקלוס):

(11) פישון. הוא נילוס נהר מצרים (זוהר א, קכה), ועל שם שמימיו מתצרכין ועולין את הארץ נקרא פישון, כמו וקשו פִּקְשָׁיו (חזקוני א, ח). דבר אחר פישון, שהוא מגדל פשתן (צ"ר), שנאמר אלל מצרים וצושו עוֹצְדֵי פִּשְׁתָּים (ישעיה יט, ט):

(13) גיחון. שהיה הולך והומה והמייטה גדולה מאד, כמו וְכִי יָבֹא (שמות כא, כח), שמנגח והולך והומה:

(14) חדקל. שמימיו חדין וקלין (צרכות נט: צ"ר): פרת. מימיו פריין ורצין (שם שם), ומצרין את האדם: כוש ואשור. עדיין לא היו, וכתב המקרא על שם העמיד (צ"ר): קדמת אשור. למזרחה של אשור: הוא פרת. החשוב על כולם, הנזכר על שם ארץ ישראל (צ"ר):

15	And the LORD God took the man, and put him into the garden of Eden to dress it and to keep it.	וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם וַדְּבַר יְיָ אֱלֹהִים יָת אָדָם וַיִּנְחֵהוּ בְּגֶן-עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וַיִּשְׁמְרָהּ: וַאֲשֶׁר־יִיָּהּ בְּגִנְתָּא דְּעֵדֶן לְמַפְלַחַת וּלְמִשְׁרָה:	15
16	And the LORD God commanded the man, saying: 'Of every tree of the garden thou mayest freely eat;	וַיִּצַּל יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר מִכָּל עֵץ-הַגֶּן אָכַל תֹּאכַל: וּפָקִיד יְיָ אֱלֹהִים עַל אָדָם לְמִימַר מִכָּל אֵילָן גִּינְתָא מִיכָל תִּיכּוּל:	16
17	but of the tree of the knowledge of good and evil, thou shalt not eat of it; for in the day that thou eatest thereof thou shalt surely die.'	וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וַיֹּאמֶר לְאָדָם מִכָּל עֵץ הַגֶּן אָכַל תֹּאכַל וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אָכַלְהָ מָוֶת תָּמוּת: וּמֵאֵילָן דְּאָכַל פִּירוּהִי חֲכָמִין בֵּין טַב לְבִישׁ לֹא תִיכּוּל מִנֶּיהָ אֲרִי בְיוֹמָא דְּתִיכּוּל מִנֶּיהָ מָוֶת תָּמוּת:	17
18	And the LORD God said: 'It is not good that the man should be alone; I will make him a help meet for him.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא-טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבֶדּוֹ אֶעֱשֶׂה-לּוֹ עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ: וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לֹא תִקֵּין דִּיהִי אָדָם בְּלִחְדוּהִי אֶעֱבִיד לִיהִי סִמָּךְ כְּקַבְלִיהִי:	18
19	And out of the ground the LORD God formed every beast of the field, and every fowl of the air; and brought them unto the man to see what he would call them; and whatsoever the man would call every living creature, that was to be the name thereof.	וַיִּצְרֶה יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל-הָאָדָם לְרְאוֹת מֶה-יִקְרָא-לּוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא-לּוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ: וּבְרָא יְיָ אֱלֹהִים מִן אֲרֻעָא כָּל חַיַּת בְּרָא וַיָּת כָּל עוֹפָא דְּשָׁמַיָא וַיָּבִיאוּ לְפָנֵי אָדָם לְמַחְזֵי מָה יִקְרִי לְהוֹן וְכָל דִּיהִי קָרִי לִיהִי אָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמִיהִי:	19
20	And the man gave names to all cattle, and to the fowl of the air, and to every beast of the field; but for Adam there was not found a help meet for him.	וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל-הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא-מָצָא עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ: וַיִּקְרָא אָדָם שְׁמוֹת לְכָל בְּעִירָא וּלְעוֹפָא דְּשָׁמַיָא וּלְכָל חַיַּת בְּרָא וּלְאָדָם לֹא אֶשְׁבַּח סִמָּךְ כְּקַבְלִיהִי:	שלישי 20

- (15) ויקח. לקחו דברים נאים, ופתחו ליכנס (צ"ר טו, ה):
 (18) לא טוב היות וגו'. שלא יאמרו שתי רשויות הן, הקצ"ה צעליונים יחיד ואין לו זוג, וזה בתחמונים ואין לו זוג (פדר"א יצ): עזר כנגדו. זכה עזר, לא זכה כנגדו (יצמות סג. צ"ר) להלסם:
 (19) ויצר וגו' מן האדמה. היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה ויעש אלהים את חית הארץ וגו', אלא בא ופירש שהעופות נבראו מן הרקק, לפי שאמר למעלה מן המים נבראו, וכאן אמר מן האדמה נבראו. ועוד למדך כאן, שבשעת יצירתן, מיד בו ציוס, הביאם אל האדם לקרות להם שם (חולין כז:). וצדצרי אגדה (צ"ר יז, ד) יצירה זו לשון רידוי וכבוש, כמו פי קצור קל עיר (דברים כ, יט), שצצן מחמת ידו של אדם: וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו'. קרסוהו ופרסוהו, כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו לעולם:
 (20) ולאדם לא מצא עזר. ויפל ה' אלהים תרדמה. כשהצאן, הצאן לפניו כל מין ומין, זכר ונקבה, אמר, לכלם יש בן זוג ולי אין בן זוג (צ"ר שס), מיד ויפל.

21	And the LORD God caused a deep sleep to fall upon the man, and he slept; and He took one of his ribs, and closed up the place with flesh instead thereof.	וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל-הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצְלָעָתָיו וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה: תַּחֲתָנָה:	21
22	And the rib, which the LORD God had taken from the man, made He a woman, and brought her unto the man.	וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הַצֶּלַע אֲשֶׁר-לָקַח מִן-הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְאֶהָ אֶל-הָאָדָם: וּבְנָא יְיָ אֱלֹהִים יֵת עֲלֶיָּה דְּנָסִיב מִן אָדָם לְאִתְתָּא וַאֲתִיָּה לְנֵת אָדָם:	22
23	And the man said: 'This is now bone of my bones, and flesh of my flesh; she shall be called Woman, because she was taken out of Man.'	וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפֶּעַם עֵצָם מִעֲצָמִי וּבָשָׂר מִבָּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ- זֹאת:	23
24	Therefore shall a man leave his father and his mother, and shall cleave unto his wife, and they shall be one flesh.	עַל-כֵּן יַעֲזֹב-אִישׁ אֶת-אָבִיו וְאֶת-אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד: עַל כֵּן יִשְׁבּוּק גְּבֵר בֵּית מִשְׁכְּבֵי אָבִיו וְאִמּוֹ וַיִּדְבֹּק בְּאִתְתִּיהָ וַיְהִיו לְבָשָׂר חָד:	24
25	And they were both naked, the man and his wife, and were not ashamed.	וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְּׁשׁוּ: וְהָיוּ תְרוּיָהוּן עֲרֻטְלָאִין אָדָם וְאִתְתִּיהָ וְלֹא מִתְבַּלְמִין:	25
III	Now the serpent was more subtle than any beast of the field which the LORD God had made. And he said unto the woman: 'Yea, hath God said: Ye shall not eat of any tree of the garden?'	וְהַנָּחַשׁ הָיָה עָרוּם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל-הָאִשָּׁה אַף כִּי-אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגֶּן: וְחַוִּיָּא הָיָה חָכִים מִכָּל חַיַּת בְּרָא דְעֵבֵד יְיָ אֱלֹהִים וַאֲמַר לְאִתְתָּא בְּקוּשָׁטָא אָמַר יְיָ לֹא תִיכְלוּן מִכָּל אֵילָן גִּנְתָּא:	III

- (21) מצלעותיו. מסטריו (צ"ר), כמו ולצלע המסכן (שמות כו, כ), זהו שאמרו שני פרוצופין נצראו (ברכות סא:). ויסגור. מקום החתך (שס:). ויישן ויקח. שלא יראה חתיכת הבשר שממנו נצראת, ותחבזה עליו (סנהדרין לט:).
- (22) ויבן. כבנין, רחצה מלמטה וקצרה מלמעלה, לקבל הולד (ברכות סא: צ"ר), כאוצר של חטים שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שלא יקציד משאו על קירותיו: ויבן את הצלע לאשה. להיות אשה, כמו ויעש אותו גִּדְעוֹן לְאִפּוֹד (שופטים ח, כו), להיות אפוד:
- (23) זאת הפעם. מלמד שצא אדם על כל צהמה וחסיה, ולא נחקררה דעתו עד שצא על חוה (יצמות סג:). לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו'. לשון נופל על לשון, מכאן שנצרא העולם כלשון הקדש (צ"ר יח, ד)
- (24) על כן יעזוב איש. רוח הקדש אומרת כן, לאסור על בני נח העריות (סנהדרין נו:). לבשר אחד. הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה צהרם אחד (שם נח:).
- (25) ולא יתבוששו. שלא היו יודעים דרך נגיעות להצחין צין טוב לרע, ואף על פי שנתנה צו דעה לקרות לו שמות, לא נתן צו יצר הרע, עד אכלו מן העץ ונכנס צו יצר הרע, וידע מה צין טוב לרע (פס"ו):
- (1) והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן, היה לו לסמוך ויעש לְאָדָם וְלִאִשָּׁתוֹ פְתוּנוֹת עוֹר וְיִלְבִּישֶׁם, אלא ללמדך מאיזו סבה קפץ הנחש עליהם, ראה אותם ערומים ועסוקים בשיעור לעין כל, ונתאווה לה (צ"ר יח, ו): ערום מכל. לפי ערמתו וגדולתו הייתה מפלתו, ערום מכל ארור מכל (שם יט, א): אף כי אמר וגו'. שמא אמר לכם לא תאכלו מכל וגו', ואף על פי שראה אותם אוכלים משאר פירות, הקצה עליה דברים, כדי שחשיבנו ויבא לְדַגֵּר בְּאוֹתוֹ הָעֵץ:

2 And the woman said unto the serpent: 'Of the fruit of the trees of the garden we may eat;	וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל-הַנָּחָשׁ מִפִּרִי עֵץ-הַגֶּן נֹאכָל:	2 וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל-הַנָּחָשׁ מִפִּרִי עֵץ-הַגֶּן נֹאכָל:
3 but of the fruit of the tree which is in the midst of the garden, God hath said: Ye shall not eat of it, neither shall ye touch it, lest ye die.'	וּמִפִּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ-הַגֶּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶן-תָּמוּתוּן:	3 וּמִפִּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ-הַגֶּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶן-תָּמוּתוּן:
4 And the serpent said unto the woman: 'Ye shall not surely die;	וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמוּתוּן:	4 וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמוּתוּן:
5 for God doth know that in the day ye eat thereof, then your eyes shall be opened, and ye shall be as God, knowing good and evil.'	אֲרִי גֹלִי קָדָם יְיָ אֲרִי בְיוֹמָא דְתִיכְלוּן מִנִּיהּ וְתִפְתָּחוּן עֵינֵיכוֹן וְתִהְיוּן כְּרַבְרָבִין חֲכָמִין בֵּין טָב לְבִישׁ:	5 כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכַלְכֶּם מִמֶּנּוּ וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע:
6 And when the woman saw that the tree was good for food, and that it was a delight to the eyes, and that the tree was to be desired to make one wise, she took of the fruit thereof, and did eat; and she gave also unto her husband with her, and he did eat.	וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכָל וְכִי תִאוּהָ-הוּא לְעֵינֶיהָ וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וְתִקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל:	6 וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכָל וְכִי תִאוּהָ-הוּא לְעֵינֶיהָ וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וְתִקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל:
7 And the eyes of them both were opened, and they knew that they were naked; and they sewed fig-leaves together, and made themselves girdles.	וַתִּפְתָּחוּ עֵינֵי תְּרִוּיָהוֹן וַיֵּדְעוּ אֲרִי עֲרֻטָאִין אֲנֹן וַחֲטִיטוֹ לְהוֹן טְרָפֵי תִינִין וַעֲבָדוּ לְהוֹן זָרְזִין:	7 וַתִּפְתָּחוּ עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֲרֻמִּם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עָלֶיהָ תְּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת:

- (3) ולא תגעו בו. הוסיפה על הזווי, לפיכך צאה לידי גרעון (סנהדרין כט.), הוא שנאמר אל תוסק על דצקרו (משלי ל, ו):
- (4) לא מות תמותון. דחפה עד שנגעה בו, אמר לה כשם שאין מיטה נגיעה כך אין מיטה צאכילה (צ"ר יט, ג):
- (5) כי יודע. כל אומן שונא את בני אומנותו, מן העץ אכל וצרא את העולם (שם, ד): והייתם כאלהים. יוצרי עולמות (צ"ר):
- (6) ותרא האשה. ראשה דצריו של נחש והנאו לה והאמינתו (צ"ר): כי טוב העץ. להיות כאלהים: וכי תאוה הוא לעינים. כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד להשכיל. מו שאמר לה יודעי טוב ורע: ותתן גם לאישה. שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת (פדר"א יג): גם. לרבות בהמה וחי (צ"ר):
- (7) ותפקחנה וגו'. לענין הסכמה דצד הכחוש, ולא לענין ראייה ממש (צ"ר), וסוף המקרא מוכיח: וידעו כי עירומים הם. אף הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מהו וידעו כי עירומים הם, מזה אחת היטה זידס ונתערטלו הימנה (צ"ר יט, ו):
- (1) עלה תאנה. הוא העץ שאכלו ממנו, דצד שנתקללו בו נתקנו (סנהדרין ע:), אבל שאר העצים מנעו מליטול עליהם (צ"ר). ומפני מה לא נתפרסם העץ, שאין הקצ"ה חפץ להונות צריה, שלא יכלימוהו ויאמרו זה שלקה העולם על ידו. (מדרש רבי תנחומא וירא פי"ד):

8	And they heard the voice of the LORD God walking in the garden toward the cool of the day; and the man and his wife hid themselves from the presence of the LORD God amongst the trees of the garden.	וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בְּגֶן לְרוּת הַיּוֹם וַיִּתְּחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן:	וַיִּשְׁמְעוּ יֵת קל מִימְרָא דִּי אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בְּגִנְתָּא לְמִנְחָ יומָא וַאֲמַר אָדָם וְאִתְתִּיהָ מִן קָדָם יִי אֱלֹהִים בְּגוֹ אֵילָן גִּנְתָּא:
9	And the LORD God called unto the man, and said unto him: 'Where art thou?'	וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה:	וַיִּקְרָא יִי אֱלֹהִים לְאָדָם וַאֲמַר לִיה אָן אַתָּ:
10	And he said: 'I heard Thy voice in the garden, and I was afraid, because I was naked; and I hid myself.'	וַיֹּאמֶר אֶת-קוֹלִי שָׁמַעְתִּי בְּגֶן וַאֲרָא כִּי-עֵרָם אָנֹכִי וַאֲתַבֵּא:	וַאֲמַר יֵת קל מִימְרָךְ שָׁמַעִית בְּגִנְתָּא וּדְחִילִית אַרְי עֲרַטְלַאי אָנָא וַאֲמַמְרִית:
11	And He said: 'Who told thee that thou wast naked? Hast thou eaten of the tree, whereof I commanded thee that thou shouldest not eat?'	וַיֹּאמֶר מִי הֵגִיד לְךָ כִּי עֵרָם אָתָּה הִמָּן-הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵבִלְתִּי אֲכָל-מִמֶּנּוּ וְאָכַלְתָּ:	וַאֲמַר מֵאן חֲוִי לְךָ אַרְי עֲרַטְלַאי אַתָּה הִמָּן אֵילָנָא דְּפִשְׁדִּיךְ בְּדִיל דְּלֹא לְמִיכַל מִנִּיהָ אֲכַלְתָּא:
12	And the man said: 'The woman whom Thou gavest to be with me, she gave me of the tree, and I did eat.'	וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתַנָּה-לִּי מִן-הָעֵץ וָאָכַל:	וַאֲמַר אָדָם אִתְתָּא דִּיהִבְתָּ עִמִּי הִיא יְהִבַת לִי מִן אֵילָנָא וָאָכַלִית:
13	And the LORD God said unto the woman: 'What is this thou hast done?' And the woman said: 'The serpent beguiled me, and I did eat.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לְאִשָּׁה מַה-זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הִנָּחַשׁ הִשְׁיֵאֲנִי וָאָכַל:	וַאֲמַר יִי אֱלֹהִים לְאִתְתָּא מָא דָּא עֲבַדְתָּ וַאֲמַרְתָּ אִתְתָּא חֲוִיָּא אֲטַעֲנִי וָאָכַלִית:
14	And the LORD God said unto the serpent: 'Because thou hast done this, cursed art thou from among all cattle, and from among all beasts of the field; upon thy belly shalt thou go, and dust shalt thou eat all the days of thy life.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הַנָּחַשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּרָה אַתָּה מִכָּל-הַבְּהֵמָה וּמִכָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל-בִּטְנְךָ תֵּלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל-יְמֵי חַיֶּיךָ:	וַאֲמַר יִי אֱלֹהִים לְחֲוִיָּא אַרְי עֲבַדְתָּ דָּא לִישׁ אַתָּה מִכָּל בְּעִירָא וּמִכָּל חַיַּת בְּרָא עַל מַעְדָּ תִיזִיל וְעָפָר תִּיכּוֹל כָּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ:

- (8) וישמעו. יש מדרשי אגדה רבים, וכבר סדרוס רבותינו על מכונס צבראשית רצה וצשאר מדרשות, ואני לא צאתי אלא לפשוטו של מקרא, ולאגדה המישבת דברי המקרא דְּכָר דְּצוּר עַל אֹפְקֵי: וישמעו. מה שמעו, שמעו את קול הקצ"ה שהיה מתהלך בגן: לרוח היום. לאותו רוח שהשמע צאה משם (ס"א לשם ודוק כי כן עיקר), וזו היא מערבית (צ"ר), שלפנות ערב חמה במערב והמה סרחו צעשירית (סנהדרין לח):
- (9) איבה. יודע היה היכן הוא, אלא ליכנס עמו בצברים, שלא יהא נזהל להשיב אם יענישהו פתאום (מדרש אגדה). וכן בקין אמר לו אי רָגַל אֶחָיִךְ (בראשית ד, ט), וכן בצלעם מי רָגַלְשִׁים רָאִלָה עִמָּךְ (במדבר כב, ט), ליכנס עמהם בצברים, וכן צחקיהו (ישעיה לט, א) בשלוחי מרודך בְּלֶאֱדָן (צ"ר):
- (11) מי הגיד לך. מאין לך לדעת מה בשם יש צעומד ערוס: המן העץ. צתמיה:
- (12) אשר נתתה עמדי. כאן כפר בטובה (עבודה זרה ה):
- (13) השיאני. הטעני (אונקלוס), כמו (ישעיה לו, יד) אֵל יֵשִׁי אֶתְּמַס חֲזַקִּיהוּ (צ"ר):
- (14) כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכים בזכותו של מסית, שאלו שאלו למה עשית זאת, היה לו להשיב דברי הרב ודברי

15	And I will put enmity between thee and the woman, and between thy seed and her seed; they shall bruise thy head, and thou shalt bruise their heel. ⁷	וְאִיבָהּ אִשִּׁית בֵּינִי וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זָרְעִי וּבֵין זָרְעָהּ הִוא יִשּׁוּבֶנָּה רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשּׁוּבְנֶנּוּ עָקֵב: (ס)	וְדָבְבוּ אִשְׁוֵי בֵּינִי וּבֵין אֶתְתָּא וּבֵין בִּנְיָ וּבֵין בְּנֵהָא הִוא יְהִי דְכִיר מָא דְעִבְדָּתָ לִיה מִלְקָדְמִין וְאַתָּה תְּהִי נָטָר לִיה לְסוּפָא:
16	Unto the woman He said: 'I will greatly multiply thy pain and thy travail; in pain thou shalt bring forth children; and thy desire shall be to thy husband, and he shall rule over thee.'	אֶל-הָאִשָּׁה אָמַר הִרְבָּה אֲרִבָּה עֲצָבוֹנָךְ וְהִרְבָּה בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָּנִים וְאֶל-אִישִׁי תִשְׁוָקֶתְךָ וְהִוא יִמְשָׁל-בְּךָ: (ס)	לְאַתְתָּא אָמַר אֲסַגָּא אֲסַגִּי צַעֲרִי וְעִדְוִיִּיכִי בְּצַעֲרָא תֵּלִידִין בְּנִין וְלִנָּת בְּעִלְיָךְ תְּהִי תִיאוּבְתִיךָ וְהִוא יִשְׁלוּט בִּידְךָ:
17	And unto Adam He said: 'Because thou hast hearkened unto the voice of thy wife, and hast eaten of the tree, of which I commanded thee, saying: Thou shalt not eat of it; cursed is the ground for thy sake; in toil shalt thou eat of it all the days of thy life.	וְלָאֲדָם אָמַר כִּי-שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וְתָאֲכַל מִן-הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָךְ בְּעֶצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:	וְלָאֲדָם אָמַר אֲרִי קִבִּילְתָּא לְמִימַר אֶתְתָּךְ וְאֲכַלְתָּ מִן אֵילָנָא דְפִקִּידְתָּךְ לְמִימַר לֹא תִיכּוֹל מִנֶּיהָ לִישָׂא אֲרַעָא בְּדִילְךָ בְּעִמְלָא תִיכְלֶנָּה כָּל יְוֵמי חַיֶּיךָ:
18	Thorns also and thistles shall it bring forth to thee; and thou shalt eat the herb of the field.	וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאֲכַלְתָּ אֶת-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה:	וְכוּבִין וְאַטְדִין תַּצְמַח לָךְ וְתִיכּוֹל יֵת עֶסְבָּא דְחַקְלָא:
19	In the sweat of thy face shalt thou eat bread, till thou return unto the ground; for out of it wast thou taken; for dust thou art, and unto dust shalt thou return.'	בְּזַעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבָךְ אֶל-הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לָקַחְתָּ כִּי-עָפָר אַתָּה וְאֶל-עָפָר תָּשׁוּב:	בְּזִיעַתָּא דְאַפְךָ תִּיכּוֹל לַחְמָא עַד דְתִתְתַּב לְאַרְעָא דְמִנָּה אֶתְבְּרִיתָא אֲרִי עָפְרָא אַתָּה וְלְעָפְרָא תִתְּוֹב:

התלמיד דברי מי שומעין (סנהדרין כט.) מכל הבהמה ומכל חית השדה. אם מצהמה נתקלל, מחיה לא כל שכן, העמידו דבריו מדרש זה במסכת זכורות (ח), ללמד שמי עיצורו של נחש שזע שנים: על גהנוך תלך. רגלים היו לו ונקללו (סוטה ט: ז"ר):

(15) ואיבה אשית. אחת לא נחכונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא את חוה (ז"ר), ולא זאת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות, ויודעות לפתות את בעליהן, לפיכך ואיבה אשית (סוטה ט:): ישובך. יכתתך, כמו וְאִפְּוֹת אִתּוֹ (דברים ט, כא), ותרגמו וספית ימיה: ואתה תשובנו עקב. לא יחל לך קומה, ותשכנו בעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון תשובנו, כמו נָשָׂף צָהָם (ישעיה מ, כד), כשהנחש צא לנשוך הוא נושא כמין שריקה, ולפי שהלשון נופל על הלשון, כתב לשון נשיפה בשניהם:

(16) עצבוניך. זה לער גדול צנים (עירוזין ק:): והרנך. זה לער העצור (שם): בעצב תלדי בנים. זה לער הלידה (שם): ואל אישך תשוקתך. לתשמיש, ואף על פי כן אין לך מנח לתוצעו צפה, אלא הוא ימשול בך, הכל ממנו ולא ממך (שם): תשוקתך. תאותך, כמו וְנִפְשׁוּ שׁוֹקֵקָה (ישעיה כט, ח): (17) ארורה האדמה בעבורך. תעלה לך דברים ארוכים, כגון זבובים ופרעושים וגמלים (ז"ר), משל ליוצא לתרבות רעה, והצריות מקללות שדים שניק מהם (ירושלמי כלאים א, ז):

(18) וקוץ ודרדר תצמיח לך. הארץ, כשתורענה מיני זרעים, תצמיח קוץ ודרדר קונדס ועכציות (ז"ר), והן נאכלים על ידי תיקון (צ"ה לד.). ואכלת את עשב השדה. ומה קללה היא זו, והלא צברכה נאמר לו (א, כט) הִגֵּה נִפְסִי לָךְם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרֵעַ וְזֶרַע גּוֹי, אלא מה אמור כאן בראש הענין, ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה, ואחר העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך, כשתורענה קטניות או ירקות גנה, היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי שדה, ועל כרחך תאכלם:

20	And the man called his wife's name Eve; because she was the mother of all living.	וַיִּקְרָא אָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִיא הִיְתָה אֵם כָּל-חַי: אָרִי הִיא הִתּ אִמָּא דְכָל בְּנֵי אָנְשָׁא:	20
21	And the LORD God made for Adam and for his wife garments of skins, and clothed them.	וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנֹת עוֹר וַיַּלְבִּישֵׁם: (פ)	21
22	And the LORD God said: 'Behold, the man is become as one of us, to know good and evil; and now, lest he put forth his hand, and take also of the tree of life, and eat, and live for ever.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה פֶּן-יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחַי לְעֹלָם:	רביעי ג
23	Therefore the LORD God sent him forth from the garden of Eden, to till the ground from whence he was taken.	וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֶּן-עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:	23
24	So He drove out the man; and He placed at the east of the garden of Eden the cherubim, and the flaming sword which turned every way, to keep the way to the tree of life.	וַיִּגְרֹשׁ אֶת-הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֵּדֶם לְגֶן-עֵדֶן אֶת-הַכְּרֻבִּים וְאֵת לַהֲטֵי הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת-דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: (ס)	24
IV	And the man knew Eve his wife; and she conceived and bore Cain, and said: 'I have agotten a man with the help of the LORD.'	וַהָאָדָם יָדַע אֶת-חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת-יְהוָה:	IV

(19) בזעת אפך. לאחר שמטרח צו הרצה:

(20) ויקרא האדם. חזר הכחצו לענינו הראשון ויקרא האדם שמות, ולא הפסיק, אלא ללמדך שעל ידי קריאת שמות נזדווגה לו חוה, כמו שכחצו ולאדם לא מלא עזר כנגדו, לפיכך ויפל תרדמה, ועל ידי שכחצו ויהיו שניהם ערומים, סמך לו פרשת הנחש, להודיעך, שמתוך שראה אותם ערומים וראה אותם עסוקים צתשמים, נתאווה לה וצא עליהם צמחצשה וצמרמה: חוה. נופל על לשון חיה, שמחיה את ולדותיה, כאשר תאמר מה הוה לאדם (קהלת ז, כב) צלשון היה (פס"ז):

(21) כתנות עור. יש צדרי אגדה (צ"ר) אומרים חלקים כצפורין היו מדוצקים על עורן. ויש אומרים דצר הצא מן העור, כגון צמר הארצצת שהוא רך וחם, ועשה להם כתנות ממנו (סוטה יד. צ"ר):

(22) היה באחד ממנו. הרי הוא יחיד צתחתונים כמו שאני יחיד צעליונים (צ"ר), ומה היא יחידתו, לדעת טוב ורע, מה שאין כן צצהמה וחיה: ועתה פן ישלח ידו וגר. ומצטיקה לעולם, הרי הוא קרוב להטעות הצריות אחריו, ולומר אף הוא אלוה. ויש מדרשי אגדה, אצל אין מיוצצין על פשוטו:

(24) מקדם לגן עדן. צמורחו של גן עדן, חוץ לגן: את הכרובים. מלאכי חצלה (צ"ר): החרב המתהפכת. ולה להט לאיים עליו מלכנוס עוד לגן. תרגום להט שָׁנָן, כמו שלף שננא (סנהדרין פב). וצלשון לע"ז למ"א. ומדרש אגדה יש (צ"ר), ואני איני צא אלא לפשוטו:

(1) והאדם ידע. כצר קודם הענין של מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן ההריון והלידה (סנהדרין לח:), שאם כחצו וידע אדם, נשמע שלאחר שנטרד היו לו צנים: קין. על שם קנייתו: את ה'. כמו עס ה', כצצרא אותי ואת אישי, לצדו

2	And again she bore his brother Abel. And Abel was a keeper of sheep, but Cain was a tiller of the ground.	וַתֵּסֶף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֵת־הָבֶל וַיְהִי־הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:	2
3	And in process of time it came to pass, that Cain brought of the fruit of the ground an offering unto the LORD.	וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:	3
4	And Abel, he also brought of the firstlings of his flock and of the fat thereof. And the LORD had respect unto Abel and to his offering;	וְהָבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמִחֲלִבְהֶן וַיַּשֶּׁעַ יְהוָה אֶל־הָבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:	4
5	but unto Cain and to his offering He had not respect. And Cain was very wroth, and his countenance fell.	וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָנָיו:	5
6	And the LORD said unto Cain: 'Why art thou wroth? and why is thy countenance fallen?	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה חָרָה לָךְ וּלְמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ:	6
7	If thou doest well, shall it not be lifted up? and if thou doest not well, sin coucheth at the door; and unto thee is its desire, but thou mayest rule over it.'	הֲלוֹא אִם־תַּיְטִיב שְׂאֵת וְאִם־לֹא תַיְטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוָקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ:	7
8	And Cain spoke unto Abel his brother. And it came to pass, when they were in the field, that Cain rose up against Abel his brother, and slew him.	וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הָבֶל אָחִיו וַיְהִי בְּהִיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קַיִן אֶל־הָבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:	8

- בראשית, אצל זשה שותפים אנו עמו (נדה לא): את קין את אחיו את הבל. ג' אתים ריבויים הם, מלמד שתאומה נולדה עס קין, ועס הצל נולדו שנים, לכן נאמר ותוסף (צ"ר כז, ג):
- (2) רועה צאן. לפי שנתקללה האדמה, פירש לו מעבודתה (מדרש אגדה):
- (3) מפרי האדמה. מן הגרוע (צ"ר). ויש אגדה (תנחומא) שאומרת זרע פשתן היה. (דבר אחר מפרי, מאיזה שצא לידו לא טוב ולא מוצח):
- (4) וישע. וכן ואל מנסתו לא שעה, לא פנה. וכן ואל יעשו (שמות ח, ט), אל יפנו. וכן שעה מעליו (איוב יד, ו), פנה מעליו: וישע. ירדה אש ולתקה מנחתו (פס"ז):
- (7) הלא אם תיטיב. כמרגמו פירושו: לפתח חטאת רובץ. לפתח קצרך חטאתך שמור (מדרש אגדה): ואל"ך תשוקתו. של חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאוה להכשילך (שם): ואחא תמשל בו. אם תרצה תתגבר עליו (שם):
- (8) ויאמר קין. נכנס עמו דדברי ריב ומצה, להתעולל עליו להרגו. ויש צזה מדרשי אגדה, אך זה ישובו של מקרא:

9	And the LORD said unto Cain: 'Where is Abel thy brother?' And he said: 'I know not; am I my brother's keeper?'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-לֶכֶן אֵי הַכֵּל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הַשֹּׁמֵר אָחִי אָנֹכִי:
10	And He said: 'What hast thou done? the voice of thy brother's blood crieth unto Me from the ground.'	וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן-הָאֲדָמָה:
11	And now cursed art thou from the ground, which hath opened her mouth to receive thy brother's blood from thy hand.	וְעַתָּה אָרֹר אֶתְּה מִן-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת-פִּיהָ לִקְחַת אֶת-דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ:
12	When thou tillest the ground, it shall not henceforth yield unto thee her strength; a fugitive and a wanderer shalt thou be in the earth.'	כִּי תַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה לֹא- תִסְפֶּה תִתֶּן-כֹּחָהּ לָךְ גַּע וְנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ:
13	And Cain said unto the LORD: 'My punishment is greater than I can bear.'	וַיֹּאמֶר קֵין אֶל-יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא: (בספרי ספרד ואשכנז מנשוא)
14	Behold, Thou hast driven me out this day from the face of the land; and from Thy face shall I be hid; and I shall be a fugitive and a wanderer in the earth; and it will come to pass, that whosoever findeth me will slay me.'	הֵן גָּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵיךָ אֶסְתֵּר וְהָיִיתִי נֶגַע וְנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל-מֹצְאִי יְהַרְגֵנִי:
15	And the LORD said unto him: 'Therefore whosoever slayeth Cain, vengeance shall be taken on him sevenfold.' And the LORD set a sign for Cain, lest any finding him should smite him.	וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לֶכֶן כָּל-הַרְגֵּה לֶכֶן שִׁבְעָתַיִם יִקָּם וַיִּשֶׂם יְהוָה לֶכֶן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת-אֹתוֹ כָּל-מֹצְאוֹ:

(9) אי הבל אחיך. להכנס עמו דדברי נחת, אולי ישוצ ויאמר אני הרגתי וחסאתי לך: לא ידעתי. נעשה כגונג דעת העליונה: השומר אחי. לשון תימה הוא, וכן כל ה"א הנקודה בחטף פת"ח:
(10) דמי אחיך. דמו ודם זרעיותיו. דבר אחר, שעשה זו פלעים הרבה, שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה (סנהדרין לז:):
(11) מן האדמה. יותר ממה שנחלקלה היא כבר בעונה, וגם זו הוסיפה לחטוא: אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו'. והגני מוסיף לה קללה אצלך, לא תוסף תכחה (ס"א הכל דבור אחד ממך האדמה עד כאן):
(12) גע ונד. אין לך רשות לדור במקום אחד:
(13) גדול עוני מנשוא. בחמיה, אחת טוען עליונים וחמיונים, ועוני אי אפשר לטעון (צ"ר כז, יא):
(15) לכן כל הורג קין. זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו, לכן כל הורג קין, לשון גערה, כה יעשה לו, כך וכך עונשו, ולא פירש עונשו: שבעתים יוקם. איני רוצה להנכס מקין עכשיו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו, שיעמוד למך מצני בני ויהרגוהו. וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם, והיא נקמת הבל מקין, למדנו שחלל מקרא לשון גערה היא, שלא תהא צריה מזיקתו. וכיוצא בו ויאמר דוד קל מפה יצאסי ויגע בצנור (שמואל ב' ח), ולא פירש מה יעשה לו,

16	And Cain went out from the presence of the LORD, and dwelt in the land of Nod, on the east of Eden.	וַיֵּצֵא קַיִן מִן קֶדֶם יְיָ וַיִּתֵּיב בְּאֶרֶץ גִּלְיָ וּמִשְׁלָטֵל דְּהֶתָּה עֲבִידָא עֲלוּהִי מִלְקַדְמִין כְּגִנְתָּא דְּעֵדֶן:	וַיֵּצֵא קַיִן מִלְפָּנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ-נוֹד קִדְמַת-עֵדֶן:	16
17	And Cain knew his wife; and she conceived, and bore Enoch; and he builded a city, and called the name of the city after the name of his son Enoch.	וַיֵּדַע קַיִן יֵת אֶתְתִּיהָ וַעֲדִיאַת וַיִּלְדֵת יֵת חֲנוֹךְ וַתְּהֵא בְנִי קַרְתָּא וַקְרָא שְׁמָהּ דְּקַרְתָּא כְּשֹׁם בְּרִיהָ חֲנוֹךְ:	וַיֵּדַע קַיִן אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת-חֲנוֹךְ וַיְהִי בְּנָהּ עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ:	17
18	And unto Enoch was born Irad; and Irad begot Methujael; and Methujael begot Methushael.	וַאֲתִילִיד לְחֲנוֹךְ יֵת עִירָד וְעִירָד אוֹלִיד יֵת מֶחֻיָּאֵל וּמֶחֻיָּאֵל אוֹלִיד יֵת מֶתוּשָׁאֵל וּמֶתוּשָׁאֵל אוֹלִיד יֵת לָמֶךְ:	וַיִּוֹלֶד לְחֲנוֹךְ אֶת-עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת-מֶחֻיָּאֵל וּמֶחֻיָּאֵל יָלַד אֶת-מֶתוּשָׁאֵל וּמֶתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת-לָמֶךְ:	18
19	And Lamech took unto him two wives; the name of one was Adah, and the name of the other Zillah.	וַנְּסִיב לִיהָ לָמֶךְ תַּרְתִּין נָשִׁין שׁוֹם חֲדָא עָדָה וְשׁוֹם תְּזִילָה צִלָּה:	וַיִּקַּח-לוֹ לָמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה:	חמישי
20	And Adah bore Jabal; he was the father of such as dwell in tents and have cattle.	וַיִּלְדֵת עָדָה יֵת יָבֵל הוּא הָהָא רַבְהוֹן דִּיתְבִּי מִשְׁכְּנִין וּמְרִי בְעִיר:	וַתֵּלֶד עָדָה אֶת-יָבֵל הוּא הָהָא אָבִי יֵשֶׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה:	20

אבל דבר הכחוש ברמז, כל מכה יבוס יגיע בצנור ויקרב אל השער וכשנו, ואת העוקים וגו', וגם אותם יכה על אשר אמרו העור והפסח לא יבא אל תוך הבית, המכה את אלו אני אעשנו ראש ושר, כאן קצר דבריו, ובדברי הימים (א, יא, ו) פירש יהיה לראש ולשר: וישם ד' לקין אות. חקק לו אות משמו במנחו. (ס"א) כל מוצאי יהרגני, הבהמות והחיות, אבל בני אדם עדיין לא היו שירא מהם, רק אציו ואמו, ומהם לא היה ירא שיהרגוהו, אלא אמר, עד עכשיו היה פחדתי על כל החיות, כמו שנאמר ומוֹרְאֵם כו', ועכשיו בשביל עון זה לא ייראו ממני החיות ויהרגוני, מיד וישם ה' לקין אות, החזיר מוראו על הכל: (16) ויצא קין, ילא בהכנעה כגונז דעת העליונה: בארץ נוד. בארץ שכל הגולים נדיים שם: קדמת עדן. שם גלה אציו כשגורש מגן עדן, שנאמר וַיִּשְׁכֶּן מִקְדָּם לְגֶן עֵדֶן וגו', לשמור את שמירת דרך מבוא הגן, שיש ללמוד שהיה אדם שם, ומצינו שרוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוחנים, שנאמר אִזְּ יִצְדִּיל מִשָּׁהּ וגו' מִן קִרְקָה שְׁמֶשׁ (דברים ד, מא). דבר אחר בארץ נוד, כל מקום שהלך, היתה הארץ מזדעזעת תחתיו, והבריות אומרים סורו מעליו, וזה שהרג את אחיו: (17) וידה. קין בונה עיר, ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך:

(18) ועירד ילד. יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד, ויש מקום שהוא אומר ילד, שהלידה משמשת שתי לשונות, לידת האשה נישטריא בלע"ז, וזריעת תולדות האיש אינוניד"ר בלע"ז, כשהוא אומר הוליד בלשון הפעיל, מדבר בלידת האשה, פלוני הוליד את אשתו או בן, וכשהוא אומר ילד, מדבר בזריעת האיש, והוא בלע"ז אניידרי"ר: (19) ויקח לו למה. לא היה לו לפרש כל זה, אלא ללמדנו מסוף הענין שקיים הקצ"ה הבטחתו, שאמר שבעתים יקם קין, ועמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור שביעי, והרג את קין, וזה שאמר פי איש רָגַפְתִּי לַפָּעִי וגו': שתי נשים. כך היה דרכן של דור המבול, אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש, וזו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרינ (ס"א אינו) כדי שתעקר, ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים, וחברתה נזופה ואצלה כאלמנה, וזהו שפירש איוב (כד, כא) רָעָה עֵקְרָה לֹא תֵלֵד וְלֹא תִמְנֶה לֹא יִיטֵב, (ב"ר כ"ג, ז) כמו שמפורש באגדת חלק: עדה. היא של פריה ורביה, ועל שם שמגונה עליו ומוסרת מאכלו (ס"א ממאכלו), עדה תרגום של סורה: צלה. היא של תשמיש, על שם שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם בצראשית רבה (שם): (20) אבי ישב אהל ומקנה. הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה לאנו, וכשכלה המרעה במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר. ומדרש אגדה (ב"ר) בונה בתים לעבודת אלילים, כמה דא

21	And his brother's name was Jubal; he was the father of all such as handle the harp and pipe.	וַשׁוּם אֶחָיו יוֹבֵל הָיָה רִבְהוֹן דָּקֵל דִּמְנֵן עַל פֹּה נִבְלָא יָדָעִי זִמֵּר כְּנָרָא וְאָבִיבָא:	21 וַשׁוּם אֶחָיו יוֹבֵל הָיָה אָבִי כָל-תִּפְשׁ כְּנֹר וְעֻגָב:
22	And Zillah, she also bore Tubal-cain, the forger of every cutting instrument of brass and iron; and the sister of Tubal-cain was Naamah.	וַצִּלָּה אִף הִיא יָלִידָת יִתְ תוֹבֵל קִין הוּא הָיָה רִבְהוֹן דָּקֵל דִּיָּדָעִי עֲבִידָת נַחֲשָׁא וּבְרָזְלָא וְאַחֲתִיהָ דְּתוֹבֵל קִין נַעֲמָה:	22 וַצִּלָּה גַם-הִוא יָלְדָה אֶת-תּוֹבֵל לִין לִטֵּשׁ כָּל-חֶרֶשׁ נַחֲשֶׁת וּבְרָזָל וְאַחֲוֹת תּוֹבֵל-קִין נַעֲמָה:
23	And Lamech said unto his wives: Adah and Zillah, hear my voice; Ye wives of Lamech, hearken unto my speech; For I have slain a man for wounding me, And a young man for bruising me;	וַיֹּאמֶר לָמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וַצִּלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי נָשִׁי לָמֶךְ הִיאֲזִנָּה אֲמַרְתִּי כִּי אִישׁ הִרְגֹתִי לִפְצָעִי וַיֵּלֶד לַחֲפָרְתִּי:	שש וַיֹּאמֶר לָמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וַצִּלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי נָשִׁי לָמֶךְ הִיאֲזִנָּה אֲמַרְתִּי כִּי אִישׁ הִרְגֹתִי לִפְצָעִי וַיֵּלֶד לַחֲפָרְתִּי:
24	If Cain shall be avenged sevenfold, Truly Lamech seventy and sevenfold.	24 אָרִי שִׁבְעָה דָּרִין אֲתֵלִיאֵו לִקִּין הָלָא לָלֶמֶךְ בְּרִיהַ שְׁבַעִין וְשִׁבְעָה:	24 כִּי שִׁבְעָתִים יָקָם-קִין וּלְמֶךְ שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה:
25	And Adam knew his wife again; and she bore a son, and called his name Seth: 'for God hath appointed me another seed instead of Abel; for Cain slew him.'	וַיֵּדַע אָדָם עוֹד יִתְ אֲתֵלִיהָ וַיֵּלִיד בֶּר וּקְרָת יִתְ שְׁמִיהָ שֵׁת אָרִי אֲמַרְתִּי יִהְיֶה לִּי יִי בֶר אַחֲרָן חֶלֶף הַבֵּל דְּקִטְלִיהָ קִין:	25 וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת-לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֲרֵי תַחַת הַבֵּל כִּי הִרְגֹּה קִין:

אמר סמל הקנאה המקנה (יחזקאל ח, ג), וכן ואחיו תופש כנור ועוגב, לומר לעבודת אלילים: (22) תובל קין. תיבל אומנתו של קין. וחוכל לשון תכלין, תיבל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרנאים (ב"ר): לויטש כל חרש נחשת וברזל. מחדד אומנות נחשת וברזל, כמו ילטוש עיניו לי (איוב טז, ט), חורש אינו לשון פועל בסגור"ל אלא לשון פועל בצירי", שהרי נקוד קמן קטן, וטעמו למטה, כלומר מחדד ומנחל כל כלי אומנות נחשת וברזל: נעמה. היא אשתו של נח, בצראשית רבה (כג, ג):

(23) שמעון קולי. שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש, לפי שהרג את קין ואח תובל קין בנו, שהיה למך סומא וחוצל קין מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה, ואמר לאציו למשוך בקשת והרגו, וכיון שידע שהוא קין זקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו ציניהם והרגו, והיו נשיו פורשות ממנו, והוא מפייסן: שמעון קולי. להשמע לי לתשמיש, וכי איש אשר הרגתי לפצעי הוא נהרג, וכי אני פלעתי מויד שיהא הפלע קרוי על שמי, וילד אשר הרגתי לחצורתי נהרג, כלומר על ידי חצורתי בתמיה, והלא שוגג אני ולא מזיד, לא זהו פלעי ולא זהו חצורתי (תנחומא): פצעי. מכת חרב או חץ, מקאדור"ה צלע"ז:

(24) כי שבעתים יקם קין. קין שהרג מזיד נתלה לו עד שצעה דורות, אני שהרגתי שוגג לא כל שכן שיתלה לי שציעות הרצה (תנחומא): שבעים ושבעה. לשון רצוי שציעות אחז לו, כך דרש ר' תנחומא (בראשית יא). ומדרש בראשית רבה (כג, ד), לא הרג למך כלום, ונשיו פורשות ממנו משקימו פריה ורביה, לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שצעה דורות, אמרו, מה אנו יולדות לצהלה, למחר המצול צא ושוטף את הכל, והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפצעי, וכי אני הרגתי את הכל, שהיה איש צקומה וילד צשנים, שיהא זרעי כלה צאטו עון, ומה קין שהרג נתלה לו שצעה דורות, אני שלא הרגתי לא כל שכן שיתלו לי שציעות הרצה, וזה קל וחומר של שטות, אם כן אין הקדוש ברוך הוא גוצה את חצורו ומקיים את דברו:

26	And to Seth, to him also there was born a son; and he called his name Enosh; then began men to call upon the name of the LORD.	וּלְשֵׁת אֵף הוּא אֶתְלִיד בֶּר וּקְרָא יֵת שְׁמִיהָ אֶנוֹשׁ בְּכִין בְּיוֹמוֹהִי חָלוּ בְנֵי אָנָּשָׁא מִלְּצִלָּהּ בְּשֵׁמָא דִּי:	וּלְשֵׁת גַּם־הוּא יִלְד־בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֶנוֹשׁ אַזְ הוֹחֵל לִקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: (ס)	26
V	This is the book of the generations of Adam. In the day that God created man, in the likeness of God made He him;	זֶה סֵפֶר (בספרי תימן סֵפֶר בסמ"ך גדולה) תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדִמּוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:	ד	
2	male and female created He them, and blessed them, and called their name Adam, in the day when they were created.	זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָם:	2	
3	And Adam lived a hundred and thirty years, and begot a son in his own likeness, after his image; and called his name Seth.	וַיְחִי אָדָם מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וַאֲלִיד בְּדִמּוּתֵהּ דְּדָמִי לֵיהּ וַיִּקְרָא יֵת שְׁמִיהָ שֵׁת:	3	
4	And the days of Adam after he begot Seth were eight hundred years; and he begot sons and daughters.	וַיְהִי יְמֵי־אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:	4	
5	And all the days that Adam lived were nine hundred and thirty years; and he died.	וַיְהִי כָּל־יְמֵי אָדָם אֶשְׁר־חַי תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	5	
6	And Seth lived a hundred and five years, and begot Enosh.	וַיְחִי־שֵׁת חֲמִשׁ שָׁנִים וּמֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־אֶנוֹשׁ:	6	
7	And Seth lived after he begot Enosh eight hundred and seven years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אֶנוֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:	7	

(25) וידע אדם וגו'. צא לו למך אלל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להם, וכי עליכם לדקדק על גזירתו של מקום, אחס עשו מצותכם והוא יעשה את שלו, אמרו לו קשוט עצמך תחלה, והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלשים שנה משנקנסה מיתה על ידך, מיד וידע אדם וגו', ומהו עוד, ללמוד שנתוספה לו תאווה על תאוותיו. צבראשית רבה (כג, ה):

(26) אז הוחל, לשון חולין, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים שזמו של הקצ"ה, לעשותן אלילים ולקרותן אלהות (ילקוט סוף צראשית):

(1) זה ספר תולדות אדם. זו היא ספירת תולדת אדם, ומדרשי אגדה יש רבים: ביום ברא וגו'. מגיד שציוס שנצבר הוליד (ב"ר):

(3) שלשים ומאת שנה. עד כאן פירש מן האשה (עירובין יח: ב"ר):

8	And all the days of Seth were nine hundred and twelve years; and he died.	וַיְהִי כָּל־יְמֵי־שֵׁת שְׁתַּיִם עָשָׂר וּשְׁנָה וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וְהָיוּ כָּל יְוֹמֵי שֵׁת תֵּשַׁע מֵאָה וְתֵרַע עֶסְרִי שָׁנִין וּמֵית:
9	And Enosh lived ninety years, and begot Kenan.	וַיְחִי אֵנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־קֵיִן:	וַחֲזָא אֵנוֹשׁ תִּשְׁעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת קֵיִן:
10	And Enosh lived after he begot Kenan eight hundred and fifteen years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי אֵנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵיִן חֲמֵשׁ עָשָׂר וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַחֲזָא אֵנוֹשׁ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת קֵיִן תִּמְנֵי מֵאָה וְחֲמִישׁ עֶסְרִי שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
11	And all the days of Enosh were nine hundred and five years; and he died.	וַיְהִי כָּל־יְמֵי אֵנוֹשׁ חֲמֵשׁ שָׁנִים וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וְהָיוּ כָּל יְוֹמֵי אֵנוֹשׁ תֵּשַׁע מֵאָה וְחֲמִישׁ שָׁנִין וּמֵית:
12	And Kenan lived seventy years, and begot Mahalalel.	וַיְחִי קֵיִן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־מַחֲלָלָאֵל:	וַחֲזָא קֵיִן שִׁבְעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת מַחֲלָלָאֵל:
13	And Kenan lived after he begot Mahalalel eight hundred and forty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי קֵיִן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מַחֲלָלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַחֲזָא קֵיִן בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת מַחֲלָלָאֵל תִּמְנֵי מֵאָה וְאַרְבָּעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
14	And all the days of Kenan were nine hundred and ten years; and he died.	וַיְהִי כָּל־יְמֵי קֵיִן עָשָׂר שָׁנִים וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וְהָיוּ כָּל יְוֹמֵי קֵיִן תֵּשַׁע מֵאָה וְעֶסְרִי שָׁנִין וּמֵית:
15	And Mahalalel lived sixty and five years, and begot Jared.	וַיְחִי מַחֲלָלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־יָרֵד:	וַחֲזָא מַחֲלָלָאֵל שְׁתֵּין וְחֲמִישׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת יָרֵד:
16	And Mahalalel lived after he begot Jared eight hundred and thirty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי מַחֲלָלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יָרֵד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַחֲזָא מַחֲלָלָאֵל בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת יָרֵד תִּמְנֵי מֵאָה וְתֵלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
17	And all the days of Mahalalel were eight hundred ninety and five years; and he died.	וַיְהִי כָּל־יְמֵי מַחֲלָלָאֵל חֲמֵשׁ וּתִשְׁעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וְהָיוּ כָּל יְוֹמֵי מַחֲלָלָאֵל תִּמְנֵי מֵאָה וְתִשְׁעִין וְחֲמִישׁ שָׁנִין וּמֵית:
18	And Jared lived a hundred sixty and two years, and begot Enoch.	וַיְחִי־יָרֵד שְׁתַּיִם וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאֶצֶת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־חֲנוֹךְ:	וַחֲזָא יָרֵד מֵאָה וּשְׁתֵּין וְתֵרַחֲמִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת חֲנוֹךְ:
19	And Jared lived after he begot Enoch eight hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־יָרֵד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַחֲזָא יָרֵד בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת חֲנוֹךְ תִּמְנֵי מֵאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:

20	And all the days of Jared were nine hundred sixty and two years; and he died. .	וַיְהִי כָל-יְמֵי-יָרֵד שְׁתַּיִם וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְתִשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	20
21	And Enoch lived sixty and five years, and begot Methuselah.	וַיְחִי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֵד אֶת-מֶתוֹשֶׁלַח: וַיְחִי חֲנוּךְ שְׁתַּיִן וַחֲמִישׁ שָׁנִין וַאֲלִיד יֵת מֶתוֹשֶׁלַח:	21
22	And Enoch walked with God after he begot Methuselah three hundred years, and begot sons and daughters.	וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-מֶתוֹשֶׁלַח תְּלַת מֵאוֹת שָׁנָה וַאֲלִיד בָּנִין וּבָנוֹת:	22
23	And all the days of Enoch were three hundred sixty and five years.	וַיְהִי כָל-יְמֵי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: וַיְחִי כָל יְמֵי חֲנוּךְ תְּלַת מֵאוֹת שְׁתַּיִן וַחֲמִישׁ שָׁנִין:	23
24	And Enoch walked with God, and he was not; for God took him.	וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים וְאֵינֶנּוּ כִּי-לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים: (ס) וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-מֶתוֹשֶׁלַח וְאֵינֶנּוּ כִּי-לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים וְאֵינֶנּוּ כִּי-לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים וְאֵינֶנּוּ כִּי-לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים:	24
25	And Methuselah lived a hundred eighty and seven years, and begot Lamech.	וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח שֶׁבַע וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאָת שָׁנָה וַיֹּלֵד אֶת-לָמֶךְ: וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים שָׁבַע שָׁנִין וַאֲלִיד יֵת לָמֶךְ:	שביעי
26	And Methuselah lived after he begot Lamech seven hundred eighty and two years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-לָמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-לָמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנִין וַאֲלִיד בָּנִין וּבָנוֹת:	26
27	And all the days of Methuselah were nine hundred sixty and nine years; and he died.	וַיְהִי כָל-יְמֵי מֶתוֹשֶׁלַח תִּשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וְשָׁשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה וַיָּמָת: (ס) וַיְהִי כָל יְמֵי מֶתוֹשֶׁלַח תִּשְׁעַת מֵאוֹת שְׁתַּיִן וַחֲמִישׁ שָׁנִין וַיָּמָת:	27
28	And Lamech lived a hundred eighty and two years, and begot a son.	וַיְחִי-לָמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאָת שָׁנָה וַיֹּלֵד בֶּן: וַיְחִי לָמֶךְ מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים שָׁנִין וַאֲלִיד בֶּרֶךְ:	28

(24) ויתהלך חנוך. זדיק היה, וקל (ס"א וקצל) צדעמו לשזב להרשיע, לפיכך מיהר הקצ"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו (שס כה, א), וזהו ששינה הכתוב צדעמו לכחזר ואיננו צעולס למלאות שנותיו (צ"ר): כי לקח אותו. לפני זמנו, כמו הקני לזקק ממך את מקמד עיניך (יחזקאל כד, טז):
(28) ויולד בן. שממנו נבנה העולס (מדרש אגדה):

29	And he called his name Noah, saying: 'This same shall comfort us in our work and in the toil of our hands, which cometh from the ground which the LORD hath cursed.'	וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמֵּנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמִעֲצָבוֹן יְדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָהּ יְהוָה: וַיִּקְרָא יְת שְׁמִיהָ נֹחַ לְמִימַר דִּין יִנְחַמֵּנָא מִעֲבֻדָּנָא וּמִלֵּיאֹת יְדֵנָא מִן אֲרֻעָא דְלִטָּה יִי:	29
30	And Lamech lived after he begot Noah five hundred ninety and five years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־לָמֶךְ אַחֲרָיו הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חֲמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	30
31	And all the days of Lamech were seven hundred seventy and seven years; and he died.	וַיְחִי כָל־יְמֵי־לָמֶךְ שֶׁבַע וּשְׁבַעִים שָׁנָה וְשֶׁבַע וּשְׁבַעִים וְשֵׁנִי וּמִית: וַיָּמָת: (ס)	31
32	And Noah was five hundred years old; and Noah begot Shem, Ham, and Japheth.	וַיְחִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת:	32
VI	And it came to pass, when men began to multiply on the face of the earth, and daughters were born unto them,	וַיְחִי כִּי־הִתְחַל הָאָדָם לָרֹב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם:	VI
2	that the sons of nobles saw the daughters of men that they were fair; and they took them wives, whomsoever they chose.	וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הָנָה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:	2
3	And the LORD said: 'My spirit shall not abide in man for ever, for that he also is flesh; therefore shall his days be a hundred and twenty years.'	וַיֹּאמֶר יְיָ לֹא יִתְקַיֵּם דְּרָא בִּישָׁא הָדִין קֳדָמִי לְעֵלָם בְּדִיל דִּאֲגִין בְּסָרָא וְעוֹבְדֵי־הוֹן בִּישִׁין אֲרָפָא יְהִיב לָהוֹן מָאָה וְעֶסְרִין שָׁנִין אִם יִתּוּבוּן:	3

(29) זה ינחמנו. יניח ממנו את עצבון ידינו, עד שלא זא נח לא היה להם כלי מחרישה, והוא הכין להם, והיתה הארץ מוֹאִיָּה קוֹיִם ודִרְדְּרִים כשזרעים חטים, מקללתו של אדם הראשון, וצימי נח נחה, וזה ינחמנו (תנחומא). ואם לא תפרשהו כך, אין טעם הלשון נופל על השם, ואם כן רצון לקרות שמו מנחם (ב"ר):

(32) בן חמש מאות שנה. אמר רבי יודן, מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות, אמר הקב"ה, אם רשעים הם, יאזדו צמים ורע (ס"א לזרע של דדיק זה) לנדיק זה, ואם נדיקים הם, אטריח עליו לעשות תיבות הרבה, כזש את מעינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת הגדול שצבניו ראוי לעונשין לפני המבול (ב"ר כו, ז), דכתיב כי נָעַר בֶּן מִאָּה שָׁנָה יָמוֹת (ישעיה סה, כ), ראוי לעונש לעמיד, וכן לפני מתן תורה: את שם את חם ואת יפת. והלא יפת הגדול הוא, אלא בתחלה אחת דורש את שהוא נדיק, ונולד כשהוא מהול, ושאברהם יצא ממנו וכו'. (צבראשית רבה כו, ג):

(2) בני האלהים. בני השרים והשופטים (ב"ר). דבר אחר בני האלהים, הם השרים ההולכים בשליחותו של מקום, אף הם היו מתעוררין צהם (פדר"א כז). כל אלהים שצמקרא לשון מרות, וזה יוכיח וְאֵסָה פְּהִיָּה לֹא לְאֱלֹהִים (שמות ד, טו), לָאָה נְסָפִיק לְאֱלֹהִים (שם ז, א). כי שבת הנה. אמר רבי יודן טבת כתיב, כשהיו מטיבין אותה מקושטת ליכנס לחופה, היה גדול כנסם וצועלה תחלה (ב"ר כו, ה): מכל אשר בחרו. אף צעולת צעל, אף הזכר והצמחה (ב"ר שם):

<p>4 The Nephilim were in the earth in those days, and also after that, when the sons of nobles came in unto the daughters of men, and they bore children to them; the same were the mighty men that were of old, the men of renown.</p>	<p>הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בָּנוֹת הָאָדָם וַיֵּלְדוּ לָהֶם הַמָּוֶה הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁם: (פ)</p>	<p>4 הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בָּנוֹת הָאָדָם וַיֵּלְדוּ לָהֶם הַמָּוֶה הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁם: (פ)</p>
<p>5 And the LORD saw that the wickedness of man was great in the earth, and that every imagination of the thoughts of his heart was only evil continually.</p>	<p>וַיַּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יִצְרַר מַחְשַׁבַת לִבּוֹ רָק רָע כָּל־הַיּוֹם:</p>	<p>מפטיר וַיַּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יִצְרַר מַחְשַׁבַת לִבּוֹ רָק רָע כָּל־הַיּוֹם:</p>
<p>6 And it repented the LORD that He had made man on the earth, and it grieved Him at His heart.</p>	<p>וַיִּנָּחַם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֵל־לִבּוֹ:</p>	<p>6 וַיִּנָּחַם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֵל־לִבּוֹ:</p>
<p>7 And the LORD said: 'I will blot out man whom I have created from the face of the earth; both man, and beast, and creeping thing, and fowl of the air; for it repenteth Me that I have made them.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם:</p>	<p>7 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם:</p>

(3) לא ידון רוחי באדם. לא יתרעם ויריב רוחי עלי צשציל האדם: לעולם. לאורך ימים, הנה רוחי נידון צקרצי אס להשחית ואס לרחס, לא יהיה מדון זה צרוחי לעולם, כלומר לאורך ימים: בשגם הוא בשר. כמו צשגס צסגורל, כלומר צשציל שגס זאת צו שהוא צשר, ואף על פי כן אינו נכנע לפני, ומה אס יהיה אס או צצר קשה. כיוצא צו עד שקמצי צצורה, (שופטים 1), כמו שקמתי, וכן ששקה מדצר עמי (שס ו 1), כמו ששקה, אף צשגס כמו צשגס: והיו ימי וגור. עד קיץ שנה אחרין להס אפי, ואס לא יצבו, אציא עליהס מצול. ואס תאמר משנולד יפת עד המצול אינו אלא מאה שנה, אין מוקדם ומאוחר צבורה (פסחים 1), צבר היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קודס שהוליד נח תולדות, וכן מציו צסדר עולם (פרק כח). יש מדרשי אגדה רבים צלא ידון, אצל זה הוא צחלוח פשוט:

(4) הנפילים. על שס שנפלו והפילו את העולם (צ"ר), וצלשון עצרית לשון ענקים הוא: בימים ההם. צימי דור אנושוצני קין: וגם אחרי כן. אף על פי שראו צאצדן של דור אנוש, שעלה אוקיינוס והציף שליט העולם, לא נכנע דור המצול ללמוד מהס (צ"ר כו, 1): אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמוס (צ"ר): הגבורים. למרוד צמקוס (צ"ר): אנשי השם. אותס שנקצו צשמות, עירד, מחוילל, מחושאל, שנקצו על שס אצדן, שנמוחו והותשו (צ"ר). צצר אחר, אנשי שממון, ששמו את העולם (צ"ר):

(6) וינחם ה' כי עשה. נחמה היתה לפניו צצראו צחחחחחח, שאלו היה מן העליונים היה ממרידן. צצראשית צצה (כו, 1): ויתעצב. האדם אל לצו של מקוס, עלה צמחצצו של מקוס להעציצו, וזהו תרגוס אונקלוס. צצר אחר וינחם, נהפכה מחצצו של מקוס ממדת רחמים למדת הדין, עלה צמחצצה לפניו מה לעשות צאדס שעשה צארץ. וכן כל לשון ניחוס צצמקרא לשון נמלך מה לעשות, וצן אדס ויתקס (צמדצר כג, יט), ועל עצדיו ויתקס (צצרים לצ, לו), וינקס ה' על הקעה (שמות לצ, יד), נחמצי כי המלכתי (שמואל-א טו, יא), כולס לשון מחצצה אחרת הס: ויתעצב אל לבו. נתאצל על אצדן מעשה ידי, כמו (שמואל-א יט, ג) נעצב המלך על צנו (צ"ר), וזו כחצתי לחשוצת אפיקורוס אחר ששאל את רצי יהושע צן קרחה, אמר לו, אין אחס מודיס שהקצ"ה רואה את הנולד, אמר לו הן, אמר לו והא כחצי ויתעצב אל לצו, אמר לו נולד לך צן זכר מימין, אמר לו הן, אמר לו ומה עשית, אמר לו שמחתי ושימחתי את הכל, אמר לו ולא היית יודע שסופו למות, אמר לו צשעת חדותא חדותא צשעת אצלל אצלל. אמר לו כך מעשה הקצ"ה, אף על פי שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאצדן, לא נמנע מלצראן (צ"ר) (ועיין צרא"ס), צשציל הצדיקים העתידיס לעמוד מהס:

14	Make thee an ark of gopher wood; with rooms shalt thou make the ark, and shalt pitch it within and without with pitch.	עֲשֵׂה לְךָ תֵּבָת עֲצֵי-גֹפֶר קָנִים וְעָשִׂהָ אֶת-הַתֵּבָה וְכִפְרָתָהּ אֹתָהּ מִבִּיַּת וּמִחוּץ בְּכֹפֶר:	14
15	And this is how thou shalt make it: the length of the ark three hundred cubits, the breadth of it fifty cubits, and the height of it thirty cubits.	וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אָרְךָ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ:	15
16	A light shalt thou make to the ark, and to a cubit shalt thou finish it upward; and the door of the ark shalt thou set in the side thereof; with lower, second, and third stories shalt thou make it.	צִהְרֹו תַעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל-אַמָּה תִּכְלְנָהּ מִלְּמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּימָם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה:	16
17	And I, behold, I do bring the flood of waters upon the earth, to destroy all flesh, wherein is the breath of life, from under heaven; every thing that is in the earth shall perish.	וְאָנֹכִי הֹנֵנִי מֵבִיא אֶת-הַמָּבּוּל מֵיִם עַל-הָאָרֶץ לְשַׁחַת כָּל- בָּשָׂר אֲשֶׁר-בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר-בָּאָרֶץ יָגוּעַ:	17
18	But I will establish My covenant with thee; and thou shalt come into the ark, thou, and thy sons, and thy wife, and thy sons' wives with thee.	וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּךָ וּבָאתָ אֶל-הַתֵּבָה אַתָּה וּבְנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי-בְנֶיךָ אִתְּךָ:	18
19	And of every living thing of all flesh, two of every sort shalt thou bring into the ark, to keep them alive with thee; they shall be male and female.	וּמִכָּל-הַחַי מִכָּל-בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכָּל תָּבִיא אֶל-הַתֵּבָה לְהַחְיָתָם אִתְּךָ זָכָר וּנְקֵבָה יְהִיוּ:	19

(14) עשה לך תבת. הרצה ריח והללה לפניו. ולמה הטריחו צנין זה. כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק זה ק"כ שנה, ושולין אותו, מה זאת לך. והוא אומר להם, עתיד הקצ"ה להציא מבול לעולם (תנחומא נח ה), אולי ישוּבו: עצי גפר. כך שמו. ולמה ממין זה. על שם גפרית שנגזר עליהם להמחות זו: קנים. מדורים מדורים לכל צהמה וחייה: בכפר. זפת בלשון ארמי. ומצינו בגמרא כופרא (שבת סז, א). צמיצתו של משה על ידי שהיו המים חשים, דיה בחומר מצפנים וזפת מצחוץ. ועוד, כדי שלא יריח אותו לדיק ריח רע של זפת. אבל כאן, מפני חזק המים וזפתה מצית ומצחוץ (צ"ר לא, י):

(16) צהר. יש אומרים חלון, ויש אומרים אֶצֶן טובה המאירה להם (צ"ר ס): ואל אמה תכלנה מלמעלה. כסויה משופע ועולה עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה, כדי שיוצו המים למטה (מכאן ומכאן, ס"א אינו): בצדה תשים. שלא יפלו הגשמים צה: תחתים שנים ושלשים. ג' עליות 12 על 12. עליונים לאדם אמצעים למדור תחתים לזבל (סס): (יז)

(17) ואני הנני מביא. הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני כזר (תהלים ח, ה) מה אנוש כי תזכרנו: מבוֹל. שזלה את הכל. שזלצל את הכל. שהוציל את הכל מן הגבוה לגמור. וזהו לשון אונקלוס שתרסם טופנא, שהציף את הכל והציאם לזבל שהיא עמוקה. לכן נקראת שנער, שנערו שם כל מחי מבול (ס"א מימי, וכן הגיה מהרש"ל בחכמת שלמה במסכת שבת [קיג, ב]):

(18) והקמתי את בריתי. ברית היה צריך על הפירות שלא ירקצו ויעפשו, ושלא יהרגוהו רשעים שצדור (צ"ר לא, יז) אתה ובניך ואשתך. האנשים לזד והנשים לזד. מכאן שנאסרו בתשמיש המטה (סס):

20	Of the fowl after their kind, and of the cattle after their kind, of every creeping thing of the ground after its kind, two of every sort shall come unto thee, to keep them alive.	מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחְיֹת:	ישראל
21	And take thou unto thee of all food that is eaten, and gather it to thee; and it shall be for food for thee, and for them.'	וְאַתָּה קַח־לָךְ מִכָּל־מֵאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאַסַּפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לָךְ וּלְהֶם לְאֻכְלָה:	21
22	Thus did Noah; according to all that God commanded him, so did he.	וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כִּן עָשָׂה:	22
VII	And the LORD said unto Noah: 'Come thou and all thy house into the ark; for thee have I seen righteous before Me in this generation.	וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֶּאֱ־אַתָּה וְכָל־בֵּיתְךָ אֶל־הַתֵּבָה כִּי־אַתָּה רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה:	שני
2	Of every clean beast thou shalt take to thee seven and seven, each with his mate; and of the beasts that are not clean two [and two], each with his mate;	מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לָךְ שְׁבָעָה שְׁבָעָה דָּכָר וְנוֹקְבָא וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ:	2
3	of the fowl also of the air, seven and seven, male and female; to keep seed alive upon the face of all the earth.	גַּם מִעוֹף הַשָּׁמַיִם שְׁבָעָה שְׁבָעָה זָכָר וְנוֹקְבָה לַחְיֹת זֶרַע עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ:	3
4	For yet seven days, and I will cause it to rain upon the earth forty days and forty nights; and every living substance that I have made will I blot out from off the face of the earth.'	כִּי לַיָּמִים עוֹד שְׁבָעָה אָנֹכִי מִמָּטֵיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וּמַחֲיִיתִי אֶת־כָּל־הַיְּקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה:	4
5	And Noah did according unto all that the LORD commanded him.	וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יְהוָה: וַעֲבַד נֹחַ כְּכֹל דְּפַקְדֵיהָ יי:	5

(19) ומכל החי. אפילו שדים (סוגיה טז): שנים מכל. מן הפחות שזהם לא פחות משנים, אחד זכר ואחד נקבה:

(20) מהעוף למינהו. אותן שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם, ומאליהם צאו. וכל שהתיצה קולטתו הכנים זה (צ"ר):

(22) ויעש נח. זה בנין התיצה (סנהדרין קח, ב):

(1) ראיתי צדיק. ולא נאמר לדיק חמים. מכאן שאומרים מקצת שזכו של אדם צפניו, וכולו שלא צפניו (צ"ר לז, ג):

(2) הטהורה. העמידה להיות טהורה לישראל. למדנו שלמד נח תורה (עירובין יח): שבעה שבעה. כדי שיקריז מהם

קרצן צלחתו (צ"ר לד, ט):

(3) גם מעוף השמים וגו'. צטוורים הכתוב מדבר, ולמד סתום מן המפורש:

(4) כי לימים עוד שבעה. אלו שבעה ימי אצלו של מתושלח הנדיק (סנהדרין קח) שחס הקצ"ה על כבודו ועכב את

הפורענות. לא וחשוב שנתינו של מתושלח ותמצא שהם כלים בשנת ת"ר שנה לחיי נח: כי לימים עוד. מהו עוד, זמן אחר

וזמן. זה נוסף על ק"כ שנה: ארבעים יום. כנגד יצירת הולד שקלקלו להטריח ליוצרים לצור צורת ממזרים (צ"ר ז, ה):

6	And Noah was six hundred years old when the flood of waters was upon the earth.	וְנֹחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמָּבּוּל הָיָה מַיִם עַל־הָאָרֶץ:	וְנֹחַ בֶּן שֵׁשׁ מֵאָה שָׁנִין וְטוֹפָא הָיָה מַיָּא עַל אֶרֶעָ:
7	And Noah went in, and his sons, and his wife, and his sons' wives with him, into the ark, before the waters of the flood.	וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מִי הַמָּבּוּל:	וְעָאֵל נֹחַ וּבְנוֹהֵי וְאִתְחִיָּה וּנְשֵׁי בְנוֹהֵי עִמֵּיהּ לְתִיבְתָּא מִן קֳדָם מִי טוֹפָא:
8	Of clean beasts, and of beasts that are not clean, and of fowls, and of every thing that creepeth upon the ground,	מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן־הָעוֹף וְכָל אֲשֶׁר־רֶמֶשׂ עַל־הָאֲדָמָה:	מִן בְּעִירָא דְכִנָּא וּמִן בְּעִירָא דְלִיתְהָא דְכִנָּא וּמִן עוֹפָא וְכָל דְרָחִישׁ עַל אֶרֶעָ:
9	there went in two and two unto Noah into the ark, male and female, as God commanded Noah.	שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כָּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ:	תָּרִין תָּרִין עָאֵלוּ עִם נֹחַ לְתִיבְתָּא דְכָר וּנְקֵבָא כְּמָא דְפִקֵּיד יְיָ יְתַנֹּחַ:
10	And it came to pass after the seven days, that the waters of the flood were upon the earth.	וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמִי הַמָּבּוּל הָיוּ עַל־הָאָרֶץ:	וַהֲוָה לְזִמְנָא שְׁבַעָא יוֹמִין וּמִי טוֹפָא הָוָו עַל אֶרֶעָ:
11	In the six hundredth year of Noah's life, in the second month, on the seventeenth day of the month, on the same day were all the fountains of the great deep broken up, and the windows of heaven were opened.	בַּשָּׁנָה שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַשְּׁבַע־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מַעְיְנֹת הַתְּהוֹם רַבָּה וְאִשְׁכֵּנוּ מַעְיְנֹת הַתְּהוֹם רַבָּה וְאִרְבַּת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ:	בַּשָּׁנָה שֵׁשִׁית מֵאָה שָׁנִין לְחַיֵּי נֹחַ בִּירְחָא תַנִּינָא בַשְּׁבַעַת עֶסְרָא יוֹמָא לִירְחָא בְיוֹמָא הַדִּין אִתְבְּזְעוּ כָּל מַבּוּעֵי תְהוֹם רַבָּא וּכְנִי דְשָׁמַיָּא אִתְפְּתְחָא:
12	And the rain was upon the earth forty days and forty nights.	וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה:	וַהֲוָה מִטְרָא נְחִית עַל אֶרֶעָ אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלָן:

- (5) ויעש נח. זה ביאתו לתיבה:
 (7) נח ובניו. האנשים לצד והנשים לצד, לפי שנאסרו בתשמיש המטה, מפני שהעולם שרוי בצער (תנחומא נח יא): מפני מי המבול. אף נח מקטני אמנה היה. מאמין ואינו מאמין שיבא המבול, ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים:
 (9) באו אל נח. מאלהין (צ"ל לצח): שנים שנים. כלם הושוו בזמנין זה, מן הפחות היו שנים:
 (11) בחדש השני. רצי אליעזר אומר זה מרחשון, רצי יהושע אומר זה אייר (סנהדרין קח): נבקעו. להוציא מימיהן: תהום רבה. מדה כנגד מדה. הס חטאו בצרה רעת האדם (לעיל ו,ה), ולקו צההוס רצה (סנהדרין קח,א):
 (12) ויהי הגשם על הארץ. ולהלן הוא אומר, ויהי המבול. אלא כשהורידן, הורידן ברחמים. אם יחזרו יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו היו למבול: ארבעים יום וגו'. אין יום ראשון מן המנין, לפי שאין לילו עמו. שהרי כתיב, ביום הזה נבקעו כל מעינות. נמצאו ארבעים יום כלים צכ"ח צכסליו לרצי אליעזר שהחדשים נמנין כסדרן, אחד מלא ואחד חסר, הריי"צ ממרחשון וכ"ח מכסליו:

13	In the selfsame day entered Noah, and Shem, and Ham, and Japheth, the sons of Noah, and Noah's wife, and the three wives of his sons with them, into the ark;	בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם-וְחָם וְיָפֶת בְּנֵי-נֹחַ וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁלֹשֶׁת נָשֵׁי-בָנָיו אִתָּם אֶל-הַתֵּבָה:	13
14	they, and every beast after its kind, and all the cattle after their kind, and every creeping thing that creepeth upon the earth after its kind, and every fowl after its kind, every bird of every sort.	הָמָּה וְכָל-הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל-הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל-הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל-הָעוֹף לְמִינֵהוּ כָּל צֶפֶר כָּל-כָּנָף:	14
15	And they went in unto Noah into the ark, two and two of all flesh wherein is the breath of life.	וַיָּבֹאוּ אֶל-נֹחַ אֶל-הַתֵּבָה שְׁנַיִם מִכָּל-הַבָּשָׂר אֲשֶׁר-בּוֹ רֹיחַ חַיִּים:	15
16	And they that went in, went in male and female of all flesh, as God commanded him; and the LORD shut him in.	וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל-בָּשָׂר וְהַבָּאִים כָּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדָיו:	16
17	And the flood was forty days upon the earth; and the waters increased, and bore up the ark, and it was lifted up above the earth.	וַיְהִי הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל-הָאָרֶץ וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת-הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ:	17
18	And the waters prevailed, and increased greatly upon the earth; and the ark went upon the face of the waters.	וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל-הָאָרֶץ וַתִּלָּךְ הַתֵּבָה עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:	18
19	And the waters prevailed exceedingly upon the earth; and all the high mountains that were under the whole heaven were covered.	וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל-הָאָרֶץ וַיִּכָּסּוּ כָּל-הַהָרִים הַגְּבוּלִים אֲשֶׁר-תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם:	19

(13) בעצם היום הזה. למדך הכתוב שהיו בני דורו אומרים, אילו לנו רואים אותם נכנס לתיבה, לנו שוצרין אותה והורגין אותו. אמר הקב"ה, אני מכניסו לעיני כלם (ספרי האזינו שלו. ז"ר לז, ח) ונראה דבר מי יקום:

(14) צפור כל כנף. דבוק הוא. צפור של כל מין כנף, לרבות חגבים (חולין קלט, ז) (כנף זה לשון נוזה, כמו (ויקרא א, יז) ושקע אותו בכנפיו, שאפילו נוזמה עולה. אף כאן צפור, כל מין מראית נוזה):

(16) ויסגור ה' בעדו. הגין עליו שלא שצרוה. הקיף התיבה דושים ואריות והיו הורגים זהם (ז"ר לז, ח). ופשוטו של מקרא, סגר כנגדו מן המים. וכן כל צעד שצמקרא, לשון כנגד הוא, (בראשית כ, יח) צעד כל רחם, (מ"ז ד, ז) צעדך וצעד בניך, (איוב ז, ד) עור צעד עור, (תהלים ג, ד) מגן צעדי, (ש"א יז, יט) החפלה צעד צדיך, כנגד צדיך:

(17) ותרים מעל הארץ. משוקעת היתה צמים י"א אמה כספינה טעונה המשוקעת מקלחת צמים (ז"ר לז, ט), ומקראות שלפניו יוכיחו:

(18) ויגברו. מאלהו:

20	Fifteen cubits upward did the waters prevail; and the mountains were covered.	חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעַל גָּבְרוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ הָהָרִים: חֲמִישׁ עֶסְרֵי אַמִּין מִלְּעִילָא תְּקִיפוּ מֵיָא וְאַתְחַפִּיאוּ טוּרֵיָא:	20
21	And all flesh perished that moved upon the earth, both fowl, and cattle, and beast, and every swarming thing that swarmeth upon the earth, and every man;	וַיָּגָעוּ כָּל-בָּשָׂר הָרֹמֵשׁ עַל- הָאָרֶץ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל-הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל-הָאָרֶץ וְכָל הָאָדָם: וּמִית כָּל בְּסָרָא דְרָחִישׁ עַל אֲרֻעָא וּבְעִירָא וּבְחַיָּתָא וּבְכָל רָחֶשָׁא דְרָחִישׁ עַל אֲרֻעָא וְכָל אֲנָשָׁא:	21
22	all in whose nostrils was the breath of the spirit of life, whatsoever was in the dry land, died.	כָּל אֲשֶׁר נְשַׁמְת-רוּחַ חַיִּים בְּאַפִּיו מִכָּל אֲשֶׁר בַּחֲרָבָה מָתוּ: כָּל דְּנִשְׁמַת רוּחַ חַיִּין בְּאַפּוּהִי מִכָּל דְּבִנְשַׁתָּא מִיתוּ:	22
23	And He blotted out every living substance which was upon the face of the ground, both man, and cattle, and creeping thing, and fowl of the heaven; and they were blotted out from the earth; and Noah only was left, and they that were with him in the ark.	וַיִּמַּח אֶת-כָּל-חַיִּקוּם אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד- בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן-הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֲר אֶדְ-נֹחַ וְאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּיבָה: וּמָחָא יָת כָּל יְקוּמָא דְעַל אַפִּי אֲרֻעָא מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא עַד רָחֶשָׁא וְעַד עוֹפָא דְשָׁמַיָא וְאַתְמַחִיאוּ מִן אֲרֻעָא וְאִשְׁחָאֲר בְּרֵם נֹחַ וְדַעְמִיה בְּתִיבָתָא:	23
24	And the waters prevailed upon the earth a hundred and fifty days.	וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל-הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם: וַתְּקִיפוּ מֵיָא עַל אֲרֻעָא מָאָה וַחֲמִשִּׁין יוֹמִין:	24
VIII	And God remembered Noah, and every living thing, and all the cattle that were with him in the ark; and God made a wind to pass over the earth, and the waters assuaged;	וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ וְאֶת כָּל- הַחַיָּה וְאֶת-כָּל-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּיבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל-הָאָרֶץ וַיִּשְׁכּוּ הַמַּיִם: וַדְּכִיר יְיָ יָת נֹחַ וְיָת כָּל חַיָּתָא וְיָת כָּל בְּעִירָא דְעַמִּיה בְּתִיבָתָא וַאֲעֵבֵר יְיָ רוּחָא עַל אֲרֻעָא וַנְּחֹו מֵיָא:	1
2	the fountains also of the deep and the windows of heaven were stopped, and the rain from heaven was restrained.	וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיִנֹת תְּהוֹם וְאֲרָבֹת הַשָּׁמַיִם וַיִּפְּלָא הַגֶּשֶׁם מִן- הַשָּׁמַיִם: וְאִסְתְּכְרוּ מַבּוּעֵי תְּהוֹמָא וְכַוִּי דְּשָׁמַיָא וְאַתְּפְּלִי מִטְרָא מִן שָׁמַיָא:	2

(20) חמש עשרה אמה מלמעלה. למעלה של כל גובה כל ההרים לאחר שהושוו המים לראשי ההרים (יומא עו,א):

(22) נשמת רוח חיים. נשימה של רוח חיים: אשר בחרבה. ולא דגים שבים (סנהדרין קח):

(23) וימח. לשון ויפעל הוא, ואינו לשון ויפעל. והוא מגזרת ויפן ויפן. כל תיבה שסופה ה"א כגון צנה מחה קנה, כשהוא נותן וי"ו י"ד צראשנה, נקוד צחיק תחת היוד: אך נח. לצד נח, וזה פשוטו. ומדרש אגדה (צ"ר) גונח וכוהה דם מטורח הצהמות והחיות. ויש אומרים שאחר מזונות לארי והכישו. ועליו נאמר (משלי יב,א), הן נדיק צארץ ישולס:

(1) ויזכור אלהים. זה השם מדת הדין הוא. ונהפכה למדת רחמים על ידי תפלת הנדיקים. ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין (צ"ר לג,ג), שנאמר (צראשית

וה:,), וישכו. הארץ. על: רוח. אלהים ויעבר: (, וגו'. נח את אלהים ויזכור: ',)

(2) ויסכרו מעינות. כשנפתחו כתיב (לעיל ז,יא) כל מעינות, וכאן אין כתיב כל. לפי שנשתיירו מהם אותן שיש בהם נורץ לעולם, כגון חמי טצריא וכיוצא בהם (סנהדרין קח,א): ויבלא. וימנע, כמו (תהלים מ,יב) לא תכלא רחמין, (צראשית כג,ו) לא יכלה ממך:

3	And the waters returned from off the earth continually; and after the end of a hundred and fifty days the waters decreased.	וַיָּשׁוּבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלְלוּךָ וַיָּשׁוּבוּ וַיִּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם: וַתָּבוּ מֵיָּא מֵעַל אֶרֶץ אֲזִלִּין וַתִּיבִין וַיִּחְסְרוּ מֵיָּא מִסּוּף מֵאָה וַחֲמִשִּׁין יוֹמִין:	3
4	And the ark rested in the seventh month, on the seventeenth day of the month, upon the mountains of Ararat.	וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בִּשְׁבַע־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרֵי אֲרָרָט: וְנָחַת תֵּיבַתָּא בִּנְרְחָא שְׁבִיעָאָה בִּשְׁבַעַת עֶסְרָא יוֹמָא לִיְרֵחָא עַל טוּרֵי קַרְדּוּ:	4
5	And the waters decreased continually until the tenth month; in the tenth month, on the first day of the month, were the tops of the mountains seen.	וְהַמַּיִם הָיוּ הַלְלוּךָ וַחֲסוּר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בַּעֲשִׂירֵי בָּאֶתֶד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הַהָרִים: וּמֵיָּא הָיוּ אֲזִלִּין וַיִּחְסְרוּ עַד יְרֵחָא עֲסִירָאָה בַּעֲסִירָאָה בְּחַד לִיְרֵחָא אֶתְחִיזִאוּ רִישֵׁי טוּרֵיָּא:	5
6	And it came to pass at the end of forty days, that Noah opened the window of the ark which he had made.	וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה: וַהֲנָה מִסּוּף אַרְבָּעִין יוֹמִין וַיִּפְתַּח נֹחַ יֵת פֶּנֶת תֵּיבַתָּא דְעֵבֶד:	6
7	And he sent forth a raven, and it went forth to and fro, until the waters were dried up from off the earth.	וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצוּא וַיָּשׁוּבוּ עַד־יִבֹּשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: וַיִּשְׁלַח יֵת עוֹרְבָא וַנִּפֶק מִפֶּק וַתָּאִיב עַד דִּיבִישׁוּ מֵיָּא מֵעַל אֶרֶץָּא:	7
8	And he sent forth a dove from him, to see if the waters were abated from off the face of the ground.	וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאֵתוֹ לִרְאוֹת הַקָּלּוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה: וַיִּשְׁלַח יֵת יוֹנָה מִלּוֹתִיהָ לְמַחֲזִי אִם קָלּוּ מֵיָּא מֵעַל אֶפִּי אֶרֶץָּא:	8

- (3) מקצה חמשים ומאת יום. התחילו לחסור, והוא אחד בסיון (סדר עולם פ"ד). כי"ד. כ"ז צכסליו פסקו הגשמים, הרי ג' מכסליו וכ"ט מטבת הרי ל"ז. ושבט ואדר וניסן ואייר קי"ח, הרי ק"ז:
- (4) בחדש השביעי. סיון, והוא שביעי לכסליו, שזו פסקו הגשמים: בשבעה עשר יום. מכאן אתה למד שהיתה התיבה משוקעת במים י"א חמה. שהרי כתיב בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים, זה אז שהוא עשירי למרחשון לירידת גשמים. והם היו גבוהים על ההרים חמש עשרה חמה, וחסרו מיום אחד בסיון עד אחד באב חמש עשרה חמה לששים יום. הרי חמה לדי ימים. נמצא שבט"ז בסיון לא חסרו אלא ד' חמות, ונחה התיבה ליום המחרת. למדת שהיתה משוקעת י"א חמה במים שעל ראשי ההרים:
- (5) בעשירי וגו' נראו ראשי ההרים. זה אז, שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם. ואם תאמר הוא אלול, ועשירי לכסליו שפסק הגשם, כשם שאתה אומר בחדש השביעי סיון, והוא שביעי להפסקה. אי אפשר לומר כן. על כרחך, שביעי אי אתה מונה אלא להפסקה. שהרי לא כלו ארבעים יום של ירידת גשמים ומאה וחמשים של תגבורת המים עד אחד בסיון. ואם אתה אומר שביעי לירידה, אין זה סיון. והעשירי אי אפשר למנות אלא לירידה. שאם אתה אומר להפסקה, והוא אלול, אי אתה מוצא בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ. שהרי מקץ ארבעים משנראו ראשי ההרים שלח את העורב. וכ"ז יום הוחיל בשליחות היונה, הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה. ואם תאמר באלול נראו, נמצא שחרבו במרחשון, והוא קורא אותו ראשון, ואין זה אלא תשרי שהוא ראשון לבריאת עולם, ולרבי יהושע הוא ניסן:
- (6) מקץ ארבעים יום. משנראו ראשי ההרים: את חלון התיבה אשר עשה. לזהר (ב"ר לג, ה) ולא זה פתח התיבה העשוי לביאה וליאה:
- (7) יצאו ושוב. הולך ומקיף סביבות התיבה ולא הלך בשליחותו. שהיה חושדו על צד זוג, כמו ששנינו באגדת חלק (סנהדרין קח, ב): עד יבשת המים. פשוטו כמשמעו. אצל מדרש אגדה (ב"ר לג, ה), מוכן היה העורב לשליחות אחרת בעזרת גשמים צימי אליהו, שנאמר (מלכים:),
- (8) וישלח את היונה. לסוף ז' ימים. שהרי כתיב ויחל עוד ז' ימים אחרים, מכלל זה אתה למד שאף בראשונה הוחיל ז'

<p>9 But the dove found no rest for the sole of her foot, and she returned unto him to the ark, for the waters were on the face of the whole earth; and he put forth his hand, and took her, and brought her in unto him into the ark.</p>	<p>וְלֹא־מָצְאָהּ הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחֶהָ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה׃</p>	<p>9 וְלֹא־מָצְאָהּ הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחֶהָ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה׃</p>
<p>10 And he stayed yet other seven days; and again he sent forth the dove out of the ark.</p>	<p>וַיֵּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים וַיִּשְׁלַח אַחֲרָיו וַאֲסִיף שְׁלַח יָת יוֹנָה מִן תֵּיבָתָא׃</p>	<p>10 וַיֵּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתֵּבָה׃</p>
<p>11 And the dove came in to him at eventide; and lo in her mouth an olive-leaf freshly plucked; so Noah knew that the waters were abated from off the earth.</p>	<p>וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לַעֲתָ עֶרֶב וְהָיָה עַל־זֵית טָרֶף בִּפִּיהָ וַיָּדַע נֹחַ כִּי־קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃</p>	<p>11 וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לַעֲתָ עֶרֶב וְהָיָה עַל־זֵית טָרֶף בִּפִּיהָ וַיָּדַע נֹחַ כִּי־קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃</p>
<p>12 And he stayed yet other seven days; and sent forth the dove; and she returned not again unto him any more.</p>	<p>וַיֵּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים וַיִּשְׁלַח אַחֲרָיו וְשִׁלַּח יָת יוֹנָה וְלֹא אוֹסִיפַת לָמָּוֶת לְוֵתִיהָ עוֹד׃</p>	<p>12 וַיֵּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסֻפָּה שׁוֹב־אֵלָיו עוֹד׃</p>
<p>13 And it came to pass in the six hundred and first year, in the first month, the first day of the month, the waters were dried up from off the earth; and Noah removed the covering of the ark, and looked, and behold, the face of the ground was dried.</p>	<p>וַהֲיָה בְּשִׁית מָאָה וַחֲדָא שְׁנִין בְּקַדְמָאָה בְּחֹד לִירְחָא נְגֻבּוּ מֵיָא מֵעַל אֶרֶץ וַאֲעָדִי נֹחַ יָת חוּפָאָה דְּתֵיבָתָא וַחֲזָא וְהָא נְגֻבּוּ אֶפִי אֶרֶץ׃</p>	<p>13 וַיְהִי בְּאַחַת וְשֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיִּסַּר נֹחַ אֶת־מִכְסֵּה הַתֵּבָה וַיֵּרָא וְהִנֵּה חָרְבוּ פְּנֵי הָאָדָמָה׃</p>
<p>14 And in the second month, on the seven and twentieth day of the month, was the earth dry.</p>	<p>וּבִרְחָא תַנְיָנָא בְּעַסְרִין וּשְׁבַע יוֹמָא לִירְחָא יְבִישַׁת אֶרֶץ׃</p>	<p>14 וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יִבְשָׁה הָאָרֶץ׃ (ס)</p>
<p>15 And God spoke unto Noah, saying:</p>	<p>וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר׃</p>	<p>רביעי ז</p>

ימים: וישלח. אין זה לשון שליחות אלא לשון שלום. שלחה ללכת לדרכה, ובזו יראה אם קלו המים, שאם תמצא מנוח לא תשוב אליו:

(10) ויחל. לשון המתנה. וכן (איוב כט, כא) לי שמעו ויחלו, והרבה יש צמקרא: (11) טרף בפייה. אומר אני שזכר היה. לכן קוראו פעמים לשון זכר, ופעמים לשון נקבה, לפי שכל יונה שצמקרא לשון נקבה, כמו (שה"ש ה, יב) כיונים על אפיקי מים רוחלות, (יחזקאל ז, טז) כיוני הגאיות כולם הומות, (הושע ז, יא) כיונה פותה: טרף. חטף. ומדרש אגדה, לשון מזון. ודרשו (עירובין יב, צב) צפיה, לשון מאמר. אמרה, יהיו מזונותי מרויחן כזית בידו של הקד"ה ולא מתוקין כדבש בידו דשר ודס:

(12) ויחל. הוא לשון ויחל, אלא שזה לשון ויפגעל, וזה לשון וימסעל. ויחל וימתין, ויחל ויתמתן: (13) בראשון. לרבי אליעזר הוא תשרי ולרבי יהושע הוא ניסן (ר"ה יב): חרבו. נעשה כמין מיט שקרמו פניה של מעלה:

(14) בשבעה ועשרים. וירידתן צדש השני צ"ו צדש (סדר עולם פ"ד. צ"ר לג, ז), אלו י"א ימים שהחמה יחירה על הלכנה. שמשפט דור המבול שנה תמימה היה (עדות ג, צ"ר כח, ט): יבשה. נעשה גריד כהלכמה:

16	<p>‘Go forth from the ark, thou, and thy wife, and thy sons, and thy sons’ wives with thee.</p>	<p>וַיֵּצֵא מִן־הַתֵּבָה אֹתָהּ וְאֶשְׁתָּהּ וּבְנֶיהָ וְנָשֵׁי־בְנֵיהָ אִתָּהּ:</p>	<p>וַיֵּצֵא מִן־הַתֵּבָה אֹתָהּ וְאֶשְׁתָּהּ וּבְנֶיהָ וְנָשֵׁי־בְנֵיהָ אִתָּהּ:</p>
17	<p>Bring forth with thee every living thing that is with thee of all flesh, both fowl, and cattle, and every creeping thing that creepeth upon the earth; that they may swarm in the earth, and be fruitful, and multiply upon the earth.’</p>	<p>כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־בֶּשָׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ (כ') הוּצֵא [ק' הוּצֵא] אִתְּךָ וְשָׂרְצוּ בָאָרֶץ וּפָרוּ וּרְבוּ עַל־הָאָרֶץ:</p>	<p>כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־בֶּשָׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ (כ') הוּצֵא [ק' הוּצֵא] אִתְּךָ וְשָׂרְצוּ בָאָרֶץ וּפָרוּ וּרְבוּ עַל־הָאָרֶץ:</p>
18	<p>And Noah went forth, and his sons, and his wife, and his sons’ wives with him;</p>	<p>וַיֵּצֵא נֹחַ וּבְנָוָה וְאֶתְתִּיהָ וְנָשֵׁי־בְנָוָה עִמָּהּ:</p>	<p>וַיֵּצֵא נֹחַ וּבְנָוָה וְאֶתְתִּיהָ וְנָשֵׁי־בְנָוָה עִמָּהּ:</p>
19	<p>every beast, every creeping thing, and every fowl, whatsoever moveth upon the earth, after their families; went forth out of the ark.</p>	<p>כָּל־חַיָּה כָּל־רֶמֶשׂ וְכָל־הָעוֹף כָּל־רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן־הַתֵּבָה:</p>	<p>כָּל־הַחַיָּה כָּל־הָרֶמֶשׂ וְכָל־הָעוֹף כָּל־רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן־הַתֵּבָה:</p>
20	<p>And Noah builded an altar unto the LORD; and took of every clean beast, and of every clean fowl, and offered burnt-offerings on the altar.</p>	<p>וַיִּבְנֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל־הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בְּמִזְבֵּחוֹ:</p>	<p>וַיִּבְנֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל־הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בְּמִזְבֵּחוֹ:</p>
21	<p>And the LORD smelled the sweet savour; and the LORD said in His heart: ‘I will not again curse the ground any more for man’s sake; for the imagination of man’s heart is evil from his youth; neither will I again smite any more every thing living, as I have done.</p>	<p>וַיִּרַח יְהוָה אֶת־רִיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא־אֶסְףּ לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בַּעֲבוּר־הָאָדָם כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע מִנְּעֻרָיו וְלֹא־אֶסְףּ עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי כָּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי:</p>	<p>וַיִּרַח יְהוָה אֶת־רִיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא־אֶסְףּ לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בַּעֲבוּר־הָאָדָם כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע מִנְּעֻרָיו וְלֹא־אֶסְףּ עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי כָּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי:</p>
22	<p>While the earth remaineth, seedtime and harvest, and cold and heat, and summer and winter, and day and night shall not cease.’</p>	<p>עוֹד כָּל־יוֹמֵי אֲרָעָא זְרוּעָא וְחֻצְדָּא וְקוֹרָא וְחוּמָא וְקִיטָא וְסַתָּא וַיִּימָם וְלֵילִי לֹא יִבְטְלוּן:</p>	<p>עוֹד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זְרַע וְקָצִיר וְקֹר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשָּׁבְתוּ:</p>

- (16) אתה ואשתך וגו'. איש ואשתו. כאן המיר להם תשמיש המטה (ז"ר ל, 1).
- (17) הוצא. הוצא כתיב היא קרי. היא, אמור להם שיצאו. הוצא, אם אינם רוצים לזאת הוציאם אתה: ושרצו בארץ. ולא כתיבה. מגיד שאף הבהמה והעוף נאסרו בתשמיש:
- (19) למשפחתיהם. קבלו עליהם על מנת לידבק צמינן:
- (20) מכל הבהמה הטהורה. אמר, לא צוה לי הקד"ה להכניס מאלו ז' אלא כדי להקריב קרבן מהם (ז"ר פ' כ"ו ופ' ל"ד, ט):
- (21) מנערי. מנערו כתיב. משננער לזאת ממעי אמו ניתן צו יצר הרע (שם לז, י. ירושלמי ברכות ג, ה): לא אסף. ולא אסף. כפל הדבר לשבועה. הוא שכתיב (ישעי' נד, ט) אשר נשבעתי מעבור מי נח. ולא מצינו זה שבועה אלא זו שכלל דבריו, והיא שבועה. וכן דרשו חכמים במסכת שבועות (דף לו):

IX	And God blessed Noah and his sons, and said unto them: 'Be fruitful and multiply, and replenish the earth.	וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ וְאֶת-בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הָאָרֶץ:	IX
2	And the fear of you and the dread of you shall be upon every beast of the earth, and upon every fowl of the air, and upon all wherewith the ground teemeth, and upon all the fishes of the sea: into your hand are they delivered.	וּמִזֶּרְעָכֶם וּחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל-חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכָל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל-דָּגֵי הַיָּם בְּיֶדְכֶם נִתְּנוּ:	2
3	Every moving thing that liveth shall be for food for you; as the green herb have I given you all.	כָּל-רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא-חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ כִּי־רַק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת-כָּל:	3
4	Only flesh with the life thereof, which is the blood thereof, shall ye not eat.	אֶךְ-בֶּשָׂר בְּנֶפֶשׁוֹ דָּמֹו לֹא תֹאכְלוּ:	4
5	And surely your blood of your lives will I require; at the hand of every beast will I require it; and at the hand of man, even at the hand of every man's brother, will I require the life of man.	וְאֵךְ אֶת-דַּמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרֵּשׁ מִיַּד כָּל-חַיָּה אֲדַרְשְׁנוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אֲחָיו אֲדַרֵּשׁ אֶת-נַפְשׁ הָאָדָם:	5
		וּבָרַם יְת דַּמְכוֹן לְנַפְשָׁתְכוֹן אֲתַבַּע מִיַּד כָּל חַיָּתָא אֲתַבַּעְנִיהּ וּמִיַּד אִנְשָׁא מִיַּד גְּבֵר דִּישׁוּד יְת דַּמָּא דְּאֲחִוְהִי אֲתַבַּע יְת נַפְשָׁא דְּאִנְשָׁא:	

(22) עוד כל ימי הארץ וגו' לא ישתחו. ו' עמים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד, כמו ששינו חזי תשרי ומרחשון וחזי כסליו זרע. חזי כסליו וטבת וחזי שבט קור (ס"א חורף) וכו', צבצב מזיעא קג) (ס"א עוד כל ימי, כלומר תמיד, כמו עוד טומאתו צו): קור. קשה מחורף: חורף. עת זרע שעורים וקטניות החריפין להצבצל מהר. קור הוא חזי שבט ואדר וחזי ניסן: קציר. חזי ניסן ואייר וחזי סיון: קיץ. הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמייבשים אותן בשדות ושמו קיץ, כמו (שמואל): ישתחו. לא (:), ישתחו. לא וליילה ויום (:), חום. (:),
(2) וחתכם. ואימתכם, כמו (איזו, כה) תראו חתם. ואגדה, לשון חיות. שכל זמן שהטינוק בן יומו חי, אין אתה צריך לשומרו מן העכברים. עוג מלך הבצק מת, צריך לשומרו מן העכברים, שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה. אימתי יהיה מוראכם על החיות, כל זמן שאתם חיים (סנהדרין נח. שבת קנא, ב):
(3) לכם יהיה לאכלה. שלא הרשימי לאדם הראשון צפר אלא ירק עשב, ולכם, כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון, נתתי לכם את כל (סנהדרין קט):
(4) בשר בנפשו. אסר להם אצל מן החי, כלומר כל זמן שנפשו צו לא תאכלו הבשר (שם נח, א): בנפשו דמו. צעוד נפשו צו: בשר בנפשו לא תאכלו. הרי אצל מן החי. ואף בנפשו דמו לא תאכלו, הרי דם מן החי (שם נט, א):
(5) ואך את דמכם. אף על פי שהתיתי לכם נטילת נשמה צדמה, את דמכם אדרוש מהשוף דם עזמו: לנפשותיכם. אף החונק עזמו, אף על פי שלא יצא ממנו דם: מיד כל חיה. לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהן, שנאמר (תהלים מט, יג) נמשל צדמה נדמו, לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות (שבת קנא, ב): ומיד האדם. מיד ההורג צמוד ואין עדים, אני אדרוש: מיד איש אחיו. מיד שהוא אוהב לו כחם והרגו שוגג אני אדרוש, אם לא יגלה ויבקש על עזו לימחל, שאף השוגג צריך כפרה. ואם אין עדים לחייבו גלות, והוא אינו נכנע, הקדוש ברוך הוא דורש ממנו. כמו שדרשו רבותינו, והאלהים אנה לידו (שמות כא, יג) במסכת מכות (י, ב), הקדוש ברוך הוא מזמנו לפונדק אחד וכו':

6	Whoso sheddeth man's blood, by man shall his blood be shed; for in the image of God made He man.	וְיִשּׁוּד דָּמָא דְּאִנְשָׁא בְּסַחְדִּין עַל מִימַר דִּינִינָא דְּמִיָּה וְתִאשְׁדּוּ אַרְיָ בְּצִלָּם אֱלֹהִים עֲבַד יְתָ אִנְשָׁא:	שִׁפְךָ דָּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפֹךְ כִּי בְּצִלָּם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם:	6
7	And you, be ye fruitful, and multiply; swarm in the earth, and multiply therein.' .	וְאַתּוֹן פְּרוּ וּרְבוּ וְסִגּוּ אֶתְלִדּוּ בְּאַרְעָא וְסִגּוּ בִּיה:	וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שְׂרֻצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ: (ס)	7
8	And God spoke unto Noah, and to his sons with him, saying:	וַיֹּאמֶר יי לְנֹחַ וּלְבָנָוְהִי עִמָּה לְמִימַר:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר:	חמישי
9	'As for Me, behold, I establish My covenant with you, and with your seed after you;	וְאַנָּא הָאֲנָא מְקִים יְתָ קִימִי עִמָּכֹן וְעִם בְּנִיכֹן בְּתַרְיִכֹן:	וְאַנִּי הִנְנִי מְקִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זֶרְעֶכֶם אַחֲרֵיכֶם:	9
10	and with every living creature that is with you, the fowl, the cattle, and every beast of the earth with you; of all that go out of the ark, even every beast of the earth.	וְעִם כָּל נַפְשָׁא חַיָּתָא דְּעִמָּכֹן בְּעוֹפָא בְּבִיעִרָא וּבְכָל חַיַּת אֶרֶץ עִמָּכֹן מִכָּל נֶפֶשׁ חַיָּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יִצְאֵי הַתְּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ:	וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף בְּבִיעִרָא וּבְכָל־ חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יִצְאֵי הַתְּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ:	10
11	And I will establish My covenant with you; neither shall all flesh be cut off any more by the waters of the flood; neither shall there any more be a flood to destroy the earth.'	וְאַקִּים יְתָ קִימִי עִמָּכֹן וְלֹא יִשְׁתַּיֵּצִי כָּל בְּסָרָא עוֹד מִמֵּי טוּפָנָא וְלֹא יִהְיֶה עוֹד טוּפָנָא לְחַבְלָא אֶרֶץ:	וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחַת הָאָרֶץ:	11
12	And God said: "This is the token of the covenant which I make between Me and you and every living creature that is with you, for perpetual generations:	וַיֹּאמֶר יי דָּא אֶת קִים דְּאֲנָא יַחֲבִיב בֵּין מִימָרִי וּבֵין כִּיִּם כָּל נַפְשָׁא חַיָּתָא דְּעִמָּכֹן לְדָרִי עַלְמָא:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־ הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם:	12
13	I have set My bow in the cloud, and it shall be for a token of a covenant between Me and the earth.	יְתָ קִשְׁתִּי יַחֲבִית בְּעִנְנָא וְתִהִי לְאוֹת קִים בֵּין מִימָרִי וּבֵין אֶרֶץ:	אֶת־קִשְׁתִּי נָתַתִּי בְּעָנָן וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ:	13

(6) באדם דמו ישפך. אם יש עדים המיתווה אתם. למה, כי צלם אלהים וגו': עשה את האדם. זה מקרא חסר. ונריך להיות עשה העושה את האדם, וכן הרצה במקרא:

(7) ואתם פרו ורבו. לפי פשוטו, הראשונה (לעיל א, כח) לצרכה (כתובות ה, א), וכאן לזווי. ולפי מדרשו (ב"ר לד, י) להקיש מי שאינו עוסק בצפריה ורביה לשופך דמים (יצמות סה):

(9) ואני הנני. מסכים אני עמך. שהיה נח דואג לעסוק בצפריה ורביה עד שהצטיחו הקדוש ברוך הוא שלא לשחת העולם עוד (תנחומא נח יא), וכן עשה. ובאחרונה אמר לו, הנני מסכים לעשות קיום וחזוק צרית להצטמחתי, ואמן לך אות:

(10) חית הארץ אתכם. הם המתהלכים עם הצריות: מכל יוצאי התבה. להציא שקצים ורמשים: לכל חית הארץ. להציא המזיקין שאינן בכלל החיה אשר אתכם, שאין הילוכן עם הצריות:

(11) והקימותי. אעשה קיום לצריתי. ומהו קיומו, את אות הקשת, כמו שמסיים והולך:

(12) לדרת עולם. נכתב חסר. שיש דורות שלא הוצרכו לאות לפי שצדיקים גמורים היו, כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה, ודורו של רבי שמעון בן יוחאי (ב"ר לה, ב):

14	And it shall come to pass, when I bring clouds over the earth, and the bow is seen in the cloud,	וְהָיָה בְּעַנְנֵי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאָתָהּ הַקֶּשֶׁת בְּעָנָן:	14
15	that I will remember My covenant, which is between Me and you and every living creature of all flesh; and the waters shall no more become a flood to destroy all flesh.	וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בֶּשֶׂר וְלֹא־יְהִי עוֹד מַיָּא הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל־בֶּשֶׂר:	15
16	And the bow shall be in the cloud; and I will look upon it, that I may remember the everlasting covenant between God and every living creature of all flesh that is upon the earth.	וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בְּעָנָן וְרָאִיתִיהָ לְזִכֹּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בֶּשֶׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:	16
17	And God said unto Noah: 'This is the token of the covenant which I have established between Me and all flesh that is upon the earth.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקְמַתִי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בֶּשֶׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ: (פ)	17
18	And the sons of Noah, that went forth from the ark, were Shem, and Ham, and Japheth; and Ham is the father of Canaan.	וַיְהִיו בְּנֵי נֹחַ דֹּנְפְקוּ מִן הַתִּיבָה שֵׁם וְחָם וְיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִיהֶי אֲבֵי כְנַעַן:	ששי ח
19	These three were the sons of Noah, and of these was the whole earth overspread.	שְׁלֹשָׁה אֱלֹהֵי בְנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נִפְצָה כָּל־הָאָרֶץ:	19
20	And Noah, the man of the land, began and planted a vineyard.	וַיַּחֲלֵ נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטֵּעַ כֶּרֶם:	20
21	And he drank of the wine, and was drunken; and he was uncovered within his tent.	וַיִּשְׁתֶּ מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְּגַל בְּתוֹךְ אֹהֶל־הָ:	21

- (14) בענני ענן. כשמעלה צמחשצה לפני להביא חשך ואצדון לעולם:
- (16) בין אלהים ובין כל נפש חיה. צין מדת הדין של מעלה, ובייכס (שם ג). שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש חיה. אלא זהו מדרשו, כשתצא מדת הדין לקטרג עליכס (לחייב אתכם), אני רואה את האות וזוכר:
- (17) זאת אות הברית. הראהו הקשת ואמר לו, הרי האות שאמרתי:
- (18) וחס הוא אבי כנען. למה הוצרך לומר כאן. לפי שהפרשה עסוקה וצאה בשכרותו של נח, שקלקל זה חס, ועל ידו נחלקל כנען, ועדיין לא כתב חולדות חס ולא ידענו שכנען צו. לפיכך הוצרך לומר כאן וחס הוא אבי כנען:
- (20) ויחל. עשה עצמו חולין (צ"ר לו, ג). שהיה לו לעסוק תחלה צניעיה אחרת: איש האדמה. אדוני האדמה, כמו (רום א, ג) איש נעמי: וישע ברם. כשנכנס לתיבה הכניס עמו וזמורות ויחורי תאנים (צ"ר שם):
- (21) ויתגל. לשון ויתקעל: אהלו. אהלה כתיב, רמז ל' שצטים (תנחומא ישן נח סס"כ) שנקראו על שם שומרון שנקראת אהלה, שגלו על עסקי היין, שנאמר (עמוס ו, ו) השותים צמורקי יין (צ"ר לו, ד):

22	And Ham, the father of Canaan, saw the nakedness of his father, and told his two brethren without.	וַיֵּרָא חָם אֲבִי כְנָעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי-אֶחָיו בְּחוּץ:	וַחֲזָא חָם אֲבוּהִי דְכְנַעַן יָת עֶרְוַתָּא דְאֲבוּהִי וַחֲוֵי לְתַרְיִן אֲחוּהִי בְשׁוּקָא:
23	And Shem and Japheth took a garment, and laid it upon both their shoulders, and went backward, and covered the nakedness of their father; and their faces were backward, and they saw not their father's nakedness.	וַיִּקַּח שֵׁם וַיָּפֶת אֶת-הַשְּׂמָלָה וַיִּשְׁימוּ עַל-שִׁכְמָם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵנִית וַיִּכְסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרֵנִית וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ:	וַנְּסִיב שֵׁם וַיָּפֶת יָת כְּסוּתָא וַשְׁוִיאוּ עַל כְּתָף תַּרְוֵיהוֹן וַאֲזָלוּ מִחֲזָרִין וַכְּסִיאוּ יָת עֶרְוַתָּא דְאֲבוּהוֹן וַאֲפִיהוֹן מִחֲזָרִין וְעֶרְוַתָּא דְאֲבוּהוֹן לֹא חָזוּ:
24	And Noah awoke from his wine, and knew what his youngest son had done unto him.	וַיִּיקָץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיָּדַע אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה-לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן:	וַאֲתַעֲר נֹחַ מִחֲמַרְיָה וַיָּדַע יָת דַּעְבַּד לִיה בְּרִיָּה זַעֲרָא:
25	And he said: Cursed be Canaan; a servant of servants shall he be unto his brethren.	וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי כְנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו:	וַאֲמַר לִיט כְנַעַן עֶבֶד פִּלַּח יְהִי לְאֲחוּהִי:
26	And he said: Blessed be the LORD, the God of Shem; And let Canaan be their servant.	וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שֵׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ:	וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלֹהֵיהּ דְשֵׁם וַיְהִי כְנַעַן עֶבְדָּא לְהוֹן:
27	God enlarge Japheth, and he shall dwell in the tents of Shem; And let Canaan be their servant.	יִפַּת אֱלֹהִים לִיָּפֶת וַיִּשְׁכֵּן בְּאֶהֱלֵי-שֵׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ:	יַפְתִּי וַיִּלְפַּת וַיִּשְׁרִי שְׁכִינַתִּיהּ בְּמִשְׁכְּנֵי שֵׁם וַיְהִי כְנַעַן עֶבְדָּא לְהוֹן:
28	And Noah lived after the flood three hundred and fifty years.	וַיְחִי-נֹחַ אַחֲרֵ הַמָּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה:	וַחֲזָא נֹחַ בְּתַר טוֹפְנָא תַלְתַּי מֵאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין:
29	And all the days of Noah were nine hundred and fifty years; and he died.	וַיְהִי־לוֹ (בְּסַפְרֵי סִפְרָד וַאֲשַׁכְנוּ וַיְהִי) כָּל-יְמֵי-נֹחַ תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: (פ)	וַהֲוֹן כָּל יוֹמֵי נֹחַ תִּשְׁעַ מֵאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין וַיָּמָת:

(22) וירא חם אבי כנען. יש מרבותינו אומרים כנען ראה והגיד לאביו, לכך הוזכר על הדבר ונתקלל (צ"ר). וירא את ערות אביו. יש אומרים סרסו (סנהדרין ע"ה), ויש אומרים רצעו (צ"ר):

(23) ויקח שם ויפת. אין כתיב ויקחו, אלא ויקח. לימד על שם שנחמץ זמנוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של ציטת. ויפת זכה לקצורה לבניו, שנאמר (יחזקאל לט, יא) אמן לגוג מקום שם קבר. וחס שזזה את אביו, נאמר בזרעו (ישעיה כד, כן) ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחשופי שם וגו' (סנהדרין ע). תחומא נח טו. צ"ר לו, א): ופניהם אחורנית. למה נאמר פעם שניה. מלמד, שכשקברו אכלו והוצרכו להפוך עצמם לכסותו, הפכו פניהם אחורנית (צ"ר לו, א):

(24) בנו הקטן. הפסול והבזוי, כמו (ירמיה מט, טו) הנה קטן נתתיך בגוים, בזוי באדם:

(25) ארור כנען. אמה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי אחר לשמשני. ארור בן רביעי להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים, שהטל עליהם טורה עבודתי מעתה (צ"ר לו, א). ומה ראה חם שסרסו. אמר להם לאחיו, אדם הראשון שני בניו היו לו, והרג זה את זה בשביל ירושת העולם (שם ה). ואביו יש לו ג' בנים ועודנו מבקש בן רביעי:

(26) ברוך ה' אלהי שם. שעמיד לשמור הבטחתו לזרעו לתת להם את ארץ כנען: ויהי. להם כנען למס עובד:

(27) יפת אלהים ליפת. מתורגם יפתי, ירמיצ. וישכון באהלי שם. ישרה שכינתו בישראל. ומדרש חכמים (יומא יא, א) אף על פי שיפת אלהים ליפת, שזנה כורש שהיה מבני יפת בית שני, לא שרמה זו שכינה. והיכן שרמה, במקדש ראשון שזנה שלמה שהיה מבני שם: ויהי כנען עבד. אף משיגלו בני שם ימכרו להם עבדים מבני כנען:

X	Now these are the generations of the sons of Noah: Shem, Ham, and Japheth; and unto them were sons born after the flood.	וְאַלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שֵׁם וְיֶפֶת וַיּוֹלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחֵר בְּתֵר טוֹפָא:	X
2	The sons of Japheth: Gomer, and Magog, and Madai, and Javan, and Tubal, and Meshech, and Tiras.	בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי וַיָּנָן וְתוּבַל וּמִשְׁכַּח וְתִירָס:	2
3	And the sons of Gomer: Ashkenaz, and Riphath, and Togarmah.	וּבְנֵי גֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתוֹגַרְמָה:	3
4	And the sons of Javan: Elishah, and Tarshish, Kittim, and Dodanim.	וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּיְתִים וְדֹדָנִים:	4
5	Of these were the isles of the nations divided in their lands, every one after his tongue, after their families, in their nations.	מֵאַלֶּה נִפְרְדּוּ אִיֵּי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֵתָם אִישׁ לְלִשְׁנֹ לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיֵיהֶם: מֵאֲלִין אֶתְפָּרְשׁוּ נְגֻוֹת עַמֻּמִּיא בְּאַרְעֵתָהוֹן גְּבֵר לְיִשְׁנִיה לְזַרְעֵיתָהוֹן בְּעַמֻּמִּיהוֹן:	5
6	And the sons of Ham: Cush, and Mizraim, and Put, and Canaan.	וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וּכְנַעַן:	6
7	And the sons of Cush: Seba, and Havilah, and Sabtah, and Raamah, and Sabteca; and the sons of Raamah: Sheba, and Dedan.	וּבְנֵי כּוּשׁ סִבָּא וְחַוִּילָה וְסַבְתָּה וְרַעְמָה וְסַבְתֶּכָּא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וְדֵדָן:	7
8	And Cush begot Nimrod; he began to be a mighty one in the earth.	וּכּוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרֹד הוּא הָחָל לְהִיּוֹת גִּבֹּר בָּאָרֶץ:	8
9	He was a mighty hunter before the LORD; wherefore it is said: 'Like Nimrod a mighty hunter before the LORD.'	הוּא־הָיָה גִבֹּר־צִיד לִפְנֵי יְהוָה עַל־כֵּן יֵאמָר כְּנִמְרֹד גִּבֹּר צִיד לִפְנֵי יְהוָה: הוּא הָיָה גִבֹּר תַּקִּיף קִדְם יי עַל כֵּן יִתְאָמַר כְּנִמְרֹד גִּבֹּר תַּקִּיף קִדְם יי:	9
10	And the beginning of his kingdom was Babel, and Erech, and Accad, and Calneh, in the land of Shinar.	וְהָתֵי רֵישׁ מַלְכוּתוֹ בָּבֶל וְאַרְךָ וְאַכַּד וּכְלָנֶה בְּאַרְץ שִׁנָּר:	10

(2) ותירס. זו פרס (בראשית רבה לז,א. יומא שס):

(8) להיות גבור. להמריד כל העולם על הקצ"ה צעזע"ה דור הפלגה:

(9) גבור ציד. שז דעתן של צריות צפיו ומטען למרוד במקום (צ"ל, צ): לפני ה'. מתכוין להקנימו על פניו (תו"כ

צמקו"פ פ"ב, צ): על כן יאמר. על כל אדם מרשיע צעזע"ה פנים יודע רצונו ומתכוין למרוד צו יאמר זה כנמרוד גבור ציד (צ"ר):

11	Out of that land went forth Asshur, and builed Nineveh, and Rehoboth-ir, and Calah,	מִן־הָאָרֶץ הַהִוא יֵצֵא אַשּׁוּר וַיְבַנֵּה יָת נִינְוֶה וְיָת רְחוֹבוֹת וְיָת כַּלַּח:	11 מִן־הָאָרֶץ הַהִוא יֵצֵא אַשּׁוּר וַיְבַנֵּה יָת נִינְוֶה וְיָת רְחוֹבוֹת וְיָת כַּלַּח:
12	and Resen between Nineveh and Calah—the same is the great city.	וְיָת רֶסֶן בֵּין נִינְוֶה וּבֵין כַּלַּח הִיא קִרְתָּא רַבָּתָא:	12 וְיָת־רֶסֶן בֵּין נִינְוֶה וּבֵין כַּלַּח הִוא הָעִיר הַגְּדֹלָה:
13	And Mizraim begot Ludim, and Anamim, and Lehabim, and Naphtuhim,	וּמִצְרַיִם אוֹלִיד יֵת לוּדָאִי וְיֵת עַנְמָאִי וְיֵת לֶהֶבָאִי וְיֵת נַפְתּוּחָאִי:	13 וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־לוּדִים וְאֶת־עַנְמִים וְאֶת־לֶהָבִים וְאֶת־נַפְתּוּחִים:
14	and Pathrusim, and Casluhim—whence went forth the Philistines—and Caphtorim.	וְיֵת פַּתְרוּסָאִי וְיֵת קַסְלוּחָאִי וְיֵת פְּלִשְׁתִּי וְיֵת קַפְטוּרָאִי:	14 וְאֶת־פַּתְרֻסִים וְאֶת־כַּסְלֻחִים וְאֶת־פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתּוּרִים: (ס)
15	And Canaan begot Zidon his firstborn, and Heth;	וּכְנַעַן אוֹלִיד יֵת צִידוֹן בּוֹכְרִיה וְיֵת חֶת:	15 וּכְנַעַן יָלַד אֶת־צִידֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת־חֶת:
16	and the Jebusite, and the Amorite, and the Girgashite;	וְיֵת יְבוּסָאִי וְיֵת אַמּוֹרָאִי וְיֵת גִּרְגִּישָׁאִי:	16 וְאֶת־יְבוּסִי וְאֶת־הַאֲמֹרִי וְאֶת־הַגִּרְגִּשִׁי:
17	and the Hivite, and the Arkite, and the Sinite;	וְיֵת חִוִּי וְיֵת אַרְכִּי וְיֵת סִינִי:	17 וְאֶת־חִתִּי וְאֶת־הָעַרְכִּי וְאֶת־הַסִּינִי:
18	and the Arvadite, and the Zemarite, and the Hamathite; and afterward were the families of the Canaanite spread abroad.	וְיֵת אַרְוָדָאִי וְיֵת זִמְרָאִי וְיֵת חַמָּתָאִי וּבִתְרָא כֵן אֶתְפַּדְרוּ זְרַעֲיָת כְּנַעְנָאִי:	18 וְאֶת־הָאֲרָוָדִי וְאֶת־הַזְּמָרִי וְאֶת־הַחַמָּתִי וְאַחַר נִפְצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי:
19	And the border of the Canaanite was from Zidon, as thou goest toward Gerar, unto Gaza; as thou goest toward Sodom and Gomorrah and Admah and Zeboiim, unto Lasha.	וְהָיָה תְּחִלָּה מִצִּידוֹן מִשִּׁי לְגֶרָר עַד עֵזָה מִשִּׁי לְסֹדֹם וְעִמּוֹרָה וְאַדְמָה וְזִבּוֹיִם עַד לָשָׁע:	19 וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידוֹן בְּאַכָּה גֶרָרָה עַד־עֵזָה בְּאַכָּה סֹדֹמָה וְעִמּוֹרָה וְאַדְמָה וְזִבּוֹיִם עַד־לָשָׁע:
20	These are the sons of Ham, after their families, after their tongues, in their lands, in their nations.	אֵלֶּה בְּנֵי־חָם לְמִשְׁפְּחוֹתָם אֱלִין בְּנֵי חָם לְזִרְעֵיהֶן בְּאֶרְצֵיהֶן לְלִשְׁנֵיהֶן בְּגוֹיֵיהֶם: (ס)	20 אֵלֶּה בְּנֵי־חָם לְמִשְׁפְּחוֹתָם אֱלִין בְּנֵי חָם לְזִרְעֵיהֶן בְּאֶרְצֵיהֶן לְלִשְׁנֵיהֶן בְּגוֹיֵיהֶם: (ס)

(11) מן הארץ. כיון שראה אשור את בניו שומעין למרוד ומורדין צמקום לצנות המגדל, יצא ממזכס (צ"ל, 7):

(12) העיר הגדולה. היא נינוה, שנאמר (יונה ג, 1) ונינוה הייתה עיר גדולה לאלהים:

(13) להבים. שפניהם דומים ללהב:

(14) פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים. משניהם יצאו. שהיו פתרוסים וכסלוחים מחליפין משכנ

נשומיהם אלו לאלו, ויצאו מהם פלשתים (צ"ל, 8):

(18) ואחר נפצו. מאלה נפוצו, משפחות הרבה:

(19) גבול. סוף ארצו. כל גבול לשון סוף וקצה: באכה. שם דצר. ולי נראה כאדם האומר לחצרו, גבול זה מגיע עד אשר

מצא לגבול פלוגי:

21	And unto Shem, the father of all the children of Eber, the elder brother of Japheth, to him also were children born.	וְלִשֵּׁם יָלַד גַּם־הוּא אָבִי כָל־בְּנֵי־עֵבֶר אָחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל׃ וְלִשֵּׁם אִתְּיָלִיד אָף הוּא אֲבוֹהוֹן דָּכָל בְּנֵי עֵבֶר אֲחוּהִי דִּיפֶת רִבְא׃	21
22	The sons of Shem: Elam, and Asshur, and Arpachshad, and Lud, and Aram.	בְּנֵי שֵׁם עִילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוּד וְאַרָם׃ בְּנֵי שֵׁם עִילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוּד וְאַרָם׃	22
23	And the sons of Aram: Uz, and Hul, and Gether, and Mash.	וּבְנֵי אָרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וּמָשׁ׃ וּבְנֵי אָרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וּמָשׁ׃	23
24	And Arpachshad begot Shelah; and Shelah begot Eber.	וְאַרְפַּכְשָׁד יָלַד אֶת־שֶׁלַח וְשֶׁלַח יָלַד אֶת־עֵבֶר׃ וְאַרְפַּכְשָׁד אִילִיד יֵת שֶׁלַח וְשֶׁלַח אִילִיד יֵת עֵבֶר׃	24
25	And unto Eber were born two sons; the name of the one was Peleg; for in his days was the earth divided; and his brother's name was Joktan.	וְלִעֵבֶר יָלַד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אֲחִיו יֶקְטָן׃ וְלִעֵבֶר אִתְּיָלִידוּ תְרִין בָּנִין שׁוּם חֵד פֶּלֶג אֲרִי בְיוֹמוֹהִי אֲתַפְּלִיגַת אֲרֶעָא וְשׁוּם אֲחוּהִי יֶקְטָן׃	25
26	And Joktan begot Almodad, and Sheleph, and Hazarmaveth, and Jerah;	וְיֶקְטָן יָלַד אֶת־אַלְמוֹדָד וְאֶת־שֶׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמָוֶת וְאֶת־יֶרַח׃ וְיֶקְטָן אִילִיד יֵת אֲלִמּוֹדָד וְיֵת שֶׁלֶף וְיֵת חֲצַרְמֹת וְיֵת יֶרַח׃	26
27	and Hadoram, and Uzal, and Diklah;	וְאֶת־הַדּוֹרָם וְאֶת־אוּזָל וְאֶת־דִּקְלָה׃ וְיֵת הַדּוֹרָם וְיֵת אוּזָל וְיֵת דִּקְלָה׃	27
28	and Obal, and Abimael, and Sheba;	וְאֶת־עוֹבָל וְאֶת־אַבִּימָאֵל וְאֶת־שָׁבָא׃ וְיֵת עוֹבָל וְיֵת אַבִּימָאֵל וְיֵת שָׁבָא׃	28
29	and Ophir, and Havilah, and Jobab; all these were the sons of Joktan.	וְאֶת־אוֹפִיר וְאֶת־חַוִּילָה וְאֶת־יֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יֶקְטָן׃ וְיֵת אוֹפִיר וְיֵת חַוִּילָה וְיֵת יֹבָב כָּל אֵלֶּיִן בְּנֵי יֶקְטָן׃	29
30	And their dwelling was from Mesha, as thou goest toward Sephar, unto the mountain of the east.	וַיְהִי מוֹשְׁבָם מִמִּישָׁא בְּאַכָה סְפָרָה הַר הַמִּזְרָח׃ וַיְהִי מוֹתְבָהוֹן מִמִּישָׁא מְטִי לְסָפֶר שׁוּר מְדִנְחָא׃	30

(20) לרשונותם בארצותם. אף על פי שנחלקו ללשונות וארצות, כולם בני חס הם:

(21) אבי כל בני עבר. הנזהר היה שם: אחי יפת הגדול. איני יודע אם יפת הגדול, אם שם. כשהוא אומר (להלן יא,י) שם בן מאת שנה וגו' שנתיים אחר המבול, הוא אומר יפת הגדול. שהרי בן מ"ק שנה היה נח כשהתחיל להוליד (לעיל ו,א), והמבול היה בשנת שש מאות שנה (שם ו,ז). נמצא שהגדול בצניו היה בן מאה שנה. ושם לא הגיע למאה עד שנתיים אחר המבול (ב"ר לז,י): אחי יפת. ולא אחי חס. שאלו שניהם כבדו את אביהם, וזה בזה:

(25) נפלגה. נחצלו הלשונות ונפוצו מן הצקעה, ונחלגו בכל העולם. למדנו שהיה עבר נביא, שקרא שם בנו על שם העמיד (שם), ושנינו בסדר עולם (פ"א) שבסוף ימיו נחלגו. שאם תאמר בתחלת ימיו, הרי יקטן אחיו נעיר ממנו והוליד כמה משפחות קודם לכן, שנאמר ויקטן ילד וגו', ואחר כך (להלן יא,א) ויהי כל הארץ וגו'. ואם תאמר באמצע ימיו, לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש. הא למדת שבשנת מות פלג נחלגו: יקטן. שהיה עניו ומקטין עצמו (ב"ר לז,ז) לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו:

(26) חצרמות. על שם מקומו. דברי אגדה (ב"ר לז,ח):

31	These are the sons of Shem, after their families, after their tongues, in their lands, after their nations.	אלה בני־שם למשפחתם ללשונתם בארצותם לגויהם: אליו בני שם לזרעתהון ללישנהון בארעתהון לעממיהון:	31
32	These are the families of the sons of Noah, after their generations, in their nations; and of these were the nations divided in the earth after the flood.	אלה משפחת בני־נח לתולדתם בגויהם ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר אחר ומאליו אחפרכשו עממיהון בארעא בתר טופנא: המבול: (פ)	32
XI	And the whole earth was of one language and of one speech.	ויהי כל־הארץ שפה אחת ודברים אחדים: ונהיה כל ארעא לישן חד וממלל חד:	שביעי ט
2	And it came to pass, as they journeyed east, that they found a plain in the land of Shinar; and they dwelt there.	ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם: והנה במטלהון בקדמיתא ואשכחו בקעתא בארעא דבבל ויתבו תמן:	2
3	And they said one to another: 'Come, let us make brick, and burn them thoroughly.' And they had brick for stone, and slime had they for mortar.	ויאמרו איש אל־רעהו תבה גלבנה לבנים ונשרפה לשרפה ותהי להם תלבנה לאבן ותחמר תהי להם לחמר: ונאמרו גבר לחבריה הבו גרמי לבנין ונשרפנון בנוקרא והות להון לבינתא לאבנא וחימרא תנה להון לשיע:	3
4	And they said: 'Come, let us build us a city, and a tower, with its top in heaven, and let us make us a name; lest we be scattered abroad upon the face of the whole earth.'	ויאמרו תבהו נבנה־לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה־ לנו שם פן־נפוז על־פני כל־ הארץ: ונאמרו הבו נבני לנא קרתא ומגדלא ורישיה מטי עד צית שמא ונעביד לנא שום דלמא נתבדר על אפי כל ארעא:	4
5	And the LORD came down to see the city and the tower, which the children of men builded.	ויירד יהוה לראת את־העיר ואת־המגדל אשר בנו בני האדם: ואתגלי יי לאתפרעא על עובד קרתא ומגדלא דבנו בני אנשא:	5

(1) שפה אחת. לשון הקודש: ודברים אחדים. באו צעה אחת, ואמרו, לא כל הימנו שיצור לו את העליונים, נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. דבר אחר, על יחידו של עולם. דבר אחר, ודברים אחדים (ס"א דברים חדים). אמרו, אחת לאלף ותרניו שנים הרקיע מתמוטט כשם שעשה בימי המבול. באו ונעשה לו סמוכות (צ"ל, וי):

(2) בנסעם מקדם. שהיו יושבים שם, כדכתיב למעלה ויהי מושבם וגו' הר הקדם, ונסעו משם לתור להם מקום להחזיק את כלם (צ"ל, לח), ולא מצאו אלא שנער:

(3) איש אל רעהו. אומה לאומה מזרים לכוש וכוש לפוט ופוט לכנען (שם ח): הבה. הזמינו עצמכם. כל הבה לשון הזמנה הוא. שמכינים עצמן ומתחזרים למלאכה או לענה או למשא. הבה, הזמינו אפרקליי"ר בלע"ז: לבנים. שאין אזנים צבצב שהיא צקעה: ונשרפה לשרפה. כך עושין הלכנים שקורין טוול"ש, שורפים אותן בצבצב: לחמר. לטוח הקיר:

(4) פן נפוז. שלא יציא עלינו שום מכה להפיצנו מכאן:

(5) וירד ה' לראות. לא הוצרך לכך, אלא בא ללמד לדיינים, שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויצינו. צמדרש רבי תנחומא (נח יח): בני האדם. אלא בני מי. שמא בני חמורים וגמלים. אלא בני אדם הראשון שכפה את הטובה, ואמר (לעיל ג, יב) האשה אשר נתתה עמדי. אף אלו כפו בטובה למרוד במי שהשפיעם טובה ומלטם מן המבול (צ"ל, לח, ט):

6	And the LORD said: 'Behold, they are one people, and they have all one language; and this is what they begin to do; and now nothing will be withholden from them, which they purpose to do.	וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עַם אֶחָד וּשְׂפָה אַחַת לְכָל־ם וְזֶה הַחֲלָם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא-יִבְצֹר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת:	וַאֲמַר יי הָא עַמָּא חַד וְלִישָׁן חַד לְכֻלָּהוֹן וְדִין דְּשָׂרִיאוּ לְמַעַבְדּוּ וְכַעַן לֹא יִתְּמַנַּע מִנְּהוֹן כָּל דְּחֻשִּׁיבוּ לְמַעַבְדּוּ:
7	Come, let us go down, and there confound their language, that they may not understand one another's speech.'	הָבֵה נִרְדָּה וְנִבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שִׁפְתָּ רֵעֵהוּ:	הָבוּ נִתְּגְלִי וְנִבְלָל תַּמָּן לִישְׁנָהוֹן דְּלֹא יִשְׁמְעוּן אִנְשׁ לִישָׁן חֲבֵרֵיהּ:
8	So the LORD scattered them abroad from thence upon the face of all the earth; and they left off to build the city.	וַיִּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ וַיַּחֲדְלוּ לְבִנֹּת הָעִיר:	וּבְדַר יי יִתְּהוֹן מִתַּמָּן עַל אֲפִי כָל אֲרַעָא וְאִתְּמַנְעוּ מִלְּמַבְנֵי קִרְתָּא:
9	Therefore was the name of it called Babel; because the LORD did there aconfound the language of all the earth; and from thence did the LORD scatter them abroad upon the face of all the earth.	עַל-כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי-שָׁם בָּלְל יְהוָה שְׂפַת כָּל-הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפִּיצָם יְהוָה עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ: (פ)	עַל בֶּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל אֲרִי תַמָּן בִּלְבִיל יי לִישָׁן כָּל אֲרַעָא וּמִתַּמָּן בְּדַרְגוֹן יי עַל אֲפִי כָל אֲרַעָא:
10	These are the generations of Shem. Shem was a hundred years old, and begot Arpachshad two years after the flood.	אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שָׁם שָׁם בֶּן-מָאָה שָׁנִים וְאוֹלִיד יֵת אֲרַפְכְּשָׁד שְׁנַתִּים אַחֵר הַמָּבּוּל:	אֵלִין תּוֹלְדַת שָׁם שָׁם בֶּר מָאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד יֵת אֲרַפְכְּשָׁד תַּרְתִּין שְׁנִין בְּתַר שׁוּפָנָא:
11	And Shem lived after he begot Arpachshad five hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי-שָׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-אֲרַפְכְּשָׁד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי שָׁם בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת אֲרַפְכְּשָׁד חֲמִישׁ מָאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
12	And Arpachshad lived five and thirty years, and begot Shelah.	וְאֲרַפְכְּשָׁד חִי חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-שְׁלָח:	וְאֲרַפְכְּשָׁד חִיא תַלְתִּין וַחֲמִישׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יֵת שְׁלָח:

(6) הן עם אחד. כל טוֹבָה זו יש עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכולם, ודבר זה החלו לעשות: החלם. כמו אמרם, עשותם. להתחיל הם לעשות: לא יבצר מהם וגר לעשות. צתמיה. יצטר, לשון מניעה, כתרנומו. ודומה לו (תהלים עו, יג) יצטר רוח נגידים:

(7) הבה נרדה. צבית דינו נמלך מענותותו היתירה (תנחומא נח יח): הבה. מדה כנגד מדה. הם אמרו הבה נבנה, והוא כנגדם מדד ואמר הבה נרדה (תנחומא ישן נח כה): ונבלה. ונבלל. נ"ן משמש בלשון רבים וה"א אחרונה יתירה כה"א של נרדה: לא ישמעו. זה שאל לזנה, וזה מציא טיט, וזה עומד עליו ופוצע את מוחו (צ"ר לח, י):

(8) ויפץ ה' אותם משם. בעולם הזה סנהדרין קו, צ) מה שאמרו פן נפוז נתקיים עליהם. הוא שאמר שלמה (משלי י, כד) מגורת רשע היא תבואנו:

(9) ומשם הפיצם. למד שאין להם חלק לעולם הבא (סנהדרין ס). וכי איזו קשה, של דור המבול או של דור הפלגה. אלו לא פשטו יד בעיקר, ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו. ואלו נשטפו, ואלו לא נאצדו מן העולם. אלא שדור המבול היו גזולים והיתה מריבה ביניהם, לכך נאצדו. ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם, שנאמר שפה אחת ודברים אחדים. למדת ששנאוי המלכות וגדול השלוש (צ"ר לח, י):

(10) שם בן מאת שנה. כשהוליד את ארפכשד, שנתיים אחר המבול:

13	And Arpachshad lived after he begot Shelah four hundred and three years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי אֲרַפְכְּשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֶׁלַח שְׁלֹשׁ שָׁנִים וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי אֲרַפְכְּשָׁד בְּתֵר דְּאוֹלִיד יָת שֶׁלַח אַרְבַּע מֵאָה וּתְלַת שָׁנִין וַאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
14	And Shelah lived thirty years, and begot Eber.	וַיְחִי שֶׁלַח חֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־עֵבֶר:	וַיְחִי שֶׁלַח חֵי תְלָתִין שָׁנִין וַאוֹלִיד יָת עֵבֶר:
15	And Shelah lived after he begot Eber four hundred and three years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־שֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ עֵבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי שֶׁלַח בְּתֵר דְּאוֹלִיד יָת עֵבֶר אַרְבַּע מֵאָה וּתְלַת שָׁנִין וַאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
16	And Eber lived four and thirty years, and begot Peleg.	וַיְחִי־עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־פֶּלֶג:	וַיְחִי עֵבֶר תְּלָתִין וָאַרְבַּע שָׁנִין וַאוֹלִיד יָת פֶּלֶג:
17	And Eber lived after he begot Peleg four hundred and thirty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי עֵבֶר בְּתֵר דְּאוֹלִיד יָת פֶּלֶג אַרְבַּע מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וַאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
18	And Peleg lived thirty years, and begot Reu.	וַיְחִי־פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־רְעוּ:	וַיְחִי פֶלֶג תְּלָתִין שָׁנִין וַאוֹלִיד יָת רְעוּ:
19	And Peleg lived after he begot Reu two hundred and nine years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ רְעוּ תֵשַׁע שָׁנִים וּמֵאוֹתִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי פֶלֶג בְּתֵר דְּאוֹלִיד יָת רְעוּ מֵאוֹתִין וּתֵשַׁע שָׁנִין וַאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
20	And Reu lived two and thirty years, and begot Serug.	וַיְחִי רְעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שְׂרוּג:	וַיְחִי רְעוּ תְּלָתִין וּתְרַתִּין שָׁנִין וַאוֹלִיד יָת שְׂרוּג:
21	And Reu lived after he begot Serug two hundred and seven years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ שְׂרוּג שִׁבְעַ שָׁנִים וּמֵאוֹתִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי רְעוּ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יָת שְׂרוּג מֵאוֹתִין וּשִׁבְעַ שָׁנִין וַאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
22	And Serug lived thirty years, and begot Nahor.	וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־נָחוֹר:	וַיְחִי שְׂרוּג תְּלָתִין שָׁנִין וַאוֹלִיד יָת נָחוֹר:
23	And Serug lived after he begot Nahor two hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ נָחוֹר מֵאוֹתִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי שְׂרוּג בְּתֵר דְּאוֹלִיד יָת נָחוֹר מֵאוֹתִין שָׁנִין וַאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:

24	And Nahor lived nine and twenty years, and begot Terah.	וַיְחִי נָחוֹר תִּשְׁעֵי וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־תֶּרַח: וַיְחִי נָחוֹר עֶשְׂרִין וְתִשְׁעֵי שָׁנִין וַאֲלֹלִיד יֵת תֶּרַח:	24
25	And Nahor lived after he begot Terah a hundred and nineteen years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ תֶּרַח תִּשְׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס) וַיְחִי נָחוֹר בְּתֵרַח דְּאֹלִיד יֵת תֶּרַח מֵאָה וְתִשְׁעֵי עֶשְׂרֵי שָׁנִין וַאֲלֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹת:	25
26	And Terah lived seventy years, and begot Abram, Nahor, and Haran.	וַיְחִי־תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן: וַיְחִי תֶרַח שִׁבְעִין שָׁנִין וַאֲלֹלִיד יֵת אַבְרָם יֵת נָחוֹר וְיֵת הָרָן:	26
27	Now these are the generations of Terah. Terah begot Abram, Nahor, and Haran; and Haran begot Lot.	וְאַלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־ לוֹט: וְאַלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח אֹלִיד יֵת אַבְרָם יֵת נָחוֹר וְיֵת הָרָן וְהָרָן אֹלִיד יֵת לוֹט:	27
28	And Haran died in the presence of his father Terah in the land of his nativity, in Ur of the Chaldees.	וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תֶרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאֹר כַּשְׁדִּים: וַיָּמָת הָרָן עַל אִפִּי תֶרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ יִלְדוּתוֹ בְּאֹר דְּכַשְׁדָּאִי:	28
29	And Abram and Nahor took them wives: the name of Abram's wife was Sarai; and the name of Nahor's wife, Milcah, the daughter of Haran, the father of Milcah, and the father of Iscah.	וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרַי וְשֵׁם אִשְׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַת־הָרָן אִבִּי־מִלְכָּה וְאִבִּי יִסְכָּה: וַיִּסֵּב אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים וַיִּשֵּׂן שׁוֹם אֶתֶּת אַבְרָם שָׂרַי וְשׁוֹם אֶתֶּת נָחוֹר מִלְכָּה בַת הָרָן אִבִּיוֹהָ דְּמִלְכָּה וְאִבִּיוֹהָ דְּיִסְכָּה:	מפטיר
30	And Sarai was barren; she had no child.	וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶד: וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה לִית לָהּ וָלֶד:	30
31	And Terah took Abram his son, and Lot the son of Haran, his son's son, and Sarai his daughter-in-law, his son Abram's wife; and they went forth with them from Ur of the Chaldees, to go into the land of Canaan; and they came unto Haran, and dwelt there.	וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־ לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֶת שָׂרַי כַּלְתּוֹ אִשְׁת־אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אֹתָם מִבְּאֹר כַּשְׁדִּים לָלֶכֶת אֶרֶצָּה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חֶרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: וַיִּבֶר תֶּרַח יֵת אַבְרָם בְּרִיָּה וְיֵת לוֹט בֶּרֶ הָרָן בֶּרֶ בְּרִיָּה וְיֵת שָׂרַי כַּלְתִּיהָ אֶתֶּת אַבְרָם בְּרִיָּה וַנִּפְקְדוּ עִמָּהוֹן מִבְּאֹר דְּכַשְׁדָּאִי לְמִיזֹל לְאֶרֶעָ דְּכְנָעַן וַאֲתוּ עַד חֶרָן וַיִּתִּיבוּ תַּמָּן:	31

(28) על פני תרח אביו. צחיי אציו (צ"ר). ומדרש אגדה, יש אומרים שעל ידי אציו מת. שְׁקָבַל תרח על אצרהם בנו לפני נמרוד על שכתם את כלמיו, והשליכו לכבשן האש. והרן יושב ואומר כלצו, אם אצרהם נואח אני משלו, ואם נמרוד נואח אני משלו. וכשניצל אצרהם אמרו לו להרן, משל מי אתה. אמר להם הרן, משל אצרהם אני. השליכוהו לכבשן האש וגשרף. וזהו אור כשדים. ומנחם פירש אור, צקעה. וכן (ישעיה כד, יד) צאורים כצדוה', וכן (שם יא, ח) מאורת לפעווי. כל חור וצקע עמוק קרוי אור: (29) יסכה. זו שרה, על שם שסוכה ברוח הקודש, ושהכל סוכין ציפיה. (ס"א) כמו שנאמר, ויראו אותה שרי פרעה. ועוד, יסכה לשון נסיכות (וכן הוא סנהדרין לט להדיא), כמו שרה לשון שררה:

32

קנ"ג

The Haftarah is Isaiah 54:1 – 55:5 on page 235. Sepharadim read Isaiah 54:1 – 54:10. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftara on page 259.

XII

לך לך
,

2

2.

3

3

4

לְךָ

(31) ויצאו אחם. ויאלו תרח ואזרם עם לוט ושרי:
(32) וימת תרח בחרן. לאחר שיאל אזרם מחרן וצא לארץ כנען, והיה שם יותר מששים שנה. שהרי כתיב (להלן יב, 7) ואזרם בן חמש שנים וע' שנה בלאתו מחרן. ותרח בן שבעים שנה היה כשנולד אזרם, הרי קמ"ה לתרח כשיאל אזרם מחרן. עדיין נשארו משנותיו הרבה. ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אזרם. שלא יבא הדבר מפורסם לכל, ויאמרו, ללא קיים אזרם את כבוד אביו, שהניחו זקן והלך לו. לפיכך קראו הכתוב מת (צ"ר לט, ז). (ס"א ועוד) שהרשעים אף בחייהם מקוריים מתים, והלזיקים אף בזמיתן קרויים חיים, שנאמר (שמואל': ב' בחרן. :),
(1) לך לך. להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים (ר"ה טז:), ועוד שאודיע טבעך בעולם (צ"ר):

(2) ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים, ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכן הוזקק לשלשה זכרות הללו, שהצטייחו על הזנים ועל הממון ועל השם. ואברכך. צממון. ז"ר (לט, יא): ויהיה ברכה. הזכרות נטונות צידך, עד עכשיו היו צידי, צָרְכְּתִי לאלה ונה, ומעכשיו אתה תצרך את אשר תחפץ. ז"ר (סס). ודבר אחר ואעשך לגוי גדול, זה שאומרים אלהי אברהם, ואברכך, זה שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך, זה שאומרים אלהי יעקב, יכול יהיו חותמין בזכותו, תלמוד לומר והיה זכרה, כך חותמין ולא בהם (פסחים קיז): מארצך. והלא כבר יצא משם עם אביו וצא עד לחנוך, אלא כך אמר לו, התרחק עוד משם ולא מציית אצריך: אשר ארצך. לא גלה לו הארץ מיד, כדי לחצבה וצעיניו, ולתת לו שכר על כל דבור ודבור. כיצא בו את צֶנֶף אֶת יְחִידָךָ אֲשֶׁר אֶהְיֶה אִתְּךָ (בראשית כב, ז), כיצא בו על אחד ההרים אֲשֶׁר אמר אֱלֹהֵי (שם), כיצא בו (וינה ג, ז) וקרא אֱלֹהֵי אֶת הקריאה אֲשֶׁר אֶנִּי דוֹבֵר אֵלָיו (ז"ר): (3) ונברכו בך. יש אגדות רבות. וזה פשוטו, אדם אומר לבנו מהא כחזרהם, וכן כל ונברכו בך בצמקרא, וזה מוכיח, צָדֶךָ יִשְׁרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַח אֱלֹהִים פִּאֲפָרִים וּמִנְשָׁה (בראשית מה, כ):

- 5 And Abram took Sarai his wife, and Lot his brother's son, and all their substance that they had gathered, and the souls that they had gotten in Haran; and they went forth to go into the land of Canaan; and into the land of Canaan they came.
- 6 And Abram passed through the land unto the place of Shechem, unto the terebinth of Moreh. And the Canaanite was then in the land.
- 7 And the LORD appeared unto Abram, and said: 'Unto thy seed will I give this land'; and he builded there an altar unto the LORD, who appeared unto him.
- 8 And he removed from thence unto the mountain on the east of Beth-el, and pitched his tent, having Beth-el on the west, and Ai on the east; and he builded there an altar unto the LORD, and called upon the name of the LORD.
- 9 And Abram journeyed, going on still toward the South.
- וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת־הַנַּפְשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בַּחֲרָן וַיָּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶצָה כְּנָעַן:
- וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שָׁכֵם עַד אֵלּוֹן מוֹרֶה וְהַכְנַעֲנִי אָז בְּאֶרֶץ:
- וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לִירְעָךְ אֶתֶּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיְבִן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו:
- וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם הָהָרָה מִקְדָּם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אֶהְלֵה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעֵי מִקְדָּם וַיְבִן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה:
- וַיֵּסַע אַבְרָם הַלּוֹךְ וְנֹסֵעַ הַנִּגְנֶבֶת: (פ)
- וַדַּבֵּר אַבְרָם יְת שָׂרִי אִתָּתִיהָ וַיֵּת לוֹט בֶּר אָחִיו וַיֵּת כָּל קְנִיָּהוֹן דָּקְנוּ וַיֵּת נַפְשָׁתָא דְשַׁעֲבִידוּ לְאוֹרִיתָא בַּחֲרָן וַנִּפְקוּ לְמִיזַל לְאַרְעָא דְכְנַעַן וְאָתוּ לְאַרְעָא דְכְנַעַן:
- וַעֲבַר אַבְרָם בְּאַרְעָא עַד אֶתֶר שָׁכֵם עַד מִישְׁרֵי מוֹרֶה וַכְנַעְנָאָה בְּכֵן בְּאַרְעָא:
- וַאֲתַגְלִי יְיָ לְאַבְרָם וַאֲמַר לְבְנֶךָ אֶתֵּן יְת אֶרְעָא הָדָא וַבְּנָא תִמְן מִדְּבָחָא קָדָם יְיָ דְאַתַּגְלִי לִיהָ:
- וַאֲסַתְלַק מִתִּמְן לְטוֹרָא מִמְדִּנְחָ לְבֵית אֵל וּפְרָסִיָּה לְמִשְׁכְּנִיהָ בֵּית אֵל מִמְעַרְבָא וְעֵי מִמְדִּנְחָא וַבְּנָא תִמְן מִדְּבָחָא קָדָם יְיָ וְצִלִּי בְשָׁמָא דִּיִּי:
- וַנָּטַל אַבְרָם אֶזְיֵל וְנָטִיל לְדֶרּוֹמָא:

(5) אשר עשו בחרן. שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרי מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו, (לכך כתיב אשר עשו) (סנהדרין נט: ז"ר). ופשוטו של מקרא, עבדים ושפחות שקנו להם, כמו עֲשָׂה יָת כָּל הַקָּצֵד הָזֶה (שם לא, א), (לשון קנין), וַיִּשְׁרָאֵל עוֹשֶׂה קִיל (צמדצר כד, יח), לשון קונה וכונס:

(6) ויעבור אברהם בארץ. נכנס למוכה: עד מקום שכם. להתפלל על בני יעקב כשיצאו להלחם בשכם (מדרש אגדה): אלון מורה. הוא שכם (סוטה לז), הראהו הר גריזים והר עיזל ששם קבלו ישראל שזועת התורה (מדרש אגדה): והכנעני אז בארץ. היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם, שחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו (מדרש אגדה), שנאמר וּמִלְכֵי צֶדֶק מִלֵּךְ שָׁלֵם, (צראשית יד, יח). לפיכך ויאמר אל אברהם לזרעך אתן את הארץ הזאת, עמיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם:

(7) ויבן שם מזבח. על שזורת הזרע ועל שזורת ארץ ישראל (ז"ר):

(8) ויעתק משם. אהלו: מקדם לבית אל. בזמורה של בית אל, נמצאת בית אל במערבו הוא שנאמר בית אל מִיָּם: אהלה. אהלה כתיב, בתחלה נטה את אהל אשמו, ואחר כך את שלו. ז"ר (לט, טו): ויבן שם מזבח. נמצאת שעמידין בניו להכשיל שם על עון עקב, והתפלל שם עליהם (ז"ר):

(9) הלוך ונסוע. לפרקים יושב כאן חדש או יותר ונסוע משם, ונוטה אהלו במקום אחר, וכל מסעיו הנגזר, ללכת לדרומה של ארץ ישראל, והיא לנדי ירושלים (פי' ירושלים היה בזמנא העולם, וסוף ארץ ישראל. כ"פ צישעיה) שהיא בחלקו של יהודה, שנטלו בדרומה של ארץ ישראל הר המוריה שהיא נחלתו (ז"ר לט, טז):

10	And there was a famine in the land; and Abram went down into Egypt to sojourn there; for the famine was sore in the land.	וַיְהִי רָעָב בְּאֶרֶץ נִי־רָד אֲבָרָם וַהֲנָה כַּפְנָא בְּאֶרֶעָ וּנְחָת אֲבָרָם לְמִצְרַיִם לְאֶתְוֹתְבָא תַמָּן אֲרִי תַקִּיף כַּפְנָא בְּאֶרֶעָ: הָרָעָב בְּאֶרֶץ:	ישראל
11	And it came to pass, when he was come near to enter into Egypt, that he said unto Sarai his wife: 'Behold now, I know that thou art a fair woman to look upon.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹא מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל-שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה-נָא יֹדְעֵתִי כִּי אִשָּׁה יִפְתָּ מְרֹאֶה אֹתָי:	11
12	And it will come to pass, when the Egyptians shall see thee, that they will say: This is his wife; and they will kill me, but thee they will keep alive.	וְהָיָה כִּי-יִרְאוּ אֹתְךָ הַמִּצְרַיִם וַיֹּאמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתְךָ יִחְיֶה:	12
13	Say, I pray thee, thou art my sister; that it may be well with me for thy sake, and that my soul may live because of thee.'	אֲמַרְי־נָא אֶחְתִּי אַתָּ לְמַעַן יֵיטִב-לִי בַעֲבוּרְךָ וְחַיְתָּה נַפְשִׁי בְּגִלְגָּל:	13
14	And it came to pass, that, when Abram was come into Egypt, the Egyptians beheld the woman that she was very fair.	וַיְהִי כְּבֹא אֲבָרָם מִצְרַיִם וַיִּרְאוּ הַמִּצְרַיִם אֶת-הָאִשָּׁה כִּי-יָפָה הִוא מְאֹד:	שני
15	And the princes of Pharaoh saw her, and praised her to Pharaoh; and the woman was taken into Pharaoh's house.	וַיִּרְאוּ אֹתָהּ שָׂרֵי פַרְעֹה וַיְהַלְלוּ וַיְשַׁבְּחוּ יָתָהּ לַפְּרָעָה וַאֲדַבְּרַת אֹתָהּ בֵּית פַּרְעֹה:	15
16	And he dealt well with Abram for her sake; and he had sheep, and oxen, and he-asses, and men-servants, and maid-servants, and she-asses, and camels.	וּלְאֲבָרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי-לוֹ צֹאן וּבָקָר וַחֲמֹלִים וְעֶבְדִּים וּשְׁפָחוֹת וְאֶתְנַת וְגִמְלִים:	16

- (10) רעב בארץ. צלומה הארץ לצדה, לנסותו אם ירהר אחר דבריו של הקצ"ה, שאמר לו ללכת אל ארץ כנען, ועכשיו משיאו לזאת ממנה (פדר"א כו):
- (11) הנה נא ידעתי. מדרש אגדה (צ"ל), עד עכשיו לא הכיר זה, מחוך זניעות שזניהם, ועכשיו הכיר זה על ידי מעשה (תנחומא). דבר אחר, מנהג העולם שעל ידי טורח הדרך אדם מתבזה, וזאת עמדה ציפיה (צ"ר). ופשוטו של מקרא, הנה נא הגיע השעה שיש ללכת על יפך, ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את, ועכשיו אנו באים בין אנשים שחורים ומכוערים, אחיהם של כושים, ולא הורגלו באשה יפה (צ"ר). ודומה לו, הנה נא אלדני סורו נא (בראשית יט, ב):
- (12) למען ייטב לי בעבורך. יתנו לי מתנות:
- (13) ויהי כבוא אברם מצרימה. היה לו לומר כבואם מצרימה, אלא למד שהטמין אותה בתיבה, ועל ידי שחזעו את המכס, פתחו וראו אותה (צ"ר):
- (14) ויהללו אותה אל פרעה. הללויה ציניהם, לומר הגונה זו למלך:
- (15) ולאברם היטיב. פרעה צעורה:

17	And the LORD plagued Pharaoh and his house with great plagues because of Sarai Abram's wife.	וַיִּנְגַע יְהוָה אֶת־פַּרְעֹה וְאֶת־בֵּיתוֹ בְּגָדִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דְּבַר שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ אַבְרָם:	17
18	And Pharaoh called Abram, and said: 'What is this that thou hast done unto me? why didst thou not tell me that she was thy wife?'	וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה זֶּה עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא:	18
19	Why saidst thou: She is my sister? so that I took her to be my wife; now therefore behold thy wife, take her, and go thy way.'	לָמָּה אָמַרְתָּ אֶחָתִי הִוא וְאַקַּח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וְלֵךְ:	19
20	And Pharaoh gave men charge concerning him; and they brought him on the way, and his wife, and all that he had.	וַיִּצְוּ עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ:	20
XIII	And Abram went up out of Egypt, he, and his wife, and all that he had, and Lot with him, into the South.	וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַגִּגֵּבָה:	XIII
2	And Abram was very rich in cattle, in silver, and in gold.	וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב:	2
3	And he went on his journeys from the South even to Beth-el, unto the place where his tent had been at the beginning, between Beth-el and Ai;	וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִגִּבְעַת בֵּית־אֵל עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אֶתְּלָהּ בִּתְחִלָּה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעֵי:	3

(17) וינגע ה' וגו'. צמכת ראתן לקה, שהשמיים קשה לו (צ"ר מא, ב): ואת ביתו. כתרומתו ועל אינש ציתיה (תנחומא) (ומדרשו לרבות כותליו עמודיו וכליו (שם צ"ר), צרש"י ישן): על דבר שרי. על פי דצוקה (צ"ר), אומרת למלאך הך, והוא מכה (תנחומא):

(19) קח ולך. לא כצמיתך שומר לו הנה ארצי לפניך (ל, טו), אלא אמר לו לך ואל תעמוד, שהמזרים שטופי ומה הם, שנאמר ונקמת סוסים וקמקס (יחזקאל כג, כ):

(20) ויצו עליו. על אודותיו, לשלחו ולשמרו: וישלחו. כתרומתו ואלויאיו (סוטה מו):

(1) ויעל אברם וגו' הגגבה. לצא לדרומה של ארץ ישראל, כמו שאמר למעלה הלך ונסוע הגגבה, להר המוריה (צ"ר לט, טו), ומכל מקום כשהוא הולך ממזרים לארץ כנען, מדרום לצפון הוא מהלך, שארץ מזרים צדדומה של ארץ ישראל, כמו שמוכח במסעות וצגזולי הארץ (מסעי):

(2) כבד מאד. טעון משאות:

(3) וילך למסעיו. כשחזר ממזרים לארץ כנען, היה הולך ולן בצמכניות שלן צהם צהליכתו למזרים (צ"ר), למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו (ערכין טו). דבר אחר, צהזרתו פרהקפתו (צ"ר מא, ג): מגגבה. ארץ מזרים צדדומה של ארץ כנען:

4	unto the place of the altar, which he had made there at the first; and Abram called there on the name of the LORD.	אֶל-מָקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר-עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה:	לְאַתֵּר מִדְּבָרָא דְּעַבְדִּי תַמֵּן בְּקִדְמִיתָא וְצִלִּי תַמֵּן אַבְרָם בְּשֵׁמָא דִּי:
5	And Lot also, who went with Abram, had flocks, and herds, and tents.	וְגַם לֹט הֵחָלַךְ אֶת-אַבְרָם הָיָה צֹאן-וּבָקָר וְאַהֲלִים:	וְאַף לֹט דְּאָזִיל עִם אַבְרָם הָיוּ עֶאן וְתוֹרִין וּמִשְׁכָּנִין:
6	And the land was not able to bear them, that they might dwell together; for their substance was great, so that they could not dwell together.	וְלֹא-נִשָּׂא אֶתֶם הָאָרֶץ לְשֹׁכֶת יַחְדָּו כִּי-הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכֻלוּ לְשֹׁכֶת יַחְדָּו:	וְלֹא סוֹכְרַת יְתְּדוֹן אֶרְעָא לְמַתָּב כְּחֻדָּא אָרִי הָיָה קִנְיָהוֹן סְגִי וְלֹא יָכִילוּ לְמַתָּב כְּחֻדָּא:
7	And there was a strife between the herdmen of Abram's cattle and the herdmen of Lot's cattle. And the Canaanite and the Perizzite dwelt then in the land.	וַיְהִי-רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה-אַבְרָם וּבֵין רֹעֵי מִקְנֵה-לֹט וַחֲכַנְעֲנִי וַחֲפִרְזִי אֲזִי יָשָׁב בְּאֶרֶץ:	וְהָיָה מִצּוּחָא בֵּין רֵעֵן בְּעִירִיָּה דְּאַבְרָם וּבֵין רֵעֵן בְּעִירִיָּה דְּלֹט וַחֲכַנְעֲנָה וּפְרִזָּה בְּכַן יְתִיב בְּאֶרְעָא:
8	And Abram said unto Lot: 'Let there be no strife, I pray thee, between me and thee, and between my herdmen and thy herdmen; for we are brethren.	וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-לֹט לֹא תְּהִי מִרִיבָה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין רֹעֵי וּבֵין רֹעֵי כִּי-אֲנָשִׁים אֲנִי וְאַנְחֵנוּ:	וַיֹּאמֶר אַבְרָם לֹט לֹא כְעַן תְּהִי מִצּוּחָא בֵּינָא וּבֵינְךָ וּבֵין רֵעֵי וּבֵין רֵעֵי אָרִי גוֹבְרִין אַחִין אֲנַחְנָא:
9	Is not the whole land before thee? separate thyself, I pray thee, from me; if thou wilt take the left hand, then I will go to the right; or if thou take the right hand, then I will go to the left.'	הֲלֹא כָל-הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הֲפָרַד נָא מֵעָלַי אִם-הַשְׁמָאל וְאִמְנָה וְאִם-הַיָּמִין וְאִשְׁמְאִילָהּ:	הֲלֹא כָל אֶרְעָא קִדְמָךְ אַתְּפָרַשׁ כְּעַן מִקְלוֹתִי אִם אַתְּ לְצַפּוֹנָא אָנָּה לְדָרוֹמָא וְאִם אַתְּ לְדָרוֹמָא וְאַצְפּוֹנָהּ:
10	And Lot lifted up his eyes, and beheld all the plain of the Jordan, that it was well watered every where, before the LORD destroyed Sodom and Gomorrah, like the garden of the LORD, like the land of Egypt, as thou goest unto Zoar.	וַיִּשָּׂא-לֹט אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-כָּל-כֶּפֶר הַיַּרְדֵּן כִּי כָלָהּ מִשְׁקָה לְפָנָיו שַׁחַת יְהוָה אֶת-סֹדֶם וְאֶת-עֲמֹרָה כְּגֶן-יְהוָה כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶכָה צֹעַר:	וַיִּזְקַף לֹט יָת עֵינֵיהּ וַיַּחֲזֵא יָת כָּל מִישֹׁר יַרְדֵּנָא אָרִי כְלִיָּהּ בֵּית שְׂקִיָּא קֳדָם חִבְלוֹת יְיָ יָת סֹדוֹם וְיָת עֲמֹרָה כְּגִנְתָּא דִּי כְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם מִטִּי צֹעַר:

- (4) אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם. ואשר קרא שם אצרים בשם ה'. וגם יש לומר ויקרא שם עכשיו בשם ה':
- (5) ההלך את אברם. מי גרס שהיה לו זאת, הליכתו עם אצרים:
- (6) ולא נשא אותם. לא היה יכולה להספיק מרעה למקניהם, ולשון קצר הוא, ונריך להוסיף עליו, כמו ולא נשא אותם מרעה הארץ, לפיכך כתב ולא נשא כלשון זכר:
- (7) ויהי ריב. לפי שהיו רועיו של לוט רשעים, ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אצרים מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים נקמה הארץ לאצרים ולו אין יורש, ולוט יורשו, ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני והפרזי אז יושב בארץ, ולא זכה זה אצרים עדיין (צ"ר מא, ה):
- (8) אנשים אחרים. קרובים. ומדרש אגדה (צ"ר) דומין בקלסתר פנים:
- (9) אם השמאל ואימנה. כל אשר תשז (אשז) לא אתרחק ממך, ואעמוד לך למגן ולעזר, וסוף דבר הושרך לו, שנאמר (יד, יד) וישמע אצרים כי נשקה אֶתִּי וגו': אימנה. אימין את עצמי, כמו ואשמאלה אשמאל את עצמי. ואם תאמר היה לו לינקד ואימינה, כך מנינו במקום אחר (ש"צ יד, יט) אם אש להמין, ואין נקוד להמין:

11 So Lot chose him all the plain of the Jordan; and Lot journeyed east; and they separated themselves the one from the other.	וַיִּבְחַר-לוֹ לֹט אֶת כָּל-כְּפַר הַיַּרְדֵּן וַיֵּסַע לֹט מִקֶּדֶם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו:	11 וַיִּבְחַר-לוֹ לֹט אֶת כָּל-כְּפַר הַיַּרְדֵּן וַיֵּסַע לֹט מִקֶּדֶם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו:
12 Abram dwelt in the land of Canaan, and Lot dwelt in the cities of the Plain, and moved his tent as far as Sodom.	אֲבֹרָם יָשָׁב בְּאַרְצֵי-כְנָעַן וְלֹט יָשָׁב בְּעָרֵי הַכְּפָר וַיֵּאָהֵל עַד-סֹדֹם:	12 אֲבֹרָם יָשָׁב בְּאַרְצֵי-כְנָעַן וְלֹט יָשָׁב בְּעָרֵי הַכְּפָר וַיֵּאָהֵל עַד-סֹדֹם:
13 Now the men of Sodom were wicked and sinners against the LORD exceedingly.	וְאֲנָשֵׁי סֹדֹם בִּישִׁין בְּמִמּוֹנֵהוֹן וַחֲבִיבִין בְּגִוְיָתָהוֹן קָדָם יי לַחֲדָא:	13 וְאֲנָשֵׁי סֹדֹם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד:
14 And the LORD said unto Abram, after that Lot was separated from him: 'Lift up now thine eyes, and look from the place where thou art, northward and southward and eastward and westward;	וַיֹּאמֶר לְאֲבֹרָם בְּתֵר דְּאַחְפָּרֵשׁ לֹט מֵעֵמֶמֶיהָ זְקוּף כְּעֵן עֵינֶךָ וְחִזִּי מִן אַחְרָא דְּאַתָּה תִּמְן לְצָפוֹנָא וּלְדִרּוֹמָא וּלְמִדְנָחָא וּלְמַעְרָבָא:	14 וַיהוָה אָמַר אֶל-אֲבֹרָם אַחֲרַי הַפָּרֶד-לֹט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׂם צָפוֹנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וַיִּמָּה:
15 for all the land which thou seest, to thee will I give it, and to thy seed for ever.	אֲרִי יֵת כָּל אֶרֶץ דְּאַתָּה חִזִּי לְךָ אֶתְנַנְנָה וּלְבָבְךָ עַד עָלְמָא:	15 כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֵה לְךָ אֶתְנַנְנָה וּלְזֶרְעֶךָ עַד-עוֹלָם:
16 And I will make thy seed as the dust of the earth; so that if a man can number the dust of the earth, then shall thy seed also be numbered.	וְאֲשֵׁי יֵת בְּנֵךְ סִגְיִין כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא כְּמֹא דְּלִית אַפְשָׁר לְגַבֵּר לְמִמְנֵי יֵת עַפְרָא דְּאַרְעָא אֲף בְּנֵךְ לֹא יִתְמַנּוּ:	16 וְשִׁמְתִּי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּעַפְרַי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִם-יִוְכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת-עַפְרַי הָאָרֶץ גַּם-זֶרְעֶךָ יִמְנָה:
17 Arise, walk through the land in the length of it and in the breadth of it; for unto thee will I give it.'	קוּם הֲלִיךְ בְּאַרְעָא לְאוּרְכָהּ וּלְרֵחְבֶּיהָ אֲרִי לְךָ אֶתְנַנְנָה:	17 קוּם הֲתֵהֵלֵךְ בְּאַרְצֵי לְאֶרְצָהּ וּלְרֵחְבֶּיהָ כִּי לְךָ אֶתְנַנְנָה:

- (10) כי כלה משקה. ארץ נחלי מים (אונקלוס): לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה. היה אותו מישור: כגן ה'. לאילנות (ספרי עקצ"א, י): בארץ מצרים. לזרעים (שם): באכזה צער. עד לווער. ומדרש אגדה דורשו לגנאי, על שהיו שטופי זמה צחר לו לוט בשכונתם. (צמסכת הוריות י"ז ב"ר):
- (11) ככר. מישור כתר גמול: מקדם. נסע מאכל אצרים (למזרח), והלך לו למערבו של אצרים, נמצא נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגדה (ב"ר) הסיע עזמו מקדמונו של עולם, אמר, אי אפשר לא באצרים ולא צאלהיו:
- (12) ויאהל. נטה אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום:
- (13) ואנשי סדום רעים. ואף על פי כן לא נמנע לוט מלשכון עמהם. ורבותינו (יומא לה): למדו מכאן שם קשעים ירקצ (משלי י, ז): רעים. צגופס: וחטאים. צממונס (סנהדרין קט. ב"ר): לה' מאד. יודעים צגונס ומתכוונים למרוד צו (מדרש אגדה):
- (14) אחרי הפרד לוט. כל זמן שהרשע עמו, היה הדבור פורש ממנו (תנחומא וינא י) (ולעיל שהיה לוט אללו וכתביורה ה' אל אצרים, צאותה שעה כשר היה, וק"ל):
- (16) אשר אם יוכל איש. כשם שאי אפשר לעפר להמנות, כך זרעך לא ימנה (אונקלוס):

18	And Abram moved his tent, and came and dwelt by the terebinths of Mamre, which are in Hebron, and built there an altar unto the LORD.	וַיָּהֲלֵל אַבְרָם וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב בְּאַלְנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: (פ)	18
XIV	And it came to pass in the days of Amraphel king of Shinar, Arioch king of Ellasar, Chedorlaomer king of Elam, and Tidal king of Goiim,	וַיְהִי בַיּוֹם אֲמֶרְפֶּל מֶלֶךְ-שִׁנְעַר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלְסָר כְּדֻרְלַעְמֹר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִידַל מֶלֶךְ גּוֹיִם:	רביעי יא
2	that they made war with Bera king of Sodom, and with Birsha king of Gomorrah, Shinab king of Admah, and Shemeber king of Zeboiim, and the king of Bela—the same is Zoar.	עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת-בֶּרֶעַ מֶלֶךְ סֹדֶם וְאֶת-בִּרְשָׁע מֶלֶךְ עֲמֹרָה שְׁנָאבוּ מֶלֶךְ אַדְמָה וְשִׁמְאֵאֵב מֶלֶךְ צִבּוֹיִם וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִיא צֹעַר:	2
3	All these came as allies unto the vale of Siddim—the same is the Salt Sea.	כָּל-אַלְהֵי חֶבְרוֹן אֶל-עַמֶּק הַשְּׁדִימִים הוּא יָם הַמֶּלַח:	3
4	Twelve years they served Chedorlaomer, and in the thirteenth year they rebelled.	שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת-כְּדֻרְלַעְמֹר וּשְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרְדּוּ:	4
5	And in the fourteenth year came Chedorlaomer and the kings that were with him, and smote the Rephaim in Ashteroth-karnaim, and the Zuzim in Ham, and the Emim in Shaveh-kiriathaim,	וּבָאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְּדֻרְלַעְמֹר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיִּכּוּ אֶת-רִפְאִים בַּעַשְׂתָּרַת קִרְיָתִים וְאֶת-חִזְיוֹזִים בְּהָם וְאֶת הָאֵמִים בַּשָּׁוֶה קִרְיָתַיִם:	5
6	and the Horites in their mount Seir, unto El-paran, which is by the wilderness.	וְאֶת-הַחִירִי בְּהַרְרָם שֵׁעִיר עַד אֵיל פָּאֶרָן אֲשֶׁר עַל-הַמִּדְבָּר:	6

(18) ממרא. שם אדם (צ"ר מצח):

- (1) אמרפל. הוא נמרוד, שאמר לאזרהס פול לתוך כשנן האש (עירוצין נג): מלך גוים. מקום יש ששמו גוים. על שם שנתקצו שמה מכמה אומות ומקומות, והמליכו איש עליהם, ושמו תדעל. (צ"ר שם):
- (2) ברע. רע לשמים ורע לצריות (תנחומא): ברשע. שנתעלה צרשע (שם): שנאב. שווא אציו שצשמים (שם): שמאבר. שם אצור לעוף ולקפון, ולמרוד זהקצ"ה (שם): בלע. שם העיר:
- (3) עמק השדים. כך שמו (מדרש אגדה), על שם שהיו צו שדות הרצה (אונקלוס). ומדרש אגדה יש הרצה: הוא ים המלח. לאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח (שם). ומדרש אגדה (צ"ר) אומר, שנתקעו הנורים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו:
- (4) שתיים עשרה שנה עבדו. חמשה מלכים הללו את כדורלעומר: (ה)
- (5) ובארבע עשרה שנה. למרדן (שצת יא. צ"ר): בא כדורלעומר. לפי שהוא היה צעל המעשה, נכנס צעוצי הקורה (צ"ר): והמלכים וגר. אלו שלשה מלכים: החוזים. הם וזמומים (דברים ז, כ):

7	<p>And they turned back, and came to En-mishpat—the same is Kadesh—and smote all the country of the Amalekites, and also the Amorites, that dwelt in Hazazon-tamar.</p>	<p>וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-עֵין מִשְׁפָּט הוּא קָדֵשׁ וַיַּכּוּ אֶת-כָּל-שְׂדֵה הָעַמְלָקִי וְגַם אֶת-הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחֻצְצָן תְּמָר:</p>
8	<p>And there went out the king of Sodom, and the king of Gomorrah, and the king of Admah, and the king of Zeboiim, and the king of Bela—the same is Zoar; and they set the battle in array against them in the vale of Siddim;</p>	<p>וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדֶם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה וּמֶלֶךְ זִבְוִיִּם וּמֶלֶךְ בֶּלַע הוּא-צֹר וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה בְּעֶמֶק הַשִּׁדִּים:</p>
9	<p>against Chedorlaomer king of Elam, and Tidal king of Goiim, and Amraphel king of Shinar, and Arioch king of Ellasar; four kings against the five.</p>	<p>אֶת כְּדֻרְלַעְמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָלִם מֶלֶךְ גֹּיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנָּר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֵלְסָר אַרְבַּעַה מְלָכִים אֶת-חֲמִשָּׁה:</p>
10	<p>Now the vale of Siddim was full of slime pits; and the kings of Sodom and Gomorrah fled, and they fell there, and they that remained fled to the mountain.</p>	<p>וְעֶמֶק הַשִּׁדִּים בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חָמָר וַיִּנָּסוּ מֶלֶךְ-סֹדֶם וְעֲמֹרָה וַיִּפְּלוּ-שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים הָרָה נָסוּ:</p>
11	<p>And they took all the goods of Sodom and Gomorrah, and all their victuals, and went their way.</p>	<p>וַיִּקְחוּ אֶת-כָּל-רָכֶשׁ סֹדֶם וְעֲמֹרָה וְאֶת-כָּל-אֹכְלֵם וַיֵּלְכוּ:</p>

(6) בהררם. זהר שלהם: איל פארן. כתרומו מישר. ואומר אני, שאין חיל לשון מישור, אלא מישור של פארן חיל שמו, ושל ממרא חלוי שמו (יג, יח), ושל ירדן ככר שמו (יג, יא), ושל שטים אצל שמו, אצל השטים (במדבר לג, מט), וכן צעל גד (יהושע יא, יז) צעל שמו, וכולן מתורגמין מישר, וכל אחד שמו עליו: על המדבר. אצל המדבר, כמו וְעָלְיוּ מִטָּה מְנַשֶּׁה (במדבר ז, כ):

(7) עין משפט הוא קדש. על שם העמיד, שעתידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו העין, והם מי מריבה (תנחומא). ואונקלוס תרגמו כפשוטו, מקום שהיו צני המדינה מתקצצים שם לכל משפט: שדה העמלקי. עדיין לא נולד עמלק, ונקרא על שם העמיד (שם וז"ר): בחצצן תמר. הוא עין גדי (אונקלוס), מקרא מלא (בדברי הימים ב, ז) ציהושפט:

(9) ארבעה מלכים וגו'. ואף על פי כן נאחו המועטים, להודיעך שגבורים היו, ואף על פי כן לא נמנע אברהם מלרדוף אחריהם:

(10) בארת בארת חמר. בארות הרצה היו שם, שנוטלים משם אדמה לטיט של בנין (ז"ר). ומדרש אגדה (שם), שהיה הטיט מוגבל (מגובל) זהם, ונעשה נס למלך סדום שיאל משם, לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינין שניצל אברהם מאור כשדים מכבשן האש, וכיון שיאל זה מן החמר האמינו באברהם למפרע (ז"ר מז, ז): הרה נסו. להר נסו, הרה כמו להר, כל חיצה שזריכה למ"ד בתחלתה הטיט לה ה"א בקופה (יזמות יג:). ויש חילוק בין הרה להרה שה"א שצוקף הציבה עומדת במקום למ"ד שצראשה, אצל (ס"א ז) אינה עומדת במקום למ"ד, ונקודה (ס"א לנקוד) פתח תחתיה, והרי הרה כמו להר, או כמו אל הר, ואינו מפרש לאיזה הר, אלא שכל אחד נס באשר מצא הר תחלה. וכשהוא נותן ה"א צראשה לכתוב ההרהאו המדברה, פתרונו כמו אל ההר או כמו לההר (להר), ומשמע לאותו הר הידוע ומפורש צפרשה:

12	And they took Lot, Abram's brother's son, who dwelt in Sodom, and his goods, and departed.	וַיִּקְחוּ אֶת־לוֹט וְאֶת־רֶכֶשׁוֹ בֶּן־אָחִי אַבְרָם וַיֵּלְכוּ וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסֹדֹם׃ וַיָּשְׁבוּ יֵת לֹט וְיֵת קַנְיָנָה בֶּרֶךְ אַחֲוֵהִי דָאֲבָרָם וַאֲזָלוּ וְהוּא יָתִיב בְּסֹדֹם׃	12
13	And there came one that had escaped, and told Abram the Hebrew—now he dwelt by the terebinths of Mamre the Amorite, brother of Eshcol, and brother of Aner; and these were confederate with Abram.	וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שָׁכֵן בְּאֵלְנֵי מַמְרֵא הָאֲמֹרִי אָחִי אֶשְׁכּוֹל וְאָחִי עֲנֵר וְהֵם בְּעָלֵי בְרִית־אַבְרָם׃ וַאֲתָא מְשִׁיבָא וַחֲוִי לְאַבְרָם עֲבָרָא וְהוּא שָׂרִי בְּמִישְׁרֵי מַמְרֵא אֲמֹרָא אַחֲוֵהִי דְאַשְׁכּוֹל וְאַחֲוֵהִי דְעֲנֵר וְאַנְוֵן אֲנֵשׁ קִנְיָנָה דְאַבְרָם׃	13
14	And when Abram heard that his brother was taken captive, he led forth his trained men, born in his house, three hundred and eighteen, and pursued as far as Dan.	וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיֵּרָק אֶת־חַנִּיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן׃ וַיִּשְׁמַע אַבְרָם אֶת־דְּבַר אָחִיו וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן׃	14
15	And he divided himself against them by night, he and his servants, and smote them, and pursued them unto Hobah, which is on the left hand of Damascus.	וַיַּחֲלֹק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּכּוּ וַיִּרְדֹּפֻם עַד־חֹבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשָׁק׃ וַיַּחֲלֹק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּכּוּ וַיִּרְדֹּפֻם עַד־חֹבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשָׁק׃	15
16	And he brought back all the goods, and also brought back his brother Lot, and his goods, and the women also, and the people.	וַיָּשֻׁב אֶת כָּל־הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת־לוֹט אָחִיו וְרֶכֶשׁוֹ הַיָּשִׁיב וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעָם׃ וַיָּשֻׁב אֶת כָּל־הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת־לוֹט אָחִיו וְרֶכֶשׁוֹ הַיָּשִׁיב וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעָם׃	16

(12) והוא יושב בסדום. מי גרס לו זאת, ישיבתו בסדום (ז"ר):
(13) ויבא הפליט. לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שכחצו פי רק עוג נשאר מיסר הרפאים (דברים ג, יא), וזה נשאר, שלא הרגוהו אמרפל וחזיריו כשהכו הרפאים צעטורות קרנים. תנחומא (חקת כה). ומדרש בראשית רבה (מב, ח), זה עוג שפלט מדור המבול (גדה סא. יוצ"ע), וזהו מיסר הרפאים, שנאמר (ו, ד) הנפילים ה'יו בָּאָרֶץ וגו', ומתכוין שיהרג אצרים וישא את שרה (ז"ר): העברי. שצא מעצר הנהר. (ז"ר שס): בעלי ברית אברם. שכרתו עמו ברית (ז"ר) (ס"א, דבר אחר שהשיאו לו ענה על המילה (ז"ר) כמו שמפורש במקום אחר):
(14) וירק. כמרגמו וזריו, וכן ובריקותי אפריקס קצב (ויקרא כו, לג), אזדיין צחרצי עליכם, וכן אריק סקצי (שמות טו, ט), וכן ורקק קנית וקגר (מהלים לה, ג) (פס"ו): הניכיו. חנכו כתיב (ס"א קרי), זה אליעזר (פס"ו) שחנכו למזות, והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה, וכן תנוף לנער (משלי כב, ו), תנפת המן צח (במדבר ז, יא), תנפת הצית (מהלים ל, א), ובלע"ז קורין לו איננניי"ר וצרש"י כ"י אישטרייני"ר: שמונה עשר וגו'. רבותינו אמרו (נדרים לב.) אליעזר לבדו היה, והוא מנין גימטריא של שמו: עד דן. שם תשש כח, שראה שעתידין צניו להעמיד שם עגל (סנהדרין יא):
(15) ויחלק עליהם. לפי פשוטו סרס המקרא, ויחלק הוא ועצדיו עליהם לילה, כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים כצורחים זה לכאן וזה לכאן: לילה. כלומר אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם. ומדרש אגדה (ז"ר), שנחלק הלילה, וצחצוח הראשון נעשה לו גם, חציו השני נשמר וצא לו לחצות לילה של מצרים: עד חובה. אין מקום ששמו חובה, ודן קורא חובה, על שם עבודת אלילים שעתידיה להיות שם (תנחומא):

17	And the king of Sodom went out to meet him, after his return from the slaughter of Chedorlaomer and the kings that were with him, at the vale of Shaveh—the same is the King's Vale.	וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדֶם לִקְרֹאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת אֶת-כְּדֻרְלַעְמֹר וְאֶת-הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל-עֵמֶק שָׁוֵה הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ: וַיִּפֹּק מֶלֶכָּא דְסֹדֶם לְקַדְמוּתִיהָ בְּתֵר דְּתַב מִלְמַחְתֵּי יָת כְּדֻרְלַעְמֹר וְיָת מֶלְכֵיָא דְעַמִּיָּה לְמִישֹׁר מִפְּנֵא הוּא בֵּית רִיסָא דְמֶלְכָּא:	17
18	And Melchizedek king of Salem brought forth bread and wine; and he was priest of God the Most High.	וּמֶלֶכִּי-צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וַיֵּינ וְהוּא כֹהֵן לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן: וּמֶלְכִּי צֶדֶק מֶלֶכָּא דִּירוּשָׁלַם אִפִּיק לַחִים וַיַּחֲמֵר וְהוּא מִשְׁמִישׁ קָדָם אֵל עֵלְאָה:	18
19	And he blessed him, and said: 'Blessed be Abram of God Most High, Maker of heaven and earth;	וַיְבָרֶכְהוּ וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ אַבְרָם לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: וַיְבָרֶכְיָהּ וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ אַבְרָם לֵאלֹהֵי דְקִנְיָנִיהָ שְׁמִיָּא וָאָרְעָא:	19
20	and blessed be God the Most High, who hath delivered thine enemies into thy hand.' And he gave him a tenth of all.	וּבָרוּךְ אֵל עֵלְיוֹן אֲשֶׁר-מָגֵן צָרֶיךָ בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן-לּוֹ מֵעֵשֶׂר מִכָּל: וּבָרוּךְ אֵל עֵלְאָה דְמָסַר סְנָאָךְ בְּיָדְךָ וַיִּתֵּב לְיָדְךָ חֹד מִן עֶסְרָא מִכָּלָּא:	20
21	And the king of Sodom said unto Abram: 'Give me the persons, and take the goods to thyself.'	וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ-סֹדֶם אֶל-אַבְרָם תֵּן-לִי הַנַּפְשׁ וְהַרְכָּשׁ קַח-לָךְ: וַיֹּאמֶר מֶלֶכָּא דְסֹדֶם לְאַבְרָם הֵב לִי נַפְשָׁתָא וְקִנְיָנָא סָב לָךְ:	חמישי
22	And Abram said to the king of Sodom: 'I have lifted up my hand unto the LORD, God Most High, Maker of heaven and earth,	וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-מֶלֶךְ סֹדֶם הִרְמַתִּי יָדִי אֶל-יְהוָה אֵל עֵלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר אַבְרָם לְמֶלֶכָּא דְסֹדֶם אֲרִימִית יָדִי בְּצֻלוֹ קָדָם יְיָ אֵל עֵלְאָה דְקִנְיָנִיהָ שְׁמִיָּא וָאָרְעָא:	22
23	that I will not take a thread nor a shoe-latchet nor aught that is thine, lest thou shouldest say: I have made Abram rich;	אִם-מַחוּט וְעַד שָׁרוּף-נָעַל וְאִם-אַקָּח מִכָּל-אֲשֶׁר-לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הִעֲשֵׂרְתִּי אֶת-אַבְרָם: אִם מַחוּטָא וְעַד עֲרֻקַת מִסְנָא וְאִם אֶסֶב מִכָּל דְּלָךְ וְלֹא תִימַר אֲנִי עֲתִירִית יָת אַבְרָם:	23

(17) עמק שוה. כך שמו, ותרגומו למישר מפנא, פנוי מאילנות ומכל מכשול: עמק המלך. בית ריסא דמלכא (אונקלוס), בית ריס אחד, שהוא שלשים קנים (פייט שקלים אז ראית), שהיה מיוחד למלך לנחק שם. ומדרש אגדה (ב"ר), עמק שהושו שם כל האומות, והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקנין;
(18) ומלכי צדק. מדרש אגדה הוא שם בן נח (נדרים לב: ב"ר): לחם ויין. כך עושים ליגיעי מלחמה, והראה לו שאין בלבו עליו על שהרג את בניו. ומדרש אגדה, רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו (ב"ר מד, ז);
(19) קנה שמים וארץ. כמו עשה שמים וארץ (תהלים קמו, ו), על ידי עשייתן קנאן להיות שלו;
(20) אשר מגן. אשר הסגיר, וכן ימגןך ישראל (הושע יא, ח): ויתן לו. אברהם (יוצ"ע), מעשר מכל אשר לו, לפי שהיה כהן;
(21) תן לי הנפש. (הגופים) מן השצי שלי שהנלח, החזר לי הגופים לזדם;
(22) הרמתי ידי. לשון שזועה (ב"ר), מרים אני את ידי לאל עליון, וכן פי נשבעתי (בראשית כב, טז), נשבע אני, וכן נסתי קסוף השדה קח ממני (שם כג, יג), נותן אני לך כסף השדה וקחהו ממני;
(23) אם מחוט ועד שרוך נעל. אעכז לעמי מן השצי: ואם אקח מכל אשר לך. ואם תאמר לתת לי שכר מבית גזיך, לא חקת: ולא תאמר וגו'. שהקצ"ה הבטיחני לעשרני, שנאמר ויִצְרָקְךָ וגו' (יב, ב):

24	save only that which the young men have eaten, and the portion of the men which went with me, Aner, Eshcol, and Mamre, let them take their portion.'	בְּרֵאשִׁית רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עִנְרֵי אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵי הֵם יִקְחוּ חֵלָקָם: (ס)	24
XV	After these things the word of the LORD came unto Abram in a vision, saying: 'Fear not, Abram, I am thy shield, thy reward shall be exceeding great.'	אַחֲרָיו הִדְבָּרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֶל־אַבְרָם בְּמַחְזָה לֵאמֹר אֶל־תִּירָא אֲבָרָם אֲנֹכִי מִגֹּן לְךָ שְׂכָרְךָ תִּרְבֶּה מְאֹד: בְּתֵר פִּתְגָמָא הָאֵלִין הָיָה פִּתְגָמָא דִּי עִם אֲבָרָם בְּנִבְוָאָה לְמִימַר לָא תִדְחַל אֲבָרָם מִימְרֵי תְקוּף לְךָ אֲגִרָה סְגִי לְחִדָּא:	יב
2	And Abram said: 'O Lord God, what wilt Thou give me, seeing I go hence childless, and he that shall be possessor of my house is Eliezer of Damascus?'	וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֲדֹנָי יְהוִה מַה־תִּתֶּן־לִי וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּבֶן־מִשְׁק בֵּיתִי הוּא דְמִשְׁק אֱלִיעֶזֶר:	2
3	And Abram said: 'Behold, to me Thou hast given no seed, and, lo, one born in my house is to be mine heir.'	וַיֹּאמֶר אֲבָרָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בֶן־בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי: וַיֹּאמֶר אֲבָרָם הֵא לִי לֹא יִהְיֶה וְלֹד וְהָא בֶר בֵּיתִי יִרִית יָתִי:	3
4	And, behold, the word of the LORD came unto him, saying: 'This man shall not be thine heir; but he that shall come forth out of thine own bowels shall be thine heir.'	וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אָלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמִּשְׁעֶיךָ הוּא יִירָשְׁךָ: וְהָא פִּתְגָמָא דִּי עֲמִיָּה לְמִימַר לֹא יִירָתְנֶךָ דִּין אֱלֹהִין בֶּר דְּתוֹלִיד הוּא יִירָתְנֶךָ:	4

(24) הנערים. עבדי אשר הלכו אתי, ועוד ענר אשכול וממרא וגו', ואף על פי שעבדי נכנסו למלחמה, שנאמר (טו) הוא ועבדיו ויפס, וענר וחזיריו ישבו על הכלים לשמור, אפלו הכי הם יקחו חלקם, וממנו למד דוד, שאמר קְחָלֶךָ הַיָּרֵד בְּמִלְחָמְהוּכְחֶלֶק הַיּוֹשֵׁב עַל הַכִּלִּים יִקְדּוּ יַחְלֶקוּ (שמואל א' ל, כד), ולכן נאמר וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וּמִעַלָּה וַיִּשְׁמְעָה לְחֶק וּמִשְׁפָּט (שם פסוק כה), לא נאמר והלאה, לפי שכבר נתן החוק בימי אברהם (צ"ר):

(1) אחר הדברים האלה. כל מקום שנאמר אחר, סמוך. אחרי, מופלג (צ"ר מד, ה). אחר הדברים האלה, אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים, והיה דואג ואומר שמא קצלתי שר על כל זדקותי, לכן אמר לו המקום אל תירא אברהם. אנכי מגן לך. מן העונש, שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת (צ"ר), ומה שאתה דואג על קבול שכרך, שכרך הרבה מאד (צ"ר):

(2) הולך ערירי. מנחם בן סרוק פירשו לשון יורש, וחזר לו ער ועָנָה (מלאכי ב, יב), ערירי בלא יורש, כאשר תאמר וּבְכָל תְּבוּאָתִי תִשְׂרָשׁ (איוב לא, יב), תעקר שרשיה, כך לשון ערירי חסר בניס וצלע"ז דעזענפאט"ס. ולי נראה ער ועונה, מגזרת וּלְבָי ער (שיר השירים ה, ז), וערירי לשון חורבן, וכן ערו ערו (תהלים קלז, ו), וכן ערות יסוד (חזקוני ג, יג), וכן עָרַעַר תִּתְעַרְעַר (ירמיה נא, נח), וכן כִּי תִקְרָה עָרָה (נפניה ב, יד): ובן משק ביתי. כתרוממו, שכל צייתי ניזון על פיו, כמו ועל פִּיךָ יִשָּׁק (בראשית מא, מ), אפוטרופא שלי, ואילו היה לי בן היה צני ממונה על שלי: דמשק. לפי התרגום מדמשק היה, ולפי מדרש אגדה (צ"ר) שרדף המלכים עד דמשק, ובגמרא שלנו (יומא כח): דרשו נוטריקון, דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים:

(3) הן לי לא נתת זרע. ומה תועלת בכל אשר נתת לי:

<p>5 And He brought him forth abroad, and said: 'Look now toward heaven, and count the stars, if thou be able to count them'; and He said unto him: 'So shall thy seed be.'</p>	<p>וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבִּטְּנָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם-תּוּכַל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה בְנֶךָ:</p>
<p>6 And he believed in the LORD; and He counted it to him for righteousness.</p>	<p>וַהֲאִמֵּן בַּיהוָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה:</p>
<p>7 And He said unto him: 'I am the LORD that brought thee out of Ur of the Chaldees, to give thee this land to inherit it.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָתֶת לְךָ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ:</p>
<p>8 And he said: 'O Lord God, whereby shall I know that I shall inherit it?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוָה בְּמָה אֲדַע כִּי אִירְשֶׁנָּה:</p>
<p>9 And He said unto him: 'Take Me a heifer of three years old, and a she-goat of three years old, and a ram of three years old, and a turtle-dove, and a young pigeon.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַח-לִי עֵגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלֶּשֶׁת וְתֹר וְגֹזָל:</p>
<p>10 And he took him all these, and divided them in the midst, and laid each half over against the other; but the birds divided he not.</p>	<p>וַיִּקַּח-לוֹ אֶת-כָּל-אֵלֶּה וַיַּבְתֵּר אוֹתָם בְּתוֹךְ וַיִּתֵּן אִישׁ-בְּתָרוֹ לִקְרָאת רֵעֵהוּ וְאֶת-הַצֶּפֶר לֹא בָתַר:</p>

(5) ויוצא אותו החוצה. לפי פשוטו הוּצֵאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לַחֲנוּךְ לַרְאוּת הַכּוֹכָבִים. ולפי מדרשו (שבת קנו.), אמר לו לא מאכסגנינות שלך שראית צמזומות שאינך עתיד להעמיד בן, אצרכם אין לו בן, אצל אצרכם יש לו בן, וכן שרי לא תלד, אצל שרה תלד (צ"ר), אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל. דבר אחר, הוּצֵאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לַחֲנוּךְ לַרְאוּת הַכּוֹכָבִים, וזהו לשון הצטננות מלמעלה למטה (מנחם חיי שרה ו צ"ר):

(6) והאמן בה. לא שאל לו אות על זאת, אצל על ירושת הארץ שאל לו אות, ואמר לו צמה אדע: ויחשבה לו צדקה. הקצ"ה חשבה לאצרכם לזכות ולצדקה, על האמונה שהאמן בו. דבר אחר צמה אדע, לא שאל לו אות, אלא אמר לפניו, הודיעני באיזה זכות יתקיימו צה, אמר לו הקצ"ה בזכות הקרבנות (תענית כו):

(9) עגלה משלשת. שלשה עגלים רמו לשלשה פרים, פרי יום הכפורים ופרי העלם דבר של צבור ועגלה ערופה (צ"ר מד, יד): ועז משלשת. רמו לשעיר הנעשה צפנים, ושעירי מוספין של מועד ושעיר חטאת יחיד (צ"ר): ואיל משולש. אשם ודאי ואשם תלוי, וכצדה של חטאת יחיד (צ"ר): ותור וגוזל. תור ובן יונה (צ"ר):

(10) ויבחר אתם. חלק כל אחד לשני חלקים. ואין המקרא יוצא מידי פשוטו, לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הצטחתו להוריש לבניו את הארץ, כדכתיב (יח) צִוִּים הָיָה אֱלֹהִים לְבָרִית לְאִמְרָתוֹ וְגו', ודרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעצור בין בְּקָרָה, כמה שנאמר להלן עֲבָדִים צִוִּים בְּקָרָה עֲבָדִים (ירמיה לד, יט), אף כאן תור עשן ולפיד אש אשר עצר בין הגזרים, הוא שלוחו של שכינה שהוא אש: ואת הצפור לא בחר. לפי שהאומות עובדי כוכבים ומזלות נמשלו לפרים ואילים ושעירים, שנאמר קִצְבוֹנֵי פָרִים רָצִים וְגו' (תהלים כג, יג), ואומר הָאֵלִי אֲשֶׁר רָצִים בְּעַל הַקִּנְיָן, מִלְכֵי מִדְיָ וּפְקָס (דניאל ח, כ), ואומר וְהַפִּיר וְהַשְּׁעִיר, מִלֶּךְ יוֹן (שם כא). וישראל נמשלו לבני יונה, שנאמר יוֹנָתָן בְּקָרָה הַפִּלַע (שיר השירים ב, יד), לפיכך בחר

11	And the birds of prey came down upon the carcasses, and Abram drove them away.	וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל־הַפְּגָרִים וַיִּנָּשֶׁב אֹתָם אַבְרָם:	וַנַּחַת עוֹפָא עַל פְּלִגְיָא וַאֲפָרָח יִתְהוֹן אַבְרָם:
12	And it came to pass, that, when the sun was going down, a deep sleep fell upon Abram; and, lo, a dread, even a great darkness, fell upon him.	וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וַתִּרְדָּמָה נִפְלְתָה עַל־אַבְרָם וַהֲגָה אִמָּה חֲשֹׁכָה גְדֹלָה נִפְלְתָה עָלָיו:	וַהֲוָה שִׁמְשָׁא לְמִיעַל וְשִׁינָתָא נִפְלַת עַל אַבְרָם וְהָא אִמָּה קִבְל סְגִי נִפְלַת עָלֵהּ:
13	And He said unto Abram: 'Know of a surety that thy seed shall be a stranger in a land that is not theirs, and shall serve them; and they shall afflict them four hundred years;	וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תֵּדַע כִּי־גֵר יִהְיֶה זֶרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:	וַאֲמַר לְאַבְרָם מַדַּע תִּדַּע אֲרִי דִיִּירִין יִהוֹן בְּנֶד בְּאַרְעָה לֹא דִילָהוֹן וַיִּפְלַחוֹן בְּהוֹן וַיַּעֲנֹן יִתְהוֹן אַרְבַּע מֵאָה שָׁנִין:
14	and also that nation, whom they shall serve, will I judge; and afterward shall they come out with great substance.	וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבָדוּן אֲנִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בִרְכָשׁ גָּדוֹל:	וְאַף יִת עֲמָא דִיִּפְלַחוֹן בְּהוֹן דִּאִין אֲנָא וּבְתֵר כִּין יִפְקוֹן בְּקִנְיָנָא סְגִי:
15	But thou shalt go to thy fathers in peace; thou shalt be buried in a good old age.	וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשִׁיבָה טוֹבָה:	וְאַתָּה תִּתְקַנְיֵשׁ לְוֵית אֲבֹתְהָךְ בְּשָׁלָם תִּתְקַבֵּר בְּסִיבֹו טָבָא:
16	And in the fourth generation they shall come back hither; for the iniquity of the Amorite is not yet full.	וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עֲוֹן הָאֲמֹרִי עַד־הֵנָּה:	וְדָרָא רְבִיעֵאָה יִתְוִבּוֹן הִלְכָא אֲרִי לֹא שְׁלִים חוּבָא דְאֲמֹרָאָה עַד כְּעַן:

הצהמות, רמז על האומות שיהיו פלגין והולכין, ואח הכפור לא צתר, רמז שיהיו ישראל קיימין לעולם (פס"ז):
 (11) העיט. הוא עוף, ועל שם שהוא עט ושואף אל הנצלות לטוש עלי אוכל (לשה"כ איז ט, כו), כמו ופעט אל השלל (שמואל"א טו, יט): על הפגרים. על הצתרים. (ס"א הפגרים מתרגמין פגליא, אלא מתוך שהורגלו לתרגם איש צתרו ויהא פגליא, נחלק להם תצת פגליא לפגליא, ותרגמו הפגרים פגליא, וכל המתרגם כן טועה, לפי שאין להקיש צתרים לפגרים, שצתרים תרגומו פגליא, ופגרים תרגומו פגליא לשון פגול, כמו פגול הוא (ויקרא יט, ז), לשון פגר (כך שמעתי מפי רבינו יהודה ז"ר שמואל. וכן הגירסא צרש"י כ"י ובכ"י אחרת כתיב כך פי רבינו מאיר ז"ר שמואל): וישב. לשון נשיבה והפרחה, כמו יצא רוחו (תהלים קמו, יח), רמז שיצא דוד בן ישי לכלותם (פדר"א כח), ואין מניחים אותו מן השמים, עד שיצא מלך המשיח (פס"ז):

(12) והנה אימה וגו'. רמז לזרות וחשך של גליות (צ"ר):
 (13) כי גר יהיה זרעך. משנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה, כיצד, יצחק בן ששים שנה כשנולד יעקב, ויעקב כשירד למצרים אמר (מו, ט) ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה, הרי ק"ך, וצמזרים היו מאתים ועשר כמנין רד"ו, הרי ארבע מאות שנה (סד"ג פדר"א מח). ואם תאמר צמזרים היו ארבע מאות, הרי קהת מיורדי מצרים היה, לא וחשוב שנותיו של קהת ושל עמרם, ושמונים של משה שהיה כשיצאו ישראל ממצרים, אין אתה מוצא אלא שלש מאות וחמשים, ואתה צריך להוציא מהן כל השנים שחי קהת אחר לידת עמרם, ושחי עמרם אחר לידת משה: בארץ לא להם. ולא נאמר צאצא מצרים, אלא לא להם, משנולד יצחק (כא, לו) ויגר אצדקס וגו', ויגר יצחק בגר, ויעקב גר צאצא קס (תהלים קה, כג), לגור צאצא צאנו (צראשית מו, ד):

(14) וגם את הגוי. וגם, לרצות ארבע מלכיות (צ"ר), שאף הם פלים על ששעצדו את ישראל: דין אנכי. בעשר מכות (צ"ר): ברכוש גדול. צממון גדול כמו שנאמר ויגלו את מצרים (שמות יב, לו):
 (15) ואתה תבא. ולא תראה כל אלה: אל אבותיך. אצוי עובד עבודה זרה והוא מצטרו שיצא אליו, למדך שעה תרח משונה (נחומא): תקבר בשיבה טובה. צטרו שיעשה ישמעאל תשובה צימיו (צ"ר לו), ולא יצא עשו לתרצות רעה צימיו, ולפיכך מת' שנים קודם זמנו (צ"ר סג, יב), ובו ציוס מרד עשו (צ"ר טז):

17	And it came to pass, that, when the sun went down, and there was thick darkness, behold a smoking furnace, and a flaming torch that passed between these pieces.	וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ פֹּאֵה וְעֹלָטָה הָיָה וְהָיָה תִנּוּר עָשָׂן וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה:	17
18	In that day the LORD made a covenant with Abram, saying: 'Unto thy seed have I given this land, from the river of Egypt unto the great river, the river Euphrates;	בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְנֶרְעָךְ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד נְהַר רַבָּא נְהַר פָּרָת:	18
19	the Kenite, and the Kenizzite, and the Kadmonite,	אֶת־הַקֵּנִי וְאֶת־הַקְנִזִּי וְאֶת־הַקְדְּמוֹנִי וְאֶת־הַחִתִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הַרְפָּאִים:	19
20	and the Hittite, and the Perizzite, and the Rephaim,	וְאֶת־הַחִתִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הַרְפָּאִים:	20
21	and the Amorite, and the Canaanite, and the Girgashite, and the Jebusite.'	וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת־הַיְּבוּסִי: (ס)	21
XVI	Now Sarai Abram's wife bore him no children; and she had a handmaid, an Egyptian, whose name was Hagar.	וְשָׂרַי אִשְׁתׁ אַבְרָם לֹא יָלְדָה לּוֹ וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרַיִת וּשְׁמָהּ הָגָר:	יג

(16) ודור רביעי ישובו הנה. לאחר שיגלו למצרים יהיו שם ג' דורות, והרביעי ישובו לארץ הזאת, לפי שבארץ כנען היה מִדְבָּר עמו וברת צרית זה, כדכתיב לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, וכן היה, יעקב ירד למצרים, לא וחשוב דורותיו, יהודה פרץ וחטרון, וכלב בן חטרון מצא הארץ היה: כי לא שלם עון האמורי. להיות משתלח מארצו עד אותו זמן, שאין הקצ"ה נפרע מאומה עד שחתמלא סאתה, שנאמר (ישעיה כז, ח) בָּסֶמֶךָ הָיָה לְקֶדֶשׁ תְּרִיזָה (סוטה ט):

(17) ויהי השמש צלח. כמו וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ פֹּאֵה וְעֹלָטָה הָיָה, ויהי הַשֶּׁמֶשׁ פֹּאֵה וְעֹלָטָה הָיָה. חשך היום: והנה תנור עשן וגר. רמז לו שיפלו המלכיות עובדי אלילים בגיהנם (פס"ז): באה. טעמו למעלה, לכן הוא מצוה שצא כזר, ואם היה טעמו למטה צאל"ף, היה מצוה שצא כשהוא שוקעת, ואי אפשר לומר כן, שהרי כזר כחוצו ויהי השמש צלח, והעצרת תנור עשן לאחר מכאן היתה, נמצא שכזר שקעה (פס"ז). וזה חילוק בכל חיצה לשון נקבה שיסודה שתי אותיות, כמו צא, קס, שז, כשהטעם למעלה לשון עזר הוא, כגון זה, וכגון וְקָלָה וְקָלָה (כט, ט), קָמָה וְקָמָה (לז, ז), הָגָה וְהָגָה וְהָגָה (רות א, טו), וכשהטעם למטה הוא לשון הווה, דבר שנעשה עכשיו והולך, כמו וְקָלָה עַם הָאָדָם (כט, ו), וְקָלָה הָיָה וְקָלָה הָיָה וְקָלָה הָיָה (אסתר ז, יד):

(18) לזרעך נתתי. אמירתו של הקצ"ה כאלו היא עשויה (צ"ר מד, כז): הנהר הגדול נהר פרת. לפי שהוא דבוק לארץ ישראל קוראהו גדול, אף על פי שהוא מאוחר בארבעה נהרות (פס"ז) היוצאים מעדן, שנאמר וְהָעָרָה הָרְבִיעִי הוּא פָּרָת (צ, יד), משל הדיוט, עזר מלך מלך (שבעות מז): הדבק לשחור וישתחוו לך:

(19) את הקיני. עשר אומות יש כאן, ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והשלשה אדום ומואב ועמון (צ"ר מד, כג), והם קיני קניזי קדמוני, עמידים להיות ירושה לעמיד (צ"ר נו. צ"ר), שנאמר וְאֵדוֹם וְמוֹאָב מִשְׁלֹחַ יָדָם וְיָגִי עִמּוֹן מִשְׁמַעְשָׁם (ישעיה יא, יד):

(20) ואת הרפאים. ארץ עוג, שנאמר זה ההוא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים (דברים ג, יג):

(1) שפחה מצרית. צת פרעה היתה, כשראה נסים שנעשו לשרה, אמר, מוטב שחיה צתי שפחה צצית זה, ולא גצירה צצית אחר (צ"ר):

And Sarai said unto Abram:

'Behold now, the LORD hath restrained me from bearing; go in, I pray thee, unto my handmaid; it may be that I shall be builded up through her.' And Abram hearkened to the voice of Sarai.

וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל-אַבְרָם הִנֵּה-
נָא עָצְרָנִי יְהוָה מִלָּדֶת בָּא-נָא
אֶל-שִׁפְחָתִי אוּלַי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה
וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרַי:

And Sarai Abram's wife took Hagar the Egyptian, her handmaid, after Abram had dwelt ten years in the land of Canaan, and gave her to Abram her husband to be his wife.

וַתִּקַּח שָׂרַי אִשְׁת־אַבְרָם אֶת-
הָגָר הַמִּצְרַיִת שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ
עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְשִׁבְת־אַבְרָם בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁה
לָהּ לְאִשָּׁה:

And he went in unto Hagar, and she conceived; and when she saw that she had conceived, her mistress was despised in her eyes.

וַיָּבֹא אֶל-הָגָר וַתַּהַר וַתֵּרָא כִּי
הָרְתָהּ וַתִּקַּל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ:

And Sarai said unto Abram: 'My wrong be upon thee: I gave my handmaid into thy bosom; and when she saw that she had conceived, I was despised in her eyes: the LORD judge between me and thee.'

וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל-אַבְרָם חֲמָסִי
עָלֶיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי
בְּחִיקְךָ וַתֵּרָא כִּי הָרְתָהּ וַאֲקַל
בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי
וּבֵינֶיךָ:

But Abram said unto Sarai: 'Behold, thy maid is in thy hand; do to her that which is good in thine eyes.' And Sarai dealt harshly with her, and she fled from her face.

וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-שָׂרַי הִנֵּה
שִׁפְחָתְךָ בְּיָדְךָ עֲשִׂי-לָהּ הַטּוֹב
בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶנָּה שָׂרַי וַתִּבְרַח
מִפָּנֶיהָ:

And the angel of the LORD found her by a fountain of water in the wilderness, by the fountain in the way to Shur.

וַיִּמְצְאָהּ מַלְאָךְ יְהוָה עַל-עֵין
הַמַּיִם בְּמִדְבָּר עַל-הָעֵין בְּדֶרֶךְ
שׁוּר:

- (2) אולי אבנה ממנה. לימד על מי שאין לו זנים שאינו זנוי אלא הרוס (צ"ר): אבנה ממנה. צזכות שאכניס נרתי לחור
ציתי: לקול שרי. לרוח הקדש שזה (צ"ר מה, צ):
(3) ותקח שרה. לקחתה דצדריס אשריך שזכית לידבק בצוף קדוש כזה (ססג): מקץ עשר שנים. מועד הקצוע לאשה
ששהתה עשר שנים ולא ילדה לצעלה חייב לישא אחרת (יצמות סד. צ"ר): לשבת אברם וגו'. מגיד, שאין ישיצת חוזה לארץ
עולה לו מן המנין, לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיצא לארץ ישראל (סס):
(4) ויבא אל הגר ותהר. מציאה ראשונה (צ"ר מה, ד): ותקל גבירתה בעיניה. אמרה, שרה זו אין סקרה כגלויה,
מראה עזמה כאילו היא דקת, ואינה דקת, שלא זכחה להריון כל השנים הללו, ואני נתעצרת מציאה ראשונה (צ"ר סס):
(5) חמסי עליך. חמס העשוי לי, עליך אני מטיל העונש, כשהתפללת להקצ"ה מה פסן לי ואנכי הולך ערירי, לא התפללת
אלא עליך, והיה לך להתפלל על שנינו, והייתי אני נפקדת עמך (צ"ר). ועוד, דצריך אתה חומס ממני, שאתה שומע צויוני
ושומק (צ"ר מה, ה): אנכי נתתי שפחתי וגו' וביניך. כל צינך שצמקרא חסר, וזה מלא, קרי ציה וציניך (ר"ל נוכח
לנקבה), שהכניסה עין הרע צעיצורה של הגר והפילה עוצרה, הוא שהמלאך אומר להגר הן הרה, והלא כבר הרתה והוא
מנשר לה שמהר, אלא מלמד שהפילה הריון הראשון (צ"ר):
(6) ותענה שרי. היתה משעצת זה בקושי (צ"ר מה, ו):

8	And he said: 'Hagar, Sarai's handmaid, whence camest thou? and whither goest thou?' And she said: 'I flee from the face of my mistress Sarai.'	וַיֹּאמֶר הָגָר אֲמַתָּה דִּשְׁרֵי מִן אֶת אֲתָנָא וְלָאָן אֶת אֲזֵלָא וַאֲמַרְת מִן קָדָם שְׂרִי רַבּוֹנִיתִי אֲנָא עֶרְקָא:	וַיֹּאמֶר הָגָר שִׁפְחַת שְׂרֵי אֵי-מִזָּה בָּאת וְאַנְהָ תֵּלְכִי וְתֹאמַר מִפְּנֵי שְׂרִי גְבַרְתִּי אֲנֹכִי בִּרְחַת:
9	And the angel of the LORD said unto her: 'Return to thy mistress, and submit thyself under her hands.'	וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה שׁוּבִי אֶל-גְּבַרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ:	וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה שׁוּבִי אֶל-גְּבַרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ:
10	And the angel of the LORD said unto her: 'I will greatly multiply thy seed, that it shall not be numbered for multitude.'	וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ דִּי אֲסַגְּאָה אֲסַגִּי יָת בְּנֵי וְלֹא יִתְמַנּוּן מִסְּגִי:	וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה תַּרְבֶּה אֲרֻבָּה אֶת-זַרְעֲךָ וְלֹא יִסְפָּר מִרְבּ:
11	And the angel of the LORD said unto her: 'Behold, thou art with child, and shalt bear a son; and thou shalt call his name Ishmael, because the LORD hath heard thy affliction.'	וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ דִּי הָא אֶת מַעֲדִיא וְתִלְדִּין בֶּר וְתִקְרֵן שְׁמִיהָ יִשְׁמַעְאֵל אֲרִי קַבִּיל יְיָ צְלוֹתֶיךָ:	וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה הִנֵּה הָרָה וְיִלְדֶּת בֶּן וְקִרְאָת שְׁמוֹ יִשְׁמַעְאֵל כִּי-שָׁמַע יְהוָה אֶל-עֲנִיָּךְ:
12	And he shall be a wild ass of a man: his hand shall be against every man, and every man's hand against him; and he shall dwell in the face of all his brethren.'	וְהוּא יִהְי מְרֹד בְּאַנְשָׁא הוּא יִהְי צָרִיד לְכוּלָּא וְאַף אֲנִשָּׁא יְהוֹן צָרִיכִין לִיה וְעַל אַפֵּי כָּל אַחוּהֵי יִשְׂרָאֵל:	וְהוּא יִהְיֶה פָּרָא אָדָם יָדוֹ בְּכָל וְיָד כָּל בּוֹ וְעַל-פָּנָי כָּל-אָחָיו יִשְׁכֵּן:
13	And she called the name of the LORD that spoke unto her, Thou art a God of seeing; for she said: 'Have I even here seen Him that seeth Me?'	וְצִלִּיאַת בִּשְׁמָא דִּי דְאַתְמַלֵּל עֲמָה אֲמַרְת אֶת הוּא אֱלֹהָא חַזִּי כּוּלָּא אֲרִי אֲמַרְת אַף אֲנָא שְׂרִיתִי חֲזִיא בְּתַר דְאַתְגְּלִי לִי:	וְתִקְרָא שֵׁם-יְהוָה הַדָּבָר אֲלֵיהָ אֵתָה אֵל רֹאִי כִי אֲמַרְתָּ הִגַּם הָלֵם רְאִיתִי אַחֲרַי רֹאִי:
14	Wherefore the well was called Beer-lahai-roi; behold, it is between Kadesh and Bered.	עַל כֵּן קִרְא לְבֵּאֵר בִּירָא דְמַלְאָךְ קִיַּמָּא אֶתְחַזִּי עֲלֶיהָ הָא הִיא בֵּין רָקֶם וּבֵין חֲקֵרָא:	עַל-כֵּן קִרְא לְבֵּאֵר בִּאֵר לַחֲי רֹאִי הִנֵּה בֵּין-קָדֵשׁ וּבֵין בֶּרֶד:

(8) אי מזה באת. מהיכן צאת. יודע היה, אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדצרים. ולשון אי מזה, איה המקום שתאמר עליו מזה אני צאה:

(9) ויאמר לה מלאך ה' וגו'. על כל אמירה היה שלום לה מלאך אחר, לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה (צ"ר): (יא) (11) הנך הרה. כשתשובי מהרי, כמו הנך הרה, דאשת מנוח (שופטים יג, ה): וילדת בן. כמו ויולדת, ודומה לו ישצק פלצטון מקננת צאצאים (ירמיה כג, כג): וקראת שמו. זווי הוא, כמו שאומר לזכר וקראת את שמו יצחק (יז, יט): (12) פרא אדם. אוהב מדצרות (צ"ר) לזוד חיות, כמו שכתוב (להלן כא, ז) וישצ צמדצר ויהי רצה קשט: ידו בכל. לסטים: ויד כל בו. הכל שונאין אותו ומתגרין בו (צ"ר מה, ט): ועל פני כל אחיו ישכון. שיהיה זרעו גדול: (13) אתה אל ראי. נקוד חט"ף קמ"ץ, מפני שהוא שם דצר, אלוה הראיה, שרואה בעלזון של עלוזין. (ס"א דבר אחר אמה אל ראי, ומשמע שהוא רואה הכל, ואין שום דצר רואה אותו): הגם הלים. לשון חימה, וכי סצורה הייתי שאף הלים צמדצרות, ראיתי שלוחו של מקום, אחרי רואי אותם צציתו של אצרהם, ששם היתה רגילה לראות מלאכים (צ"ר), ומדע שהיתה רגילה לראותם, שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר מות נמות (שופטים יג, כג), וזו ראתה ארבעה זה אחר זה ולא חרדה (צ"ר):

15	And Hagar bore Abram a son; and Abram called the name of his son,	וַיִּלְדֵּת הָגָר לְאַבְרָם בֶּרֶךְ וַיִּקְרָא אַבְרָם שְׁמוֹ בְּרִיָּה הָגָר יִשְׁמָעֵאל:	15
16	And Abram was fourscore and six years old, when Hagar bore Ishmael to Abram.	וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלִדְת־הָגָר אֶת־יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם: (ס)	16
XVII	And when Abram was ninety years old and nine, the LORD appeared to Abram, and said unto him: 'I am God Almighty; walk before Me, and be thou wholehearted.	וַיְהִי אַבְרָם בֶּן־תְּשַׁעִּים שָׁנָה וַתֵּשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֵל־ אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי־אֵל שְׁדִי הַתְהַלֵּךְ לִפְנֵי וַהֲיָה תָמִים:	יד
2	And I will make My covenant between Me and thee, and will multiply thee exceedingly.'	וְאֶתְנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בְּמֵאֵד מְאֹד:	2
3	And Abram fell on his face; and God talked with him, saying:	וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֵתוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר:	3
4	'As for Me, behold, My covenant is with thee, and thou shalt be the father of a multitude of nations.	אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתָ לְאָב תְּמוֹן גּוֹיִם:	4
5	Neither shall thy name any more be called Abram, but thy name shall be Abraham; for the father of a multitude of nations have I made thee.	וְלֹא־יִקְרָא עוֹד אֶת־שְׁמֶךָ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם כִּי אֲבִ תְּמוֹן גּוֹיִם נָתַתִּיךָ:	5

(14) באר לחי רואי. כתרומתו צירא דמלאך קימא איתחזי עלה:
(15) ויקרא אברם שם וגר. אף על פי שלא שמע אברהם דברי המלאך שאמר וקראת שמו ישמעאל, שרחה רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל (מדרש אגדה):
(16) ואברם בן שמונים וגר. לשבחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן י"ג שנה כשנימול, ולא עכב (מדרש אגדה):
(1) אני אל שדי. אני הוא שיש די באלהותי לכל צריה, לפיכך התהלך לפני, ואהיה לך לאלוה ולפטרון (צ"ר). וכן כל מקום שהוא במקרא פירושוכך, די שלו, והכל לפי הענין: התהלך לפני. כתרומתו פלח קדמי, הדבק בעבודתי: והיה תמים. אף זה נווי אחר צווי, היה שלם בכל נסיונותי. ולפי מדרשו, התהלך לפני במצות מילה, ובדבר הזה תהיה תמים, שכל זמן שהערלה כך אהיה בעל מוס לפני (נדריס לא: תנחומא צ"ר). דבר אחר והיה תמים, עכשיו אהיה חסר ה' איצרים, צ' עינים, צ' אזנים, וראש הגויה, אוסיף לך אות על שמך, ויהיו מנין אותיותיך רמ"ח, כמנין אצריך (תנחומא נדריס לצ):
(2) ואתנה בריתי. צריה של אהבה, וצריה הארץ להורשה לך על ידי מצוה זו (צ"ר):
(3) ויפל אברם על פניו. ממורא השכינה, שעד שלא מל לא היה צו כח לעמוד (תנחומא), ורוח הקדש נצבת עליו, וזהו שנאמר בצלעם (במדבר כד, ד) נפל וגלוי עינים (אגדת בראשית), בצרייתא דר"א מנאחית כן (פרקי דר"א פכ"ט):
(5) כי אב המון גוים. לשון נוטריקון של שמו (שצת קה. צ"ר), ורי"ש שהיתה צו בתחלה, שלא היה אז אלא לארס שהוא מקומו, ועכשיו אז לכל העולם (ברכות יג.), ואפילו רי"ש שהיתה צו מתחלה לא זה ממקומה, שאף יו"ד של שרי נתרעמה על השכינה, עד שהוסיפה ליהושע (צ"ר מז א), שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע (במדבר יג, טז):

6	And I will make thee exceeding fruitful, and I will make nations of thee, and kings shall come out of thee.	וְהִפְרֵתִי אֹתְךָ בְּמֵאֵד מְאֹד וְנָתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּנִּי יֵצְאוּ: וְהִפְרֵתִי אֹתְךָ בְּמֵאֵד מְאֹד וְנָתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּנִּי יֵצְאוּ:
7	And I will establish My covenant between Me and thee and thy seed after thee throughout their generations for an everlasting covenant, to be a God unto thee and to thy seed after thee.	וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיְוֹת לִּי לֵאלֹהִים וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ: וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיְוֹת לִּי לֵאלֹהִים וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ:
8	And I will give unto thee, and to thy seed after thee, the land of thy sojournings, all the land of Canaan, for an everlasting possession; and I will be their God.	וְנָתַתִּי לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֶת-אֶרֶץ מִגְרִיךָ אֵת כָּל-אֶרֶץ כְּנָעַן לְאֻחֻזָּת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים: וְנָתַתִּי לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֶת-אֶרֶץ מִגְרִיךָ אֵת כָּל-אֶרֶץ כְּנָעַן לְאֻחֻזָּת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים:
9	And God said unto Abraham: 'And as for thee, thou shalt keep My covenant, thou, and thy seed after thee throughout their generations.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת-בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה וְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת-בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה וְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם:
10	This is My covenant, which ye shall keep, between Me and you and thy seed after thee: every male among you shall be circumcised.	זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ הַמּוֹל לָכֶם כָּל-זָכָר: זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ הַמּוֹל לָכֶם כָּל-זָכָר:
11	And ye shall be circumcised in the flesh of your foreskin; and it shall be a token of a covenant betwixt Me and you.	וְנִמְלֹתֶם אֵת בָּשָׂר עֶרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: וְנִמְלֹתֶם אֵת בָּשָׂר עֶרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:
12	And he that is eight days old shall be circumcised among you, every male throughout your generations, he that is born in the house, or bought with money of any foreigner, that is not of thy seed.	וּבֶן-שְׁמֹנֶת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל-זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יֶלֶד בָּיִת וּמִקְנֵת-כֶּסֶף מִכָּל בֶּן-נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרְעֶךָ הוּא: וּבֶן-שְׁמֹנֶת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל-זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יֶלֶד בָּיִת וּמִקְנֵת-כֶּסֶף מִכָּל בֶּן-נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרְעֶךָ הוּא:

- (6) ונתתיך לגוים. ישראל ואדום, שהרי ישמעאל כבר היה לו ולא היה מצארו עליו:
(7) והקמתי את בריתי. ומה היא הצריח, להיות לך לאלהים:
(8) לאחוזות עולם. ושם אהיה להם לאלהים, אבל (צר ישראל) הדר בצוה לארץ כמי שאין לו אלוה (כתובות קי):
(9) ואתה. וי"ו מוסף על ענין ראשון, אני הנה צריתי אתך, ואתה הוי זהיר לשמרו, ומה היא שמירתה. זאת צריתי אשר תשמרו המול לכם וגו':
(10) ביני וביניכם וגו'. אותם של עכשיו: ובין זרעך אחרריך. העתידין להולד אחרריך: המול. כמו להמול, כמו שאתה אומר עשות כמו לעשות:
(11) ונמלתם. כמו ומלתם, והגו"ן זו יחירה ליסוד הנופל צו לפרקים, כמו נ' של נושך ונ' של נושא. ונמלתם כמו ונשאתם, אבל ימול לשון יפעל, כמו יעשה, יאכל. (ברש"י ישן אינו):
(12) יליד בית. שילדתו השפחה צדית: מקנת כסף. שקנאו משולד:

13	He that is born in thy house, and he that is bought with thy money, must needs be circumcised; and My covenant shall be in your flesh for an everlasting covenant.	הַמּוֹלָד בְּבֵיתְךָ וְהַקָּנוּי בְּכֶסֶף יִהְיֶה קִנְיִי בְּבִסְרוֹן לְבְרִית עוֹלָם:	13
14	And the uncircumcised male who is not circumcised in the flesh of his foreskin, that soul shall be cut off from his people; he hath broken My covenant.'	וְעֵרְלוֹ זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יִמּוֹלֶה אֶת־בָּשָׁרוֹ עַרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיהָ אֶת־בְּרִיתִי הַכָּפֹר: (ס)	14
15	And God said unto Abraham: 'As for Sarai thy wife, thou shalt not call her name Sarai, but Sarah shall her name be.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם שָׂרִי אֶתְּךָ לֹא תִקְרִי יֵת שָׁמָּה שָׂרִי אֲרִי שָׁמָּה שָׂרִי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ:	15
16	And I will bless her, and moreover I will give thee a son of her; yea, I will bless her, and she shall be a mother of nations; kings of peoples shall be of her.'	וּבֵרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לָךְ בֶּן וּבֵרַכְתִּיהָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם מְלָכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ:	16
17	Then Abraham fell upon his face, and laughed, and said in his heart: 'Shall a child be born unto him that is a hundred years old? and shall Sarah, that is ninety years old, bear?'	וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הֲלֹבֶן מֵאָה שָׁנָה וְיֻלֵּד וְאִם־שָׂרָה הִבְת־תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד:	17
18	And Abraham said unto God: 'Oh that Ishmael might live before Thee!'	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים לֹא יִשְׁמַעֵאל יַחֲיֶה לְפָנֶיךָ:	18

(13) המולד ימול יליד ביתך. כאן כפל עליו, ולא אמר לשמונה ימים, ללמדך שיש יליד בית נמול לאחר (ס"א לאחד) שמונה ימים, כמו שמפורש במסכת שבת (קל"ה):

(14) וערל זכר. כאן למד שהמילה צארתו מקום שהוא ניכר צין זכר לנקבה (שבת קח. ז"ר מו, ה): אשר לא ימול. משיגיע לכלל עונשין ונכרתה, אבל אצו אין עונש עליו כרת, אבל עובר בעשה (קידושין כט): ונכרתה הנפש. הולך עירי (יצמות נה). ומת קודם זמנו (ת"כ אמור כז ג):

(15) לא תקרא את שמה שרי. דמשמע שרי לי ולא לאחרים, כי שרה סתם שמה, שמהא שרה על כל (צרכות יג. ז"ר): וברכתי אתה. ומה היא הצרכה, שחזרה לנערותה (ז"ר) שנאמר הִיָּה לִי עֲדָנָה (בראשית יח, יז): וברכתי. בהנחת שדים כשנצרכה לכך ביום משתה של יצחק, שהיו מרגישים עליהם שהציאו אסופי מן השוק ואומרים בננו הוא, והציאה כל אחת בנה עמה ומניקתה לא הציאה, והיא היניקה את כולם (ז"מ פז. ז"ר כז ט). הוא שנאמר (כא, ז) הִנֵּיקָה צָנִים שָׂרָה ז"ר רמזו במקצת:

(17) ויפל אברהם על פניו ויצחק. זה תרגם אוינקלוס לשון שמחה ודאי, ושל שרה לשון מחוך, למדת שאברהם האמין ושמח, ושרה לא האמינה ולגלגה, וזהו שהקפיד הקצ"ה על שרה ולא הקפיד על אברהם: הלבן. יש תמיהות שהן קיימות, כמו הַגְּלָה נְגִלְתִּי (שמואל-א ג, כז), הַרְוָה אָסָה (שם-ב טו, כז), אף זו היא קיימת, וכך אמר בלבו, הנעשה חסד זה לאחר מה שהקצ"ה עושה לי: ואם שרה הבת תשעים שנה. היתה כדאי לילד, ואף על פי שדורות הראשונים היו מולידים בני ת"ק שנה, בימי אברהם נתמעטו השנים כזר, ובא תשות כח בעולם, ולא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם, שמהירו מולדותיהן בני ס' ובני ע':

(18) לו ישמעאל יחיה לפניך. הלא ישימעהאל, איני כדאי לקבל מתן שכר כזה: יחיה לפניך. יחיה ציראתך, כמו

19	<p>And God said: "Nay, but Sarah thy wife shall bear thee a son; and thou shalt call his name Isaac; and I will establish My covenant with him for an everlasting covenant for his seed after him.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבֹל שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ יֵלֶדְתָּ לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִי אֶת־ בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְיִרְעוֹ אַחֲרָיו:</p>	19
20	<p>And as for Ishmael, I have heard thee; behold, I have blessed him, and will make him fruitful, and will multiply him exceedingly; twelve princes shall he beget, and I will make him a great nation.</p>	<p>וְלִישְׁמַעֲאֵל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּהוּ בְּרַכְתִּי אֹתוֹ וְהִפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאָד מְאֹד שְׁנַיִם־עָשָׂר נָשִׂאִם יוֹלִיד וְנִתְּתִיו לְגוֹי גָּדוֹל:</p>	20
21	<p>But My covenant will I establish with Isaac, whom Sarah shall bear unto thee at this set time in the next year.'</p>	<p>וְאֶת־בְּרִיתִי אֲקִים אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֲרֹת:</p>	21
22	<p>And He left off talking with him, and God went up from Abraham.</p>	<p>וַיֵּכַל לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם:</p>	22
23	<p>And Abraham took Ishmael his son, and all that were born in his house, and all that were bought with his money, every male among the men of Abraham's house, and circumcised the flesh of their foreskin in the selfsame day, as God had said unto him.</p>	<p>וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־ישְׁמַעֲאֵל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־יְלִידָיו בֵּיתוֹ וְאֵת כָּל־ מִקְנֵת כֶּסֶפוֹ כָּל־זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וַיִּמַּל אֶת־בָּשָׂר עֲרֻלָּתָם בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים:</p>	23
24	<p>And Abraham was ninety years old and nine, when he was circumcised in the flesh of his foreskin.</p>	<p>וְאַבְרָהָם בֶּן־תִּשְׁעִים שָׁנָה בְּהַמָּלֹךְ בָּשָׂר עֲרֻלָּתוֹ:</p>	מפטיר

(פסוק א) הַסֵּהֶלֶךְ לְפָנַי, פלח קדמי:

(19) אבל. לשון אמת דברים (אונקלוס), וכן הִצֵּל לַשָּׁמַיִם הִנָּחֵנוּ (בראשית מז, כא), הִצֵּל בֶּן אֵיין לָהּ (מלכים-ז ד, יד): וקראת את שמו יצחק. על שם החוק. ויש אומרים (תנחומא קורח יז), על שם העשרה נסיונות, וז' שנה של שרה, וח' ימים שנימול, וק' שנה של אברהם. (ס"א, ואת צריתי למה נאמר, הרי כבר כתיב ואתה את צריתי תשמור אתה וזרעך וגו', אלא לפי שאומר והקמותי וגו', יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום, תלמוד לומר והקמותי את צריתי אתו, ולא עם אחרים (סנהדרין נט:). ואת צריתי אקים את יצחק למה נאמר, אלא למד שהיה קדוש מצטן (שבת קלז:). דבר אחר, אמר רבי אבא, מכאן למד קל וחומר בן הגזירה מבן האמה, כתיב הנה צרכתי אותך והפריתי אותך, והרציתי אותך זה ישמעאל, וקל וחומר ואת צריתי אקים את יצחק (ב"ר): את בריתי. צרית המילה תהא מסורה לזרעו של יצחק: (20) שנים עשר נשיאים. כעניים יכלו (ב"ר), כמו גִּשְׁיָאִים וְרוּחַ (משלי כה, יד): (22) מעל אברהם. לשון נקיה הוא כלפי שכינה, ולמדנו שהדיקים מרכזתו של מקום (ב"ר מז, ו): (23) בעצם היום. זו ציוס שנצטווה, ציוס ולא צלילה, לא נתיירא לא מן הגוים ולא מן הלינינים, ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים, אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום (ב"ר): וימל. לשון ויפעל:

25	And Ishmael his son was thirteen years old, when he was circumcised in the flesh of his foreskin.	וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנֹו בְרִיהַ בֶּר תִּלְתָּ עֶסְרֵי שָׁנִין כַּד גָּזַר יְת בְּסָרָא דְעוֹרִלְתִּיהָ:	וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנֹו בֶן-שָׁלֹשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה בְּהַמְלֹו אֶת בֶּשֶׂר עָרְלָתוֹ:	25
26	In the selfsame day was Abraham circumcised, and Ishmael his son.	בְּכֶרֶן יוֹמָא הַדִּין אֶתְגָּזַר אֲבָרָהָם וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּרִיהָ:	בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמְלָו אֲבָרָהָם וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנֹו:	26
27	And all the men of his house, those born in the house, and those bought with money of a foreigner, were circumcised with him.	וְכָל-אֲנָשִׁי בֵיתָהּ יְלִידֵי בֵיתָא וְזַבְיֵי כְּסָפָא מִן בְּנֵי עַמְמֵיָּא אֶתְגָּזְרוּ עִמָּיהָ:	וְכָל-אֲנָשִׁי בֵיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנֵת-כְּסָף מֵאֵת בֶּן-נְכָר נִמְלָו אִתּוֹ: (פ)	קכ"ו

The Haftarah is Isaiah 40:27 - 41:16 on page 237.

XVIII	And the LORD appeared unto him by the terebinths of Mamre, as he sat in the tent door in the heat of the day;	וַאֲתִגְלִי לִיהּ יְיָ בְּמִישְׁרֵי מִמְרָא וְהוּא יְתִיב בְּתַרְעַ מִשְׁכְּנָא כְּמִיחָם יוֹמָא:	וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלְנֵי מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח-הָאֵהָל כְּחֹם הַיּוֹם:	וירא טו
2	and he lifted up his eyes and looked, and, lo, three men stood over against him; and when he saw them, he ran to meet them from the tent door, and bowed down to the earth,	וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיָּרֶץ לִקְרֹאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה:	וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיָּרֶץ לִקְרֹאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה:	2

(24) בהמולו. זהפעלו כמו צֶהֱצָרָאס (בראשית ב, 7): (בהמולו. נטל אברהם סכין, ואחז צערלתו ורצה לחתוך, והיה מתירא שהיה וקן, מה עשה הקצ"ה שלח ידו ואחז עמו, שנאמר וְכָרוֹת עִמּוֹ הַצָּרִית (נחמיה ט, ח), לו לא נאמר, אלא עמו (אגדת בראשית טו), בראשית רבה. רש"י יטן):

(25) בהמולו את בשר ערלתו. באברהם לא נאמר את, לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר, שכבר נתמעך על ידי תשמיש, אצל ישמעאל שהיה ילד, הוזק לחתוך ערלה ולפרוע המילה, לכך נאמר זו את (ב"ר מז, ח):

(26) בעצם היום הזה. שמללו לאברהם ז"ט שנה ולישמעאל שלש עשרה שנים, נמול אברהם וישמעאל בנו: (1) וירא אליו. לבקר את החולה, אמר רבי חמא בר חנינא, יום שלישי למילתו היה, ובא הקצ"ה ושאל בשלומו (בבא מציעא פו:). באלוני ממרא. הוא שנתן לו ענה על המילה, לפיכך נגלה אליו בחלקו (ב"ר מז, ח): ישב. ישב כתיב, צקש לעמוד, אמר לו הקצ"ה שז ואני אעמוד, ואתה סימן לבניך (ב"ר מח, ז) שעתיד אני להתיב צדעת הדיינין והן יושבין, שנאמר אֱלֹהִים נָצַב צֶדֶת אֵל (תהלים פז, א): פתח האהל. לראות אם יש עוצר ושז ויכניסם צדימו: כחם היום. הוציא הקצ"ה חמה מנחתיקה שלא להטריחו צאורחים (בבא מציעא פו:), ולפי שראוהו מטער שלא היו אורחים באים, הביא מלאכים עליו צדמות אנשים:

(2) והנה שלשה אנשים. אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שמי שליחות (ב"ר ג, ב), תדע לך שכן, כל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים, ויאכלו, ויאמרו אליו, ובצורה נאמר ויאמר שז אשז אליו, ובהפיכת סדום הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר לבלי הפי, ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט (ב"ר שס), הוא שנאמר וַיְהִי כְּהוֹצֵאֵם אוֹתָם הַחוּצָה ויאמר המלט על נפשך, לְמַדָּף שֶׁהָאֵחָד הִיָּה מַצִּיל. נצבים עליו לפניו, כמו וְעָלָיו מָטָה מְנַשָּׁה (צמדבר ב, כ) אצל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים: וירא. מהו וירא וירא שני פעמים, הראשון כשמעמו, והשני לשון הצנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד, והצין שלא היו רוצים להטריחו, ואף על פי שידועים היו שינא לקראתם, עמדו במקומם לבדודו, ולהראותו שלא רצו להטריחו, וקדם הוא ורך לקראתם. (כך הגירסא ברש"י יטן) בבבא מציעא (פו:), כתיב נצבים עליו, וכתיב וירך לקראתם, כד חזויהו דהוה עָרִי ואסר פירשו הימנו, מיד וירך לקראתם:

3	and said: 'My lord, if now I have found favour in thy sight, pass not away, I pray thee, from thy servant.	וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם-נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל-נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ:	וַיֹּאמֶר יי אם כֵּעַן אֲשַׁכַּחַת רַחֲמִין גְּדֻמָּךְ לֹא כֵּעַן תַּעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ:
4	Let now a little water be fetched, and wash your feet, and recline yourselves under the tree.	וַיִּחְנֹנָא מַעַט-מַיִם וַרְחֹצּוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ:	וַיִּסְבּוּ כֵּעַן זַעִיר מֵיָא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכֶם וְאַסְתְּמִיכוּ תַּחוּת אֵילָנָא:
5	And I will fetch a morsel of bread, and stay ye your heart; after that ye shall pass on; forasmuch as ye are come to your servant.' And they said: 'So do, as thou hast said.'	וַאֲקַחְהָ פַת-לֶחֶם וְסַעְדּוּ לְבַבְכֶם אַחֲרֵי תַעֲבֹרוּ כִי-עַל-כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל-עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַעֲשֶׂה כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:	וְאַסְבּ פַּתָא דְּלַחְמָא וְסַעְדּוּ לְבַבְכוֹן בְּתַר כִּין תַּעֲבֹרוֹן אַרְי עַל כִּין עֲבַרְתוֹן עַל עַבְדְּכוֹן וַיֹּאמְרוּ כִין תַּעֲבִיד כְּמָא דְּמַלִּילְתָּא:
6	And Abraham hastened into the tent unto Sarah, and said: 'Make ready quickly three measures of fine meal, knead it, and make cakes.'	וַיַּמְהֵר אַבְרָהָם הָאֱהֱלָה אֶל-שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סָאִים קִמַּח סֵלֶת לוֹשִׁי וַעֲשִׂי עֲגוֹת:	וַאֲזַחֲי אַבְרָהָם לְמִשְׁכְּנָא לְוֹת שָׂרָה וַיֹּאמֶר אוֹחַא תִּלְתַּת סָאֵן קִמַּחא סוֹלֶתָא לוֹשִׁי וַעֲבִידִי גְרִיצָן:
7	And Abraham ran unto the herd, and fetched a calf tender and good, and gave it unto the servant; and he hastened to dress it.	וְאֶל-הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן-בָּקָר רָךְ וטוֹב וַיִּתֵּן אֶל-הַנֶּעֱר וַיַּמְהֵר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ:	וּלְבֵית תּוֹרִי רָהַט אַבְרָהָם וַיִּנְסִיב בֶּר תּוֹרִי רַפִּיד וטוֹב וַיִּתֵּב לְעוֹלִימָא וְאֲזַחֲי לְמַעַבְדַּי יְתִיבָה:

(3) ויאמר אדני אם נא וגר. לגדול שזהם אמר, וקראם כולם אדונים, ולגדול אמר אל נא תעבור, וכיון שלא יעבור הוא, יעמדו חזיריו עמו, וזלשון זה הוא חול. דבר אחר, קדש (שזועות לה), והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוך ויכניס את האורחים, ואף על פי שכתוב אחר וירץ לקראתם, האמירה קודם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר כן, כמו שפירשתי אצל לא ידון רוסי צאקס, שנכתב אחר ויולד נח, ואי אפשר לומר, אלא אם כן קודם גזרת ק"ך שנה. ושתי הלשונות צבראשית רבה (מח, י):

(4) יקח נא. על ידי שליח, והקב"ה שלם לצניו על ידי שליח, שנאמר ויקם משה את ידו ויקח את הסלע (צמדבר כ, יא): ורחצו רגליכם. כסצור שהם ערביים, שמשמחויס לאצק רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודת אלילים לביטו (צבא מציא פו:), אצל לויט שלא הקפיד, הקדים לינה לרחיצה, שנאמר ולינו ורחצו רגליכם: תחת תחת העין. תחת האילן:

(5) וסעדו לבכם. צמורה צנצאים וצמחויס מצינו דפתא סעדמא דלצא. צמורה, וסעדו לצקס (צראשית יח, ה). צנצאים, סעד לצק פת לחם (שופטים יט, ה). צמחויס, ולחם לצב חנוש: סעד (מהלם קד, טו). אמר רבי חמא, לצבכס אין כתיב כאן, אלא לצבכס, מגיד שאין יצר הרע שולט צמלאכים (צ"ר מח, יא): אחר תעבורו. אחר כך תלכו: כי על כן עברתם. כי הדבר הזה אני מצקס מכס, מאחר שעברתם עלי לצבדי: כי על כן. כמו על אשר, וכן כל כי על כן שצמקרא, פי על כן פאח צלל קורתי (צראשית יט, ח), פי על כן ראיתי פניך (שם לג, י), פי על כן לא נסתה (שם לח, כו), פי על כן ידעם חנוטנו (צמדבר י, לא):

(6) קמח סלת. סלת לעוגות. קמח לעמילן של טבחים, לכסות את הקדירה לשאוב את הזוהמא:

(7) בן בקר רך וטוב. ג' פרים היו, כדי להאכילן ג' לשונות צחרדל (צבא מציא פו:): אל הנער. זה ישמעאל, לחנכו צמחויס (צ"ר מח, יג):

8	And he took curd, and milk, and the calf which he had dressed, and set it before them; and he stood by them under the tree, and they did eat.	וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחֵלֶב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:
9	And they said unto him: 'Where is Sarah thy wife?' And he said: 'Behold, in the tent.'	וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שְׁרָה אִשְׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָּאֵהָל:
10	And He said: 'I will certainly return unto thee when the season cometh round; and, lo, Sarah thy wife shall have a son.' And Sarah heard in the tent door, which was behind him.—	וַיֹּאמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׁרָה אִשְׁתְּךָ וְשָׁרָה שָׁמְעָה פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אֲחֵרָיו:
11	Now Abraham and Sarah were old, and well stricken in age; it had ceased to be with Sarah after the manner of women.—	וְאַבְרָהָם וְשָׁרָה זָקְנִים בָּאִים בְּיָמִים חֲדָל לַחַיּוֹת לְשָׁרָה אֶרֶח כְּנָשִׁים:
12	And Sarah laughed within herself, saying: 'After I am waxed old shall I have pleasure, my lord being old also?'	וַתִּצְחַק שְׁרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרַי בְּלֹתִי הֲיִתְּהָלִי עֲדָנָה וְאֲדֹנָי זָקֵן:
13	And the LORD said unto Abraham: 'Wherefore did Sarah laugh, saying: Shall I of a surety bear a child, who am old?'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לֵמָּה זֶה צִחֲקָה שְׁרָה לֵאמֹר הֲאֵפָא אֲמַנָּם אֵלֶּךָ וַאֲנִי זָקֵנָתִי:

(8) ויקח חמאה וגו'. ולחם לא הביא, לפי שפירסה שרה נדה, שחזר לה אורח כנשים אותו היום, ונטמאת העיסה (צבא מזיעא פז). חמאה. שומן הסלז שקולטין מעל פניו: ובן הבקר אשר עשה. אשר תקן, קמא קמא שתקן, אמטי ואיתימא קמיהו: ויאכלו. נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג (שם פז: ז"ר מה, יד):

(9) ויאמרו אליו. נקוד על אי"ו שבאליו, ותניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל מקום שהכתב רצה על הנקודה, אתה דורש הכתב וכו', וכאן הנקודה רצה על הכתב אתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו איז אברהם למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. צבא מזיעא (דף פז). איתא, יודעין היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שנועה היתה, כדי להצצה על צעלה, אמר רבי יוסי צר חנינא, כדי לשגר לה כוס של צרכה: הנה באהא. לנועה היא:

(10) כעת חיה. כעת הזאת לשנה הצאה, ופסח היה, ולפסח הבא נולד יצחק, מדלא קרינן קעת אלא קעת. כעת חיה. כעת הזאת שמהא חיה לכם, שתהיו כלכם שלמים וקיימים: שוב אשוב. לא צשרו המלאך שישב אליו, אלא צשליחותו של מקום אמר לו, כמו ויאמר לה מלאך ה' הרצה חרצה, והוא אין צידו להרצות, אלא צשליחותו של מקום, אף כאן צשליחותו של מקום אמר לו כן (ז"ר). (אלישע אמר לשונמית למועד הוצא קעת חיה אף חוצקת צן, ויאמר אל אדני איש האלהים אל פכצ צשפסקא, אותן המלאכים צצשרו את שרה אמרו למועד אשוב, אמר לה אלישע, אותן המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם, אמרו למועד אשוב, אבל אני צשר ודם, שהיום חי ומחר מת, צין חי וצין מת למועד הזה וגו'). והוא אחריו. הפתח היה אחר המלאך:

(11) חדל להיות. פסק ממנה: אורח כנשים. אורח נדות:

(12) בקרבה. מסתכלת צמעה ואמרה, אפשר הקצצים הללו טעונין ולד, השדים הללו שצמקו מושכין חלב. תנחומא (שופטים יח): עדנה. נחומא צשר, ולשון משנה משיר את השער ומעדן את הצשר. דבר אחר, לשון עידן זמן וסת נדות:

14	Is any thing too hard for the LORD. At the set time I will return unto thee, when the season cometh round, and Sarah shall have a son.'	הִיפֹלָא מִיְהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַת חַיָּה וּלְשָׁרָה בֵּן:	14
15	Then Sarah denied, saying: 'I laughed not'; for she was afraid. And He said: 'Nay; but thou didst laugh.'	וְנִתְכַחַשׁ שָׂרָה וּלְאמֹר לֹא צִחֲקִיתִי כִּי וַיֵּרָאָה וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צִחֲקִיתִי:	שני
16	And the men rose up from thence, and looked out toward Sodom; and Abraham went with them to bring them on the way.	וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל-פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם:	16
17	And the LORD said: 'Shall I hide from Abraham that which I am doing;	וַיְהִי וְהָאֱלֹהִים אָמַר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה:	17
18	seeing that Abraham shall surely become a great and mighty nation, and all the nations of the earth shall be blessed in him?	וְאַבְרָהָם הָיָה לְגוֹי גָּדוֹל וְעַצְמוֹ וְכָל-בְּנוֹתָיו כָּל-גּוֹי הָאָרֶץ:	18
19	For I have known him, to the end that he may command his children and his household after him, that they may keep the way of the LORD, to do righteousness and justice; to the end that the LORD may bring upon Abraham that which He hath spoken of him.'	כִּי יָדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת-בָּנָיו וְאֶת-בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל-אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר- דִּבֶּר עָלָיו:	19

(13) האף אמנם. הגם אמת אלד: ואני זקנתי. שנה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה ואדני זקן:
(14) היפלא. כתרומתו היחסי, וכי שום דבר מופלא ומופחד ומכוסה ממני מלעשות כרצוני: למועד. לאותו מועד
המיועד שקבעתי לך אתמול, למועד הזה בשנה האחרת:
(15) כי יראה וגו' כי צחקת. הראשון משמש לשון דהא הוא, שנותן טעם לדבר ותכחש שרה לפי שיראה. והשני משמש
בלשון אלא, ויאמר לא קדצקך הוא אלא צחקת, שאמרו רבותינו כי משמש צד' לשונות, אי, דלמא, אלא, דהא:
(16) וישקיפו. כל השקפה שצמקרא לרעה, חוץ מהשקיפה ממעון קדשך (דברים כו, טו), שגדול כח מחנות עניים, שהופך
מדת הרגוז לרחמים: לשלחם. ללותם, כסצור אורחים הם:
(17) המכסה אני. צתמיה: אשר אני עושה. צדוס, לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נתתי לו את הארץ
הזאת, וחמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר גבול הקנעני מֵאֵדֶן וְגו' צִלְחָה קְדוּמָה וְעִמּוֹקָה וְגו', קראתי אותה אברהם, אֶבְרָם
גוֹיִם, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאז שהוא אוהבי:
(18) ואברהם היו יהיה. מדרש אגדה זָכַר לְדִיק לְצִרְכָּה, הואיל והזכירו צרכו. ופשוטו, וכי ממנו אני מעלים, והרי הוא
חצי לפני להיות לגוי גדול, ולהצרך צו כל גויי הארץ:
(19) כי ידעתי לשון צהה, כמו מודע לְאִישָׁה (רות ב, א), הלא צועז מודעקטו (שם ג, ב), וְאֶדְעָךְ צָשִׁים (שמות לג, יז), ואמנם
עיקר לשון כולם אינו אלא לשון ידיעה, שהמחצב את האדם מְקַרְבֵּו אֵלָיו ויודעו ומכירו. ולמה ידעתי, למען אשר יצוה,
לפי שהוא מצוה את בניו עלי, לשמור דרכי. ואם תפרשהו כתרומתו, יודע אני צו שיצוה את בניו וגו', אין למען נופל על הלשון:
יצוה. לשון הוֹנֶה קְמוֹ קָכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב (איוב א'): למען הביא. כך הוא מְצוֹה לַבְּנוֹי, שִׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' כְּדִי שִׁיבֶאֱהָ עַל אַבְרָם
וגו'. על בית אברהם לא נאמר, אלא על אברהם, למדנו כל המעמיד בן זדיק כאלו אינו מת:

20	And the LORD said: 'Verily, the cry of Sodom and Gomorrah is great, and, verily, their sin is exceeding grievous.	וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וְעִמֹרָה כִּי־רַבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כְבֹדָה מְאֹד:	וַיֹּאמֶר יְיָ קְבִילַת סְדֹם וְעִמֹרָה אֲרִי סְגִיאת וְחִבְתָּהוּן אֲרִי תִקִּיפַת לְחֹדָא:
21	I will go down now, and see whether they have done altogether according to the cry of it, which is come unto Me; and if not, I will know.'	אֲרֹדֶה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָלָה וְאִם־לֹא אֲדַע:	אֶתְגַּלִּי כְעַן וְאֶדְוִן הַכְּקִבִּילְתָּהוּן דְּעֵלַת לְקִדְמִי עֲבִדוּ אֶעְבִּיד עִמָּהוּן גְּמִירָא אִם לֹא תִיבִין וְאִם תִּיבִין לֹא אֶתְפָּרַע:
22	And the men turned from thence, and went toward Sodom; but Abraham stood yet before the LORD.	וַיִּפְּנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עֹדְנוֹ עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה:	וַאֲתַפְּנִיאוּ מִתַּמָּן גּוֹבְרִיָא וְאֶזְלוּ לְסְדֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מִשְׁמִישׁ בְּצִלוֹ קָדָם יְיָ:
23	And Abraham drew near, and said: 'Will You indeed sweep away the righteous with the wicked?	וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָאֵף תִּסְפֶּה צְדִיק עִם־רָשָׁע:	וַקְרִיב אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הַבְּרִנִּי תִשְׂיִצִי וְכָפָה עִם חֵיִיבָא:
24	Peradventure there are fifty righteous within the city; wilt Thou indeed sweep away and not forgive the place for the fifty righteous that are therein?	אוֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצְדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ:	מָאָם אֵית חֲמִשִּׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קִרְתָּא הַבְּרִנִּי תִשְׂיִצִי וְלֹא תִשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל חֲמִשִּׁין זַכָּאִין דְּבִגְנֻהּ:
25	That be far from Thee to do after this manner, to slay the righteous with the wicked, that so the righteous should be as the wicked; that be far from Thee; shall not the judge of all the earth do justly?	חָלֵלָה לְךָ מַעֲשֶׂתוֹ בְּדַבֵּר הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַצְדִּיק כְּרָשָׁע חָלֵלָה לְךָ הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:	קוּשְׁטָא אֲנִין דִּינִיךָ מִלְּמַעְבַּד כְּפַתְגָּמָא דְּדִין לְשִׂיטָא זַכָּאָה עִם חֵיִיבָא וְיָיָה זַכָּאָה כְּחֵיִיבָא קוּשְׁטָא אֲנִין דִּינִיךָ דְּדִין כָּל אֲרֶעָא בְּרַם יַעֲבִיד דִּינָא:

(20) ויאמר ה'. אל אצרהם, שעשה כאשר אמר שלא יכסה ממנו: כי רבה. כל רצה שצמקרא הטעם למטה צצ"ת, לפי שהן מתורגמין גדולה, או גדלה והולכת, אבל זה טעמו למעלה צרי"ש, לפי שמתורגס גדלה כזר, כמו שפירשתי ויהי השמש צָאָה, הִנֵּה שָׁצָה יִצְמָתָךְ:

(21) ארדה נא. למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא צראיה, הכל כמו שפרשתי צפרשת הפלגה. דבר אחר, ארדה נא לסוף מעשיהם: הכצעקתה. של מדינה: הבאה אלי עשו. וכן עומדים צמרדס, כלה אני עושה צהם, ואם לא יעמדו צמרדן, אדעה מה אעשה, להפרע מהן ציסורין ולא אכלה אותן. וכיוצא בו מצינו צמקום אחר, וְעַסָּה הוֹרֵד עֲדִיךָ מִעֲלֶיךָ וְאֲדָעָה מִהַשְׁעָה לָךְ (שמות לג, ה), ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק צין עשו לכלה, כדי להפריד תיבה מחצרתה. ורבותינו דרשו הכצעקתה, זעקת ריבה אחת, שהרגוה מיתה משונה, על שנתנה מזון לעני, כמפורש בחלק (סנהדרין קט:):

(22) ויפנו משם. ממקום שאצרהם ליוסם: ואברהם עודנו עומד לפני ה'. והלא לא הלך לעמוד לפניו, אלא הקצ"ה צא אצלו ואמר לו זעקת סדום ועמורה כי רבה, והיה לו לכתוב וה' עודנו עומד לפני אצרהם, אלא תיקון סופרים הוא זה (צ"ר מט, ו) (אשר הפכוהו ז"ל לכתוב כן):

(23) ויגש אברהם. מצינו הגשה למלחמה וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וגו' (שמואל ב' י, יג), הגשה לפיוס וַיִּגַּשׁ אֶלְיָהוּ יְהוֹדָה, והגשה לתפלה וַיִּגַּשׁ אֶלְיָהוּ הַקִּזְיָא (מלכים א' יח, לו), ולכל אלה נכנס אצרהם, לְדַבֵּר קְשׁוֹת וּלְפִיוֹס וּלְתַפְלָה: האף תספה. הגם תספה. ולתרגום של אונקלוס שמתרגמו לשון רוגז, כך פירושו, האף יִשְׁאָף שחספה צדיק עם רשע:

(24) אולי יש חמשים צדיקים. עשרה צדיקים לכל כרך וכרך, כי ה' מקומות יש, ואם תאמר לא יצילו הצדיקים את הרשעים, למה תמית הצדיקים:

26	And the LORD said: 'If I find in Sodom fifty righteous within the city, then I will forgive all the place for their sake.'	וַיֹּאמֶר יְיָ אִם אֶשְׁכַּח בְּסֹדֹם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׂאֵתִי לְכָל-הַמָּקוֹם בְּעִבְרֵיהֶם:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶם-אֶמְצָא בְּסֹדֹם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׂאֵתִי לְכָל-הַמָּקוֹם בְּעִבְרֵיהֶם:	26
27	And Abraham answered and said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the Lord, who am but dust and ashes.'	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם וְנִשְׂאֵתִי לְכָל-הַמָּקוֹם בְּעִבְרֵיהֶם:	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם וְנִשְׂאֵתִי לְכָל-הַמָּקוֹם בְּעִבְרֵיהֶם:	27
28	Peradventure there shall lack five of the fifty righteous; wilt Thou destroy all the city for lack of five? And He said: 'I will not destroy it, if I find there forty and five.'	מֵאֵם יִחְסְרוּן חֲמִשִּׁים וְכָאִין חֲמִשָּׁה הִתְחַבֵּיל בְּחִמְשָׁא יָת כָּל קִרְתָּא וַאֲמַר לֹא אֶחָבִיל אִם אֶשְׁכַּח תַּמָּן אַרְבַּעִין וְחִמְשָׁא:	אֲוִלִי יִחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצְדִּיקִים חֲמִשָּׁה הִתְשַׁחֲתִית בְּחִמְשָׁה אֶת-כָּל-הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית אֶם-אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וְחִמְשָׁה:	28
29	And he spoke unto Him yet again, and said: 'Peradventure there shall be forty found there.' And He said: 'I will not do it for the forty's sake.'	וַאֲסִיף עוֹד לְמַלְלָא קִדְמוּהִי וַאֲמַר מֵאֵם יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן אַרְבַּעִין וַאֲמַר לֹא אֶעֱבִיד גְּמִירָא בְּדִיל אַרְבַּעִין:	וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אֲוִלִי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בְּעִבּוֹר הָאַרְבָּעִים:	29
30	And he said: 'Oh, let not the Lord be angry, and I will speak. Peradventure there shall thirty be found there.' And He said: 'I will not do it, if I find thirty there.'	וַאֲמַר לֹא כֵעֵן יִתְקַף רוּגְזָא דִּי וַאֲמַלִּיל מֵאֵם יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן תְּלָתִין וַאֲמַר לֹא אֶעֱבִיד גְּמִירָא אִם אֶשְׁכַּח תַּמָּן תְּלָתִין:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יִחַר לִאֲדָנִי וְאֶדְבָּרָה אֲוִלִי יִמְצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם-אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים:	30
31	And he said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the Lord. Peradventure there shall be twenty found there.' And He said: 'I will not destroy it for the twenty's sake.'	וַאֲמַר הָא כֵעֵן אֶסְגִּיתִי לְמַלְלָא קִדְמוּ יְיָ מֵאֵם יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן עֶסְרִין וַאֲמַר לֹא אֶחָבִיל בְּדִיל עֶסְרִין:	וַיֹּאמֶר הִנֵּה-נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֱלֹהֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית בְּעִבּוֹר הָעֶשְׂרִים:	31

- (25) חלילה לך. חולין הוא לך, יאמרו כך הוא אומנתו, שוטף הכל כדיקים ורשעים, כך עשית לדור המצול ולדור הפלגה: כדבר הזה. לא הוא ולא כיוצא בו: חלילה לך. לעולם הבא: השופט כל הארץ. נקוד צחט"ף פת"ח ה"א של השופט, לשון תמיה, כי מי שהוא שופט לא יעשה משפט אמת:
- (26) אם אמצא בסדום וגו' לכל המקום. לפי שסדום הייתה מטרפולין וחשודה מכולם, תלה זה הכחוש:
- (27) והאלתי. ראייתו כמו ויאל משה: ואנכי עפר ואפר. וכבר הייתי רואי להיות עפר על ידי המלכים, ואפר על ידי נמרוד, לולי רחמיך אשר עמדו לי:
- (28) התשחית בחמשה. והלא הן ט' לכל כרך, ואמה זדיקו של עולם תטרף עמהם:
- (29) אולי ימצאון שם ארבעים. וימלטו ד' הכרכים. וכן שלשים יצילו ג' מהם, או עשרים יצילו ב' מהם, או עשרה יצילו אחת מהם:
- (31) והאלתי. ראייתו, כמו ויאל משה:

32	And he said: 'Oh, let not the Lord be angry, and I will speak yet but this once. Peradventure ten shall be found there.' And He said: 'I will not destroy it for the ten's sake.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַד לְאֲדָנִי וְאָבְרָהָם אֶדְ-הַפֶּעַם אוֹלִי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה:	32
33	And the LORD went His way, as soon as He had left off speaking to Abraham; and Abraham returned unto his place.	וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל-אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְוֵהוּ:	33
XIX	And the two angels came to Sodom at even; and Lot sat in the gate of Sodom; and Lot saw them, and rose up to meet them; and he fell down on his face to the earth;	וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סֵדְמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בִּשְׁעַר-סֹדֹם וַיֵּרָא-לוֹט וַיָּקָם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתָּחוּ אַפָּיִם אֲרָצָה:	שלישי טז
2	and he said: 'Behold now, my lords, turn aside, I pray you, into your servant's house, and tarry all night, and wash your feet, and ye shall rise up early, and go on your way.' And they said: 'Nay; but we will abide in the broad place all night.'	וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא-אֲדָנִי סוּרוּ נָא אֶל-בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינּוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהַלַּכְתֶּם לְדֶרֶכְכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בְּרָחוּב נָלִין:	2
3	And he urged them greatly; and they turned in unto him, and entered into his house; and he made them a feast, and did bake unleavened bread, and they did eat.	וַיִּפְצֹר-בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אֶפֶה וַיֹּאכְלוּ:	3

(32) אולי ימצאון שם עשרה. על פחות לא ציקש, אמר, דור המצול היו ח', נח וצניו ונשיהם, ולא הצילו על דורם, ועל ט' על ידי צירוף כזר צקש ולא מצא:

(33) וילך ד' וגו'. כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדיין: ואברהם שב למקומו. נסתלק הדיין, נסתלק הסניגור, והקטיגור מקטרג, לפיכך ויצאו שני המלאכים סדומה להשחית.

(1) שני המלאכים. אחד להשחית את סדום, ואחד להציל את לוט, והוא אותו שנאלרפאות את אברהם, והשלישי שנאל לזשר את שרה, כיון שעשה שליחותו נסתלק לו: המלאכים. ולהלן קראם אנשים, כשהיתה שכניה עמהם קראם אנשים. דבר אחר, אלל אברהם שכחו גדול, והיו המלאכים תדירין אללו כאנשים, קראם אנשים, ואלל לוט קראם מלאכים: בערב. וכי כל כך שהו המלאכים מחזרון לסדום, אלל מלאכי רחמים היו, וממתינים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סגוריא: ולוט ישוב בשער סדום. ישכ כתיב, אותו היום מינוהו שופט עליהם (צ"ר נ, ג): וירא לוט וגו'. מצית אברהם למד לחזור על האורחים:

(2) הנה נא אדני. הנה נא אתם אדונים לי, אחר שעצרתם עלי. דבר אחר הנה נא, צריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו צכס, וזו היא עצה נכונה: סורו נא. עקמו את הדרך לצית דרך עקלתון, שלא יכירו שאחס נכנסים שם, לכך נאמר סורו (צ"ר נ, ד): ולינו ורחצו רגליכם. וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה ואחר כך לרחוץ, ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה ורחצו רגליכם, אלל כך אמר לוט, אם כשיצאו אנשי סדום ויראו שכבר רחצו רגליהם, יעלילו עלי ויאמרו, כזר עזרו שני ימים או שלשה שנאל לציתך ולא הודעתנו, לפיכך אמר, מוטב שיתעכבו כאן באצק רגליהם, שיהיו נראין כמו שנאל עכשיו, לפיכך אמר לינו תחלה, ואחר כך רחצו: ויאמרו לא. ולאברהם אמרו פן נפגע, מכאן שמסרצין לקטן ואין מסרצין לגדול (צ"ר שם): כי ברחוב נלין. הרי כי משמש צלשון אלל, שאמרו לא נסור אל ציתך אלל צרחובה של עיר נלין:

<p>4 But before they lay down, the men of the city, even the men of Sodom, compassed the house round, both young and old, all the people from every quarter.</p>	<p>עַד לֹא שָׁכְבוּ וְאֲנָשִׁי קִרְתָּא אֲנָשִׁי סְדוֹם אָקִיפוּ עַל בֵּיתָא מְעוֹלִימָא וְעַד סָבָא כָּל עַמָּא מְסוּפִיָּה:</p>	<p>4 טָרָם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשִׁי הָעִיר אֲנָשִׁי סְדֹם נָסְבוּ עַל-הַבַּיִת מִנְעַר וְעַד-זָקֵן כָּל-הָעָם מִקְצָה:</p>
<p>5 And they called unto Lot, and said unto him: 'Where are the men that came in to thee this night? bring them out unto us, that we may know them.'</p>	<p>וַיִּקְרָו לְלוֹט וַיֹּאמְרוּ לֵיה אֵן גּוֹבְרִיא דְאַתָּה לְוַתָּה בְּלִילִיא אִפְּקִנֵּן לְוַתָּה וְנִדְעָ יְתֵהוּן:</p>	<p>5 וַיִּקְרְאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם:</p>
<p>6 And Lot went out unto them to the door, and shut the door after him.</p>	<p>וַיֵּצֵא לְוַתָּהוּן לוֹט לְתַרְעָא וַדָּשָׂא אֶחָד בְּתַרוּהֵי:</p>	<p>6 וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתַח וַיִּדְּשֵׂא אֶחָד אַחֲרָיו:</p>
<p>7 And he said: 'I pray you, my brethren, do not so wickedly.</p>	<p>וַיֹּאמֶר בְּבִעֻ כְּעַן אַחֵי לֹא תִבְּאֲשׁוּן:</p>	<p>7 וַיֹּאמֶר אֶל-נָא אַחֵי תִרְעוּ:</p>
<p>8 Behold now, I have two daughters that have not known man; let me, I pray you, bring them out unto you, and do ye to them as is good in your eyes; only unto these men do nothing; forasmuch as they are come under the shadow of my roof.'</p>	<p>הָא כְּעַן לִי תַרְתִּין בָּנִין דְּלֹא יַדְעִינֵן גְּבַר אִפְּקִי כְּעַן יְתֵהוּן לְוַתָּכֹן וְעַבְדֵּי לְהוֹן בְּדַתְקֵין בְּעֵינֵיכֹן לְחֹד לְגוֹבְרִיא הָאֵלִין לֹא תַעֲבֹדוּן מִדְּעַם אַרְי עַל כֵּן עָאֵלוּ בְּטַלְל שְׁרִיתִי:</p>	<p>8 הִנֵּה-נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא אֹתָהֶן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הָאֵלִי אַל-תַּעֲשׂוּ דְבַר כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְּצַל קִרְתִּי:</p>
<p>9 And they said: 'Stand back.' And they said: 'This one fellow came in to sojourn, and he will needs play the judge; now will we deal worse with thee, than with them.' And they pressed sore upon the man, even Lot, and drew near to break the door.</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ קִרְב לְהִלָּאָה וַיֹּאמְרוּ חַד אַתָּה לְאַתּוּתְבָּא וְהָא דְאִין דִּינָא כְּעַן נִבְּאִישׁ לָךְ מִדִּילְהוֹן וְאַתָּקִיפוּ בְּגוֹבְרָא בְּלוֹט לְחֻדָּא וְקִרְיָבוּ לְמַתְבַּר דָּשָׂא:</p>	<p>9 וַיֹּאמְרוּ גַש-הִלָּאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶתְד בְּאֶל-לְגוֹר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עִתָּה נִרְעָ לָךְ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְשׂוּ לְשִׁבְר הַדָּלֶת:</p>

- (3) ויסרו אליו. עקמו את הדרך ללד ציתו: ומצות אפה. פסח היה:
- (4) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום. כך נדרש צבראשית רצה (ג, ה), טרם ישכבו, ואנשי העיר היו צפיהם של מלאכים, שהיו שואלים ללד מה טיבם ומעשיהם, והוא אומר להם רוצם רשעים, עודם מדברים בהם, ואנשי סדום וגו'. ופשוטו של מקרא, ואנשי העיר אנשי קשע, נסצו על הבית, ועל שהיו רשעים נקראים אנשי סדום, כמו שאמר הכתוב, וְאֲנָשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְטָפְלִים: כל העם מקצה. מקצה העיר עד הקצה, שאין אחד מהם מוחה בידם, שאפילו נדיק אחד אין בהם:
- (5) ונדעה אותם. צמסכז זכר, כמו אשר לא ידעו איש (צ"ר שם): (ח)
- (8) האל. כמו האלה: כי על כן באו. כי הטובה הזאת תעשו לכבודי, על אשר באו בצל קורת. תרגום בטל שרותי, תרגום של קורה שרותא:
- (9) ויאמרו גש הלאה. קרב להלאה, כלומר התקרב ללדדין ותתרחק ממנו, וכן כל הלאה צמקרא לשון רחוק, כמו וְרָה הָלָאָה (צמד צ"ו, צ), הנה הבאי ממך וְהָלָאָה (שמואל-א ב, כב). גש הלאה, המסך להלן, כלשון לע"ז טריטי דנו"ש, ודבר נזיפה הוא, לומר, אין לנו חוששין לך, ודומה לו קרב אליך אל פגש בי (ישעיה סה, ה), וכן גָּשָׁה לִי וְאֶשְׂבָּה (שם מט, כ), המסך ללדדין בעצורי ואשכז כללך. אחת מליץ על האורחין, איך מלאך לברך. על שאמר להם על הצנות אמרו לו גש הלאה, לשון נחת, ועל שהיה מליץ על האורחים אמרו, האחד צא לגור, אדם נכרי יחידי אחת צינינו שצאת לגור, וישפוט שפוט, ונעשית מוכיח אותנו:

10	But the men put forth their hand, and brought Lot into the house to them, and the door they shut.	וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַאֲשִׁיטוּ גֹבְרִיָּא יֵת יְדִיהוֹן וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֶל־הֵם לְבֵיתָהּ וַאֲת־הַדֶּלֶת סָגְרוּ:	10
11	And they smote the men that were at the door of the house with blindness, both small and great; so that they wearied themselves to find the door.	וַאֲת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנּוּרִים מִקָּטָן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמָצָא הַפֶּתַח:	11
12	And the men said unto Lot: 'Hast thou here any besides? son-in-law, and thy sons, and thy daughters, and whomsoever thou hast in the city; bring them out of the place;	וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עַד מִי־לָךְ פֹּה חָתָן וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ בְּעִיר הַזֶּה הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם:	12
13	for we will destroy this place, because the cry of them is waxed great before the LORD; and the LORD hath sent us to destroy it.'	כִּי־מִשְׁחָתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גְדֹלָה צִעָקָתָם אֶת־פָּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחְנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ:	13
14	And Lot went out, and spoke unto his sons-in-law, who married his daughters, and said: 'Up, get you out of this place; for the LORD will destroy the city.' But he seemed unto his sons-in-law as one that jested.	וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּרוּ אֶל־חֲתָנָיו לֵקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמְרוּ קוּמוּ צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מִשְׁחָת יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כַּמְצָחַק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:	14
15	And when the morning arose, then the angels hastened Lot, saying: 'Arise, take thy wife, and thy two daughters that are here; lest thou be swept away in the iniquity of the city.'	וּכְמוֹ הַשָּׁחַר עָלָה וַיֵּאֲצִיזוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֵה בַּעֲזֹן הָעִיר:	15

הדלת. דלת הסוצצת לנעול ולפתוח:

- (11) פתח. הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין: בסנורים. מכת עורון: מקטן ועד גדול. הקטנים החילו צעירה תחלה, שנאמר מנער ועד זקן, לפיכך החילה הפורענות מהם (צ"ר נ, ח):
- (12) עוד מי לך פה. פשוטו של מקרא, מי יש לך עוד צעיר הזאת, חוץ מאשתך וצנתיך שצצית: חתן ובניך ובנתיך. אם יש לך חתן או צנים וצנות, הוצא מן המקום: ובניך. צני צנתיך הנשואות. ומדרש אגדה, עוד, מאחר שעשין נבלה כזאת, מי לך פתחון פה ללמד סגוריא עליהם, שכל הלילה היה מליץ עליהם טובות. קרי ציה מי לך פה:
- (14) חתניו. שמי צנות נשואות היו לו צעיר: לקחי בנותיו. שאותן שצצית ארוסות להם:
- (15) ויאצו. כמרגמו ודחיקו, מהרוהו: הנמצאות. המזומנות לך צצית להזלס. ומדרש אגדה יש, וזה ישובו של מקרא: תספה. תהיה כלה, עד תום פל הדור, מתורגס, עד דסף כל דרא:

16	<p>But he lingered; and the men laid hold upon his hand, and upon the hand of his wife, and upon the hand of his two daughters; the LORD being merciful unto him. And they brought him forth, and set him without the city.</p>	<p>וַיִּתְמַהֲמָהוּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִידֵי אִשְׁתּוֹ וּבִידֵי תַּרְתֵּינִי בְּנֹתָיו בְּדָחַס יְיָ עֲלוּהִי וַאֲפָקוּהִי וַאֲשִׁרְיוּהִי מִבְּרָא לְקִרְתָּא:</p>	<p>וַיִּתְמַהֲמָהוּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִידֵי אִשְׁתּוֹ וּבִידֵי תַּרְתֵּינִי בְּנֹתָיו בְּדָחַס יְיָ עֲלוּהִי וַאֲפָקוּהִי וַאֲשִׁרְיוּהִי מִבְּרָא לְקִרְתָּא:</p>	16
17	<p>And it came to pass, when they had brought them forth abroad, that he said: 'Escape for thy life; look not behind thee, neither stay thou in all the Plain; escape to the mountain, lest thou be swept away.'</p>	<p>וַיְהִי כְהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל-נַפְשְׁךָ אַל-תִּבְּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל-תַּעֲמֹד בְּכָל-הַפֶּלֶא הַהִירָה הַמַּלְטָה פֶּן-תִּסָּפֶה:</p>	<p>וַיְהִי כְהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל-נַפְשְׁךָ אַל-תִּבְּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל-תַּעֲמֹד בְּכָל-הַפֶּלֶא הַהִירָה הַמַּלְטָה פֶּן-תִּסָּפֶה:</p>	17
18	<p>And Lot said unto them: 'Oh, not so, my lord;</p>	<p>וַיֹּאמֶר לוֹט אֱלֹהִים אֵל-נָא אֲדֹנָי:</p>	<p>וַיֹּאמֶר לוֹט אֱלֹהִים אֵל-נָא אֲדֹנָי:</p>	18
19	<p>behold now, thy servant hath found grace in thy sight, and thou hast magnified thy mercy, which thou hast shown unto me in saving my life; and I cannot escape to the mountain, lest the evil overtake me, and I die.</p>	<p>הֵא כֵּעַן אֲשַׁכַּח עֲבָדְךָ רַחֲמִין קִדְמוֹךָ וְאֶסְתִּיתָא טִיבִיתְךָ דַּעֲבָדְתָּ עִמִּי לְקִיּוּמָא יֵת נַפְשִׁי וְאַנָּא לִית אֲנָא וְכִיל לְאַשְׁתִּיזָא לְטוּרָא דְלָמָּא דַּעֲרַעֲנִי בִּשְׁתָּא וְאַמּוּת:</p>	<p>הִנֵּה-נָא מָצָא עֲבָדְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתִּגְדַּל חֶסֶדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחְיֹת אֶת-נַפְשִׁי וְאַנְכִּי לֹא אוֹכֵל לְהַמְלִט הַהִירָה פֶּן-תִּדְבֹּקֵנִי הָרָעָה וּמָתִי:</p>	19
20	<p>Behold now, this city is near to flee unto, and it is a little one; oh, let me escape thither—is it not a little one?—and my soul shall live.'</p>	<p>הֵא כֵּעַן קִרְתָּא הָדָא קְרִיבָא לְמַעַרְק לְתַמָּן וְהִיא זַעִירָא אֲשִׁתִּיזָב כֵּעַן לְתַמָּן הָלֹא זַעִירָא הִיא וְתַתְּקִינִים נַפְשִׁי:</p>	<p>הִנֵּה-נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרִיבָה לְגוּם שְׁמָהּ וְהִיא מְצַעֵר אִמְלָטָה נָא שְׁמָהּ הָלֹא מְצַעֵר הִיא וְתַחֲתִי נַפְשִׁי:</p>	20

(16) ויתמהמה. כדי להציל את ממונו: ויחזיקו. אחד מהם היה שליח להצילו, וחזירו להפוך סדום, לכך נאמר ויאמר המלט, ולא נאמר ויאמרו (ז"ר נ, יא):

(17) המלט על נפשך. דיך להציל נפשות אלתחוס על הממונ: אל תביט אחריך. אתה הרשעת עמהם, וזכות אברהם אתה ניצול, אינך כדאי לראות צפורענותם ואתה ניצול: בכל הכבד. ככר הירדן: ההרה המלט. אלל אברהם צָרָה, שהוא יושב צהר, שנאמר ויעֲשֶׂק מֶשֶׁס הָרָה, ואף עכשיו היה יושב שם, שנאמר אֵל הַמָּקוֹס אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אֶהְיֶה בְּתֹלָהּ, ואף על פי שחזו ויִּאֶהֱל אֲבָרָם וגו', אהלים הרבה היו לו, ונמשכו עד חצרון. המלט. לשון השמטה, וכן כל אמלטה שצמקרא, אשמוז"ר זלע"ו, וכן והמליטה וְקָר (ישעיה סו, ז), שנשמט העוזר מן הרחם. קָפֹזר נְמֻלָּטָה (תהלים קכד, ז), לֹא יִקְלוּ מְלֹט מֶשֶׁא (ישעיה מו, ז), להשמיט משא הרעי שצנקהים:

(18) אל נא אדני. רבותינו אמרו (שבעות לה:): שם זה קדש, שנאמר זו להחיות את נפשי, מי שיש צידו להחיות, ותרגומו צדעו כען ה': אל נא. אל נא תאמר אלי להמלט ההרה: נא. לשון צקשה:

(19) פן תדבקני הרעה. כשהייתי אלל אנשי סדום, היה הקצ"ה רואה מעשי ומעשי בני העיר, והייתי נראה זדיק וכדאי להנצל, וכשאזאל אלל זדיק, אני כרשע, וכן אמרה הצרפית לאלהיה כי צִאָסְ אֵלִי לְהַפִּיר אֶת עֹזִי (מלכים"א יז, יח), עד שלא באה אללי, היה הקצ"ה רואה מעשי ומעשי עמי ואני זדקת צנייהם, ומשצאת אללי, לפי מעשיך אני רשעה: (כ)

(20) העיר הזאת קרובה. קרובה ישיבתה (שבת י:), נתייבחה מקרוב, לפיכך לא נתמלאה סאתה עדיין, ומה היא קריצתה, מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להחישב איש איש במקומו, והיא היתה בשנת מות פלג, ומשם עד כאן נ"ב שנה, שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם, כיצד פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה, לא מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשרוג עד שנולד נחור ל',

21	And he said unto him: 'See, I have accepted thee concerning this thing also, that I will not overthrow the city of which thou hast spoken.	וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִשְׁאַתִּי פָנֶיךָ גַם לְדַבֵּר הַזֶּה לְבִלְתִּי הַפְּכִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: עַלֵּה:	רצעי
22	Hasten thou, escape thither; for I cannot do any thing till thou be come thither.—Therefore the name of the city was called Zoar.—	מַהֲרָה הִמְלֵט שְׂמָה כִּי לֹא אוֹכֵל לַעֲשׂוֹת דְּבָר עַד־בֹּאֶךָ שְׂמָה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוּעַר:	22
23	The sun was risen upon the earth when Lot came unto Zoar.	הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צוּעָרָה:	23
24	Then the LORD caused to rain upon Sodom and upon Gomorrah brimstone and fire from the LORD out of heaven;	וַיהוָה הִמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־ עֲמֹרָה גִפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם:	24
25	and He overthrow those cities, and all the Plain, and all the inhabitants of the cities, and that which grew upon the ground.	וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הָעָרִים הָאֵלֶּה וְאֶת כָּל־הַכְּפָר וְאֶת כָּל־יֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמְחַת הָאֲדָמָה:	25
26	But his wife looked back from behind him, and she became a pillar of salt.	וַתִּבְטֹ אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי וְהָיָה קָמָא דְּמִלְחָא:	26

הרי ס"ז, ומנחור עד שנולד תרח כ"ט, הרי ז"א, ומשם עד שנולד אברהם ע', הרי קס"א, תן להם מ"ח, הרי ר"ט, ואותה שנה היתה שנת הפלגה, וכשנחרצה סדום היה אברהם בן ז"ט שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן נ"ז שנה, וזוהר איחרה ישיבתה אחרי ישיבת סדום וחברותיה שנה אחת, הוא שנאמר אמלטה נא, נא בגימטריא נ"א: הלא מצער היא. והלא עוונותיה מועטין ויכול אחת להניחה: ותחי נפשי. זה, זהו מדרשו. ופשוטו של מקרא, הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה, ותחי נפשי בה:

(21) גם לדבר הזה. לא דיין שאתה ניזול, אלא אף כל העיר אציל בגלגלך: הפכי. הופך אני, כמו עד צאי, ספרי לאי, מדי דרי צו (ירמיה לא, יט):

(22) כי לא אוכל לעשות. זה עונשן של מלאכים, על שאמרו פי משחיתים אנחנו, ותלו הדבר בעצמן, לפיכך לא זו משם עד שהזקקו לומר שאין הדבר ברשותן: כי לא אוכל. לשון יחיד, מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מזיל, שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד: על כן קרא שם העיר צוער. על שם והיא מצער:

(24) וה' המטיר. כל מקום שנאמר וה' המטיר, הוא וצית דינו: המטיר על סדום. בעלות השחר כמו שנאמר וכמו השחר עלה, שעה שהלכנה עומדת ברכיע עם החמה, לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללכנה, אמר הקב"ה אם אפרע מהם ביום, יהיו עובדי לכנה אומרים, אילו היה בלילה כשהלכנה מושלת, לא היינו חרדין, ואם אפרע מהם בלילה, יהיו עובדי החמה אומרים אילו היה ביום כשהחמה מושלת, לא היינו חרדים, לכך כתיב וכמו השחר עלה, ונפרע מהם בשעה שהחמה והלכנה מושלים: המטיר וגו' גפרית ואש. בתחלה מטר, ונעשה גפרית ואש (מכילתא בשלח שירה פ"ה): מואת ה'. דרך המקראות לדבר כן, כמו גשי למך, ולא אמר גשי. וכן אמר דוד קחו עמכם קת עבדי שדו"ק (מלכים"א א, לג), ולא אמר מעבדי. וכן אחשורוש צָשם הַמֶּלֶךְ, ולא אמר בשמי. אף כאן אמר מאת ד', ולא אמר מאתו: מן השמים. והוא שאמר הכתוב פי צָס יְדִין עַמִּים וגו' (איוב לו, לא), כשבא ליסר הצריות, מביא עליהם אש מן השמים, כמו שעשה לסדום, וכשבא להוריד המן, מן השמים, הניי ממטיר לכס לחם מן השמים (שמות טז, ד):

(25) ויהפך את הערים וגו'. ארבעתן יושבות צסלע אחד, והפכן מלמעלה למטה, שנאמר צָסְלֵם שָׁלַח יְדוֹ וגו' (איוב כח, ט):

27	And Abraham got up early in the morning to the place where he had stood before the LORD.	וַיִּשְׁקֶם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פָּנָיו יְהוָה:	27
28	And he looked out toward Sodom and Gomorrah, and toward all the land of the Plain, and beheld, and, lo, the smoke of the land went up as the smoke of a furnace.	וַיִּשְׁקֹף עַל־פָּנָיו סֹדֹם וְעִמְרָה וְעַל־כָּל־פָּנָיו אֶרֶץ הַכְּפָר וַיֵּרָא וְהִנֵּה עָלָה קִיטָר הָאֶרֶץ כְּקִיטָר הַכִּבְשָׁן:	28
29	And it came to pass, when God destroyed the cities of the Plain, that God remembered Abraham, and sent Lot out of the midst of the overthrow, when He overthrew the cities in which Lot dwelt.	וַיְהִי בְשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכְּפָר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהִפְכָּה בַּהֲפֹךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בָּהֶן לוֹט:	29
30	And Lot went up out of Zoar, and dwelt in the mountain, and his two daughters with him; for he feared to dwell in Zoar; and he dwelt in a cave, he and his two daughters.	וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בְּהָר וּשְׁתֵּי בָנָתָיו עִמּוֹ כִּי יָרָא לְשֹׁכֵת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בָנָתָיו:	30
31	And the first-born said unto the younger: 'Our father is old, and there is not a man in the earth to come in unto us after the manner of all the earth.	וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאֶרֶץ לָבוֹא עֲלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ:	31
32	Come, let us make our father drink wine, and we will lie with him, that we may preserve seed of our father.'	לָכֵה נִשְׁקָה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאָבִינוּ זָרַע:	32
33	And they made their father drink wine that night. And the first-born went in, and lay with her father; and he knew not when she lay down, nor when she arose.	וַתִּשְׁקִינָן אֶת־אָבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשֹׁכְבָהּ וּבִקְוָמָהּ:	33

(26) ותבט אשתו מאחוריו. מאחוריו של לוט: ותהי נציב מלח. צמלח חטאה וצמלח לקחה, אמר לה חני מעט מלח לאורחים הללו, אמרה לו אף המנהג הרע הזה אתה צא להנהיג צמקום הזה (צ"ר נ, ד):
(28) קיטור. תימור של עשן שור"א, צלע"ז: כבשן. חפירה ששורפין צה את האצנים לסיד, וכן כל כבשן שצמורה:
(29) ויזכור אלהים את אברהם. מהו זכירתו של אברהם על לוט, נזכר שהיה לוט יודע ששרה חשמה של אברהם, ושמע שאמר אברהם צמזרים על שרה לחוסי היא, ולא גלה הדבר, שהיה חס עליו, לפיכך חס הקצ"ה עליו (צ"ר נא, ו):
(30) כי ירא לשבת בצוער. לפי שהיתה קרובה לסדום:
(31) אבינו זקן. ואם לא עכשו אימתי, שמא ימות או יפסוק מלהוליד: ואיש אין בארץ. סבורות היו שכל העולם נחרב, כמו צדור המזבול. (צ"ר נא, ח):

34	And it came to pass on the morrow, that the first-born said unto the younger: 'Behold, I lay yesternight with my father. Let us make him drink wine this night also; and go thou in, and lie with him, that we may preserve seed of our father.'	וַיְהִי מִמָּחָרֶת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אִמִּשׁ אֶת־אָבִי נִשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי שָׁכְבִי עִמּוֹ וְנָחִיָּה מֵאֲבִינוּ זָרַע:	וַהֲנִיָּה בְיוֹמָא דְּבִתְרוֹהִי וַאֲמַרְתָּ רַבְתָּא לְזַעֲרָתָא הָא שְׁכִיבִית רַמְשִׁי עִם אָבָא נִשְׁקִינִיָּה חֲמִרָא אִף בְּלַיְלָא וְעוֹלִי שְׁכִיבִי עִמִּיה וְנִקְשִׁים מֵאֲבוּנָא בְּנִין:
35	And they made their father drink wine that night also. And the younger arose, and lay with him; and he knew not when she lay down, nor when she arose.	וַתִּשְׁקִין גַּם בְּלַיְלָה הַהוּא אֶת־אָבִיהֶן יַיִן וַתִּקֶּם הַצְעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדָע בְּשָׁכְבָּהּ וּבִקְמָהּ:	וַאֲשְׁקִיָּאָה אִף בְּלַיְלָא הַהוּא יֵת אָבוּהוֹן חֲמִרָא וְקַמְתָּ זַעֲרָתָא וּשְׁכִיבִית עִמִּיה וְלֹא יָדַע בְּמִשְׁכָּבָהּ וּבְמִקְיָמָהּ:
36	Thus were both the daughters of Lot with child by their father.	וַתַּהַרְיֶין שְׁתֵּי בָנוֹת־לוֹט מֵאָבִיהֶן:	וַעֲדִיָּאָה תַרְתִּין בָּנֵת לוֹט מֵאָבוּהוֹן:
37	And the first-born bore a son, and called his name Moab—the same is the father of the Moabites unto this day.	וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֶן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אָבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם:	וַיֵּלִידֵת רַבְתָּא בֶר וַקְרָת שְׁמִיה מוֹאָב הוּא אָבוּהוֹן דְּמוֹאָבָי עַד יוֹמָא דִּין:
38	And the younger, she also bore a son, and called his name Ben-ammi—the same is the father of the children of Ammon unto this day.	וַהֲצַעִירָה גַם־הוּא יֵלֶדָה בֶן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן־עַמִּי הוּא אָבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם: (ס)	וַזַּעֲרָתָא אִף הִיא יֵלִידֵת בֶר וַקְרָת שְׁמִיה בֶר עַמִּי הוּא אָבוּהוֹן דְּבְנֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא דִּין:
XX	And Abraham journeyed from thence toward the land of the South, and dwelt between Kadesh and Shur; and he sojourned in Gerar.	וַיֵּסַע מִשָּׁם אַבְרָהָם אֶרֶצָה הַנִּגֹּב וַיֵּשֶׁב בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיֵּגֶר בְּגֵרָר:	וַיֵּטֵל מִתְּמָן אַבְרָהָם לָאֶרֶץ דְּרוּמָא וַיֵּתִיב בֵּין דְּקֶם וּבֵין חֲגָרָא וְאַתּוּתַב בְּגֵרָר:
2	And Abraham said of Sarah his wife: 'She is my sister.' And Abimelech king of Gerar sent, and took Sarah.	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶחָתִי הוּא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גֵּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה:	וַאֲמַר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אֶתְתִּיהָ אֶחָתִי הִיא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְא דְּגֵרָר וַיִּדְבֹר יֵת שָׂרָה:

(33) ותשקין וגו'. יין נזודמן להם צמערה, להוציא מהן שני אומות: ותשכב את אביה. וצַעֲרָה כתיב ותשכב עמו, צַעֲרָה לפי שלא פתחה בזנות, אלא אחותה למדתה, חיסך עליה הכתוב ולא פירש גנותה, אצל צַעֲרָה שפתחה בזנות, פרסמה הכתוב צמפורש. ובקומה של צַעֲרָה נקוד על וי"ו של וצקומה לומר, שצקומה ידע, ואף על פי כן לא נשמר ליל שני מלשחות. (א"ר לוי כל מי שהוא אחר צולמוס של עריות, לסוף מאכילים אותו מצשרו): (36) ותהרין וגו'. אף על פי שאין האשה מתעצרת מציאה ראשונה, אלו שלטו צעזמן והוציאו ערותן (ס"א עדותן) לחוך, ונתעצרו מציאה ראשונה: (37) מואב. וזו שלא היתה נזועה פירשה שמאציה הוא, אצל צַעֲרָה קראתו צלשון נקיה, וקבלה שכר צימי משה, שנאמר צַעֲרָה עמון אֶל תִּקְחָרָהָ (דברים ז, יט), כלל, וצמואב לא הזהיר אלא שלא ילחמו צם, אצל לצערן התיר לו: (1) ויסע משם אברהם. כשראה שחרצו הכרכים, ופסקו העוצרים והשצים, נסע לו משם. דבר אחר להתרחק מלוט, שיצא עליו שם רע שצא על צנותיו (צ"ר נצ, ד): (2) ויאמר אברהם. כאן לא נטל רשות, אלא על כרחיה שלא צטוצתה, לפי שכבר לוקחה לבית פרעה על ידי כן: אל שרה

<p>3 But God came to Abimelech in a dream of the night, and said to him: 'Behold, thou shalt die, because of the woman whom thou hast taken; for she is a man's wife.'</p>	<p>וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-אַבִּימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּה מֵת עַל-הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-לָקַחְתָּ וְהוּא בָעֵלֶת בְּעַל:</p>	<p>3 וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-אַבִּימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּה מֵת עַל-הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-לָקַחְתָּ וְהוּא בָעֵלֶת בְּעַל:</p>
<p>4 Now Abimelech had not come near her; and he said: 'Lord, wilt Thou slay even a righteous nation?</p>	<p>וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב לְוִתָּהּ וַיֹּאמֶר יְיָ הֲעַם אֶף יַצְאִי תִקְטֹל:</p>	<p>4 וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הִנּוּי גַם-צַדִּיק תִּהְרַג:</p>
<p>5 Said he not himself unto me: She is my sister? and she, even she herself said: He is my brother. In the simplicity of my heart and the innocency of my hands have I done this.'</p>	<p>הֲלֹא הוּא אָמַר-לִי אָחִיתִי הוּא וְהִיא גַם-הָיָה אִמְרָהּ אָחִי הוּא בְּתָם-לִבִּי וּבִנְקִי כִפִּי עָשִׂיתִי זֹאת:</p>	<p>5 הֲלֹא הוּא אָמַר-לִי אָחִיתִי הוּא וְהִיא גַם-הָיָה אִמְרָהּ אָחִי הוּא בְּתָם-לִבִּי וּבִנְקִי כִפִּי עָשִׂיתִי זֹאת:</p>
<p>6 And God said unto him in the dream: 'Yea, I know that in the simplicity of thy heart thou hast done this, and I also withheld thee from sinning against Me. Therefore suffered I thee not to touch her.</p>	<p>וַיֹּאמֶר לִיה יְיָ בַּחֲלֹמָא אֶף קָדְמִי גִלִּי אֲרִי בְּקִשְׁיוֹת לִבִּי עֲבַדְתָּ דָּא וּמִנְעִית אֶף אֲנָא יִתְדִי מִלְּמַחְטֵי קָדְמִי עַל כֵּן לֹא שִׁבַּקְתָּךְ לְמִקְרַב לְוִתָּהּ:</p>	<p>6 וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲאֵלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אֲנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתָם-לִבִּי עָשִׂיתָ זֹאת וְאֶחְשָׁךְ גַּם-אֲנֹכִי אוֹתָךְ מִחֲטֹאֲלִי עַל-כֵּן לֹא-נִתְּתִיךָ לִנְגֹעַ אֵלֶיהָ:</p>
<p>7 Now therefore restore the man's wife; for he is a prophet, and he shall pray for thee, and thou shalt live; and if thou restore her not, know thou that thou shalt surely die, thou, and all that are thine.'</p>	<p>וְכַעַן אָתִיב אֶתָּה גּוֹבֵרָא אֲרִי נְבִיא הוּא וַיִּצְלִי עֲלֶיךָ וְתִיחִי וְאִם לֹא-תִתֶּנּוּ מִתִּיב דַּע אֲרִי מָמַת תָּמוּת אֶתָּה וְכָל דְּלָךְ:</p>	<p>7 וְעַתָּה הֲשִׁב אִשְׁתְּ-הָאִישׁ כִּי-נְבִיא הוּא וַיִּתְּפַלֵּל בְּעַדְךָ וְחִיָּה וְאִם-אֵינְךָ מְשִׁיב דַּע כִּי-מָוַת תָּמוּת אֶתָּה וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ:</p>
<p>8 And Abimelech rose early in the morning, and called all his servants, and told all these things in their ears; and the men were sore afraid.</p>	<p>וַאֲקָדִים אַבִּימֶלֶךְ בַּצִּפְרָא וּקְרָא לְכָל עֲבָדָיו וּמְלִיל יָת כָּל פְּתֻגְמֵיָא הָאֵלִין קְדָמֵיהוֹן וַדְחִילוּ גּוֹבֵרֵיא לְחֻדָּא:</p>	<p>8 וַיִּשָּׁכֶם אַבִּימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל-עֲבָדָיו וַיַּדְבֵּר אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד:</p>

אשתו. על שרה אשתו, וכיוצא בו כל הלקח ערוץ וגו' (שמואל-א ד, כא), ואל מות קמיה, שניהם צלשון על: (4) לא קרב אליה. המלאך מנעו, כמו שנאמר לא נספיק לנגוע אליה: הגוי גם צדיק תהרוג. אף אם הוא צדיק מהרגו, שם כך דרכך לא צד האומות חנם, כך עשית לדור המצול ולדור הפלגה, אף אני אומר שהרגתם על לא דבר, כמו שאתה אומר להרגני: (5) גם היא. לרבות עזדים ונקלים וסמרים שלה את כולם שאלתי ואמרתי לי אחיה הוא: בתם לבבי. שלא דמיית לחטוא: ובנקיון כפי. נקי אני מן החטא, שלא נגעתי בה: (6) ידעתי כי בתם לבבך וגו'. אמת שלא דמיית מחלה לחטוא, אבל נקיון כפיס אין כאן. (הדא אמרה משמוש ידיס יש כאן): לא נתתיך. לא ממך היה שלא נגעת בה, אלא חשכתי אני אותך מחטוא, שלא נחתי לך כח, וכן ולא קטנו אלהים (בראשית לא, י), וכן ולא קטנו אביה לבוא (שופטים טו, א): (7) השב אשת האיש. ואל תהא סבור שמה תחגנה בעיני ולא יקבלנה, אלא ישנאך, ולא יתפלל עליך. (אמר לו אבימלך ומי מפרסמו שלא נגעתי בה, אמר לו): כי נביא הוא. ויודע שלא נגעת בה, לפיכך ויתפלל בעדך (צבא קמא צב).:

<p>9 Then Abimelech called Abraham, and said unto him: 'What hast thou done unto us? and wherein have I sinned against thee, that thou hast brought on me and on my kingdom a great sin? thou hast done deeds unto me that ought not to be done.'</p>	<p>וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לִיָּה מָה עָבַדְתָּ לָנָא וּמָה חָטֵאתָ לָךְ אֲרִי אֵיתִיתָא עָלַי וְעַל מַלְכוּתִי חֻזְבָּא רַבָּא עֹבְדִין דְּלֹא כְשָׁרִין לְאַתְּ עָבַדְתָּ עִמִּי:</p>	<p>וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מַה-עֲשִׂיתָ לָּנוּ וּמַה-חָטַאתִי לָךְ כִּי-הִבַּאתָ עָלַי וְעַל-מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא-יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי:</p>
<p>10 And Abimelech said unto Abraham: 'What sawest thou, that thou hast done this thing?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עֲשִׂיתָ אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עֲשִׂיתָ אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה:</p>
<p>11 And Abraham said: 'Because I thought: Surely the fear of God is not in this place; and they will slay me for my wife's sake.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲרִי אָמַרְתִּי לְחֹד לִית דְּחִלְתָּא דִּיִּי בְּאַתְרָא הַדִּין וַיִּקְטְלוּנִי עַל עֵיסַק אִתְּתִי:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֲנִי-יִרְאַת אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וַתְּרַגְּמוּנִי עַל-דְּבַר אִשְׁתִּי:</p>
<p>12 And moreover she is indeed my sister, the daughter of my father, but not the daughter of my mother; and so she became my wife.</p>	<p>וּבְרַם בְּקוּשְׁטָא אִתְּתִי בֵּת אָבָא הִיא בְּרַם לֹא בֵּת אִמָּא וַתְּהִי לִי לְאִשָּׁה:</p>	<p>וְגַם-אִמְנָה אִתְּתִי בֵּת-אָבִי הוּא אָךְ לֹא בֵּת-אִמִּי וַתְּהִי-לִי לְאִשָּׁה:</p>
<p>13 And it came to pass, when God caused me to wander from my father's house, that I said unto her: This is thy kindness which thou shalt show unto me; at every place whither we shall come, say of me: He is my brother.'</p>	<p>וַתְּהִי כַּד טַעֲנוּ עִמָּמְיָא בֵּתָר עֹבְדֵי יְדִיהוֹן יְתִי קָרִיב יִי לְדְחִלְתִּיהָ מִבֵּית אָבָא וַאֲמַרְתִּי לָהּ דָּא טִיבוּתִיךְ דְּתַעְבְּדִין עִמִּי לְכָל אֲתָר דְּנִתְקַד לְתַמָּן אִימְרִי עָלַי אֲחִי הוּא:</p>	<p>וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעָנוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וַאֲמַר לָהּ זֶה חֲסִידְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֵל כָּל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נִבְּוָא שְׁמָהּ אִמְרִי-לִי אָחִי הוּא:</p>

(9) מעשים אשר לא יעשו. מכה אשר לא הורגלה לבא על צריה בזה לנו על ידך, עזירת כל נקבים של זרע, ושל קטנים, ורעי, ואזנים וחוטם:

(11) רק אין יראת אלהים. אכסנאי שצא לעיר, על עסקי אכילה ושמיה שואלין אותו, או על עסקי אשמו שואלין אותו, אשתך היא או אחותך היא (צא קמא ס):

(12) אֲחוֹתִי בֵּת אָבִי הִיא. וְזֶה אֶזְמוּתָהּ לָבוֹן נָתַן, שֶׁאֵין אֲזוּת לְעוֹזְדֵי עֲבוּדָת אֱלֹהִים, וְכִי לְאַמֵּת דְּבָרֵיו הִשְׁבִּיחַ. וְאֵל תֹּאמַר וְהִיא אֶת אֲחִיו הִיטָה, בְּנֵי בָנִים הֵרִי הֵן כְּבוֹנִים, וְהִרִי הִיא צִמּוֹת שֶׁל תִּרְחָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר לְלוּט, כִּי אֲנִי אֶסְמִי אֲחִים אֲנִי: אֶךְ לֹא בֵּת אָמִי. הֵרֵן מֵאֵס אַחֶרֶת הִיא:

(13) וידיה כאשר התעו אותי וגו'. אונקלוס תרגם מה שמרגס, ויש לי שב עוד דָּבָר דָּבָר על אופֵּנִי, כשהוֹיֵאֲנִי הקצ"ה מציג אֲנִי להיות משוטט ונד ממקום למקום, וידעתי שבעבור במקום רשעים, ואומר לה זה חסדך וגו': כאשר התעו. לשון רבים, ואל תתמה כי בהרבה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי לשון רבים, פֶּהָר הֶלְכוּ הַלְלִים, הַלְלִים פִּיִּים, הַלְלִים קְדוֹשִׁים, וכל לשון אלהים לשון רבים, וכן וַיִּקַּח אֲדֹנָי יוֹסֵף, אֲדֹנָי הַמִּלְכִּים, אֲדֹנָי הָאָרֶץ, וכן בָּעָלְיוֹ עֲמֹ, והוּעֵד בָּעָלְיוֹ. ואם תאמר מהו לשון התעו, כל הגולה ממקומו ואינו מיושב קרוי תועה, כמו וַסִּלַּךְ וַסִּמֵּעַ (בראשית כא, יד), פָּעִיתִי בָּשָׂה אֶזְבֵּד (תהלים קיט, קעו). יִתְעֹו לְבָלִי אֶזְכֹּל (איוב לח, מא), יֵאָזוּ ויתעו לבקש אכלם: אמרי לי. עלי, וכן וַיִּשְׁלָלוּ מִנְּשֵׂי הַמֶּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ (בראשית כו, ז), על אשתו. וכן וְאָמַר פְּרָעָה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל (שמות יד, ג), כמו על בני ישראל. פֶּן יֵאמְרוּ לִי אֲשֶׁה הֶרְגָּתָהוּ (שופטים ט, נד):

14	And Abimelech took sheep and oxen, and men-servants and women-servants, and gave them unto Abraham, and restored him Sarah his wife.	וַיִּקַּח אַבִּימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וְעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֵׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ:	14
15	And Abimelech said: 'Behold, my land is before thee: dwell where it pleaseth thee.'	וַיֹּאמֶר אַבִּימֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב:	15
16	And unto Sarah he said: 'Behold, I have given thy brother a thousand pieces of silver; behold, it is for thee a covering of the eyes to all that are with thee; and before all men thou art righted.'	וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֵלַי כֶּסֶף לְאַחִיךָ הִנֵּה הוּא לְךָ כְּסוּת עֵינַיִם לְכָל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כָּל וְנִכְחַת:	16
17	And Abraham prayed unto God; and God healed Abimelech, and his wife, and his maid-servants; and they bore children.	וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֱלֹהֵהֶם וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת-אַבִּימֶלֶךְ וְאֶת-אִשְׁתּוֹ וְאֶת-מִדְּהֵי וַיֵּלְדוּ:	17
18	For the LORD had fast closed up all the wombs of the house of Abimelech, because of Sarah Abraham's wife.	כִּי-עָצַר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל-רַחֵם לְבֵית אַבִּימֶלֶךְ עַל-דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַבְרָהָם: (ס)	18
XXI	And the LORD remembered Sarah as He had said, and the LORD did unto Sarah as He had spoken.	וַיִּהְיֶה פָקֶד אֶת-שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר:	יח

(14) ויתן לאברהם. כדי שיתפייס ויתפלל עליו:

(15) הנה ארצי לפניך. אכל פרעה אמר לו הנה אשקך קח וְלָךְ, לפי שנתקבץ, שהמזרים שטופי זמה:

(16) ולשרה אמר. אבימלך לכבודה, כדי לפייסה, הנה עשיתי לך כבוד זה, נתתי ממון לאחיך, שאמרת עליו אחי הוא, הנה הממון והכבוד הזה לך כמות עינים: לכל אשר אתך. יכסו עיניהם שלא יקילו, שאילו השיבותיך ריקנית, יש להם לומר, לאחר שנתעלל זה החזירה, עכשיו שהורכתי לכבוד ממון ולפייסך, יודעים יהיו שעל כרחי השיבותיך, ועל ידי נס: ואת כל. ועם כל צאי עולם: ונבחת. יהא לך פתחון פה להטובת, ולהראות דברים נקיים הללו, ולשון תוכחה בכל מקום, ברור דברים, ובלע"ז אשפורפי"ר. ואונקלוס תרגם צפנים אחרים, ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום, הנה הוא לך כמות של כבוד על העינים שלי ששלטו בך, ובכל אשר אתך, ועל כן תרגומו וחזית יתיך וית כל דעמך. ויש מדרש אגדה, אכל ישוב לשון המקרא פירשתי:

(17) וילדו. כתרגומו ואתרומו, נפתחו נקביהם והוויאו, והיא לידה שלהם:

(18) בעד כל רחם. כנגד כל פתח: על דבר שרה. על פי דבורה של שרה:

(1) וד' פקד את שרה וגו'. סמך פרשה זו, ללמדך שכל המצקש רחמים על חזירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה, שנאמר ויתפלל וגו' וסמך ליה וה' פקד את שרה, שפקדה כבר קודם שריפא את אבימלך (צבא קמא צב). פקד את שרה כאשר אמר. צהריון: כאשר דבר. צלידה, והיכן היא אמירה והיכן הוא דבור, אמירה, ויאמר לְלֵהִים לְכָל שָׂרָה אִשְׁתָּךְ וגו', דבור, הָיָה דָבָר ה' אֶל אֲבָנִים, צברית בין הצתרים, ושם נאמר לא יִדְבֹקָה וגו', והציא הירוש משרה: ויעש ה' לשרה כאשר דבר. לאצרה:

2	And Sarah conceived, and bore Abraham a son in his old age, at the set time of which God had spoken to him.	וַתֵּהָרֶה וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לִזְקֻנָּיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֱתֹ אֱלֹהִים: וַעֲדִיאת וַיֵּלֶידת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּר לְסִיבְתוֹהִי לְזֻמָּא דְּמִלִּיל וַתִּהִי יי:	2
3	And Abraham called the name of his son that was born unto him, whom Sarah bore to him, Isaac.	וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת-שְׁם-בְנוֹ הַנּוֹלֵד-לוֹ אֲשֶׁר-יָלְדה-לוֹ שָׂרָה יִצְחָק: וַקְרָא אַבְרָהָם יֵת שׁוֹם בְּרִיה דְּאֵתִילִיד לִיה דִּילִידת לִיה שָׂרָה יִצְחָק:	3
4	And Abraham circumcised his son Isaac when he was eight days old, as God had commanded him.	וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ בְּיָמֵי שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱתֹ אֱלֹהִים: וַיִּזְר אַבְרָהָם יֵת יִצְחָק בְּרִיה בֶּר תְּמִנָּא יוֹמִין כְּמָא דְּפִקִּיד יִתִּיה יי:	4
5	And Abraham was a hundred years old, when his son Isaac was born unto him.	וְאַבְרָהָם בֶּן-מֵאת שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ: וְאַבְרָהָם בֶּר מֵאָה שָׁנִין כֹּד אֵתִילִיד לִיה יֵת יִצְחָק בְּרִיה:	חמישי
6	And Sarah said: 'God hath made laughter for me; every one that heareth will laugh on account of me.'	וַתֹּאמֶר שָׂרָה צִחָק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל-הַשְּׁמַע יִצְחָק-לִי: וַאֲמַרְת שָׂרָה חֲדָא עֲבִד לִי יי כָּל דְּשָׁמַע יַחְדִּי לִי:	6
7	And she said: 'Who would have said unto Abraham, that Sarah should give children suck? for I have borne him a son in his old age.'	וַתֹּאמֶר מִי מִלַּל לְאַבְרָהָם הַיֵּינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי-יָלְדהִי בֶּן לִזְקֻנָּיו: וַאֲמַרְת מִהֵימֵן דְּאֵמַר לְאַבְרָהָם וְקִיִּים דְּתוֹנִיק בְּנִין שָׂרָה אֲרִי יֵלִידִית בֶּר לְסִיבְתוֹהִי:	7
8	And the child grew, and was weaned. And Abraham made a great feast on the day that Isaac was weaned.	וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בְּיוֹם הַגְּמֹל אֶת-יִצְחָק: וּרְבָא רַבִּיא וַאֲתַחֲסִיל וְעַבֵּד אַבְרָהָם מִשְׁתֵּיא רַבָּא בְּיוֹמָא דְּאֵתַחֲסִיל יִצְחָק:	8
9	And Sarah saw the son of Hagar the Egyptian, whom she had borne unto Abraham, making sport.	וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת-בֶּן-הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר-יָלְדה לְאַבְרָהָם מִצְחָק: וַחֲזַת שָׂרָה יֵת בֶּר הָגָר מִצְרִיתָא דִּילִידת לְאַבְרָהָם מִחֲיִיד:	9

(2) למועד אשר דבר אתו. ר' יודן ורבי חמא, רבי יודן אומר מלמד שנולד לט' חדשים, שלא יאמרו מזיתו של אבימלך הוא, ור' חמא אומר לשבעה חדשים: למועד אשר דבר אתו. דמליל יתיה, את המועד אשר דבר וקבע כשאמר לו למועד קשוג קליך, שרט לו שריטה זכותל, ואמר לו, כשחגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת תלד: לזקניו. היה זה איקונין שלו דומה לו:

(6) יצחק לי. ישמע עלי. ומדרש אגדה, הרצה עקרות נפקדו עמה, הרצה חולים נתרפאו זו בזיוס, הרצה תפלות נענו עמה, ורז שחוק היה בעולם:

(7) מי מלל לאברהם. לשון שצח וחשיבות, כמו מי פעל ופעשה (ישעיה מא, ד), מי צָרָא קְלָה (שם מ, כו), ראו מה הוא, ומי הוא (וכמה הוא גדול) שומר הצטחחו, הקצ"ה מצטיח ועושה: מלל. שינה הכתוב ולא אמר דבר, גימטריא שלו ק', כלומר לסוף מאה לאצרהם: היניקה בנים שרה. ומהו בנים לשון רבים, זיוס המשתה הציאו השרות בנייה עמהן, והיניקה אותם, שהיו אומרות לא ילדה שרה, אלא אסופי הציאה מן השוק:

(8) ויגמל. לסוף כ"ד חודש (גימין עה): משתה גדול. שהיו שם גדולי הדור, (צ"ר נג, י) שם ועבר ואבימלך:

10	Wherefore she said unto Abraham: 'Cast out this bondwoman and her son; for the son of this bondwoman shall not be heir with my son, even with Isaac.'	וְהָאֵמָר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאֵמָה וְהָאֵת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן־הָאֵמָה הַזֹּאת עִם־בְּנֵי עִם־יִצְחָק: וְאָמְרָת לְאַבְרָהָם תִּרְיֶךְ אִמְתָּא הָדָא וְיֵת בְּרָה אֲרִי לֹא יִירֶת בֶּר אִמְתָּא הָדָא עִם בְּרִי עִם יִצְחָק:	10
11	And the thing was very grievous in Abraham's sight on account of his son.	וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינָיו וּבְאִישׁ פִּתְגָמָא לְחֵדָא בְּעֵינָי אַבְרָהָם עַל אוֹדֵת בְּנוֹ: וְאָמַר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אֲלֵי־יִרְע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנָּעַר וְעַל־אִמְתְּךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לָךְ זָרַע:	11
12	And God said unto Abraham: 'Let it not be grievous in thy sight because of the lad, and because of thy bondwoman; in all that Sarah saith unto thee, hearken unto her voice; for in Isaac shall seed be called to thee.'	וַיֹּאמֶר יי לְאַבְרָהָם לֹא יִבְאֵשׁ אֲלֵי־יִרְע בְּעֵינֶיךָ עַל עוֹלִימָא וְעַל אִמְתְּךָ כֹּל דְּתִימַר לָךְ שָׂרָה קִבִּיל מִנָּה אֲרִי בִיצְחָק יִתְקַרֵּן לָךְ בְּנִין:	12
13	And also of the son of the bondwoman will I make a nation, because he is thy seed.'	וְגַם אֶת־בֶּן־הָאֵמָה לְגוֹי אֲשִׁימֶנּוּ וְאִף יֵת בֶּר אִמְתָּא לְעָמָא אֲשִׁינִיחָה אֲרִי בְּרֶךְ הוּא: כִּי זָרַעָהּ הוּא:	13
14	And Abraham arose up early in the morning, and took bread and a bottle of water, and gave it unto Hagar, putting it on her shoulder, and the child, and sent her away; and she departed, and strayed in the wilderness of Beer-sheba.	וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם וַיִּקְחָ לֶחֶם וְחִמַּת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שֶׁם עַל־שְׁכָמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחָהּ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתֶנָּה בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע:	14
15	And the water in the bottle was spent, and she cast the child under one of the shrubs.	וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֲמַת וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶתֶד הַשִּׁיחִים: וְשְׁלִימוֹ מֵיָא מִן רוֹקְבָא וַרְמַת יֵת רַבִּיא תַּחֲתֹת חֵד מִן אֵילָנִיא:	15
16	And she went, and sat her down over against him a good way off, as it were a bow-shot; for she said: 'Let me not look upon the death of the child.' And she sat over against him, and lifted up her voice, and wept.	וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִמְּנֶגַד הַרְחָק כַּמֶּטְחָנִי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אֶל־אֲרָאָה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִמְּנֶגַד וַתִּשָּׂא אֶת־קֹלָהּ וַתִּבְכֶּה: וַאֲזַלַת וַיִּתִּיבַת לָהּ מִקְבִּיל אַרְחִישַׁת כְּמִיגַד בְּקִשְׁתָּא אֲרִי אָמְרָת לֹא אֲחֹזִי בְּמוֹתֶיהָ דְּרַבִּיא וַיִּתִּיבַת מִקְבִּיל וַאֲרִימַת יֵת קֹלָהּ וַבְּכַת:	16

(9) מצחק. לשון עצודת אלילים, כמו שנאמר ויקמו לצחק (שמות לז, ו). דבר אחר לשון גילוי עריות, כמה דתימא לצחק צי. דבר אחר לשון ריחוק, כמה דתימא יקומו גא העצרים וישקו לצנינו וגו' (שמואל-ב, יג): עם בני וגו' מתשובת שרה כי לא יירש בן האמה עם בני, אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירושה, ואמר, אני בכור ונוטל פי שנים, ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה צו חנים, כמה דאת אמר קמת להלכה היכה זקים וגו', ואמר הלא משחק אני (משלי כו, יח-ט):

(10) עם בני עם יצחק. מכיון שהוא בני, אפילו אם אינו הגון כיצחק, או הגון כיצחק, אפילו אם אינו בני, אין זה כדאי לירש עמו, קל וחומר עם בני עם יצחק ששתיהן צו (צ"ר נג, יא):

(11) על אודות בנו. על ששמע שיאל למרצות רעה. ופשוטו, על שאומרת לו לשלחו (דברים רבה ד, ה):

(12) שמע בקלה. (צקול רוח הקדש שזה), למדנו שהיה אצרה טפל לשרה צנזירות:

(14) לחם וחמת מים. ולא כסף וזהב, לפי שהיה שונאו על שיאל למרצות רעה: ואת הילד. אף הילד שם על שכמה, שהכניסה צו שרה עין רעה, ואחזתו חמה (צ"ר נג, יג), ולא יכול לילך צרגליו: ותלך ותתע. חזרה לגלולי בית אביה:

(15) ויכלו המים. לפי שדרך חולים לשמות הרבה (צ"ר שס):

17	And God heard the voice of the lad; and the angel of God called to Hagar out of heaven, and said unto her: 'What aileth thee, Hagar? fear not; for God hath heard the voice of the lad where he is.	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנֶּעֱר וַיִּקְרָא מַלְאָךְ אֱלֹהִים אֶל־הַגֶּר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הֲגֵר אַל־תִּירָאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנֶּעֱר בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם:	וַיִּשְׁמַע קָדָם יְיָ קְלִיָּה וַדְּרָבָא וקרא מלאכא דיי להגר מן שמיא ואמר לה מא ליד הגר לא תדחלין ארי שמיע קדם יי קליה דרבא באתר דהוא תמן:
18	Arise, lift up the lad, and hold him fast by thy hand; for I will make him a great nation.'	קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנֶּעֱר וְחַזְזִיקִי אֶת־יָדְךָ בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׁימֶנּוּ:	קומי טולי ית רבא ואתקיפי ית ידיך ביה ארי לעם סגי אשויניה:
19	And God opened her eyes, and she saw a well of water; and she went, and filled the bottle with water, and gave the lad drink.	וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֵא אֶת־הַחֲמַת מַיִם וַתִּשְׁק אֶת־הַנֶּעֱר:	וגלא יי ית עינהא וחזת בירא דמא ואזלת ומלת ית רוקבא מא ואשקיא ית רבא:
20	And God was with the lad, and he grew; and he dwelt in the wilderness, and became an archer.	וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנֶּעֱר וַיִּגְדַּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֶבֶה קִשָּׁת:	והנה מימרא דיי בסעדיה דרבא ורבא וייתב במדברא והנה רבי קשתא:
21	And he dwelt in the wilderness of Paran; and his mother took him a wife out of the land of Egypt.	וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר פָּאֲרָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (פ)	וייתב במדברא דפארן ונסיבת ליה אמה אתתא מארעא דמצרים:
22	And it came to pass at that time, that Abimelech and Phicol the captain of his host spoke unto Abraham, saying: 'God is with thee in all that thou doest.	וַיְהִי בַּעֲת הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה:	והנה בעדנא ההוא ואמר אבימלך ופיכל רב חיליה לאברהם למימר מימרא דיי בסעדה בכל דאת עבד:

(16) מנגד. מרחוק: כמטחוי קשת. כשתי טיחות (צ"ר שס), והוא לשון יריית חץ, בלשון משנה שהטיח באשמו, על שם שהזרע יורה כחץ. ואם תאמר היה לו לכתוב כמטחי קשת, משפט הוי"ו ליכנס לכאן כמו צחגוי הסלע (שיר השירים ז, יד), מגורת וקיסה לדמות יהודה למצרים לנחש (ישעיה יט, יז), ומגורת ילגו וינועו כשפור (תהלים קז, כז), וכן קלוי אקץ (שם סה, ו), מגורת קנה: וחשב מנגד. כיון שקרצ למות, הוסיפה להתרחק:

(17) את קול הנער. מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל (צ"ר נג, יד): באשר הוא שם. לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא גדון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות, לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים, רצונו של עולם, מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר, והוא משיבם, עכשיו מה הוא, לדיק או רשע, אמרו לו לדיק, (כ"ל בענין זה שאינו ראוי לעונש מיתה בצמא ודו"ק). אמר להם, לפי מעשיו של עכשיו אני דנו, וזה באשר הוא שם, והיכן המית את ישראל בצמא, כשהגלם בנכדנצר, שנאמר מִשָּׁא צַעֲרָב וגו' לְקִרְאת הַקָּיִם מֵיָם וגו' (ישעיה כא, יג-יד), כשהיו מוליכין אותם אל ערביים, היו ישראל אומרים לשפאים, בצקשה מכס, הוליכונו אלל בני דודנו ישמעאל וירחמו עלינו, שנאמר אֲרָחוֹת דְּדָנִים (שם), אל תקרי דודנים, אלא דודים, ואלו יוצאים לקראתם ומציאין להם בשר ודג מלוח, וגודות נפוחים, כסצורים ישראל שמלאים מים, וכשמכניסו לתוך פיו ופוחחו, הרוח נכנס בגופו ומת:

(20) רובה קשת. יורה חצים צקשת: קשת. על שם האומנות, כמו חמר, גמל, זייד, לפיכך השי"ן מודגשת. היה יושב במדבר ומלטם את העוברים, הוא שנאמר ידו צלל וגו':

(21) מארץ מצרים. ממקום גדוליה, שנאמר וְלָהּ שָׁפָה מִצְרַיִם וגו', היינו דאמרי אינשי, זרוק חוטרא לאורא אעיקריה קא:

<p>Now therefore swear unto me here by God that thou wilt not deal falsely with me, nor with my son, nor with my son's son; but according to the kindness that I have done unto thee, thou shalt do unto me, and to the land wherein thou hast sojourned.'</p>	<p>וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בְּאֱלֹהִים הִנֵּה אִם-תִּשְׁקַר לִּי וּלְנִינִי וּלְנִכְדִּי כַחַסְדֹּךָ אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-גֵּרְתָּה בָּהּ:</p>
<p>And Abraham said: 'I will swear.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אִשָּׁבֵעַ:</p>
<p>And Abraham reproved Abimelech because of the well of water, which Abimelech's servants had violently taken away.</p>	<p>וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת-אַבְיִמֶלֶךְ עַל-אֲדֹתַי בְּאֶרֶץ הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אַבְיִמֶלֶךְ:</p>
<p>And Abimelech said: 'I know not who hath done this thing; neither didst thou tell me, neither yet heard I of it, but to-day.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם-אַתָּה לֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִתִּי הַיּוֹם:</p>
<p>And Abraham took sheep and oxen, and gave them unto Abimelech; and they two made a covenant.</p>	<p>וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאַבְיִמֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית:</p>
<p>And Abraham set seven ewe-lambs of the flock by themselves.</p>	<p>וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת-שִׁבְעַת כְּבָשֹׁתַי חֹרֶפֶן דָּעָן בְּלַחְדֵּיהֶן:</p>
<p>And Abimelech said unto Abraham: 'What mean these seven ewe-lambs which thou hast set by themselves?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מָה הִנֵּה שִׁבְעַת כְּבָשֹׁתַי הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה:</p>
<p>And he said: 'Verily, these seven ewe-lambs shalt thou take of my hand, that it may be a witness unto me, that I have digged this well.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר כִּי אֶת-שִׁבְעַת כְּבָשֹׁתַי תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תְּהִיָּה-לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת-הַבְּאֵר הַזֶּה:</p>

(22) אלהים עמד. לפי שראו שיצא משכונת סדום לשלום, ועם המלכים נלחם ונפלו זידו, ונפקדה אשתו לזקוניו:
(23) ולניני ולנכדי. עד כאן רחמי האז על הצן: כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי. שאמרתי לך הנה ארצי
לפניך (צ"ר נד, צ): (כה)
(25) והוכח. נתנפח עמו על כך:
(30) בעבור תהיה לי. זאת. לעדה. לשון עדות של נקצה, כמו ועדה המצבה: כי חפרתי את הבאר. מריצים היו
עליה רועי אבימלך, ואומרים אנחנו חפרנוה, אמרו צניעהם, כל מי שיתראה על הצאר ויעלו המים לקראתו, שלו הוא, ועלו
לקראת אברהם:

31	Wherefore that place was called Beer-sheba; because there they swore both of them.	על־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבָּעוּ שְׁנֵיהֶם: בְּאֵר שָׁבַע אָרִי תָמָן קִיְּמוּ תַרְנִיחוֹן:	31
32	So they made a covenant at Beer-sheba; and Abimelech rose up, and Phicol the captain of his host, and they returned into the land of the Philistines.	וַיַּכְרִתוּ בְרִית בֵּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל וַיָּשָׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:	32
33	And Abraham planted a tamarisk-tree in Beer-sheba, and called there on the name of the LORD, the Everlasting God.	וַיִּטֵּעַ אַשָּׁל בֵּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם: וַיִּנָּצַב נֶצֶב נֶצֶבָא בֵּבְאֵר שָׁבַע וַצִּלִּי תָמָן בִּשְׁמָא דִּי אֱלֹהֵי עֲלָמָא:	33
34	And Abraham sojourned in the land of the Philistines many days.	וַיֵּגֶר אֲבִרְהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: (פ) וְאַתּוּתְב אֲבִרְהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתָּא יוֹמִין סְגִיָּאן:	34
XXII	And it came to pass after these things, that God did prove Abraham, and said unto him: 'Abraham'; and he said: 'Here am I.'	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַהֲאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אֲבִרְהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲבִרְהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי: וַהֲנִה בְּתֵר פְּתִגְמִיָּא הָאֲלִין נִי נְסִי יְת אֲבִרְהָם וַאֲמַר לִיה אֲבִרְהָם וַאֲמַר הָאֲנָא:	שניעי יט
2	And He said: 'Take now thy son, thine only son, whom thou lovest, even Isaac, and get thee into the land of Moriah; and offer him there for a burnt-offering upon one of the mountains which I will tell thee of.'	וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בְּנֶךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וּלְךָ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לַעֲלֹה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: וַאֲמַר דְּכַר כְּעַן יְת בְּרַךְ יְת יְחִידְךָ דְּרַחֲמִיתָא יְת יִצְחָק וַאֲיִזִּיל לְךָ לְאֶרֶץ פּוֹלְחָנָא וַאֲסִיקְהִי קַדְמֵי תָמָן לַעֲלֹתָא עַל חַד מִן טוּרֵיָא דְאֹמַר לְךָ:	2

(33) אשל רב ושמאל, חד אמר פרדס להציא ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר פונדק לאכסניא וכו' כל מיני פירות. ומצינו לשון נטיעה צהלים, שנאמר וַיִּטֵּעַ אֶשְׁלִי אֶפְדֵּנו (דניאל יא, מה): ויקרא שם וגו'. על ידי אותו אשל, נקרא שמו של הקצ"ה אלוהי לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים, אמר להם צרכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם (סוטה י:):

(34) ימים רבים. מרובים על של חצרון, בחצרון עשה כ"ה שנה, וכאן כ"ו (צ"ר נד, ו), שהרי בן ע"ה שנה היה צאצאו מחרן, אותה שנה ויצא וישב באלוני ממרא, שלא מצינו קודם לכן שנתיישב אלא שם, שכל מקומותיו היה כאורח, חונה ונוסע והולך, שנאמר וַיַּעֲזֵר אֲבָרָם, וַיַּעֲשֶׂק מֶשֶׁךְ, וַיְהִי רָעַב וַיֵּרָד אֲבָרָם מִזְרִימָה, וצמאים לא עשה אלא שלשה חדשים, שהרי שלחו פרעה, מיד וַיִּלְךְ לְמִסְפָּעוֹ עַד וַיִּצָּא וַיִּשָּׁב בְּאֶלְנֵי מִמְרָא אֲשֶׁר בְּחֶצְרוֹן, ואם ישב עד שנהפכה סדום, מיד וַיִּסַּע מֶשֶׁךְ אֲבָרָם מִפְּנֵי בֹשֶׁה שֶׁל לוט, וצא לארץ פלשתים, וכן צ"ט שנה היה, שהרי בשלישי למילתו צאו אכלו המלאכים, הרי כ"ה שנה, וכאן כתיב ימים רבים, מרובים על הראשונים, ולא צא הכתוב לסתום אלא לפרש, ואם היו מרובים עליהם שתי שנים או יותר היה מפרשם, ועל כרחק אינם יתירים יותר משנה, הרי כ"ו שנה, מיד יצא משם וחזר לחצרון, ואותה שנה קדמה לפני עקידתו של יצחק י"ב שנים. כך שנויה בסדר עולם (פ"א):

(1) אחר הדברים האלה. יש מרבותינו אומרים (סנהדרין פט:): אחר דצריז של שטן, שהיה מקטרג ואומר, מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד, אמר לו, כלום עשה אלא בשביל צנו, אילו הייתי אומר לו יצא אותו לפני, לא היה מעבד. ויש אומרים אחר דצריז של ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק שכל בן י"ג שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקצ"ה וצח עמך לפני, לא הייתי מעבד: הגבי. כך היא עניינת של חסידים, לשון עונה הוא, ולשון זימון:

<p>And Abraham rose early in the morning, and saddled his ass, and took two of his young men with him, and Isaac his son; and he cleaved the wood for the burnt-offering, and rose up, and went unto the place of which God had told him.</p>	<p>וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרֹו וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתֹו וְאֵת יִצְחָק בְּנֹו וַיִּבְקַע עֲצֵי עֹלָה וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לֹו הָאֱלֹהִים:</p>	<p>וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרֹו וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתֹו וְאֵת יִצְחָק בְּנֹו וַיִּבְקַע עֲצֵי עֹלָה וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לֹו הָאֱלֹהִים:</p>
<p>On the third day Abraham lifted up his eyes, and saw the place afar off.</p>	<p>בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרֶחֶק:</p>	<p>בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרֶחֶק:</p>
<p>And Abraham said unto his young men: 'Abide ye here with the ass, and I and the lad will go yonder; and we will worship, and come back to you.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׁבוּ לְכֶם פֹּה עִם־הַחֲמֹור וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר נִלְכֶּה עַד־כָּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֵלֵיכֶם:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׁבוּ לְכֶם פֹּה עִם־הַחֲמֹור וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר נִלְכֶּה עַד־כָּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֵלֵיכֶם:</p>
<p>And Abraham took the wood of the burnt-offering, and laid it upon Isaac his son; and he took in his hand the fire and the knife; and they went both of them together.</p>	<p>וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיִּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בְּיָדֹו אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכָלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:</p>	<p>וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיִּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בְּיָדֹו אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכָלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:</p>
<p>And Isaac spoke unto Abraham his father, and said: 'My father.' And he said: 'Here am I, my son.' And he said: 'Behold the fire and the wood; but where is the lamb for a burnt-offering?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנְנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאֵיךְ הִשֶּׂה לְעֹלָה:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנְנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאֵיךְ הִשֶּׂה לְעֹלָה:</p>

(2) קח נא. אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו צדקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש (שם): את בנך. אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו את יחידך, אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבת, אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו יחשק, ולמה לא גילה לו מתחלה, שלא לערצבו פתאום, ותווח דעתו עליו ותטרף, וכדי לחצב עליו את המצוה, וליתן לו שכר על כל דבור ודבור: ארץ המוריה. ירושלים, וכן בדברי הימים (3 ג, א) (א) לָגִנוֹת אֶת צֵית ה' בִּירוּשָׁלַיִם בְּהָר הַמֹּרִיָּה. ורבותינו פירשו, על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטרת, שיש בו מור נרד ושאר צמחים: והעלהו. לא אמר לו שחטוהו, לפי שלא היה חפץ הקדוש צ"ה לשחטו, אלא להעלהו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו, אמר לו הורידהו: אחד ההרים. הקצ"ה מתהא הנדיקים (ס"א משהא לנדיקים) ואחר כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכן, וכן קל הארץ אשר ארץ (בראשית יב, א), וכן ציונה וקרא אליה את הקריאה (יונה ג, א): (3) וישכם. נזדרזו למצוה (פסחים ד). ויחבש. הוא בעצמו, ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאבה מקלקלת השורה (צ"ר נה, ח): את שני נערי. ישמעאל ואליעזר, שאין אדם חשוב רשאי לנצח לדרך בלא צ"ה אנשים (צ"ר שם), שאם יטריך האחד לנקצו ויתרחק, יהיה השני עמו: ויבקע. תרגמו ונלח, כמו וְלָחֹו הִדְּקָן (שמואל-ב יט, יח), לשון ביקוע פינדר"א בלע"ז: (4) ביום השלישי. למה איחר מלהראותו מיד, כדי שלא יאמרו הממו וערצבו פתאום וטרד דעתו, ואילו היה לו שהות להמלך אל לבו, לא היה עושה: וירא את המקום. ראה ענין קשור על ההר: (5) עד כה. כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו. ומדרש אגדה, אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום פה יהיה זרעך: ונשובה. מתנבא שישבו שניהם: (6) המאכלת. סכין, על שם שאוכלת את הבשר, כמה דתימא וְסַכִּינִי תִּכְרִי תִּכְרִי תִּכְרִי (דברים לב, מז), ושמשרת צמר לאכילה. דבר אחר, זאת נקראת מאכלת, על שם שישראל אוכלים מתן שכרה: וילכו שניהם יחדו. אצרה שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך בדרך ושמחה כיחשק שלא היה מרגיש בדבר:

8	And Abraham said: 'God will provide Himself the lamb for a burnt-offering, my son.' So they went both of them together.	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לֹא הִשָּׁה לְעֹלָה בְנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יחדו:	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם קְדָם יְיָ אֵמְרָא לְעֹלְתָא בְרִי וַאֲזַלְו תְּרִוּיָהוֹן בְּחֻדָּא:
9	And they came to the place which God had told him of; and Abraham built the altar there, and laid the wood in order, and bound Isaac his son, and laid him on the altar, upon the wood.	וַיָּבֹאוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר-לֹא הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת-הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׁם אֹתוֹ עַל-הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים:	וַאֲתוֹ לְאֹתְרָא דְאָמַר לֵיהּ יְיָ וּבְנָא תַּמָּן אַבְרָהָם ית מִדְּבַחָא וְסִדֵּר ית אֵעִיָּא וַעֲקֹד ית יִצְחָק בְּרִיהּ וְשׁוּי יִתִּיה עַל מִדְּבַחָא עֵיל מִן אֵעִיָּא:
10	And Abraham stretched forth his hand, and took the knife to slay his son.	וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת-יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת-הַמַּאֲכָלֶת לְשַׁחַט אֶת-בְּנוֹ:	וְאֹשִׁיט אַבְרָהָם ית יְדִיהּ וַיִּסִּיב ית סַפִּיָּא לְמַפְס ית בְּרִיהּ:
11	And the angel of the LORD called unto him out of heaven, and said: 'Abraham, Abraham.' And he said: 'Here am I.'	וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלְאָךְ יְהוָה מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי:	וַקְרָא לֵיהּ מִלְאָכָא דִּי מִן שָׁמַיָּא וַאֲמַר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַאֲמַר הֵאֲנָא:
12	And he said: 'Lay not thy hand upon the lad, neither do thou any thing unto him; for now I know that thou art a God-fearing man, seeing thou hast not withheld thy son, thine only son, from Me.'	וַיֹּאמֶר אֶל-תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל-הַנֶּעַר וְאֶל-תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי-יִרָא אֱלֹהִים אֹתָהּ וְלֹא חִשְׁבְּתָּ אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:	וַאֲמַר לֹא תוֹשִׁיט יָדְךָ בְּעוֹלָמָא וְלֹא תַעֲבִיד לֵיהּ מִדְּעַם אֲרִי כַּעַן יָדַעְנָא אֲרִי דְחֵלָא דִּי אֲתָּ וְלֹא מְנַעְתָּא ית בְּרִיךְ ית יְחִידְךָ מִנִּי:
13	And Abraham lifted up his eyes, and looked, and behold behind him a ram caught in the thicket by his horns. And Abraham went and took the ram, and offered him up for a burnt-offering in the stead of his son.	וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה-אֵיל אַחֵר נֶאֱחָז בַּסִּבְךְ בְּקִרְנָיו וַיִּלְךָ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ:	וַיִּזְקַף אַבְרָהָם ית עֵינֵיהּ בְּתַר אֵלִין וַחֲזָא וְהָא דְכָרָא אַחִיד בְּאֵילָנָא בְּקִרְנֵיהּ וַאֲזַל אַבְרָהָם וַיִּסִּיב ית דְּכָרָא וַאֲסַקִּיה לְעֹלְתָא חֲלָף בְּרִיהּ:

(8) יראה לו השם. כלומר יראה ויבחר לו השם, ואם אין שם, לעולה בני, ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך להשחט, וילכו שניהם יחדו בלעז:

(9) ויעקד. ידיורגליו מאחוריו, הידיים והרגלים ביחד היא עקידה (שבת נד.), והוא לשון עקודים, שהיו קרסוליהם לבנים, מקום שעוקדים אותן בו היה ניכר:

(11) אברהם אברהם. לשון חזרה הוא, שכופל את שמו:

(12) אל תשלח. לשחוט. אמר לו אם כן לחנס בזאתי לכאן, אעשה בו חזלה ואזיח ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש בו מוס: כי עתה ידעתי. אמר רבי אבא, אמר לו אזרהם, אפרש לפניך את שיחתי, אחמול אמרת לי כי יִצְחָק יִקְרָא לְךָ זָרַע, וחזרת ואמרת קח נא את זנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער, אמר לו הקב"ה, לא תַסְלֵל צְרִיתִי וּמוֹלָא שְׁפָתִי לֹא תַשְׁקֶה, כשאמרת לך קח מולא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו, אסקמיה אחתיה: כי עתה ידעתי. מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומוות החמהים מה היא חזתי אלך, יש לי פתחון פה, עכשיו, שרואין כי ירא אלהים אתה:

(13) והנה איל. מוכן היה לכך משמט ימי בראשית: אחר. אחרי שאמר לו המלאך אל תשלח ידך, ראהו כשהוא נאחז, והוא שממרגמין וזקף אזרהם עיניהם בחר אליו. (ס"א ולפי האגדה אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר טענותיו של אזרהם):

14	And Abraham called the name of that place Adonai-jireh; as it is said to this day: 'In the mount where the LORD is seen.'	וַיִּקְרָא אַבְרָהָם וַיִּצְלַח וַיִּבְרָא אֶבְרָהָם תָּמִן בְּאַתְרָא הַהוּא אָמַר קָדָם ייִ הָכָא יִהְיוֹן פְּלִחִין דְּרִיָּא בְּכִין יִתְאַמֵּר בְּיוֹמָא הַדִּין בְּטוֹרָא הַדִּין אַבְרָהָם קָדָם ייִ פִּלַּח:	וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא יִהְיֶה יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאמָר הַיּוֹם בְּהַר יִהְיֶה יִרְאֶה:
15	And the angel of the LORD called unto Abraham a second time out of heaven,	וַיִּקְרָא מַלְאָךְ יְהוָה אֵל-אַבְרָהָם שְׁנִית מִן-הַשָּׁמַיִם:	וַיִּקְרָא מַלְאָךְ יְהוָה אֵל-אַבְרָהָם שְׁנִית מִן-הַשָּׁמַיִם:
16	and said: 'By Myself have I sworn, saith the LORD, because thou hast done this thing, and hast not withheld thy son, thine only son,	וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָא-יְהוָה אֲרִי חֶלֶף דְּעִבְדָּתָא יֵת פִּתְגָמָא הַדִּין וְלֹא מִנְעָתָא יֵת בְּרַךְ יֵת יִחִידָךְ:	וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָא-יְהוָה כִּי יֵעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת-בְּנֶךְ אֶת-יִחִידְךָ:
17	that in blessing I will bless thee, and in multiplying I will multiply thy seed as the stars of the heaven, and as the sand which is upon the seashore; and thy seed shall possess the gate of his enemies;	אֲרִי בְּרָכָא אַבְרָהָם וְאַסְגָּא אֲסָגִי יֵת בְּנֶךְ פְּכוּכְבִּי שְׁמִיָּא וְכִחְלָא דְעַל כִּיף יִמָּא וְיִירֶתוֹן בְּנֶךְ יֵת קְרוֹי סְנְאִיהוֹן:	כִּי-בְרַךְ אַבְרָהָם וְהִרְבֵּה אֲרִבָּה אֶת-זֶרְעוֹ פְּכוּכְבִּי הַשָּׁמַיִם וְכַחֹל אֲשֶׁר עַל-שֹׁפֶת הַיָּם וַיִּרֶשׁ זֶרְעוֹ אֶת שַׁעַר אֹיְבָיו:
18	and in thy seed shall all the nations of the earth be blessed; because thou hast hearkened to My voice.'	וַיִּתְּבַרְכוּן בְּדִיל בְּנֶךְ כָּל עַמֵּי אֲרֵעָא חֶלֶף דְּקַבִּילָתָא לְמִימְרִי:	וַיִּתְּבַרְכוּ בְּזֶרְעוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עָקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי:
19	So Abraham returned unto his young men, and they rose up and went together to Beer-sheba; and Abraham dwelt at Beer-sheba.	וַתֵּב אַבְרָהָם לְוֵית עוֹלִימֹהִי וַקְמוּ וַאֲזָלוּ בַּחֲדָא לְבֵאֵר שָׁבַע וַיִּתֵּב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שָׁבַע:	וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל-נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל-בֵּאֵר שָׁבַע וַיָּשָׁב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שָׁבַע: (פ)

בסבך. אילן: בקרניו. שהיה רץ אלל אברהם, והשטן סובכו ומערצצו צאילנות: תחת בנו. מאחר שכתוב ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום, מהו תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנו, היה מתפלל ואומר, יהי רצון ששהא זו כללו היא עשויה צנני, כאלו צנני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו צנני מופשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן:

(14) ה' יראה. פשוטו כתרוממו, ה' יצחק ויראה לו את המקום הזה, להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות: אשר יאמר היום. שיאמרו לימי הדורות עליו זהר ה' יראה הקצ"ה לעמו: היום. הימים העתידין, כמו עד היום הזה שכל המקרא, שכל הדורות הצאים הקוראים את המקרא הזה אומרים עד היום הזה, על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה, ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל כלל שנה ולהגילס מן הפורענות, כדי שיאמר היום הזה בכל דורות הצאים, זהר ה' יראה אפרו של יצחק צור ועומד לכפרה:

(17) ברך אברהם. אחת לאצו אחת לבן: והרבה ארבה. אחת לאצו אחת לבן:

(19) וישב אברהם בבאר שבע. לא ישיבה ממשה שהרי צחקרון היה יושב, י"צ שנים לפני עקידתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לחצרון, כמו שנאמר ויגר אברהם צאריך פלשטים ימים רבים, מרובים משל חצרון הראשונים, והם כ"ו שנה, כמו שפירשנו למעלה:

20	And it came to pass after these things, that it was told Abraham, saying: 'Behold, Milcah, she also hath borne children unto thy brother Nahor:	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַהֲוָה בֶּתֶר פִּתְּגָמִיא הָאֵלִין וַיִּגְדַּל לְאַבְרָהָם לְאִמְרָה הַנָּה וַיֵּלֶדָה מִלְכָּה גַם־הִוא בָּנִים לְנָחוֹר אָחִיו:	מפטייר יט*
21	Uz his first-born, and Buz his brother, and Kemuel the father of Aram;	אֶת־עוֹז בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קִמּוּאֵל אָבִי אָרָם:	2.1
22	and Chesed, and Hazo, and Pildash, and Jidlaph, and Bethuel.'	וְאֶת־כְּשֹׁד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת־בְּתוּאֵל:	2.2
23	And Bethuel begot Rebekah; these eight did Milcah bear to Nahor, Abraham's brother.	וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יֵלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אָחִי אַבְרָהָם:	2.3
24	And his concubine, whose name was Reumah, she also bore Tebah, and Gaham, and Tahash, and Maacah.	וּפִילֹגֶשׁוּ וְשִׁמְהָ רְאוּמָה וְלַחֲיִנְתִּיהָ וְשִׁמְהָ רְאוּמָה גַם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גָּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעַכָּה: (פ)	קמ"ו

The Haftarah is II Kings 4:1 - 4:37 on page 239. Sepharadim read II Kings 4:1 - 4:23.

XXIII	And the life of Sarah was a hundred and seven and twenty years; these were the years of the life of Sarah.	וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה:	חיי שרה
2	And Sarah died in Kiriatharba—the same is Hebron—in the land of Canaan; and Abraham came to mourn for Sarah, and to weep for her.	וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אֲרֻבַּע הָיָא חֶבְרוֹן בְּאַרְעֵא דְּכְנַעַן וַאֲתָא אַבְרָהָם לְמַסְפְּדָהּ דְּשָׂרָה וּלְבִכְתָּהּ:	2

(20) אחרי הדברים האלה ויגד וגר. בשוצו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר, אלו היה בני שחוט כזר, היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה מצוות ענר אשכול וממרא, בשרו הקצ"ה שנולדה רבקה בת ווגו, וזהו אחר הדברים האלה, הרעורי דברים שהיו על ידי עקידה: גם היא. ה היא הַשְׁקֵמָה משפחותיה למשפחות אברהם גם כן, מה אברהם י"ב שנים שיאו מיעקב ח' בני הגזירות וד' בני שפחות, אף אלו ח' בני גזירות וד' בני פלגש: (23) ובתואל ילד את רבקה. כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה: (1) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. לכן נכתב שנה בכל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת ק' כבת כ' לא חטא, מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עושין, אף בת ק' בלא חטא, ובת כ' כבת ז' ליופי: שני חיי שרה. פלג שוין לטובה:

(2) בקרית ארבע. על שם ארבע ענקים שהיו שם, אחימן ששיתלמי ואביהן. דבר אחר, על שם ארבע זוגות שנקברו שם איש ואשתו, אדם וחווה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה (ז"ר נח, ד:). ויבא אברהם. מזכר שבע: לספור לשרה ולבכתה. נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי צוורת העקידה, שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחו

3 And Abraham rose up from before his dead, and spoke unto the children of Heth, saying:	וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פָּנָיו מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל-בְּנֵי-חֶת לֵאמֹר:	וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פָּנָיו מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל-בְּנֵי-חֶת לֵאמֹר:
4 'I am a stranger and a sojourner with you: give me a possession of a burying-place with you, that I may bury my dead out of my sight.'	גֵּר-וְתוֹשָׁב אֲנִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אֶחָזֶת-קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מִתִּי מִלְפָּנַי:	גֵּר-וְתוֹשָׁב אֲנִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אֶחָזֶת-קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מִתִּי מִלְפָּנַי:
5 And the children of Heth answered Abraham, saying unto him:	וַיֹּאמְרוּ בְנֵי חֶת אֶת-אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:	וַיֹּאמְרוּ בְנֵי-חֶת אֶת-אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:
6 'Hear us, my lord: thou art a mighty prince among us; in the choice of our sepulchres bury thy dead; none of us shall withhold from thee his sepulchre, but that thou mayest bury thy dead.'	שְׁמַעְנוּנִי אֲדֹנָי נָשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחָר קֶבְרֵינוּ קֶבֶר אֶת-מֵתְךָ אִישׁ מִמֵּנוּ אֶת-קֶבְרוֹ לֹא-יִכְלֶה מִמֶּנּוּ מִקְבֵּר מֵתְךָ:	שְׁמַעְנוּנִי אֲדֹנָי נָשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחָר קֶבְרֵינוּ קֶבֶר אֶת-מֵתְךָ אִישׁ מִמֵּנוּ אֶת-קֶבְרוֹ לֹא-יִכְלֶה מִמֶּנּוּ מִקְבֵּר מֵתְךָ:
7 And Abraham rose up, and bowed down to the people of the land, even to the children of Heth.	וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לָעָם הָאָרֶץ לְבְנֵי-חֶת:	וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לָעָם הָאָרֶץ לְבְנֵי-חֶת:
8 And he spoke with them, saying: 'If it be your mind that I should bury my dead out of my sight, hear me, and entreat for me to Ephron the son of Zohar,	וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם-יֵשׁ אֶת-נַפְשְׁכֶם לְקַבֵּר אֶת-מֵתִי מִלְפָּנַי שְׁמַעוּנִי וּפְגְעוּ-לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן-צֹחַר:	וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם-יֵשׁ אֶת-נַפְשְׁכֶם לְקַבֵּר אֶת-מֵתִי מִלְפָּנַי שְׁמַעוּנִי וּפְגְעוּ-לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן-צֹחַר:
9 that he may give me the cave of Machpelah, which he hath, which is in the end of his field; for the full price let him give it to me in the midst of you for a possession of a burying-place.'	וַיִּתֵּן לִי יֵת מְעֵרַת כְּפִילְתָּא דְּלִיה דְּבִסְטָר חֲקִלְיָה בְּכֶסֶף שְׁלִים יִתְּנָה לִי בֵּינֵיכֶם לְאֶחָזֶת-קֶבֶר:	וַיִּתֵּן-לִי אֶת-מְעֵרַת הַמַּכְפֶּלֶה אֲשֶׁר-לוֹ אֲשֶׁר בְּקֶצֶה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנָה לִי בְּתוֹכְכֶם לְאֶחָזֶת-קֶבֶר:
10 Now Ephron was sitting in the midst of the children of Heth; and Ephron the Hittite answered Abraham in the hearing of the children of Heth, even of all that went in at the gate of his city, saying:	וַעֲפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי-חֶת וַיַּעַן עֲפְרוֹן אֶת-אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי-חֶת לְכָל בָּאֵי שַׁעַר-עִירוֹ לֵאמֹר:	וַעֲפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי-חֶת וַיַּעַן עֲפְרוֹן אֶת-אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי-חֶת לְכָל בָּאֵי שַׁעַר-עִירוֹ לֵאמֹר:

נשמתה ממנה ומתה:

- (4) גר ותושב אנכי עמכם. גר מארץ אחרת, ונתישצתי עמכם. ומדרש אגדה, אם תרלו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקב"ה לְרַעַף אֶפְסָן אֶת הָרָצָן הַזֶּה: אחרות קרקע לבית הקברות:
(6) לא יכלה. לא ימנע, כמו לא תקלל רשמיך (תהלים מ, יז), וכמו וַיִּקְלַח הַגִּישׁ (בראשית ח, ז):
(8) נפשכם. רצונכם: ופגעו לי. לשון צקשה, כמו אל תפקעני צי (רות א, טז):
(9) המכפלה. בית ועליה על גציו. דבר אחר, שכפולה צווגות (עירובין נג.). בכסף מלא. אשלם כל שוויה, וכן דוד אמר לַחֲרוֹנָה צָקָף מֵלֵא (דברי הימים-א כא, כד):

11	<p>‘Nay, my lord, hear me: the field give I thee, and the cave that is therein, I give it thee; in the presence of the sons of my people give I it thee; bury thy dead.’</p>	<p>לֹא־אֲדֹנָי שְׁמָעֵנִי הַשְׂדֵּה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לָךְ נָתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נָתַתִּיהָ לָךְ קִבֵּר מֵתָךְ:</p>	<p>לֹא רַבּוֹנִי קִבֵּיל מִנִּי חֻקְלָא יְהִיבִית לָךְ וּמַעְרָתָא דְּבִיָּה לָךְ יְהִיבִיתָ לְעֵינֵי בְנֵי עַמִּי יְהִיבִיתָ לָךְ קִבֵּר מֵתָךְ:</p>
12	<p>And Abraham bowed down before the people of the land.</p>	<p>וַיִּשְׁתַּחֲוֶה אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ:</p>	<p>וּסְגִיד אַבְרָהָם קִדָּם עַמָּא דְּאָרְעָא:</p>
13	<p>And he spoke unto Ephron in the hearing of the people of the land, saying: ‘But if thou wilt, I pray thee, hear me: I will give the price of the field; take it of me, and I will bury my dead there.’</p>	<p>וַיִּדְבֹּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אֵךְ אִם־אַתָּה לוֹ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשְׂדֵּה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתֵי שְׁמָח:</p>	<p>וּמִלִּיל עִם עֶפְרוֹן קִדָּם עַמָּא דְּאָרְעָא לְמִימַר בְּרַם אִם עֲבַדְתָּ לִּי טִיבּוּ קִבֵּיל מִנִּי אֲתִין כֶּסֶּפָּא דְּמִי חֻקְלָא סָב מִנִּי וְאֶקְבֵּר יָת מֵיתֵי תַמָּן:</p>
14	<p>And Ephron answered Abraham, saying unto him:</p>	<p>וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:</p>	<p>וְאֲתִיב עֶפְרוֹן יָת אַבְרָהָם לְמִימַר לִיהִ:</p>
15	<p>‘My lord, hearken unto me: a piece of land worth four hundred shekels of silver, what is that betwixt me and thee? bury therefore thy dead.’</p>	<p>אֲדֹנָי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינָךְ מַה־הִוא וְאַתָּה־מֵתָךְ קִבֵּר:</p>	<p>רַבּוֹנִי קִבֵּיל מִנִּי אֶרֶע שְׁוִיָּא אַרְבַּע מֵאָה סָלְעִין דְּכֶסֶף בִּינָא וּבִינָךְ מָא הִיא וְיָת מֵיתָךְ קִבֵּר:</p>
16	<p>And Abraham hearkened unto Ephron; and Abraham weighed to Ephron the silver, which he had named in the hearing of the children of Heth, four hundred shekels of silver, current money with the merchant.</p>	<p>וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לְסֹחֵר:</p>	<p>וּקִבֵּיל אַבְרָהָם מִן עֶפְרוֹן וַתִּקַּל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן יָת כֶּסֶּפָּא דְּמִלִּיל קִדָּם בְּנֵי חֵתָא אַרְבַּע מֵאָה סָלְעִין דְּכֶסֶף מִתְקַבֵּל סְחוּרָה בְּכָל מְדִינָה:</p>
17	<p>So the field of Ephron, which was in Machpelah, which was before Mamre, the field, and the cave which was therein, and all the trees that were in the field, that were in all the border thereof round about, were made sure</p>	<p>וַיִּקְּסוּ שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֶּלֶה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא הַשְׂדֵּה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשְּׂדֵּה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב:</p>	<p>וְקָם חֻקְלָא עֶפְרוֹן דְּבִכְפִּילָתָא דְּקִדָּם מַמְרֵא חֻקְלָא וּמַעְרָתָא דְּבִיָּה וְכָל אֵילָנֵי דְּבִחֻקְלָא דְּבִכָּל תַּחְמוּמֵיהָ סְחוּר סְחוּר:</p>

(10) ועפרון ישב. כתיב חסר, אותו היום מנוה שוטר עליהם, מפני חשיבותו של אברהם שהיה זריק לו, עלה לגדולה: לכל באי שער עירו. שכולן צטלו ממלאכתן, וצאו לגמול חסד לשרה:
(11) לא אדני. לא תקנה אותה צדמים: נחתי לך. הרי הוא כמו שנתייה לך:
(12) אך אם אתה לו שמעני. אתה אומר לי לשמוע לך וליקח צחנס, אני אי אפשרי כן: אך אם אתה לו שמעני. הלואי ותשמעני: נחתי. דוני"ש צלע"ו, מוכן הוא אללי, והלואי נחתי לך כזר:
(13) ביני ובינך. זין שני אלהים כמונו, מה היא חשונה לכלום, אלא הנח את המכר, ואת מתן קצור:
(14) וישקל אברהם לעפרון. חסר וי", לפי שאמר הרצה ואפילו מעט לא עשה, שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין שנאמר עובר לסוחר, שמתקצלים בשקל בכל מקום, ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין, (צבא מצינעא פו. צבורות נ.), גנטיאר"ש צלע"ו:

18	unto Abraham for a possession in the presence of the children of Heth, before all that went in at the gate of his city.	לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חֵת בְּכָל בָּאֵי שַׁעַר-עִירָו: חֲתָאָהּ בְּכָל עַלִי תִרְעָה קִרְתִּיהָ:	18
19	And after this, Abraham buried Sarah his wife in the cave of the field of Machpelah before Mamre—the same is Hebron—in the land of Canaan.	וְאַחֲרֵי-כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל-מְעֵרַת שְׂדֵה הַמְכַפְלָה עַל-פְּנֵי מַמְרֵא הוּא חֶבְרֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:	19
20	And the field, and the cave that is therein, were made sure unto Abraham for a possession of a burying-place by the children of Heth.	וַיִּקְם הַשְּׂדֵה וְהַמְעֵרָה אֲשֶׁר-בּוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֲזֹת-קָבֹר מֵאֵת בְּנֵי-חֵת: (ס)	20
XXIV	And Abraham was old, well stricken in age; and the LORD had blessed Abraham in all things.	בְּרַךְ אֶת-אַבְרָהָם בְּכָל: וְאַבְרָהָם סִיב עָלָּ בְּיוֹמָיו נִי בְּרִיד יֵת אַבְרָהָם בְּכוֹלָא:	כ
2	And Abraham said unto his servant, the elder of his house, that ruled over all that he had: 'Put, I pray thee, thy hand under my thigh.	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-עֲבָדָיו זִקְן בֵּיתוֹ הַמִּשְׁלָל בְּכָל-אֲשֶׁר-לוֹ שִׁים-נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי:	2
3	And I will make thee swear by the LORD, the God of heaven and the God of the earth, that thou shalt not take a wife for my son of the daughters of the Canaanites, among whom I dwell.	וְאֲשָׁבִיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ:	3
4	But thou shalt go unto my country, and to my kindred, and take a wife for my son, even for Isaac.'	כִּי אֶל-אֲרָצִי וְאֶל-מִוְלָדְתִּי תֵלֵךְ וְלִקְחָתָּ אִשָּׁה לְבָנִי לִי צִחֶק:	4
5	And the servant said unto him: 'Peradventure the woman will not be willing to follow me unto this land; must I needs bring thy son back unto the land from whence thou camest?'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲעֶבֶד אוֹלִי לֹא-תֵאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל-הָאָרֶץ הַזֹּאת הַהִשָּׁב אֲשִׁיב אֶת-בְּנִךְ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יָצָאתָ מִשָּׁם:	5

(17) ויקם שדה עפרון. תקומה היתה לו, שיצא מיד הדיוט ליד מלך. ופשוטו של מקרא, ויקם השדה והמערה אשר צו וכל העץ לאברהם למקנה וגו':

(18) בכל באי שער עירו. בקרב כולם ובמעמד כולם הקנה לו:

(1) ברך את אברהם בכל. צלל עולה בגימטריא צן, ומאחר שהיה לו צן, היה צריך להשיאו אשה:

(2) זקן ביתו. לפי שהוא צדוק נקוד זקן: תחת ירכי. לפי שהנשבע צריך שיטול צידו חפץ של מזוה, כגון ספר תורה, או מפליין (שזועות לח:), והמילה היתה מזוה ראשונה לו, וצאה לו על ידי נער, והיתה חציבה עליו, ונטלה:

6 And Abraham said unto him: 'Beware thou that thou bring not my son back thither.	וַיֹּאמֶר אֲבִירָא אֲבִירָאם הַשְׁמֵר לְךָ כִּי דְלִמָּא תְּתִיב יֵת בְּרִי לְתַמָּן:	6 וַיֹּאמֶר אֲבִירָא אֲבִירָאם הַשְׁמֵר לְךָ כִּי דְלִמָּא תְּתִיב יֵת בְּרִי לְתַמָּן:
7 The LORD, the God of heaven, who took me from my father's house, and from the land of my nativity, and who spoke unto me, and who swore unto me, saying: Unto thy seed will I give this land; He will send His angel before thee, and thou shalt take a wife for my son from thence.	7 יְיָ אֱלֹהֵא דְשָׁמַיָא דִּדְבָרֵי מִבֵּית אָבִי וּמֵאַרְעָא וּמִלְּדוּתִי וּדְמִלִּיל לִי וּדְקָנִים לִי לְמִימֵר לְבָנְךָ אֶתִּין יֵת אֶרְעָא הָדָא הוּא יִשְׁלַח מַלְאַכְיָה קֳדָמְךָ וְתִסַּב אֶתְתָּא לְבָרִי מִתַּמָּן:	7 יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקַחְנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאַרְץ מִוֹלְדֹתִי וְאֲשֶׁר דִּבֶּר-לִי וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע-לִי לֵאמֹר לְזֶרַעְךָ אֶתֶּן אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לִפְנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לְבָנִי מִשָּׁם:
8 And if the woman be not willing to follow thee, then thou shalt be clear from this my oath; only thou shalt not bring my son back thither.'	8 וְאִם לֹא תִיבִי אֶתְתָּא לְמִיתִי בְּתִרְךָ וְתִהְיֶה זָכָא מִמּוֹמְתִי דָּא לְחוּד יֵת בְּרִי לֹא תְּתִיב לְתַמָּן:	8 וְאִם-לֹא תֵאבְדָּה הָאִשָּׁה לְלָכֶת אַחֲרַיָּךְ וְנִקְרִית מִשְׁבַּעְתִּי זֹאת כִּי אֶת-בְּנִי לֹא תִשָּׁב שָׁמָּה:
9 And the servant put his hand under the thigh of Abraham his master, and swore to him concerning this matter.	9 וְשׁוּי עֲבָדָא יֵת יְדִיהָ תַּחַת יֶרְכָא דְאַבְרָהָם רַבּוּנִיהָ וְקָנִים לִיהָ עַל פְּתִגְמָא הָדִין:	9 וַיִּשֶׁם הָעֶבֶד אֶת-יָדוֹ תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשְׁבַּע לוֹ עַל- הַדָּבָר הַזֶּה:
10 And the servant took ten camels, of the camels of his master, and departed; having all goodly things of his master's in his hand; and he arose, and went to Aram-naharaim, unto the city of Nahor.	10 וְדָבָר עֲבָדָא עֶסְרָא גַּמְלִין מִגַּמְלֵי רַבּוּנִיהָ וְאָזַל וְכָל טוֹב רַבּוּנִיהָ בְּיָדֵיהָ וְקָם וְאָזַל לְאַרְם דְּעַל פֶּרֶת לְקִרְתָּא דְּנַחוּר:	10 וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֶשְׂרֵה גַּמְלִים מִגַּמְלֵי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל-טוֹב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל- אַרְם נַהֲרָיִם אֶל-עִיר נַחוּר:
11 And he made the camels to kneel down without the city by the well of water at the time of evening, the time that women go out to draw water.	11 וְאֲשָׁרֵי גַּמְלֵיָא מִבְּרָא לְקִרְתָּא עִם בִּירָא דְמֵיָא לְעֵדָן רְמָשָׁא לְעֵדָן דְּנַפְקָן מִלְּיָתָא:	11 וַיִּבְרַךְ הַגַּמְלִים מַחוּץ לָעִיר אֶל-בְּאֵר הַמַּיִם לַעֲתָ עֶרֶב לַעֲתָ זֹאת הַשָּׂאֵבֶת:

(7) ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי. ולא אמר ואלהי הארץ, ולמעלה אמר ואשציעך וגו', אמר לו עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ, שהרגלתי צפי הצריות, אבל כשלקחני מצית אבי, היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ, שלא היו צאי עולם מכירים צו, ושמו לא היה רגיל בארץ: מבית אבי. מחרן: ומארץ מולדתי. מאור כשדים: ואשר דבר לי. לזרכי, כמו אשר דבר עלי. וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אלל דבור, מפורשים בלשון על, ותרגום שלהם (רצונו שדרך התרגום להשתמש למ"ד במקום בעבור וק"ל), עלי, עלוהי, עליהון, שאין נופל אלל דיבור לשון לי, ולו, ולהם, אלא אלי, אליו, אליהם. ותרגום שלהם עמי, עמיה, עמהון, אבל אלל אמירה נופל לשון לי, ולו, ולהם: ואשר נשבע לי. צין בהצחית: (8) ונקית משבועתי וגו'. וקח לו אשה מצנות ענר אשכול וממרא: רק את בני וגו'. רק מיעוט הוא, בני אינו חוזר, אבל יעקב צן בני סופו לחזור:

(10) מגמלי אדוניו. נִקְרִין היו משאר גמלים, שהיו יוצאין זממין (צ"ר נט, י), מפני הגזל, שלא ירעו בשדות אחרים: וכל טוב אדוניו בידו. שטר מתנה כתב ליחזק על כל אשר לו, כדי שיקפצו לשלוח לו צחם (שם יא): ארם נהררים. צין שמי נהרות יושבת:

12	And he said: 'O LORD, the God of my master Abraham, send me, I pray Thee, good speed this day, and show kindness unto my master Abraham.	וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהֵיהֶם דָּרְבוּנִי אֲבָרְהָם זְמִין כְּעַן קְדָמִי יוֹמָא דִּין וְעֲבִיד טִיבוּ עִם רַבּוּנִי אֲבָרְהָם:	וַיֹּאמְרוּ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדָנִי אֲבָרְהָם הַקְרֵה־נָּא לִפְנֵי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדָנִי אֲבָרְהָם:	12
13	Behold, I stand by the fountain of water; and the daughters of the men of the city come out to draw water.	הִנֵּה אֲנִי נֹצֵב עַל־עֵין הַמַּיִם וּבָנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאוֹת לְשֹׁאֵב מַיִם:	הִנֵּה אֲנִי נֹצֵב עַל־עֵין הַמַּיִם וּבָנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאוֹת לְשֹׁאֵב מַיִם:	13
14	So let it come to pass, that the damsel to whom I shall say: Let down thy pitcher, I pray thee, that I may drink; and she shall say: Drink, and I will give thy camels drink also; let the same be she that Thou hast appointed for Thy servant, even for Isaac; and thereby shall I know that Thou hast shown kindness unto my master.'	וְהָיָה הַנֶּעֱלָ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּירָנָא כְּדָךְ וְאִשְׁתָּהּ וְאִמְתָּה שְׂתָהּ וְגַם־גַּמְלֵיךְ אִשְׁקָה אֹתָהּ הַכֹּחֶת לְעַבְדְּךָ לִיצְחָק וְכֵן אֲדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדָנִי:	וְהָיָה הַנֶּעֱלָ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּירָנָא כְּדָךְ וְאִשְׁתָּהּ וְאִמְתָּה שְׂתָהּ וְגַם־גַּמְלֵיךְ אִשְׁקָה אֹתָהּ הַכֹּחֶת לְעַבְדְּךָ לִיצְחָק וְכֵן אֲדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדָנִי:	14
15	And it came to pass, before he had done speaking, that, behold, Rebekah came out, who was born to Bethuel the son of Milcah, the wife of Nahor, Abraham's brother, with her pitcher upon her shoulder.	וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כָּלָה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצְאָה אֲשֶׁר יִלְדָה לְבִתּוֹאֵל בֶּן־מִלְכָּה אִשְׁתִּי נָחוֹר אֹתִי אֲבָרְהָם וְכֵדָה עַל־שִׁכְמָהּ:	וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כָּלָה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצְאָה אֲשֶׁר יִלְדָה לְבִתּוֹאֵל בֶּן־מִלְכָּה אִשְׁתִּי נָחוֹר אֹתִי אֲבָרְהָם וְכֵדָה עַל־שִׁכְמָהּ:	15
16	And the damsel was very fair to look upon, a virgin, neither had any man known her; and she went down to the fountain, and filled her pitcher, and came up.	וְהַנֶּעֱלָ טֹבַת מְרָאָה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יָדָעָהּ וְתָרַד הָעֵינָה וַתִּמְלֵא כֵדָה וַתַּעַל:	וְהַנֶּעֱלָ טֹבַת מְרָאָה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יָדָעָהּ וְתָרַד הָעֵינָה וַתִּמְלֵא כֵדָה וַתַּעַל:	16
17	And the servant ran to meet her, and said: 'Give me to drink, I pray thee, a little water of thy pitcher.'	וַרְחַט עַבְדָּא לְקַדְמוֹתָהּ וַיֹּאמֶר אֲשֶׁרְנִי כְעַן זְעִיר מֵיָא מִקוּלְתֶּיךָ:	וַיִּרְץ הָעֶבֶד לִקְרֹאתָהּ וַיֹּאמֶר הִגְמִיאֵנִי נָא מְעַט־מַיִם מִכֶּדֶךְ:	17
18	And she said: 'Drink, my lord'; and she hastened, and let down her pitcher upon her hand, and gave him drink.	וַתֹּאמֶר אִשְׁתִּי דָרְבוּנִי וְאִחִיתָה קוּלְתָהּ עַל יָדָהּ וַאֲשִׁקֶּיתִיהּ:	וַתֹּאמֶר שְׂתָה אֲדָנִי וַתִּמְחֶה וַתָּרַד כֶּדָה עַל־יָדָהּ וַתִּשְׁקֶהוּ:	18

(11) ויברך הגמלים. הרצ"ס:

(14) אותה הוכחת. ראויה היא לו, שמהא גומלת חסדים, וכדאי ליכנס צניחו של אברהם, ולשון הוכחת, צירפת, אפרוציט"ט צלע"ז: ובה אדע. לשון מחנה, הודע לי זה: כי עשית חסד. אם תהיה ממשפחתו והוגנת לו, אדע כי עשית חסד:

(16) בתולה. ממקום צמוליס (צ"ס, ה): ואיש לא ידעה. שלא כדרכה, לפי שצנות הכנענים היו משמרות מקום צמוליהן, ומפקירות עממן ממקום אחר, העיד על זו שנקייה מכל:

(17) וירץ העבד לקראתה. לפי שראה שעלו המים לקראתה (צ"ס): הגמליני נא. לשון גמיעה, הומי"ר צלע"ז:

(18) ותדר כדה. מעל שכמה:

19	And when she had done giving him drink, she said: 'I will draw for thy camels also, until they have done drinking.'	וְהִכָּל לְהַשְׁקֵתוֹ וְתֹאמַר גַּם וְשִׁצִיאת לְאַשְׁקִייתֶיהָ וְאָמְרָת לְגַמְלֵיהֶּ אֲשָׁאב עַד אִם-כָּלוּ לְשִׁתָּת: אֶף לְגַמְלֵךְ אִמְלִי עַד דִּיסְפִּקוֹן לְמִשְׁתִּי:	19
20	And she hastened, and emptied her pitcher into the trough, and ran again unto the well to draw, and drew for all his camels.	וְתִמְהָר וְתַעַר כִּדְהָ אֶל-הַשֶּׁקֶת וְאֹחִיאת וּנְפִצַת קוּלְתָּהּ לְבֵית וְתָרַץ עוֹד אֶל-הַבְּאֵר לְשָׁאב לְמַמְלִי וּמִלַת לְכָל גַּמְלוֹהֵי: שְׁקִיא וּרְהִטָת עוֹד לְבִירָא:	20
21	And the man looked stedfastly on her; holding his peace, to know whether the LORD had made his journey prosperous or not.	וְהָאִישׁ מִשְׁתַּאֲחָה לָּהּ מִחֲרִישׁ וְגוֹבְרָא שְׁהִי בֵּה מִסְתַּכָּל לְדַעַת הַהֲצִלִּיחַ יְהוָה דְּרָכּוֹ שְׁתִּיק לְמַדַּע הַאֲצִלָּה יִי אִם-לֹא: אֹרְחִיהָ אִם-לֹא:	21
22	And it came to pass, as the camels had done drinking, that the man took a golden ring of half a shekel weight, and two bracelets for her hands of ten shekels weight of gold;	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ הַגַּמְלִים וַיְהִי כִּד סָפִיקוּ גַּמְלֵיא לְמִשְׁתִּי וַיִּנְסִיב גּוֹבְרָא קִדְשָׁא דְדִּהָבָא תַקְלָא מִתְקָלִיהָ וְתָרִין שִׁרְיִן עַל יְדָהָא מִתְקָל עֶסֶר סֶלְעִין דְּדִּהָב מִתְקָלְהוֹן: וְהָאִישׁ כָּלוּ הַגַּמְלִים לְשִׁתָּת וַיִּקַּח הָאִישׁ גֶּזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל-יָדֶיהָ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם:	22
23	and said: 'Whose daughter art thou? tell me, I pray thee. Is there room in thy father's house for us to lodge in?'	וַיֹּאמֶר בֶּת-מִי אַתְּ הַגִּידִי נָא לִי הַיֵּשׁ בֵּית-אָבִיךָ מָקוֹם לָנוּ לָלִין: וְאָמַר בֶּת מִן אַתְּ חֲנוּא כַּעַן לִי הָאִית בֵּית אָבִיךָ אֶתֶר כְּשֶׁר לָנָא לְמִבֵּית:	23
24	And she said unto him: 'I am the daughter of Bethuel the son of Milcah, whom she bore unto Nahor.'	וְתֹאמַר אֵלָיו בֶּת-בְּתוּאֵל אֲנִכִּי בֶן-מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר: וְאָמְרָת לִיהָ בֶּת בְּתוּאֵל אֲנִי בֶן-מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר: בֶּר מִלְכָּה דִּילִידַת לְנָחוֹר:	24

(19) עד אם כלו. הרי אם משמש כלשון אשר: אם כלו. תרגם אונקלוס די ספקון, שזו היא גמר שתייתן כששתו די ספקון: (20) ותער. לשון נפילה, והרבה יש כלשון משנה, המערה מכילי אל כלי, ובמקרא יש לו דומה אל פער נפשי (תהלים קמא, ח), אֲשֶׁר הֶעֱבִדָה לְמִנּוֹת נִפְשׁוֹ (ישעיה נג, יז): השקת. אכן חלולה ששתיים זה הגמלים: (21) משתאה. לשון שאיה, כמו שאו ערים, תִּשְׁאָה שְׁמָמָה (ישעיה ו, יא): משתאה. משתומם ומתזהל, על שראה דברו קרוב להלליה, אבל אינו יודע אם ממשיכה אתה היא או לאו. ואל תחמה בתי"ו של משתאה, שאין לך תיבה שתחלת יסודה שי"ן ומדברת כלשון מתפעל, שאין תי"ו מפרידה בין שתי אותיות של עיקר היסוד, כגון משתאה מגזרת שאה, מִשְׁתַּוֵּל (שם נט, טו) מגזרת שולל, וַיִּשְׁתַּוֵּמַס (שם טז) מגזרת שממה, וַיִּשְׁתַּמֵּר חֲקוֹת עֲמָרִי (מיכה ו, טז) מגזרת וישמר, אף כאן משתאה מגזרת תשאה, וכשם שאתה מוצא לשון משומם באדם נבהל וגאלם ובעל מחשבות, כמו על יומו קִשְׁמוּ חֲסֻרוֹנִים (איוב יח, כ), שמו שְׁמִים (ירמיה ז, יז), אֲשֶׁתוֹמַס קִשְׁעָה פֶּדָה (דניאל ד, טו), כך תפרש לשון שאייה באדם צהול ובעל מחשבות. ואונקלוס תרגם לשון שהייה, וגזר אֲשֶׁי, שזהו ועומד במקום אחד, לראות ההלליה ה' דרכו, ואין לתרגם שתי שהרי אינו לשון שתייה, שאין אל"ף נופלת כלשון שתייה: משתאה לה. משתומם עליה, כמו אֲמָרִי לִי אֲחִי הוּא (בראשית כ, יג), וכמו וַיִּשְׁאַלְנוּ אֲנָשִׁי הַמֶּקוֹס לְאַשְׁמוֹ (שם כו, ז):

(22) בקע. רמז לשקלי ישראל, בָּקַע לְגִלְגָּלִת: ושני צמידים. רמז לשני לוחות מצומדות: עשרה זהב משקלם. רמז לעשרת הדורות שבהן:

(23) ויאמר בת מי את. לאחר שנתן לה שאלה, לפי שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהלליה הקצ"ה דרכו: ללין. לינה אחת, לין קס דבר, והיא אמרה ללון כמה לינות:

(24) בת בתואל. השיבנו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון:

25	She said moreover unto him: 'We have both straw and provender enough, and room to lodge in.'	וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם-תֵּבֶן גַּם-מִסְפּוֹא רֶב עִמָּנוּ גַם-מָקוֹם לָלוֹן: וַתֹּאמֶר לִיה אֵף תִּבְנָא אֵף מִסְפּוֹא סְגִי עִמָּנָא אֵף אֶתֶר כָּשֶׁר לְמִבֵּית:	25
26	And the man bowed his head, and prostrated himself before the LORD.	וַיִּקְדַּם הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה: וַכַּרַע גּוֹבְרָא וּסְגִיד קָדָם יי:	26
27	And he said: 'Blessed be the LORD, the God of my master Abraham, who hath not forsaken His mercy and His truth toward my master; as for me, the LORD hath led me in the way to the house of my master's brethren.'	וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדָנִי אֲבִרְהָם אֲשֶׁר לֹא-עָזַב חֶסְדּוֹ וְאֱמֻנָתוֹ מִעַם אֲדָנִי אֲנִכִּי בַדְרָךְ נִתְּנִי יְהוָה בֵּית אֲחֵי אֲדָנִי: וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יי אֱלֹהֵיהֶם דְּרַבּוּנִי אֲבִרְהָם דְּלֹא מִנַּע טִיבוּתִיהּ וְקוּשְׁטִיהּ מִן רַבּוּנִי אֲנָא בְּאוֹרַח תְּקִנָּא דְּבִרְנִי יי לְבֵית אֲחוּהֵי דְּרַבּוּנִי:	רביעי
28	And the damsel ran, and told her mother's house according to these words.	וַתֵּרֶץ הַנַּעֲלָה וַתַּגִּיד לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וַיְרַחֵט עוֹלִימְתָא וַחַוִּיָּאת לְבֵית אִמָּהּ כַּפִּתְגָּמִיָּא הָאֵלֶּיךָ:	28
29	And Rebekah had a brother, and his name was Laban; and Laban ran out unto the man, unto the fountain.	וַיֵּרֶץ אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיֵּרֶץ לָבָן אֶל-הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל- הָעֵין: וַלְרִבְקָה אָח וּשְׁמִיהָ לָבָן וַיְרַחֵט לָבָן לֹת גּוֹבְרָא לְבָרָא לְעֵינָא:	29
30	And it came to pass, when he saw the ring, and the bracelets upon his sister's hands, and when he heard the words of Rebekah his sister, saying: 'Thus spoke the man unto me, 'that he came unto the man; and, behold, he stood by the camels at the fountain.	וַיְהִי כִּרְאֹת אֶת-הַנֶּזֶם וְאֶת- הַצְּמִידִים עַל-יָדֶי אֲחֹתוֹ וַיִּשְׁמָעוּ אֶת-דְּבָרֵי רִבְקָה אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה-דִּבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל-הָאִישׁ וַהֲגָה עִמָּד עַל-הַגְּמָלִים עַל-הָעֵין: וַהֲגָה יְהוָה כִּד חֲזָא יֵת קִדְשָׁא וַיִּת שִׁירְיָא עַל יָדֵי אֲחֹתִיהּ וַכַּד שָׁמַע יֵת פִּתְגָּמֵי רִבְקָה אֲחֹתִיהּ לְמִימַר כְּדִין מַלִּיל עָמִי גּוֹבְרָא וְאִתָּא לֹת גּוֹבְרָא וְהָא קָאִים עָלָי גְּמָלִיָּא עַל עֵינָא:	30
31	And he said: 'Come in, thou blessed of the LORD; wherefore standest thou without? for I have cleared the house, and made room for the camels.'	וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ יְהוָה לְמָה תַּעֲמֹד בַּחוּץ וְאֲנִכִּי פְנִיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לְגִמְלִים: וַיֹּאמֶר עוֹל בְּרִיכָא דִּי לְמָא אֵת קָאִים בְּבָרָא וְאֲנָא פְּנִיתִי בֵּיתָא וְאֶתֶר כָּשֶׁר לְגִמְלִיָּא:	31

- (25) מספוא. כל מאכל הגמלים קרוי מספוא, כגון תבן ושעורים;
 (27) בדרך. דרך המזומן, דרך הישר, צאותו דרך שהייתו צריך. וכן כל צי"ת ולמ"ד וה"א המשמשים צראש התיצה ונקודים
 צפת"ח, מדצרים צדצר הפשוט שזכר כבר במקום אחר, או שהוא מצורר וניכר צאיו הוא מדצר:
 (28) לבית אמה. דרך הנשים היטה, להיות להן בית לישוב למלאכתן, ואין הבת מגדת אלא לאמה;
 (29) וירץ. למה רץ ועל מה רץ, ויהי כראות את הנזם, אמר, עשיר הוא זה, ונתן עיניו צממון;
 (30) על הגמלים. לשמרן, כמו והוא עומד עליהם (צראשית יח, ח) לשמשם:
 (31) פניתי הבית. מעבודת אלילים:

32	And the man came into the house, and he ungirded the camels; and he gave straw and provender for the camels, and water to wash his feet and the feet of the men that were with him.	וַיָּבֹא הָאִישׁ הַפִּיטָה וַיִּפְתַּח הַגְּמָלִים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמָלִים וּמַיִם לְרַחֵץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ: וְעָל גּוֹבְרָא לְבֵיתָא וּשְׂרָא מִן גְּמָלִיא וַיִּהֲב תִּבְנָא וְכִסְתָּא לַגְּמָלִיא וּמִיָּא לְאַסְחָאָה רַגְלוֹהִי וְרַגְלֵי גּוֹבְרִיא דְעַמִּיָּה:	32
33	And there was set food before him to eat; but he said: 'I will not eat, until I have told mine errand.' And he said: 'Speak on.'	(כ' וַיִּשֶׁם) ק' וַיּוֹשֶׁם לִפְנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֲכַל עַד אֲם־דְּבִרְתִּי דְּבִרְי וַיֹּאמֶר דְּבֹר: וַיּוֹשִׁיאוּ קַדְמוֹהִי לְמִיכַל וַאֲמַר לֹא אֵיכּוֹל עַד דְּאֲמַלִּיל פְּתִגְמִי וַאֲמַר מְלִיל:	33
34	And he said: 'I am Abraham's servant.	וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אֲנִכִּי: וַאֲמַר עֲבָדָא דְאַבְרָהָם אֲנָא:	34
35	And the LORD hath blessed my master greatly; and he is become great; and He hath given him flocks and herds, and silver and gold, and men-servants and maid-servants, and camels and asses.	וַיְהִי־הָ בִּרְכָּה אֶת־אֲדָנִי מְאֹד וַיִּגְדַּל וַיִּתֵּן־לּוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וְעֲבָדִם וּשְׁפָחוֹת וּגְמָלִים וַחֲמֹרִים: וַיִּבְרִיךְ יְיָ רַבּוֹנִי לְחֻדָּא וּסְגִי וַיִּהֲב לֵיהּ עָאן וְתוֹרִין וְכֶסֶף וְזָהָב וְעֲבָדִין וְאִמָּהֶן וּגְמָלִין וַחֲמֹרִין:	35
36	And Sarah my master's wife bore a son to my master when she was old; and unto him hath he given all that he hath.	וַתֵּלֶד שָׂרָה אִשְׁתִּי אֲדָנִי בֶן לְאֲדָנִי אַחֲרִי וְקִנְתָּהּ וַיִּתֵּן־לּוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לּוֹ: וַיֵּלֶדֶת שָׂרָה אֶת־רַבּוֹנִי בֶר לְרַבּוֹנִי בֶּתֶר דְּסִיבַת וַיִּהֲב לֵיהּ יְת כָּל דְּלֵיהּ:	36
37	And my master made me swear, saying: 'Thou shalt not take a wife for my son of the daughters of the Canaanites, in whose land I dwell.	וַיִּשְׁבַּעַנִּי אֲדָנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִכִּי יֹשֵׁב בְּאֶרְצוֹ: וְקִיַּים עָלִי רַבּוֹנִי לְמִימַר לֹא תִסֵּב אֶתְתָּא לְבָרִי מִבְּנוֹת כְּנַעֲנָאִי דְּאֲנָא יְחִיב בְּאֶרְעֵהוֹן:	37
38	But thou shalt go unto my father's house, and to my kindred, and take a wife for my son.	אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵלֵךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחָתְי אִשָּׁה לְבָנִי: אֶלְהִינן לְבֵית אָבִא תִיזִיל וְלִזְרַעִיתִי וְתִסֵּב אֶתְתָּא לְבָרִי:	38
39	And I said unto my master: Peradventure the woman will not follow me.	וַאֲמַרְתִּי לְרַבּוֹנִי מָאָם לֹא תִיתִי אֶתְתָּא בְּתָרִי: וַאֲמַר אֶל־אֲדָנִי אֵלַי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי:	39

- (32) ויפתח. המיר זמם שלהם (ז"ר ס, ח), שהיה קוּמַם את פיהם שלא ירעו דרך בשדות אחרים:
 (33) עד אם דברתי. הרי אם משמש בלשון אשר ובלשון כי, כמו עד פי יצא שילה (בראשית מט, י), זהו שאמרו חז"ל כי משמש צד' לשונות, והאחד אי, והוא אס:
 (36) ויתן לו את כל אשר לו. שטר ממנה הראה להם:
 (37) לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני. אס לא תלך מחלה אל בית אבי ולא תאבה ללכת אחריו:
 (39) אלי לא תלך האשה. אלי כתיב, צמ היטה לו ללעוזה, והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו הצרחה לפנות אליו להשיאו צמ, אמר לו הצרחה, בני צרוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק בצרוך:

40	And he said unto me: The LORD, before whom I walk, will send His angel with thee, and prosper thy way; and thou shalt take a wife for my son of my kindred, and of my father's house;	וַיֹּאמֶר לִי יְיָ דִּפְלֹחִית קִדְמוֹהִי וְשָׁלַח מַלְאָכִיהָ עִמָּךְ וַיַּצְלֵחַ אוֹרְחֶךָ וְתִסָּב אֶתְתָּא לְבָרִי מִזְרַעֲתִי וּמִבֵּית אָבִי:	וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנָיו וְשָׁלַח מַלְאָכּוֹ אִתִּי וְהַצְלִיחַ דְּרָכִי וְלִקְחָתִי אִשָּׁה לְבָנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי:	40
41	then shalt thou be clear from my oath, when thou comest to my kindred; and if they give her not to thee, thou shalt be clear from my oath.	בְּכִין תִּהְיֶה זָכָא מִמוֹמְתִי אֲרִי תִּתֵּן לְזִרְעִיתִי וְאִם לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְתִהְיֶה זָכָא מִמוֹמְתִי:	אֲזִי תִנָּקֶה מֵאֲלֹתִי כִּי תָבֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְתִיֵּית נָקִי מֵאֲלֹתִי:	41
42	And I came this day unto the fountain, and said: O LORD, the God of my master Abraham, if now Thou do prosper my way which I go:	וְאֶחֱתִיתִי יוֹמָא דִּין לְעֵינָא וַאֲמַרִית יְיָ אֱלֹהֵיהָ דְּרַבּוּנִי אֲבָרְהָם אִם אִית כְּעַן רַעְוָא קִדְמָךְ לְאַצְלָחָא אוֹרְחִי דְּאַנָּא אֲזִיל עִלָּה:	וְאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעֵין וַאֲמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבָרְהָם אִם־יִשְׁׁׁנָא מִצְלִיחַ דְּרַכִּי אֲשֶׁר אֲנִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ:	42
43	behold, I stand by the fountain of water; and let it come to pass, that the maiden that cometh forth to draw, to whom I shall say: Give me, I pray thee, a little water from thy pitcher to drink;	הָא אָנָּא קָאִים עַל עֵינָא דְּמִיָּא וְתִהְיֶה עוֹלִימְתָּא דְּתַפּוּק לְמַמְלִי וַאֲיֹמֶר לָהּ אֲשַׁקֵּנִי כְּעַן זְעִיר מִיָּא מִקִּילְתִּיד:	הִנֵּה אֲנִכִּי נֹצֵב עַל־עֵין הַמַּיִם וְהִנֵּה הָעוֹלָמָה הַיֹּצֵאת לְשָׂאֵב וַאֲמַרְתִּי אֵלֶיהָ הֲשָׁקִינִי־נָא מִעֵט־מַיִם מִכִּדְּךָ:	43
44	and she shall say to me: Both drink thou, and I will also draw for thy camels; let the same be the woman whom the LORD hath appointed for my master's son.	וְתִיֹמֶר לִי אַף אַתְּ אִשְׁתִּי וְאַף לְגַמְלֵךְ אֲמַלִּי הִיא אֶתְתָּא דְּזַמִּין יְיָ לְבָר רַבּוּנִי:	וַאֲמַרְתָּ אֵלַי גַּם־אַתָּה שָׁתֵּה וְגַם לְגַמְלֵיךְ אֲשָׂאֵב הוּא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הִכִּית יְהוָה לְבָן־אֲדֹנִי:	44
45	And before I had done speaking to my heart, behold, Rebekah came forth with her pitcher on her shoulder; and she went down unto the fountain, and drew. And I said unto her: Let me drink, I pray thee.	אָנָּא עַד לֹא שִׁיַּצִּיתִי לְמַלְלָא בְּלָבִי וְהִיא רַבֵּקָה נִפְשַׁת וְקוֹלְתָּה עַל כְּתָפָהּ וּנְחַתָּה לְעֵינָא וּמִלַּת וַאֲמַרִית לָהּ אֲשַׁקֵּנִי כְּעַן:	אֲנִי טָרָם אֲכַלָּה לְדַבֵּר אֶל־לָבִי וְהִנֵּה רַבֵּקָה יֹצֵאת וְכִדְּתָה עַל־שִׁכְמָהּ וְתִרְדַּד הָעֵינָה וְתִשָּׂאֵב וַאֲמַר אֵלֶיהָ הֲשָׁקִינִי נָא:	45
46	And she made haste, and let down her pitcher from her shoulder, and said: Drink, and I will give thy camels drink also. So I drank, and she made the camels drink also.	וַאֲחִיאַת וַאֲחִיתָת קוֹלְתָּה מִנָּה וַאֲמַרְתָּ אִשְׁתִּי וְאַף גַּמְלֵךְ אֲשַׁקֵּי וְשִׁתִּיתִי וְאַף גַּמְלֵיָא אֲשַׁקִּיאַת:	וְתִמְהָרַ וְתוֹרְדַ כִּדְּתָה מַעְלֵיהָ וְתֹאמַר שָׁתֵּה וְגַם־גַּמְלֵיךְ אֲשַׁקֵּה וְאִשְׁתִּי וְגַם הַגַּמְלִים הִשְׁקָתָה:	46

(42) ואבא היום. היום ילאמי והיום צאתי, מכאן שקפלה לו הארץ. אמר רבי אחא, יפה שיחתן של עזדי אצות לפני המקום מחורטן של צנים, שהרי פרה של אליעזר כפולה צמורה, והרצה גופי תורה לא נתנו אלא צרמיזה:
(44) גם אתה. גם לרצות אנשים שעמו: הוכיח. צירר והודיע, וכן כל הוכחה צמקרא, צרור דצור:
(45) טרם אכלה. טרם שאני מכלה, וכן כל לשון הוה, פעמים שהוא מדבר בלשון עבר, כמו טרם פלתי, ופעמים שמדבר בלשון עתיד, כמו כי אמר איז, הרי לשון עבר, פקה יעשה איז (איז א, ה) הרי לשון עתיד, ופירוש שניהם לשון הוה, כי אומר היה איז אולי חטאו בני וגו' והיה עושה כך:

47	<p>And I asked her, and said: Whose daughter art thou? And she said: The daughter of Bethuel, Nahor's son, whom Milcah bore unto him. And I put the ring upon her nose, and the bracelets upon her hands.</p>	<p>וַאֲשָׁאֵל אֹתָהּ וְאָמַר בֶּת-מִי אַתְּ וְהָאָמַר בֶּת-בְּתוּאֵל בֶּן-נָחוֹר מִן אֹתָּהּ וְאָמַרְתָּ בֶת בְּתוּאֵל בֶּן נָחוֹר דִּילִידַת לִיָּה מִלְכָּה וְשִׁוִּיתִי קֶדֶשָׁא עַל אָפָהּ וְשִׁירְיָא עַל יָדָהּ:</p>	<p>וַאֲשָׁאֵל אֹתָהּ וְאָמַר בֶּת-מִי אַתְּ וְהָאָמַר בֶּת-בְּתוּאֵל בֶּן-נָחוֹר מִן אֹתָּהּ וְאָמַרְתָּ בֶת בְּתוּאֵל בֶּן נָחוֹר דִּילִידַת לִיָּה מִלְכָּה וְשִׁוִּיתִי קֶדֶשָׁא עַל אָפָהּ וְשִׁירְיָא עַל יָדָהּ:</p>
48	<p>And I bowed my head, and prostrated myself before the LORD, and blessed the LORD, the God of my master Abraham, who had led me in the right way to take my master's brother's daughter for his son.</p>	<p>וּכְרַעִית וּסְגִידִית קֶדֶם יְיָ וּבְרִיכִית יֵת יְיָ אֱלֹהֵיהּ דְּרַבּוּנִי אַבְרָהָם דִּדְפָּרְנִי בְּאֹרַח קְשׁוּט לְמַסַּב יֵת בֶּת אַחֵוּהּ דְּרַבּוּנִי לְבָרִיָּהּ:</p>	<p>וְאֶקֶד וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וְאֶבְרַךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לְקַחַת אֶת־בֶּת־אָחִי אֲדֹנָי לְבָנוֹ:</p>
49	<p>And now if ye will deal kindly and truly with my master, tell me; and if not, tell me; that I may turn to the right hand, or to the left.'</p>	<p>וּכְעַן אִם אֵיתִיכּוֹן עֲבָדִין טִיבִי וּקְשׁוּט עִם רַבּוּנִי חֲוֹן לִי וְאִם לֹא חֲוֹן לִי וְאֶתְפְּנִי עַל יְמִינָא אוּ עַל שְׂמָאלָא:</p>	<p>וְעַתָּה אִם־יִשְׁלָחַם עֲשִׂים חֶסֶד וְאֱמֶת אֶת־אֲדֹנָי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל־יְמִין אוּ עַל־שְׂמָאל:</p>
50	<p>Then Laban and Bethuel answered and said: 'The thing proceedeth from the LORD; we cannot speak unto thee bad or good.</p>	<p>וַיָּעֵן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי־הוּא יֵצֵא הַדָּבָר לֹא נוֹכַל דְּבַר אֱלִיָּהּ רַע אוֹ־טוֹב:</p>	<p>וַיָּעֵן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי־הוּא יֵצֵא הַדָּבָר לֹא נוֹכַל דְּבַר אֱלִיָּהּ רַע אוֹ־טוֹב:</p>
51	<p>Behold, Rebekah is before thee, take her, and go, and let her be thy master's son's wife, as the LORD hath spoken.'</p>	<p>הֵנָּה רִבְקָה לִפְנֵיךָ קַח וְלֵךְ וְתָתִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:</p>	<p>הֵנָּה רִבְקָה לִפְנֵיךָ קַח וְלֵךְ וְתָתִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:</p>
52	<p>And it came to pass, that, when Abraham's servant heard their words, he bowed himself down to the earth unto the LORD.</p>	<p>וַהֲנִי כַּד שָׁמַע עֲבָדָא דְּאַבְרָהָם יֵת פִּתְגָמֵיהוֹן וּסְגִיד עַל אֶרֶץ אֲרָעָא קֶדֶם יְיָ:</p>	<p>וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֲבַד אַבְרָהָם אֶת־דְּבָרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה לַיהוָה:</p>
53	<p>And the servant brought forth jewels of silver, and jewels of gold, and raiment, and gave them to Rebekah; he gave also to her brother and to her mother precious things.</p>	<p>וַאֲפִיק עֲבָדָא מָנִין דְּכֶסֶף וּמָנִין דְּדָהָב וּלְבוּשִׁין וַיִּתֵּב לְרִבְקָה וּמַגְדָּנִין וַיִּתֵּב לְאַחֵוּהָּ וּלְאִמָּהּ:</p>	<p>וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמַגְדָּנֹת נָתַן לְאָחִיָּהּ וּלְאִמָּהּ:</p>

(47) ואשאל ואשם. שָׁהּ הסדר, שהרי הוא מחלה נמן ואחר כך שאל, אלם שלא יתפשוהו דצדרי ויאמרו, היאך נתת לה ועדיין אינך יודע מי היא: (49) על ימין. מצות שמעאל: על שמאל. מצות לוט, שהיה יושב לשמאלו של אברהם (צ"ר ס, ט): (50) ויען לבן ובתואל. רשע היה, וקפץ להשיב לפניו אציו: לא נוכל דבר אליך. למאן דצדכ הזה, לא על ידי תשובת דבר רע ולא על ידי תשובת דבר הגון, לפי שניכר שמה יאל הדבר לפי דצריך שזימנה לך: (52) וישתחו ארצה. מכאן שמודים על צורה טובה (צ"ר ס, ו): (53) ומגדנות. לשון מגדים, שהצא עמו מיני פירות של ארץ ישראל:

54	And they did eat and drink, he and the men that were with him, and tarried all night; and they rose up in the morning, and he said: 'Send me away unto my master.'	וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-עִמּוֹ וַיֵּלֶינוּ וַיִּקְוֻמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי לְאֹדְנִי:
55	And her brother and her mother said: 'Let the damsel abide with us a few days, at the least ten; after that she shall go.'	וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֵׁב הַנֶּעֱרָה אִתָּנוּ יָמִים אֹז עֶשְׂרָה אַחֵר תֵּלָךְ:
56	And he said unto them: 'Delay me not, seeing the LORD hath prospered my way; send me away that I may go to my master.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֶל-תַּאֲחֶרֹּי אֲתִי יִהְיֶה הַצֵּלִית דְּרָכֵי שְׁלַחֲוֹנִי וְאֵלְכָה לְאֹדְנִי:
57	And they said: 'We will call the damsel, and inquire at her mouth.'	וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנֶּעֱרָה וְנִשְׁאַלָהּ אֶת-פִּיהָ:
58	And they called Rebekah, and said unto her: 'Wilt thou go with this man?' And she said: 'I will go.'	וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלָכִי עִם-הָאִישׁ הַזֶּה וְתֵאמָר אֵלָיו:
59	And they sent away Rebekah their sister, and her nurse, and Abraham's servant, and his men.	וַיִּשְׁלְחוּ אֶת-רִבְקָה אַחֲתָם וְאֶת מִנְקֵתָהּ וְאֶת עֶבֶד אֲבִרְהָם וְאֶת-אֲנָשָׁיו:
60	And they blessed Rebekah, and said unto her: 'Our sister, be thou the mother of thousands of ten thousands, and let thy seed possess the gate of those that hate them.'	וַיְבָרְכוּ אֶת-רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֻתָּנוּ אַתְּ הִי לְאַלְפֵי רִבְבָה וַיִּירֶשׁ זָרְעָךְ אֶת שַׁעַר שֹׂנְאָיו:
61	And Rebekah arose, and her damsels, and they rode upon the camels, and followed the man. And the servant took Rebekah, and went his way.	וַתָּקֶם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל-הַגְּמֵלִים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת-רִבְקָה וַיֵּלֶךְ:

(54) וילינו. כל לינה שבמקרא לינת לילה אחד:

(55) ויאמר אחיה ואמה. וכתחלה היכן היה, הוא היה רונה לעבד וצא מלך והמיתו: ימים. שנה (כתובות נז:) כמו ימים תהיה גאולהו (ויקרא כה, כט) שכן נותנין לכתולה זמן י"ב חדש, לפרנס את עלמה צדקשית: או עשור. י' חדשים. ואם תאמר ימים ממש, אין דרך המצדקים לצדק דבר מועט, ואם לא תרצה, תן לנו מרובה מזה:

(57) ונשאלה את פיה. מכאן שאין משיאין את האשה חללא מדעתה (ב"ר ס, יב):

(58) ותאמר אלך. מעצמי ואף אם אינכם רוצים:

(60) את היי לאלפי רבבה. את וזרעך תקבלו אותה בזרחה שנאמר לאברהם זהר המוריה, הקרה לקרה את זרעך וגו', יהי רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא מאשה אחרת:

62	And Isaac came from the way of Beer-lahai-roi; for he dwelt in the land of the South.	וַיֵּצֵק עַל מִיתוֹהִי מִבֵּירָא דְּמִלְאָךְ קִינְמָא אִתְחַזִּי עֲלֵהּ וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאַרְץ הַנֶּגֶב:	וַיֵּצֵק בָּא מִבּוֹא בְּאֶר לַחֵי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאַרְץ הַנֶּגֶב:	62
63	And Isaac went out to meditate in the field at the eventide; and he lifted up his eyes, and saw, and, behold, there were camels coming.	וַיֵּצֵק לְשׁוֹחַ בִּשְׂדֵה לְפָנֹת עֶרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה גְמָלִים בָּאִים:	וַיֵּצֵק לְשׁוֹחַ בִּשְׂדֵה לְפָנֹת עֶרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה גְמָלִים בָּאִים:	63
64	And Rebekah lifted up her eyes, and when she saw Isaac, she alighted from the camel.	וַיִּשָּׂא רִבְקָה יָת עֵינֶיהָ וַחֲזָת יָת יֵצֵק וְאִתְרַכִּינַת מֵעַל גְּמִלָא:	וַיִּשָּׂא רִבְקָה אֶת-עֵינֶיהָ וַתֵּרָא אֶת-יֵצֵק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגְּמֵל:	64
65	And she said unto the servant: 'What man is this that walketh in the field to meet us?' And the servant said: 'It is my master.' And she took her veil, and covered herself.	וַתֹּאמֶר אֶל-הָעֶבֶד מִי-הָאִישׁ הַלֹּכֶה הַחֲלִיךְ בִּשְׂדֵה לְקִרְאָתָנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצִּיעָר וַתַּתְּכֶס:	וַתֹּאמֶר אֶל-הָעֶבֶד מִי-הָאִישׁ הַלֹּכֶה הַחֲלִיךְ בִּשְׂדֵה לְקִרְאָתָנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצִּיעָר וַתַּתְּכֶס:	65
66	And the servant told Isaac all the things that he had done.	וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד לְיֵצֵק אֵת כָּל- הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה:	וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד לְיֵצֵק אֵת כָּל- הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה:	66
67	And Isaac brought her into his mother Sarah's tent, and took Rebekah, and she became his wife; and he loved her. And Isaac was comforted for his mother.	וַיְבִאֶהָ יֵצֵק הָאֵלֶּלֶה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת-רִבְקָה וַתְּהִי-לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּנָּחֶם וַיִּנָּחֶם יֵצֵק אֶחָרִי אִמּוֹ: (פ)	וַיְבִאֶהָ יֵצֵק הָאֵלֶּלֶה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת-רִבְקָה וַתְּהִי-לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּנָּחֶם וַיִּנָּחֶם יֵצֵק אֶחָרִי אִמּוֹ: (פ)	67
XXV	And Abraham took another wife, and her name was Keturah.	וַיִּסְרַף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קֶטּוּרָה:	וַיִּסְרַף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קֶטּוּרָה:	ששי כב
2	And she bore him Zimran, and Jokshan, and Medan, and Midian, and Ishbak, and Shuah.	וַתֵּלֶד לוֹ אֶת-זִמְרָן וְאֶת-יֶקְשָׁן וְאֶת-מֶדָן וְאֶת-מִדְיָן וְאֶת-יִשְׂבָּק וְאֶת-שׁוּחַ:	וַתֵּלֶד לוֹ אֶת-זִמְרָן וְאֶת-יֶקְשָׁן וְאֶת-מֶדָן וְאֶת-מִדְיָן וְאֶת-יִשְׂבָּק וְאֶת-שׁוּחַ:	2

(62) מבוא באר לחי רואי. שהלך להציל הגר לאברהם אביו שישאנה (צ"ר, ס, יד): יושב בארץ הנגב. קרוב לאותו צד, שנאמר ויסע משם אלכרם אלכרם הנגב וישב צין קדש וצין קדש: שנאמר הגה צין קדש וצין קדש: (63) לשווח. לשון מפלה (צ"ר שס), כמו ישפך שיחו (מהלים קז, ח): (64) ותרא את יצחק. ראתה אותו דודור ותוהא (ס"א ותמהה) מפניו (צ"ר, ס, טו): ותפל. השמיטה עזמה לארץ, כמרגומו ואמרכינת, הטעה עזמה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע, כמו הטי גא כדך, ארכיני. ויט שמים (שמואל-ב, כ, י), וארכין, לשון מוטה לארץ, ודומה לו כי יפול לא יוקל (מהלים לו, כד), כלומר אם יטה לארץ לא יגיע עד הקרקע: (65) ותתכס. לשון ותמפעל, כמו וספך, וספך: (66) ויספר העבד. גלה לו נסים שנעשו לו, שקפלה לו הארץ (צ"ר, ס, טו), ושנודמנה לו רבקה בתפלות: (67) האלהה שרה אמו. ויביאה האלהה, והרי היא שרה אמו, כלומר ונעשית דוגמת שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת, היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מזויה בעיסה, וענן קשור על האלה, ומשמחה פסקו, וכשצאת רבקה חזרו (צ"ר, ס, טו): אחרי אמו. דרך ארץ, כל זמן שאמו של אדם קיימת כרוך הוא אללה, ומשמחה, הוא מתנחם באשמו: (1) קטורה. זו הגר, ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת, ושקשרה פתחה, שלא נודווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם (צ"ר סא, ד):

3 And Jokshan begot Sheba, and Dedan. And the sons of Dedan were Asshurim, and Letushim, and Leummim.	וַיִּקְשֹׁן יֶלֶד אֶת־שָׁבָא וְאֶת־דֶּדָן וַיִּבְנֶי דֶּדָן הָיוּ לְמִשְׁרֵיִן וּלְשֹׁכֵינִין וּלְלִמְמִי:	3 וַיִּקְשֹׁן יֶלֶד אֶת־שָׁבָא וְאֶת־דֶּדָן וַיִּבְנֶי דֶּדָן הָיוּ אֲשֻׁרִים וּלְטוּשִׁים וּלְלִמְמִים:
4 And the sons of Midian: Ephah, and Epher, and Hanoah, and Abida, and Eldaah. All these were the children of Keturah.	וַיִּבְנֶי מִדְיָן עִיפָה וְעִפְרָה וְחִנּוֹךְ וְאַבִּידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּיּוֹן בְּנֵי קֶטוּרָה:	4 וַיִּבְנֶי מִדְיָן עִיפָה וְעִפְרָה וְחִנּוֹךְ וְאַבִּידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קֶטוּרָה:
5 And Abraham gave all that he had unto Isaac.	וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק:	5 וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק:
6 But unto the sons of the concubines, that Abraham had, Abraham gave gifts; and he sent them away from Isaac his son, while he yet lived, eastward, unto the east country.	וּלְבָנֵי הַפִּילֻגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיִּשְׁלַחנֵם מִיִּשְׂרָאֵל מִעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדָו חַי קְדָמָה אֶל־אֶרֶץ קְדָם:	6 וּלְבָנֵי הַפִּילֻגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיִּשְׁלַחנֵם מִיִּשְׂרָאֵל מִעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדָו חַי קְדָמָה אֶל־אֶרֶץ קְדָם:
7 And these are the days of the years of Abraham's life which he lived, a hundred threescore and fifteen years.	וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי אַבְרָהָם דְּחִיָּא מָאָה וְשִׁבְעִין וְחֲמִישׁ שָׁנִין:	7 וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חַי מֵאֹת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחֲמִשׁ שָׁנִים:
8 And Abraham expired, and died in a good old age, an old man, and full of years; and was gathered to his people.	וַיָּגוּעַ וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׁבַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ:	8 וַיָּגוּעַ וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׁבַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ:
9 And Isaac and Ishmael his sons buried him in the cave of Machpelah, in the field of Ephron the son of Zohar the Hittite, which is before Mamre;	וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹיו אֶל־מַעְרַת הַמְּכַפְּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִמְרָא:	9 וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹיו אֶל־מַעְרַת הַמְּכַפְּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִמְרָא:

(3) אשורים ולטושים. שם ראשי אומות. (סס ה.) ותרגום של אונקלוס אין לי לישבו על לשון המקרא, שפירש למשירין, לשון מחנה, ואל תאמר שאינו כן מפני האל"ף שאינה יסודית, הרי לנו תיבות שאין בראשם אל"ף, ונתוספה אל"ף בראשם, כמו חומת חֲנָךְ, שהוא מן גִּבֵּה רְגֻלִים, וכמו אֶסוּף שָׁמֶן, שהוא מן וְרִשְׁתָּךְ וְסִכָּךְ: ולטושים. הם בעלי אהלים, המתפזרים אנה ואנה, ונוסעים איש בזהלי אפֶדְנוֹ, וכן הוא אומר וְהָיָה גְטוּשִׁים עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ, (שמואל א ל, טז.) שכן למד"ו ור"ן מתחלפות זו זו:

(5) ויתן אברהם וגו'. אמר ר' נחמיה, צרכת דייחיקי נתן לו, שאמר לו הקב"ה לאברהם וְהָיָה צָרְכָּה, הצרכות מסורות צידך לצרך את מי שמרצה, ואברהם מסרם ליצחק:

(6) הפילגשים. חסר כתיב, שלא היתה אלא פלגש אחת (צ"ר סא, ד), היא הגר, היא קטורה. נשים בכחוצה, פלגשים בלא כחוצה, כדאמרין בסנהדרין (כא.) בנשים ופלגשים דדוד: נתן אברהם מתנות. פירשו רבותינו (סס לא.), שם טומאה מסר להם. דבר אחר, מה שניתן לו על אודות שרה, ושאר מתנות שנמנו לו, הכל נתן להם, שלא רצה ליהנות מהם:

(7) מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים. בן ק' כצנ ע', ובן ע' כצנ ה' בלא חטא:

(9) יצחק וישמעאל. מכאן שעשה ישמעאל תשובה, והוליד את יצחק לפניו, והיא שִׁיבָה טובה שנאמר באברהם (צ"ר לה),

10	the field which Abraham purchased of the children of Heth; there was Abraham buried, and Sarah his wife.	השדה אשר קנה אברהם מאת בני־חת שמה קבר אברהם ושרה אשתו:	10
11	And it came to pass after the death of Abraham, that God blessed Isaac his son; and Isaac dwelt by Beer-lahai-roi.	ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו ויגשב יצחק עם־באר לחי ראי: (פ)	11
12	Now these are the generations of Ishmael, Abraham's son, whom Hagar the Egyptian, Sarah's handmaid, bore unto Abraham.	ואלה תולדת ישמעאל בן־אברהם אשר ילדה הגר המצרית שפחת שרה לאברהם:	12
13	And these are the names of the sons of Ishmael, by their names, according to their generations: the first-born of Ishmael, Nebaioth; and Kedar, and Adbeel, and Mibsam,	ואלה שמות בני ישמעאל בשמותם לתולדתם בכר ישמעאל נבית וקדר ואדבאל ומבשם:	13
14	and Mishma, and Dumah, and Massa;	ומשמע ודומה ומשא:	14
15	Hadad, and Tema, Jetur, Naphish, and Kedem;	חדד ותימא יטור נפיש וקדמה:	15
16	these are the sons of Ishmael, and these are their names, by their villages, and by their encampments; twelve princes according to their nations.	אלה הם בני ישמעאל ואלה שמותם בחדריהם ובטירתם שנים־עשר נשיאם לאמתם:	16
17	And these are the years of the life of Ishmael, a hundred and thirty and seven years; and he expired and died; and was gathered unto his people.	ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלושים שנה ושבע שנים ויגוע וימת ויאסף אל־עמיו:	17

(יז):

(11) ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו'. נסמו תנחומי אזלים (סוטה יד.). דבר אחר, אף על פי שמסר הקדוש צרוך הוא את הזכרות לאברהם, נתיירא לצרך את יצחק, מפני שזפה את עשו יואל ממנו, אמר, יצא בעל הזכרות ויצרך את אשר ייטב בעיניו, וזא הקצ"ה וזכרו:

(13) בשמותם לתולדותם. סדר לידתן זה אחר זה:

(16) בחצריהם. כרכים שאין להם חומה. ותרגומו צפאחיהון, שהם מפוצחים, לשון פתיחה, כמו פלחו ורננו (תהלים נח, ז):

(17) ואלה שני חיי ישמעאל וגו'. אמר רבי חייא בר אבא, למה נמנו שנותיו של ישמעאל, כדי לייחס זהם שנותיו של יעקב, משנותיו של ישמעאל למדנו, ששם יעקב בבית עבר י"ד שנה כשפירש מאביו, קודם שזא אלל לבן, שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל, שנאמר וילך עשו אל ישמעאל וגו', כמו שמפורש בסוף מגלה נקראת (מגילה יז.), (ורש"י הביאו סוף פ' תולדות):

18 And they dwelt from Havilah unto Shur that is before Egypt, as thou goest toward Asshur: over against all his brethren he did settle. **ק"ה**
וַיִּשְׁכְּנוּ מִחַוִּילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאֶחָה אֲשׁוּרָה
עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נֹפֵל: (פ)

The Haftarah is I Kings 1:1 – 1:31 on page 242.

19 And these are the generations of Isaac, Abraham's son: Abraham begot Isaac. **תולדות כג**
וְאַלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־
אַבְרָהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֹת־
יִצְחָק:

20 And Isaac was forty years old when he took Rebekah, the daughter of Bethuel the Aramean, of Paddan-aram, the sister of Laban the Aramean, to be his wife. **20**
וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה
בִּקְחָתוֹ אֶת־רֵבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל
הָאֲרָמִי מִפָּדָן אֲרָם אֲחֻתִּיהָ
לְבָן הָאֲרָמִי לִזְנוּתָהּ:

21 And Isaac entreated the LORD for his wife, because she was barren; and the LORD let Himself be entreated of him, and Rebekah his wife conceived. **21**
וַיַּעֲתָר יִצְחָק לַיהוָה לְנִכְחַת
אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיַּעֲתָר לֹא
יְהוָה וַתֵּהָרֶה רֵבְקָה אִשְׁתּוֹ:

22 And the children struggled together within her; and she said: 'If it be so, wherefore do I live?' And she went to inquire of the LORD. **22**
וַיִּתְרָצוּ הַבָּנִים בְּקֶרֶבָהּ
וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶה אֲנִי
וַתִּלְךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה:

וירגע. לא נאמרה גויעה אלא צנדיקים:

(18) נפל. שכן, כמו ומדין ועמלק וכל בני קדם נופלים צעמק (שופטים ז, יז). כאן הוא אומר לשון נפילה, ולהלן אומר על פני כל אחיו יפון (בראשית טז, יז), עד שלא מת אברהם ישכון, משמת אברהם נפל:

(19) ואלה תולדות יצחק. יעקב ועשו האמורים צפרשה: אברהם הוליד את יצחק. (לאחר שקרא הקב"ה שמו אברהם אחר כך הוליד את יצחק. דבר אחר), על ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם, הוסיף לומר אברהם הוליד את יצחק, לפי שהיו ליניני הדור אמורים מאבימלך נתעצרה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעצרה הימנו, מה עשה הקב"ה, זר קלטת פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, וזה שכתב כאן יצחק בן אברהם (היה), שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק:

(20) בן ארבעים שנה. שהרי כשנא אברהם מהר המוריה נתבשר שנולדה רבקה, ויצחק היה בן ל"ז שנה, שהרי צו צפרק מתה שרה, ומשנולד יצחק עד העקידה שמתה שרה ל"ז שנה, דעת ז' היתה כשנולד יצחק, וכת קכ"ז כשמתה, שנאמר ויהיו שני שָׁרָה וגו', הרי ליצחק ל"ז שנים, וצו צפרק נולדה רבקה, המתין לה עד שמהא ראיה לביאה ג' שנים, ונשאה: בת בתואל מפדן ארם אחות לבן. וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם, אלא להגיד שצחה, שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומהאנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם: מפדן ארם. על שם ששני ארם היו, ארם נהרים וארם נוצה, קורא אותו פדן, לשון גמל צקר, תרגום, פדן תורין, ויש פותרין פדן ארם כמו שָׁרָה אֶרֶם, שנלשון ישמעאל קורין לשדה פדן:

(21) ויעתר. הרצה והפציר בתפלה: ויעתר לו. נתפטר ונתפיים ונתפחה לו. ואומר אני, כל לשון עתר, לשון הפצרה ורצוי הוא, וכן ויעתר ענן הקטרת (יחזקאל ט, יא), מרצית עליה העשן. וכן והעשקשקש עלי דגריקס (שם לה, יג), וכן ונעשקרות גשיות שגא (משלי כו, ו), דומות למרובות והנס למשא, אנקרישר"א בלע"ז: לנכח אשתו. זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת: ויעתר לו. לו ולא לה, שאין דומה תפלת זדיק בן רשע לתפלת זדיק בן זדיק (יצמות סד), לפיכך לו ולא לה:

23	And the LORD said unto her: Two nations are in thy womb, And two peoples shall be separated from thy bowels; And the one people shall be stronger than the other people; And the elder shall serve the younger.	וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי (כ) גֵּיִים [ק' גוֹיִם] בְּבֶטְנְךָ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֶּעֶיךָ יִפְרְדּוּ וְלֹאִם מִלֹּאִם יֵאָמֵץ וְרֵב יַעֲבֹד צָעִיר: לְזָעִירָא:	לוי
24	And when her days to be delivered were fulfilled, behold, there were twins in her womb.	וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לֵלְדֶת וְהִנֵּה תִּיּוֹמִין בְּמִעְהָא:	24
25	And the first came forth ruddy, all over like a hairy mantle; and they called his name Esau.	וַיָּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כָלוּ כְּאֶדְרֶת שַׁעַר וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: עֵשָׂו:	25
26	And after that came forth his brother, and his hand had hold on Esau's heel; and his name was called Jacob. And Isaac was threescore years old when she bore them.	וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וַיִּדּוּ אַחֲזָת בְּעֶקֶב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן־שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם:	26
27	And the boys grew; and Esau was a cunning hunter, a man of the field; and Jacob was a quiet man, dwelling in tents.	וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדָע צֹיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהֳלִים:	ישראל

(22) ויתרצצו. על כרחך המקרא הזה אומר דרשני, שחסם מה היא ראייה זו, וכחז אס כן למא זה אנכי. רבותינו דרשוהו לשון ריאה, כשהיתה עוזרת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרנס לנאח, עוזרת על פתחי עכו"ם, עשו מפרנס לנאח. דבר אחר, מתרועעים זה עם זה, ומריצים צנחלת שני עולמות: ותאמר אם כן. גדול צער העצור: למא זה אנכי. מתאווה ומתפללת על הריון: ותלך לדרוש. לבית מדרשו של שם: לדרוש את ה'. שיגיד לה מה תהא צסופה: (23) ויאמר ה' לה. על ידי שליח, לשם נאמר צרוח הקדש, והוא אמר לה: שני גוים בבטנך. גיים כתיב כמו גאים, אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא צנון ולא חזרת, לא צימות החמה ולא צימות הגשמים: ושני לאמים. אין לאוס אלא מלכות: ממעיד יפרדו. מן המעים הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתומו: מלאם יאמץ. לא יסו צגדולה, כשזה קס זה נופל, וכן הוא אומר אֶלְלָה הַקֶּרֶבָה (יחזקאל כו, צ), לא נתמלאה צור אלא מחרצנה של ירושלים: (24) וימלאו ימיה. אבל צחמר כתיב ויהי צעת לדקס, שלא מלאו ימיה, כי לז' חדשים ילדתם: והנה תומם. חסר, וצחמר תאומים מלא, לפי ששניהם צדיקים, אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע: (25) אדמוני. סימן הוא שיהא שופך דמים (צ"ר סג, ח): כלו באדרת שער. מלא שער כטלית של צמר המלאה שער, פלוקיר"ל צע"ו: ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו כן, לפי שהיה נעשה ונגמר צשערו כצן שנים הרבה: (26) ואחרי כן יצא אחיו וגר. שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו, צדין היה אחוז צו לעכצו, יעקב נוצר מטיפה ראשונה ועשו מן השנייה, צא ולמד משפופרת שפיה קצרה, תן זה שתי אצנים זו תחת זו, הנכנסת ראשונה תלא אחרונה, והנכנסת אחרונה תלא ראשונה, נמצא עשו הנוצר באחרונה ילא ראשון, ויעקב שנוצר ראשונה ילא אחרון, ויעקב צא לעכצו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה, ויפטור את רחמה, ויטול את הצכורה מן הדין: בעקב עשו. סימן שאין זה מספיק לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו: ויקרא שמו יעקב. הקצ"ה, (אמר, אתם קריתון לצכוריקם שם, אף אני אקרא לצני צכורי שם, הדא הוא דכתיב ויקרא שמו יעקב). דבר אחר אציו קרא לו יעקב על שם אחיות העקב: בן ששים שנה. י' שנים משנשאה עד שנעשית צת י"ג שנה וראויה להריון, וי' שנים הללו, צפה והמתין לה, כמו שעשה אציו לשרה, כיון שלא נתעברה, ידע שהיא עקרה והתפלל עליה (יצמות סד). ושפחה לא רצה לישא, לפי שנחקדש צהר המוריה להיות עולה תמימה:

28	Now Isaac loved Esau, because he did eat of his venison; and Rebekah loved Jacob.	וַיֵּחָבֵב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו אֲרִי מִצִּידֵיהָ הָיָה אָכִיל וְרִבְקָה רַחֲמִית יֵת יַעֲקֹב:	וַיֵּאָהֵב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צִיד בָּפִיו וְרִבְקָה אֶהְבֶּת אֶת־יַעֲקֹב:	28
29	And Jacob sod pottage; and Esau came in from the field, and he was faint.	וַיַּשְׂלֵי יַעֲקֹב תַבְשִׁילָא וְעָאֵל עֵשָׂו מִן חֲקֵלָא וְהוּא מִשְׁלָהּ:	וַיֵּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיֶף:	29
30	And Esau said to Jacob: 'Let me swallow, I pray thee, some of this red, red pottage; for I am faint.' Therefore was his name called Edom.	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אֲטַעֲמִנִי כֵּעַן מִן סִמּוּקָא סִמּוּקָא הָדִין אֲרִי מִשְׁלָהּ אֲנִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמִיהָ אֶדוֹם:	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הֲלֵעִיטִנִּי נָא מִן־הָאֲדָם הָאֲדָם הַזֶּה כִּי עֵיֶף אֲנִי עַל־כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֶדוֹם:	30
31	And Jacob said: 'Sell me first thy birth right.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב זָבִין כְּיוֹם דְּלָהִי יֵת בְּכִירוּתָךְ לִי:	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מְכַרָה כְּיוֹם אֶת־בְּכִרְתְּךָ לִי:	31
32	And Esau said: 'Behold, I am at the point to die; and what profit shall the birthright do to me?'	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הָאֲנִי אֲנִי אֲזִיל לְמָוֶת וְלָמָּה דָּנִן לִי בְּכִירוּתָא:	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אֲנִי הוֹלֵךְ לְמָוֶת וְלָמָּה־יִהְיֶה לִי בְּכִרְהָ:	32
33	And Jacob said: 'Swear to me first'; and he swore unto him; and he sold his birthright unto Jacob.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב קִיִּים לִי כְיוֹם דְּלָהִי וְקִיִּים לִיָּהּ וְזָבִין יֵת בְּכִירוּתִיהָ לְיַעֲקֹב:	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הֲשַׁבְּעָה לִי כְיוֹם וַיִּשָּׁבַע לּוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכִרְתּוֹ לְיַעֲקֹב:	33

(27) ויגדלו הנערים ויהי עשו. כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים צמעשיהם, ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני י"ג שנה, זה פורש לצמי מדרשות וזה פורש לעבודת אליילים (תנחומא תלד ד): יודע ציד. לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושאלו, אלא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות: איש שדה. כמשמעו, אדם בטל, וזודה בקשתו חיות ועופות: הם. אינו זקי ככל אלה, אלא כלבו כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם: יושב אהלים. אהלו של שם ואהלו של עזר:

(28) בפיו. כתרגומו בפיו של יצחק. ומדרשו, בפיו של עשו, שהיה גד אוחו ומרמהו דדבריו:

(29) ויזד. לשון זישול כתרגומו: והוא עיף. צרציה (צ"ר סג, יצ), כמה דתימא כי עיפה נפשי להקדים (ירמיה ד, לא): (30) הליעטני. אפתח פיו שפוך הרצה לתוכה, כמו ששנינו, אין אוצסין את הגמל אצל מלעיטין אותו: מן האדום האדום. עדשים אדומות, ואותו היום מת אברהם, שלא יראה את עשו בן זנו יואל למצות רעה, ואין זו שיצה טובה שהצמיחו הקב"ה, לפיכך קצר הקב"ה ה' שנים משנותיו, שיצחק חי ק"פ שנה, וזה קע"ה שנה, וזישל יעקב עדשים להצרות את האצל, ולמה עדשים שדומות לגלגל, שהאצלות גלגל החוזר בעולם. (ועוד מה עדשים אין להם פה, כך האצל אין לו פה, שאסור לדבר, ולפיכך המנהג להצרות את האצל בתחלת מאכלו זינים, שהם עגולים ואין להם פה, כך אצל אין לו פה, כדאמרין צמועד קטן (כא:). אצל, כל שלשה ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם, וכל שכן שאינו שואל בתחלה, מג' ועד ז' משיב ואינו שואל וכו', ברש"י (ישן):

(31) מכרה כיום. כתרגומו כיום דילהן, כיום שהוא צרור, כך מכור לי מכירה צרורה: בכרתך. לפי שהעבודה צרכורה, אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה:

(32) הגה אנכי הולך למות. (מתנודדת והולכת היא הצכורה, שלא תהא כל עת העבודה צרכורה, כי שצט לוי יטול אותה. ועוד) אמר עשו מה טיבה של עבודה זו, אמר לו כמה אהירות ועונשין ומיתות תלוין בה, כאותה ששנינו (סנהדרין כב:), אלו הן שצמיחה, שמוי יין ופרועי ראש, אמר, אני הולך למות על ידה, אם כן מה חפץ לי בה:

34	And Jacob gave Esau bread and pottage of lentils; and he did eat and drink, and rose up, and went his way. So Esau despised his birthright.	וַיַּעֲקֹב יִתֵּן לְעֵשָׂו לֶחֶם וְנִזְיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׂתֶּה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֹז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרֶה: (פ) וַיַּעֲקֹב יִהְיֶה רָעֵב בְּאֶרֶץ מִלְכָּד הָרָעֵב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בְיָמָיו אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גֶּרָרָה:	34
XXVI	And there was a famine in the land, beside the first famine that was in the days of Abraham. And Isaac went unto Abimelech king of the Philistines unto Gerar.	וַהֲיָה כַּפְּנָא בְּאֶרֶעָא בְּרַ מַּכְּפָנָא קַדְמָאָה דְּהָנָה בְּיוֹמָי אַבְרָהָם וַאֲזַל יִצְחָק לְנָת אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶכָא דְּפְלִשְׁתָּי לְגֶרָר:	XXVI
2	And the LORD appeared unto him, and said: 'Go not down unto Egypt; dwell in the land which I shall tell thee of.	וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיִךְ תֵּרַד מִצְרַיִם שָׁכֵן בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:	2
3	Sojourn in this land, and I will be with thee, and will bless thee; for unto thee, and unto thy seed, I will give all these lands, and I will establish the oath which I swore unto Abraham thy father;	גֹּוֹר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאֲנִי־עִמָּךְ וְאֶבְרַכְךָ כִּי־לָךְ וּלְיִרְעֶךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצַת הָאֵל וְהַקְמַתִי אֶת־הַשְּׁבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אֲבִיךָ:	3
4	and I will multiply thy seed as the stars of heaven, and will give unto thy seed all these lands; and by thy seed shall all the nations of the earth bless themselves;	וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זֶרְעֶךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְיִרְעֶךָ אֶת־כָּל־הָאֲרָצַת הָאֵל וְהִתְבְּרָכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל־גּוֹיֵי הָאָרֶץ:	4
5	because that Abraham hearkened to My voice, and kept My charge, My commandments, My statutes, and My laws.'	עָקֹב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקוֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי:	5
6	And Isaac dwelt in Gerar.	וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בְּגֶרָר:	שני

(34) ויבז עשו. העיד הכתוב על רשעו שביזה עבודתו של מקום:
(2) אל תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אציו צימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה, שאתה עולה מממה, ואין חוצה לארץ כדאי לך:
(3) האל. כמו האלה:
(4) והתברכו בזרעך. אדם אומר לבנו יהא זרעך כזרעו של יצחק, וכן בכל המקרא, וזה אב לכולן, צד יצחק ישראל לאמר ישימך וגו', ואף לענין הקללה מנינו כן, והיטה האשפה לאלה, שהמקלל שונאו אומר תהא כפלונית, וכן והנחתם שמקסם לשבועה לזכירי (ישעיה סה, טו), שהנשבע אומר, אהא כפלוני אם עשיתי כך וכך:
(5) שמע אברהם בקולי. כשנסיטי אותו: וישמור משמרת. גזרות להרחקה על אזהרות שבתורה, כגון שניות לעריות (יבמות כא), ושבות לשבת: מצותי. דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להטוות, כגון גזל ופשיות דמים: חקותי. דברים שיר הרע ואומות העולם משיצין עליהם, כגון אכילת חזיר ולבישת שטטן, שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחקומיו על עבדיו: ותורת. להביא תורה שבעל פה, הלכה למשה מסיני:

<p>7 And the men of the place asked him of his wife; and he said: 'She is my sister'; for he feared to say: 'My wife'; 'lest the men of the place should kill me for Rebekah, because she is fair to look upon.'</p>	<p>וַיִּשְׁאָלוּ אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֶחָתִי הוּא כִּי יֵרָא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶן-יַהַרְגֵנִי אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם עַל-רֵבְקָה כִּי-טוֹבַת מְרֵאָה הִוא:</p>	<p>7 וַיִּשְׁאָלוּ אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֶחָתִי הוּא כִּי יֵרָא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶן-יַהַרְגֵנִי אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם עַל-רֵבְקָה כִּי-טוֹבַת מְרֵאָה הִוא:</p>
<p>8 And it came to pass, when he had been there a long time, that Abimelech king of the Philistines looked out at a window, and saw, and, behold, Isaac was sporting with Rebekah his wife.</p>	<p>וַיְהִי כִּד סָגִיאוּ לִיהַ תַּמָּן יוֹמִיא וְאַסְתִּכִּי אַבִּימֶלֶךְ מִלְכָּא דְּפִלְשְׁתִּיא מִן חֶרְפָּא וַחֲזָא וְהָא יִצְחָק מְחַיֵּיד עִם רֵבְקָה אֶתְתִּיהָ:</p>	<p>8 וַיְהִי כִּי אָרְכוּ-לּו שָׁם הַיָּמִים וַיִּשְׁקֹף אַבִּימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעֵד הַחֲלוֹן וַיֵּרָא וְהִנֵּה יִצְחָק מִצְחֹק אֶת רֵבְקָה אִשְׁתּוֹ:</p>
<p>9 And Abimelech called Isaac, and said: 'Behold, of a surety she is thy wife; and how saidst thou: She is my sister?' And Isaac said unto him: 'Because I said: Lest I die because of her.'</p>	<p>וַיִּקְרָא אַבִּימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַאֲמַר בְּרַם הָא אֶתְתָּךְ הִיא וְאִיכְדִין אֶמְרֵת אֶחָת הִיא וַאֲמַר לִיהַ יִצְחָק אֲרִי אֶמְרִית דְּלִמָּא אֶתְקַטִּיל עֲלֶיהָ:</p>	<p>9 וַיִּקְרָא אַבִּימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אֵךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאִיךְ אֶמְרֵת אֶחָתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אֶמְרֵתִי פֶן-אָמוּת עָלֶיהָ:</p>
<p>10 And Abimelech said: 'What is this thou hast done unto us? one of the people might easily have lain with thy wife, and thou wouldst have brought guiltiness upon us.'</p>	<p>וַאֲמַר אַבִּימֶלֶךְ מָא דָּא עֲבַדְתָּ לָנָא כְּזָעִיר פֶּן שְׂכִיב דְּמִיחַד בְּעֵמָא יָת אֶתְתָּךְ וְאִיתִיחָא עֲלֵנָא חוּבָא:</p>	<p>10 וַיֹּאמֶר אַבִּימֶלֶךְ מַה-זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ כְּמַעַט שְׁכַב אֶחָד הָעָם אִתְּ אִשְׁתְּךָ וַהֲבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם:</p>
<p>11 And Abimelech charged all the people, saying: 'He that toucheth this man or his wife shall surely be put to death.'</p>	<p>וּפְקִיד אַבִּימֶלֶךְ יָת כָּל עַמָּא לְמִימַר דִּינְזִיק לְגוּבְרָא הָדִין וְלֶאֱתִיתִיהָ אֶתְקַטִּיל וְיִתְקַטִּיל:</p>	<p>11 וַיִּצְוּ אַבִּימֶלֶךְ אֶת-כָּל-הָעָם לֵאמֹר הִנֵּנִי בְּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת:</p>
<p>12 And Isaac sowed in that land, and found in the same year a hundred-fold; and the LORD blessed him.</p>	<p>וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְעָא הַהִיא וַאֲשַׁכַּח בִּשְׁתָּא הַהִיא עַל חַד מֵאָה בְּדִשְׁעָרוּהִי וּבְרַכִּיהָ יי:</p>	<p>12 וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְצָא הַהִיא וַיִּמְצָא בִשְׁנָה הַהִיא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:</p>
<p>13 And the man waxed great, and grew more and more until he became very great.</p>	<p>וַיִּבָּא גוֹבְרָא וַאֲזַל אֲזִיל סָגִי וַיְרִבֵּי עַד דְּרַבָּא לַחֲדָא:</p>	<p>שְׁלִישִׁי וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיִּלְד הַלֹּדֶד וַיְגַדַּל עַד כִּי-גָדַל מְאֹד:</p>

- (7) לאשתו. על אשתו, כמו אמרי לי אחי הוא (בראשית כ, יג):
- (8) כי ארכו. אמר, מעתה אין לי לדאוג, מאחר שלא אנסה עוד עכשיו, ולא נזהר להיות נשמר: וישקף אבימלך וגו'. שראהו משמש מטתו:
- (10) אחד העם. המיוחד צעם, זה המלך: והבאת עלינו אשם. אם שכנ, כצר הצאת אשם עלינו:
- (12) בארץ ההיא. אף על פי שאינה חסודה כארץ ישראל ענמה, כארץ שצעת הגוים (צ"ר סד, ו): בשנה ההוא. אף על פי שאינה כמקנה, שהיתה שנת רעבון (שם): בארץ ההיא בשנה ההיא. שניהם למה, לומר שהארץ קשה והשנה קשה: מאה שערים. שאמדה כמה ראוייה לעשות, ועשתה על אחת שאמדה, מאה. ורצונו אמרו, אומדן זה למעשרות היה:
- (13) כי גדל מאד. שהיו אומרים וזל פרדותיו של יצחק, ולא כספו וזהו של אבימלך (צ"ר סד, ז):

14	And he had possessions of flocks, and possessions of herds, and a great household; and the Philistines envied him.	וַיְהִי־לּוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וְעֶבְדָּה רַבָּה וַיִּקְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים׃	וַהֲנִה לִיָּה גִיתִי עֲנָא וְגִיתִי תוֹרִי וְעֶבְדָּה סְגִי וְקִנְיָא בֵּיהּ פְּלִשְׁתָּאִי׃
15	Now all the wells which his father's servants had digged in the days of Abraham his father, the Philistines had stopped them, and filled them with earth.	וְכָל־תְּבָאֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עֲבָדֵי אָבִיו בְּיָמֵי אֲבֹתָהֶם אָבִיו סָתְמוֹם פְּלִשְׁתִּים וַיִּמְלְאוּם עֹפָר׃	וְכָל בִּירֵי דְחִפְרוּ עֲבָדֵי אָבוּהִי בְּיָמֵי אֲבֹתָהֶם אָבוּהִי טְמוּנִין פְּלִשְׁתָּאִי וּמְלֻנִין עֲפָרָא׃
16	And Abimelech said unto Isaac: 'Go from us; for thou art much mightier than we.'	וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עֲצָמֶת מִמֶּנּוּ מְאֹד׃	וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק אֵינִיל מֵעִמָּנָא אֲרִי תְקִיפָתָא מִנָּנָא לַחֲדָא׃
17	And Isaac departed thence, and encamped in the valley of Gerar, and dwelt there.	וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנֶחֱל־גֶרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם׃	וַאֲזַל מִתַּמֶּן יִצְחָק וּשְׂרָא בְּנֶחֱלָא דְגֶרָר וַיִּתֵּיב תַּמֶּן׃
18	And Isaac digged again the wells of water, which they had digged in the days of Abraham his father; for the Philistines had stopped them after the death of Abraham; and he called their names after the names by which his father had called them.	וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפְּרוּ אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְּיָמֵי אֲבֹתָהֶם אָבִיו וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אֲבֹתָהֶם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו׃	וְתֵב יִצְחָק וַחֲפָר יֵת בִּירֵי דְמִיָּא דְחִפְרוּ בְּיָמֵי אֲבֹתָהֶם אָבוּהִי וְטְמוּנִין פְּלִשְׁתָּאִי בְּתַר דְּמִית אֲבֹתָהֶם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמֵהֶן כַּשֵּׁמֵהֶן דְּהִוָּה קָרִי לָהֶן אָבוּהִי׃
19	And Isaac's servants digged in the valley, and found there a well of living water.	וַיַּחְפְּרוּ עֲבָדֵי־יִצְחָק בְּנֶחֱל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים׃	וַחֲפְרוּ עֲבָדֵי יִצְחָק בְּנֶחֱלָא וַאֲשָׁפְחוּ תַמֶּן בִּיר דְּמִיִּין נְבִיעִין׃
20	And the herdmen of Gerar strove with Isaac's herdmen, saying: 'The water is ours.' And he called the name of the well Esek; because they contended with him.	וַיִּרְיבוּ רֹעֵי גֶרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֶשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ׃	וַנְּצוּ רִעּוּתָא דְּגֶרָר עִם רִעּוּתָא דְּיִצְחָק לְמִימַר דִּילְנָא מִיָּא וַיִּקְרָא שְׁמָהּ דְּבִירָא עֶשֶׂק אֲרִי אֶתְעַסְקוּ עִמֵּיהּ׃
21	And they digged another well, and they strove for that also. And he called the name of it Sitnah.	וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיִּרְיבוּ גַם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׁטְנָה׃	וַחֲפְרוּ בִיר אַחֲרִי וַנְּצוּ אַף עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׁטְנָה׃

- (14) ועבדה רבה. פעולה רבה, צלשון לע"ז אוצרוינ"א, עבודה משמע עבודה אחת, עבדה משמע פעולה רבה:
 (15) סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקלה הם לנו מפני הגייסות הצאות עלינו. טמונין פלשתאי, לשון סתימה, וצלשון החלמוד מטמטס את הלב:
 (17) בנחל גרר. רחוק מן העיר:
 (18) וישב ויחפר. את הצארות אשר חפרו בימי אברהם אביו, ופלשתים סתמום קודם שנסע יצחק מגרר, חזר וחפרן:
 (20) עשק. ערעור: כי התעשקו עמו. נחעשקו עמו עליה צמריצה וערעור:
 (21) שטנה. נושננ"ט (מלה נושנת). הינדערונג שטערונג):

22	And he removed from thence, and digged another well; and for that they strove not. And he called the name of it Rehoboth; and he said: 'For now the LORD hath made room for us, and we shall be fruitful in the land.'	וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עָתָה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וַפְּרִינוּ בְּאֶרֶץ: וְסָלִיק מִתְמֵן לְבֵּאֵר שָׁבַע:	22
23	And he went up from thence to Beer-sheba.	וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע:	רביעי
24	And the LORD appeared unto him the same night, and said: 'I am the God of Abraham thy father. Fear not, for I am with thee, and will bless thee, and multiply thy seed for My servant Abraham's sake.'	וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אַבְרָהָהּ אֶל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אֲנִי וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְבִּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בְּעִבּוֹר אַבְרָהָם עֲבָדִי: וְאִתְּגַלִּי לִיהּ יְיָ בַּלַּיְלָה הַהוּא וַאֲמַר אָנָּה אֱלֹהִים דְּאַבְרָהָם אַבְרָהָהּ לֹא תִדְחַל אֲרִי בְּסַעֲדָךָ מִיָּמַי וְאַבְרָכְנֶךָ וְאִסְגִּי יֵת בְּנֶךָ בְּדִיל אַבְרָהָם עֲבָדִי:	24
25	And he builded an altar there, and called upon the name of the LORD, and pitched his tent there; and there Isaac's servants digged a well.	וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיִּט־שָׁם אֹהֶלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם עֲבָדֵי־יִצְחָק בְּאֵר: וּבְנָא תְמֵן מִדְּבָחָא וְצִלִּי בְּשֵׁמָא דִּי וּפְרָסִיָּה תְמֵן לְמִשְׁכְּנִיהָ וּכְרוּ תְמֵן עֲבָדֵי יִצְחָק בִּירָא:	25
26	Then Abimelech went to him from Gerar, and Ahuzzath his friend, and Phicol the captain of his host.	וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגֶּרָר וְאַחֲזָת מַרְעִיָּהּ וּפִיכֹל שֹׁר־ צָבָאוֹ: וְאִבְימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגֶּרָר וְסִיעַת מִרְחֻמוֹהִי וּפִיכֹל רֶב חֵילֶיהָ:	26
27	And Isaac said unto them: 'Wherefore are ye come unto me, seeing ye hate me, and have sent me away from you?'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מֵדֹעַ בְּאַתֶּם אֵלַי וְאַתֶּם שֹׂנְאֵתֶם אֹתִי וַתִּשְׁלַחֵנִי מֵאַתְכֶּם: וַאֲמַר לָהֶן יִצְחָק מֵדִין אַתִּיתֶן לֹתִי וְאַתֶּן סְנִיתֶן יָתִי וְשִׁלַּחֲתוּנִי מִלֹּתְכֶן:	27
28	And they said: 'We saw plainly that the LORD was with thee; and we said: Let there now be an oath betwixt us, even betwixt us and thee, and let us make a covenant with thee;	וַיֹּאמְרוּ רְאוּ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה עִמָּךְ וְנֹאמַר תְּהִי נָא אֵלֶּה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינוֹנוּ וּבֵינוֹךְ וְנִכְרַתָּה בְרִית עִמָּךְ: וַאֲמָרוּ מִחֻזָּא חֲזִינוּ אֲרִי הָיָה מִיָּמָךְ דִּי בְּסַעֲדָךְ וְנֹאמְרָנָא תִּתְקִיִּים כְּעֵן מוֹמְתָא דְהָנֹת בֵּין אַבְרָהָמָא בֵּינוֹנָא וּבֵינוֹךְ וְנִגְזַר קִיָּם עִמָּךְ:	28

(22) ופרינו בארץ כתרומנו וניפוש צארעא:

(26) ואחזת מרעהו. כתרומנו וסיעת מרחמוהי, סיעת מאוהבי. ויש פותרין מרעהו מ' מ'סוד הטיבה (צ"ר סד, ט), כמו שלשים מרעים (שופטים יד, יא), דשמעון, כדי שטהיה טיבת ואחוזת דצוקה, אבל אין דרך ארץ לדבר על המלכות כן, סיעת אוהביו, שאם כן כל סיעת אוהביו הולך עמו, ולא היה לו אלא סיעת אחת של אוהבים, לכן יש לפותרו כלשון הראשון. ואל תחמה על מ"ו של אחזת, ואף על פי שאינה טיבה סמוכה, יש דוגמתה במקרא עֲנָתָה מֶלֶךְ (העל"ם, יג), וְשָׂרָת וְלֹא מֵיָּן (ישעיה נא, כא): אחזת. לשון קביצה ואגודה, שנאחזין יחד:

(28) ראו ראינו. ראו צאצאין ראינו כך: תהי נא אלה בינותינו וגו'. האלה אשר צינותינו מימי אביך, תהי גם עתה צינינו וציניך:

29	that thou wilt do us no hurt, as we have not touched thee, and as we have done unto thee nothing but good, and have sent thee away in peace; thou art now the blessed of the LORD.'	אם־תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נִגְעָנוּךְ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמָּךְ רָק־טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם אֵתָה עִתָּה בְּרוּךְ יְהוָה:	אם תַּעֲבִיד עִמָּנָא בִּישָׁא כְּמָא דְלֹא אֲנִיִּיקְנָךְ וְכְמָא דְעַבְדְּנָא עִמָּךְ לְחֹד טָב וְשִׁלְחְנָךְ בְּשָׁלָם אֶתְ כָּעַן בְּרִיקָא דִּי:
30	And he made them a feast, and they did eat and drink.	וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:	וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתִּיא וְאָכְלוּ וּשְׁתִּיאוּ:
31	And they rose up betimes in the morning, and swore one to another; and Isaac sent them away, and they departed from him in peace.	וַיִּשְׁכְּבוּ בַבֹּקֶר וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיִּשְׁלַחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאֵתוֹ בְּשָׁלוֹם:	וְאֶקְדִּימוּ בְּצַפְרָא וְקִיִּימוּ גִבְר לְאָחוּהִי וְשִׁלְחֲנוֹן יִצְחָק וְאָזְלוּ מִלְּוִתִּיה בְּשָׁלָם:
32	And it came to pass the same day, that Isaac's servants came, and told him concerning the well which they had digged, and said unto him: 'We have found water.'	וַיָּהִיו בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עֲבָדָיו יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֲדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מַיִם:	וַהֲוָה בְּיוֹמָא הַהוּא וְאָתוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַחֲוִיאוּ לֵיהּ עַל עֵיסַק בִּיקָא דְחִפְרוּ וַאֲמָרוּ לֵיהּ אֲשַׁכְחָנָא מַיָּא:
33	And he called it Shibah. Therefore the name of the city is Beer-sheba unto this day.	וַיִּקְרָא אֹתָהּ שְׁבַעַה עַל־בֶּן שָׁמָּה הָעִיר בְּאֵר שְׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (ס)	וַקְרָא יְתָה שְׁבַעַה עַל בֶּן שָׁמָה דְקָרְתָּא בְּאֵר שְׁבַע עַד יוֹמָא הַדִּין:
34	And when Esau was forty years old, he took to wife Judith the daughter of Beeri the Hittite, and Basemath the daughter of Elon the Hittite.	וַיְהִי עָשׂוּ בֶן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בִּתּוֹ בְּאֵרֵי הַחִתִּי וְאֶת־בַּשְׁמַת בִּתּוֹ אֵילֹן הַחִתִּי:	וַהֲוָה עָשׂוּ בֶר אַרְבַּעִין שָׁנִין וַיִּסְיב אֶתְתָּא יְתָהּ יְהוּדִית בִּתּוֹ בְּאֵרֵי חִתָּאָה וְיְתָהּ בַּשְׁמַת בִּתּוֹ אֵילֹן חִתָּאָה:
35	And they were a bitterness of spirit unto Isaac and to Rebekah.	וַתְּהִינָּן מֵרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרֵבְקָה: (ס)	וַהֲוָה מִסְרָבִן וּמְרָגָזִן עַל מִימְרָא יִצְחָק וְרֵבְקָה:
XXVII	And it came to pass, that when Isaac was old, and his eyes were dim, so that he could not see, he called Esau his elder son, and said unto him: 'My son'; and he said unto him: 'Here am I.'	וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתְּכַהֵין עֵינָיו מִרָאָת וַיִּקְרָא אֶת־עָשׂוּ בְּנֵוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנְנִי:	וַהֲוָה כְּד סִיב יִצְחָק וְכַהֲוָה עֵינֵהִי מִלְּמַחְזֵי וַקְרָא יְתָהּ עָשׂוּ בְּרִיָּה רַבָּא וַאֲמָר לֵיהּ בְּרִי וַאֲמָר לֵיהּ הָאֲנָא:

(29) לא נגענוך. כשאמרנו לך לך מעמנו: אתה. גם אתה (ס"א עתה) עשה לנו כמו כן: (33) שבעה. על שם הצריח:

(34) בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחזיר, שנאמר וַיִּקְרַם מִנֶּה פִּזִּיר מִעַר (תהלים פ, יד), החזיר הזה, כשהוא שוכן פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור, כך אלו גזולים וחומסים, ומרמים ענמם כשרים. כל מ' שנה היה עשו נד נשים מתחת יד בעליהן, ומענה אותם, כשהיה בן מ', אחר, אצא בן מ' שנה נשא אשה, אף אני כן:

(35) מורת רוח. לשון המראת רוח, כמו ממרים הַיִּיָּס (דברים ט, כד), כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון: לַיִּצְחָק וּלְרֵבְקָה. שהיו עוזדות עצודת אלילים (ב"ר סה, ד):

(1) ותכדין. צעשן של אלו, (שהיו מעשנות ומקמירות לעבודת אלילים). דבר אחר, כשנעקד על גבי המזבח, והיה אצוי

2	And he said: 'Behold now, I am old, I know not the day of my death.	וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקְנָתִי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי: וְאָמַר הָא כֵּעַן סִיבִית לִית אָנָּה יָדַע יוֹם מוֹתִי:
3	Now therefore take, I pray thee, thy weapons, thy quiver and thy bow, and go out to the field, and take me venison;	וְעַתָּה שְׂאֵ־נָא כְלִיךָ תְּלִיךָ וְקִשְׁתְּךָ וְצִדְךָ וְצֹדֶה לִי וְקִשְׁתְּךָ וְצֹדֶה לִי וְצֹדֶה לִי (כ' צִידָה) [ק' צִיד]: וְכֵעַן סָב כֵּעַן זִינְךָ סִפְךָ וְקִשְׁתְּךָ וּפֹק לְחַקְלָא וְצֹד לִי צִידָא:
4	and make me savoury food, such as I love, and bring it to me, that I may eat; that my soul may bless thee before I die.'	וַעֲשֵׂה־לִּי מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְהָבִיֵּאָה לִּי וְאָכְלָה בְּעֶבֶר תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי בְּטָרֶם אָמוּת: וְעֲבִיד לִי תִבְשִׁילִין כְּמֵא דְרַחֲמִית וְאֵעִיל לִי וְאִיכֹל כְּדִיל דְּתִבְרַכְנֶךָ נַפְשִׁי עַד לֹא אָמוּת:
5	And Rebekah heard when Isaac spoke to Esau his son. And Esau went to the field to hunt for venison, and to bring it.	וְרִבְקָה שָׁמְעַת בְּדַבַּר יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לְצֹד צִיד לְהָבִיא: וְרִבְקָה שָׁמְעַת בְּדַבַּר יִצְחָק יִצְחָק עִם עֵשָׂו בְּרִיה וְאָזַל עֵשָׂו לְחַקְלָא לְמַצֵּד צִידָא לְאִיתָאָה:
6	And Rebekah spoke unto Jacob her son, saying: 'Behold, I heard thy father speak unto Esau thy brother, saying:	וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָה לֹא־אָמַר הִנֵּה שְׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר: וְרִבְקָה אָמְרָה לְיַעֲקֹב בְּרָה לְמִימַר הָא שְׁמַעִית מִן אָבוֹךָ מִמְּלִיל עִם עֵשָׂו אָחוֹךָ לְמִימַר:
7	Bring me venison, and make me savoury food, that I may eat, and bless thee before the LORD before my death.	הָבִיֵּאָה לִּי צִיד וְעֲשֵׂה־לִּי מִטְעָמִים וְאָכְלָה וְאִבְרַכְכָּה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי: אִיתָא לִי צִידָא וְעֲבִיד לִי תִבְשִׁילִין וְאִיכֹל וְאִבְרַכְנֶךָ קֳדָם יְיָ קֳדָם מוֹתִי:
8	Now therefore, my son, hearken to my voice according to that which I command thee.	וְעַתָּה בְּנִי שְׁמַע בְּקוֹלִי לֹא־אֲנִי מְצַוְנָה אִתְךָ: וְכֵעַן בְּרִי קַבִּיל מִנִּי לְמֵא דְאָנָּה מְפַקְדָא יָתְךָ:
9	Go now to the flock, and fetch me from thence two good kids of the goats; and I will make them savoury food for thy father, such as he loveth;	לֵךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִּי מִשָּׁם שְׁנֵי גִדְיֵי עֲזִים טָבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מִטְעָמִים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אֶהָב: אִיזִיל כֵּעַן לְעֵנָא וְסָב לִי מִתַּמָּן תִּרְיִן גִּדְיֵי עֲזִין טָבִין וְאֶעֱבִיד יְתְהוֹן תִּבְשִׁילִין לְאָבוֹךָ כְּמֵא דְרַחֲמִים:

רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים, וראו מלאכי השרת והיו צוכים, וירדו דמעוניהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו. דבר אחר, כדי שיטול יעקב את הזכרות: (2) לא ידעתי יום מותי. אמר רבי יהושע בן קרחה, אם מגיע אדם לפרק אבותיו, ידאג חמש שנים לפניו, וחמש לאחר כן, ויחזק היה בן ק"ג, (כי יעקב בן ס"ג כשנתצרך, דוק ברש"י סוף הסדר) אמר, שמא לפרק אמי אני מגיע, והיא בת קכ"ז מתה, והריני בן ה' שנים סמוך לפרקה. לפיכך לא ידעתי יום מותי, שמא לפרק אמי שמא לפרק אבא: (3) שא נא. לשון השחזה, באותה שנינו (בינה כח), אין משחזין את הסכין אצל משיאה על גבי חזרתה, חדד סכין ושחוט יפה שלא מאכילני ובלה (בר"ם, יג). תליך. חרצך, שדרך לתלות: וצודה לִי. מן ההפקר, ולא מן הגזל: (5) לצוד ציד להביא. מהו להביא, אם לא ימצא ציד, יביא מן הגזל: (7) לפני ה'. נרשמו, שיסכים על ידי:

10	and thou shalt bring it to thy father, that he may eat, so that he may bless thee before his death.'	וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכַל בְּעֶבֶר אֲשֶׁר יְבָרְכֶךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ:	וְתַעִיל לְאָבִיךָ וַיִּיכֹל בְּדִיל דִּיבְרָכְךָ קֶדֶם מוֹתִיהָ:
11	And Jacob said to Rebekah his mother: 'Behold, Esau my brother is a hairy man, and I am a smooth man.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עָשׂוֹ אָחִי אִישׁ שָׁעָר וְאֲנִכִּי אִישׁ חֶלֶק:	וַאֲמַר יַעֲקֹב לְרִבְקָה אִמִּיהָ הֵא עָשׂוֹ אָחִי עָשׂוֹ גִבֹּר סַעֲרָן וְאֲנִי גִבֹּר שְׁעִיעַ:
12	My father peradventure will feel me, and I shall seem to him as a mocker; and I shall bring a curse upon me, and not a blessing.'	אוֹלִי יִמְשְׁנֵנִי אָבִי וְהִיִּיתִי בְּעֵינָיו כְּמַתְעַתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בִרְכָה:	מֵאִם יִמְשְׁנֵנִי אָבִי וְאִיֶּהָ בְּעֵינָיו כְּמַתְלַעֵב וְאִתִּי עָלַי לְנֹשֶׁן וְלֹא בִרְכָן:
13	And his mother said unto him: 'Upon me be thy curse, my son; only hearken to my voice, and go fetch me them.'	וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קְלָלָתְךָ בְּנִי אֲךָ שְׁמַע בְּקוֹלִי וְלֹךְ קַח־לִי:	וַאֲמַרְתָּ לִּיהָ אִמִּיהָ עָלַי אֲתֹאמַר בְּנִיבֹאֶה דָּלָא יִיתֹן לְנֹשֶׁא עֲלֶיךָ בְּרִי בְּרִם קַבִּיל מִנִּי וְאִיזִיל סָב לִי:
14	And he went, and fetched, and brought them to his mother; and his mother made savoury food, such as his father loved.	וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אָהָב אָבִיו:	וַאֲזַל וַיִּסֵּב וְאִתִּי לְאִמִּיהָ וַעֲבַדְתָּ אִמִּיהָ תַּבְשִׁילִין כְּמֵא דְּרַחֲמִים אָבוּהִי:
15	And Rebekah took the choicest garments of Esau her elder son, which were with her in the house, and put them upon Jacob her younger son.	וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בְּגָדֵי עָשׂוֹ בְּנֵהּ הַגָּדֹל הַחֲמֹדֶת אֲשֶׁר אִתָּהּ בְּבֵית וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנֵהּ הַקָּטָן:	וַיִּסִּיבַת רִבְקָה יָת לְבוּשֵׁי עָשׂוֹ בְּרָה רַבָּא דְּכִיָּיתָא דְּעַמָּה בְּבֵיתָא וְאֶלְבִּישַׁת יָת יַעֲקֹב בְּרָה זַעֲרָא:
16	And she put the skins of the kids of the goats upon his hands, and upon the smooth of his neck.	וְאֵת עֹרֹת גִּדְּיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֻלְקֶת צִוְּאָרָיו:	וַיַּת מִשְׁכֵּי דְּגִדְּי בְּנֵי עִזִּי אֶלְבִּישַׁת עַל יָדָיו וְעַל שְׁעִיעוֹת צִוְּרִיהָ:
17	And she gave the savoury food and the bread, which she had prepared, into the hand of her son Jacob.	וַתִּתֵּן אֶת־הַמִּטְעָמִים וְאֵת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנֵהּ:	וַיִּהְבַּת יָת תַּבְשִׁילֵיא וַיָּת לְחֵמָא דְּעַבְדַּת בִּידָא דְּיַעֲקֹב בְּרָה:
18	And he came unto his father, and said: 'My father'; and he said: 'Here am I; who art thou, my son?'	וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי מִי אַתָּה בְּנִי:	וַעֲאֵל לָנֹת אָבוּהִי וַאֲמַר אָבִא וַאֲמַר הָאֲנִי מִן אֶת בְּרִי:

(9) וקח לי. משלי הם ואינם גזל, שכן כתב לה יצחק כחוצה לטמול שני גדיי עזים ככל יוס (צ"ר סה, יד): שני גדיי עזים. וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא פסח היה, האחד הקריב לפסחו, והאחד עשה מטעמים. צפרקי דרבי אליעזר: כאשר אהב. כי טעם הגדי כטעם הנצי: (11) איש שער. צעל שער: (12) ימושני. כמו ממשש צִהָרִים (דברים כח, כט): (15) החמדות. הנקיות כחרגומו דכיימא. דבר אחר שחמד אותן מן נמרוד: אשר אתה בבית. והלא כמה נשים היו לו, והוא מפקיד אלל אמו, אלא שהיה צקי צמעסיהן וחושדן:

19	And Jacob said unto his father: 'I am Esau thy first-born; I have done according as thou badest me. Arise, I pray thee, sit and eat of my venison, that thy soul may bless me.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו אֲנֹכִי עָשׂוּ בְכֹרְךָ עָשִׂיתִי כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי קוּם-נָא שֹׁבָה וְאָכְלָה מִצִּידֵי בַעֲבֹר תִּבְרַכְנִי נַפְשֶׁךָ:	19
20	And Isaac said unto his son: 'How is it that thou hast found it so quickly, my son?' And he said: 'Because the LORD thy God sent me good speed.'	וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-בְּנוֹ מִהֲרָה מִהֲרָתָ לְמָצָא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִפְנֵי:	20
21	And Isaac said unto Jacob: 'Come near, I pray thee, that I may feel thee, my son, whether thou be my very son Esau or not.'	וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב גֹּשֶׁה-נָּא וְאִמְשֶׁךְ בְּנִי הֲאֵתָה זֶה בְּנִי עָשׂוּ אִם-לֹא:	21
22	And Jacob went near unto Isaac his father; and he felt him, and said: 'The voice is the voice of Jacob, but the hands are the hands of Esau.'	וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל-יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשְׁהוּ וַיֹּאמֶר הִקְלָ קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יָדַי עָשׂוּ:	22
23	And he discerned him not, because his hands were hairy, as his brother Esau's hands; so he blessed him.	וְלֹא חִכְּרוּ כִּי-הֵיוּ יָדָיו כִּידֵי עָשׂוּ אֲחִיו שְׁעָרָתָ וַיְבָרְכֵהוּ:	23
24	And he said: 'Art thou my very son Esau?' And he said: 'I am.'	וַיֹּאמֶר אֵתָה זֶה בְּנִי עָשׂוּ וַיֹּאמֶר אָנִי:	24
25	And he said: 'Bring it near to me, and I will eat of my son's venison, that my soul may bless thee.' And he brought it near to him, and he did eat; and he brought him wine, and he drank.	וַיֹּאמֶר הַגִּשָּׁה לִי וְאָכְלָה מִצִּיד בְּנִי לִמְעַן תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי וַיִּגַּשׁ-לּוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ:	25
26	And his father Isaac said unto him: 'Come near now, and kiss me, my son.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גֹּשֶׁה-נָּא וְשָׁקָה-לִּי בְּנִי:	26
27	And he came near, and kissed him. And he smelled the smell of his raiment, and blessed him, and said: See, the smell of my son Is as the smell of a field which the LORD hath blessed.	וַיִּגַּשׁ וַיִּשָּׁק-לּוֹ וַיַּרְחַ אֶת-רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רָאֵה רֵיחַ בְּנִי כְרִיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בָּרַךְ יְהוָה:	27

(19) אנכי עשו בכרך. אנכי המציא לך, ועשו הוא ציורך: עשיתי. כמה דברים, כאשר דברת אלי: שבה. לשון מיסג על השלחן, לכן מתורגם אסתחר:

(21) גשה נא ואמשך. אמר יצחק בלבו, אין דרך עשו להיות שם שמים שגור צפיו, וזה אמר כי הקרה ה' אלהיך:

(22) קול יעקב. שמדבר בלשון מחנונים, קוס נא, אזל עשו בלשון קטטוריא דבר, יקוס אזי:

(24) ויאמר אני. לא אמר אני עשו, אלא אני:

28	So God give thee of the dew of heaven, And of the fat places of the earth, And plenty of corn and wine.	וַיִּתֵּן-לָךְ הָאֱלֹהִים מִטֵּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֵב דָּגָן וְתִירָשׁ:	ששי כה
29	Let peoples serve thee, And nations bow down to thee. Be lord over thy brethren, And let thy mother's sons bow down to thee. Cursed be every one that curseth thee, And blessed be every one that blesseth thee.	יַעֲבֹדוּךָ עַמִּים (כ' וישתחו) וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ לְאֻמִּים הִנֵּה גִבֹּר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אִמְךָ אֲרֻכָּיךָ אֲרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ:	29
30	And it came to pass, as soon as Isaac had made an end of blessing Jacob, and Jacob was yet scarce gone out from the presence of Isaac his father, that Esau his brother came in from his hunting.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלָה יִצְחָק לְבָרְכָהוּ אֶת-יַעֲקֹב וַיְהִי אֵד יֵצֵא יֵצֵא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצִּידוֹ:	30
31	And he also made savoury food, and brought it unto his father; and he said unto his father: 'Let my father arise, and eat of his son's venison, that thy soul may bless me.'	וַיַּעַשׂ גַּם-הוּא מִטַּעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקָם אָבִי וְיֹאכֵל מִצִּיד בְּנִי בַעֲבָר תְּבָרְכֵנִי נַפְשִׁיךָ:	31
32	And Isaac his father said unto him: 'Who art thou?' And he said: 'I am thy son, thy first-born, Esau.'	וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי-אַתָּה וַיֹּאמֶר אָנֹכִי בְרָךְ בּוֹכְרְךָ עֹשֹׂו:	32
33	And Isaac trembled very exceedingly, and said: 'Who then is he that hath taken venison, and brought it me, and I have eaten of all before thou camest, and have blessed him? yea, and he shall be blessed.'	וַיַּחְרֹד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד-מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי-אַפּוֹא הוּא הֶעֱד-צִיד וַיָּבֵא לִי וְאָכַל מִכָּל בְּטָרִם תְּבוֹא וַאֲבָרְכֶהוּ גַם-בְּרוּךְ יִהְיֶה:	33

(27) וירח וגו'. והלא אין ריח רע יותר משטף העזים, אלא מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן: כריח שדה אשר ברכו ה'. שנתן צו ריח טוב, וזה שדה תפוחים, כן דרשו רז"ל:

(28) ויתן לך. יתן ויחזור ויתן (צ"ר סו, ג). ולפי פשוטו מוסב לענין הראשון, ראה ריח בני שנתן לו הקצ"ה, כריח שדה וגו', ועוד יתן לך מטל השמים וגו': מטל השמים. כמשמעו, ומדרש אגדה יש להרבה פנים. (דבר אחר, מהו האלהים, צדיק, אס ראוי לך, יתן לך, ואס לאו לא יתן לך, אבל לעשו אמר, משמני הארץ יהיה מושבך, בין צדיק בין רשע יתן לך. וממנו למד שלמה, כשעשה הבית סידר תפלתו, ישראל שהוא בעל אמונה ומצדיק עליו הדין, לא יקרא עליך תגר, לפיכך וְנָתַתָּ לְאִישׁ כָּל דְּרָכָיו וְלֹא יִשָּׁר עֲדָה לְצַדִּיק (מלכים-א ח, ט), אבל נכרי מחוסר אמונה, לפיכך אמר וְאִתָּה תִּשָּׁמַע הַשָּׁמַיִם וגו' וְעַשִּׂיתָ כָּל דְּרָכָיו וְלֹא יִשָּׁר עֲדָה לְצַדִּיק (מלכים-א ח, ט), כדי שלא יקרא עליך תגר. צרש"י ישן מדויק):

(29) בני אדם. ויעקב אמר ליהודה בני אציק, לפי שהיו לו בניס מכמה אמהות, וכאן שלא נשא אלא אשה אחת, אמר בני אדם (צ"ר סו, ד): אדריך ארור ומברכך ברוך. וצנעס הוא אומר מְבָרְכְךָ בְּרוּךְ וְאֲבָרְכְךָ אֲרוּר, הצדיקים מחלתם יסורים וסופן שלוה, ואוריהם ומעריהם קודמים למצרכיהם, לפיכך יחזק הקדים קללת אוררים לצרכת מצרכים, והרשעים מחלתם שלוה וסופן יסורין, לפיכך צנעס הקדים צרכה לקללה:

(30) יצא יצא. זה יוצא וזה בא:

34	When Esau heard the words of his father, he cried with an exceeding great and bitter cry, and said unto his father: 'Bless me, even me also, O my father.'	כַּד שָׁמַע עֵשָׂו יְת פִּתְגָּמֵי אָבִיהִי וַצֹּחַ צֹחָא רַבָּא וּמְרִירָא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר לְאָבוּהִי בְּרִכְנִי אֲפִי לִי אָבָא:	כַּשְׁמַע עֵשָׂו אֶת־דְּבָרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צֹעָקָה גְּדֹלָה וּמְרִירָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרִכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי:	34
35	And he said: 'Thy brother came with guile, and hath taken away thy blessing.'	וַיֹּאמֶר עֲלֵי אֶחָיְךָ בְּמַרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ:	וַיֹּאמֶר בָּא אֶחָיְךָ בְּמַרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ:	35
36	And he said: 'Is not he rightly named Jacob? for he hath supplanted me these two times: he took away my birthright; and, behold, now he hath taken away my blessing.' And he said: 'Hast thou not reserved a blessing for me?'	וַאֲמַר יְאוֹת קְרָא שְׁמִיהִי יַעֲקֹב וַחֲכַמְנִי דִּנּוּ תַרְתִּין זְמַנִּין יְת בְּכִירוּתִי נָסִיב וְהָא כְּעַן קַבִּיל בְּרִכְתִּי וַאֲמַר הֲלָא שְׂבַקְתָּ לִי בְּרָכָא:	וַיֹּאמֶר הֲכִי קְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַעַמַּיִם אֶת־בְּכֻרְתִּי לָקַח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בְּרִכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אֶצְלַתְּ לִי בְּרָכָה:	36
37	And Isaac answered and said unto Esau: 'Behold, I have made him thy lord, and all his brethren have I given to him for servants; and with corn and wine have I sustained him; and what then shall I do for thee, my son?'	וַיֹּאמֶר יַצְחָק וַאֲמַר לְעֵשָׂו הֵן רַב שְׂוִיתִיהִי עַלְיֹךְ וְיֵת כָּל אַחֻוְהִי יַחְבִּית לִיהִי לְעַבְדִּין וּבַעֲבוּר וּבְחֶמֶר סַעֲדָתִיהִי וְלֹךְ כְּעַן מָא אַעֲבִיד בְּרִי:	וַיֵּעַן יַצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גִּבִּיר שְׂמֻתִּיו לְךָ וְאֶת־כָּל־אֲחָיו נָתַתִּי לוֹ לְעַבְדִּים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סִמְכֻתִּיו וְלִכְהָ אֶפְּוֹא מָה אַעֲשֶׂה בְנִי:	37
38	And Esau said unto his father: 'Hast thou but one blessing, my father? bless me, even me also, O my father.' And Esau lifted up his voice, and wept.	וַאֲמַר עֵשָׂו לְאָבוּהִי הֲבִרְכָתָא תִּדָּא הִיא לְךָ אָבָא בְּרִכְנִי אֲפִי לִי אָבָא וְאָרִים עֵשָׂו קָלִיהִי וּבָכָא:	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הֲבִרְכָה אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי בְּרִכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קְלוֹ וַיִּבֶּה:	38
39	And Isaac his father answered and said unto him: Behold, of the fat places of the earth shall be thy dwelling, And of the dew of heaven from above;	וַאֲחֵיב יַצְחָק אָבוּהִי וַאֲמַר לִיהִי הָא מְטוּבָא דְאַרְעָא יְהִי מוֹתְבָךְ וּמִטְלָא דְשָׁמַיָא מִלְּעֵילָא:	וַיֵּעַן יַצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשְׁבָךְ וּמִטְלַת הַשָּׁמַיִם מֵעַל:	39

(33) ויחרד. כתרומתו ותוה, לשון חמיה. ומדרשו, ראה גיהנם פתוחה מתחתיו: מי איפוא. לשון לעזמו, משמש עם כמה דברים. דבר אחר איפוא, איה פה, מי הוא ואיפוא הוא הזד ניד: ואכל מכל. מכל טעמים שזקשתי לטעום טעמתי זו (ז"ר כז, ב): גם ברוך יהיה. שלא תאמר, אילוהי שרימה יעקב לאזיו לא נטל את הזכרות, לכן הסכים וזכרו מדעתו (סז):

(35) במרמה. נחמה:

(36) הכי קרא שמו. לשון תימה הוא, כמו הכי פתי פסה (בראשית כט, כו), שמה לכך נקרא שמו יעקב, על שם סופו שהוא עתיד לעקבני. תנחומא (תולדות כג), למה חרד יצחק, אמר, שמה עון ישיבי שזכרתי קטן לפני גדול, ושניתי סדר היחס, התחיל עשו מנעק ויעקבני זה פעמים, אמר לו אזיו מה עשה לך, אמר לו את זכורתי לקח, אמר, בכך הייתי מזר וחרד, שמה עצרתי על שורת הדין, עכשיו לזכור זכרתי, גם צרוך יהיה: ויעקבני. כתרומתו וכמני, ארצני. וארצ, וכמן. ויש מתרגמין וחכמני, נחמס ל: אצל. לשון הפרשה, כמו ויאלל (ס"א ויאלל):

(37) הן גביר. זכרה זו שביעית היא, והוא עושה אותה ראשונה, אלא אמר לו, מה תועלת לך בזכרה, אם תקנה נכסים שלו הם, שהרי גביר שמתיו לך, ומה שקנה עזר קנה רצו: ולכח אפוא מה אעשה בני. איה איפוא אצקש מה לעשות לך:

(38) הברכה אחת. ה"א זו משמשת לשון תימה, כמו הַבְּמִתִּינִים (במדבר יג, יט), הַשְּׁמָנָה הִיא (שם כ), הַבְּמִתִּינִים נָל (שמואל א' ב' לג):

40	And by thy sword shalt thou live, And thou shalt serve thy brother; And it shall come to pass when thou shalt break loose, That thou shalt shake his yoke from off thy neck.	וְעַל-חֶרֶבְךָ תַחְיֶה וְאֶת-אָחִיךָ תַעֲבֹד וְהָיָה כַאֲשֶׁר תִּרְדּוּ וּפָרַקְתָּ עָלָיו מֵעַל צִוְּאָרְךָ: נִירִיהָ מֵעַל צִוְּרָךְ:	40
41	And Esau hated Jacob because of the blessing wherewith his father blessed him. And Esau said in his heart: 'Let the days of mourning for my father be at hand; then will I slay my brother Jacob.'	וַיִּשְׂטֹם וַיִּשְׂטֹם אֶת-יַעֲקֹב עַל- הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַכּוּ אָבִיו וַיֹּאמֶר עָשׂוּ בְלָבּוֹ יִקְרְבוּ יָמָיו אֲבִל אֲבִי וְאֶהְרֹגָה אֶת-יַעֲקֹב אָחִי:	41
42	And the words of Esau her elder son were told to Rebekah; and she sent and called Jacob her younger son, and said unto him: 'Behold, thy brother Esau, as touching thee, doth comfort himself, purposing to kill thee.	וַיִּגֵּד לְרֵבְקָה אֶת-דִּבְרֵי עָשׂוּ בְנֵהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנֵהּ הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עָשׂוּ אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהַרְגֶּךָ:	42
43	Now therefore, my son, hearken to my voice; and arise, flee thou to Laban my brother to Haran;	וְעַתָּה בְנִי שָׁמַע בְּקוֹלִי וְקוּם בְּרַח-לָךְ אֶל-לָבָן אָחִי חֲרָנָה: לְחָרֵן:	43
44	and tarry with him a few days, until thy brother's fury turn away;	וַיֵּשְׁבֶת עִמּוֹ יָמִים אַחָדִים עַד אֲשֶׁר-תֵּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ:	44
45	until thy brother's anger turn away from thee, and he forget that which thou hast done to him; then I will send, and fetch thee from thence; why should I be bereaved of you both in one day?	עַד-שׁוּב אֶף-אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂיתָ לוֹ וְשָׁלַחְתִּי וְלָקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֲשַׁבֵּל גַּם-שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד:	45

(39) משמני הארץ וגו'. זו איטליא"ה של יון (צ"ר סו, ו):

(40) ועל חרבך. כמו חרבך, יש על שהוא במקום אות צ', כמו עמדתם על תרדמם (יחזקאל לג, כו), חרבכם. על צדקתם (שמות ו, כו) נצבאתם: והיה כאשר תרד. לשון נער, כמו קריד צשיתי (תהלים נה, ג), כלומר כשיעזרו ישראל על התורה, ויהיה לך פתחון פה להטענר על הזרכות שנטל, ופרקת עלו וגו':

(41) יקרב ימי אבל אבי. כמשמעו, שלא אלצר את אבא. ומדרש אגדה לכמה פנים יש:

(42) ויגד לרבקה. צדוק הקודש הוגד לה מה שעשו מהרהר בלבו: מתנחם לך. נחם על האחווה, לחשוב מחשבה אחרת להתנכר לך ולהרגך. ומדרש אגדה, כזר אתה מת צעיני, ושתה עליך כוס של תנחומים. ולפי פשוטו, לשון תנחומים, מתנחם הוא על הזרכות בהריגתך:

(44) אחדים. מועטים:

(45) למה אשכל. אהיה שכולה משניכם. (לימד על) הקוצר את בניו קרוי שכול, וכן ציעקז אמר פֶּאֶשֶׁר שְׁלָלְתִּי שְׁלָלְתִּי: גם שניכם. אם יקום עליך ואתה תהרגנו, יעמדו בניו ויהרגוך, ורוח הקדש נזרקה בה, ונתנצחה שציוס אחד ימותו, כמו שמפורש בפרק המקנא לאשמו (סוטה יג.): (מו)

<p>46 And Rebekah said to Isaac: 'I am weary of my life because of the daughters of Heth. If Jacob take a wife of the daughters of Heth, such as these, of the daughters of the land, what good shall my life do me?'</p>	<p>וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל-יִצְחָק קִצְתִּי בְחַיִּי מִפְּנֵי בָנוֹת חֵת אִם-לֹקַח יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבָּנוֹת-חֵת כְּאֵלֶּה מִבָּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים:</p>	<p>46 וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל-יִצְחָק קִצְתִּי בְחַיִּי מִפְּנֵי בָנוֹת חֵת אִם-לֹקַח יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבָּנוֹת-חֵת כְּאֵלֶּה מִבָּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים:</p>
<p>XXVIII And Isaac called Jacob, and blessed him, and charged him, and said unto him: 'Thou shalt not take a wife of the daughters of Canaan.'</p>	<p>וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוְהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן:</p>	<p>XXVIII וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוְהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן:</p>
<p>2 Arise, go to Paddan-aram, to the house of Bethuel thy mother's father; and take thee a wife from thence of the daughters of Laban thy mother's brother.</p>	<p>קוּם לֵךְ פָּדָנָה אֲרָם בֵּיתָה בְּתוּאֵל אָבִי אִמִּי וְקַח-לָךְ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבָּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמִּי:</p>	<p>2 קוּם לֵךְ פָּדָנָה אֲרָם בֵּיתָה בְּתוּאֵל אָבִי אִמִּי וְקַח-לָךְ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבָּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמִּי:</p>
<p>3 And God Almighty bless thee, and make thee fruitful, and multiply thee, that thou mayest be a congregation of peoples;</p>	<p>וְאֵל שְׂדֵי יִבְרָךְ וְיַפְרֹךְ וְיִרְבֶּךָ וְיִתֵּן לְךָ עַמִּים:</p>	<p>3 וְאֵל שְׂדֵי יִבְרָךְ וְיַפְרֹךְ וְיִרְבֶּךָ וְיִתֵּן לְךָ עַמִּים:</p>
<p>4 and give thee the blessing of Abraham, to thee, and to thy seed with thee; that thou mayest inherit the land of thy sojournings, which God gave unto Abraham.'</p>	<p>וְיִתֵּן-לָךְ אֶת-בְּרַכַּת אַבְרָהָם לָךְ וּלְזַרְעֲךָ אֶתְּךָ לְרִשְׁתָּהּ אֶת-אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:</p>	<p>4 וְיִתֵּן-לָךְ אֶת-בְּרַכַּת אַבְרָהָם לָךְ וּלְזַרְעֲךָ אֶתְּךָ לְרִשְׁתָּהּ אֶת-אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:</p>
<p>5 And Isaac sent away Jacob; and he went to Paddan-aram unto Laban, son of Bethuel the Aramean, the brother of Rebekah, Jacob's and Esau's mother.</p>	<p>וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פָּדָנָה אֲרָם אֶל-לָבָן בֶּן-בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי אֲחִי רִבְקָה אִם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו:</p>	<p>סזעי וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פָּדָנָה אֲרָם אֶל-לָבָן בֶּן-בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי אֲחִי רִבְקָה אִם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו:</p>
<p>6 Now Esau saw that Isaac had blessed Jacob and sent him away to Paddan-aram, to take him a wife from thence; and that as he blessed him he gave him a charge, saying: 'Thou shalt not take a wife of the daughters of Canaan';</p>	<p>וַיֵּרָא עֵשָׂו כִּי-בָרַךְ יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ פָּדָנָה אֲרָם לִקְחַת-לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּכָרְכּוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן:</p>	<p>6 וַיֵּרָא עֵשָׂו כִּי-בָרַךְ יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ פָּדָנָה אֲרָם לִקְחַת-לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּכָרְכּוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן:</p>

- (46) קצתי בחיי. מאסתי בחיי:
 (2) פדנה. כמו לפדן: ביתה בתואל. כל תיבה שזריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א צפופה (יבמות יג):
 (3) ואל שדי. מי שדי צרכותיו למתצרכין מפיו, יצרך אותך:
 (4) את ברכת אברהם. שאמר לו וְאֵשֶׁךָ לְגוֹי גָּדוֹל, וְהִתְרַבְּרְתָּ בְּזָרְעֶךָ, יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך, ממך ילא אותם הגוי ואותו הזרע המצורף:
 (5) אם יעקב ועשו. איני יודע מה מלמדנו:

7	and that Jacob hearkened to his father and his mother, and was gone to Paddan-aram;	וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו וְאֵל-אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פָּדָנָה אֲרָם:	וַקָּבִיל יַעֲקֹב מִן אֲבוֹתָיו וּמִן אִמּוֹתָיו וַאֲזַל לְפָדָן דְּאֲרָם:	מפסיר
8	and Esau saw that the daughters of Canaan pleased not Isaac his father;	וַיֵּרָא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בָּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינָיו יִצְחָק אָבִיו:	וַחֲזָא עֵשָׂו אֶרֶץ בִּישָׁן בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינָיו יִצְחָק אָבִיו:	8
9	so Esau went unto Ishmael, and took unto the wives that he had Mahalath the daughter of Ishmael Abraham's son, the sister of Nebaioth, to be his wife.	וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל-יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת-מַחְלַתוֹ בֶּת-יִשְׁמָעֵאל בִּן-אֲבִרְהָם אֲחֹת נְבִיֹּת עַל-נָשָׁיו לִוְיָאֵשָׁה: (ס)	וַאֲזַל עֵשָׂו לָוִת יִשְׁמָעֵאל וַיִּקְיֵם יֵת מַחְלַת בֶּת יִשְׁמָעֵאל בִּר אֲבִרְהָם אֲחֹתָיו דְּנְבִיֹּת עַל נְשׂוֹתָיו לִוְיָאֵשָׁה:	ק"ו

The Haftarah is Malachi 1:1 - 2:7 on page 245. On Erev Rosh Hodesh, read the Haftara on page 262.

10	And Jacob went out from Beer-sheba, and went toward Haran.	וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּעַר שְׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה:	וַיִּפְקַח יַעֲקֹב מִבְּעַר שְׁבַע וַאֲזַל לְחָרָן:	ויאלכו
----	--	---	---	--------

(7) וישמעע יעקב. מחוצר לענין שלמעלה, וירא עשו כי צרך יצחק וגו' וכי שלח אותו פדנה ארם, וכי שמע יעקב אל אציו והלך פדנה ארם, וכי רעות בנות כנען, והלך גם הוא אל ישמעאל:

(9) אחות נביות. ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות, אלא למדנו שמת ישמעאל משיעדה לשעו קודם נשואיה, והשיאה נביות אחיה, ולמדנו שהיה יעקב באותו הפרק בן ס"ג שנים, שהרי ישמעאל בן ע"ד שנים היה כשנולד יעקב, שי"ד שנה היה גדול ישמעאל מיצחק, ויצחק בן ס' שנה בלדת ארם, הרי ע"ד, ושנותיו היו קל"ז, שנאמר ואלה שני יי ישמעאל וגו', נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנים היה, ולמדנו מכאן שנעמן בצית עבר י"ד שנה, ואחר כך הלך לחרן, שהרי לא שהה בצית לזמן לפני לידתו של יוסף אלא י"ד שנה, שנאמר עבדתיך ארבע עשרה שנה בשערי צנתי וישש שנים בצלעך, ושכר הצאן משנולד יוסף היה, שנאמר ויהי פאשר ילדה רחל את יוסף וגו', ויוסף בן ל' שנה היה כשנולד, ומשם עד שירד יעקב למצרים ט' שנים, ז' של שוב וז' של רעב, ויעקב אמר לפרעה ימי שני מגוריך שלשים ומאת שנה, לא וחשוב י"ד שנה שלפני לידת יוסף, ושלשים של יוסף, ותשע משנולד עד שבא יעקב, הרי נ"ג, וכשפירש מאציו היה בן ס"ג, הרי קי"ו, והוא אומר שלשים ומאת שנה, הרי חסרים י"ד שנים, הא למדת, שאחר שקבל הצרכות נעמן בצית עבר י"ד שנים. (אבל לא נענש עליהם בזכות התורה, שהרי לא פירש יוסף מאציו אלא כ"ב שנה, דהיינו מי"ז עד ל"ט, כנגד כ"ב שפירש יעקב מאציו ולא כדו, והם כ' שנים בצית לזמן, ושתי שנים ששה דרך, כדכתיב ויצן לו צית ולמקנהו עשה סכות, ופירשו רז"ל מזה הפסוק ששה י"ח חדשים דרך, דצית הוה צימות הגשמים וסכות הוה צימות החמה, ולחשבון הפסוקים שחשבו לעיל, משפירש מאציו עד שירד למצרים שהיה בן ק"ל שנים, ששם אנו מוצאים עוד י"ד שנים, אלא ודאי נעמן בצית עבר בהליכתו לבית לזמן ללמוד תורה ממנו, ובשיל זכות התורה לא נענש עליהם, ולא פירש יוסף ממנו אלא כ"ב שנה, מדה כנגד מדה, עד כאן מלאכתו ברש"י (שן): על נשיו. הוסיף רשעה על רשעתו (ר"ל מרשעת על מרשעות שהיו לו כזר וק"ל) שלא גרש את הראשונות:

(10) ויצא יעקב. על ידי שבשיל שרעות בנות כנען יצחק אציו הלך עשו אל ישמעאל, הפסיק הענין צפרשחו של יעקב, וכתב וילך עשו פי צרך וגו' (בראשית כח, ו), ומשגמר, חזר לענין הראשון: ויצא. לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיצאת לדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהלדיק בעיר, הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה, יאל משם, פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה. וכן ופלא מן המקום (רות א, ז), האמור בנעמי ורות: וילך חרנה. יאל ללכת לחרן:

11	And he lighted upon the place, and tarried there all night, because the sun was set; and he took one of the stones of the place, and put it under his head, and lay down in that place to sleep.	וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי- בָּא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׁם מֵרָאשָׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא:	11
12	And he dreamed, and behold a ladder set up on the earth, and the top of it reached to heaven; and behold the angels of God ascending and descending on it.	וַיַּחְלֹם וְהִנֵּה סֹלֶם מַצֵּב אֶרֶצָה וּרְאִשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכָיו אֱלֹהִים עֲלִים וְיֹרְדִים בּוֹ:	12
13	And, behold, the LORD stood beside him, and said: 'I am the LORD, the God of Abraham thy father, and the God of Isaac. The land whereon thou liest, to thee will I give it, and to thy seed.	וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ אֲבִיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְנַנָּה וּלְזֶרְעֶךָ:	13
14	And thy seed shall be as the dust of the earth, and thou shalt spread abroad to the west, and to the east, and to the north, and to the south. And in thee and in thy seed shall all the families of the earth be blessed.	וְהָיָה זֶרְעֶךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפְרִצְתָּ יָמָה וּקְדָמָה וּצְפֹנָה וּנְגִבָה וּנְבָרְכוּ בְךָ כָּל-מִשְׁפָּחַת הָאָדָמָה וּבִזְרַעֲךָ:	14
15	And, behold, I am with thee, and will keep thee whithersoever thou goest, and will bring thee back into this land; for I will not leave thee, until I have done that which I have spoken to thee of.'	וְהִנֵּה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשָׁמְרְתִּיךָ בְּכָל-אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ וְהִשְׁבֹּתִיךָ אֶל-הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לְךָ:	15

(11) ויפגע במקום. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום, אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה, שנאמר צו ויבא אֶת הַמָּקוֹם מִקְדָּשׁ: ויפגע. כמו ופגע ציריחו (יהושע טז, ז), ופגע דָּבָשָׁת. ורבותינו פירשו (ברכות כו:): לשון תפילה, כמו ואל תפגע בי (ירמיה ז, טז), ולמדנו שחן תפלת ערבית, ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל, ללמדך שקפצה לו הארץ, כמו שמפורש בפרק גיד הנשה (חולין נא:): כי בא השמש. היה לו לכתוב ויצא השמש וילן שם, כי בא השמש משמע, ששקעה לו חמה פתאום שלא צעונתה כדי שילין שם. וישם מראשותיו. עשאו כמין מרזב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות, התחילו מריבות זו את זו, זאת אומרת עלי יניח לדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאו הקצ"ה אבן אחת, וזה שנאמר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו: וישכב במקום ההוא. לשון מעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששמש צבית עבר, לא שכב כלילה, שהיה עוסק בתורה:

(12) עולים ויורדים. עולים תחלה ואחר כך יורדים, מלאכים שליווהו בארץ, אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו:

(13) נצב עליו. לשמרו: ואלהי יצחק. אף על פי שלא מצינו במקרא שיחד הקצ"ה שמו על הנדיקים צחייהם לכתוב אלהי פלוני, משום שנאמר הן בקדשיו לא יאמין (איוב טו, טו), כהן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו, וכלוא צבית, והרי הוא כמת, ויזר הרע פסק ממנו. (מנחםא תולדות ז): שכב עליה. קיפל הקצ"ה כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שמהא נוחה ליכנס לצניו (חולין נא:): (כד' אמות, שזה מקומו של אדם):

(14) ופרצת. וחזקת, כמו וכן ופרוץ:

16	And Jacob awaked out of his sleep, and he said: 'Surely the LORD is in this place; and I knew it not.'	וַיִּיקָץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי:	16
17	And he was afraid, and said: 'How full of awe is this place! this is none other than the house of God, and this is the gate of heaven.'	וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מִה־נִּזְרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בַּיִת אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם:	17
18	And Jacob rose up early in the morning, and took the stone that he had put under his head, and set it up for a pillar, and poured oil upon the top of it.	וַיִּשָּׁכֶם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׁם מִקְרָאֲשָׁתוֹ וַיָּשֶׁם אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיִּצֹק שָׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ:	ישראל 18
19	And he called the name of that place Beth-el, but the name of the city was Luz at the first.	וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לְוֹז שֵׁם־הָעִיר לְרֵאשִׁנָּה:	19
20	And Jacob vowed a vow, saying: 'If God will be with me, and will keep me in this way that I go, and will give me bread to eat, and raiment to put on,	וַיִּבְרַח יַעֲקֹב נֹדֵד לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְדַת לְלִבָּשׁ:	20

(15) אנכי עמד. לפי שהיה ירא מעשו ומלצן: עד אשר אם עשיתי. אם משמש בלשון כי: דברתי לך. לזרכן ועליך, מה שהצטחתי לאברהם על זרעו, לך הצטחתי ולא לעשו, שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע, אלא כי יצחקך, ולא כל יצחק, וכן כל לי, ולך, ולו, ולהם, הסמוכים אלל דבור, משמשים לשון על, וזה יוכיח, שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן:

(16) ואנכי לא ידעתי. שאם ידעתי, לא ישנתי במקום קדוש כזה:

(17) כי אם בית אלהים. אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא, הסולם הזה עומד בצאר שבע, ואמצע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש, שצאר שבע עומד דרומה של יהודה, וירושלים בצפונה, בגבול שבין יהודה וצנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת צנימין, בגבול שבין צנימין וצין בני יוסף, נמצא סולם שרגליו בצאר שבע וראשו בבית אל, מגיע אמצע שיפועו נגד ירושלים, ולפי שאמרו רבותינו, שאמר הקד"ה, לדיק זה צא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, ועוד אמרו, יעקב קראו לירושלים בית אל, וזו היא ולא ירושלים, ומהיכן למדו לומר כן, אומר אני שנעקר הר המוריה וצא לכאן, וזו היא קפיצת הארץ האמורה שצחיטת חולין (חולין נ"א). שצא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזה ויפגע במקום. ואם תאמר וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבז שם, איהו לא היצב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעכבזוהו, איהו עד חרן אול, כדאמרין צפרק גיד הנשה (שם), וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר, אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר, וחזר עד בית אל, וקפצה לו הארץ. (בית אל לא זה הוא הסמוך לעי אלא לירושלים, ועל שם שהיתה עיר האלהים קראה בית אל, והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם, והוא השדה שהתפלל בו יצחק, וכן אמרו במוטה לכו ונעלה וגו' לא באברהם שקראו הר, ולא כיצחק שקראו שדה, אלא כיעקב שקראו בית אל ע"כ מפרש"י מדויק): מזה נורא. תרגום מה דחילו אתרא הדין. דחילו שם דבר הוא כמו סוכלתו וכו' למלכש: וזה שער השמים. מקום תפלה, לעלות תפלתם השמימיה. ומדרשו שצית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה:

21	so that I come back to my father's house in peace, then shall the LORD be my God,	וְשִׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים:	21
22	and this stone, which I have set up for a pillar, shall be God's house; and of all that Thou shalt give me I will surely give the tenth unto Thee.'	וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי מִצֵּבָה וְיִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עֹשֶׂר אֲעֹשְׂהוּ לָךְ:	22
XXIX	Then Jacob went on his journey, and came to the land of the children of the east.	וַיֵּשֶׁא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֶרֶץ בְּנֵי־קְדָם:	שני
2	And he looked, and behold a well in the field, and, lo, three flocks of sheep lying there by it.—For out of that well they watered the flocks. And the stone upon the well's mouth was great.	וַיֵּרָא וַהֲנֶה בְּאֵר בְּשָׂדֶה וְהֵנָּה שְׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ בִּי מִן־הַבְּאֵר הַהוּא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר:	2
3	And thither were all the flocks gathered; and they rolled the stone from the well's mouth, and watered the sheep, and put the stone back upon the well's mouth in its place.—	וַנֹּאסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַהֲשִׁקּוּ אֶת־הַצֹּאן וַהֲשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבְּאֵר לְמַקְוֶהָ:	3
4	And Jacob said unto them: 'My brethren, whence are ye?' And they said: 'Of Haran are we.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחֵי מַאֲיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחֶרֶן אַנְחָנוּ:	4
5	And he said unto them: 'Know ye Laban the son of Nahor?' And they said: 'We know him.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם הֵיכַדְעֲתֶם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ:	5

(20) אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמור לי הצטחות הללו, שהצטיחני להיות עמדי, כמו שאמר לי והנה אנכי עמך: ושמרני. כמו שאמר לי ושמרתך בכל אשר תלך: ונתן לי לחם לאכול. כמו שאמר כי לא אעזבך, והמצקש לחם הוא קרוי נעזב, שנאמר ולא ראיתי צדיק נעזב וְנָרְעוּ מִצְקֵשׁ לָקֶס (תהלים לו, כה):

(21) ובשתי. כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה: בשלום. שלם מן הסטא, שלא אלמד מדרכי לבן: והיה ה' לי לאלהים. שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי, כמו שאמר אשר דברתי לך, והצטחה זו הצטיח לאברהם, שנאמר להיות לך לאלהים וְנָרְעוּ אֶתְרִיף (צדאשית יו, ו). (זרעך מיוחס שלא ימצא בו שום פסול):

(22) והאבן הזאת. כך מפורש וי"ו זו של והאבן, אם תעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת: והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו'. כתרומתו אהי פלח עליה קדם ה', וכן עשה צבאו מפקד ארם, כשאמר לו קים עליה צית אל (שם לה, א) מה נאמר שם, וַיָּבֶז יַעֲקֹב מַצֵּבָה וגו' וַיִּסֶּף עָלֶיהָ נֶסֶךְ (שם יד):

(1) וישא יעקב רגליו. משנתצבר צבורה טובה, שהוצטח צשמירה, נשא לבוא את רגליו ונעשה קל ללכת. כך מפורש צדראשית רצה (ע, ח):

(2) ישקו העדרים. משקים הרועים את העדרים, והמקרא דצר צלשון קצרה:

(3) ובאספו. רגילים היו להאסף, לפי שהיתה האבן גדולה: וגללו. וגוללין ותרומתו ומגדרין. כל לשון הווה, משתנה לדבר צלשון עמיד וצלשון עזר, לפי שכל דבר ההוא תמיד, כזר היה ועמיד להיות: והשיבו. תרגומו ומתיבין:

6	And he said unto them: 'Is it well with him?' And they said: 'It is well; and, behold, Rachel his daughter cometh with the sheep.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלֹם וְהִנֵּה רָחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן	וַיֹּאמֶר לָהֶן הַשְׁלֹם לָהֶן וַיֹּאמְרוּ שְׁלֹם וְהִנֵּה רָחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן
7	And he said: 'Lo, it is yet high day, neither is it time that the cattle should be gathered together; water ye the sheep, and go and feed them.'	וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא עַתָּה הָאֶסְףָּה הַשְׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ	וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא עַתָּה הָאֶסְףָּה הַשְׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ
8	And they said: 'We cannot, until all the flocks be gathered together, and they roll the stone from the well's mouth; then we water the sheep.'	וַיֹּאמְרוּ לֹא נִכּוֹל עַד דִּיתְכַּנְשׁוּן יֵאָסְפוּ כָּל־הַעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן	וַיֹּאמְרוּ לֹא נִכּוֹל עַד דִּיתְכַּנְשׁוּן יֵאָסְפוּ כָּל־הַעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן
9	While he was yet speaking with them, Rachel came with her father's sheep; for she tended them.	עוֹדֵנּוּ מִדְּבַר עִמָּם וְרָחֵל בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאִבֶּיהָ כִּי רָעָה הוּא	עוֹדֵנּוּ מִדְּבַר עִמָּם וְרָחֵל בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאִבֶּיהָ כִּי רָעָה הוּא
10	And it came to pass, when Jacob saw Rachel the daughter of Laban his mother's brother, and the sheep of Laban his mother's brother, that Jacob went near, and rolled the stone from the well's mouth, and watered the flock of Laban his mother's brother.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן אֶחָיו אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבָן אֶחָיו אִמּוֹ וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגֹּל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיִּשְׁק אֶת־צֹאן לָבָן אֶחָיו אִמּוֹ	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן אֶחָיו אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבָן אֶחָיו אִמּוֹ וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגֹּל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיִּשְׁק אֶת־צֹאן לָבָן אֶחָיו אִמּוֹ
11	And Jacob kissed Rachel, and lifted up his voice, and wept.	וַיִּשָּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֹלוֹ וַיִּבְכֶּה	וַיִּשָּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֹלוֹ וַיִּבְכֶּה
12	And Jacob told Rachel that he was her father's brother, and that he was Rebekah's son; and she ran and told her father.	וַיִּגֹּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֶחָיו אֲבִיהָ הוּא וְכִי בִן־רִבְקָה הוּא וַתָּרֶץ וַתִּגֹּד לְאִבֶּיהָ	וַיִּגֹּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֶחָיו אֲבִיהָ הוּא וְכִי בִן־רִבְקָה הוּא וַתָּרֶץ וַתִּגֹּד לְאִבֶּיהָ

(6) באה עם הצאן. הטעם צאל"ף, ומרגומו אחיה, ורחל צאה, הטעם למעלה צצ"ת, ומרגומו אחת, הראשון לשון עושה והשני לשון עשמה:

(7) הן עוד היום גדול. לפי שראה אותם רוצצים, כסבור שרוצים לאסוף המקנה הזיתה ולא ירעו עוד, אמר להם, הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירי יום אחת, לא שלמחם פעולת היום, ואם הבהמות שלכם, אף על פי כן לא עת האסף המקנה וגו' (צ"ר ע, יא):

(8) לא נוכל. להשקות לפי שהאזן גדולה: וגללו. זה מתורגס ויגגדרון, לפי שהוא לשון עמיד:

(10) ויגש יעקב ויגל. כמי שמעביר את הפקק מעל פי כלוחית, להודיעך שכחו גדול (צ"ר ע, יב):

(11) ויבך. לפי שפנה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה. דבר אחר, לפי שצא בידים ריקניות, אמר, אליעזר עבד אבי אבא, היו בידיו נזמים ונמידים ומגדנות, ואני אין בידים כלום. לפי שרדף אליפו בן עשו במאות אביו אחריו להורגו, והשיגו, ולפי שגדל אליפו בחיקו של יצחק, משך ידו, אמר לו מה אעשה לזויו של אבא, אמר לו יעקב טול מה שבידי, והעניי חשבו כמות:

(12) כי אחי אביה הוא. קרוב לאביה, כמו חָנָשִׁים חָסִים חָנָשִׁי (בראשית יג, ח). ומדרשו, אם לרמאות הוא צא, גם אני

13	And it came to pass, when Laban heard the tidings of Jacob his sister's son, that he ran to meet him, and embraced him, and kissed him, and brought him to his house. And he told Laban all these things.	וַיְהִי כַשְׁמַע לָבָן אֶת־שְׁמַע וַהֲוָה כִּד שְׁמַע לָבָן יֵת שִׁמְעַ יַעֲקֹב בֶּן־אֲחֻתִּיהָ וַיָּרַח לְקָרְאָתוֹ וַיִּחַבֵּק־לּוֹ וַיִּנְשָׁק־לּוֹ וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לָלָבָן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:	13
14	And Laban said to him: 'Surely thou art my bone and my flesh.' And he abode with him the space of a month.	וַיֹּאמֶר לּוֹ לָבָן אֶךְ עֲצָמִי וּבָשָׁרִי וּבְסָרִי אֶת וַיִּתֵּיב עִמִּיהָ יָרַח יוֹמִין:	14
15	And Laban said unto Jacob: 'Because thou art my brother, shouldest thou therefore serve me for nought? tell me, what shall thy wages be?'	וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי־אֲתִי אֶתָּה וְעַבְדְּתָנִי חֲנָם הִגִּידָה לִּי מַה־מִּשְׁכָּרְתְּךָ:	15
16	Now Laban had two daughters: the name of the elder was Leah, and the name of the younger was Rachel.	וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטָנָה רָחֵל:	16
17	And Leah's eyes were weak; but Rachel was of beautiful form and fair to look upon.	וַעֲיִנֵּי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יִפְתָּ־תָאָר וַיִּפֶּת מְרָאָהּ:	17
18	And Jacob loved Rachel; and he said: 'I will serve thee seven years for Rachel thy younger daughter.'	וַיֵּאָהֱב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדְךָ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרָחֵל בְּתָתְךָ הַקְּטָנָה:	שלישי

אחיו צרמאות, ואם אדם כשר הוא, גם אני צן רצקה אחותו הכשרה: ותגד לאביה. לפי שאמה מתה, לא היה לה להגיד אלא לו (צ"ר ע, יג):

(13) וירץ לקראתו. כסבור ממון הוא טעון, שהרי עזד הצית צא לכאן צעשרה גמלים טעונים (צ"ר עס): ויחבק. כשלא ראה עמו כלום, אמר, שמא זהו צים הציא והנס צחיקו (צ"ר עס): וינשק לו. אמר, שמא מרגליות הציא והס צפיו (צ"ר עס): ויספר ללבן. שלא צא אלא מחוך אונס אחיו, ושנטלו ממנו ממנו:

(14) אך עצמי ובשרי. מעתה אין לי לאספך הציתה, הואיל ואין צידך כלום, אלא מפני קורצה אטפל צך חדש ימים, וכן עשה, ואף זו לא לחנם, שהיה רועה לאנו:

(15) הכי אחי אתה. לשון תימה, וכי צשציל שאחי אחת מעצדני חנם: ועבדתני. כמו ומעצדני, וכן כל תיבה שהיא לשון עזר, הוסיף וי"ו צראשה, והיא הופכת התיבה להצא:

(17) רכות. שהיתה סצורה לעלות צגורלו של עשו וצמחה, שהיו הכל אומרים, שני צנים לרצקה ושתי צנות ללצן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן (צצא צמרח קכג). תאר. הוא צורת הפרצוף, לשון יִתְאַרְהוּ צֶאֱרָד (ישעיה מד, יג), קונפ"אס צלע"ז: מראה. הוא צו קלסתר:

(18) אעבדך שבע שנים. הס ימים אחדים שאמרה לו אמו וַיִּשְׁצֵק עִמּוֹ יָמִים אֶחָדִים (צ"ר ע, יז), ותדע שכן הוא, שהרי כתיב ויהיו צעיניו כימים אחדים: ברחל בתך הקטנה. כל הסימנים הללו למה, לפי שהיה יודע צו שהוא רמאי, אמר לו אעצדך צרחל, ושמא תאמר רחל אחרת מן השוק, תלמוד לומר צתך, ושמא תאמר אחליף ללאה שמה ואקרא שמה רחל, תלמוד לומר הקטנה, ואף על פי כן לא הועיל, שהרי רמאה:

19	And Laban said: 'It is better that I give her to thee, than that I should give her to another man; abide with me.'	וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תַּתִּי אֶתָּה לָךְ מִתַּתִּי אֶתָּה לְאִישׁ אֲחֵר שָׁבָה עִמָּדִי:	219
20	And Jacob served seven years for Rachel; and they seemed unto him but a few days, for the love he had to her.	וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שִׁבְעַת שָׁנִים וַיְהִי בְעֵינָיו כִּימִים אֶחָדִים בְּאֶתְרָתָהּ אֶתָּה:	220
21	And Jacob said unto Laban: 'Give me my wife, for my days are filled, that I may go in unto her.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-לָבָן הִבֵּה אֶת-אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמַי וְאֶבֹּאֶה אֵלֶיהָ:	221
22	And Laban gathered together all the men of the place, and made a feast.	וַיִּאָּסֶף לָבָן אֶת-כָּל-אֲנָשָׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה:	222
23	And it came to pass in the evening, that he took Leah his daughter, and brought her to him; and he went in unto her.	וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת-לֵאָה בָתּוֹ וַיָּבֵא אֶתָּה אֵלָיו וַיָּבֵא אֵלֶיהָ:	223
24	And Laban gave Zilpah his handmaid unto his daughter Leah for a handmaid.	וַיִּתֵּן לָבָן לֵאָה אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתּוֹ לְלֵאָה בָתּוֹ שִׁפְחָהּ:	224
25	And it came to pass in the morning that, behold, it was Leah; and he said to Laban: 'What is this thou hast done unto me? did not I serve with thee for Rachel? wherefore then hast thou beguiled me?'	וַיְהִי בַבֹּקֶר וַהֲגִידָהּוּא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל-לָבָן מַה-זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רָמִיתָנִי:	225
26	And Laban said: 'It is not so done in our place, to give the younger before the first-born.	וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא-יַעֲשֶׂה כֵן בְּמָקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצְעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה:	226
27	Fulfil the week of this one, and we will give thee the other also for the service which thou shalt serve with me yet seven other years.'	מָלֵא שָׁבַע זֹאת וְנִתְּנָה לָךְ גַּם- אֶת-זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שִׁבְעַת-שָׁנִים אַחֲרוֹת:	227

(21) מלאו ימי. שאמרה לי אמי. ועוד מלאו ימי, שהרי אני בן פ"ד שנה, ואימתי אעמיד י"ז שבטים, וזה שאמר ואצואה אליה, והלא קל שצקלים אינו אומר כן, אלא להוליד חולדות אמר כך:
(25) ויהי בבקר והנה היא לאה. אצל צלילה לא הימה לאה, לפי שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה, אמרה, עכשיו חכלס אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים (מגילה יג):

28	And Jacob did so, and fulfilled her week; and he gave him Rachel his daughter to wife.	וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כִּן וַיִּמְלֵא שָׁבַע וַיִּבְדַּד יַעֲקֹב בֵּין וְאֶשְׁלִים זֹאת וַיִּתֵּן-לוֹ אֶת-רַחֵל בְּתוּלוֹ לְאִשָּׁה:
29	And Laban gave to Rachel his daughter Bilhah his handmaid to be her handmaid.	וַיִּתֵּן לָבָן לְרַחֵל בְּתוּלוֹ אֶת-בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָהּ:
30	And he went in also unto Rachel, and he loved Rachel more than Leah, and served with him yet seven other years.	וַיָּבֹא גַם אֶל-רַחֵל וַיֵּאָהֶב גַּם-אֶת-רַחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שִׁבְע־שָׁנִים אַחֲרֹת:
31	And the LORD saw that Leah was hated, and he opened her womb; but Rachel was barren.	וַיֵּרָא יְהוָה כִּי-שְׂנוֹאָה לָאָה וַיִּפְתַּח אֶת-רַחֲמֶיהָ וַרַחֵל עֲקָרָה:
32	And Leah conceived, and bore a son, and she called his name Reuben; for she said: 'Because the LORD hath looked upon my affliction; for now my husband will love me.'	וַתַּהַר לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי-אָמְרָה כִּי-רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עָתָה יֶאֱהָבֵנִי אִישִׁי:
33	And she conceived again, and bore a son; and said: 'Because the LORD hath heard that I am hated, He hath therefore given me this son also.' And she called his name Simeon.	וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּאָמֶר כִּי-שָׁמַע יְהוָה כִּי-שְׂנוֹאָה אֲנִכִּי וַיִּתֵּן-לִי גַם-אֶת-זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:
34	And she conceived again, and bore a son; and said: 'Now this time will my husband be joined unto me, because I have borne him three sons.' Therefore was his name called Levi.	וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּאָמֶר עַתָּה הַפַּעַם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי-יִלְדֹתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל-כֵּן קָרָא שְׁמוֹ לֵוִי:

(27) מלא שבע זאת. דצוק הוא, שהרי נקוד בחטף (פי' צשו"א), שבע של זאת, והן ז' ימי המשחה, בגמ' ירושלמית צמועד קטן וא"ל לומר שבע ממש, שאם כן היה צריך לינקד השי"ן צפחה (ר"ל צקמץ), ועוד ששבע לשון זכר, כדכתיב שְׁבַע שָׁבָעוּת מִסָּפֶר לָךְ, לפיכך אין משמע שבע אלא שבעה, שטיינ"א צלע": ונתנה לך. לשון רבים, כמו וְנִשְׁקָה, נִרְדָּה וְנִזְלָה, אף זה לשון ונתן ונתנה וגו': גם את זאת. מיד לאחר שבעת ימי המשחה ומעבוד לאחר נשואיה:

(30) עוד שבע שנים אחרות. אחרות הקישן לראשונות, מה ראשונות צאמונה אף האחרונות צאמונה (צ"ר ע, כ), ואף על פי שצממאות צא עליו:

(32) ותקרא שמו ראובן. רבותינו פירשו (צרכות ז:), אמרה, ראו מה צין בני לצן חמי, שמכר הבכורה ליעקב, וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו, ולא עוד שלא ערער עליו, אלא שצקש להוציאו מן הבור:

(34) הפעם ילדה אישי. לפי שהאמהות נציאות היו וידועות ש"צ שצטים יוצאים מיעקב, וד' נשים ישא, אמרה, מעתה אין לו פתחון פה עלי, שהרי נטלתי כל חלקי צצנים: על כן. כל מי שנאמר צו על כן, מרובה באוכלוסין, חוץ מלוי, שהארון היה מכלה צזה (צ"ר עא, ד): קרא שמו לוי. ככולס כתיב ותקרא, (שהיא קראה), וזה כתיב צו קרא, ויש מדרש אגדה צלה

35	And she conceived again, and bore a son; and she said: 'This time will I praise the LORD.' Therefore she called his name Judah; and she left off bearing.	וַתֵּהָר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר הַפֶּעַם אֹדְהָ אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרָאתָ שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֵּדָתָּ:	35
XXX	And when Rachel saw that she bore Jacob no children, Rachel envied her sister; and she said unto Jacob: 'Give me children, or else I die.'	וַתֵּרָא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנָא רָחֵל בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבֵּה־לִּי בָנִים וְאִם־לֹא מֵתָה אֲנֹכִי:	XXX
2	And Jacob's anger was kindled against Rachel; and he said: 'Am I in God's stead, who hath withheld from thee the fruit of the womb?'	וַיַּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אֲנִכִּי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֶּנִּי פְרִי־בֶטֶן:	2
3	And she said: 'Behold my maid Bilhah, go in unto her; that she may bear upon my knees, and I also may be builded up through her.'	וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וַתֵּלֶד עַל־בְּרָכִי וְאִבְנָה גַם־אֲנֹכִי מִמֶּנָּה:	3
4	And she gave him Bilhah her handmaid to wife; and Jacob went in unto her.	וַתִּתֵּן־לּוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב:	4
5	And Bilhah conceived, and bore Jacob a son.	וַתֵּהָר בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן:	5
6	And Rachel said: 'God hath judged me, and hath also heard my voice, and hath given me a son.' Therefore called she his name Dan.	וַתֹּאמֶר רָחֵל דִּנְיָ אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקוֹלִי וַיִּתֵּן־לִי בֶן עַל־כֵּן קָרָאתָ שְׁמוֹ דָּן:	6
7	And Bilhah Rachel's handmaid conceived again, and bore Jacob a second son.	וַתֵּהָר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ רָחֵל בֶּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב:	7

הדברים רצה, ששלח הקצ"ה גבריאל והציאו לפניו, וקרא לו שם זה, ונתן לו כ"ד מתנות כהונה, ועל שם שליוה במתנות קראו לו:

(35) הפעם אודה. שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות:

(1) ותקנא רחל באחתה. קנאה במעשיה הטובים, אמרה, אלולי שדקה ממני לא זכתה לבנים (צ"ר עא, ו): הבה לי. וכי כך עשה חזין לאמן, והלא התפלל עליה: מזהה אנכי. מכאן למי שאין לו בנים שחשוב כמה (צ"ר שס):

(2) התחת. וכי במקומו אני: אשר מנע ממך. את אומרת שבעה כאבא, אני איני כאבא, אבא לא היו לו בנים, אני יש לי בנים, ממך מנע ולא ממני:

(3) על ברכי. כמרגומו ואנא ארצי: ואבנה גם אנכי. מהו גם, אמרה לו, זקנך אצרהם היו לו בנים מהגר, וחגר מתניו כנגד שרה, אמר לה, זקנתי הכניסה לרתי לביטה, אמרה לו אם הדבר הזה מעכב, הנה אמת: ואבנה גם אנכי ממנה. כשרה:

(6) דנני וחיציני וזכני (צ"ר עא, ז):

8	And Rachel said: 'With mighty wrestlings have I wrestled with my sister, and have prevailed.' And she called his name Naphtali.	וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתָּלִי אֱלֹהִים אֲנִי נִפְתַּלְתִּי עִם-אֲחֹתִי גַם-יִכְלָתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נַפְתָּלִי: וַתֹּאמֶר רָחֵל קָבִיל בְּעוֹתִי יי בְּאַחַחֲנוּתִי בְּצִלּוֹתִי חֲמִידִית דִּיהִי לִי וְלֹד בְּאֲחֹתִי אֶה אֲתִיָּיב לִי וּקְרַת שְׁמִיה נַפְתָּלִי:	8
9	When Leah saw that she had left off bearing, she took Zilpah her handmaid, and gave her to Jacob to wife.	וַתֵּרָא לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלָּדֶת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: וַחֲזַת לֵאָה אֶרֶי קִמַּת מִלְמִילָד וַדְּבַרֶת יֵת זִלְפָּה אִמְתָּהּ וַיַּהֲבֵת יֵתָה לְיַעֲקֹב לְאִתָּהּ:	9
10	And Zilpah Leah's handmaid bore Jacob a son.	וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֶּן: וַיִּלְדֵּת זִלְפָּה אִמְתָּהּ דָּלָאָה לְיַעֲקֹב בֶּר:	10
11	And Leah said: 'Fortune is come!' And she called his name Gad.	וַתֹּאמֶר לֵאָה (כ') בָּגַד ק' בָּא גָּד וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גָּד: וַתֹּאמֶר לֵאָה אֲתָא גָּד וּקְרַת יֵת שְׁמִיה גָּד:	11
12	And Zilpah Leah's handmaid bore Jacob a second son.	וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֶּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב: וַיִּלְדֵּת זִלְפָּה אִמְתָּהּ דָּלָאָה בֶּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב:	12
13	And Leah said: 'Happy am I! for the daughters will call me happy.' And she called his name Asher.	וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאַשְׁרֵי כִי אֲשֶׁרֹנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אֲשֶׁר: וַתֹּאמֶר לֵאָה תוֹשִׁבְחָא הָנוּת לִי אֶרֶי בְּכִין יִשְׁבְּחוּנִי נְשִׂיא וּקְרַת יֵת שְׁמִיה אֲשֶׁר:	13
14	And Reuben went in the days of wheat harvest, and found mandrakes in the field, and brought them unto his mother Leah. Then Rachel said to Leah: 'Give me, I pray thee, of thy son's mandrakes.'	וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר-חִטִּים וַיִּמְצָא דּוֹדָאִים בְּשָׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנִּי-נָא לִי מִדּוֹדָאִי בְּנֶדֶד: וַאֲזַל רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי חֲצַד חִטִּין וַאֲשִׁכַח יִבְרוּחִין בְּחֶקְלָא וַאֲתִי יִתְהוֹן לְלֵאָה אִמִּיה וַתֹּאמֶר רָחֵל לְלֵאָה תְּבִי כֶּעַן לִי מִיִּבְרוּחֵי דְבְּרִיךְ:	רביעי

(8) נפתולי אלהים. מנחם בן סרוק פירש במחצרת צמיד פתיל, חצורים מאת המקום, נחצרת עם אחותי לזכות לזנים. ואני מפרשו לשון עקש ופסל, נחעקשתי והפצתי פצירות ונפתולים הרצה למקום, להיות שזה לאחותי: גם יכלתי. הסכים על ידי. ואונקלוס תרגם לשון תפילה, כמו נפתולי אלהים נפתלתי, בקשות החציבות לפניו נחצלתי ונחערתתי כאחותי: נפתלתי. נחצלה תפילתי. ומדרש אגדה יש רצים, כלשון נוטריקון:

(10) ותלד זלפה. זכולן נאמר הריון, חוץ מזלפה, לפי שהיתה בחורה מכולן ותינוקת בשנים, ואין הריון ניכר בה, וכדי לרמות ליעקב נחנה לזן ללאה, שלא יצין שמכניסין לו את לאה, שכך מנהגן, ליתן שפחה הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה:

(11) בא גד. בא מזל טוב, כמו גד גדי וסנוק לא (שבת סז:), ודומה לו העורכים לגד שלקן (ישעיה סה, יא). ומדרש אגדה, שנולד מהול כמו גד אילנא (דניאל ד, יא), ולא ידעתי על מה נכתב תיבה אחת. דבר אחר למה נקראת תיבה אחת בגד, כמו בגד כי כשנחת אל שפחתי, כאיש שנגד באשת נעורים:

(14) בימי קציר חטים. להגיד שזמן של שנים, שעת הקציר היה, ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים, אלא דבר ההפך שאין אדם מקפיד בו: דודאים. שיגלי עשז הוא, וכלשון ישמעאל ישמין (סנהדרין נט:):

15	And she said unto her: 'Is it a small matter that thou hast taken away my husband? and wouldest thou take away my son's mandrakes also?' And Rachel said: 'Therefore he shall lie with thee to-night for thy son's mandrakes.'	וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעַט קָחְתָּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דּוּדָאִי בְנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאִי בְנִי:	וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעַט קָחְתָּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דּוּדָאִי בְנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאִי בְנִי:
16	And Jacob came from the field in the evening, and Leah went out to meet him, and said: 'Thou must come in unto me; for I have surely hired thee with my son's mandrakes.' And he lay with her that night.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בְּעֶרְבַּי וַתֵּצֵא לָאֵה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוּדָאִי בְנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הַהוּא:	וַתֹּאמֶר לָאֵה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוּדָאִי בְנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הַהוּא:
17	And God hearkened unto Leah, and she conceived, and bore Jacob a fifth son.	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתֵּהָר וַתֵּלֶד לַיַּעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי:	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתֵּהָר וַתֵּלֶד לַיַּעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי:
18	And Leah said: 'God hath given me my hire, because I gave my handmaid to my husband. And she called his name Issachar.	וַתֹּאמֶר לָאֵה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שְׂפָחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׁשָׁכָר:	וַתֹּאמֶר לָאֵה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שְׂפָחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׁשָׁכָר:
19	And Leah conceived again, and bore a sixth son to Jacob.	וַתֵּהָר עוֹד לָאֵה וַתֵּלֶד בֶּן־שֵׁשִׁי לַיַּעֲקֹב:	וַתֵּהָר עוֹד לָאֵה וַתֵּלֶד בֶּן־שֵׁשִׁי לַיַּעֲקֹב:
20	And Leah said: 'God hath endowed me with a good dowry; now will my husband dwell with me, because I have borne him six sons.' And she called his name Zebulun.	וַתֹּאמֶר לָאֵה זָבֻלְנִי אֱלֹהִים אֶתִּי זָבַד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יֵלְדֵתִי לוֹ שֵׁשָׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זָבֻלֹן:	וַתֹּאמֶר לָאֵה זָבֻלְנִי אֱלֹהִים אֶתִּי זָבַד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יֵלְדֵתִי לוֹ שֵׁשָׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זָבֻלֹן:
21	And afterwards she bore a daughter, and called her name Dinah.	וַאֲחֵר יָלְדָה בָּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה:	וַאֲחֵר יָלְדָה בָּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה:

(15) ולקחת גם את דודאי בני. צמחיה, ולעשות עוד זאת, ליקח גם את דודאי בני, ותרגמו ולמיס: לכן ישכב עמך הלילה. שלי היטה שכבת לילה זו, ואני נותנה לך תחת דודאי בןך. ולפי שזולתה צמחיה הזדיק, לא זכתה להקצר עמו (צ"ר ע"ג, א).

(16) שכר שכרתיך. נמתי לרחל שכרה: בלילה הוא. הקצ"ה סייעו, שיאל משם יששכר (נדה לא).

(17) וישמע אלהים אל לאה. שהיתה מתאווה ומחזרת להרבות שצטט:

(20) זבד טוב. כתרגמו: יזבלני. לשון בית זבל, הירצרי"ל צלע"ז, בית מדור, מעתה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי, שיש לי צנים כנגד כל נשוי:

(21) דינה. פירשו רבותינו (ברכות ס.), שדנה לאה דין צענמה, אם זה זכר, לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות, והתפללה עליו ונהפך לנקבה:

22	And God remembered Rachel, and God hearkened to her, and opened her womb.	וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֲלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתָּח אֶת־רִחְמָהּ:	כח
23	And she conceived, and bore a son, and said: 'God hath taken away my reproach.'	וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסָּף אֱלֹהִים אֶת־חַרְפָּתִי:	23
24	And she called his name Joseph, saying: 'The LORD add to me another son.'	וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יוֹסֵף יְהוָה לִי בֶן אַחֵר:	24
25	And it came to pass, when Rachel had borne Joseph, that Jacob said unto Laban: 'Send me away, that I may go unto mine own place, and to my country.'	וַיְהִי כַּד יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שְׁלַחֲנִי וְאֶלְכָּה אֶל־מְקוֹמִי וְלֹאֲרָעִי:	25
26	Give me my wives and my children for whom I have served thee, and let me go; for thou knowest my service wherewith I have served thee.'	הִנֵּה אֶת־נָשָׁי וְאֶת־יְלָדָי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אִתָּךְ בָּהֶן וְאֶלְכָּה בִּי אִתָּךְ יָדְעָתָּ אֶת־עֲבָדְתִּי אֲשֶׁר עָבַדְתִּיךָ:	26
27	And Laban said unto him: 'If now I have found favour in thine eyes—I have observed the signs, and the LORD hath blessed me for thy sake.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מְצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נַחֲשֵׁתִי וַיִּבְרַכְנִי יְהוָה בְּגִלְגָּלָךְ:	27
28	And he said: 'Appoint me thy wages, and I will give it.'	וַיֹּאמֶר נִקְבְּהָ שְׂכָרְךָ עָלַי וַאֲתַנְּהָ:	חמישי

(22) ויזכור אלהים את רחל. וזכר לה שמסרה סימניה לאחותה (צ"ר עג, ד), ושהיתה מזירה שלא תעלה בגורלו של עשו, שמה יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים, ואף עשו הרשע כך עלה בלבו כששמע שאין לה בנים. הוא שייסד הפייט, האדמו"ן כזט שלא חלה צבה לקחתה לו ונתנה לה:

(23) אסף. הכניסה במקום שלא תראה, וכן אסף קרפּתנו (ישעיה ד, ח), ולא יאסף הצִיָּקָה (שמות ט, יט), אֶסְפוּ נְגָדָם (יואל ד, טו), וירמק לא יאסף (ישעיה ס, כ), לא יטמן: חרפתי. שהייתי לחרפה שאני עקרה, והיו אומרים עלי שאעלה לחלקן של עשו הרשע. ואגדה, כל זמן שאין לאשה בן, אין לה במי למלות סרחונה, משיש לה בן תולה בו, מי שצר כלי זה, בנק, מי אכל תאנים אלו, בנק:

(24) יסף ה' לי בן אחר. יודעת היתה בנצואה, שאין יעקב עמיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים, אמרה, יהי רצון שאותו שהוא עמיד להעמיד, יהא ממני, לכך לא נחפלה אלא על בן אחר:

(25) כאשר ילדה רחל את יוסף. משנולד שטנו של עשו, שנאמר וְהָיָה צִית יַעֲקֹב אֶשׁ וְצִית יוֹסֵף לִקְצֶה וְצִית עֶשָׂו לִקֵּשׁ (עובדיה א, יח), אש בלא להצה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף, בטח יעקב דהקב"ה ורצה לשוּב:

(26) תנה את נשי וגר. איני רוצה לנאת כי אם ברשות:

(27) נחשתי. מנחש הייתי, נסיתי בנחוש שלי שעל ידך צאה לי ברכה, כשצאת לכאן לא היו לי בנים, שנאמר וְהָיָה רָחֵל בְּתוֹמָהּ וְהָיָה עֵס הַצֶּלֶן, אפס יש לו בנים והוא שולט בתו אצל הרועים, ועכשיו היו לו בנים, שנאמר וַיִּשְׁמַע אֶת דְּבָרֵי בְּנֵי לָבָן:

(28) נקבה שכרך. כתרנו פריש אגרך:

29	And he said unto him: 'Thou knowest how I have served thee, and how thy cattle have fared with me.	וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עָבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר-הָיָה לְךָ מִקְנֶךָ אִתִּי:	וַיֹּאמֶר לִיה אֵת יָדַעְתָּ יְתָּ דְּפָלַחְתָּךְ וְיָת דְּהָנָה בְּעִירְךָ עָמִי:
30	For it was little which thou hadst before I came, and it hath increased abundantly; and the LORD hath blessed thee whithersoever I turned. And now when shall I provide for mine own house also?	כִּי מְעַט אֲשֶׁר-הָיָה לְךָ לִפְנֵי וַיִּבְרָךְ לְרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶתְךָ לְרֹגְלִי וְעַתָּה מָתִי אֵעָשֶׂה גַם-אֲנִי לְבֵיתִי:	אֲרִי זְעִיר דְּהָנָה לְךָ קִדְמִי וַתְּקִיף לִסְגִי וּבְרִיךְ יְיָ יִתָּךְ בְּדִילִי וְכַעַן אֲמַתִּי אֶעֱבִיד אִךְ אֲנִי לְבֵיתִי:
31	And he said: 'What shall I give thee?' And Jacob said: 'Thou shalt not give me ought; if thou wilt do this thing for me, I will again feed thy flock and keep it.	וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן-לְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא-תִתֶּן-לִי מְאוּמָה אִם-תַּעֲשֶׂה-לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֲרַעֶה צֹאנֶךָ אֲשֶׁמֶר:	וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן לְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא תִתֶּן לִי מְדָעַם אִם תַּעֲבִיד לִי פִתְגָמָא הָדִין אֶתֻּב אֲרַעִי עֲנֶךָ אֲשֶׁר:
32	I will pass through all thy flock to-day, removing from thence every speckled and spotted one, and every dark one among the sheep, and the spotted and speckled among the goats; and of such shall be my hire.	אֶעֱבֹר בְּכָל-צֹאנְךָ הַיּוֹם הַזֶּה מִשֶּׁם כָּל-שֹׁהַ וְנֶקֶד וְטָלוּא וְכָל-שֹׁהַ-חֹם בְּכַשְׂבִּים וְטָלוּא וְנֶקֶד בְּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי:	אֶעֱבֹר בְּכָל עֲנֶךָ יוֹמָא דִּין אֶעֱדִי מִתְּמָן כָּל אֹמֶר נְמוֹר וּרְקוּעַ וְכָל אֹמֶר שְׁחֹם בְּאִמְרִיא וְנְמוֹר וּרְקוּעַ בְּעִזִּיא וַיְהִי אֲגָרִי:
33	So shall my righteousness witness against me hereafter, when thou shalt come to look over my hire that is before thee: every one that is not speckled and spotted among the goats, and dark among the sheep, that if found with me shall be counted stolen.'	וְעִנְתָּה-בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מִחֹר כִּי-תָבוֹא עַל-שְׂכָרִי לִפְנֵיךָ כָּל אֲשֶׁר-אֵינְנִי נֶקֶד וְטָלוּא בְּעִזִּים וְחֹם בְּכַשְׂבִּים גָּנוּב הוּא אִתִּי:	וְתִסְהִיד עָלַי זְכוּתִי בְּיוֹם מִחֹר אֲרִי תִיעוֹל עַל אֲגָרִי קִדְמָךְ כָּל דְּלִיתֻהִי נְמוֹר וּרְקוּעַ בְּעִזִּיא וְשְׁחֹם בְּאִמְרִיא גָנוּבָא הוּא עָמִי:
34	And Laban said: 'Behold, would it might be according to thy word.'	וַיֹּאמֶר לָבָן הֲלוֹ יְהִי כַדְבָּרְךָ:	וַיֹּאמֶר לָבָן הֲלוֹ יְהִי כַדְבָּרְךָ כַּפְתָּנְךָ:

(29) ואת אשר היה מקנך אתי. את חשבון מעוט מקנך שזל לידי מתחלה כמה היו:
 (30) לרגלי. עם רגלי, כשזל ציאת רגלי צאת אלנך הרכה (צ"ר עג, ח), כמו קעס אֲשֶׁר בְּרָגְלִיךָ (שמות יא, ח). לְעַם אֲשֶׁר בְּרָגְלִי (שופטים ח, ה). הצאים עמי: גם אנכי לביתי. לזורך צימי, עכשיו אין עושים לזרכי אלס בני, וצריך (אני) להיות עושה גם אני עמהם לסמכן, וזהו גם:
 (32) נקד. מנומר כחברצורות דקות כמו נקודות, פונטר"א בלע"ז: שלוא. לשון טלאים, חברצורות רחבות: חום. שחום דומה לאדום רש"י בלע"ז, לשון משנה, שחמחית ומנמלח לצנה, לענין הצבואה: והיה שכרי. אותן שילדו מכאן ולהצא נקודים וטלואים בעזים ושחומים ככשצים יהיו שלי, ואותן שישנן עכשיו, הפרש מהם והפקידם ציד צניך, שלא תאמר לי על הנולדים מעתה, אלו היו שם מתחלה, ועוד, שלא תאמר לי על ידי הזכרים שהן נקודים וטלואים, תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ואילך:
 (33) וענתה בי וגר. אם תחשדני שאני נוטל משלך כלום, תענה צי צדקתי, כי תצוא צדקתי ותעיד על שכרי לפניך, שלא תמנא צדעדי כי אם נקודים וטלואים, וכל שחממא צהן שאינו נקוד או טלוא או חום, צידוע שגנצתי לך, ובגניצה הוא שרוי אללי:
 (34) הן. לשון קבלת דברים: לו יהי כדברך. הלואי שחפון בכך:

- 35 And he removed that day the he-goats that were streaked and spotted, and all the she-goats that were speckled and spotted, every one that had white in it, and all the dark ones among the sheep, and gave them into the hand of his sons. וַיִּסֶר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתִּישִׁיִּים וְהַעֲקָדִים וְהַטְּלָאִים וְאֶת־כָּל־הָעֵיִם הַנִּקְדָּוֹת וְהַטְּלָאֹת כָּל־אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חֹמֹם בְּכִשְׂבִּים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו:
- 36 And he set three days' journey betwixt himself and Jacob. And Jacob fed the rest of Laban's flocks. וַיֵּשֶׁם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינָם וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעָה אֶת־צֹאן לָבָן הַנוֹתָרֹת:
- 37 And Jacob took him rods of fresh poplar, and of the almond and of the plane-tree; and peeled white streaks in them, making the white appear which was in the rods. וַיִּקַּח־לּוֹ יַעֲקֹב מִקָּל לִבְנֶה לֶחַ וְלֹז וְעֶרְמוֹן וַיַּפְצֵל בָּהֶן פְּצָלוֹת לִבְנוֹת מַחֲשֵׁף הַלָּבָן אֲשֶׁר־עַל־הַמִּקְלֹת:
- 38 And he set the rods which he had peeled over against the flocks in the gutters in the watering-troughs where the flocks came to drink; and they conceived when they came to drink. וַיַּצֵּג אֶת־הַמִּקְלֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרֶהֱטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאן הַצֹּאן לִשְׁתוֹת לִנְכַח הַצֹּאן וַיַּחֲמֶנָה בְּבֹאֵן לִשְׁתוֹת:
- 39 And the flocks conceived at the sight of the rods, and the flocks brought forth streaked, speckled, and spotted. וַיַּחֲמוּ הַצֹּאן אֶל־הַמִּקְלֹת וַתֵּלְדֶן הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדָּים וְטְלָאִים:

(35) ויסר. לנן ציוס ההוא וגו': התישים. עזים זכרים: כל אשר לבן בו. כל אשר היתה זו חצרבורות לצנות: ויתן. לנן ציד בניו:

(36) הנותרות. הרעועות שבהן, החולות והעקרות שאין אלא שירים, אותן מסר לו:

(37) מקל לבנה. עץ הוא, ושמו לבנה, כמא דתימא, פסח אלון ולבנה (הושע ד, יג), ואומר אני הוא שקורין טרימצ"ל שהוא לבן: לח. כשהוא רטוב: ולזו. ועוד לקח מקל לזו, עץ שגדליו צו אגוזים דקים, קולדר"י בלע"ז: וערמון. קשטני"ר בלע"ז: פצלות. קלופים קלופים, שהיה עושהו מנומר: מחשף הלבן. גלוי לזון של מקל, כשהיה קולפו, היה נראה וגלה לזון שלו במקום הקלף:

(38) ויצג. תרגומו ודעין, לשון תחיבה, ונעילה היא בלשון ארמית, והרבה יש בגמ' דלה ושלפה, דן ציה מיד, דלה כמו דעלה, אלא שמקצר את לשונו: ברהטים. במרוצות המים בצריכות העשויות בארץ להשקות שם האץ: אשר תבאן וגו'. ברהטים אשר תבאן האץ לשחות, שם הציג המקלות לנכח האץ: ויחמנה וגו'. הבהמה רואה את המקלות והיא נרעמת לאחריה, והזכר רובצה, ויולדת כיוצא בו (צ"ר עג, י). רבי אושעיא אומר, המים נעשין זרע במעיהן ולא היו צריכות לזכר, והזו ויחמנה וגו'. (ור"ל במיבה זו המחצו לשון זכר ונקבה כמ"ש הראב"ע):

(39) אל המקלות. אל מראות המקלות: עקודים. משונים במקום עקידתן, הם קרסולי ידיהם ורגליהם:

40	And Jacob separated the lambs—he also set the faces of the flocks toward the streaked and all the dark in the flock of Laban—and put his own droves apart, and put them not unto Laban's flock.	וַאֲמַרְיָא אֶפְרַיִם יַעֲקֹב וַיִּהְיֶה בְּרִישׁ עֲנָא כָּל דְּרָגוּל וְכָל דְּשָׁחוּם בְּעֲנָא דְלָבָן וְשׁוּי לִיה עֲדָרִין בְּלַחֲדוּהִי וְלֹא עָרִיבֹנּוּ עִם עֲנָא דְלָבָן:	וְהַכְשָׁבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל-עֶקֶד וְכָל-חֹם בְּצֹאן לָבָן וַיִּשְׁתּ-לוֹ עֲדָרִים לְבָדּוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל-צֹאן לָבָן:
41	And it came to pass, whensoever the stronger of the flock did conceive, that Jacob laid the rods before the eyes of the flock in the gutters, that they might conceive among the rods;	וַהֲיוּ בְּכָל עֵדֶן דְּמִתְיַחֲמֵן עֲנָא מִבְּכָרְתָּא וּמִשׁוּי יַעֲקֹב יֵת חֲטָרְיָא לְעֵינֵי עֲנָא בְּרִשְׁיָא לִיַּחֲמִיתֵהוּן בְּחֲטָרְיָא:	וַיְהִי בְּכָל-יָחַם הַצֹּאן הַמִּקְשָׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב אֶת-הַמִּקְלֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בְּרִהֲטֵים לִיַּחֲמִנָהּ בַּמִּקְלֹת:
42	but when the flock were feeble, he put them not in; so the feeble were Laban's, and the stronger Jacob's.	וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׁים וַיְהִי הָעֲטִפִים לְלָבָן וְהַקְשָׁרִים לְיַעֲקֹב:	וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׁים וַיְהִי הָעֲטִפִים לְלָבָן וְהַקְשָׁרִים לְיַעֲקֹב:
43	And the man increased exceedingly, and had large flocks, and maid-servants and men-servants, and camels and asses.	וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי-לּוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וְעֲבָדִים וְגַמְלִים וַחֲמֹרִים:	וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי-לּוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וְעֲבָדִים וְגַמְלִים וַחֲמֹרִים:
XXXI	And he heard the words of Laban's sons, saying: 'Jacob hath taken away all that was our father's; and of that which was our father's hath he gotten all this wealth.'	וַיִּשְׁמַע אֶת-דְּבָרֵי בְנֵי-לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֲשֶׁר לְאֲבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאֲבִינוּ עָשָׂה אֶת כָּל-הַכְּבֹד הַזֶּה:	וַיִּשְׁמַע אֶת-דְּבָרֵי בְנֵי-לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֲשֶׁר לְאֲבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאֲבִינוּ עָשָׂה אֶת כָּל-הַכְּבֹד הַזֶּה:
2	And Jacob beheld the countenance of Laban, and, behold, it was not toward him as beforetime.	וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת-פְּנֵי לָבָן וַהֲנִה אֵינָנּוּ עִמּוֹ כַּתְּמוּל שְׁלֹשׁוֹם:	וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת-פְּנֵי לָבָן וַהֲנִה אֵינָנּוּ עִמּוֹ כַּתְּמוּל שְׁלֹשׁוֹם:
3	And the LORD said unto Jacob: 'Return unto the land of thy fathers, and to thy kindred; and I will be with thee.'	וַיֹּאמֶר יְיָ לְיַעֲקֹב הַיּוֹב לָאֲרֶעַ אֶל-אֶרֶץ אַבְרָהָם וְלִמְנוּלָתָהּ וַאֲהִיָּה עִמָּךְ:	וַיֹּאמֶר יְיָ לְיַעֲקֹב הַיּוֹב לָאֲרֶעַ אֶל-אֶרֶץ אַבְרָהָם וְלִמְנוּלָתָהּ וַאֲהִיָּה עִמָּךְ:

(40) והכשבים הפריד יעקב. הנולדים עקודים נקודים, הצדיל והפריש לעצמן, ועשה אותן עדר עדר לדב, והוליד אותם העדר העקוד לפני הצאן, ופני הצאן ההולכות אחריהם צופות אליהם, זה שנאמר ויתן פני הצאן אל עקוד, שהיו פני הצאן אל העקודים, ואל כל חוס שמצא צאן לבן: וישת לו עדרים. כמו שפירשתי:

(41) המקשרות. כתרוממו הצבירות, ואין לו עד במקרא. ומנחם חזרו עם הַקְשָׁרִים (שמואל-צ טו, לא). וַיְהִי הַקְשָׁרִים אֶת־אֶת־הַמִּקְשָׁרוֹת יחד למה עזרון:

(42) ובהעטיפ. לשון איחור, כתרוממו וצלקישות. ומנחם חזרו עם הַמִּקְשָׁרוֹת (ישעיה ג, כב), לשון עטיפת כסות, כלומר מתעטפות בעורן וזמרון, ואין מתאזות להתייחס על ידי הזכרים:

(43) צאן רבות. פרות ורצות משאר צאן: ושפחות ועבדים. מוכר צאנו צדמים יקרים, ולוקח לו כל אלה:

(1) עשה. כנס, כמו ויעש חיל ויין אֶת־עַמְלָק (שמואל-א יד, מח):

(3) שוב אל ארץ אבותיך. ושם אהיה עמך, אבל בעודך מחזור לטמא, אי אפשר להשרות שכניתי עליך:

4	And Jacob sent and called Rachel and Leah to the field unto his flock,	וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל-צֹאנָו: וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה לְחַקְלָא לְזֹת עֲנִיה:	4
5	and said unto them: 'I see your father's countenance, that it is not toward me as beforetime; but the God of my father hath been with me.	וַיֹּאמֶר לָהֶן רֵאָה אֲנֹכִי אֶת-פָּנַי אֲבִיכֶן כִּי-אֵינְנִי אֵלַי כְּתָמֹל שְׁלֹשׁם וְאֵלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי: וַיֹּאמֶר לָהֶן חֲזִי אֲנִי ית סִבֵּר אִפִּי אֲבִיכֶן אֲרִי לִיתְנוֹן עִמִּי כְּמִתְמָלִי וּמִדְּקֻמוֹתִי וְאֵלֹהֵיהָ דִּיאָבָא הָיָה בְּסַעְדִּי:	5
6	And ye know that with all my power I have served your father.	וְאַתֶּינָּה יָדַעְתֶּן כִּי בְּכָל-כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת-אֲבִיכֶן: וְאַתֶּינָּה יָדַעְתֶּן אֲרִי בְּכָל חֵילִי פָּלַחִית ית אֲבִיכֶן:	6
7	And your father hath mocked me, and changed my wages ten times; but God suffered him not to hurt me.	וְאַבִּיכֶן תִּתֵּל בִּי וְהִחָלַף אֶת-מִשְׁכָּרְתִּי עֲשָׂרַת מָנִים וְלֹא-נִתְּנוּ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי: וְאַבִּיכֶן שִׁקֵּר בִּי וְאַשְׁנִי ית אֲגָרִי עֶסֶר זְמָנִין וְלֹא שִׁבְקִיהָ יי לֹאבָאָשָׁא עִמִּי:	7
8	If he said thus: The speckled shall be thy wages; then all the flock bore speckled; and if he said thus: The streaked shall be thy wages; then bore all the flock streaked.	אִם-כֵּן יֹאמֶר נִקְדִּים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל-הַצֹּאֵן נִקְדִּים וְאִם-כֵּן יֹאמֶר עֲקָדִים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל-הַצֹּאֵן עֲקָדִים: אִם כֵּן יֹאמֶר נְמוֹרִין יִהְיֶה אֲגָרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל עֲנָא רְגוּלִין וְאִם כֵּן יֹאמֶר רְגוּלִין יִהְיֶה אֲגָרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל עֲנָא רְגוּלִין:	8
9	Thus God hath taken away the cattle of your father, and given them to me.	וַיִּצַּל אֱלֹהִים אֶת-מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֵּן-לִי: וְאַפְרִישׁ יי מִן בְּעִירָא דִּאֲבִיכֶן וַיִּהַב לִי:	9
10	And it came to pass at the time that the flock conceived, that I lifted up mine eyes, and saw in a dream, and, behold, the he-goats which leaped upon the flock were streaked, speckled, and grizzled.	וַיְהִי בְּעֵת יִתֵּם הַצֹּאֵן וְאַשָּׁא עֵינַי וַאֲרָא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעֲתָדִים הָעֹלִים עַל-הַצֹּאֵן עֲקָדִים נִקְדִּים וּבְרָדִים: וְהִנֵּה בְּעֵדֵן דִּאתִּיחֲמָא עֲנָא וְזַקְפִּית עֵינַי וַחֲזִית בַּחֲלֻמָּא וְהָא תִּישָׂא דְסֻלְקִין עַל עֲנָא רְגוּלִין נְמוֹרִין וּפְצִיחִין:	10
11	And the angel of God said unto me in the dream: Jacob; and I said: Here am I.	וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאָךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וַאֲמַר הֲנִנִּי: וַאֲמַר לִי מַלְאָכָא דִּי בַּחֲלֻמָּא יַעֲקֹב וַאֲמַרְתִּי הֲאֲנָא:	11

(4) ויקרא לרחל וללאה. לרחל תחלה ואחר כך ללאה, שהיא הייתה עקרת הבית, שצטילה מזווג יעקב עם לזן, ואף צניה של לאה מודים בדבר, שהרי צועז וצית דינו משצט יהודה אומרים, כְּרָחֵל וּלְלֵאָה אֲשֶׁר צָנוּ שְׁפִיחָן וגו', הקדימו רחל ללאה: (7) עשרת מנים. אין מונים פחות מעשרה: מנים. לשון כסום כלל החשבון, והן עשירות, למדנו שהחליף תנאו מאה פעמים:

(10) והנה העתודים. אף על פי שהצדילים לזן כולם שלא יתעצרו האלן דוגמתן, היו המלאכים מציאין אותן מעדר המסור ציד צני לזן, לעדר שציד יעקב (צ"ר עג, יד): וברדדים. תרגומו ופזיחין, פייש"ר צלע"ז, חוט של לזן מקיף את גופו סביב, וחצברורות שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו, (ס"א מן אל זן), ואין לי להציא עד מן המקרא:

12	And he said: Lift up now thine eyes, and see, all the he-goats which leap upon the flock are streaked, speckled, and grizzled; for I have seen all that Laban doeth unto thee.	וַיֹּאמֶר שָׂאֲנָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הַעֲתֻדִּים הָעֲלִים עַל־הַצֹּאן עֲקָדִים נֶקֶדִים וּבְרָדִים כִּי רָאִיתִי אֶת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָּךְ: וַיֹּאמֶר זְקוּף כָּעַן עֵינֶיךָ וַחֲזֵי כָּל תִּישָׂא דְסֻלְקִין עַל עֲנָא רְגוּלִין נְמוּרִין וּפְצִיחִין אֲרִי גְלִי קַדְמֵי יָת כָּל דְּלָבָן עֲבִיד לָךְ:	12
13	I am the God of Beth-el, where thou didst anoint a pillar, where thou didst vow a vow unto Me. Now arise, get thee out from this land, and return unto the land of thy nativity.'	אֲנִכִּי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מִשַּׁחֲתָ שָׁם מִצֹּבָה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נִדָּר עָתָה קוּם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אָרֶץ מוֹלַדְתְּךָ: אֲנָא אֱלֹהָא דְאֵתְגַלִּיתִי עֲלֶיךָ בְּבֵית אֵל דְּמִשַּׁחֲתָ תַּמָּן קָמָא דְקִי־מָחָא קַדְמֵי תַּמָּן קוּם כָּעַן קוּם פּוּק מִן אֶרֶעָא הָדָא וְתוּב לְאֶרֶע יְלֻדוּתְךָ:	13
14	And Rachel and Leah answered and said unto him: 'Is there yet any portion or inheritance for us in our father's house?	וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמְרָא הָעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ: וַתַּחֲבֹת רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמְרָא לִיהָ הָעוֹד לָנָא חוּלְקָא וְאִחְסָנָא בְּבֵית אָבוּנָא:	14
15	Are we not accounted by him strangers? for he hath sold us, and hath also quite devoured our price.	הֲלוֹא נִכְרִיּוֹת נִחְשַׁבְנוּ לּוֹ כִּי מִכְרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אֶכּוֹל אֶת־כֶּסֶּפֵּנוּ: הֲלֹא נִכְרִיּוֹת נִחְשַׁבְנוּ לּוֹ כִּי הֲלֹא נִכְרָאָן אֶתְחַשְׁבָּנָא לִיהָ אֲרִי זְבֻנָּא וַאֲכַל אֶף מִיכָל יָת כֶּסֶּפֵּנָא:	15
16	For all the riches which God hath taken away from our father, that is ours and our children's. Now then, whatsoever God hath said unto thee, do.'	כִּי כָל־הָעֶשֶׂר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעָתָה כָּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה: אֲרִי כָּל עוֹתָרָא דְאַפְרִישׁ יִי מֵאֲבוּנָא דִּילְנָא הוּא וּדְבָנָא וְכָעַן כָּל דְּאָמַר יִי לָךְ עֲבִיד:	16
17	Then Jacob rose up, and set his sons and his wives upon the camels;	וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמֵלִים: וַקָּם יַעֲקֹב וַנְטֹל יָת בְּנוֹהֵי וְיָת נְשׁוּהֵי עַל גְּמֵלָא:	ששי
18	and he carried away all his cattle, and all his substance which he had gathered, the cattle of his getting, which he had gathered in Paddan-aram, to go to Isaac his father unto the land of Canaan.	וַיִּנְתֵּג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רֶכֶשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה קַנְיָנוּ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפָדָן אֲרָם לְבוֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו אֶרֶצָה כְּנָעַן: וַדְּבַר יָת כָּל גִּיתוּהֵי וְיָת כָּל קַנְיָנִיהָ דְקָנָא גִּיתוּהֵי וְקַנְיָנִיהָ דְקָנָא בְּפָדָן אֲרָם לְמִיתֵי לָנָת יִצְחָק אָבוּהֵי לְאֶרֶעָא דְכְּנָעַן:	18

(13) האל בית אל. כמו אל בית אל, ה"א יחירה, ודרך מקראות לדבר כן, כמו כי אָסַם צֵאִים אֶל הָרָרִץ קָנָען (צמדצר לה, 3): משחת שם. לשון רצוי וגדולה כשנמשח למלכות, כך וַיִּנָּק שָׁמֶן על ראשָה להיות משוחה למוצח: אשר נדרת לִי. ונריך אחת לשלמו, שאמרת יִהְיֶה צֵית אֱלֹהִים, שמקריב שם קרבנות:
(14) העוד לנו. למה נעצב על ידך מלשנך, כלום אנו מיוחלות לירש מנכסי אבינו כלום בין הזכרים:
(15) הלוא נכריות נחשבנו לו. אפילו בשעה שדרך בני אדם לנת נדוניה לצנותים בשעת נשואין, נהג עמנו כנכריות כי מכרנו לך (שעצדת אותנו בנו י"ד שנה ולא נתנו לך אלא) בשכר הפעולה: את כספנו. שעכב דמי שכר פעולתך:
(16) כי כל העשר. כי זה משמש כלשון אלא, כלומר משל אבינו אין לנו כלום, אלא מה שהציל הקב"ה מאבינו, שלנו הוא: הצייל. לשון הפריש, וכן כל לשון הצלה כצמקרא לשון הפרשה, שמפרישו מן הרעה ומן האויב:
(17) את בניו ואת נשיו. הקדים זכרים לנקבות, ועשו הקדים נקבות לזכרים, שנאמר וַיָּקַח עֶשָׂו אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו וְגו' (בראשית לו, 1):

19	Now Laban was gone to shear his sheep. And Rachel stole the teraphim that were her father's.	וּלְבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאֲנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאָבִיהָ: וַיִּסְיֶבֶת רָחֵל יֵת צִלְמֵנָא דְלֹאֲבִיהָ:
20	And Jacob outwitted Laban the Aramean, in that he told him not that he fled.	וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן וְכִסִּי יַעֲקֹב מִן לָבָן אֲרָמֶאָה עַל דְּלֹא חָוִי לִיהָ אַרִי אֲזִיל בִּרְחָה הוּא:
21	So he fled with all that he had; and he rose up, and passed over the River, and set his face toward the mountain of Gilead.	וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיִּשֶׁם אֶת־פָּנָיו הָרַ הַגִּלְעָד:
22	And it was told Laban on the third day that Jacob was fled.	וַיִּגֹּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב וַתִּלְתָּא אַרִי אֲזִיל יַעֲקֹב:
23	And he took his brethren with him, and pursued after him seven days' journey; and he overtook him in the mountain of Gilead.	וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיִּדְּבֹק אֹתוֹ בְּהָר הַגִּלְעָד:
24	And God came to Laban the Aramean in a dream of the night, and said unto him: 'Take heed to thyself that thou speak not to Jacob either good or bad.'	וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרָמִי בַחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הַשֹּׁמֵר לֶךְ פֶּן־תִּדְבֹר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע:
25	And Laban came up with Jacob. Now Jacob had pitched his tent in the mountain; and Laban with his brethren pitched in the mountain of Gilead.	וַיִּשָּׁג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תָּקַע אֶת־אָהֳלוֹ בְּהָר וּלְבָן תָּקַע אֶת־אָהָיו בְּהָר הַגִּלְעָד:
26	And Laban said to Jacob: 'What hast thou done, that thou hast outwitted me, and carried away my daughters as though captives of the sword?'	וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מַה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לְבָבִי וַתִּנְהַג אֶת־בָּנָתִי כְשִׁבּוֹת חָרָב:

(18) מקנה קנינו. מה שקנה מלאנו, עצדים ושפחות וגמלים וחמורים:

(19) לגזוז את צאנו. שנתן ציד דרך שלשת ימים צינו וצין יעקב: ותגנב רחל את התרפים. להפריש את אביה מעבודת אלילים נחוויה (צ"ר עד, ה):

(22) ביום השלישי. שהרי דרך שלשת ימים היה ציניהם:

(23) את אחיו. קרוביו: דרך שבעת ימים. כל אותן ג' ימים שהלך המגיד להגיד ללזן הלך יעקב לדרכו, נמצא יעקב רחוק מלזן ששה ימים, ושצביעי השיגו לזן, למדנו שכל מה שהלך יעקב בשבעה ימים, הלך לזן ציוס אחד, (שנאמר וירדוף אחריו דרך שבעת ימים, ולא נאמר וירדוף אחריו שבעת ימים):

(24) משוב עד רע. כל טובתן של רשעים רעה היא אלל הנדיקים (יצמות קג):

(26) כשבויות חרב. כל חיל הצא למלחמה קרוי חרב:

27	Wherefore didst thou flee secretly, and outwit me; and didst not tell me, that I might have sent thee away with mirth and with songs, with tabret and with harp;	לָמָּה נִחַבְתָּאֵל לְבָרַח וּתְגַבֵּב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְאֲשַׁלְחֶךָ בְּשִׂמְחָה וּבִשְׂרִים בְּתָרֶךְ וּבְכִנּוֹר:	לָמָּה נִחַבְתָּאֵל לְבָרַח וּתְגַבֵּב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְאֲשַׁלְחֶךָ בְּשִׂמְחָה וּבִשְׂרִים בְּתָרֶךְ וּבְכִנּוֹר:
28	and didst not suffer me to kiss my sons and my daughters? now hast thou done foolishly.	וְלֹא נָשַׁתְנִי לְנִשֶּׁק לְבָנִי וּלְבָנֹתִי כֵּעֵן אִסְפִּילְתָּא לְמַעַבְד:	וְלֹא נָשַׁתְנִי לְנִשֶּׁק לְבָנִי וּלְבָנֹתִי כֵּעֵן אִסְפִּילְתָּא לְמַעַבְד:
29	It is in the power of my hand to do you hurt; but the God of your father spoke unto me yesternight, saying: Take heed to thyself that thou speak not to Jacob either good or bad.	אֵת חִילִּי בְיָדִי לְמַעַבְד עֲמֹכּוֹן בִּישָׂא וְאַלְהָא דְאַבְרָם בְּרַמְשָׂא אָמַר לִי לְמִימַר אִסְתַּמַּר לְךָ מִלְמַלְלָא עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע:	יֵשׁ־לְאֵל יָדַי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וְאַל־הִי אֲבִיכֶם אָמַשׁ אָמַר אֵלַי לֹא־אֲמַר הַשְׁמַר לְךָ מִדַּבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע:
30	And now that thou art surely gone, because thou sore longest after thy father's house, wherefore hast thou stolen my gods?'	וְכַעַן מִיּוֹל אֲזַלְתָּא אֲרִי חֲמָדָא חֲמִידְתָּא לְבֵית אַבְרָם לָמָּה נִסְיַבְתָּא יֵת דְחִלְתִּי:	וְעַתָּה הֲלֹךְ הִלַכְתָּ כִּי־נִכְסֶךָ נִכְסַפְתָּה לְבֵית אֲבִיךָ לָמָּה גִנַּבְתָּ אֶת־אֱלֹהֵי:
31	And Jacob answered and said to Laban: 'Because I was afraid; for I said: Lest thou shouldst take thy daughters from me by force.	וְנֹאחִיב יַעֲקֹב וְאָמַר לְלָבָן אֲרִי דְחִילִית אֲרִי אָמַרְתִּי דְלָמָּה תִּינּוֹס יֵת בְּנִתְךָ מִנִּי:	וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יֵלְאֵתִי כִּי אָמַרְתִּי כִּי־תִגְזֹל אֶת־בְּנוֹתַי מִעֲמִי:
32	With whomsoever thou findest thy gods, he shall not live; before our brethren discern thou what is thine with me, and take it to thee.' —For Jacob knew not that Rachel had stolen them.—	אֲתַר דְתִשְׁכַּח יֵת דְחִלְתְךָ לֹא יִתְקַיֵּים קָדָם אֲחֵנָּא אֲשַׁתְמוּדַע לְךָ מָא דַעֲמִי וְסַב לְךָ וְלֹא יָדַע יַעֲקֹב אֲרִי רָחֵל נִסְיַבְתָּנוּן:	עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יַחֲיֶה נִגְדַּא אֲחֵינוּ הַכֹּר־לְךָ מָה עֲמָדִי וְקַח־לְךָ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גִּנַּבְתֶּם:
33	And Laban went into Jacob's tent, and into Leah's tent, and into the tent of the two maid-servants; but he found them not. And he went out of Leah's tent, and entered into Rachel's tent.	וַעֲלָא לָבָן בְּמִשְׁכְּנָא דְיַעֲקֹב וּבְמִשְׁכְּנָא דְלֵאָה וּבְמִשְׁכְּנָא דְתַרְתִּין לְחִינְתָּא וְלֹא אִשְׁכַּח וַנִּפְק מִמִּשְׁכְּנָא דְלֵאָה וַעֲלָא בְּמִשְׁכְּנָא דְרָחֵל:	וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל יַעֲקֹב וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֻמָּהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל:

(27) ותגבב אתי. גנבת את דעתי:

(29) יש כח וחיל בידי לעשות עמכם רע. וכל אל שהוא לשון קדש, על שם עזוז ורוז אוניס הוא:

(30) נכספתה. חמדת, והרצה יש צמקרא נכספה וגם כלסה נכשי (תהלים פד, ג), למעשה ידך תכסף (איוב יד, טו):

(31) כי יראתי וגו'. השיבו על ראשון ראשון, שאמר לו ותנהג את צנותי וגו':

(32) לא יחיה. ומאומה קללה מתה רחל צדק (צ"ר עד, ט): מזה עמדי. משלך:

(33) באהל יעקב. הוא אהל רחל, שהיה יעקב תדיר כללה, וכן הוא אומר צני רחל אשת יעקב, וציון לא נאמר אשת יעקב:

ויבא באהל רחל. כשיצא מאהל לאה חזר לו לאהל רחל קודם שחפש צאהל האמהות (ס"א השפחות), וכל כך למה, לפי שהיה מכיר זה שהיא משמשנית:

34	Now Rachel had taken the teraphim, and put them in the saddle of the camel, and sat upon them. And Laban felt about all the tent, but found them not.	וְרָחֵל לָקְחָהּ אֶת־הַתִּרְפִּים וַתִּשְׁמַם בְּכֹר הַגָּמֶל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשֹׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאָהָל וְלֹא מָצָא:	34
35	And she said to her father: 'Let not my lord be angry that I cannot rise up before thee; for the manner of women is upon me.' And he searched, but found not the teraphim.	וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אֶל־יִחִיר בְּעֵינַי אָדֹנָי כִּי לֹא אוֹכֵל לָקוּם מִפְּנֵיךְ כִּי־דָרְדַּךְ נָשִׁים לִי וַיַּחְפֹּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתִּרְפִּים:	35
36	And Jacob was wroth, and strove with Laban. And Jacob answered and said to Laban: 'What is my trespass? what is my sin, that thou hast hotly pursued after me?	וַיִּחִיר לִיעֲקֹב וַיִּרְבַּב בְּלָבָן וַיַּעֲקֹב וַיֹּאמֶר לָבָן מָה חֲטָאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֵרַי:	36
37	Whereas thou hast felt about all my stuff, what hast thou found of all thy household stuff? Set it here before my brethren and thy brethren, that they may judge betwixt us two.	כִּי־מִשְׁשָׁתָּ אֶת־כָּל־כְּלֵי מִזְבְּחֵי מִכָּל כְּלֵי־בֵיתְךָ שִׁים כֹּה נִגַּד אֲחִי וְאֶחֱיךָ וַיִּכְיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ:	37
38	These twenty years have I been with thee; thy ewes and thy she-goats have not cast their young, and the rams of thy flocks have I not eaten.	זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי עִמָּךְ רַחֲלִיךָ וְעֹזִיךָ לֹא שִׁבְלוּ וְאֵילֵי צֹאנֶךָ לֹא אָכַלְתִּי:	38
39	That which was torn of beasts I brought not unto thee; I bore the loss of it; of my hand didst thou require it, whether stolen by day or stolen by night.	טִרְפָּהּ לֹא־הִבֵּאתִי אֵלֶיךָ אֲנֹכִי אַחַטָּנָה מִיָּדִי תִבְקָשָׁנָה גִּנְבָתִי יוֹם וּגְנֹבְתִי לַיְלָה:	39

(34) בכר הגמל. לשון כרים וכסתות, כתרומתו בעציטא דגמלא, והיא מרדעת העשויה כמין כר, ובעירוצין (טו). הקיפיה בעציתין, והן עציטי גמלים, בסט"ו בלע"ז:

(36) דלקת. רדפת, כמו על החרים דלקנו (איכה ד, יט), וכמו מדלק אחר פלשטים (שמואל"א יז, נג):

(37) ויכחו. ויצרו עס מי הדין, אפרוצי"ר בלע"ז:

(38) לא שבלו. לא הפילו עיזורם, כמו רחם מפיל (הושע ט, יד), תפלט פרתו ולא תשכל (איוב כא, י): ואילי צאנך. מכאן אמרו (בבא קמא סה:), איל צן יומו קרוי איל, שאם לא כן מה שצחו, אילים לא אכל אצל כבשים אכל, אם כן גזלן הוא:

(39) טרפה. על ידי ארי וזאב: אנכי אחטנה. לשון קלע צאצאן אל השערה ולא יחטא (שופטים כ, טו), חני וצני שלמה סטאים (מלכים"א ח, כא), חסרים, אנכי אחסרנה, אם חסרה, חסרה לי, שמדי תצקשנה: אנכי אחטנה. תרגומו דהות שגיא ממנינא, שהיתה נפקדת ומחוסרת, כמו ולא נפקד ממנו איש (במדבר לא, מט), תרגומו ולא שגא: גנבתי יום וגנבתי לילה. גנובת יום או גנובת לילה הכל שלמתי: גנבתי. כמו רבתי בצגים שרתי צמדינות (איכה א, ח), מלחתי משפט (ישעיה א, כא), אהבתי לדוש (הושע י, יא):

40	Thus I was: in the day the drought consumed me, and the frost by night; and my sleep fled from mine eyes.	הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלְנִי חֶרֶב וְקָרָח בַּלַּיְלָה וּתְהַדֵּד שְׁנָתִי מֵעֵינַי: וְנָדַת שְׁנָתִי מֵעֵינַי:	40
41	These twenty years have I been in thy house: I served thee fourteen years for thy two daughters, and six years for thy flock; and thou hast changed my wages ten times.	זֶה-לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשָׁתֵי בָנֶיךָ וּשְׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאֲנֶךָ וּתְחַלֶּף אֶת-מִשְׁכָּרְתִּי עֶשְׂרֵת מָנִים:	41
42	Except the God of my father, the God of Abraham, and the Fear of Isaac, had been on my side, surely now hadst thou sent me away empty. God hath seen mine affliction and the labour of my hands, and gave judgment yesternight.	לֹא־לִי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפְחָד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת-עֹנִי וְאֶת- יָגִיעַ כַּפִּי רָאָה אֱלֹהִים וַיִּזְכַּח אִמָּשׁ:	42
43	And Laban answered and said unto Jacob: 'The daughters are my daughters, and the children are my children, and the flocks are my flocks, and all that thou seest is mine; and what can I do this day for these my daughters, or for their children whom they have borne?'	וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל-יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בָּנֹתִי וְהַבָּנִים בְּנֵי וְהַצֹּאֵן צֹאֲנִי וְכָל אֲשֶׁר-אֵתָה רְאָה לִי- הוּא וְלִבְנֹתַי מָה-אֶעֱשֶׂה לְאִלָּה הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יִלְדוּ:	שביעי 43
44	And now come, let us make a covenant, I and thou; and let it be for a witness between me and thee.'	וְעָתָה לָכֵה נִכְרָתָה בְּרִית אֲנִי וְאֵתָה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ:	44
45	And Jacob took a stone, and set it up for a pillar.	וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיִּרְמֶנָה מִצִּבְיָה:	45
46	And Jacob said unto his brethren: 'Gather stones'; and they took stones, and made a heap. And they did eat there by the heap.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לִקְטוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ-גֹל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל-הַגֹּל:	46

(40) אכלני חרב. לשון אש אוכלת: וקרח. כמו משלך קרחו (תהלים קמז, יז), תרגומו גלידא: שנתי. לשון שינה:

(41) ותחלף את משכרתי. היית משנה תנאי שציינו, מנקוד לטלוא, ומעקודים לצרודים:

(42) ופחד יצחק. לא רצה לומר אלהי יצחק, שאין הקצ"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, ואף על פי שאמר לו צאצאיו מצאצא שבע אָנִי ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲבִיךָ וְאֵלֶּיךָ יִשְׁתָּק, בשביל שכהו עיניו והרי הוא כמת, ויעקב נחירא לומר ואלהי, ואמר ופחד: ויזכח. לשון תוכחה הוא, ולא לשון הוכחה הוא:

(43) מה אעשה לאלה. איך מעלה על לבי להרע להן:

(44) והיה לעד. הקצ"ה:

(46) לאחיו. הם בניו (צ"ר עד, יג), שהיו לו אחים, נגשים אליו לזרה ולמלחמה:

47	And Laban called it Jegar-sahadutha; but Jacob called it Galeed.	וַיִּקְרָא-לָּו לָבָן יֶגֶר שְׁהָדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעָד:	וַיִּקְרָא לִיה לָבָן יֶגֶר שְׁהָדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לִיה גַּלְעָד:
48	And Laban said: 'This heap is witness between me and thee this day.' Therefore was the name of it called Galeed;	וַיֹּאמֶר לָבָן הֲגַל הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ הַיּוֹם עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ גַּלְעָד:	וַיֹּאמֶר לָבָן דְּגוּרָא הָדִין סְהִיד בֵּינָא וּבֵינֶךָ יוֹמָא דִּין עַל כֵּן קָרָא שְׁמִיה גַּלְעָד:
49	and Mizpah, for he said: 'The LORD watch between me and thee, when we are absent one from another.	וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצְחָק יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסְתָּר אִישׁ מֵרֵעֵהוּ:	וְסָבִיחָא דְאָמַר יִיסָד מִימָרָא דִּינִי בֵּינָא וּבֵינֶךָ אֲדִי נִתְפָּסִי גִבְר מַחְבְּרִיה:
50	If thou shalt afflict my daughters, and if thou shalt take wives beside my daughters, no man being with us; see, God is witness betwixt me and thee.'	אִם-תַּעֲנֶנָּה אֶת-בָּנָתִי וְאִם-תִּקַּח נָשִׁים עַל-בָּנָתִי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רָאָה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ:	אִם תַּעֲנִי ית בָּנָתִי וְאִם תִּסָּב נָשִׁין עַל בָּנָתִי לִית אָנֶשׁ עִמָּנָא חֲזִי מִימָרָא דִּינִי סְהִיד בֵּינָא וּבֵינֶךָ:
51	And Laban said to Jacob: 'Behold this heap, and behold the pillar, which I have set up betwixt me and thee.	וַיֹּאמֶר לָבָן לַיַּעֲקֹב הֲגַל הַזֶּה וְהַנֵּה הַמִּצְבָּה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ:	וַיֹּאמֶר לָבָן לַיַּעֲקֹב הֵא דְּגוּרָא הָדִין וְהֵא קְמָתָא דְּאַקְסִימִית בֵּינָא וּבֵינֶךָ:
52	This heap be witness, and the pillar be witness, that I will not pass over this heap to thee, and that thou shalt not pass over this heap and this pillar unto me, for harm.	עַד הֲגַל הַזֶּה וְעַד הַמִּצְבָּה אִם-אָנִי לֹא-אֵעָבֶר אֵלֶיךָ אֶת-הֲגַל הַזֶּה וְאִם-אַתָּה לֹא-תַעֲבֹר אֵלַי אֶת-הֲגַל הַזֶּה וְאֶת-הַמִּצְבָּה הַזֹּאת לְרָעָה:	סְהִיד דְּגוּרָא הָדִין וְסְהִידָא קְמָתָא אִם אָנָא לֹא אֵעָבֶר לְוִתְךָ ית דְּגוּרָא הָדִין וְאִם אַתָּה לֹא תַעֲבֹר לְוִתִּי ית דְּגוּרָא הָדִין וְיִת קְמָתָא הָדָא לְבִישׁוֹ:
53	The God of Abraham, and the God of Nahor, the God of their father, judge betwixt us.' And Jacob swore by the Fear of his father Isaac:	אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵּינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפָחַד אָבִיו יִצְחָק:	אֱלֹהִיהָ דְּאַבְרָהָם וְאֱלֹהִיהָ דְּנָחוֹר יִדְּנִינוּ בֵּינָא אֱלֹהָא דְּאַבְרָהָם וְיָסִים יַעֲקֹב בְּדַחֲלִיל לִיה אָבִיהָ יִצְחָק:
54	And Jacob offered a sacrifice in the mountain, and called his brethren to eat bread; and they did eat bread, and tarried all night in the mountain.	וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בְּהָר וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכֹל-לֶחֶם וַיֵּאָכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ בְּהָר:	וַיִּכַּס יַעֲקֹב נִכְסָתָא בְּשׁוּרָא וַיִּקְרָא לְאַחֵיהָ לְמִיכָל לַחְמָא וַיֵּאָכְלוּ לַחְמָא וּבָתּוּ בְּשׁוּרָא:

(47) יגר שהדוּתא. תרגומו של גלעד: גלעד. גלעד:

(49) והמצפה אשר אמר וגו'. והמנפה אשר צהר הגלעד, וכמו שנאמר ויעצר את מנפה גלעד (שופטים יא, כט), ולמה נקרא שמה מנפה, לפי שאמר כל אחד מהם לחצרו, יצף ה' צני וצנין אס תעצור את הצרית: כי נסחר. ולא נראה איש את רעהו:

(50) בנתי בנתי. צ' פעמים, אף צלה וזלפה צנוחיו היו מפלגש: אם תענה את בנתי. למנוע מהן עונת תשמיש (יומא עז:):

(51) יריתי. כמו ירה צ'ס, כזה שהוא יורה החץ:

(52) אם אני. הרי אס משמש צלשון אשר, כמו עד אס דצקתי דצקתי (בראשית כד, לג): לרעה. לרעה אי אתה עוצר, אצל אתה עוצר לפרקמטיא (צ"ר עד, טו):

(53) אלהי אברהם. קדש (שס טו): ואלהי נחור. חול: אלהי אביהם. חול:

XXXII	And Laban arose early in the morning, kissed his sons and daughters, and blessed them; and then Laban went and returned to his place.	וַיִּשְׁכֹּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיִּנָּשֶׁק לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיָּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לְמָקוֹמוֹ: וְאֶקְדִּים לָבָן בַּצֹּפֶרַא וַיְבָרֶךְ לְבָנוֹתַי וּלְבָנֵיהֶן וַיָּלֶךְ וַיָּחֲזֶה וַיָּשָׁב לָבָן לְמָקוֹמוֹ: לְאֶתְרֵיהּ:	מפ"ט
2	And Jacob went on his way, and the angels of God met him.	וַיֵּעָקֹב הָלֶכְךָ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ-בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: וַיַּעֲקֹב אָזַל לְאוֹרְחֵיהּ וַעֲרֵעוּ בֵּיהּ מַלְאֲכֵי דַיִן:	2
3	And Jacob said when he saw them: 'This is God's camp.' And he called the name of that place Mahanaim.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֶה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנֵי: (פ) וַאֲמַר יַעֲקֹב כִּד חֲזָנוֹן מִשְׁרֵי מִן קָדָם יְיָ דָּא וַיִּקְרָא שְׁמֵיהּ דְּאֶתְרָא הַהוּא מַחֲנֵי:	קמ"ח

The Haftarah is Hosea 12:13 - 14:10 on page 247. Sepharadim read Hosea 11:7 - 12:12.

4	And Jacob sent messengers before him to Esau his brother unto the land of Seir, the field of Edom.	וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל-עֲשׂוֹ אָחִיו אֶרְצָה שְׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם: וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב אֲנָדִין קִדְמוֹהֵי לְוַת עֲשׂוֹ אָחִיו לְאֶרְעָא דְשְׂעִיר לְחֻקְלֵי אֱדוֹם:	וישלח ל
5	And he commanded them, saying: 'Thus shall ye say unto my lord Esau: Thus saith thy servant Jacob: I have sojourned with Laban, and stayed until now.	וַיִּצְוֵה אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֹדְנִי לַעֲשׂוֹ כֹה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם-לָבָן וְגִרְתִּי וְאָחֲרָה עָתָה: וּפְקִיד יִתְחַזֵּן לְמִימַר כִּדִּין תִּימְרוּן לְרַבּוֹנִי לַעֲשׂוֹ כִּדְנָן אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם לָבָן דְּרִית וְאוֹחֲרִית עַד כְּעַן:	5
6	And I have oxen, and asses and flocks, and men-servants and maid-servants; and I have sent to tell my lord, that I may find favour in thy sight.'	וַיְהִי-לִי שׂוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעַבְדִּי וַשְּׂפִחָה וַאֲשִׁלְחָהּ לְהַגִּיד לְאֹדְנִי לְמִצְאָחַן בְּעֵינַיִךְ: וַהֲוִי לִי תוֹרִין וַחֲמָרִין עֹאן וְעַבְדִּין וְאִמָּהָן וַשְּׁלִחִית לְחוּאַה לְרַבּוֹנִי לְאִשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֶיךָ:	6

- (54) ויזבח יעקב זבח. שחט צהמות למשמה: לאחיו. לאוהביו שעם לבן: לאכל לחם. כל דצר מאכל קרוי לחם, כמו עזד לָסַם רַב (דניאל ה, א), נְשָׁחִיתָה עַץ בְּלָחֶמוֹ (ירמיה יא, יט):
 (2) ויפגעו בו מלאכי אלהים. מלאכים של ארץ ישראל שצאו לקראתו, ללוותו לארץ:
 (3) מחנים. שמי מחנות, של חונה לארץ שצאו עמו עד כאן. ושל ארץ ישראל שצאו לקראתו (צ"ר עה, י. תנחומא וישלחג):
 (4) וישלח יעקב מלאכים. מלאכים ממש (צ"ר עה, ד): ארצה שעיר. לארץ שעיר, כל תיבה שזריכה למ"ד צמחלתה הטיל לה הכתוב ה"א כסופה:
 (5) גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב, אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על צרכות אצין שצרכני הוה גְּזִיר לְאִשְׁיָה, שהריל לא נתקיימה צי. דצר אחר, גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי, ותרי"ג מנות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים:
 (6) ויהי לי שור וחמור. אבא אמר לי מטל השמים ומשמי הקרן, וז' אינה לא מן השמים ולא מן הארץ: שור וחמור. דרך ארץ לומר על שוריים הרבה שור, אדם אומר לחצירו, כלילה קרא התרנגול, ואינו אומר קראו התרנגולים: ואשלחה להגיד לאדני. להודיע שאני צא אליך: למצא חן בעיניך. שאני שלם עמך ומבקש אהבתך:

- 7 And the messengers returned to Jacob, saying: 'We came to thy brother Esau, and moreover he cometh to meet thee, and four hundred men with him.'
- 8 Then Jacob was greatly afraid and was distressed. And he divided the people that was with him, and the flocks, and the herds, and the camels, into two camps.
- 9 And he said: 'If Esau come to the one camp, and smite it, then the camp which is left shall escape.'
- 10 And Jacob said: 'O God of my father Abraham, and God of my father Isaac, O LORD, who saidst unto me: Return unto thy country, and to thy kindred, and I will do thee good;
- 11 I am not worthy of all the mercies, and of all the truth, which Thou hast shown unto Thy servant; for with my staff I passed over this Jordan; and now I am become two camps.
- וַיָּשְׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל-יַעֲקֹב וַיֹּאמְרוּ בְּאָנּוּ אֶל-אַחִידְךָ אֶל-עֵשָׂו וְגַם הִלְךְ לִקְרֹאתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ:
- וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצָּר לוֹ וַיִּחַץ אֶת-הָעָם אֲשֶׁר-אִתּוֹ וְאֶת-הַצֹּאן וְאֶת-הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לִשְׁנֵי מַחֲנֹת:
- וַיֹּאמֶר אִם-יָבוֹא עֵשָׂו אֶל-הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד וְהַכְּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלִיטָה:
- וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־ה' אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אִשְׁחָק יְהוָה הָאֵמֶר אֵלַי שׁוּב לְאֶרֶץךָ וְלִמְוֹלְדֹתֶךָ וַאֲנִי בָּיִתָּה עַמְּךָ:
- קָטַנְתִּי מִכָּל הַחַסְדִּים וּמִכָּל־הָאֱמָנוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדְּךָ כִּי בְּמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הִיִּיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנֹת:
- וַיִּשְׁבּוּ הַמַּלְאָכִים אֶל-יַעֲקֹב וַיֹּאמְרוּ בְּאָנּוּ אֶל-אַחִידְךָ אֶל-עֵשָׂו וְגַם הִלְךְ לִקְרֹאתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ:
- וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצָּר לוֹ וַיִּחַץ אֶת-הָעָם אֲשֶׁר-אִתּוֹ וְאֶת-הַצֹּאן וְאֶת-הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לִשְׁנֵי מַחֲנֹת:
- וַיֹּאמֶר אִם-יָבוֹא עֵשָׂו אֶל-הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד וְהַכְּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלִיטָה:
- וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־ה' אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אִשְׁחָק יְהוָה הָאֵמֶר אֵלַי שׁוּב לְאֶרֶץךָ וְלִמְוֹלְדֹתֶךָ וַאֲנִי בָּיִתָּה עַמְּךָ:
- קָטַנְתִּי מִכָּל הַחַסְדִּים וּמִכָּל־הָאֱמָנוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדְּךָ כִּי בְּמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הִיִּיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנֹת:

(7) באנו אל אחידך אל עשו. שהיית אומר אחי הוא, אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע, עודנו צנאנא (צ"ר עה, ז):

(8) ויירא ויצר. וירא שמא ירהג, ויצר לו, אם יהרוג הוא את אחריים (צ"ר עו, ו. תנחומא וישלח ד):

(9) המחנה האחת והכהו. מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה, אם פסקה עלי מפסקה (תהלים כו, ג), הרי לשון נקבה. הפסקה הזו (בראשית לג, ח), לשון זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה, השמש נא על הארץ (שם יט, כג), מקצה השמים מוצא (תהלים יט, ז), הרי לשון זכר, השמש נקצה על המים (מלכים-ב ג, כב) הרי לשון נקבה. וכן רוח, והנה רוח גדולה צאה (איוב א, יט), הרי לשון נקבה. ויגע צאצא פנות הבית (שם), הרי לשון זכר. ורוח גדולה וסוק מפסק הרים (מלכים-א יט, יא), הרי לשון זכר ולשון נקבה. וכן אש, ואש נאפה מאת ה' (צמדבר טז, לה), לשון נקבה. אש לוהט (תהלים קד, ד), לשון זכר: והיה המחנה הנשאר לפליטה. על כרחו, כי אלחם עמו. התקין עצמו לשלשה דברים, לדורון, לתפלה, ולמלחמה. לדורון, ומעבור המנחה על פניו. לתפלה, אלהי אבי אברהם. למלחמה, והיה המחנה הנשאר לפליטה:

(10) ואלהי אבי יצחק. ולהלן הוא אומר ופסק יצחק, ועוד, מהו שחזר והזכיר שם המיוחד, היה לו לכחזר האומר אלי שוב לארץ וגו', אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה, שמי הצטוות הצטחתי, אחת בצאחי מבית אבי מצאח שבע, שאמרת לי אני ה' אלהי אצרכה אצריך ואלהי יצחק, ושם אמרת לי ושמרתך בכל אשר תלך, ובבית לבן אמרת לי שוב אל ארץ אצריך ולמוצאך אצריך ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו, שנאמר ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אצריך וגו', בשתי הצטוות האלו אני בא לפניה:

(11) קטנתי מכל החסדים. נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהצטחתי נתלכחתי צמא, ויגרום לי להמסר ביד עשו (שבת לב.). ומכל האמת. אמת דברך, ששמרת לי כל הצטוות שהצטחתי: כי במקלי. לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה, אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה, נתן מקלו בירדן ונצק הירדן:

12	Deliver me, I pray Thee, from the hand of my brother, from the hand of Esau; for I fear him, lest he come and smite me, the mother with the children.	הַצִּילֵנִי יְיָ מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אֲנִכִּי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכֵּנִי אִם־עַל־בָּנָיִם: שִׁיּוּבִנִי כֶּעַן מִיָּדָא דְּאָחִי מִיָּדָא דְּעֵשָׂו אָרִי דְּחִיל אָנָּא מִנִּיהַ דְּלָמָּא יִיתִי וְיִמְחִינֵנִי אָמָּא עַל בָּנָיָא:	12
13	And Thou saidst: I will surely do thee good, and make thy seed as the sand of the sea, which cannot be numbered for multitude.	וְאַתָּה אָמַרְתָּ הִיטֵב אִיטִיב עִמָּךְ וְשִׁמְתִּי אֶת־זֶרְעֲךָ כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסְפָּר מִרְבּוֹ: וְאַתָּה אָמַרְתָּ אוֹטִיב אוֹטִיב עִמָּךְ וְאַשְׁוִי יֵת בְּנֶךְ סְגִיאִין כְּחֹלָא דִּי־מָא דְּלֹא יִתְמַנּוּן מִסְּגִי:	13
14	And he lodged there that night; and took of that which he had with him a present for Esau his brother:	וַיֵּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה לַעֲשׂו אָחִיו: וּבֵת תַּמָּן בַּלַּיְלָא הָהוּא וַנְּסִיב מִן דְּאִיתִי בִידֵיהַ תְּקֻרָבָתָא לַעֲשׂו אָחוּהִי:	שני 14
15	two hundred she-goats and twenty he-goats, two hundred ewes and twenty rams,	עֲזִים מְאֹתִים וְחִנְשִׁים עֶשְׂרִים רְחִלִּים מְאֹתִים וְאַיִלִּים עֶשְׂרִים: עֲזִי מְאֹתָן וְחִנְשִׁיא עֶסְרִין רְחִלֵי מְאֹתָן וְדִכְרֵי עֶסְרִין:	15
16	thirty milch camels and their colts, forty kine and ten bulls, twenty she-asses and ten foals.	גְּמָלִים מִיִּנְיָקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלִשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֶשְׂרֵה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וְעִזִּים עֶשְׂרֵה: גְּמָלֵי מִיִּנְקָתָא וּבְנֵיהוֹן תְּלָתִין תּוֹרָתָא אַרְבַּעִין וְתוֹרֵי עֶסְרָא אֲתֹנֵי עֶסְרִין וְעִלֵי עֶסְרָא:	16
17	And he delivered them into the hand of his servants, every drove by itself; and said unto his servants: 'Pass over before me, and put a space betwixt drove and drove.'	וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֶדֶר עֶדֶר לְבָדּוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו עֲבְרוּ לִפְנֵי וַרְחָ תְּשִׁימוּ בֵּין עֶדֶר וּבֵין עֶדֶר: וַיַּחֲבֵב בֵּינָה עֲבָדוּהִי עֶדְרָא עֶדְרָא בְּלַחֲדוּהִי וַיֹּאמֶר לַעֲבָדוּהִי עֵיבְרוּ קִדְמִי וְרוּחָא תְּשׁוּן בֵּין עֶדְרָא וּבֵין עֶדְרָא:	17

(12) מיד אחי מיד עשו. מיד אחי, שאין נוהג עמי כאח אלא כעשו הרשע:
(13) היטב איטיב. היטב בזכותך, איטיב בזכות אבותיך (צ"ר עו, ז): ושמתני את זרעך בחול הים. והיכן אמר לו כן, והלא לא אמר לו אלא וקה זרעך כעפר הקרן (בראשית כח, יד), אלא שאמר לו (שס), כי לא אֶעֱזָבְךָ עד הֶאֱשָׁר אֶסְעִי אֶת הָאֲשֶׁר דְּעָרְתִּי לָךְ (שס טו), ולא צרה אמר הקצה הקצה את זרעך כבוכגי השמים וכחול הֶאֱשָׁר על שפת הים:
(14) הבא בידו. צרשמו, וכן ויקח את כל אֶרְצוֹ מִיָּדוֹ (במדבר כא, כו). ומדרש אגדה מן הבא בידו, אצנים טובות ומרגליות, שאדם צר צרור ונושאם בידו. דבר אחר מן הבא בידו, מן החולין, שנטל מעשר, כמה דאם אמר עֵשָׂר אֶעֱשָׂרְנוּ לָךְ, והדר לקח מנחה:
(15) עזים מאתים וחינשים עשרים. מאתים עזים לריכות עשרים תישים, וכן כולם, הזכרים כדי לזרן הנקבות. וצבראשית רבה (עו, ז) דורש מכאן לעונה האמורה בתורה, הטילים בכל יום, הפועלים שמים בשבת, החמרים אחת בשבת, הגמלים אחת לשלשים יום, הספנים אחת לששה חדשים, ואיני יודע לכוין המדרש הזה בכוון, אך נראה בעיני שלמדנו מכאן, שאין העונה שזה בכל אדם, אלא לפי טורח המוטל עליו, שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשר עזים, וכן לכל איל, לפי שהם פנויים ממלאכה, דרכן להרבות תשמיש ולעצור עשר נקבות, ובהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר, ופרים שעוסקין במלאכה, לא מסר לזכר אלא ארבע נקבות, ולחמור שהולך בדרך רחוקה, שתי נקבות לזכר, ולגמלים שהולכים בדרך יותר רחוקה, נקבה אחת לזכר:
(16) גמלים מיניקות שלשים. וצניהם עמהם. ומדרש אגדה (צ"ר שס) וצניהם, צנאיהם, זכר כנגד נקבה, לפי שזנוע צמשיש, לא פרסמו הכתוב: ועיריכם. חמורים זכרים:
(17) עדר עדר לבדו. כל מין ומין לעצמו: עברו לפני. דרך יום או פחות, ואני אבוא אחריכם: ורוח תשימו.

18	And he commanded the foremost, saying: 'When Esau my brother meeteth thee, and asketh thee, saying: Whose art thou? and whither goest thou? and whose are these before thee?	וַיֹּצֵא אֶת־הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגְּשֶׁךָ עֲשֹׂה אֲחִי וּשְׂאֵלֶךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאֵנָּה תֵלֶךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ:	18
19	then thou shalt say: They are thy servant Jacob's; it is a present sent unto my lord, even unto Esau; and behold, he also is behind us.'	וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לֵיעֶקֶב מִנְחָה הוּא שְׁלוּחָה לְאֹדְנִי לַעֲשֹׂה וְהִנֵּה גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ:	19
20	And he commanded also the second, and the third, and all that followed the droves, saying: 'In this manner shall ye speak unto Esau, when ye find him;	וַיֹּצֵא גַם אֶת־הַשְּׂנִי גַם אֶת־כָּל־הַחֲלָכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדְּבַר הַזֶּה תְּדַבְּרוּן אֵל־עֲשֹׂה בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ:	20
21	and ye shall say: Moreover, behold, thy servant Jacob is behind us.' For he said: 'I will appease him with the present that goeth before me, and afterward I will see his face; peradventure he will accept me.'	וְאָמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר אַכְפְּרָה פָנָיו בְּמִנְחָה הַחֲלָכֶת לְפָנָי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָנָיו וְיִשָּׂא פָנָי:	21
22	So the present passed over before him; and he himself lodged that night in the camp.	וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בְּלֵילָה־הַהוּא בְּמַחֲנֶה:	22
23	And he rose up that night, and took his two wives, and his two handmaids, and his eleven children, and passed over the ford of the Jabbok.	וַיָּקָם בְּלֵילָה הוּא וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שַׁפְחֹתָיו וְאֶת־אֶחָד עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת־מַעְבַּר יַבֹּק:	23

עדר לפני חצרו מלא עין, כדי להשביע עינו של אותו רשע, ולתווהו על רצוי הדורון:

(18) למי אתה. של מי אתה, מי שולחך, ומרגום דמאן את: ולמי אלה לפניך. ואלה שלפניך של מי הם, למי המנחה הזאת שלוחה למ"ד משמשת כראש הטיבה במקום של, כמו וְכָל אֲשֶׁר אָסֶה לָאֵה לִי הוּא, (בראשית לא, מג) שלי הוא, לה' קֹדֶרֶךְ וּמְלוּאָה (מהלים כד, א), של ה':

(19) ואמרת לעבדך ליעקב. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ששאלת למי אתה, לעבדך ליעקב אני, ומרגומו דעבדך דיעקב, וששאלת ולמי אלה לפניך, מנחה היא שלוחה וגו': והנה גם הוא. יעקב:

(21) אכפרה בניו. אצטל רוגזו, וכן וְכָפַר צְרִיקָם אֶת מַוֶּנֶת (ישעיה כח, יח), לא תוכלי פְּפָרָה (שם מז, יא), ונראה צעיני, שכל כפרה שאל על עון וחטא ואכל פנים, כלן לשון קנוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא, והרבה בגמרא וכפר ידיה, צעי לכפורי ידיה כהוא גברא, וגם בלשון המקרא נקראים המורקים של קדש כפורי וְכָפַר, על שם שהכהו מקנהו ידיו בהן בשפת המורק:

(22) על פניו. כמו לפניו, וכן קָמַם וְשָׁד יִשְׁמַעֲלָה על פְּנֵי קָמִיד (ירמיה ו, ז), וכן המְכַעֲיָקִים אותי על פְּנֵי (ישעיה סה, ג), ומדרש אגדה על פניו, אף הוא שריו בכעס שהיה נריך לכל זה צ"ר (עו, ח):

(23) ואת אחד עשר ילדיו. ודינה היכן היתה, נמנה במיבה ונעל בפניה, שלא יתן זה עשו עיניו, ולכך נענש יעקב שמנעה

24	And he took them, and sent them over the stream, and sent over that which he had.	וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבֹרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֹר וַיֵּתְּ דְלִיָּה׃	וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבֹרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֹר וַיֵּתְּ דְלִיָּה׃	24
25	And Jacob was left alone; and there wrestled a man with him until the breaking of the day.	וַיֵּשְׁתָּר וַיַּעֲבֹד אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר׃	וַיֵּשְׁתָּר וַיַּעֲבֹד אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר׃	25
26	And when he saw that he prevailed not against him, he touched the hollow of his thigh; and the hollow of Jacob's thigh was strained, as he wrestled with him.	וַיִּרְא כִּי לֹא יָכֹל לֹא וַיַּגַּע בְּכַף יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף־יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּהֶאָבְקוֹ עִמּוֹ׃	וַיִּרְא כִּי לֹא יָכֹל לֹא וַיַּגַּע בְּכַף יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף־יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּהֶאָבְקוֹ עִמּוֹ׃	26
27	And he said: 'Let me go, for the day breaketh.' And he said: 'I will not let thee go, except thou bless me.'	וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלְּחֶךָ כִּי אִם־בֵּרַכְתָּנִי׃	וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלְּחֶךָ כִּי אִם־בֵּרַכְתָּנִי׃	27
28	And he said unto him: 'What is thy name?' And he said: 'Jacob.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שִּׁמְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב׃	וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שִּׁמְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב׃	28
29	And he said: 'Thy name shall be called no more Jacob, but Israel; for thou hast striven with God and with men, and hast prevailed.'	וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יִקְרָא עוֹד שִׁמְךָ אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי שָׂרִית עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אָנָּשִׁים וַתִּגְבַּל׃	וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יִקְרָא עוֹד שִׁמְךָ אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי שָׂרִית עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אָנָּשִׁים וַתִּגְבַּל׃	29
30	And Jacob asked him, and said: 'Tell me, I pray thee, thy name.' And he said: 'Wherefore is it that thou dost ask after my name?' And he blessed him there.	וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִגִּידָה־נָא שִׁמְךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל לְשִׁמִּי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם׃	וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִגִּידָה־נָא שִׁמְךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל לְשִׁמִּי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם׃	30

מאחיו, שמה תחזירנו למוטב, ונפלה ציד שכס (צ"ר עת, ג): יב. שם הנהר: (24) את אשר לו. הבהמה והמטלטלים, עשה עצמו כגשר, נוטל מכאן ומניח כאן: (25) ויותר יעקב. שכן פכים קטנים וחזר עליהם (חולין נא). ויאבק איש. מנחם פירש ויתעפר איש, מלשון אבק, שהיו מעלים עפר צרגליהם על ידי נענועם. ולי נראה שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, בשר דאציקו ציה, ואצק ליה מיצק לשון עניצה, שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו, שחוצקו ואוצקו צורעותיו, ופירשו רז"ל שהוא שרו של עשו (צ"ר עז, ג): (26) ויגע בכף ירכו. קולית הירך התקוע בקילצוסת קרוי כף, על שם שהצטר שעליה כמין כף של קדירה: ותקע. נתקעקע ממקום חצרתה, ודומה לו פון תקע נפשי ממך (ירמיה ו, ח), לשון הסרה, וצמסנה לקעקע ציאתן, לשרש שרשיהן: (27) כי עלה השחר. ונריך אני לומר שירה ציוס (צ"ר עת, א. חולין נא): ברכתני. הודה לי על הצרכות שצרכני אני, שעשו מערער עליהן. (וכאן קשה לרשי"ת צרכני היה לו לומר, אלא הודה וכו'. וכן איחא צהדיא צוהר פרשת תזריע עמוד מ"ה ודו"ק): (29) לא יעקב. לא יאמר עוד שהצרכות צאו לך צעקצה ורמיה, כי אם צשררה וגלוי פנים, וסופך שהקצ"ה נגלה עליך צצית אל ומחליף שמך, ושם הוא מצרכך, ואני שם אהיה ואודה לך עליהן, וזהו שכתוב וישך אל מלאך ויכל צכה ויחטטן לו (הושע יב, ה). צכה המלאך ויתחנן לו, ומה נתחנן לו, צית אל ימלאנו וישך ידבר עמנו, המתן לי עד שידבר עמנו שם, ולא רצה יעקב, ועל כרחו הודה לו עליהן, וזהו ויצרך אותו שם, שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה: ועם אנשים. עשו ולבן: ותוכל. להם: (30) למה זה תשאל. אין לנו שם קצוע, משתנין שמותינו (צ"ר עת, ה), (הכל) לפי מלות עבודת השליחות שאנו משתלחים:

31	And Jacob called the name of the place Peniel: 'for I have seen God face to face, and my life is preserved.'	וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־ פָּנִים וַחַנְצָל נַפְשִׁי:	שלישי
32	And the sun rose upon him as he passed over Peniel, and he limped upon his thigh.	וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנִיאל וְהוּא צָלַע עַל־ יָרְכוֹ:	32
33	Therefore the children of Israel eat not the sinew of the thigh-vein which is upon the hollow of the thigh, unto this day; because he touched the hollow of Jacob's thigh, even in the sinew of the thigh-vein.	עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנֶּשֶׂה אֲשֶׁר עַל־כֶּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׂה:	33
XXXIII	And Jacob lifted up his eyes and looked, and, behold, Esau came, and with him four hundred men. And he divided the children unto Leah, and unto Rachel, and unto the two handmaids.	וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֹשֹׂו בָא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחֲצֵן אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשֹּׁפְחוֹת:	XXXIII
2	And he put the handmaids and their children foremost, and Leah and her children after, and Rachel and Joseph hindermost.	וַיִּשֶׂם אֶת־הַשֹּׁפְחוֹת וְאֶת־ יְלָדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה וְיְלָדֶיהָ אַחֲרָנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרָנִים:	2
3	And he himself passed over before them, and bowed himself to the ground seven times, until he came near to his brother.	וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו:	3
4	And Esau ran to meet him, and embraced him, and fell on his neck, and kissed him; and they wept.	וַיָּרֻץ עֹשֹׂו לִקְרָאתוֹ וַיַּחְבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־צוּאָרוֹ וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכוּ:	4

(32) ויזרח לו השמש. לשון בני אדם הוא, כשהגענו למקום פלוני האיר לנו השחר, זהו פשוטו. ומדרש אגדה ויזרח לו, לזרכו, לרפאות את כלעמו, כמה דתימא שמש צדקה ומרפא צדקסיה (מלאכי ג, כ), ואותן שעות שמיירה לשקוע בשבילו כשיצא מבאר שבע, מיירה לזרוח בשבילו: והוא צלע. היה לו לעזרחה השמש:

(33) גיד הנשה. ולמה נקרא שמו גיד הנשה, לפי שגסה ממקומו ועלה, והוא לשון קפיצה, וכן נשקה גבורתם (ירמיה נא, ל), וכן פי נשני אללהים את כל עמלי (זראשית מא, נא):

(2) ואת לאה וילדיה אחרונים. אחרון אחרון חביב:

(3) עבר לפנייהם. אמר, אם יצא אותו רשע להלחם, ילחם צי תחלה:

(4) ויחבקוהו. נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו: וישקוהו. נקוד עליו, ויש חולקין בדבר הזה בדרייתא דספרי (ספרי דהעלותך טו), יש שדרשו נקודה זו, לומר שלא נשקו בכל לבו (ז"ר עה, ט). אמר רבי שמעון בן יוחאי, הלכה היא, בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה, ונשקו בכל לבו (ז"ר שם):

<p>And he lifted up his eyes, and saw the women and the children; and said: 'Who are these with thee?' And he said: 'The children whom God hath graciously given thy servant.'</p>	<p>וַיִּשָּׂא אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי-אֵלֶּה לְךָ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר-חָנַן אֱלֹהִים אֶת-עַבְדְּךָ:</p>	<p>5 וַיִּשָּׂא אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי-אֵלֶּה לְךָ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר-חָנַן אֱלֹהִים אֶת-עַבְדְּךָ:</p>
<p>Then the handmaids came near, they and their children, and they bowed down.</p>	<p>וַתִּגְשׁוּ הַשֹּׁפְכוֹת הַנָּה וּבְנֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחוּן:</p>	<p>רביעי וַתִּגְשׁוּ הַשֹּׁפְכוֹת הַנָּה וּבְנֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחוּן:</p>
<p>And Leah also and her children came near, and bowed down; and after came Joseph near and Rachel, and they bowed down.</p>	<p>וַתִּגְשׁ גַּם-לֵאָה וּבְנֵיהָ וַיִּשְׁתַּחוּ וְאַחֵר נָגַשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחוּ:</p>	<p>7 וַתִּגְשׁ גַּם-לֵאָה וּבְנֵיהָ וַיִּשְׁתַּחוּ וְאַחֵר נָגַשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחוּ:</p>
<p>And he said: 'What meanest thou by all this camp which I met?' And he said: 'To find favour in the sight of my lord.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מִי לְךָ כָּל-הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמַצֵּאתִי בְעֵינֵי אָדָנִי:</p>	<p>8 וַיֹּאמֶר מִי לְךָ כָּל-הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמַצֵּאתִי בְעֵינֵי אָדָנִי:</p>
<p>And Esau said: 'I have enough; my brother, let that which thou hast be thine.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר עֲשׂו יְשׁוּ-לִי רַב אֲחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר-לְךָ:</p>	<p>9 וַיֹּאמֶר עֲשׂו יְשׁוּ-לִי רַב אֲחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר-לְךָ:</p>
<p>And Jacob said: 'Nay, I pray thee, if now I have found favour in thy sight, then receive my present at my hand; forasmuch as I have seen thy face, as one seeth the face of God, and thou wast pleased with me.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-נָא אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וּלְקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כְּרֹאֵת פָּנַי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי:</p>	<p>10 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-נָא אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וּלְקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כְּרֹאֵת פָּנַי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי:</p>
<p>Take, I pray thee, my gift that is brought to thee; because God hath dealt graciously with me, and because I have enough.' And he urged him, and he took it.</p>	<p>קַח-נָא אֶת-בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לְךָ כִּי-חָנַנִי אֱלֹהִים וְכִי יֵשׁ-לִי כָּל וַיַּפְצֵר-בּוֹ וַיִּקַּח:</p>	<p>11 קַח-נָא אֶת-בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לְךָ כִּי-חָנַנִי אֱלֹהִים וְכִי יֵשׁ-לִי כָּל וַיַּפְצֵר-בּוֹ וַיִּקַּח:</p>

- (5) מי אלה לך. מי אלה להיות שלך;
- (7) נגש יוסף ורחל. צללן האמהות נגשות לפני הבנים, אבל צרחל, יוסף נגש לפניו, אמר, אמי יפת תואר, שמא יתלה צה עיניו אותו רשע, אעמוד כנגדה ואעכצנו מלהסתכל צה, מכאן וזה יוסף לצרכת עלי עין;
- (8) מי לך כל המחנה. מי כל המחנה אשר פגשתי שהוא שלך, כלומר למה הוא לך. ופשוטו של מקרא על מוליכי המנחה. ומדרשו, כמות של מלאכים פגע, שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו, ואומרים להם, של מי אתם, והם אומרים להם של עשו, והן אומרים הכו הכו, ואלו אומרים הניחו, צנו של יצחק הוא, ולא היו משגיחים עליו, צן צנו של אברהם הוא, ולא היו משגיחים עליו, אחיו של יעקב הוא, אומרים להם אם כן משלנו אתם;
- (9) יהי לך אשר לך. כאן הודה לו על הצרכות (צ"ר עת, יא);
- (10) אל נא. אל נא תאמר לי כן: אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מיד כי על כן ראיתי פניך וגו'. כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי, על אשר ראיתי פניך, והן חשוצין לי כראיית פני המלאך, שראיתי שר שלך ועוד, על שנמנצית לי למחול על סורחני. ולמה הזכיר לו ראיית המלאך, כדי שיתיראל הימנו, ויאמר, ראה מלאכים וניצול, איני יכול לו מעתה: ותרצני. נחפייסת לי. וכן כל רצון שצמקרא לשון פיוס, אפיצומנט"צ צלע"ז, וכן פי לא לרצון יִהְיֶה לָקֵס (ויקרא כב, כ), הקרצנות צאות לפיכך ולרצות, וכן שפטי צדיק ידעון רצון (משלי י, לב), יודעים לפיכך ולרצות:

And he said: 'Let us take our journey, and let us go, and I will go before thee.'

And he said unto him: 'My lord knoweth that the children are tender, and that the flocks and herds giving suck are a care to me; and if they overdrive them one day, all the flocks will die.

Let my lord, I pray thee, pass over before his servant; and I will journey on gently, according to the pace of the cattle that are before me and according to the pace of the children, until I come unto my lord unto Seir.’

And Esau said: 'Let me now leave with thee some of the folk that are with me.' And he said: 'What needeth it? let me find favour in the sight of my lord.'

So Esau returned that day on his way unto Seir.

(11) ברכתי. מנחמי, מנחה זו הבאה על ראיית פנים, ולפרקים אינה באה אלא לשאילת שלום, וכל זרכה שהיא לראיית פנים, כגון וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב בְּאֵת פְּדֻתָּהּ, עֶשָׂא אֶת־בְּרָכָה (מלכים ב' יא, לא), דסנחריב, וכן לְשָׁלֵל לוֹ לְשָׁלוֹם וַיִּבְרָכוּ (שמואל ב' ח, י), לדמותי מלך חמת, כולם לשון זרכת שלום הן, שקורין כלעו "שלודא"ר, אף זו זרכתי, מו"ן שלו"ד: אשר הובאת לך. לא טרחת בה, ואני יגעתי להגיעה עד שבאה לידך ("זר עת, יצ): חנני. נו"ן ראשונה מודגשת, לפי שהיא משמשת במקום שתי נונין, שהיה לו לומר חנני, שאין חנן בלא שני נונין, והשלישית לשימוש, כמו עשני, וצדני: יש לי כל. כל ספוקי, ועשו דבר בלשון גאוה, יש לי רב, יותר ויותר מכדי זרכי:

(12) נסעה. כמו שְׁמָעָה, סְלָחָה, שהוא כמו שמע, סלח, אף כאן נסעה כמו נסע, והנו"ן יסוד בתיבה, ותרגום של אונקלוס טוול (נ"א נטל) ונהך, עשו אמר ליעקב נסע מכאן ונלך: ואלכּה לנגדך. בשוה לך, טובה זו אעשה לך, שאחר כך ימימהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך, וזהו לנגדך, בשוה לך:

(13) עלות עלי. הנאון והבקר שהן עלות, מוטלות עלי לנהלן לאט. עלות. מגדלות עולליהן, לשון עולל ויזק (איכה ב, יא), עול ימים (ישעיה סה, כ), שפי פרות עלות (שמואל א, י), ובלע"ז אנפטי"ש: ודפקום יום אחד. (ואם ידפקום יום אחד) ליגעם בדרך במרוה, ומחו כל הנאון: ודפקום. כמו קול דודי דופק (שיר השירים ה, ב), נוקש בדלת:

(14) יעבר נא אדני. אל תאריך ימי הליכתך, עבור כפי דרךך, ואף אם תתרחק: אתנהגלה. אתנהל, ה"א יתירה, כמו לאט שלי, לשון נחת כמו ההולכים לאט (ישעיה ח, ו), לאט לי לעשר (שמואל-ב יח, ה). לאט, להלמד מן היסוד ואינה משמשת, אתנהל נחת שלי: לרגל המלאכה. לפי צורך הליכת רגלי המלאכה המוטלת עלי להוליך: וילרגל הילדים. לפי רגליהם שהם יכולים לילך: עד אשר אבא אל אדני שעיררה. הרחיב לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות, ואמר עד אשר אבוא אל אדוני שעיררה, אמר, אם דעתו לעשות לי רעה, ימחין עד בואי אלני, והוא לא הלך, ואימתי ילך, בימי המשיח (ב"ר עח, יד), שנאמר ועלו מושעים צהר ציון לשפט את הר עשן (עובדיה א, כח). ומדרשי אגדה יש לפרשה זו רבים:

(15) ויאמר למזה זה. תעשה לי טובה זו שאיני צריך לה: אמצא חן בעיני אדני. ולא תשלם לי עתה שום גמול:

(16) וישב ביום ההוא עשו לדרכו. עשו לצדו, וד' מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאחלו אחד אחד (צ"ר עת, טו), והיכן

17	And Jacob journeyed to Succoth, and built him a house, and made booths for his cattle. Therefore the name of the place is called Succoth.	וַיַּעֲקֹב נָסַע סֻכּוֹתָה וַיִּבֶן לָוּ בַּיִת וַיִּלְמְקְנֵהוּ עֲשָׂה סֻכּוֹת עַל-כֵּן קָרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם סֻכּוֹת: (ס)	וַיַּעֲקֹב נָסַע סֻכּוֹתָה וַיִּבֶן לָוּ בַּיִת וַיִּלְמְקְנֵהוּ עֲשָׂה סֻכּוֹת עַל-כֵּן קָרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם סֻכּוֹת: (ס)	17
18	And Jacob came in peace to the city of Shechem, which is in the land of Canaan, when he came from Paddan-aram; and encamped before the city.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב שְׁלָם עִיר שָׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבָאוּ מִפָּדָן אֲרָם וַיַּחֲנוּ אֶת-פְּנֵי הָעִיר: וַאֲתָא יַעֲקֹב שְׁלָם עִיר שָׁכֶם דְּבִאֲרָעָא דְכְנַעַן בְּמִיתוּהִי מִפָּדָן אֲרָם וַשָּׂא לְקַבִּיל קִרְתָּא:	וַיָּבֹא יַעֲקֹב שְׁלָם עִיר שָׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבָאוּ מִפָּדָן אֲרָם וַיַּחֲנוּ אֶת-פְּנֵי הָעִיר:	לא
19	And he bought the parcel of ground, where he had spread his tent, at the hand of the children of Hamor, Shechem's father, for a hundred pieces of money.	וַיִּקֶן אֶת-חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה-שָׁם אֹהֱלוֹ מִיַּד בְּנֵי-חַמּוֹר אָבִי שָׁכֶם בְּמֵאָה קִשְׁיטָה:	וַיִּקֶן אֶת-חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה-שָׁם אֹהֱלוֹ מִיַּד בְּנֵי-חַמּוֹר אָבִי שָׁכֶם בְּמֵאָה קִשְׁיטָה:	19
20	And he erected there an altar, and called it El-elohe-Israel.	וַיִּצְבֹּעַ-שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא-לֹו אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (ס)	וַיִּצְבֹּעַ-שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא-לֹו אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (ס)	20
XXXIV	And Dinah the daughter of Leah, whom she had borne unto Jacob, went out to see the daughters of the land.	וַתֵּצֵא דִּינָה בִת-לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לִיעֲקֹב לִרְאוּת בְּבָנוֹת הָאֶרֶץ:	וַתֵּצֵא דִּינָה בִת-לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לִיעֲקֹב לִרְאוּת בְּבָנוֹת הָאֶרֶץ:	חמישי
2	And Shechem the son of Hamor the Hivite, the prince of the land, saw her; and he took her, and lay with her, and humbled her.	וַיֵּרָא אֹתָהּ שָׁכֶם בֶּן-חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאֶרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶהָ:	וַיֵּרָא אֹתָהּ שָׁכֶם בֶּן-חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאֶרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶהָ:	2

פרע להם הקצ"ה בימי דוד, שנאמר כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכצו על הגמלים (שמואל-א ל, יז):

(17) ויבן לו בית. שהם י"ח חדש, קיץ וחורף וקיץ, סכות קיץ, בית חורף, סכות קיץ (מגילה יז):

(18) שלם בגופו, שנתרפא מזלעמו, שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אומו דורון, שלם בתורתו (שבת לג), שלא שכת חלמודו צדית לבן: עיר שכם. כמו לעיר, וכמוהו עד צוֹאֲנָה צִית לָקֶס (רות א, יט): בבאו מפדן ארם. כאדם האומר לחצירו, יאל פלוני מבין שיני אריות וצא שלם, אף כאן ויצא שלם מפדן ארם, מלבן ומעשו שנודווגו לו דרך: ויחן את פני העיר. ערצ שנת היה, בשאלות דרב אחאי:

(19) קשיטה. מעה. אמר רבי עקיבא, כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה, קשיטה. (ותרגמו חורפן טוויס, חריפים בכל מקום, כגון עֶבֶר לַפָּתָר):

(20) ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל, אלא על שם שהיה הקצ"ה עמו והזילו, קרא שם המזבח על שם הנס, להיות שצחו של מקום נזכר בקריאת השם, כלומר, מי שהוא אל, הוא הקצ"ה, הוא לאלהים לי, ששמי ישראל, וכן מצינו במשה, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נָסִי (שמות יז, טו), לא שהמזבח קרוי ה', אלא על שם הנס קרא שם המזבח, להזכיר שצחו של הקדוש ברוך הוא, ה' הוא נסי. ורבותינו דרשו (מגילה יח), שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב אל, ודברי תורה קפטיש פִּלְצָן סָלַע, מתחלקים לכמה טעמים, ואני לישב פשוטו של מקרא באחי:

(1) בת לאה. ולא בת יעקב, אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יציאתית היתה, שנאמר וַיִּצְאָה לָאָה לְקַרְאָתוֹ (צ"ר

פ, א), (ועליה משלו המשל פִּאֲמָה פִּצְפָּסָה): (3)

(2) וישכב אותה. כדרכה: ויענה. שלא כדרכה (יומא עז):

3 And his soul did cleave unto Dinah the daughter of Jacob, and he loved the damsel, and spoke comfortingly unto the damsel.	וַתִּדְבֶק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת־יַעֲקֹב וַיֵּאָהֵב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עָלָיָהּ הַנַּעֲרָ:	3 וַתִּדְבֶק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת־יַעֲקֹב וַיֵּאָהֵב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עָלָיָהּ הַנַּעֲרָ:
4 And Shechem spoke unto his father Hamor, saying: 'Get me this damsel to wife.'	וַיֹּאמֶר שָׁכֵם אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־חֵילָהּ הַזֹּאת לְאִשָּׁה:	4 וַיֹּאמֶר שָׁכֵם אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־חֵילָהּ הַזֹּאת לְאִשָּׁה:
5 Now Jacob heard that he had defiled Dinah his daughter; and his sons were with his cattle in the field; and Jacob held his peace until they came.	וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמְאָה אֶת־דִּינָה בָתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ עִם גִּיתוּהִי בַחֲקֵלָא וַשְּׂתִיק יַעֲקֹב עַד מִיָּתִיהוֹן:	5 וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמְאָה אֶת־דִּינָה בָתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה וַהֲחָרַשׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאָם:
6 And Hamor the father of Shechem went out unto Jacob to speak with him.	וַיֵּצֵא חַמּוֹר אָבִי־שָׁכֵם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ:	6 וַיֵּצֵא חַמּוֹר אָבִי־שָׁכֵם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ:
7 And the sons of Jacob came in from the field when they heard it; and the men were grieved, and they were very wroth, because he had wrought a vile deed in Israel in lying with Jacob's daughter; which thing ought not to be done.	וּבְנֵי יַעֲקֹב שָׁמְעוּ וַאֲתַנְסִיסוּ גּוֹבְרִיָא וַתִּשְׂיף לְהוֹן לַחֲדָא אָרִי קִלְנָא עֲבַד בְּיִשְׂרָאֵל לְמַשְׁכַּב יַת בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לֹא כָשֶׁר דִּיתְעֲבִיד:	7 וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי־נִבְלָה עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל לְשַׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה:
8 And Hamor spoke with them, saying 'The soul of my son Shechem longeth for your daughter. I pray you give her unto him to wife.	וּמִלִּיל חַמּוֹר עֲמָהוֹן לְמִימַר שָׁכֵם בְּרִי אַתְרַעֲיָא נַפְשִׁיהּ בְּבִרְתִּכּוֹן תְּבוּ כְעַן יִתֵּה לִיהּ לְאִשָּׁה:	8 וַיְדַבֵּר חַמּוֹר אִתָּם לֵאמֹר שָׁכֵם בְּנִי חָשָׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִרְתְּכֶם תָּנוּ נָא אֶתָּה לּוֹ לְאִשָּׁה:
9 And make ye marriages with us; give your daughters unto us, and take our daughters unto you.	וְאַתְחַתְּנוּ בְנֵא בְּנִתְכוֹן תַּתְּנוּ לָנוּ וְיִת בְּנִתָּא תִסְבוּן לָכוֹן:	9 וְהִתְחַתְּנוּ אִתָּנוּ בְּנִתֵיכֶם תַּתְּנוּ־לָנוּ וְאֵת־בְּנִיתֵנוּ תִקְחוּ לָכֶם:
10 And ye shall dwell with us; and the land shall be before you; dwell and trade ye therein, and get you possessions therein.'	וְעֲמָנָא תִתְּבוּן וְאַרְעָא תִהִי קְדָמִיכוֹן תִּיבּוּ וְעֲבִידוּ בֵּה סְחוּרְתָא וְאַחְסִינוּ בֵּה:	10 וְאַתָּנוּ תִשְׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לְפָנֵיכֶם שְׁבוּ וְסָחֲרוּ וְהָאָחֳזוּ בָּהּ:
11 And Shechem said unto her father and unto her brethren: 'Let me find favour in your eyes, and what ye shall say unto me I will give.	וַיֹּאמֶר שָׁכֵם אֶל־אָבִיהּ וְאֶל־אֶחָיָהּ אֲמַצְאֲחֵן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן:	11 וַיֹּאמֶר שָׁכֵם אֶל־אָבִיהּ וְאֶל־אֶחָיָהּ אֲמַצְאֲחֵן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן:

(3) על לב הנערה. דברים הממיישנים על הלז, ראי אביך בחלקת שדה קטנה כמה ממון בזזו, אני אשיאך ותקנה העיר וכל שדומה:

(7) וכן לא יעשה. לענות את הצמלות, שהאומות גדרו ערמון מן העריות על ידי המזול (ז"ר פ, ו):

(8) חשקה. חפזה:

12	Ask me never so much dowry and gift, and I will give according as ye shall say unto me; but give me the damsel to wife.'	הֲרָבוּ עָלַי מְאֹד מִהָרָה וּמִתָּן וְאֶתְנָה כְּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וְהָבֵנוּ לִי אֶת־הַנַּעֲרָה לְאִשָּׁה:	12
13	And the sons of Jacob answered Shechem and Hamor his father with guile, and spoke, because he had defiled Dinah their sister,	וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־ חָמוֹר אָבִיו בְּמַרְמָה וַיִּדְבְּרוּ אֲשֶׁר טָמְא אֶת דִּינָה אֲחֹתָם:	13
14	and said unto them: 'We cannot do this thing, to give our sister to one that is uncircumcised; for that were a reproach unto us.	וַיֹּאמְרוּ לָהֶן לֹא נִפְּוֹל לְמַעַבְד לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לְתֵת אֶת־אֲחֹתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עֶרְלָה כִּי־חֲרָפָה הוּא לָנוּ:	14
15	Only on this condition will we consent unto you: if ye will be as we are, that every male of you be circumcised;	אֲדִבְיָאתָ נְאוֹת לָכֶם אִם תַּחֲנוּ כְּמָנוּ לְהַמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר:	15
16	then will we give our daughters unto you, and we will take your daughters to us, and we will dwell with you, and we will become one people.	וְנִתְּנוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־ בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וְיִשְׁבְּנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעָם אֶחָד:	16
17	But if ye will not hearken unto us, to be circumcised; then will we take our daughter, and we will be gone.'	וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּ אֵלַינוּ לְהַמּוֹל וְלִקַּחְנוּ אֶת־בָּתְּנוּ וְהָלַכְנוּ:	17
18	And their words pleased Hamor, and Shechem Hamor's son.	וַיִּשְׂטְבוּ דְבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי חָמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן־חָמוֹר:	18
19	And the young man deferred not to do the thing, because he had delight in Jacob's daughter. And he was honoured above all the house of his father.	וְלֹא־אַחֵר הִנְעֵר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בַּבֶּת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו:	19

(12) מהר. כמוה (שם 1):

(13) במרמה. נחמה: אשר טמא. הכתוב אומר שלא היתה רמיה, שהרי טמא את דינה אחותם (ז"ר פ, ח):

(14) חרפה הוא. שמץ פסול הוא אללנו, הצא לחרף חצרו הוא אומר לו, ערל אתה, או בן ערל. חרפה בכל מקום, גדוף:

(15) נאות לכם. נמלה לכם, לשון ויאותו הפסוקים (מלכים יז, ט) (ציהוידע): להמול. להיות נמול, אינו לשון

לפעול, אלא לשון להפעל:

(16) ונתנו. נ"ן שנייה מודגשת, לפי שהיא משמשת במקום שני נוי"ן, ונתנו: ואת בנותיכם נקח לנו. אתה מוצא

בתנאי שאמר חמור ליעקב ובתשבת בני יעקב לחמור, שחלו החשיבות בבני יעקב, ליקח בנות ששם את שיצארו להם, ובנותיהם

יתנו להם לפי דעתם, דכתיב ונתנו את בנותינו, לפי דעתנו, ואת בנותיכם נקח לנו, ככל אשר נחפז, וכשדצרו חמור ושםם בנו

אל יושבי עירם, הפכו הדברים, את בנותם נקח לנו לנשים, ואת בנותינו נתן להם, כדי לרצותם שיאותו להמול:

20	And Hamor and Shechem his son came unto the gate of their city, and spoke with the men of their city, saying:	וַיָּבֹא חָמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל-שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל-אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:	20
21	‘These men are peaceable with us; therefore let them dwell in the land, and trade therein; for, behold, the land is large enough for them; let us take their daughters to us for wives, and let us give them our daughters.	וַיִּבְרִיא הָאֲלֵה שְׁלָמִים הֵם אֹתָנוּ וַיֵּשְׁבוּ בָאָרֶץ וַיִּסְתַּחֲרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הַגְּדוֹלָה רַחֲבַת-יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת-בָּנֹתָם נָקַח-לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת-בָּנֹתֵינוּ נָתַן לָהֶם:	21
22	Only on this condition will the men consent unto us to dwell with us, to become one people, if every male among us be circumcised, as they are circumcised.	אֲדִי-בָּזָאת יֵאָתּוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשֹׁבֹת אֹתָנוּ לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כָּל-זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נִמְלִיִּם:	22
23	Shall not their cattle and their substance and all their beasts be ours? only let us consent unto them, and they will dwell with us.’	מִקְנֵהֶם וּמִקְנֵנָם וְכָל-בְּהֶמְתָּם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אֲדִי נֹאמְתָה לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ אֹתָנוּ:	23
24	And unto Hamor and unto Shechem his son hearkened all that went out of the gate of his city; and every male was circumcised, all that went out of the gate of his city.	וַיִּשְׁמְעוּ אֶל-חָמוֹר וְאֶל-שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל-יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמְלְאוּ כָּל-זָכָר כָּל-יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ:	24
25	And it came to pass on the third day, when they were in pain, that two of the sons of Jacob, Simeon and Levi, Dinah’s brethren, took each man his sword, and came upon the city unawares, and slew all the males.	וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֲיוֹתָם כְּאֲבִיִּם וַיִּקְחוּ שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁמֹעוֹן וְלֵוִי אַחֵי דִינָה אִישׁ חֶרְבוֹ וַיָּבֹאוּ עַל-הָעִיר בַּטַּח וַיַּהַרְגוּ כָּל-זָכָר:	25
26	And they slew Hamor and Shechem his son with the edge of the sword, and took Dinah out of Shechem’s house, and went forth. .	וְאֶת-חָמוֹר וְאֶת-שְׁכֶם בְּנוֹ הָרָגוּ לְפִי-חֶרֶב וַיִּקְחוּ אֶת-דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצְאוּ:	26

(21) שלמים. צלוס וצלז שלם: והארץ הגדולה רחבת ידיים. כאדם שידו רחבה וותרנית, כלומר, אל תפסידו כלום,

פרקמטיא הרצה צלה לכאן ואין לה קונים:

(22) בהמול. זהות נמול:

(23) אך נאותה להם. לדבר זה, ועל ידי כן ישבו איתנו:

(25) שני בני יעקב. בניו היו, ואף על פי כן נהגו עממן שמעון ולוי כשאר אנשים שאינם בניו, שלא נטלו ענה הימנו (ב"ר פ,

י): אחי דינה. לפי שמסרו עממן עליה נקראו אחיה: בשח. שהיו כואבים. ומדרש אגדה, צטוחים היו על כחו של זקן

(שס):

27	The sons of Jacob came upon the slain, and spoiled the city, because they had defiled their sister.	בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיִּבְזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אָחֹתָם:	27
28	They took their flocks and their herds and their asses, and that which was in the city and that which was in the field;	אֶת־צֹאֲנֵם וְאֶת־בָּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת־אֲשֶׁר־בְּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ:	28
29	and all their wealth, and all their little ones and their wives, took they captive and spoiled, even all that was in the house.	וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיִּבְזּוּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר בַּבַּיִת:	29
30	And Jacob said to Simeon and Levi: 'Ye have troubled me, to make me odious unto the inhabitants of the land, even unto the Canaanites and the Perizzites; and, I being few in number, they will gather themselves together against me and smite me; and I shall be destroyed, I and my house.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכָרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְיֹשֵׁב הָאָרֶץ בְּכַנְעֲנִי וּבַפְּרִזִּי וְאֲנִי מְתִי מִסָּפֵר וְנֹאסְפוּ עָלַי וְהַכּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי:	30
31	And they said: 'Should one deal with our sister as with a harlot?'	וַיֹּאמְרוּ הַכַּזְזֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת־אָחֹתָנוּ: (פ)	31
XXXV	And God said unto Jacob: 'Arise, go up to Beth-el, and dwell there; and make there an altar unto God, who appeared unto thee when thou didst flee from the face of Esau thy brother.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית־אֵל וְשָׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאָה אֵלַיךְ בְּכָרְחֶךָ מִפְּנֵי עֲשׂוֹ אָחִיךָ:	XXXV
2	Then Jacob said unto his household, and to all that were with him: 'Put away the strange gods that are among you, and purify yourselves, and change your garments;	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הֲסֵרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֹּכַר אֲשֶׁר בְּתֻכְכֶם וְהִטְהָרוּ וְהַחֲלִיפוּ שְׂמֹלֹתֵיכֶם:	2

- (27) על החללים. לפשט את החללים, וכן תרגם אונקלוס לחלל קטיליא:
- (29) חילם. ממונם, וכן עשה לי את הסיל הזה (דברים ח, יז), וישקאל עשה סיל (צמדצר כד, יח), ופזו לחרים חילם (תהלים מט, יא): שבו. לשון שציה, לפיכך טעמו מלרע:
- (30) עכרתם. לשון מים עכורים, אין דעתי כלולה עכשיו. ואגדה, כלולה היתה החצית, ועכרתם אותה, (תנחומא). מסורת היתה ציד כנענים שיפלו ציד בני יעקב, אלא שהיו אומרים עד אשר תפדה ונחלת את הארץ, לפיכך היו שותקין: מתי מספר. אנשים מועטים:
- (31) הכוזנה. הפקר: את אחותנו. ית אחתנא:
- (1) קום עלה. לפי שאחרת צדק (תנחומא וישלח ח), נעשת וצא לך זאת מביתך:
- (2) הנכר. שיש צידכם משלל של שכם: והטהרו. מעבודת אלילים: והחליפו שמלותכם. שמה יש צידכם כסות של עבודת אלילים:

<p>and let us arise, and go up to Beth-el; and I will make there an altar unto God, who answered me in the day of my distress, and was with me in the way which I went.'</p>	<p>וַנִּקְוֶמָה וְנַעֲלֶה בֵּית-אֵל וְנַעֲשֶׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לַאלֹהֵי הָעֲנָה אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתִּי:</p>	<p>וַנִּקְוֶמָה וְנַעֲלֶה בֵּית-אֵל וְנַעֲשֶׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לַאלֹהֵי הָעֲנָה אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתִּי:</p>
<p>And they gave unto Jacob all the foreign gods which were in their hand, and the rings which were in their ears; and Jacob hid them under the terebinth which was by Shechem.</p>	<p>וַיִּתְּנוּ אֶל-יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֱלֹהֵי הַנֹּכַר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת-הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנוֹתָם וַיִּטֵּן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עַם-שָׁכֵם:</p>	<p>וַיִּתְּנוּ אֶל-יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֱלֹהֵי הַנֹּכַר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת-הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנוֹתָם וַיִּטֵּן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עַם-שָׁכֵם:</p>
<p>And they journeyed; and a terror of God was upon the cities that were round about them, and they did not pursue after the sons of Jacob.</p>	<p>וַיִּסְעוּ וַיְהִי חֹתֶת אֱלֹהִים עַל-הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא הִדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב:</p>	<p>וַיִּסְעוּ וַיְהִי חֹתֶת אֱלֹהִים עַל-הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא הִדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב:</p>
<p>So Jacob came to Luz, which is in the land of Canaan—the same is Beth-el—he and all the people that were with him.</p>	<p>וַיָּבֹא יַעֲקֹב לּוֹזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הוּא בֵּית-אֵל הוּא וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-עִמּוֹ:</p>	<p>וַיָּבֹא יַעֲקֹב לּוֹזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הוּא בֵּית-אֵל הוּא וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-עִמּוֹ:</p>
<p>And he built there an altar, and called the place El-beth-el, because there God was revealed unto him, when he fled from the face of his brother.</p>	<p>וַיִּבְנֵא תָמָן מִדְבָּחָא וַקְרָא לְאֵתְרָא אֵל בֵּית אֵל אַרִי תָמָן אֲתַגְלִי לִיהּ יְיָ בְּמַעֲרָקֶיהּ מִן קֳדָם אָחוּהִי:</p>	<p>וַיִּבְנֵן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית-אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו:</p>
<p>And Deborah Rebekah's nurse died, and she was buried below Beth-el under the oak; and the name of it was called Allon-bacuth.</p>	<p>וַתָּמָת דְּבוֹרָה מִיִּנְקַת רַבֶּקָּה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית-אֵל תַּחַת הָאֵלֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֵלֹן בְּכוֹת: (פ)</p>	<p>וַתָּמָת דְּבוֹרָה מִיִּנְקַת רַבֶּקָּה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית-אֵל תַּחַת הָאֵלֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֵלֹן בְּכוֹת: (פ)</p>

(4) האלה. מין אילן סרק: עם שכם. אלל שכס:

(5) חתת. פחד:

(7) אל בית אל. הקצ"ה צצית אל, גילוי שכינתו צצית אל. יש תיבה חסרה צי"ת המשמשת צראשה, כמו הנה הוא צית מקיר קן עמיאל (שמואל-ב ט, 7), כמו צצית מכיר, צית אביך (בראשית כד, כג), כמו צצית אביך: נגלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות כלשון רבים, כמו חלני יוסף, אס צעלי עמו, ולא נאמר בעלו, וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר כלשון רבים, אלל אחד מכל שאר השמות לא תמצא כלשון רבים:

(8) וחמת דבורה. מה ענין דבורה צצית יעקב, אלל לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתיך משם, שלחה דבורה אלל לפדן ארס לנאת משם, ומתה צדך, מדברי רבי משה הדרשן למדתי: מתחת לבית אל. העיר יושנת צהר, ונקברה צרגלי ההר: תחת האלון. בשיפולי מישור, שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר, והקצורה מלמטה, ומישור של צית אל היו קורין לו אלון. ואגדה (צ"ר פא, ה), נחזר שם בצל שני, שהוגד לו על אמו שמתה. ולוין כלשון יוני (אצל), [אחר] ולפיכך (ולפי ש) העלימו את יום מותה, שלא יקללו הבריות כרם שיא ממנו עשו, אף הכתוב לא פרסמה:

9	And God appeared unto Jacob again, when he came from Paddan-aram, and blessed him.	וַיֵּלֶא אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפָּדָן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ: וַתֵּלֶה יְיָ לְיַעֲקֹב עוֹד בְּמִיתְּהוּי מִפָּדָן אֲרָם וַיְבָרֶךְ יִתְיָה:	לב
10	And God said unto him: 'Thy name is Jacob: thy name shall not be called any more Jacob, but Israel shall be thy name'; and He called his name Israel.	וַיֹּאמֶר-לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֹךְ יַעֲקֹב לֹא-יִקְרָא שְׁמֹךְ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֹךְ וַיִּקְרָא יְיָ אֶת-שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל: וַאֲמַר לִיהּ יְיָ שְׁמֹךְ יַעֲקֹב לֹא יִתְקַרֵּי שְׁמֹךְ עוֹד יַעֲקֹב אֱלֹהֵינּוּ יִשְׂרָאֵל יְהִי שְׁמֹךְ וַיִּקְרָא יְיָ שְׁמִיהּ יִשְׂרָאֵל:	10
11	And God said unto him: 'I am God Almighty. Be fruitful and multiply; a nation and a company of nations shall be of thee, and kings shall come out of thy loins;	וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֹה וּרְבֵה גוֹי וַיִּקְהַל גּוֹיִם וַיְהִי מִמֶּנּוּ וּמִלְכִּים מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ: וַאֲמַר לִיהּ יְיָ אֲנִי אֵל שַׁדַּי וְסִגִּי עִם וְכַנְשַׁת שְׂבָטֵינּוּ יִהְיוּ מִמֶּנּוּ וּמִלְכִּין דְּשָׁלְטִין בְּעַמְּמִינָא מִמֶּנּוּ יִפְקֹדוּ:	11
12	and the land which I gave unto Abraham and Isaac, to thee I will give it, and to thy seed after thee will I give the land.'	וְאֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לָךְ אֶתְּנֶנָּה וְלִבְנֶיךָ וְלִזְרַעְךָ אַחֲרַיִךְ אֶתֵּן אֶת-הָאָרֶץ:	שס
13	And God went up from him in the place where He spoke with him.	וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֹתוֹ: וְאֶסְתַּלַּק מֵעָלָיו יְיָ וַיִּקְרָא דִּי בְּאַתְרָא דְּמַלִּיל עִמִּיהּ:	13
14	And Jacob set up a pillar in the place where He spoke with him, a pillar of stone, and he poured out a drink-offering thereon, and poured oil thereon.	וַיִּצֵּב יַעֲקֹב מִצְבֵּה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֹתוֹ מִצְבַּת אֲבֹן וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֹק עָלֶיהָ שֶׁמֶן: וַאֲקִים יַעֲקֹב קִמְחָא בְּאַתְרָא דְּמַלִּיל עִמִּיהּ קִמַּת אֲבָנָא וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֹק עָלֶיהָ מִשְׁחָא:	14
15	And Jacob called the name of the place where God spoke with him, Beth-el.	וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת-שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית-אֵל: וַיִּקְרָא יַעֲקֹב יְיָ שְׁמִיהּ דְּאַתְרָא דְּמַלִּיל עִמִּיהּ תַּמָּן יְיָ בֵּית אֵל:	15

(9) עוד. פעם שני במקום הזה, אחד זלכתו ואחד זשוזו: ויברך אותו. זרכת אזלים (ז"ר פא, ה):
 (10) לא יקרא שמו עוד יעקב. לשון אדם הזא זמארז ועקצה, אלא לשון שר ונגיד:
 (11) אני אל שדי. שאני כדאי לזרך, שהזרכות שלי: פרה ורבה. על שם שעדיין לא נולד זנימין, ואף על פי שכבר נתעברה ממנו: גוי. זנימין: גויים. מנשה ואפרים (שם פד. ד), שעתידיים לזאת מיוסף, והם זמנין השזטים: ומלכים. שאלו ואיש זשת (שם), שהיו משזט זנימין שעדיין לא נולד ופסוק זה דרשו אזנר כשהמליך איש זושט, ואף השזטים דרשוהו וקרבו זנימין, דכתיב איש ממנו לא יפן זתו לזנימין לאשה (שופטים כא, א), וחזרו ואמרו, אלמלא היה עולה מן השזטים, לא היה הקז"ה אומר ליעקב זמלכים ממלך יצאו: גוי וקהל גויים. שגויים עתידיים זניו ליעשות זמנין הגויים, שהם ע' אומות, וכן כל הסנהדרין שזעים. דבר אחר, שעתידיים זניו להקריב זשעת איסור הזמות, כגויים זימי אליהו (זרש"י שן):
 (13) במקום אשר דבר אתו. איני יודע, מה מלמדנו:

16	And they journeyed from Beth-el; and there was still some way to come to Ephrath; and Rachel travailed, and she had hard labour.	וַיֵּסְעוּ מִבֵּית אֵל וְהָיָה עוֹד כְּרֹוב אֶרְעָא לְמִיעַל לְאֶפְרַת וַיֵּלֶדֶת רָחֵל וְקָשְׁיָאָתָּה בְּמִלְדָּהּ:	וַיֵּסְעוּ מִבֵּית אֵל וְהָיָה עוֹד כְּבֶרֶת-הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרַתָּה וְתֵלֵד רָחֵל וְתִקַּשׁ בְּלִדְתָּהּ:	16
17	And it came to pass, when she was in hard labour, that the mid-wife said unto her: 'Fear not; for this also is a son for thee.'	וַהֲיָה בְּקִשְׁיוֹתֶיהָ בְּמִלְדָּה וְנֹאמְרָת לֵיהּ חֵיתָא לֹא תִדְחִלִין אֲרִי אִף דִּין לִיף בֵּר:	וַהֲיָה בְּהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וְתֹאמַר לָהּ הַמִּלְדָּת אֵל-תִּירָאִי כִּי-גַם-זֶה לָךְ בֶּן:	17
18	And it came to pass, as her soul was in departing—for she died—that she called his name Ben-oni; but his father called him Benjamin.	וַהֲיָה בְּמִפְקַנְפָּשָׁהּ אֲרִי מֵיָתָא וְקָרָת שְׁמִיהּ בֶּר דְּוַי וְנֹאבְוִי קָרָא לִיהּ בְּנִימִין:	וַהֲיָה בְּצֵאתָא נְפִשָׁהּ כִּי מָתָה וְתִקְרָא שְׁמוֹ בֶּן-אוֹנִי וְאָבְיו קָרָא לוֹ בְּנִימִין:	18
19	And Rachel died, and was buried in the way to Ephrath—the same is Beth-lehem.	וּמִיָּתָת רָחֵל וְתִקְבְּרָהּ בְּדֶרֶךְ בְּאוֹרַח אֶפְרַתָּה הִיא בֵּית לֶחֶם:	וְתִמָּת רָחֵל וְתִקְבְּרָהּ בְּדֶרֶךְ אֶפְרַתָּה הִוא בֵּית לֶחֶם:	19
20	And Jacob set up a pillar upon her grave; the same is the pillar of Rachel's grave unto this day.	וַיִּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל-קְבֻרָתָהּ וְהוּא מַצֵּבַת קְבֻרַת-רָחֵל עַד-הַיּוֹם:	וַיִּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל-קְבֻרָתָהּ הוּא מַצֵּבַת קְבֻרַת-רָחֵל עַד-הַיּוֹם:	20
21	And Israel journeyed, and spread his tent beyond Migdal-eder.	וַיֵּסֶל יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרֹסֶיהָ לְמִשְׁכְּנִיהָ מִהַלָּאָה לְמִגְדַּל-עֵדֶר:	וַיֵּסֶע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלָהּ מִהַלָּאָה לְמִגְדַּל-עֵדֶר:	21
22	And it came to pass, while Israel dwelt in that land, that Reuben went and lay with Bilhah his father's concubine; and Israel heard of it. Now the sons of Jacob were twelve:	וַהֲיָה כַּד שָׂרָא יִשְׂרָאֵל בְּאֶרְעָא הָהִיא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב יַת בִּלְהָה לְחִינְתָּא דְּאָבְוִי וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וַהֲוֹו בְּנֵי יַעֲקֹב תְּרֵי עָסָר:	וַהֲיָה בְּשֹׁכֵן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָהִיא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת-בִּלְהָה פִּילְגֶשֶׁת אָבְיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל (פ) וַיְהִיו בְּנֵי-יַעֲקֹב שְׁנָיִם עָשָׂר:	22

(16) כברת הארץ. מנחם פירש לשון כזיר, רצוי מהלך רצ. ואגדה (ב"ר פז, ז), בזמן שהארץ חלולה ומנוקצת ככזרה, שהגיר מזוי, הסתיו עזר, והשרצ עדיין לא בא. ואין זה פשוטו של מקרא, שהרי צנעמן מזינו, וילך מאתו פְּדַת אֶרֶץ (מלכים-ב ה, יט), ואומר אני שהוא שם מדת קרקע, כמו מהלך פרסה או יותר, כמו שאחא אומר צמד קָרַס, קָלַקַת שָׂדֶה, כך צמהלך אדם נותן שם מדת קרקע, כמו מהלך מיל, כזרת ארץ:

(17) כי גם זה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו דרשו, עם כל שצט נולדה תאומה, ועם צנימין נולדה תאומה יתירה:

(18) בן אוני. בן זערי: בנימין. נראה צעני, לפי שהוא לצדו נולד צאריך כנען, שהיא צננצ כשאדם בא מארס נהרים, כמו שנאמר צָנַנְצ צָאֶרֶץ פָּנֵעַן, הַלּוֹךְ וְנִסְעָה הַנִּגְצָה: בנימין. בן ימין, לשון צָפוֹן וְיָמִין אִשָּׁה דְּרִאָסָה (תהלים פט, יג), לפיכך הוא מלא:

(22) בשכן ישראל בארץ ההוא. עד שלא בא לחצרון אלל יצחק, ארעוהו כל אלה: וישכב. מתוך שצלבזל משכבו, מעלה עליו הכתוב כאילו שכנה. ולמה צלבזל וחלל יצועיו, שכשמתה רחל, נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר צאהל רחל, ולא צאחר אלהים, ונתנה צאהל צלה, צא ראוֹבֵן וצבע עלצון אמו, אמר, אס אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה

23	the sons of Leah: Reuben, Jacob's first-born, and Simeon, and Levi, and Judah, and Issachar, and Zebulun;	בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיהוּדָה וְיִשָּׁשְׁכָר וְזִבְלֻן:	23
24	the sons of Rachel: Joseph and Benjamin;	בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:	24
25	and the sons of Bilhah, Rachel's handmaid: Dan and Naphtali;	וּבְנֵי בִלְהָה שְׁפָחַת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי:	25
26	and the sons of Zilpah, Leah's handmaid: Gad and Asher. These are the sons of Jacob, that were born to him in Paddan-aram.	וּבְנֵי זִלְפָּה שְׁפָחַת לֵאָה גָּד וְאַשֶּׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב יָלְדוּ לוֹ בְּפָדָן אַרָם:	26
27	And Jacob came unto Isaac his father to Mamre, to Kiriatharba—the same is Hebron—where Abraham and Isaac sojourned.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל-יִצְחָק אָבִיו מִמָּרָא קְרִית הָאֲרָבָע הַזֹּאת חֶבְרוֹן אֲשֶׁר-גֵּר-שָׁם אֲבֹרָהם וְיִצְחָק:	27
28	And the days of Isaac were a hundred and fourscore years.	וַיְהִיו יְמֵי יִצְחָק מֵאָת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה:	28
29	And Isaac expired, and died, and was gathered unto his people, old and full of days; and Esau and Jacob his sons buried him.	וַיָּגוּעַ יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל-עַמּוּיָו זָקֵן וְשָׂבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ עֲשָׂו וְיַעֲקֹב בְּנָיו: (פ)	29
XXXVI	Now these are the generations of Esau—the same is Edom.	וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֲשָׂו הוּא אֶדּוֹם:	XXXVI

לאמי, לכך בלבד (שבת נה): ויהיו בני יעקב שנים עשר. מתחיל לענין ראשון, משנולד בנימין נשלמה המטה, ומעתה ראוי להמנות, ומנאן. ורבותינו דרשו, ללמדנו צא, שכולם שוין וכולם זדיקים, שלא חטא ראובן: (23) בכור יעקב. אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור: בכור יעקב. בכור לנחלה, בכור לעבודה בכור למנין, ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים, שנעשה לשני שבטים: (27) ממזרא. שם המישור: קרית ארבע. שם העיר. ממזרא קרית הארבע, איל מישור של קרית ארבע. ואם תאמר היה לו לבחור ממזרא הקרית ארבע, כן דרך המקרא בכל דבר ששמו כפול, כגון זה, וכגון בית לחם אבי עזר, בית אל, אם הוצרך להטיל בו ה"א, נותנה בראש התיבה השניה, בית הלחמי (שמואל א טז, א), דַּעֲפָתָא דְּאִי הָעֲזָרִי (שופטים ו, כד), בָּנָה חֵיאל בֵּית הָאֱלִילִי (מלכים א טז, ד): (29) ויגוע יצחק. אין מוקדם ומאוחר בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה, שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה, שנאמר וַיִּצְחָק בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה וגו', ויצחק מת בשנת ק"כ ליעקב, אם תוציא ששים מק"פ שנה, נשארו ק"ד, ויוסף נמכר בן י"ז שנה, ואותה שנה מאה ושמונה ליעקב, כיצד, בן ששים ושלש נחצרך, וארבע עשרה שנה נטמן בבית עזר, הרי שבעים ושבע, וארבע עשרה עבד באשה, ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף, שנאמר וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל לְבֵית יוֹסֵף וגו', הרי חששים ואחת, וי"ז עד שלא נמכר יוסף, הרי מאה ושמונה. (עוד מפורש מן המקרא, משנמכר יוסף עד שצא יעקב ממדינתו כ"ב שנה, שנאמר וַיֹּסֶף בֶּן שָׁלֹשִׁים שָׁנָה וגו', וז' שנים שובע ושנתיים רעב, הרי כ"ב, וכתיב יְמֵי שְׁנֵי מִגֻּרֵי שָׁלֹשִׁים וּמֵאֶת שָׁנָה, נמלא יעקב במכירתו ק"ח):

2 Esau took his wives of the daughters of Canaan; Adah the daughter of Elon the Hittite, and Oholibamah the daughter of Anah, the daughter of Zibeon the Hivite,	עָשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו מִבָּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עֲדָה בַת־אֵילֹן הַחִתִּי וְאֶת־אֹהֶלִיבָמָה בַת־עֲנָה בַת צִבְעֹן הַחִוִּי:	2 עָשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו מִבָּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עֲדָה בַת־אֵילֹן הַחִתִּי וְאֶת־אֹהֶלִיבָמָה בַת־עֲנָה בַת צִבְעֹן הַחִוִּי:
3 and Basemath Ishmael's daughter, sister of Nebaioth.	וְאֶת־בִּשְׁמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחֹת בַּת יִשְׁמָעֵאל אֲחֵתֶיהָ דִּנְבִיּוֹת:	3 וְאֶת־בִּשְׁמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחֹת בַּת יִשְׁמָעֵאל אֲחֵתֶיהָ דִּנְבִיּוֹת:
4 And Adah bore to Esau Eliphaz; and Basemath bore Reuel;	וַתֵּלֶד עֲדָה לְעִשָׂו אֶת־אֵלִיפַז וּבִשְׁמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל:	4 וַתֵּלֶד עֲדָה לְעִשָׂו אֶת־אֵלִיפַז וּבִשְׁמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל:
5 and Oholibamah bore Jeush, and Jalam, and Korah. These are the sons of Esau, that were born unto him in the land of Canaan.	וְאֹהֶלִיבָמָה יָלְדָה אֶת־יְעוֹשׁ וְיֵת וְיַעֲלָם וְיִת קָרַח אֲלֵין בְּנֵי עִשָׂו דֹּאֲתִילִידוֹ לִיה בְּאֶרֶץ דִּכְנָעַן:	5 וְאֹהֶלִיבָמָה יָלְדָה אֶת־יְעוֹשׁ וְיֵת וְיַעֲלָם וְיִת קָרַח אֲלֵין בְּנֵי עִשָׂו דֹּאֲתִילִידוֹ לִיה בְּאֶרֶץ דִּכְנָעַן:
6 And Esau took his wives, and his sons, and his daughters, and all the souls of his house, and his cattle, and all his beasts, and all his possessions, which he had gathered in the land of Canaan; and went into a land away from his brother Jacob.	וַיִּקַּח עִשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בָּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשֹׁת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֶת־כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו:	6 וַיִּקַּח עִשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בָּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשֹׁת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֶת־כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו:
7 For their substance was too great for them to dwell together; and the land of their sojournings could not bear them because of their cattle.	אֲרִי הָיָה קִנְיָנָהוּן סָגִי מִלְּמַתֵּב כַּחֲדָא וְלֹא יָכִילַת אֶרֶץ תּוֹתְבוֹתָהוּן לְסוּבְרָא יִתְהוֹן מִן קָדָם גִּיתִיהוֹן:	7 כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב מִשְׁבֹּת יִחַדּוּ וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לִשְׁאֵת אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם:

(2) עדה בת אילון. היא צממת צח אילון, ונקראת צממת על שם שהיתה מקטרת צממים לעבודת אלילים: אהליבמה. היא יהודית, והוא כינה שמה יהודית, לומר, שהיא כופרת צמדות אלילים כדי להטעות את אביו: בת ענה בת צבעון. אם צח ענה לא צח צבעון, ענה צח של צבעון, שנאמר וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעֹן וְאֵיהָ וְעִקָּהּ, מלמד שצח צבעון על כלחו אשת ענה, וינאח אהליבמה מציון שניהם, והודיעך הכחוצ שכולן בני ממזרות היו:

(3) בשמות בת ישמעאל. ולהלן קורא לה מחלת, מצינו באגדת מדרש ספר שמואל (מדרש שמואל פי"ז), ג' מוחלים להן עונותיהן, גר שנתגייר, והעולה לגדולה, והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת, שנמחלו עונותיו: אחות נביות. על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל, נקראת על שמו:

(5) ואהליבמה ילדה וגר. קרח זה ממזר היה, ובן אליפז היה, שצח על אשת אביו אל אהליבמה אשת עשו, שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין (צ"ר פז, יז):

(6) וילך אל ארץ. לגור באשר ימצא:

(7) ולא יכלה ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לצהמות שלהם. ומדרש אגדה (צ"ר פז, יג) מפני יעקב אחיו, מפני שטר חוב של גזירת פי גר יקשה וְקָעָה, המוטל על זרעו של יחזק, אמר, אלך לי מכאן, אינ לי חלק לא צמחנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא צפרעון השטר, ומפני הצושה שמכר בכורתו:

8	And Esau dwelt in the mountain-land of Seir—Esau is Edom.	וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שְׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֲדוֹם: וַיֵּתֵב עֵשָׂו בְּטוֹרַא דְּסַעִיר עֵשָׂו הוּא אֲדוֹם:	8
9	And these are the generations of Esau the father of the Edomites in the mountain-land of Seir.	וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֵשָׂו אָבִי אֲדוֹם בְּהַר שְׂעִיר: וְאֵלֶּיךָ תִּלְדוֹת עֵשָׂו אָבִי אֲדוֹם בְּטוֹרַא דְּשַׁעִיר:	9
10	These are the names of Esau's sons: Eliphaz the son of Adah the wife of Esau, Reuel the son of Basemath the wife of Esau.	אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-עֵשָׂו אֱלִיפַז בֶּן-עֲדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן-בְּשֶׁמֶת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו: אֵלֶּיךָ שְׁמוֹת בְּנֵי עֵשָׂו אֱלִיפַז בֶּן עֲדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן בְּשֶׁמֶת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	10
11	And the sons of Eliphaz were Teman, Omar, Zepho, and Gatam, and Kenaz.	וַיְהִיו בְּנֵי אֱלִיפַז תִּמָּן אוֹמֶר צְפוֹ וְגַעְתָּם וְקִנְזִי: וַיְהִיו בְּנֵי אֱלִיפַז תִּמָּן אוֹמֶר צְפוֹ וְגַעְתָּם וְקִנְזִי:	11
12	And Timna was concubine to Eliphaz Esau's son; and she bore to Eliphaz Amalek. These are the sons of Adah Esau's wife.	וַתִּמְנַע הָיְתָה פִּילָגֶשׁ לְאֱלִיפַז בֶּן-עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְאֱלִיפַז אֶת-עַמְלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עֲדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו: וַתִּמְנַע הָיְתָה פִּילָגֶשׁ לְאֱלִיפַז בֶּן-עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְאֱלִיפַז אֶת-עַמְלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עֲדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	12
13	And these are the sons of Reuel: Nahath, and Zerah, Shammah, and Mizzah. These were the sons of Basemath Esau's wife.	וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְזֵרַח שָׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בְּשֶׁמֶת עֵשָׂו: וְאֵלֶּיךָ בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְזֵרַח שָׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בְּשֶׁמֶת עֵשָׂו:	13
14	And these were the sons of Oholibamah the daughter of Anah, the daughter of Zibeon, Esau's wife; and she bore to Esau Jeush, and Jalam, and Korah.	וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה בַת-עֲנָה בַת-צִבְעוֹן אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת-יְעוּשׁ וְיֵת וְיֵעֹשׁ וְיֵת קֹרַח: וְאֵלֶּיךָ הָיוּ בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה בַת-עֲנָה בַת-צִבְעוֹן אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת-יְעוּשׁ וְיֵת וְיֵעֹשׁ וְיֵת קֹרַח:	14
15	These are the chiefs of the sons of Esau: the sons of Eliphaz the first-born of Esau: the chief of Teman, the chief of Omar, the chief of Zepho, the chief of Kenaz,	אֵלֶּה אֱלִיפַז בְּנֵי-עֵשָׂו אֱלִיפַז בְּכֹר עֵשָׂו אֱלִיפַז רִבְרִי בֶן-רְעוּאֵל רִבְרִי בֶן-רְעוּאֵל רִבְרִי בֶן-רְעוּאֵל רִבְרִי בֶן-רְעוּאֵל: אֵלֶּיךָ אֱלִיפַז בְּנֵי-עֵשָׂו אֱלִיפַז בְּכֹר עֵשָׂו אֱלִיפַז רִבְרִי בֶן-רְעוּאֵל רִבְרִי בֶן-רְעוּאֵל רִבְרִי בֶן-רְעוּאֵל:	15
16	the chief of Korah, the chief of Gatam, the chief of Amalek. These are the chiefs that came of Eliphaz in the land of Edom. These are the sons of Adah.	אֱלִיפַז-קֹרַח אֱלִיפַז-קֹרַח אֱלִיפַז-קֹרַח אֱלִיפַז-קֹרַח אֱלִיפַז-קֹרַח: אֱלִיפַז-קֹרַח אֱלִיפַז-קֹרַח אֱלִיפַז-קֹרַח אֱלִיפַז-קֹרַח אֱלִיפַז-קֹרַח:	16

(9) ואלה. התולדות שהולידו בניו משהלך לשעיר:

(12) ותמנע היתה פילגש. להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תאבים לידבק בזרעו, תמנע זו בת אלופים היתה, שנאמר ואחות לוטן שמנע, ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה, מן החורים שיצבו זה לפניו, אמרה, איני זוכה להנשא לך, הלוואי והיה פילגש. ובדברי הימים מונה אותה בבניו של אליפז, מלמד שזא על אשתו של שעיר ויאלה תמנע מביניהם, וכשגדלה נעשית פילגשו, וזו ואחות לוטן תמנע, ולא מנאה עם בני שעיר, שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב:

(15) אלה אלופי בני עשו. ראשי משפחות:

17	And these are the sons of Reuel Esau's son: the chief of Nahath, the chief of Zerah, the chief of Shammah, the chief of Mizzah. These are the chiefs that came of Reuel in the land of Edom. These are the sons of Basemath Esau's wife.	וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן-עֵשָׂו אֲלֹפִי נַחַת אֲלֹפִי זֶרַח אֲלֹפִי שָׁמָּה אֲלֹפִי מִזֶּזָּה אֵלֶּה מְזֵה רְעוּאֵל בְּנֵי בְּשַׁמַּת אֵלֶּה בְּנֵי בְּשַׁמַּת אֵשֶׁת עֵשָׂו:	17
18	And these are the sons of Oholibamah Esau's wife: the chief of Jeush, the chief of Jalam, the chief of Korah. These are the chiefs that came of Oholibamah the daughter of Anah, Esau's wife.	וְאֵלֶּה בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו אֲלֹפִי יְעוּשׁ אֲלֹפִי יַעֲלָם אֲלֹפִי קֹרַח אֲלֹפִי אֶהְלִיבָמָה בַּת-עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו:	18
19	These are the sons of Esau, and these are their chiefs; the same is Edom.	אֵלֶּה בְּנֵי-עֵשָׂו וְאֵלֶּה אֲלֹפֵיהֶם הוּא אֲדָוִם: (ס)	19
20	These are the sons of Seir the Horite, the inhabitants of the land: Lotan and Shobal and Zibeon and Anah,	אֵלֶּה בְּנֵי-שְׂעִיר הַחֹרִי יִשְׁבִּי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוּבָל וְצִבְעוֹן וְעֲנָה:	סזי
21	and Dishon and Ezer and Dishan. These are the chiefs that came of the Horites, the children of Seir in the land of Edom.	וְדִשׁוֹן וְעֶזֶר וְדִישָׁן אֲלֹפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שְׂעִיר הָאָרֶץ אֲדָוִם:	21
22	And the children of Lotan were Hori and Hemam; and Lotan's sister was Timna.	וְהִיּוּ בְּנֵי-לוֹטָן חֹרִי וְהִמָּם וְאֶחָתָהּ דְּלוֹטָן תִּמְנָע:	22
23	And these are the children of Shobal: Alvan and Manahath and Ebal, Shepho and Onam.	וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּבָל עֲלָוִן וּמְנַחַת וְעִיבָל שְׁפֹו וְאֹנָם:	23
24	And these are the children of Zibeon: Aiah and Anah—this is Anah who found the hot springs in the wilderness, as he fed the asses of Zibeon his father.	וְאֵלֶּה בְּנֵי-צִבְעוֹן וְאִיָּה וְעֲנָה הוּא עֲנָה דֹאשְׁפָח יֵת גְּבִרְיָא בְּמִדְבָּר כִּד הָוָה רָעִי יֵת חֲמִרְיָא לְצִבְעוֹן אָבִיהִי:	24

(20) יושבי הארץ. שהיו יושביה קודם שזא עשו לשם. ורבותינו דרשו (שבת פה.). שהיו בקיאים ביסודות של ארץ, מלא קנה זה לזיתים, מלא קנה זה לגפנים, שהיו טועמין ויודעין אי זו נטיעה ראויה לה: (24) ואיה וענה. וי"ו יתירה, והוא כמו איה וענה, והרבה יש במקרא, פס וקדש וקדש וקדש (דניאל ח, יג), נקדש וקדש וקדש (תהלים עו, ז): הוא ענה. האמור למעלה שהוא אחיו של צבעון, וכאן הוא קורא אותו זנו, מלמד שזא צבעון על אמו והוליד את ענה: את הימם. פרדים. הרביע חמור על סוס וילדה פרד, והוא היה ממזר והביא פסולין לעולם. ולמה נקרא שם ימים, שאימתן מוטלת על הצריות, דאמר רבי חנינא, מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לצנה, וחיה (חולין ז). (והלל קא חזינן דחיה, אל חקרי וחיה חלל וחיתה, כי המכה לא תתפרא לעולם. ברכ"י יטן). ולא הזקק לכתוב לנו משפחות החורין,

25	And these are the children of Anah: Dishon and Oholibamah the daughter of Anah.	וְאֵלֶּה בְּנֵי־עֲנָה דִּישֹׁן וְאֹהֲלִיבָמָה וְאֹהֲלִיבָמָה בַּת עֲנָה:	25
26	And these are the children of Dishon: Hemdan and Eshban and Ithran and Cheran.	וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישֹׁן חֶמְדָּן וְעִשְׁבָּן וִיתְרָן וְכֶרָן:	26
27	These are the children of Ezer: Bilhan and Zaavan and Akan.	אֵלֶּה בְּנֵי־אֶזֶר בִּלְחָן וְזַעֲוָן וְעֶקֶן:	27
28	These are the children of Dishan: Uz and Aran.	אֵלֶּה בְּנֵי־דִישָׁן עֹז וְאַרָן:	28
29	These are the chiefs that came of the Horites: the chief of Lotan, the chief of Shobal, the chief of Zibeon, the chief of Anah,	אֵלֶּה אֱלֹפִי הַחֲרִי אֱלֹפִי לוֹטָן אֱלֹפִי שׁוֹבָל אֱלֹפִי צִבְעֹן אֱלֹפִי עֲנָה:	29
30	the chief of Dishon, the chief of Ezer, the chief of Dishan. These are the chiefs that came of the Horites, according to their chiefs in the land of Seir.	אֱלֹפִי דִישֹׁן אֱלֹפִי אֶזֶר אֱלֹפִי דִישָׁן אֱלֹפִי הַחֲרִי לְרֹכְבֵינֵהוּ בְּאֶרֶץ שֵׁעִיר:	30
31	And these are the kings that reigned in the land of Edom, before there reigned any king over the children of Israel.	וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לְפָנֵי מֶלֶךְ־מִלְכָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:	31
32	And Bela the son of Beor reigned in Edom; and the name of his city was Dinhabah.	וַיְמָלֶךְ בְּאֶדְוִם בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהַבָּה:	32
33	And Bela died, and Jobab the son of Zerah of Bozrah reigned in his stead.	וַיָּמָת בֶּלַע וַיְמָלֶךְ תַּחֲתָיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבְּצָרָה:	33
34	And Jobab died, and Husham of the land of the Temanites reigned in his stead.	וַיָּמָת יוֹבָב וַיְמָלֶךְ תַּחֲתָיו חֻשָּׁם מֵאֶרֶץ הַתִּימָנִי:	34
35	And Husham died, and Hadad the son of Bedad, who smote Midian in the field of Moab, reigned in his stead; and the name of his city was Avith.	וַיָּמָת חֻשָּׁם וַיְמָלֶךְ תַּחֲתָיו הַדָּד בֶּן־בְּדַד אֶת־מִדְיָן בְּשָׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֵוִית:	35

אלה מפני תמנע, ולהודיע גדולת אברהם כמו שפירשתי למעלה:
 (31) ואלה המלכים וגו'. שמנה היו, וכנגדן העמיד יעקב, וצטל מלכות עשו צימיהם, ואלו הן, שאלו, ואיש בשם, דוד ושלמה, רחבעם, אחזיה, אחא, יהושפט. וצימי יורם בנו כחצב, צימיו פשע אדום מפסחם: יד יהודה וימליכו עליהם מלך (מלכים-ב, כ), וצימי שאלו כחצב וימלך אין צאדום נאז מלך:
 (33) יובב בן זרח מבצרה. צורה מערי מואב היא, שנאמר ועל קריות ועל צנרה וגו' (ירמיה מה, כד), ולפי שהעמידה מלך לאדום עמידה ללקות עמהם, שנאמר כי יצח לה צנרה (ישעיה לד, ו):

36	And Hadad died, and Samlah of Masrekah reigned in his stead.	וַיָּמָת הָדָד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו וַיָּמָת שַׁמְלָה מִמְּשָׁרְקָה:	36
37	And Samlah died, and Shaul of Rehoboth by the River reigned in his stead.	וַיָּמָת שַׁמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מִרְחֹבוֹת דְּעַל פֶּרֶת:	37
38	And Shaul died, and Baal-hanan the son of Achbor reigned in his stead.	וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חֲנָן בֶּן־עַכְבּוֹר:	38
39	And Baal-hanan the son of Achbor died, and Hadar reigned in his stead; and the name of the city was Pau; and his wife's name was Mehetabel, the daughter of Matred, the daughter of Me-zahab.	וַיָּמָת בַּעַל חֲנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הָדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת־מִצְרָף דֹּהָבָא:	39
40	And these are the names of the chiefs that came of Esau, according to their families, after their places, by their names: the chief of Timna, the chief of Alvah, the chief of Jetheth;	וְאֵלֶּין שְׁמֹת רִבְרֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפַּחְתָּם לְמִקְמָתָם בְּשִׁמְתָּם לְאֶתְרֵיהֶן בְּשִׁמְהֵיהֶן רִבְּא תִמְנֵעַ רִבְּא עֲלֹה רִבְּא יֵתֶת:	מפטייר
41	the chief of Oholibamah, the chief of Elah, the chief of Pinon;	רִבְּא אֶהְלִיבָמָה רִבְּא אֵלָה רִבְּא פִּינֹן:	41
42	the chief of Kenaz, the chief of Teman, the chief of Mibzar;	רִבְּא קִנְזִי רִבְּא תִּמָּן רִבְּא מִבְצָר:	42
43	the chief of Magdiel, the chief of Iram. These are the chiefs of Edom, according to their habitations in the land of their possession. This is Esau the father of the Edomites.	רִבְּא מַגְדִּיאל רִבְּא עִירָם רִבְּא אֵלָהוּ אֱלֹפִי אֲדָוִם לְמִשְׁבַּתָּם בְּאַרְצָם אֲחֻזָּתָם הוּא עֵשָׂו אָבִי אֲדָוִם: (פ)	קנ"ג

The Haftarah is Obadiah 1:1 – 1:21 on page 250.

XXXVII	And Jacob dwelt in the land of his father's sojournings, in the land of Canaan.	וַיָּשָׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו אֲבֹהֵי בְּאֶרֶשָׁא דְכְנָעַן:	וישב לג
--------	---	---	---------

- (35) המכה את מדין בשדה מואב. שצא מדין על מואב למלחמה, והלך מלך אדום לעזור את מואב, ומכאן אנו למדים, שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה, וצימי צלעם עשו שלום להחקשר על ישראל:
 (39) בת מי זהב. מהו זהב, עשיר היה, ואין זהב חשוב צעיניו לכלום:
 (40) ואלה שמות אלוֹפִי עשו. שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שמת הדור, ופסקה מהם מלכות, והראשונים הנזכרים למעלה הם שמות מולדותם, וכן מפורש בדברי הימים (א א, נא) וַיָּמָת דָּדָר וַיְהִי אֱלֹפִי אֲדָוִם אֲלֹפִי תִמְנֵעַ וגו':
 (43) מגדיאל. היא רומי:

These are the generations of Jacob.
Joseph, being seventeen years old,
was feeding the flock with his
brethren, being still a lad even with
the sons of Bilhah, and with the
sons of Zilpah, his father's wives;
and Joseph brought evil report of
them unto their father.

אלה תולדות יעקב בן
שבע עשרי שנים הנה רעה
אחיו בענא והוא רבי עם
בני בלהה ועם בני זלפה נשי
אביו ואיתי יוסף ית טבהון
בישא לאביוהון:

אלה תולדות יעקב בן
שבע עשרה שנה הנה רעה
את אחיו בצאן והוא נער את
בני בלהה ואת בני זלפה נשי
אביו ויבא יוסף את דבתם
רעה אל אביהם:

Now Israel loved Joseph more than
all his children, because he was the
son of his old age; and he made him
a coat of many colours.

וישראל אהב את יוסף מכל
בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה
לו כתנת פסים:

וישראל אהב את יוסף מכל
בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה
לו כתנת פסים:

And when his brethren saw that
their father loved him more than all
his brethren, they hated him, and
could not speak peaceably unto him.

ויראו אחיו כי אלו אהב
אביהם מכל אחיו וישנאו אתו
ולא יכלו דברו לשלם:

ויראו אחיו כי אלו אהב
אביהם מכל אחיו וישנאו אתו
ולא יכלו דברו לשלם:

And Joseph dreamed a dream, and
he told it to his brethren; and they
hated him yet the more.

ויחלם יוסף חלום וחיו
ויספרו עוד שגא אתו:

ויחלם יוסף חלום ויגד לאחיו
ויספרו עוד שגא אתו:

(1) וישב יעקב וגו'. אחר שכתב לך יסודי עשו ותולדותיו דרך קצרה, שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתישבו, וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי, פירש לך יסודי יעקב ותולדותיו דרך ארוכה, כל גלגולי צפתם, לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם, וכן אתה מואל בעשרה דורות שמאלס ועד נח, פלוגי הוליד פלוגי, וכשצא נח האריך בו, וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם, ומשהגיע אל אברהם האריך בו. משל למרגלית שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכוצרו כצברה עד שמואל את המרגלית, ומשמאלה, הוא משליך את הנורות מידו ונוטל המרגלית. (דבר אחר וישב יעקב, הפשטני הזה, נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה, אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו, ניאץ אחד יואל ממשפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב, ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר, מי יכול לכבוש את כולן, מה כתיב למטה, אלה תולדות יעקב יוסף, וכתיב והיה צית יעקב אש צית יוסף להציה צית עשו לקש, ניאץ יואל מיוסף שמכלה ושורף את כולם. דרש"י יסן):

(2) אלה תולדות יעקב. ואלה של תולדות יעקב, אלה יסודיהם וגלגוליהם, עד שצאו לכלל יישוב. סבה ראשונה, יוסף בן שבע עשרה וגו', על ידי זה נחגלגלו וירדו למצרים, זהו אחר יסוד פשוטו של מקרא, להיות דבר דבור על אופניו. ומדרש אגדה דורש, חלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף, מפני כמה דברים, אחת, שכל עצמו של יעקב לא עבד אלל לכן אלא ברחל, ושהיה זיו איקונין של יוסף דומה לו, וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף, זה נשטם וזה נשטם, זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו, וכן הרבה צבראשית רבה (פד, ו). ועוד נדרש בו, וישב, ציקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף, נדיקים מבקשים לישב בשלוה, אומר הקצ"ה, לא דיין לנדיקים מה שמחוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה: והוא נער. שהיה עושה מעשה נערו, מתקן בשערו, ממשמש צעיני, כדי שיהיה נראה יפה: את בני בלהה. כלומר, ורגיל אלל בני בלהה, לפי שהיו אחיו מצוין אותן, והוא מקרבן. את דבתם רעה. כל רעה שהיה רואה צאחיו בני לאה, היה מגיד לאציו, שהיו אוכלין אחר מן החי, ומזולזין בצני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות. ובשלתן לקה, על אבר מן החי, וישטטו שער עים במכירתו, ולא אכלוהו חי (כדי שילקה בשחיטה) ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדים, לעצד נמפר יוסף, ועל העריות שספר עליהם, ופשא אשמת חלדניו וגו': דבתם. כל לשון דבה פרליין בלע"ו. כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה, היה מספר: דבה. לשון דוצב שפטי שנים (שיר השירים ז, י):

(3) בן זקנים. שנולד לו לעת זקנתו. ואונקלוס תרגם. צר חכים הוא ליה, כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. דבר אחר, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו: פסים. לשון כלי מלת (שבת י, כו) פקפס וקלקל, וכמו קלקל הפסים דתמר ואמנון. ומדרש אגדה על שם נרותיו, שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדינים:

(4) ולא יכלו דברו לשלום. מתוך גנותם למדנו שצחם, שלא דברו אחת צפה ואחת בלצ: דברו. לדבר עמו:

- 6 And he said unto them: 'Hear, I pray you, this dream which I have dreamed: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמַעוּ-נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלַמְתִּי: וְאָמַר לָהֶן שְׁמַעוּ כֵּעֵן חֲלָמָא הֲדִין דְּחִלְמִית:
- 7 for, behold, we were binding sheaves in the field, and, lo, my sheaf arose, and also stood upright; and, behold, your sheaves came round about, and bowed down to my sheaf.' וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְמִים אֲלֵמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֵמְתִי וְגַם-נִצָּבָה וְהִנֵּה תִסְבִּינָהּ אֲלֵמְתֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוּיָן לְאֲלֵמְתִי: וְהָאֲנַחְנָא מְאַסְרִין אֶסְרִין בְּגוּ חֲקֵלָא וְהָאֲקָמַת אֶסְרֵתִי וְאִף אִזְדָּקִיפַת וְהָאֲמִסְתַּחֲרִין אֶסְרֵתְכוֹן וְסִגְדִין לְאֶסְרֵתִי:
- 8 And his brethren said to him: 'Shalt thou indeed reign over us? or shalt thou indeed have dominion over us?' And they hated him yet the more for his dreams, and for his words. וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמִלְךָ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם-מִשׁוֹל תִּמְשָׁל בָּנוּ וַיִּסְפּוּ עוֹד שָׂנֵא אֹתוֹ עַל-חֲלֻמֹּתָיו וְעַל-דְּבָרָיו: וְאָמְרוּ לֵיה אַחֲוֵהִי הֲמִלְכוּ אֹת מִדְּמִי לְמִמְלָךְ עָלֵנָא אוֹ שׁוֹלְטָן אֹת סְבִיר לְמִשְׁלַט בְּנָא וְאִוְסִיפוּ עוֹד סְנוּ יִתִּיָּה עַל חֲלֻמוֹתֵי וְעַל פִּתְגָּמוֹתֵי:
- 9 And he dreamed yet another dream, and told it to his brethren, and said: 'Behold, I have dreamed yet a dream: and, behold, the sun and the moon and eleven stars bowed down to me.' וַיִּחְלֶם עוֹד חֲלוֹם אֲחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלֻמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי: וְחֵלֶם עוֹד חֲלָמָא אַחֲרָנָא וְאַשְׁתַּעֲי יִתִּיָּה לְאַחֲוֵהִי וַיֹּאמֶר הָאֲחֵלְמִית חֲלָמָא עוֹד וְהָאֲשֶׁמֶשׁ וְסִיחָרָא וְחַד עֶסְר כּוֹכְבֵּיָא סִגְדִין לִי:
- 10 And he told it to his father, and to his brethren; and his father rebuked him, and said unto him: 'What is this dream that thou hast dreamed? Shall I and thy mother and thy brethren indeed come to bow down to thee to the earth?' וַיְסַפֵּר אֶל-אָבִיו וְאֶל-אֶחָיו וַיַּגֵּד-בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלַמְתָּ הֲבֹא נִבּוֹא אֲנִי וְאִמְךָ וְאֶחָיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אֶרְצָה: וְאַשְׁתַּעֲי לְאַבְוֵהִי וּלְאַחֲוֵהִי וַיִּנָּף בֵּית אָבִיוֵהִי וַיֹּאמֶר לֵיה מָה חֲלָמָא הֲדִין דְּחִלְמָתָא הֲמִיתָא נִיתִי אֲנָא וְאִמְךָ וְאַחֲיךָ לְמִסְגֵּד לָךְ עַל אֶרְעָא:
- 11 And his brethren envied him; but his father kept the saying in mind. . וַיִּקְנְאוּ-בּוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-הַדְּבָר: וְקִנְיָאוּ בֵּית אַחֲוֵהִי וְאַבְוֵהִי נִשְׁר יֵת פִּתְגָּמָא:
- 12 And his brethren went to feed their father's flock in Shechem. וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לְרֻעוֹת אֶת-צֹאן אָבִיהֶם בְּשֶׁכֶם: וַאֲזָלוּ אַחֲוֵהִי לְמִרְעֵי יֵת עֲנָא דְּאַבְוֵהוֹן בְּשֶׁכֶם:

(7) מאלמים אלמים. כתרגומו מאסרין אסרין, עמרין, וכן נשא חלמתי (תהליס ככו, ו), וכמוהו בלשון משנה והאלומות נוטל ומכריו: קמה אלומתי. נוקפה: וגם נצבה. לעמוד על עמדה בזקיפה: (8) ועל דבריו. על דצתס רעה שהיה מציא לאציהס: (10) ויספר אל אביו ואל אחיו. לאחר שספר אותם לאחיו, חזר וספרו לאציו צפניהס: ויגער בו. לפי שהיה מטיל שגאה עליו: הבוא נבוא. והלא אמך כבר מתה, והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לצלהס, שגדלתו כאמו (צ"ר פד, יא). ורבותינו למדו מכאן, שאין חלוס בלא דברים בטלים, ויעקב נחיוון להוציא הדבר מלב בניו, שלא יקנאוהו, לכך אמר לו הבוא נבוא וגו', כשם שאי אפשר בלא אמך, כך השאר הוא בטל: (11) שמר את הדבר. היה ממתין ומנפה מתי יבוא, וכן שמר למניס (ישעיה כו, ז), וכן לא תשמר על חטאתי (איוב יד, טז), לא תמתין:

13	And Israel said unto Joseph: 'Do not thy brethren feed the flock in Shechem? come, and I will send thee unto them.' And he said to him: 'Here am I.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֵיךָ רֹעִים בְּשֹׂכֶם לָכֵה וְאֶשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הֲגִנִי	וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלֹא אַחֵיךָ רֹעִים בְּשֹׂכֶם לָכֵה וְאֶשְׁלַחְךָ לְוִתְהוֹן וַאֲמַר לֵיהֶם הֲגִנָּא
14	And he said to him: 'Go now, see whether it is well with thy brethren, and well with the flock; and bring me back word.' So he sent him out of the vale of Hebron, and he came to Shechem.	וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ-נָא רֹאֵה אֶת-שְׁלוֹם אַחֵיךָ וְאֶת-שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהִשְׁבִּנִי דְבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שָׁכְמָה	וַאֲמַר לֵיהֶם אֵיזִיל כָּעַן חֲזִי יֵת שְׁלָם אַחֵךְ וַיֵּת שְׁלָם עָנָא וְאֶתִּיבְנִי פִתְגָמָא וְשִׁלְחִיה מִמִּישַׁר חֶבְרוֹן וְאֶתָּא לְשֹׂכֶם
15	And a certain man found him, and, behold, he was wandering in the field. And the man asked him, saying: 'What seekest thou?'	וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהָנָה תַּעֲה בִשְׂדֵה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה-תִּבְקֶשׁ	וְאֶשְׁכַּחִיה גּוֹבְרָא וְהָא טָעִי בַּחֲקָלָא וְשִׁאֲלִיה גּוֹבְרָא לְמִימַר מָא אַתָּא בָּעִי
16	And he said: 'I seek my brethren. Tell me, I pray thee, where they are feeding the flock.'	וַיֹּאמֶר אֶת-אֲחֵי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ הִגִּידָה-נָא לִי אִיפֹה הֵם רֹעִים	וַאֲמַר יֵת אֲחֵי אָנָּא בָּעִי חוֹ כָּעַן לִי אִיכָא אֲמֹן רָעִין
17	And the man said: 'They are departed hence; for I heard them say: Let us go to Dothan.' And Joseph went after his brethren, and found them in Dothan.	וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה כִּי שְׁמַעְתִּי אֲמָרִים נִלְכָּה דְתִינָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֲרֵי אֲחָיו וַיִּמְצָאם בְּדוֹתָן	וַאֲמַר גּוֹבְרָא נָטְלוּ מִכָּא אֲרִי שְׁמַעִית דְּאֲמָרִין נִיזִיל לְדוֹתָן וְאֹזֵל יוֹסֵף בֵּתֵר אַחֲוֵיהִי וְאֶשְׁכַּחְנוּן בְּדוֹתָן
18	And they saw him afar off, and before he came near unto them, they conspired against him to slay him.	וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֵק וּבְטָרְם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ	וַחֲזִי וַיִּתִּיה מֵרָחֵק וְעַד לָא קָרִיב לְוִתְהוֹן וַחֲשִׁיבוּ עָלֵוֹהִי לְמַקְטִלִּיה
19	And they said one to another: 'Behold, this dreamer cometh.	וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אֲחָיו הִנֵּה בָּעַל הַחֲלָמוֹת הִלְזָה בָּא	וַאֲמָרוּ גְבַר לְאַחֲוֵיהִי הָא מְרִי חֲלָמִיָּא דִּיכִי אֲתִי
20	Come now therefore, and let us slay him, and cast him into one of the pits, and we will say: An evil beast hath devoured him; and we shall see what will become of his dreams.'	וַעֲתָהוּ לָכֵן וְנִתְרַגְּמוּ וְנִשְׁלַכְהוּ בְּאֶתֶד הַכְּבוֹרוֹת וְאֲמָרְנוּ חֲתִיה רָעָה אֲכָלְתָּהוּ וְנִרְאָה מַה-יִּהְיֶה חֲלָמֵתִיו	וּכְעַן אִיתוּ וְנַקְטְלִינִיה וְנִרְמִינִיה בְּחֶד מִן גּוֹבְיָא וְנִימַר חֲתִיָּא בִּשְׁתָּא אֲכָלְתִּיה וְנִחֲזִי מָא יִהִי בְּסוֹף חֲלָמֵוֹהִי

(12) לרעות את צאן. נקוד על את, שלא הלכו אלא לרעות את עצמן (ז"ר פד, יג): (יג)

(13) הנני. לשון ענוה וריוות, מזדוץ למנות אציו, ואף על פי שהיה יודע צאחיו ששונאין אותו:

(14) מעמק חברון. והלא חזרון זה, שנאמר ויעלו בגג ויצא עד חזרון (במדבר יג, כז), אלא מעצה עמוקה של אותו נדיק הקצור בחזרון, לקיים מה שנאמר לאברהם ציון הבתרים, פי גר יקפה וקעף (בראשית טו, יג. סוטה יא): ויבא שכמה. מקום מוכן לפורענות, שם קלקלו השצים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד, שנאמר וילך רסעס שְׁכָמָה (מלכים א יב, ח):

(15) וימצאוהו איש. זה גבריאל (תנחומא וישב צ) שנאמר וקאיש גבריאל (דניאל ט, יא):

(17) נסעו מזה. הסיעו עצמן מן האחיה: נלכה דותינה. לבקש לך נכלי דמות שימיתוך זהם. ולפי פשוטו, שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו:

(18) ויתכבדו. נתמלאו נכלים וערמוניות: אהו. כמו אתו, עמו, כלומר אליו:

21	And Reuben heard it, and delivered him out of their hand; and said: 'Let us not take his life.'	וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנֹו נַפְשׁ: וְשָׁמַע רְאוּבֵן וַיִּשְׁיבִיּה מִיַּדְהוֹן וַיֹּאמֶר לֹא נִקְטְלִנָּה נַפֶּשׁ:	וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנֹו נַפְשׁ:	21
22	And Reuben said unto them: 'Shed no blood; cast him into this pit that is in the wilderness, but lay no hand upon him'—that he might deliver him out of their hand, to restore him to his father.	וַיֹּאמֶר לָהֶן רְאוּבֵן לֹא תִשְׁדּוּן דָּם רִמּוּ יָתִיּה לְגֹבָא הָדִין דְּבַמְדַּבְּרָא וַיֵּד לֹא תִישְׁטוּן בֵּיהּ בְּדִיל לְשִׁיבָא יָתִיּה מִיַּדְהוֹן לְאַתְבוּתִיּה לְנֹת אָבוּהִי:	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם ו רְאוּבֵן אֶל-תִּשְׁפְּכוּ-דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל-הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר וַיֵּד אֶל-תִּשְׁלַחוּ-בּוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְחַשְׁיבּוֹ אֶל-אָבִיו:	22
23	And it came to pass, when Joseph was come unto his brethren, that they stripped Joseph of his coat, the coat of many colours that was on him;	וַהֲנִה כֹד אֶתָּא יוֹסֵף לְנֹת אָחוּהִי וַאֲשַׁלְחוּ יֵת יוֹסֵף יֵת כְּתוּנָה יֵת כְּתוּנָה דְּפִסִּי דְעֻלּוּהִי:	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר-בָּא יוֹסֵף אֶל-אָחִיו וַיִּפְּשִׁטוּ אֶת-יוֹסֵף אֶת-כְּתֻנָּתוֹ אֶת-כְּתֻנַּת הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלָיו:	שלישי
24	and they took him, and cast him into the pit—and the pit was empty, there was no water in it.	וַיִּקְחֻהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ הַבְּרָה וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מַיִם: וַיִּקְבּוּהִי וַיִּרְמּוּ יָתִיּה לְגֹבָא וְגֹבָא רִיקָן לִית בֵּיהּ מַיָּא:	וַיִּקְחֻהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ הַבְּרָה וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מַיִם:	24
25	And they sat down to eat bread; and they lifted up their eyes and looked, and, behold, a caravan of Ishmaelites came from Gilead, with their camels bearing spicery and balm and ladanum, going to carry it down to Egypt.	וַאֲסַחְרוּ לְמִיכַל לַחֲמָא וַיִּקְפּוּ עֵינֵיהֶן וַיַּחֲזוּ וְהָא שְׂרֵת עַרְבָאִי אֲתִיָּא מִגִּלְעָד וּגְמָלֵיהֶן טְעִינִין שַׁעַף וּקְטָף וּלְטוֹם אֲזִלִּין לְאַחְתָּא לְמַצְרַיִם:	וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכֹל-לֶחֶם וַיִּשְׁאוּ עֵינֵיהֶם וַיֵּרְאוּ וַהֲנִה אַרְחַת יִשְׁמַעֲאֵלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וּגְמָלֵיהֶם נִשְׂאִים נִכְאָת וּצְרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרַיִמָּה:	25
26	And Judah said unto his brethren: 'What profit is it if we slay our brother and conceal his blood?	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאָחוּהִי מָא בְּצַע כִּי נַהַרְג' אֶת-אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת-דָּמּוֹ:	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל-אָחִיו מַה-בְּצַע כִּי נַהַרְג' אֶת-אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת-דָּמּוֹ:	26

(20) ונראה מה יהיו חלומותיו. אמר רבי יצחק מקרא זה אומר דרשני, רוח הקדש אומרת כן, הם אומרים נהרגו, והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו, נראה דבר מי יקום, או שלכם או שלי, ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו, שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו:

(21) לא נכנו נפש. מכת נפש, זו היא מיתה:

(22) למען הציל אותו. רוח הקדש העידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיצא הוא ויטלנו משם, אמר, אני זכור וגדול שזכולן, לא יתלה הסרחון אלא בי:

(23) את כתנתו. זה חלוק: את כתנת הפסים. הוא שהוסיף לו אציו יותר על אחיו (צ"ר פד, טז):

(24) והבור רק אין בו מים. ממשמע שנאמר והבור רק, איני יודע שאין בו מים, מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו:

(25) ארחת. כתרומתו שירית, על שם הולכי ארחת: וגמליהם נשאים וגו'. למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריח רע, ולזה נודמנו בשמים, שלא יוזק מריח רע: נכאת. כל כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת, וכן וַיִּקְרָא אֶת כָּל בְּיַת נְכָתָה (מלכים-ב ז, יג), מרקחת בשמיו. ואונקלוס תרגם לשון שעה: וצרי. שרף הנוטף מעצי הקטף והוא נטף הנמנה עם סמני הקטורת: ולט. לוטיתא שמו בלשון משנה, ורבותינו פירשו שרש עשז ושמו אשטרולויא"ה, בזמס' נדה (ח).

27	Come, and let us sell him to the Ishmaelites, and let not our hand be upon him; for he is our brother, our flesh.' And his brethren hearkened unto him.	לָכֹן וַנִּמְכְּרֵנוּ לְיִשְׁמָעֵאלִים וַיֵּדְנֻנוּ אֶל-תְּהִיבֹו כִּי-אֶחָיונוּ בְּשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמָעוּ אֶחָיו:	אֵיתוֹ וַיַּזְבִּנְנִיהָ לְעֶרְבָאִי וַיִּדְנָא לֹא תְהִי בֵיה אָרִי אֶחָוָא בְּסִרְנָא הוּא וְקִבִּילוּ מִנִּיהָ אֶחָוֵי:
28	And there passed by Midianites, merchantmen; and they drew and lifted up Joseph out of the pit, and sold Joseph to the Ishmaelites for twenty shekels of silver. And they brought Joseph into Egypt.	וַיַּעֲבְרוּ אַנְשִׁים מִדְיָנִים סְחָרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת-יוֹסֵף מִן-הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת-יוֹסֵף לְיִשְׁמָעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת-יוֹסֵף מִצְרָיִמָה:	וַעֲבְרוּ גּוֹבְרֵי מִדְיָנָאִי תַגְרֵי וַיִּגְדּוּ וַאֲסִיקוּ יֵת יוֹסֵף מִן גּוֹבָא וַיִּבְיֵנוּ יֵת יוֹסֵף לְעֶרְבָאִי בְּעֶסְרִין כֶּסֶף וַאֲיָתִיאוּ יֵת יוֹסֵף לְמִצְרַיִם:
29	And Reuben returned unto the pit; and, behold, Joseph was not in the pit; and he rent his clothes.	וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל-הַבּוֹר וַהֲגַה אֵין-יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת-בְּגָדָיו:	וְתַב רְאוּבֵן לְגּוֹבָא וַהֲאָ לֵית יוֹסֵף בְּגּוֹבָא וַיִּבְזַע יֵת לְבוּשׁוֹהִי:
30	And he returned unto his brethren, and said: 'The child is not; and as for me, whither shall I go?'	וַיֵּשֶׁב אֶל-אֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּלֵד אֵינְנוּ וְאֲנִי אֲנִי אֲנִי-בָא:	וְתַב לִנְת אֶחָוֵי וַאֲמַר עוֹלִימָא לִיתוּהִי וְאֲנָא לֵאן אֲנָא אֲתִי:
31	And they took Joseph's coat, and killed a he-goat, and dipped the coat in the blood;	וַיִּקְחוּ אֶת-כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת-הַכְּתֹנֶת בַּדָּם:	וַנְּסִיבוּ יֵת כְּתוֹנָא דִּיוֹסֵף וַנְּכַסּוּ צִפִּיר בֶּר עִזִּי וַטְבְּלוּ יֵת כְּתוֹנָא בְּדָמָא:
32	and they sent the coat of many colours, and they brought it to their father; and said: 'This have we found. Know now whether it is thy son's coat or not.'	וַיִּשְׁלְחוּ אֶת-כְּתֹנֶת הַפָּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל-אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּרֶנָּא הַכְּתֹנֶת בְּנֵךְ הוּא אִם-לֹא:	וַשְׁלַחוּ יֵת כְּתוֹנָא דְּפָסִי וַאֲיָתִיאוּ לִנְת אָבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דָּא אֲשַׁכְחָנָא אֲשַׁתְּמוּדַע כְּעַן הַכְּתוֹנָא דְּבֶרְךְ הִיא אִם לֹא:
33	And he knew it, and said: 'It is my son's coat; an evil beast hath devoured him; Joseph is without doubt torn in pieces.'	וַיִּכְיֶרְהָ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי חִיָּה רָעָה אֲכָלְתָּהּ טָרֵף טָרֵף יוֹסֵף:	וַאֲשַׁתְּמוּדַעַה וַאֲמַר כְּתוֹנָא דְּבֶרִי חִיתָא בִּשְׁתָּא אֲכָלְתִּיהָ מִקְטָל קְטִיל יוֹסֵף:

(26) מה בצע. מה ממון, כחרגומו: וכסינו את דמו. ונעלים את מיתחו:
(27) וישמעו. וקצילו מניה, וכל שמיעה שהיא קצלת דברים, כגון זה, וכגון וישמע יעקב אל אציו, נעשה ונשמע מתורגם נקבל, וכל שהוא שמיעת האוזן, כגון וישמעו את קול ה' אלֵהִים מִתְהַלֵּךְ בְּגֶן, ורִצְקָה שׁוֹמֵעַת, וישמע ישראֵל, שְׁמַעְתִּי אֶת פְּלוֹנֹת, כולן מתורגם ושמעו, ושמעת, ושמע, שמיע קדמי:
(28) ויעברו אנשים מדיניים. זו היא שיירא אחרת, והודיעך הכתוב, שנמכר פעמים הרבה: וימשכו. בני יעקב את יוסף מן הצור וימכרוהו לישמעאלים, והישמעאלים למדיניים, והמדיניים מכרו אותו למצרים:
(29) וישב ראובן. וצמירתו לא היה שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אציו. דבר אחר, עסוק היה בשקו וצמעיניתו על שזבל יצועי אציו:
(30) אנה אני בא. אנה אצרח מנערו של אבא:
(31) שעיר עזים. דמו דומה לשל אדם: הכתנת. זה שמה, וכשהיא דצוקה למיזה אחרת, כגון כתנת יוסף, כתנת פסים, כתנת זר, נקוד קתנת:
(33) ויאמר כתנת בני. היא זו: חיה רעה אכלתה. נלמדה צורח הקדש (צ"ר פד, יט), סופו שמתגרה צורשת פוטיפר. ולמה לא גלה לו הקצ"ה, לפי שהסירמו וקללו את כל מי שיגלה, ושחפו להקצ"ה עמהם (תנחומא וישב ז), אבל יחמך היה יודע

34	And Jacob rent his garments, and put sackcloth upon his loins, and mourned for his son many days.	וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שָׁמַלְתָּיו וַיַּשֶּׁם שָׁק בְּמִתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל-בְּנוֹ יָמִים רַבִּים:	34
35	And all his sons and all his daughters rose up to comfort him; but he refused to be comforted; and he said: 'Nay, but I will go down to the grave to my son mourning.' And his father wept for him.	וַיָּקֻמוּ כָל-בָּנָיו וְכָל-בָּנֹתָיו לְנַחֲמוֹתָיו וְסָרִיב לְקַבֵּלָא תַנְחִימִין וְאָמַר אָרִי אֵיחֹת לְוַת בְּרִי כִּד אֲבִילָא לְשָׂאוֹל וּבָכָא יָתִיה אֲבוּהִי:	35
36	And the Midianites sold him into Egypt unto Potiphar, an officer of Pharaoh's, the captain of the guard.	וְהַמִּדְיָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל-מִצְרַיִם לְפֹטִיפָר סָרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים: (פ)	36
XXXVIII	And it came to pass at that time, that Judah went down from his brethren, and turned in to a certain Adullamite, whose name was Hirah.	וַיְהִי בַעֲת תְּהוּא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֶת אֶחָיו וַיֵּט עַד-אִישׁ עַדְלָמִי וַשְּׁמוֹ חִירָה:	רביעי לד
2	And Judah saw there a daughter of a certain Canaanite whose name was Shua; and he took her, and went in unto her.	וַיֵּרָא-שָׁם יְהוּדָה בַּת-אִישׁ כְּנַעֲנִי וַשְּׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקַּחָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ:	2
3	And she conceived, and bore a son; and he called his name Er.	וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ עֵר:	3
4	And she conceived again, and bore a son; and she called his name Onan.	וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אוֹנָן:	4

שהוא חי, אמר, היאך אגלה, והקצ"ה אינו רוצה לגלות לו:

(34) ימים רבים. כ"ז שנה, משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים, שנאמר יוסף בן שבע עשרה שנה וגו', וכן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה, ושבע שני השוצע ושנתיים הרעב כשצא יעקב למצרים, הרי כ"ז שנה, כנגד כ"ז שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ואם, כ' שנה שהיה צדיק לבן, וב' שנה בדרך בשבוע מצית לבן, שנה וחצי בסכות וששה חדשים בצית אל (מגילה טז: יז.). וזהו שאמר ללבן זה לי עשרים שנה צדיק, לי הן, עלי הן, וסופי ללקות כנגדן:

(35) וכל בנתיו. רבי יהודה אומר, אחיות תאומות נולדו עס כל שצט ושצט, ונשאום. רבי נחמיה אומר, כנעניות היו, אלא מהו וכל צנותיו, כלותיו, שאין אדם נמנע מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו: וימאן להתנבחם. אין אדם מקבל תנחומין על החי (ז"ר פד, כא), וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב, ולא על החי: ארד אל בני. כמו על בני והרצה אל משמשיך בלשון על, אל שאול ואל צית הדמים (שמואל-ב כא, א), אל הלךח פרוץ הלהים, ואל (מות) קמיה ואישא (שם-א ד, כא): אבל שאלה. כפשוטו לשון קצר הוא, צאצאי אקצר ולא אחנאם כל ימי. ומדרשו, גיהנס, סימן זה היה מסור בידי מפי הגבורה, אם לא ימות אחד מצני צחיי, מוצטח אני שאיני רואה גיהנס: ויבך אתו אביו. יחזק היה צוכה מפני צרתו של יעקב, אבל לא היה מתאבל שהיה יודע שהוא חי:

(36) הטבחים. שוחטי בהמות המלך:

(1) ויהי בעת ההוא. למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף, ללמד, שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו צרת אציהם, אמרו, אתה אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו, היינו שומעים לך: ויש. מאת אחיו: עד איש עדלמי. נשתתק עמו:

(2) כנעני. תגרא (ז"ר פה, ד):

5	And she yet again bore a son, and called his name Shelah; and he was at Chezib, when she bore him.	וַתִּסֶּף עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁלָה וַהֲיָה בְּכִזֵּיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ: וְאִוְסִיפַת עוֹד וַיֵּלֶד בֶּר וַקְרַת יָת שְׁמִיה שְׁלָה וַהֲנָה בְּכִזֵּיב כִּד יֵלֶדֶת יִתִּיה:
6	And Judah took a wife for Er his first-born, and her name was Tamar.	וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וְשִׁמָּה תִּמָּר: וַיָּסִיב יְהוּדָה אֶתְתָּא לְעֵר בּוֹכְרִיה וְשִׁמָּה תִּמָּר:
7	And Er, Judah's first-born, was wicked in the sight of the LORD; and the LORD slew him.	וַהֲיָה עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רָע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּמָּתֶהוּ יְהוָה: וַהֲנָה עֵר בּוֹכְרִיה דִּיהוּדָה בִּישׁ קָדָם יי וַאֲמִיתִיה יי:
8	And Judah said unto Onan: 'Go in unto thy brother's wife, and perform the duty of a husband's brother unto her, and raise up seed to thy brother.'	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בָּא אֵל־אִשְׁתְּ אָחִיךָ וַיְבִם אֹתָהּ וַהֲקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ: וַאֲמַר יְהוּדָה לְאוֹנָן עוֹל לֹת אֶתְת אָחִיךָ וַיְבִם יִתָּה וַאֲקִים זֶרַע לְאָחִיךָ:
9	And Onan knew that the seed would not be his; and it came to pass when he went in unto his brother's wife, that he spilled it on the ground, lest he should give seed to his brother.	וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ וַהֲנָה הַזֶּרַע וַהֲיָה אִם־בָּא אֶל־אִשְׁתְּ אָחִיו וַשְׁתַּח אֲרֻצָּה לְבִלְתִּי נָתֵן־זֶרַע לְאָחִיו: וַיֵּדַע אוֹנָן אֲרִי לֹא עַל שְׁמִיה מִתְקַרִי זֶרַע וַהֲנִי כִד עָלִיל לֹת אֶתְת אָחִיךָ וּמִחֲבִיל אוֹרְחִיה עַל אֲרֻעָא בְּדִיל דְּלֹא לְאֻקְמָא זֶרַע לְאָחִיךָ:
10	And the thing which he did was evil in the sight of the LORD; and He slew him also.	וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמָת גַּם־אֹתוֹ: וּבֹאִישׁ קָדָם יי דַּעֲבַד וַאֲמִית אֲף יִתִּיה:
11	Then said Judah to Tamar his daughter-in-law: 'Remain a widow in thy father's house, till Shelah my son be grown up'; for he said: 'Lest he also die, like his brethren.' And Tamar went and dwelt in her father's house.	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתִמָּר כְּלָתוֹ שְׁבִי אֶל־מִנְּה בֵּית־אָבִיךָ עַד־יִגְדַּל שְׁלָה בְּנִי כִי אָמַר פֶּן־יָמוּת גַּם־הוּא כְּאָחָיו וַתֵּלֶךְ תִּמָּר וַתָּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ: וַאֲמַר יְהוּדָה לְתִמָּר כְּלָתִיה תִּיבִי אֶרְמָלָא בֵּית אָבִיךָ עַד דִּירְבִּי שְׁלָה בְּרִי אֲרִי אָמַר דְּלָמָּא יָמוּת אֲף הוּא כְּאָחִיךָ וַאֲזֵלֶת תִּמָּר וַיִּתִּיבֶת בֵּית אָבִיהָ:
12	And in process of time Shua's daughter, the wife of Judah, died; and Judah was comforted, and went up unto his sheep-shearers to Timnah, he and his friend Hirah the Adullamite.	וַיִּירָבוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בֵּת־שׁוּעַ אִשְׁת־יְהוּדָה וַיִּנְחָם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גִּזְזֵי צֹאנֹה הוּא וַחֲבִירָה רַחֲמִיה עַד־לְמָאָה לְתַמְנָת: וּסְגִיאוֹ יוֹמִיא וּמִיתַת בֵּת שׁוּעַ אֶתְת יְהוּדָה וַאֲתַנְחָם יְהוּדָה וּסְלִיק עַל גִּזְזֵי עֲנִיה הוּא וַחֲבִירָה רַחֲמִיה עַד־לְמָאָה לְתַמְנָת:

- (5) והיה בכיזיב. שם המקום, ואומר אני, על שם שפסקה מלדת נקרא כזיב, לשון קיו תהיה לי קמו אכזב, אשר לא יכזבו מימיו, דאם לא כן מה צא להודיענו. וצדראשית רצה (פה, ד) ראיתי, ומקרא שמו שלה וגו' פסקת:
- (7) רע בעיני ה'. כרעמו של אונן, משחית זרעו, שנאמר צאונן וימת גם אותו, כמימתו של ער מימתו של אונן. ולמה היה ער משחית זרעו כדי שלא תתעצר ויכחיש יפיה:
- (8) והקם זרע. הבן יקרא על שם המת:
- (9) ושחת ארצה. דש מצפנים וזורה מצחוץ (צ"פ פה, ה):
- (11) כי אמר וגו'. כלומר, דומה היה אותה צקש, שלא היה צדעמו להשיאה לו: כי אמר פן ימות. מוחזקת היא ושימתו אנשיה (יבמות סד):

13	And it was told Tamar, saying: 'Behold, thy father-in-law goeth up to Timnah to shear his sheep.'	וַיִּגְדַּל לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִידָה עָלָה תִּמְנָתָה לְגֹזֵז צֹאנָיו: וְאֶתְחַנֵּא לְתָמָר לְמִימַר הָאֵל חָמוּידָה סָלִיק לְתִמְנַת לְמֹנֵז עֲנִיָּה:	13
14	And she put off from her the garments of her widowhood, and covered herself with her veil, and wrapped herself, and sat in the entrance of Enaim, which is by the way to Timnah; for she saw that Shelah was grown up, and she was not given unto him to wife.	וַתִּסְרֹב בְּגָדֶיהָ אֶלְמְנוּתָהּ מֵעַלֶיהָ וַתִּכְסַּב בְּצַעֲרָהּ וַתַּתְּעֵלָהּ וַתִּשָּׁבַב בַּפֶּתַח עֵינָיו אֲשֶׁר עַל-הַדֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאָתָהּ כִּי-גָדַל שֶׁלָּה וְהָיָה לֹא-נִתְּנָהּ לוֹ לְאִשָּׁה: וְאֶעֱדִיאת לְבוּשִׁי אֶרְמְלוּתָהּ מִנָּה וְאֶתְכַסִּיאת בְּעִיפָא וְאֶתְקַנַּת וַיְתִיבַת בַּפֶּרְשֹׁת עֵינָיו דָּעַל אוֹרַח תִּמְנַת אָרִי חֲזַת אָרִי רָבָא שֶׁלָּה וְהָיָה לֹא אֶתִּיהִיבַת לִיה לְאִתּוֹ:	14
15	When Judah saw her, he thought her to be a harlot; for she had covered her face.	וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָהּ פָּנֶיהָ: וַחֲזָה יְהוּדָה וַחֲשַׁבְהָ כְּנִפְקַת בְּרָא אָרִי כְּסִיאת אִפְהָא:	15
16	And he turned unto her by the way, and said: 'Come, I pray thee, let me come in unto thee'; for he knew not that she was his daughter-in-law. And she said: 'What wilt thou give me, that thou mayest come in unto me?'	וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל-הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הֵבֵה-נָא אָבוֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי כִלְתּוֹ הוּא וַתֹּאמֶר מַה- תִּתֶּן-לִי כִּי תָבוֹא אֵלַי: וּסָטָא לְוִתָּהּ לְאוֹרְחָא וַאֲמַר הִבִּי קָעַן אֵיעוּל לְוִתִּיךָ אָרִי לֹא יָדַע אָרִי כִלְתִּיהָ הִיא וַאֲמַרְתָּ מָא תִתִּין לִי אָרִי תֵיעוּל לְוִתִּי:	16
17	And he said: 'I will send thee a kid of the goats from the flock.' And she said: 'Wilt thou give me a pledge, till thou send it?'	וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גִּדֵּי-עִזִּים מִן-הַצֹּאֵן וַתֹּאמֶר אִם-תִּתֶּן עֶרְבוֹן עַד שְׁלַחְךָ: וְאָמַר אָנָּא אֲשַׁלַּח גִּדִּיָא בֵּר עִזִּי מִן צֹאֵן וַאֲמַרְתָּ אִם תִּתִּין מִשְׁכּוֹנָא עַד דְּתַשְׁלַח:	17
18	And he said: 'What pledge shall I give thee?' And she said: 'Thy signet and thy cord, and thy staff that is in thy hand.' And he gave them to her, and came in unto her, and she conceived by him.	וַיֹּאמֶר מַה הָעֶרְבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן- לָךְ וַתֹּאמֶר חֲתָמִי וּפְתִילִיךָ וּמִטָּה אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן-לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ: וַאֲמַר מָא מִשְׁכּוֹנָא דְּאֶתִּין לִיךָ וַאֲמַרְתָּ עֲזָקְתְּךָ וְשׁוּשְׁפָךְ וְחוּטְךָ דְּבִידְךָ וַיִּהְיֶה לָּהּ וַעֲלָל לְוִתָּהּ וַעֲדִיאת לִיהָ:	18

- (12) ויעל על גוזזי צאנו. ויעל תמנתה לעמוד על גוזזי צאנו:
 (13) עלה תמנתה. וצמשון הוא אומר ויגדל שמשון וגו' תמנתה (שופטים יד, א), צשפוע ההר היתה יושבת, עולין לה
 מכאן ויורדין לה מכאן:
 (14) ותתעלה. כסתה פניה שלא יכיר זה: ותשב בפתח עינים. צפתחת עינים, צפרשת דרכים שעל דרך תמנתה.
 ורבותינו דרשו, צפתחו של אברהם אבינו, שכל עינים מצפות לראותו (סוטה י). כי ראתה כי גדל שלה וגו'. לפיכך
 הפקירה עצמה אלל יהודה, שהיתה מתאווה להעמיד ממנו בנים:
 (15) ויחשבה לזונה. לפי שיושבת צפרשת דרכים: כי כסתה פניה. ולא יכול לראותה ולהכירה. ומדרש רבותינו כי
 כסתה פניה, כשהיתה צבית חמיה היתה נזועה לפיכך לא חשדה:
 (16) ויש אליה אל הדרך. מדרך שהיה זה, נטה אל הדרך אשר היא זה, וצלשון לע"ז דשטורני"ר: הבה נא. הכיני
 עצמך ודעתך לכך. כל לשון הזה לשון הזמנה הוא, חוץ ממקום שיש למרגמו צלשון נתינה, ואף אותן של הזמנה קרובים ללשון
 נתינה הם:
 (17) ערבון. משכון:
 (18) חתמך ופתילך. עזקתך ושופיך. טבעת שאתה חותם זה, ושמתך שאתה מתכסה זה: ותהר לו. גצורים כיואל
 זו, לדיקים כיואל זו:

19	And she arose, and went away, and put off her veil from her, and put on the garments of her widowhood.	וַתִּקַּם וַתֵּלֶךְ וַתְּסֹר צַעֲיָפָהּ וַתַּזְלֹת וַאֲעֲדִיאתָ מַעְלֶיהָ וַתִּלְבָּשׁ בְּגָדֵי עִיפָה מִנָּה וּלְבִשְׁתָּ לְבוּשֵׁי אֲלֻמְנוּתָהּ:	19
20	And Judah sent the kid of the goats by the hand of his friend the Adullamite, to receive the pledge from the woman's hand; but he found her not.	וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת-גְּדֵי הָעִזִּים בְּיַד רֵעֵהוּ הָעַדְלָמִי לְקַחַת הָעֶרְבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מָצָאָהּ:	20
21	Then he asked the men of her place, saying: 'Where is the harlot, that was at Enaim by the wayside?' And they said: 'There hath been no harlot here.'	וַיִּשְׁאַל אֶת-אֲנָשֵׁי מְקוֹמָהּ לֵאמֹר אֵינָה הַקְדֵּשָׁה הוּא בְּעִינִים עַל-הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא-הָיְתָה בָּזָה קְדֵשָׁה:	21
22	And he returned to Judah, and said: 'I have not found her; and also the men of the place said: There hath been no harlot here.'	וַיָּשָׁב אֶל-יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מָצָאתִיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא-הָיְתָה בָּזָה קְדֵשָׁה:	22
23	And Judah said: 'Let her take it, lest we be put to shame; behold, I sent this kid, and thou hast not found her.'	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח-לָהּ כֵּן נִהְיָה לְבוֹז הִנֵּה שְׁלַחְתִּי הַגְּדִי הִנֵּה וְאַתָּה לֹא מָצָאתָהּ:	23
24	And it came to pass about three months after, that it was told Judah, saying: 'Tamar thy daughter-in-law hath played the harlot; and moreover, behold, she is with child by harlotry.' And Judah said: 'Bring her forth, and let her be burnt.'	וַיְהִי כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים וַיִּגְדַּל לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָהּ תִּמְרָה כְּלָתִי וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזִנּוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשְׂרָף:	24

(21) הקדשה. מקודשת ומזומנת לזנות:

(23) תקח לה. יהיה שלה מה שצידה: פן נהיה לבז. אם תצקנה עוד, יתפרסם הדבר ויהיה גנאי, כי מה עלי לעשות עוד לאמת דברי: הנה שלחתי הגדי הזה. לפי שרמה יהודה את אביו בגדי עזים, שהטביל כמת יוסף צדמו, רמוהו גם אותו בגדי עזים (צ"ר פה, ט):

(24) כמשלש חדשים. ריבז של ראשון, וריבז של אחרון, ואמנעי שלם (נדה ח:). ולשון כמשלש חדשים, כהשלש החדשים, כמו ומשלם מנות (אסתר ט, יט), משלום ידם, וכן מרגום אונקלוס כחלמות ירחיא: הרה לזנונים. שם דבר, מעוברת, כמו אשה הרה, וכמו צרה פסמה: ותשרף. אמר אפרים מקשאה משום רבי מאיר, כמו של שם היתה שהוא כהן, לפיכך דונה בשריפה:

25	When she was brought forth, she sent to her father-in-law, saying: 'By the man, whose these are, am I with child'; and she said: 'Discern, I pray thee, whose are these, the signet, and the cords, and the staff.'	הוא מוצאת והיא שלחה אל-חמיה לאמר לאיש אשר-אלה לו אנכי הרה נתאמר תכר-נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה: היא מתפקא והיא שלחת לחמיהא למימר לגבר דאלין דיליה מניה אנא מעדיא ואמרת אשתמודע כען למן עזקתא ושושפיא וחוטרא האלין:	25
26	And Judah acknowledged them, and said: 'She is more righteous than I; forasmuch as I gave her not to Shelah my son.' And he knew her again no more.	ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי-על-כן לא-נתתיה לשלה בני ולא-יסף עוד לדעתה: ואשתמודע יהודה ואמר ופאה מני מעדיא ארי על כן לא יתבתה לשלה ברי ולא אוסיף עוד למדעה:	26
27	And it came to pass in the time of her travail, that, behold, twins were in her womb.	ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה: והנה בעדן מילדה והא תימין במעהא:	27
28	And it came to pass, when she travailed, that one put out a hand; and the midwife took and bound upon his hand a scarlet thread, saying: 'This came out first.'	ויהי בלדתה ויתן-יד ותקח המילדת על-ידו שני לאמר זה יצא ראשנה: והנה במילדה ויהב ידא ונסיבת חיתא וקטרת על ידיה והוריתא למימר דין נפק קדמותא:	28
29	And it came to pass, as he drew back his hand, that, behold his brother came out; and she said: 'Wherefore hast thou made a breach for thyself?' Therefore his name was called Perez.	ויהיו כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה-פרצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ: והנה כד אתיב ידיה והא נפק אחיה ואמרת מא תקוף סגי עלך למתקף וקרא שמה פרץ:	29
30	And afterward came out his brother, that had the scarlet thread upon his hand; and his name was called Zerah.	ואחר יצא אחיו אשר על-ידו השני ויקרא שמו זרח: (ס) ובתר כן נפק אחיה דעל ידיה והוריתא וקרא שמה זרח:	30

(25) הוא מוצאת. ליסרף: והיא שלחה אל חמיה. לא רצתה להלצין פניו, ולומר ממך אני מעוברת, אלא לאיש אשר אלה לו, אמרה, אם יודה מעצמו, יודה, ואם לאו, יסרפוני ואל הלצין פניו, מכאן אמרו, נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ללצין פני חזירו דברים: הבר נא. אין נא אלא לשון בקשה, הכר נא דוראך, ואל תאצד שלש נפשות:

(26) צדקה. דברים: ממני. היא מעוברת. וז"ל דרשו, שיצאה בת קול ואמרה, ממני ומאתי יצאו הדברים, לפי שהיתה נזוהה בזית חמיה, גזרתי שיצאו ממנה מלכים, ומשכנז יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל: כי על כן לא נתתיה. כי דין עשתה, על אשר לא נתתיה לשלה בני: ולא יסף עוד. יש אומרים לא הוסיף, ויש אומרים לא פסק, (וחזירו גזי אלדד ומידד, ולא יספו, ומתרגמינן ולא פסקו):

(27) בעת לדתה. וצדקה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת, להלן למלאים וכאן לחסרים: והנה תאומים. מלא, ולהלן חומים חסר, לפי שהאחד רשע, אבל אלו שניהם צדיקים:

(28) ויתן יד. הוציא האחד ידו לחוץ, ולאחר שקשרה על ידו השני, החזירה:

(29) פרצת. חוקת עליך חוץ:

(30) אשר על ידו השני. ארבע ידות כמוצות כאן, כנגד ארבע חרמים שמעל עכן שיצא ממנו. ויש אומרים כנגד ארבעה דברים, שלקח אדרת שנער, ושני חתיכות כסף של מאתים שקלים, ולשון זהב (צ"ר פה, יד): ויקרא שמו זרח. על שם זריחת מראית השני:

XXXIX

And Joseph was brought down to Egypt; and Potiphar, an officer of Pharaoh's, the captain of the guard, an Egyptian, bought him of the hand of the Ishmaelites, that had brought him down thither.

וְיוֹסֵף הוּבָרַד מִצְרָיִמָּה וַיִּקְנֵהוּ פוֹטִיפָר סָרִיס פַּרְעֹה שֶׁר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרֵי מִידָּהּ הִישְׁמַעְאִלִים אֲשֶׁר הוּרְדָּהוּ שָׁמָּה:

חמישי
לה

And the LORD was with Joseph, and he was a prosperous man; and he was in the house of his master the Egyptian.

וַהֲנָה מִימְרָא דִּי בְּסַעֲדִיָּה דְיוֹסֵף וַהֲנָה גְבֵר מַצְלַח וַהֲנָה בְּבֵית רַבּוּנִיָּה מִצְרָאָה:

2

And his master saw that the LORD was with him, and that the LORD made all that he did to prosper in his hand.

וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי יַהֲנֶה אֹתוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יַהֲנֶה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ:

3

And Joseph found favour in his sight, and he ministered unto him. And he appointed him overseer over his house, and all that he had he put into his hand.

וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרַת אֹתוֹ וַיַּקְדֵּמֵהוּ עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יִשְׁלֹו נָתַן בְּיָדוֹ:

4

And it came to pass from the time that he appointed him overseer in his house, and over all that he had, that the LORD blessed the Egyptian's house for Joseph's sake; and the blessing of the LORD was upon all that he had, in the house and in the field.

וַיְהִי מֵאִזְּ הַפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל־כָּל־אֲשֶׁר יִשְׁלֹו וַיִּבְרַךְ יַהֲנֶה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְגַּל יוֹסֵף וַיְהִי בִרְכַּת יַהֲנֶה בְּכָל־אֲשֶׁר יִשְׁלֹו בְּבֵית וּבְשָׂדֶה:

5

And he left all that he had in Joseph's hand; and, having him, he knew not aught save the bread which he did eat. And Joseph was of beautiful form, and fair to look upon.

וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לֹ בְּיַד־יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אֹתוֹ מֵאוּמָה כִּי אִם־הִלָּחַם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יָפֶה־תָאֵר וַיְהִי מְרָאָה:

6

And it came to pass after these things, that his master's wife cast her eyes upon Joseph; and she said: 'Lie with me.'

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שְׁכַבָּה עִמִּי:

ששי

(1) ויוסף הורד. חוזר לענין ראשון, אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף, לומר לך שצבצלו הורידוהו מגדולתו. ועוד, כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר, לומר לך, מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים, שראתה באנטרולוגין שלה שעתידה להעמיד זנים ממנו, ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה:
(2) כי ה' אתו. שם שמים שגור צפוי:
(3) וכל יש לו. הרי לשון קצר חסר אשר:
(4) ולא ידע אותו מאומה. לא היה נותן לבו לכלום: כי אם הלחם. היא אשתו, אלא שדבר צלשון נקייה: ויהי יוסף יפה תאר. כיון שראה עצמו מושל, התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, אמר הקב"ה, איך מתאבל ואתה מסלסל בשעריך, אני מגרה בך את הדוב. מיד

8	But he refused, and said unto his master's wife: 'Behold, my master, having me, knoweth not what is in the house, and he hath put all that he hath into my hand;	וַיֹּאמֶר וַיֹּאמֶר אֶל-אִשְׁתּוֹ אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא-יָדַע אֶתִּי מִהַר בְּבֵית וְכָל אֲשֶׁר-יִשְׁלֹוּ נָתַן בְּיָדִי:	8
9	he is not greater in this house than I; neither hath he kept back any thing from me but thee, because thou art his wife. How then can I do this great wickedness, and sin against God?'	אֵינְנִי גָדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא-חָשַׁד מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם-אוֹתָךְ בָּאֲשֶׁר אֶת-אִשְׁתּוֹ וְאִידָא עֲשֵׂהָ הָרְעָה הַגְדֹּלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים:	9
10	And it came to pass, as she spoke to Joseph day by day, that he hearkened not unto her, to lie by her, or to be with her.	וַיְהִי כַּדְבָּרָהּ אֶל-יוֹסֵף יוֹם וָיוֹם וְלֹא-שָׁמַע אֲלֶיהָ לְשָׁכֵב אִצְלָהּ לַהֲיוֹת עִמָּה:	10
11	And it came to pass on a certain day, when he went into the house to do his work, and there was none of the men of the house there within,	וַיְהִי בַּחֲנוּם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבֵּיתָה לַעֲשׂוֹת מְלָאכְתּוֹ וְאִין אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בְּבֵית:	11
12	that she caught him by his garment, saying: 'Lie with me.' And he left his garment in her hand, and fled, and got him out.	וַתִּפְשְׁהוּ בַּבְּגָדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָּה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה:	12
13	And it came to pass, when she saw that he had left his garment in her hand, and was fled forth,	וַיְהִי כַּד רָאוּתָה כִּי-עָזַב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הַחוּצָה:	13
14	that she called unto the men of her house, and spoke unto them, saying: 'See, he hath brought in a Hebrew unto us to mock us; he came in unto me to lie with me, and I cried with a loud voice.	וַתִּקְרָא לְאֲנָשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עֲבָרִי לְצַחֵק בָּנוּ כֹּא אֵלַי לְשָׁכֵב עִמִּי וְאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל:	14

(7) ותשא אשת אדוניו וגו'. כל מקום שנאמר אחר, סמוך:

(9) וחטאתי לאלהים. צנינח נצטוו על העריות:

(10) לשכב אצלה. אפילו צלח תשמיש: להיות עמה. לעולם הצא:

(11) ויהי כהיום הזה. כלומר, ויהי כאשר הגיע יום מיוחד, יום לחוק, יום איד שלהם, שהלכו כולם לצית עבודת אלילים,

אמרה, אין לי יום הגון להזקק ליוסף כהיום הזה, אמרה להם, חולה אני ואיני יכולה לילך: לעשות מלאכתו. רצו שמואל,

חד אמר מלאכתו ממך, וחד אמר לעשות נרכיו עמה, חלף שנראית לו דמות דיוקנו של אציו וכו', כדאיתא במסכת סוטה (לו:):

(14) ראו הביא לנו. הרי זה לשון קצרה, הביא לנו, ולא פירש מי הביאו, ועל צלעה אומרת כן: עברי. מעצר הנהר,

מזני עזר (ב"ר מז, ח), (ס"א מעצר הנהר):

15	And it came to pass, when he heard that I lifted up my voice and cried, that he left his garment by me, and fled, and got him out.'	וַיְהִי כְשִׁמְעוֹ כִּי־הִרִימֹתִי קוֹלִי וְהָיָה כִּד שָׁמַע אֹרִי אֲרִימִית קָלִי וּקְרִית וּשְׁבָקִיה לְלִבְשִׁיה לְוָתִי וַעֲרַק וַנִּפֹּק לְשׁוּקָא: וַיֵּצֵא הַחוּצָה:	15
16	And she laid up his garment by her, until his master came home.	וַתִּנָּח בְּגָדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־בֵּיתוֹ: וַתִּתֵּן לְלִבְשִׁיה לְוָתָהּ עַד דְּעָאֵל רַבּוֹנִיָּה לְבֵיתָהּ:	16
17	And she spoke unto him according to these words, saying: 'The Hebrew servant, whom thou hast brought unto us, came in unto me to mock me.	וַתִּדְבֹּר אֵלָיו בְּדִבְרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא־אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי: וּמְלִילַת עַמִּיה כַּפְתָּנְמִיא הָאֵלִין לְמִימַר עָאֵל לְוָתִי עֲבָדָא עֲבָרָה דְּאִיתִּיתָא לָנָא לְחִיכָא בִּי:	17
18	And it came to pass, as I lifted up my voice and cried, that he left his garment by me, and fled out.'	וַיְהִי כְּהִרְיָמִי קוֹלִי וַאֲקָרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס הַחוּצָה: וַהֲוָה כִּד אֲרִימִית קָלִי וּקְרִית וּשְׁבָקִיה לְלִבְשִׁיה לְוָתִי וַעֲרַק לְשׁוּקָא:	18
19	And it came to pass, when his master heard the words of his wife, which she spoke unto him, saying: 'After this manner did thy servant to me'; that his wrath was kindled.	וַיְהִי כְשִׁמְעֵ אֲדֹנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו לֵאמֹר כְּדִבְרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֲבָדִי וַיִּחַר אָפוֹ: וַהֲוָה כִּד שָׁמַע רַבּוֹנִיָּה יָת פְּתָנְמִי אֶתְתִּיה דְּמְלִילַת עַמִּיה לְמִימַר כַּפְתָּנְמִיא הָאֵלִין עֲבַד לִי עֲבָדִי וְתַקִּיף רוּגְזָהּ:	19
20	And Joseph's master took him, and put him into the prison, the place where the king's prisoners were bound; and he was there in the prison.	וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר־ (כ' אסורי) [ק' אֲסִירִין] הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שֵׁם בְּבֵית הַסֹּהַר: וַדְּבַר רַבּוֹנִיָּה דְּיוֹסֵף יָתִיה וַיְהַבִּיה בְּבֵית אֲסִירֵי אֶתְרָא דְּאֲסִירֵי מַלְכָּא אֲסִירִין וַהֲוָה תַּמָּן בְּבֵית אֲסִירֵי:	20
21	But the LORD was with Joseph, and showed kindness unto him, and gave him favour in the sight of the keeper of the prison.	וַיְהִי וַיְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חַנּוּן בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר: וַהֲוָה מִימְרָא דִּי בְּסַעְדִּיה דְּיוֹסֵף וַנֵּגַד לִיה חֶסֶדָּא וַיְהַבִּיה לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי רַב בֵּית אֲסִירֵי:	21
22	And the keeper of the prison committed to Joseph's hand all the prisoners that were in the prison; and whatsoever they did there, he was the doer of it.	וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־יוֹסֵף אֶת כָּל־הָאֲסִירִים אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר עֲשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה: וַיְהִי רַב בֵּית אֲסִירֵי בִּידָא דְּיוֹסֵף יָת כָּל אֲסִירֵי דְּבֵית אֲסִירֵי וַיֵּת כָּל דְּעֲבָדִין תַּמָּן מִמִּימְרֵיהּ הָיָה מַתְּעִבִיד:	22

(16) אדניו של יוסף:

(17) בא אלי. לנחמני, העבד העברי אשר הזאת לנו:

(19) ויהי כשמוע אדניו וגו'. בשעת תשמיש אמרה לו כן, וזהו שאמרה, כדצריס האלה עשה לי עזרך, עניני תשמיש כאלה:

(21) ויט אליו חסד. שהיה מקובל לכל רואיו, לשון כלה נאה וחסודה שצמסנה:

(22) הוא היה עושה. כתרומו צמימריה הוה מתעבד:

23	The keeper of the prison looked not to any thing that was under his hand, because the LORD was with him; and that which he did, the LORD made it to prosper.	אֵין שֶׁר בֵּית־הַסֹּהַר רָאָה אֶת־ כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ בְּאִשֶּׁר יְהוָה אִתּוֹ וְאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ: (פ)	23
XL	And it came to pass after these things, that the butler of the king of Egypt and his baker offended their lord the king of Egypt.	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חֲטְאוּ מִשְׁקָה מְלֹךְ־מִצְרַיִם וְהָאֶפֶה לְאֹדְנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם:	שביעי לה*
2	And Pharaoh was wroth against his two officers, against the chief of the butlers, and against the chief of the bakers.	וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סְרִיסָיו עַל שֶׁר הַמִּשְׁקִים וְעַל שֶׁר הָאֹפִים:	2
3	And he put them in ward in the house of the captain of the guard, into the prison, the place where Joseph was bound.	וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שֶׁר הַטְּבָחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם:	3
4	And the captain of the guard charged Joseph to be with them, and he ministered unto them; and they continued a season in ward.	וַיִּפְקֹד שֶׁר הַטְּבָחִים אֶת־יוֹסֵף אִתָּם וַיֵּשְׁרֵת אִתָּם וַיְהִיו יָמִים בְּמִשְׁמַר:	4
5	And they dreamed a dream both of them, each man his dream, in one night, each man according to the interpretation of his dream, the butler and the baker of the king of Egypt, who were bound in the prison.	וַיַּחְלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כַּפְתָּרוֹן חֲלֹמוֹ הַמִּשְׁקָה וְהָאֶפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אָסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר:	5
6	And Joseph came in unto them in the morning, and saw them, and, behold, they were sad.	וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בֹּקֶר וַיֵּרָא אֹתָם וְהֵנָּם זֹעֲפִים:	6

(23) באשר די אתו. נשזיל שה' אתו:

(1) אחר הדברים האלה. לפי שהרגילה אותה ארורה את הנדיק צפי כלס לדבר צו נגנותו, הציא להם הקצ"ה סורחנס של אלו, שיפנו אליהם ולא אליו, ועוד שמצוא הרווחה לנדיק על ידיהם: חטאו. זה נמצא זכור צפילי פוטירין שלו, וזה נמצא נרור נגלוסקין שלו: והאופה. את פת המלך, ואין לשון אפייה אלא צפת, ובלע"ז פיסטור:

(4) ויפקד שר הטבחים וגו'. להיות אתם: ויהיו ימים במשמר. שנים עשר חדש:

(5) ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו שניהם חלום, זה פשוטו. ומדרשו, כל אחד חלום חלום שניהם, שחלם את חלומו ופתרון חזירו, וזה שנאמר וירא שר האופים כי טוב פת: איש כפתרון חלומו. כל אחד חלום חלום הדומה לפתרון העמיד לזא עליהם:

(6) זועפים. ענזים, כמו מר ונעף (מלכים"א כ, ד), זעף ה' אשף (מכה ז, ט):

7	And he asked Pharaoh's officers that were with him in the ward of his master's house, saying: 'Wherefore look ye so sad to-day?'	7 וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּמִּשְׁמֶר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם:
8	And they said unto him: 'We have dreamed a dream, and there is none that can interpret it.' And Joseph said unto them: 'Do not interpretations belong to God? tell me, I pray you.'	8 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חֲלָמְנוּ וּפְתָר אֵין אֵתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פְּתָרִים סִפְרוּ־נָא לִי:
9	And the chief butler told his dream to Joseph, and said to him: 'In my dream, behold, a vine was before me;	9 וַיְסַפֵּר שֹׁר־הַמִּשְׁקִים אֶת־חֲלָמֹו לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בַּחֲלוּמִי וְהִנֵּה־גֶפֶן לִפְנֵי:
10	and in the vine were three branches; and as it was budding, its blossoms shot forth, and the clusters thereof brought forth ripe grapes,	10 וּבְגֶפֶן שְׁלֹשָׁה שָׂרְיָגִם וְהָיָא כַּפְרֹחַת עָלֶיהָ נֹצֵה הַבָּשִׁילוֹ אֲשֶׁפְּלִתֶיהָ עֲנָבִים:
11	and Pharaoh's cup was in my hand; and I took the grapes, and pressed them into Pharaoh's cup, and I gave the cup into Pharaoh's hand.'	11 וְכֹס פַּרְעֹה בְיָדִי וָאֶקַּח אֶת־הָעֲנָבִים וָאֲשַׁחַט אֹתָם אֶל־כֹּס פַּרְעֹה וָאֶתֵּן אֶת־הַכֹּס עַל־כַּף פַּרְעֹה:
12	And Joseph said unto him: 'This is the interpretation of it: the three branches are three days;	12 וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתָרֹנֹו שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרְיָגִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:
13	within yet three days shall Pharaoh lift up thy head, and restore thee unto thine office; and thou shalt give Pharaoh's cup into his hand, after the former manner when thou wast his butler.	13 בְּעוֹדוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִשְׁיבֵהוּ עַל־כַּנּוֹ וְנָתַתָּ כֹּס־פַּרְעֹה בְיָדֹו כַּמִּשְׁפָּט הָרָאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מִשְׁקָהוּ:

(10) שריגים. זמורות ארוכות שקורין וידין: והיא כפרחת. דומה לפורחת והיא כפורחת, נדמה לי בחלומי כאלו היא פורחת, ואחר הפרח עלתה נצה ונעשה סמדר, אשפני"ר כלע"ז, ואחר כך הצשילו, והיא כד אפרחת אפיקת כלצין, עד כאן מרגוש של פורחת. נז גדול מפרח, כדכתיב וצקר גמל יזהי נצה (ישעיה יח, ה), וכתיב ויאלץ פרח, והדר וינץ לץ (במדבר יז, כז):

(11) ואשחט. כמרגומו ועזרית, והרצה יש כלשון משנה:

(12) שלשת ימים הם. סימן הס לך לשלשת ימים. ויש מדרשי אגדה הרצה (חולין צג):

(13) ישא פרעה את ראשו. לשון חשבון, כשיפקוד שאר עבדיו לשרת לפניו צסעודה, ימנה אותך עמהם: כנך. צסיס שלך ומושבך:

14	But have me in thy remembrance when it shall be well with thee, and show kindness, I pray thee, unto me, and make mention of me unto Pharaoh, and bring me out of this house.	כִּי אִם-זָכַרְתָּנִי אֶתְךָ כַּאֲשֶׁר יִיטֵב לְךָ וְעָשִׂיתָ-נָּא עִמָּדִי חֶסֶד וְהוֹצַרְתָּנִי אֶל-פַּרְעֹה וְהוֹצֵאתָנִי מִן-הַבַּיִת הַזֶּה:	14
15	For indeed I was stolen away out of the land of the Hebrews; and here also have I done nothing that they should put me into the dungeon.'	כִּי-גָנַב גָּנַבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים וְגַם-פֹּה לֹא-עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי-שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר:	15
16	When the chief baker saw that the interpretation was good, he said unto Joseph: 'I also saw in my dream, and, behold, three baskets of white bread were on my head;	וַיֵּרָא שֶׁר־הָאֲפִים כִּי טוֹב פָּתַר וַיֹּאמֶר אֶל-יוֹסֵף אֶף-אֲנִי בַחֲלוֹמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סִלֵּי חֲרִי עַל-רָאשֵׁי:	16
17	and in the uppermost basket there was of all manner of baked food for Pharaoh; and the birds did eat them out of the basket upon my head.'	וּבִסֵּל הָעֲלִיוֹן מִכָּל מֵאֲכָל פַּרְעֹה מַעֲשֶׂה אִפָּה וְהָעוֹף אָכַל אֹתָם מִן-הַסֵּל מֵעַל רָאשֵׁי:	17
18	And Joseph answered and said: 'This is the interpretation thereof: the three baskets are three days;	וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרֹנִי שְׁלֹשֶׁת הַסֵּלִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:	18
19	within yet three days shall Pharaoh lift up thy head from off thee, and shall hang thee on a tree; and the birds shall eat thy flesh from off thee.'	בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת-רָאשְׁךָ מֵעֲלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל-עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת-בְּשָׂרְךָ מֵעֲלֶיךָ:	19
20	And it came to pass the third day, which was Pharaoh's birthday, that he made a feast unto all his servants; and he lifted up the head of the chief butler and the head of the chief baker among his servants.	וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלֵּלָת אֶת-פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל-עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא אֶת-רָאשׁוֹ שֶׁר הַמְּשָׁקִים וְאֶת-רָאשׁ שֶׁר הָאֲפִים בַּתּוֹךְ עֲבָדָיו:	מפטיר

(14) כי אם זכרתי אתך. אשר אם זכרתי אתך, מאחר שייטצ לך כפתרוני: ועשית נא עמדי חסד. איך נא אלא לשון נקשה:

(16) סלי חורי. סלים של נזרים קלופים חורין חורין, ובמקומנו יש הרבה, ודרך מוכרי פת כסנין שקורין אוכלי"ש, לתחם צאותם סלים:

(20) יום הולדת את פרעה. יום לידתו, וקורין לו יום גינוסיא. ולשון הולדת, לפי שאין הולד נולד אלא על ידי אחרים, שהחיה מילדת את האשה, ועל כן החיה נקראת מילדת, וכן ומולדוסיך ביום הולדת אוסף (יחזקאל טז, ד), וכן אסרי הפצס את הנגע (ויקרא יג, נה), שכיבוסו על ידי אחרים: וישא את ראש וגו'. מנאם עס שאר עבדיו, שהיה מונה המשרתים שישרתו

21	And he restored the chief butler back unto his butlership; and he gave the cup into Pharaoh's hand.	וַיָּשָׁב אֶת־שֵׁר הַמְּשָׁקִים עַל־מִשְׁקָהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה:	21
22	But he hanged the chief baker, as Joseph had interpreted to them.	וַיֹּאֵת שֵׁר הָאֲפִים תֵּלָהּ בְּאֶשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף:	22
23	Yet did not the chief butler remember Joseph, but forgot him.	וְלֹא־זָכַר שֵׁר־הַמְּשָׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ: (פ)	ק"ג

The Haftarah is Amos 2:6 – 3:8 on page 252. On Hanukka, read the Maftir on page 264. See there for notes on which Maftir to read. The Haftara is on page ??.

XLI	And it came to pass at the end of two full years, that Pharaoh dreamed: and, behold, he stood by the river.	וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים וּפַרְעֹה חָלֵם וַהֲנֶה עֹמֵד עַל־הַיָּאָר:	מקץ לו
2	And, behold, there came up out of the river seven kine, well-favoured and fat-fleshed; and they fed in the reed-grass.	וַהֲנֶה מִן־הַיָּאָר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפֹת מְרֹאָה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתַּעֲיִנָּה בְּאָחוּ:	2
3	And, behold, seven other kine came up after them out of the river, ill favoured and lean-fleshed; and stood by the other kine upon the brink of the river.	וַהֲנֶה שֶׁבַע פָּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיָּאָר רָעוֹת מְרֹאָה וְדַקֹּת בָּשָׂר וַתַּעֲמִדְנָה אֶצְלֵי הַפָּרוֹת עַל־שִׁפְתֵי הַיָּאָר:	3
4	And the ill-favoured and lean-fleshed kine did eat up the seven well-favoured and fat kine. So Pharaoh awoke.	וַתֹּאכְלֶנָּה הַפָּרוֹת הָרָעוֹת הַמְרֹאָה וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֶת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת הַמְרֹאָה וַתִּבְרִיאֹת וַיִּיקֶץ פַּרְעֹה:	4

לו בסעודתו, וזכר את אלו בתוכו, כמו שאו את ראש, לשון מנין: (23) ולא זכר שר המשקים. זו ביום: וישכחהו. לאחר מכן, מפני שחלה בו יוסף לזכרו, הוזקק להיות אסור שתי שנים, שנאמר אֶשְׂרֵי הַגָּזַר אֲשֶׁר אֵסֵר ה' מִצְרַחוּ וְלֹא פָנָה אֵל רִבְכָּה (תהלים מ, ה), ולא צטח על מצרים הקרובים רהב: (1) ויהי מקץ. כמרגמו ממסוף, וכל לשון קץ, סוף הוא: על הדיור. כל שאר נהרות אינם קרובים יאורים, חוץ מנילוס, מפני שכל הארץ עשוין יאורים יאורים זידי אדם, ונילוס עולה בתוכו ומשקה אותם, לפי שאין גשמים יורדין במצרים מדיר כשאר ארצות: (2) יפות מראה. סימן הוא לימי השובע, שהצרות נראות יפות זו לזו, שאין עין צריה לרה בצרחה: באחו. באגס, מריש"ק בלע"ז, כמו יאגא אחו: (3) ודקות בשר. טיניני"ש בלע"ז, לשון דק: (4) ותאכלנה. סימן שמה כל שמחת השובע נשכחת צימי הרעב:

5	And he slept and dreamed a second time: and, behold, seven ears of corn came up upon one stalk, rank and good.	וַיִּישָׁן וַיִּחְלֹם שְׁנִית וַהֲנִהוּ שִׁבְעַת עֲלֹת בִּקְנֵה אֶחָד שִׁבְעַת שְׂבָלִין סֶלְקֵן בִּקְנֵי חַד בְּרִיאֹת וְטֹבוֹת:	10
6	And, behold, seven ears, thin and blasted with the east wind, sprung up after them.	וַהֲנִהוּ שִׁבְעַת שְׂבָלִים דַּקֹּת וְשִׁדּוּפֹת קִדִּים צִמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן:	6
7	And the thin ears swallowed up the seven rank and full ears. And Pharaoh awoke, and, behold, it was a dream.	וַתִּבְלַעְנָה הַשְּׂבָלִים הַדַּקֹּת וּבִלְעָא שְׂבָלֵיָא לְקִיתָא אֶת שִׁבְעַת הַשְּׂבָלִים הַבְּרִיאֹת יֵת שִׁבְעַת שְׂבָלֵיָא פְּטִימָתָא וְהַמְלָאֹת וַיִּיקֶץ פֶּרְעָה וַהֲנִה חֵלֹם:	7
8	And it came to pass in the morning that his spirit was troubled; and he sent and called for all the magicians of Egypt; and all the wise men thereof; and Pharaoh told them his dream; but there was none that could interpret them unto Pharaoh.	וַהֲנִה בַּצְּפָא וּמִטְרָפָא רוּחִיהּ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא יֵת כָּל חֲרָשֵׁי מִצְרַיִם וְיֵת כָּל חֲכִימָהָא וְאִשְׁתַּעִי פֶרְעָה לְהוֹן יֵת חֲלֻמִּיהּ וְלִית דְּפִשֵׁר יִתְהוֹן לְפֶרְעָה:	ישראל
9	Then spoke the chief butler unto Pharaoh, saying: 'I make mention of my faults this day:	וַיְדַבֵּר שַׂר הַמִּשְׁקִים אֶת־פֶּרְעָה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאֵי אֲנִי מִזְכִּיר הַיּוֹם:	9
10	Pharaoh was wroth with his servants, and put me in the ward of the house of the captain of the guard, me and the chief baker.	פֶּרְעָה קָצַף עַל־עַבְדָּיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטְּבָחִים אֹתִי וְאֶת שַׂר הָאֲפִים:	10
11	And we dreamed a dream in one night, I and he; we dreamed each man according to the interpretation of his dream.	וַנִּחְלָמָה חֵלֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֻמוֹ חֲלָמָנוּ:	11

- (5) בקנה אחד. טואיד"ל זלע"ז: בריאות. שיינ"ש זלע"ז:
(6) ושדופות. השלי"ד זלע"ז. ושקפן קדום, חצויות, לשון משקוף, החצוט חמיד על ידי הדלת המכה עליו: קדים.
רוח מזרחית, שקורין צי"ש"א:
(7) הבריאות. שיינ"ש זלע"ז: והנה חלום. והנה נשלים חלום שלם לפנינו והוצרך לפותרים:
(8) ותפעם רוחו. ומטרפא רוחיה, מקשקשת צמוכו כפעמונו, וצנזוכדנר הוא אומר וַתִּתְפַּעֵם רִחוֹ (דניאל ב, א), לפי שהיו שם שתי פעימות, שכחת החלום והעלמת פתרונו (צ"ר פט, ה): חרשמי. הנחרים צטימי מתים, ששואלים בעצמות. (טימי הן עצמות זלשון ארמי, וצמשה בית שהוא מלא טמיה, מלא עצמות): ואין פותר אותם לפרעה. פותרים היו אותם, אבל לא לפרעה, שלא היה קולן נכנס בצאניו, ולא היה לו קורת רוח צפתרונו, שהיו אומרים שבע צנות אמה מוליד, שבע צנות אמה קוצר (צ"ר פט, ו):
(11) איש כפתרון חלומו. חלום הראוי לפתרון שנפתר לנו, ודומה לו:

12	And there was with us there a young man, a Hebrew, servant to the captain of the guard; and we told him, and he interpreted to us our dreams; to each man according to his dream he did interpret.	וְיֵשׁ אִתָּנוּ נָעַר עִבְרִי עֹבֵד לְשָׂר הַטַּבָּחִים וְנִסְפָּר-לָו וַיַּפְתֵּר-לָנוּ אֶת-חֲלֻמֹּתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פִּתְּרָהּ:	וְתָמָן עַמְנָא עוֹלִים עִבְרִי עֲבָדָא לְרַב קְטוּלְיָא וְאַשְׁתַּעֲנָא לִיהּ וּפִשֵּׁר לָנָא יְת חֲלֻמָּנָא גִבְר כַּחֲלֻמִּיהּ פִּשֵּׁר:
13	And it came to pass, as he interpreted to us, so it was: I was restored unto mine office, and he was hanged.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פִּתְרָהּ-לָנוּ כֵּן הָיָה אֵתִי הָשִׁיב עַל-כִּנִּי וְאֵתוֹ תָּלָהּ:	וְהָיָה כְּמָא דְפִשֵּׁר לָנָא כֵּן הָיָה יְתִי אֲתִיב עַל שְׁמוּשֵׁי וַיְתִיֵּה צֶלֶב:
14	Then Pharaoh sent and called Joseph, and they brought him hastily out of the dungeon. And he shaved himself, and changed his raiment, and came in unto Pharaoh.	וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת-יוֹסֵף וַיִּרְיָצֵהוּ מִן-הַבּוֹר וַיִּגְלַח וַיַּחֲלֵף שְׂמֹלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל-פַּרְעֹה:	וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת-יוֹסֵף וַיִּרְיָצֵהוּ מִן-הַבּוֹר וַיִּגְלַח וַיַּחֲלֵף שְׂמֹלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל-פַּרְעֹה:
15	And Pharaoh said unto Joseph: 'I have dreamed a dream, and there is none that can interpret it; and I have heard say of thee, that when thou hearest a dream thou canst interpret it.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף חֲלוֹם חֲלַמְתִּי וּפְתָר אֵין אֵתוֹ וְאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לְפִתְרָהּ אֵתוֹ:	וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֲלֻמָּא חֲלַמְתִּי וּפִשֵּׁר לִית לִיהּ וְאֲנָא שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לְמִימַר דְּאֵת שָׁמַע חֲלֻמָּא וּמִפִּשֵּׁר לִיהּ:
16	And Joseph answered Pharaoh, saying: 'It is not in me; God will give Pharaoh an answer of peace.'	וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת-פַּרְעֹה לֵאמֹר בְּלֻעָדִי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת-שָׁלוֹם פַּרְעֹה:	וְאֲתִיב יוֹסֵף יְת פַּרְעֹה לְמִימַר לֹא מִן חֲכַמְתִּי אֱלֹהִין מִן קֳדָם יי יִתֵּב שְׁלָמָא דְפַרְעֹה:
17	And Pharaoh spoke unto Joseph: 'In my dream, behold, I stood upon the brink of the river.	וַיַּדְבֵּר פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף בְּחֻלְמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל-שִׁפְתַּת הַיָּאָר:	וּמַלִּיל פַּרְעֹה עִם יוֹסֵף בְּחֻלְמִי הָא אֲנָא קָאִים עַל כִּיף נְהֵרָא:
18	And, behold, there came up out of the river seven kine, fat-fleshed and well-favoured; and they fed in the reedgrass.	וַהֲנֶה מִן-הַיָּאָר עֹלֹת שִׁבְעַ פָּרוֹת בְּרִיאֹת בָּשָׂר וַיַּפֵּת תֹּאֵר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ:	וְהָא מִן נְהֵרָא סָלְקִין שִׁבְעַ תּוֹרִן פִּשְׁטִין בָּסָר וּשְׁפִירִין לְמַחְזִי וְרַעֲיָן בָּאָחוּ:

(12) נער עברי עבד. ארורים הרשעים, שאין טובתם שלמה, מזכירו כלשון ציון: נער. שוטה, ואין ראוי לגדולה: עברי. אפילו לשוננו אינו מכיר: עבד. וכמו צנימוסי מנרים, שאין עצד מולך ולא לוצש בגדי שרים. (ס"א שירים וכן גרס רס"ס): איש בחלמו. לפי החלום וקרוצ לענינו:
(13) השיב על בני. פרעה הנזכר למעלה, כמו שאמר פרעה קץ על עצדיו, הרי מקרא קצר לשון, ולא פירש מי השיב, לפי שאין צריך לפרש מי השיב, מי שצידו להשיב, והוא פרעה, וכן דרך כל מקראות קצרים, על מי שעליו לעשות הם סותמים את הדבר:
(14) מן הבור. מן בית הסוהר, שהוא עשוי כמין גומא, וכן כל בור שצמקרא לשון גומא הוא, ואף אם אין בו מים קרוי בור, פוש"י בלע"ז: ויגלח. מפני כבוד המלכות (צ"ר פט, ט):
(15) תשמע חלום לפתור אותו. תאזין ותצין חלום לפתור אותו: תשמע. לשון הצנה והאזנה, כמו שמע יוסף, אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע לָשׁוֹ, אַנְטִיגֵדֶר"א בלע"ז
(16) בלעדי. אין החכמה משלי, אלא אלהים יענה, יתן ענייה צפי לשלום פרעה:

19	And, behold, seven other kine came up after them, poor and very ill-favoured and lean-fleshed, such as I never saw in all the land of Egypt for badness.	והִנֵּה שִׁבְע־פָּרוֹת אַחֲרוֹת עָלוּת אַחֲרֵיהֶן דָּלוֹת וְרַעוֹת תֹּאֵר מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כִּהְנֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְרַע:	וְהָא שִׁבְע תוֹרֵן אַחֲרֵיהֶן סְלִיקָא בְּתַרְיָהוֹן חֲסִיכִין וּבִישָׁן לְמַחְוִי לַחֲדָא וְחֲסִירִין בְּסַר לֹא חֲזִיתִי דְקוֹתָהוֹן בְּכָל אֶרְעָא דְמִצְרַיִם לְבִישׁוֹ:
20	And the lean and ill-favoured kine did eat up the first seven fat kine.	וַתֹּאכְלֶנָּה הַפָּרוֹת הַרְקוֹת וְהַרְעוֹת אֶת שִׁבְע הַפָּרוֹת הָרֵאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת:	וְנֹאכְלָא תוֹרְתָא חֲסִיכָתָא וּבִישָׁתָא יֵת שִׁבְע תוֹרְתָא קְדָמִיתָא פְּטִימָתָא:
21	And when they had eaten them up, it could not be known that they had eaten them; but they were still ill-favoured as at the beginning. So I awoke.	וַתִּבְאֲנָה אֶל־קַרְבָּנָה וְלֹא נֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קַרְבָּנָה וּמִרְאֵיהֶן לֹע פֶּאֶשֶׁר בַּתְּחִלָּה וְאִיקָץ:	וְעֹלָא לְמַעֲיָהוֹן וְלֹא אֲתִידַע אֲרִי עֹלָא לְמַעֲיָהוֹן וּמִחֲזִיָּהוֹן בִּישׁ כַּד בְּקָדְמִיתָא וְאַתְעֲרִית:
22	And I saw in my dream, and, behold, seven ears came up upon one stalk, full and good.	וַאֲרָא בְּחֻלְמִי וְהִנֵּהוּ שִׁבְע שְׂבָלִים עֹלֹת בְּקִנָּה אֶחָד מִלֵּאת וטִבּוֹת:	וְחֲזִית בְּחֻלְמִי וְהָא שִׁבְע שְׂבָלִין עֹלֹת בְּקִנָּא חַד מִלָּין וְטִבִּין:
23	And, behold, seven ears, withered, thin, and blasted with the east wind, sprung up after them.	וְהִנֵּה שִׁבְע שְׂבָלִים צָנָמוֹת דְּקוֹת שְׂדֵפוֹת קָדִים צִמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם:	וְהָא שִׁבְע שְׂבָלִין נֶצֶן לְקִין שְׂקִיפִין קָדִים צִמְחוֹן בְּתַרְיָהוֹן:
24	And the thin ears swallowed up the seven good ears. And I told it unto the magicians; but there was none that could declare it to me.	וַתִּבְלַעַן הַשְּׂבָלִים הַדְּקוֹת אֶת שִׁבְע הַשְּׂבָלִים הַטִּבּוֹת וְאָמַרְ אֶל־הַחֲרָטָמִים וְאִין מֹגִיד לִי:	וּבִלְעָא שְׂבָלִיא לְקִיתָא יֵת שִׁבְע שְׂבָלִיא טִבָּתָא וְאַמְרִית לְחֲרָשָׂא וְלִית דְּמַחְוִי לִי:
25	And Joseph said unto Pharaoh: 'The dream of Pharaoh is one; what God is about to do He hath declared unto Pharaoh.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֶת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה:	וְאָמַר יוֹסֵף לְפַרְעֹה חֲלָמָא דְּפַרְעֹה חַד הוּא יֵת דִּי עֲתִיד לְמַעֲבַד חוֹי לְפַרְעֹה:
26	The seven good kine are seven years; and the seven good ears are seven years: the dream is one.	שִׁבְע פָּרוֹת הַטִּבּוֹת שִׁבְע שָׁנִים הִנֵּה וְשִׁבְע הַשְּׂבָלִים הַטִּבּוֹת שִׁבְע שָׁנִים הִנֵּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא:	שִׁבְע תוֹרְתָא טִבָּתָא שִׁבְע שָׁנִיא אֲנִין וְשִׁבְע שְׂבָלִיא טִבָּתָא שִׁבְע שָׁנִיא אֲנִין חֲלָמָא חַד הוּא:

(19) דלות. כחשום, כמו מדוע חָסָה קָכָה דַל (שמואל-צ יג, 7). דאמנון: ורקות בשר. כל לשון רקות שצמקרא, חסרי צער, ונלע"ז בלוא"ש:

(23) צנמות. זנמא בלשון חרמי סלע, הרי הן כעץ בלי לחלות, וקשות כסלע. ומרגומו נָנִין לקין, נָנִין, אינן צהן חלל הנץ, לפי שמתרוקנו מן הזרע:

(26) שבע שנים. ושבע שנים. כלן אינן חלל שבע, ואשר נשנה החלום פעמים, לפי שהדבר מזומן, כמו שפירש לו צסוף, ועל השנות החלום וגו'. שבע שנים הטובות נאמר הגיד לפרעה, לפי שהיה סמוך, ושבע שני רעב נאמר הראה את פרעה,

27	And the seven lean and ill-favoured kine that came up after them are seven years, and also the seven empty ears blasted with the east wind; they shall be seven years of famine.	וְשִׁבַּע הַפְּרוֹת הָרָקוֹת וְהָרַעַת הָעֵלֶת אַחֲרֵיהֶן שִׁבַּע שָׁנִים הִנֵּה וְשִׁבַּע הַשִּׁבְלִים הָרָקוֹת שְׂדֵפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שִׁבַּע שָׁנֵי רָעָב:	וְשִׁבַּע תּוֹרְתָא חֲסִיקְתָּא וּבִישְׁתָּא דְסִלְקָא בְּתַרְיָהוֹן שִׁבַּע שָׁנִיָּא אֲנִין וְשִׁבַּע שׁוּבְלִיָּא לְקִיקְתָּא דְשִׁקְפִין קָדִים יִהְיוּ שִׁבַּע שָׁנֵי כַפְנָא:
28	That is the thing which I spoke unto Pharaoh: what God is about to do He hath shown unto Pharaoh.	הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה הִרְאָה אֶת־פַּרְעֹה:	הוּא פִתְגָמָא דְמַלְלִית עִם פַּרְעֹה דִּי עֲתִיד לְמַעַבְדַּא אַחֲזִי יֵת פַּרְעֹה:
29	Behold, there come seven years of great plenty throughout all the land of Egypt.	הִנֵּה שִׁבַּע שָׁנִים בָּאוֹת שִׁבַּע גְּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:	הָא שִׁבַּע שָׁנִיָּא אֲתִין סִבְעָא רַבָּא בְּכָל אֶרְעָא דְמִצְרָיִם:
30	And there shall arise after them seven years of famine; and all the plenty shall be forgotten in the land of Egypt; and the famine shall consume the land;	וְקָמוּ שִׁבַּע שָׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשִּׁבַּע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְכָל־הָרָעָב אֶת־הָאֶרֶץ:	וּקְמוּן שִׁבַּע שָׁנֵי כַפְנָא בְּתַרְיָהוֹן וְיִתְנָשִׁי כָל סִבְעָא בְּאֶרְעָא דְמִצְרָיִם וְיִשְׁיִצִי כַפְנָא יֵת עֲמָא דְאֶרְעָא:
31	and the plenty shall not be known in the land by reason of that famine which followeth; for it shall be very grievous.	וְלֹא־יִיָּדַע הַשִּׁבַּע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד:	וְלֹא יִתְיַדַע סִבְעָא בְּאֶרְעָא מִן קֳדָם כַּפְנָא הַהוּא דִּיהִי בְּתַר כֵּן אַרִי תַקִּיף הוּא לַחֲדָא:
32	And for that the dream was doubled unto Pharaoh twice, it is because the thing is established by God, and God will shortly bring it to pass.	וְעַל הַשְּׁנֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעַמַּיִם כִּי־נִכּוֹן הַדְּבָר מֵעַם הָאֱלֹהִים וּמִמָּחֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ:	וְעַל דְּאֲתַנִּי חֲלֵמָא לְפַרְעֹה תַרְתִּין זְמַנִּין אַרִי תַקִּין פִּתְגָמָא מִן קֳדָם יי וּמוֹחִי יי לְמַעַבְדֵיהּ:
33	Now therefore let Pharaoh look out a man discreet and wise, and set him over the land of Egypt.	וְעַתָּה יֵרָא פַרְעֹה אִישׁ נָכוֹן וְחָכָם וַיִּשִׁיתָהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:	וְכַעַן יַחֲזִי פַרְעֹה גִבֹּר סוֹכְלָתָן וְחָכִים וַיִּמְנִינֶיהָ עַל אֶרְעָא דְמִצְרָיִם:
34	Let Pharaoh do this, and let him appoint overseers over the land, and take up the fifth part of the land of Egypt in the seven years of plenty.	וַעֲשֵׂה פַרְעֹה וַיִּפְקֹד פְּקָדִים עַל־הָאֶרֶץ וַחֲמִשָּׁה אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם בְּשִׁבַּע שָׁנֵי הַשִּׁבַּע:	וַעֲבִיד פַּרְעֹה וַיִּמְנִי מְהִימְנִין עַל אֶרְעָא וַיִּזְרֹזֵן יֵת אֶרְעָא דְמִצְרָיִם בְּשִׁבַּע שָׁנֵי סִבְעָא:

לפי שהיה הדבר מופלג ורחוק נופל צו לשון מראה:

(30) ונשכח כל השבע. הוא פתרון הצליעה:

(31) ולא יודע השבע. הוא פתרון ולא נודע כי צאו אל קרצנה:

(32) נכון. מזומן:

(34) וחמש. כתרנומו ויזרז, וכן וּמְשָׁמִים:

35	And let them gather all the food of these good years that come, and lay up corn under the hand of Pharaoh for food in the cities, and let them keep it.	וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וַיַּצְבְּרוּ־ בָר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל בְּעָרִים וּשְׁמָרוּ:	וַיִּכְנָשׁוּן יָת כָּל עֲבוּר שָׁנִיָּא שְׁבַתָּא דְאַתְנָן אֱלִין וַיַּצְבְּרוּן עֲבוּרָא תַּחַת יַד מְהִימְנִי פַרְעָה עֲבוּרָא בְּקָרְנִיָּא וַיִּשְׁמְרוּן:
36	And the food shall be for a store to the land against the seven years of famine, which shall be in the land of Egypt; that the land perish not through the famine.'	וְהָיָה הָאֹכֶל לְפָקֶדוֹן לָאָרֶץ לְשִׁבְעַ שָׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶינָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא־תִפְרֹת הָאָרֶץ בְּרָעָב:	וַיְהִי עֲבוּרָא גִנְזִי לְעִמָּא דְאַרְעָא לְשִׁבְע שָׁנֵי כִפְנָא דִּיהִיֻּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְלֹא יִשְׁתַּיִצִי עִמָּא דְאַרְעָא בְּכִפְנָא:
37	And the thing was good in the eyes of Pharaoh, and in the eyes of all his servants.	וַיִּיטֹב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָל־עֲבָדָיו:	וּשְׁפַר פִּתְגָמָא בְּעֵינֵי פַרְעָה וּבְעֵינֵי כָל עֲבָדֵיהּ:
38	And Pharaoh said unto his servants: 'Can we find such a one as this, a man in whom the spirit of God is?'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כֹזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ:	וַאֲמַר פַּרְעָה לְעֲבָדֵיהּ הֲנִשְׁכַּח כְּדִין גֹּבֵר דְּרוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יי בֵּיהּ:
39	And Pharaoh said unto Joseph: 'Forasmuch as God hath shown thee all this, there is none so discreet and wise as thou.	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרַי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתָךְ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נִבּוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ:	וַאֲמַר פַּרְעָה לְיוֹסֵף בְּתֵר דְּהוֹדִיעַ יי יְתֵד יָת כָּל דָּא לִית סוּכְלֵתָן וְחָכַם כְּמוֹךָ:
40	Thou shalt be over my house, and according unto thy word shall all my people be ruled; only in the throne will I be greater than thou.'	אֹתָהּ תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשָּׁק כָּל־עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֲנִי מִמֶּךָ:	אֵת תִּהִי מְמַנָּא עַל בֵּיתִי וְעַל מִימְרֵךְ וַיִּתֵּן כָּל עַמִּי לְחוּד כּוּרְסִי מִלְכוּתָא דְּדִין אִיהִי יְקִיר מִנֶּךָ:
41	And Pharaoh said unto Joseph: 'See, I have set thee over all the land of Egypt.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה נָתַתִּי אֹתָךְ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:	וַאֲמַר פַּרְעָה לְיוֹסֵף חֲזִי דְּמִנִּיתִי יְתֵד עַל כָּל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

(35) את כל אכל. שם דבר הוא, לפיכך טעמו צאל"ף ונקוד צפתח קטן, ואוכל שהוא פועל, כגון פי קל אוכל קלז, טעמו למטה צכ' ונקוד קמן קטן: תחת יד פרעה. צרשמו וצלוורוטי:
(36) והיה האכל. הצור, כשאר פקדון הגנוז לקיום הארץ:
(37) הנמצא כזה. כמרגמו הנשכח כדן, אם נלך ונצקשנו הנמצא כמוהו. הנמצא לשון תמיהה, וכן כל ה"א המשמשת צראש תיבה ונקודה צחטף פתח:
(38) אין גבון וחכם כמוך. לצקש איש גבון וחכם שאמרת, לא נמצא כמוך:
(39) ישק. יחון, יחפרנס, כל צרכי עמי יהיו נעשים על ידך, כמו וכן קשק בתי (צראשית טו, ב), וכמו נשקו צר (תהלים ב, יב), גרנישו"ן צלע"ז רק הכסא. שיהיו קורין לימלך: כסא. לשון של המלוכה, כמו ויגדל את פקא"ו מפסא חדוני המלך:
(40) נתתי אתך. מניתי יתך, ואף על פי כן לשון נתינה הוא, כמו ולתקד עלין. בין לגדולה בין לשפלות נופל לשון נתינה עליו, כמו נמתי אתכם וגזים ושקלים (מלאכי ב, ט):

42	And Pharaoh took off his signet ring from his hand, and put it upon Joseph's hand, and arrayed him in vestures of fine linen, and put a gold chain about his neck.	וַיֹּסֶר פַּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בְּגָדֵי־שֵׁשׁ וַיַּשֶּׂם רֶבֶד הַזֶּהָב עַל־צוּאָרוֹ׃ וַאֲעֲדִי פַרְעֹה יָת עֲזָקְתִּיהָ מֵעַל יְדֶיהָ וַיַּהֲב יָתָהּ עַל יָדָא דְיוֹסֵף וַאֲלִבִּישׁ יָתִיהָ לְבוּשֵׁין דְּבוּיָן וְשׁוּי מְנִיכָא דְדִהָבָא עַל צוּרִיהָ׃	42
43	And he made him to ride in the second chariot which he had; and they cried before him: 'Abrech'; and he set him over all the land of Egypt.	וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמַרְכָּבַת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר־לּוֹ וַיִּקְרָאוּ לְפָנָיו אֲבֹרָךְ וַנִּתֵּן אֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַאֲרָכִיב יָתִיהָ בְּרַתְכָא תַנְיִתָא דִּילִיָּה וַאֲכָרִיו קְדָמוֹהִי דִּין אָבָא לְמַלְכָא וּמְנִי יָתִיהָ עַל כָּל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם׃	43
44	And Pharaoh said unto Joseph: 'I am Pharaoh, and without thee shall no man lift up his hand or his foot in all the land of Egypt.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אָנָּא פַרְעֹה וּבֵר מִמִּימָרְךָ לֹא יָרִים גְּבֵר יָת יְדִיהָ לְמִיחָד זֵין וְיָת רַגְלִיהָ לְמַרְכָּב עַל סוּסָא בְּכָל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם׃	44
45	And Pharaoh called Joseph's name Zaphenath-paneah; and he gave him to wife Asenath the daughter of Poti-phaera priest of On. And Joseph went out over the land of Egypt.—	וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף צָפְנַת פַּעֲנָח וַיִּתֵּן־לּוֹ אֶת־אֲסֵנַת בַּת־פּוֹטִי־פָרַע (בספרי תימן פוטיפרע בתיבה אחת) כְּהֵן אֵן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַקְרָא פַרְעֹה שׁוֹם יוֹסֵף גְּבָרָא דְּמִשְׁמָרְן גִּלְיָן לִיָּה וַיַּהֲב לִיָּה יָת אֲסֵנַת בַּת פּוֹטִיפָרַע רַבָּא דְּאוֹן לְאִתּוֹ וַנִּפְק יוֹסֵף שְׁלִיט עַל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם׃	45
46	And Joseph was thirty years old when he stood before Pharaoh king of Egypt.—And Joseph went out from the presence of Pharaoh, and went throughout all the land of Egypt.	וַיּוֹסֶף בֶּר תַּלְתִּין שָׁנִין כַּד קָם לְפָנָי פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלְּפָנָי פַּרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיּוֹסֶף בֶּר תַּלְתִּין שָׁנִין כַּד קָם לְפָנָי פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלְּפָנָי פַּרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם׃	46
47	And in the seven years of plenty the earth brought forth in heaps.	וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשַׁבַּע שָׁנֵי הַשָּׁבַע לְקַמְצִים׃ וּכְנָשׁוּ דִּי־יָרִי אֶרֶעָא בְּשַׁבַּע שָׁנֵי סָבְעָא עֲבִירָא לְאוּצְרִין׃	47

(42) ויסר פרעה את טבעתו. נתינת טבעת המלך, היא אות למי שנותנה לו, להיות שני לו לגדולה: בגדי שש. דבר חשיבות הוא צמרים: רביד. ענק, ועל שהוא ראש צמצמות קרוי רביד, וכן רצדתי ערשי (משלי ז, טו), רצפתי ערשי מרצפות. כלשון משנה מוקף רובדין של אבן. על הרוב צמצמות והיא רצפה:

(43) במרכבת המשנה. השניה למרכבתו, המהלכת אצל שלו: אברך. כמרגמו דין אבא למלכא רך כלשון ארמי מלך, צהשומפין (צבא צמרא ד). לא ריכא ולא צר ריכא. וצדצרי אגדה (ספרי דברים סוף פ"א) דרש ר' יהודה, אברך זה יוסף, שהוא אב צחכמה ורך צשנים, אמר לו צן דורמסקית, עד מחי אמה מעוות עלינו את הכתובים אין אברך אלא לשון צרכים, שהכל היו נכנסין לפניו ויוצאין תחת ידו, כענין שנאמר ונחון אותו וגו':

(44) אני פרעה. שיש יכולת בידי לגזור גזרה על מלכותי, ואני גוזר שלא ירים איש את ידו: ובלעדיך. שלא צרשומך. דבר אחר אני פרעה, אני אהיה מלך, ובלעדיך וגו', וזה דוגמת רק הכסא: את ידו ואת רגלו. כמרגמו:

(45) צפנת פענח. מפרש הפסוק, ואין לפענח דמיון צמקרא: פוטי פרע. הוא פוטיפר, ונקרא פוטיפרע על שנקמרס מאליו, לפי שחמד את יוסף למשכב זכר (סוטה יג):

48	And he gathered up all the food of the seven years which were in the land of Egypt, and laid up the food in the cities; the food of the field, which was round about every city, laid he up in the same.	וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל שְׁבַע וַיָּבֶן יֵת כָּל עָבוּר שְׁבַע שָׁנִים דִּהְיוּהָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּהְיֶה עָבוּרָא בְּקִרְוֵיָא עָבוּר חָסֵל קִרְתָּא דְּבִסְתָרְנָהָא יִהְיֶה בְּגִינָה:	וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל שְׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּתֵּן־אֹכֶל בְּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֶתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ:	48
49	And Joseph laid up corn as the sand of the sea, very much, until they left off numbering; for it was without number.	וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף כֹּר כַּחֲסֹל הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין מִסְפָּר:	וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף כֹּר כַּחֲסֹל הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין מִסְפָּר:	49
50	And unto Joseph were born two sons before the year of famine came, whom Asenath the daughter of Poti-phaera priest of On bore unto him.	וּלְיוֹסֵף אֶתְּלִידוֹ תְרִין בְּנִין עַד לֹא עָלָת שָׂתָא דְּכַפְנָא דִּילִידָת לִיהּ אֶסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶרַע רָבָא דְּאֹן:	וּלְיוֹסֵף יָלְדוּ שְׁנֵי בָנִים בְּשָׂרָם תְּבוּא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אֶסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע (בספרי תימן פוטיפרע בתיבה אחת) כֹּהֵן אֹן:	50
51	And Joseph called the name of the first-born Manasseh: 'for God hath made me forget all my toil, and all my father's house.'	וַיִּקְרָא יוֹסֵף יֵת שׁוֹם בּוֹכְרָא מְנַשֶּׁה אֲרִי אֲנִשְׁנִי יֵת כָּל עַמְלִי וְיֵת כָּל בֵּית אָבִי:	וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נִשְׁכַּח אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עַמְלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי:	51
52	And the name of the second called he Ephraim: 'for God hath made me fruitful in the land of my affliction.'	וְיֵת שׁוֹם תְּנִינָא קִרָא אֶפְרַיִם אֲרִי אֶפְשָׁנִי יֵת בְּאֶרֶע שְׁעָבוּדִי:	וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קִרָא אֶפְרַיִם כִּי־הִפְרֵנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עֲנִי:	52
53	And the seven years of plenty, that was in the land of Egypt, came to an end.	וַתִּכְלֶינָה שְׁבַע שָׁנֵי הַשְּׁבַע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:	וַתִּכְלֶינָה שְׁבַע שָׁנֵי הַשְּׁבַע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:	רביעי
54	And the seven years of famine began to come, according as Joseph had said; and there was famine in all lands; but in all the land of Egypt there was bread.	וַתַּחֲלִינָה שְׁבַע שָׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כְּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם הָיָה לֶחֶם:	וַתַּחֲלִינָה שְׁבַע שָׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כְּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם הָיָה לֶחֶם:	54

- (47) ותעש הארץ. כמרגומו, ואין הלשון נעקר מלשון עשייה: לקמצים. קומץ על קומץ, יד על יד היו אוזרים:
- (48) אבל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה. שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה ונותנין בתצואה מעפר המקום, ומעמיד את התצואה מלירקצ (נ"ל שהוא דעת רצי נחמיה ואין צריך כלל להגיה צרש"י כאשר עלה בדעת קצתם):
- (49) עד כי חדל לספור. עד כי חדלו הסופר לספור, והרי זה מקרא קצר: כי אין מספר. לפי שאין מספר והרי כי משמש נלשון דהא:
- (50) בשרם תבוא שנת הרעב. מכאן שאסור לאדם לשמש מטמו בשני רעבון (תענית יא.):

55	And when all the land of Egypt was famished, the people cried to Pharaoh for bread; and Pharaoh said unto all the Egyptians: 'Go unto Joseph; what he saith to you, do.'	וַתִּרְעַב כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל-פַּרְעֹה לֶלֶחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל-מִצְרַיִם לְכוּ אֶל-יוֹסֵף אֲשֶׁר-יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ: וַכְּפִינָת כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְחֹן עָמָא קָדָם פַּרְעֹה עַל לַחֲמָא וַאֲמַר פַּרְעֹה לְכָל מִצְרָאִי אִזְיִלוּ לְוֹת יוֹסֵף דִּיִּימַר לְכוּן תַּעֲבֹדוּן:	55
56	And the famine was over all the face of the earth; and Joseph opened all the storehouses, and sold unto the Egyptians; and the famine was sore in the land of Egypt.	וַהֲרָעַב הָיָה עַל כָּל-פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת-כָּל-אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לַמִּצְרַיִם וַיַּחֲזֹק הָרָעַב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַכְּפִנָא הָיָה עַל כָּל אֶפִּי אֶרֶץ וּפְתַח יוֹסֵף יֵת כָּל אוֹצְרֵא דִּבְהוֹן עֲבוּרָא וַזְבִּין לַמִּצְרָאִי וַתִּקְרַף כְּפִנָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:	56
57	And all countries came into Egypt to Joseph to buy corn; because the famine was sore in all the earth.	וְכָל-הָאֲרָץ בָּאוּ מִצְרִימָה לְשֹׁבֵר אֶל-יוֹסֵף כִּי-חָזַק הָרָעַב בְּכָל-הָאָרֶץ: וְכָל דִּירֵי אֶרֶץ אָתוּ לַמִּצְרַיִם לְמִזְבֹּן עֲבוּרָא מִן יוֹסֵף אֲרִי תִקְרַף כְּפִנָא בְּכָל אֶרֶץ:	57
XLII	Now Jacob saw that there was corn in Egypt, and Jacob said unto his sons: 'Why do ye look one upon another?'	וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ-שֹׁבֵר בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְרָאוּ: וַחֲזָא יַעֲקֹב אֲרִי אֵית עֲבוּר מִזְבֹּן בְּמִצְרַיִם וַאֲמַר יַעֲקֹב לְבָנוֹהִי לָמָּה תִּתְחַזּוּן:	XLII
2	And he said: 'Behold, I have heard that there is corn in Egypt. Get you down thither, and buy for us from thence; that we may live, and not die.'	וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֵשׁ-שֹׁבֵר בְּמִצְרַיִם רְדוּ-שָׁמָּה וּשְׁבֵרוּ לָנוּ מִזֶּשֶׁם וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת: וַאֲמַר הָא שְׁמַעִית אֲרִי אֵית עֲבוּר מִזְבֹּן בְּמִצְרַיִם חַתּוּ לַתֶּמֶן וַזְּבוּנוּ לָנָא מִתֶּמֶן וְנִיחִי וְלֹא נָמוּת:	2
3	And Joseph's ten brethren went down to buy corn from Egypt.	וַיֵּרְדּוּ אֶחָי-יוֹסֵף עֲשָׂרָה לְשֹׁבֵר וַיַּחֲתוּ אֶחָי יוֹסֵף עֲשָׂרָא לְמִזְבֹּן עֲבוּרָא מִמִּצְרַיִם:	3

(55) ותרעב כל ארץ מצרים. שהקיצה תצואתם שאזרו, חוץ משל יוסף (צ"ל אה): אשר יאמר לכם תעשו. לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו, וכשצאו אלל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו, אמר להם ולמה לא תצרתם צר, והלא הכריז לכם ששני הרעב באים, אמרו לו אספנו הרבה והקיצה, אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו, הרי גזר על התצואה והקיצה, מה אם יגזור עלינו ונמות:

(56) על כל פני הארץ. מי הם פני הארץ, אלו העשירים (צ"ל שם): את כל אשר בהם. כתרגומו די צהון עיבורא: וישבר למצרים. שבר לשון מכר ולשון קנין הוא, כאן משמש לשון מכר, שָׁבְרוּ לָנוּ מִעֵט אֶלְל, לשון קנין. ואל תאמר אינו כי אם תצואה, שאף ציין וחלצו מצינו, ולכו שָׁבְרוּ צִלּוּא קָסָף וּבִלּוּא מַחֲרִי יֵין וְסֻלָּב (ישעיה נה, א):

(57) וכל הארץ באו מצרימה. אל יוסף לשבור, ואם תדרשהו כסדרו, היה צריך לכתוב לשבור מן יוסף: (1) וירא יעקב כי יש שבר במצרים. ומהיכן ראה, והלא לא ראה אלא שמע, שנאמר הנה שמעתי וגו', ומהו וירא, ראה באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר במצרים, ולא הייתה נצואה ממנו להודיעו בפירוש שזה יוסף: למה תתרא. למה תראו עמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאילו אתם שבעים, כי צאותה שעה עדיין היה להם תצואה (תענית י:). (ולי נראה כפשוטו למה תתראו, למה יהו הכל מסתכלין בכם, ומתמהים בכם שאין אתם מצקשים לכם אוכל צמחם מה שצידכם). ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון כחיה, למה תהיו כחושים צרעב, ודומה לו ומרעה גם הוא יורא (משלי יא, כה):

(2) רדו שמה. ולא אמר לכו, רמז למאמץ ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמנין רד"ו: (3) וירדו אחי יוסף. ולא כתב בני יעקב, מלמד שהיו מתחרטים במכירתו, ונתנו לכם להתנהג עמו באהבה, ולפדותו בכל

4	But Benjamin, Joseph's brother, Jacob sent not with his brethren; for he said: 'Lest peradventure harm befall him.'	וְאֶת־בְּנִימִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת־אֲחָיו כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאנוּ אֶסּוֹן:	4
5	And the sons of Israel came to buy among those that came; for the famine was in the land of Caanan.	וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשָׁבֵר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי־הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:	5
6	And Joseph was the governor over the land; he it was that sold to all the people of the land. And Joseph's brethren came, and bowed down to him with their faces to the earth.	וַיּוֹסֵף הוּא הַשְׂלִיט עַל־הָאָרֶץ הוּא מְשַׁבֵּיר לְכָל־עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לּוֹ אַפַּיִם אָרְצָה:	6
7	And Joseph saw his brethren, and he knew them, but made himself strange unto them, and spoke roughly with them; and he said unto them: 'Whence come ye?' And they said: 'From the land of Canaan to buy food.'	וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת־אֲחָיו וַיִּכְרֶם וַיַּתְנַבֵּר אֲלֵיהֶם וַיַּדְבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֵאֵין בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לְשָׁבֵר־אֹכֶל:	7
8	And Joseph knew his brethren, but they knew him not.	וַיִּכֶּר יוֹסֵף אֶת־אֲחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ:	8
9	And Joseph remembered the dreams which he dreamed of them, and said unto them: 'Ye are spies; to see the nakedness of the land ye are come.'	וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֻמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מְרִגְלִים אַתֶּם לְרֹאוֹת אֶת־עֲרֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם:	9
10	And they said unto him: 'Nay, my lord, but to buy food are thy servants come.'	וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנָי וְעַבְדֶּיךָ בָּאוּ לְשָׁבֵר־אֹכֶל:	10

ממון שיפסקו עליהם: עשרה. מה תלמוד לומר, והלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח, אלא לענין האחוה היו חלוקין לעשרה, שלא היתה אהבת כולם ושנאת כולם שזה לו, אבל לענין לשבור צר, כלם לצ אחד להם (צ"ר צא, ז):

(4) פן יקראנו אסון. וצ"ל לא יקראנו אסון, אמר רבי אליעזר בן יעקב, מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (צ"ר שס ט):

(5) בתוך הבאים. מטמינין עממן שלא יכירו, לפי שזיה להם אביהם שלא יתראו כולם צפתה אחד, אלא שיכנס כל אחד צפתחו, כדי שלא תשלוט בהם עין הרע שכולס נאים וכולס גזורים:

(6) וישתחוו לו אפים. נשתחוו לו על פניהם, וכן כל השתחואה פשוט ידיים ורגלים הוא (שצועות טז):

(7) ויתנבך אליהם. נעשה להם כנכרי בדברים לדבר קשות (צ"ר צא, ז):

(8) ויכר יוסף וגו'. לפי שהניחם חתומי זקן (צ"ל: כחצות כז): והם לא הכירוהו. שיא מאכלם בלא חתימת זקן. ועכשיו מאכיהו בחתימת זקן. ומדרש אגדה ויכר יוסף את אחיו, כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו וריחם עליהם, והם לא הכירוהו כשנפל בידם לנהוג בו אחוה:

(9) אשר חלם להם. עליהם, וידע שנתקיימו, שהרי השתחוו לו: ערות הארץ. גלוי הארץ, מהיכן היא נוחה ליכבש., כמו את מקדשה הערבה (ויקרא כ, יח), וכמו ערום ועקרה (יחזקאל טו, ז), וכן כל ערוה שצמקרא לשון גילוי. ותרגס אוינקלס נדקא דארעא, כמו נדקא בציט, רעוע הבית, אבל לא נדקא לפרשו אחר לשון המקרא:

11	We are all one man's sons; we are upright men, thy servants are no spies.'	כָּלֵנוּ בְנֵי אִישׁ־אֶחָד נַחֲנוּ בָנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הֵיוּ עֲבָדֶיךָ מְרֻגְלִים: אֵלֵינוּ:	11
12	And he said unto them: 'Nay, but to see the nakedness of the land ye are come.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִי־עֲרֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת: וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עֶשֶׂר עֲבָדֶיךָ אֲחִים אֲנַחְנוּ בְנֵי אִישׁ־אֶחָד בָּאָרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הַקֶּטָן אֶת־ אֲבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינָנוּ:	12
13	And they said: 'We thy servants are twelve brethren, the sons of one man in the land of Canaan; and, behold, the youngest is this day with our father, and one is not.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרֻגְלִים אַתֶּם: בָּדָא תִּתְּבַחְרוּן חֲנִי פִרְעָה אִם תִּפְקֹדוּ מִכָּא אֲלֵהֵן בְּמִיתִי אֲחֻכּוּן זַעֲרָא הָכָא:	13
14	And Joseph said unto them: 'That is it that I spoke unto you, saying: Ye are spies.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרֻגְלִים אַתֶּם: שְׁלָחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת־ אֲחֵיכֶם וְאֹתָם הֵאסְרוּ וַיִּבְחֲנוּ דְּבָרֵיכֶם הָאֵמֶת אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חִי פִרְעָה כִּי מְרֻגְלִים אַתֶּם:	14
15	Hereby ye shall be proved, as Pharaoh liveth, ye shall not go forth hence, except your youngest brother come hither.	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרֻגְלִים אַתֶּם: שְׁלָחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת־ אֲחֵיכֶם וְאֹתָם הֵאסְרוּ וַיִּבְחֲנוּ דְּבָרֵיכֶם הָאֵמֶת אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חִי פִרְעָה כִּי מְרֻגְלִים אַתֶּם:	15
16	Send one of you, and let him fetch your brother, and ye shall be bound, that your words may be proved, whether there be truth in you; or else, as Pharaoh liveth, surely ye are spies.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרֻגְלִים אַתֶּם: שְׁלָחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת־ אֲחֵיכֶם וְאֹתָם הֵאסְרוּ וַיִּבְחֲנוּ דְּבָרֵיכֶם הָאֵמֶת אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חִי פִרְעָה כִּי מְרֻגְלִים אַתֶּם:	16
17	And he put them all together into ward three days.	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרֻגְלִים אַתֶּם: שְׁלָחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת־ אֲחֵיכֶם וְאֹתָם הֵאסְרוּ וַיִּבְחֲנוּ דְּבָרֵיכֶם הָאֵמֶת אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חִי פִרְעָה כִּי מְרֻגְלִים אַתֶּם:	17
18	And Joseph said unto them the third day: 'This do, and live; for I fear God:	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרֻגְלִים אַתֶּם: שְׁלָחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת־ אֲחֵיכֶם וְאֹתָם הֵאסְרוּ וַיִּבְחֲנוּ דְּבָרֵיכֶם הָאֵמֶת אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חִי פִרְעָה כִּי מְרֻגְלִים אַתֶּם:	18

- (10) לא אדני. לא תאמר כן, שהרי עבדיך צאו לשצר אוכל:
 (11) כלנו בני איש אחד נחנו. נלנה צהם רוח הקדש וכללוהו עמהם, שאף הוא בן אציהם: כבים. אמתיים כמו בן דְּבָרָא (שמות י, כט), בן צנות לְלִפְקֵד לְדָרַת (צמדצר כו, ז), וְעֲבָדָתוֹ לֹא כֵן צָדִי (ישעיה טו, ו):
 (12) כי ערות הארץ באתם לראות. שהרי נכנסתם צעורה שיערי העיר, למה לא נכנסתם צעור אחד (צ"ר לא, ו):
 (13) ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו'. ובשזיל אותו אחד שאינו, נחפורנו צעיר לצקשו:
 (14) הוא אשר דברתי. הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים, הוא האמת והנכון, וזה לפי פשוטו. ומדרשו, אמר להם, ואילו מנא אתם אותו ויפקדו עליכם ממון הרצה, תפדוהו, אמרו לו הן, אמר להם, ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו בשום ממון מה תעשו, אמרו לכך צאנו, להרוג או ליהרג, אמר להם הוא אשר דברתי אליכם, להרוג בני העיר צאתם, מנחש אני בגזיע שלי, ששנים מכס החזירו כרך גדול של שסם:
 (15) חי פרעה. אם יחיה פרעה, כשהי' נשבע לשקר הי' נשבע צחיי פרעה: אם תצאו מזה: מן המקום הזה:
 (16) האמת אתכם. אם אמת אתכם. לפיכך ה"א נקוד פתח, שהוא כמו בלשון תימה, ואם לא תצאוהו חי פרעה כי מרגלים אתם:
 (17) משמר. בית האסורים:

19	if ye be upright men, let one of your brethren be bound in your prison-house; but go ye, carry corn for the famine of your houses;	אם כִּי־נִי אֶתֹנֹן אֲחֻכּוֹן חַד יִתְאַסֵּר בְּבֵית מִטְרַחְכוֹן וְאֶתֹנֹן אִיזִילוּ אוֹכִילוּ עֲבוּרָא דְחֶסֶר בְּבֵיתֵיכֶם:	אם-כִּנִּים אַתֶּם אֲחֵיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶּם וְאַתֶּם לְכוּ הִבִּיאוּ שֶׁבֶר רַעְבוֹן בְּתֵיכֶם:	חמישי
20	and bring your youngest brother unto me; so shall your words be verified, and ye shall not die.' And they did so.	וְיָת אֲחֻכּוֹן זְעִירָא תִּיתֹן לְתִי וְיִתְהַמְנוּן פִּתְגָמֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּן וְעַבְדוּ כֵן:	וְאֶת-אֲחֵיכֶם תִּקְטֹן תִּבְיֹאוּ אֵלַי וְיֵאָמְרוּ דְּבָרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וְיַעֲשׂוּ-כֵן:	20
21	And they said one to another: 'We are verily guilty concerning our brother, in that we saw the distress of his soul, when he besought us, and we would not hear; therefore is this distress come upon us.'	וְאָמְרוּ גְבֵר לְאַחֵיהִי בְּקוּשְׁטָא חִיבִין אֲנַחְנָא עַל אֲחֻנָּא דִּחְזִינָא בְּעֵקֶת נַפְשִׁיהּ כַּד הָוָה מִתְחַנֵּן לָנָא וְלֹא קִבִּילָנָא מִנֵּיהּ עַל כֵּן אֲתַת לָנָא עֲקָתָא הָדָא:	וְיֵאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו אָבֹל־אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל-אָחֵינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוּ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ עַל-כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת:	21
22	And Reuben answered them, saying: 'Spoke I not unto you, saying: Do not sin against the child; and ye would not hear? therefore also, behold, his blood is required.'	וְרֵעֹבֵן רָאִיב רָאִיבֵן יִתְהוֹן לְמִימֵר הָלֹא אָמַרְתִּי לְכוֹן לְמִימֵר לֹא תַחֲטֹון בְּעוֹלִימָא וְלֹא קִבִּילְתוּן וְאִף דְּמִיָּה הָא מִתְבַּעִי:	וְיַעֲזֹן רָאִיבֵן אַתֶּם לֹא־מָר הָלֹא־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֹא־מָר אֶל-תַּחֲטֹאוּ בִּידֹן וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם-דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ:	22
23	And they knew not that Joseph understood them; for the interpreter was between them.	וְאִנּוּן לֹא יָדְעִין אַרִי שְׁמַע יוֹסֵף אַרִי מִתוֹרְגָמָן הָוָה בִּינִיָּהוֹן:	וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שָׁמַע יוֹסֵף כִּי הִמְלִיץ בֵּינֵתָם:	23
24	And he turned himself about from them, and wept; and he returned to them, and spoke to them, and took Simeon from among them, and bound him before their eyes.	וְאִסְתַּחַר מִלִּנְתְּהוֹן וּבִכָּא וְתָב לְנִתְהוֹן וּמִלִּיל עֲמַהוֹן וּדְבַר מִלְּתְּהוֹן יָת שְׁמַעוֹן וְאָסֵר יִתִּיה לְעֵינֵיהוֹן:	וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיִּבֶךְ וַיֵּשֶׁב אֲלֵהֶם וַיִּדְבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאֵתָם אֶת-שְׁמַעוֹן וַיֵּאָסֵר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם:	24

- (19) בבית משמרכם. שאתם אסורים צו עכשיו: ואתם לכו הביאו. אל צית אציקם: שבר רעבון בתיכם. מה שקניתם לרעבון אנשי בתיכם:
- (20) ויאמנו דבריהם. יתאמנו ויתקיימו, כמו אָמֵן אָמֵן (צמד צר, כז), וכמו יֵאָמְרוּ נָא דְּבָרְךָ (מלכים"א ח, כז):
- (21) אבל. כהרגומו בקושטא. וראיתי צבאשית רצה (נא, ח) לישנא דרומאה (לשון בני הגז) הוא, אצל צרם: באה אלינו. טעמו צדי"ת, לפי שהוא כלשון עבר, שכבר באה. ומהרגומו אתם לנא:
- (22) וגם דמו. אתין וגמין רבויין, דמו, וגם דם הזקן:
- (23) והם לא ידעו כי שומע יוסף. מצין לשונם, וצפניו היו מדצרים כן: כי המליץ בינותם. כי כשהיו מדצרים עמו היה המליץ ביניהם, היודע לשון עצרי ולשון מצרי, והיה מליץ דצריהם ליוסף, ודצרי יוסף להם, לכך היו סבורים שאין יוסף מכיר כלשון עצרי: המליץ. זה מנשה בנו:
- (24) ויסב מעליהם. נחרחק מעליהם, שלא יראוהו צוכה: ויבך. לפי ששמע שהיו מתחרטין: את שמעון. הוא השליכו לצור, הוא שאמר לנוי הנה צעל הַמְלוּמֹת הַלָּה זָא. דצר אחר, נחכוון יוסף להפרידו מלוי, שמא יתעצו שניהם להרוג אותו: ויאסר אותו לעיניהם. לא אסרו אלא לעיניהם, וכיון שיצאו, הוציאו והאכילו והשקהו (צ"ר נא, ח):

25	Then Joseph commanded to fill their vessels with corn, and to restore every man's money into his sack, and to give them provision for the way; and thus was it done unto them.	וַיִּצְוֵה יוֹסֵף וַיִּמְלֵא אֶת־כְּלֵיהֶם וַיָּחֲשִׁיב כֶּסֶף־הֶם אִישׁ אֶל־שָׁלוֹ וְלָתַת לָהֶם צֹדֶה לַדֶּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן׃	וַיִּצְוֵה יוֹסֵף וַיִּמְלֵא אֶת־כְּלֵיהֶם וַיָּחֲשִׁיב כֶּסֶף־הֶם אִישׁ אֶל־שָׁלוֹ וְלָתַת לָהֶם צֹדֶה לַדֶּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן׃
26	And they laded their asses with their corn, and departed thence.	וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם׃	וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם׃
27	And as one of them opened his sack to give his ass provender in the lodging-place, he espied his money; and, behold, it was in the mouth of his sack.	וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שָׁלוֹ לָתַת מִסֻּפּוֹ לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלֹן וַיִּרְא אֶת־כֶּסֶפוֹ וַהֲנִיחָהוּא בְּפִי אֲמַתְחָתוֹ׃	וַיִּפְתַּח חֶד יִתְשָׁקִיָּה לְמַתָּן כֶּסֶתָא לַחֲמֹרִיָּה בְּבֵית מִבְתָּא וַחֲזָא יֵת כֶּסְפִּיהּ וְהָא הוּא בְּפֹם טוּעֲנִיָּה׃
28	And he said unto his brethren: 'My money is restored; and, lo, it is even in my sack.' And their heart failed them, and they turned trembling one to another, saying: 'What is this that God hath done unto us?'	וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הוֹשֵׁב כֶּסֶף וְגַם הִנֵּה בְּאֲמַתְחָתִי וַיֵּצֵא לָבָם וַיַּחֲרְדּוּ אִישׁ אֶל־אֶחָיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ׃	וַאֲמַר לְאֶחָוֵהּ אֶתְתֵּב כֶּסְפִּי וְאִךְ הָא כְּטוּעֵנִי וְנִפְק מִדַּע לְבָהוֹן וַתִּנְהוּ גִבֵּר בְּאֶחָוֵהּ לְמִימֵר מָא דָּא עֲבַד יְיָ לָנָא׃
29	And they came unto Jacob their father unto the land of Canaan, and told him all that had befallen them, saying:	וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֶרְצָה כְּנָעַן וַיִּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־הַקֶּרֶת אֲתָם לֵאמֹר׃	וַאֲתוּ לְוֹת יַעֲקֹב אֲבִיהֶוֹן לְאֶרֶץ דְּכָנָעַן וַחֲוִיאוּ לִיהּ יֵת כָּל דְּעֶרְשָׂא יִתְהוֹן לְמִימֵר׃
30	'The man, the lord of the land, spoke roughly with us, and took us for spies of the country.	וַדָּבָר הָאִישׁ אֲדִנִּי הָאָרֶץ אֲתָנוּ קִשּׁוֹת וַיִּתֵּן אֲתָנוּ כְּמִרְגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ׃	מְלִיל גּוֹבְרָא רַבּוֹנָה דְּאֶרֶץ עַמְנָא קְשִׁיין וַיִּהֵב יִתְנָא כְּמִאֲלִי אֶרֶץ׃
31	And we said unto him: We are upright men; we are no spies.	וַנֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הֵינּוּ מִרְגְּלִים׃	וַאֲמַרְנָא לִיהּ כִּינְנִי אֲנַחְנָא לֹא הֵינְנָא אֲלִילִי׃
32	We are twelve brethren, sons of our father; one is not, and the youngest is this day with our father in the land of Canaan. .	שְׁנַיִם־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אֲחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינְנוּ וְהַקָּטָן הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃	תְּרֵי עָסָר אֲנַחְנָא אֲחִין בְּנֵי אָבוּנָא חֶד לִיתְוֵהּ וַזְעִירָא יוֹמָא דִּין עִם אָבוּנָא בְּאֶרֶץ דְּכָנָעַן׃

(27) ויפתח האחד. הוא לוי שנשא ר יסיד משמעון בן זוגו: במלון. במקום שלנו צלילה: אמתחתו. הוא שק: (כח)
(28) וגם הנה באמתחתי. הכסף צו עס המצואה: מה זאת עשה אלהים לנו. להציאנו לידי עלילה זו, שלא הושג אלא להמעולל עלינו:

And the man, the lord of the land, said unto us: Hereby shall I know that ye are upright men: leave one of your brethren with me, and take corn for the famine of your houses, and go your way.

וַיֹּאמֶר לָאָה גּוֹבֵרָא רְבוּנָה דְאַרְעָא בְּדָא אַדְעָ אַרִי כִיּוֹנִי אַתּוֹן אַחוּכוֹן חַד שְׁבוּקוֹ לְוִיתִי וְיֵת עֲבוּרָא דְחֶסֶד בְּבִתְיָכוֹן סְבוּ וְאִיִּילּוּ:

וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֲדַע כִּי כֹנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם הָאֶחָד הֵנִיחוּ אֵלַי וְאֶת־רַעְבּוֹן בְּתִיכֶם קָחוּ וְלָכוּ:

And bring your youngest brother unto me; then shall I know that ye are no spies, but that ye are upright men; so will I deliver you your brother, and ye shall traffic in the land.'

וְאִיתּוּ יֵת אַחוּכוֹן זַעֲרָא לְוִיתִי וְאֲדַע אַרִי לֹא אֶלִילִי אַתּוֹן אַרִי כִיּוֹנִי אַתּוֹן יֵת אַחוּכוֹן אַתּוֹן לָכוּן וְיֵת אַרְעָא תַעֲבְדוּן בְּהַ סְחוּרְתָא:

וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטָן אֵלַי וְאֲדַעָה כִּי לֹא מְרַגְלִים אַתֶּם כִּי כֹנִים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אַתֶּן לָכֶם וְאֶת־הָאָרֶץ תִּסְחֲרוּ:

And it came to pass as they emptied their sacks, that, behold, every man's bundle of money was in his sack; and when they and their father saw their bundles of money, they were afraid.

וְהָיָה אַנּוּן מְרִיקִין סְקִיהוֹן וְהָאָה גִּבְרָא צָרָר כְּסָפִיהָ בְּסָקִיהָ וַחֲזוּ יֵת צָרָרִי כְּסָפִיהוֹן אַנּוּן וְאֲבוּהוֹן וּדְחִילוּ:

וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שְׁקִיהֶם וְהִנֵּה־אִישׁ צָרוּר־כֶּסֶף בְּשָׁקוֹ וַיֵּרְאוּ אֶת־צָרָרוֹת כְּסָפִיהֶם הִמָּה וְאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ:

And Jacob their father said unto them: 'Me have ye bereaved of my children: Joseph is not, and Simeon is not, and ye will take Benjamin away; upon me are all these things come.'

וַיֹּאמֶר לְהוֹן יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן יְתִי אַתְּכִילְתּוֹן יוֹסֵף לִיתְהִי וְשִׁמְעוֹן לֹא הָיָה כֹּא וְיֵת בְּנִימִין תִּדְבְּרוּן עָלַי הִנֵּה כּוֹלְהוֹן:

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֲתִי שְׁכַלְתֶּם יוֹסֵף אֵינְנֹה וְשִׁמְעוֹן אֵינְנֹה וְאֶת־בְּנִימִין תִּקְחוּ עָלַי הִיָּה כִלְנָה:

And Reuben spoke unto his father, saying: 'Thou shalt slay my two sons, if I bring him not to thee; deliver him into my hand, and I will bring him back to thee.'

וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן לְאֲבוּהִי לְמִימַר יֵת תָּרִין בְּנֵי תְּמִית אִם לֹא אֲבִיאֲנֹה אֵלֶיךָ תִּנְהָ אֶתּוֹ עַל־יָדִי וְאֲנִי אֲשִׁיבֵנּוּ אֵלֶיךָ:

וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו לֹא־אֶמָּר אֶת־שְׁנֵי בְנֵי תְּמִית אִם־לֹא אֲבִיאֲנֹה אֵלֶיךָ תִּנְהָ אֶתּוֹ עַל־יָדִי וְאֲנִי אֲשִׁיבֵנּוּ אֵלֶיךָ:

And he said: 'My son shall not go down with you; for his brother is dead, and he only is left; if harm befall him by the way in which ye go, then will ye bring down my gray hairs with sorrow to the grave.'

וַיֹּאמֶר לֹא יֵיחֹת בְּרִי עִמָּכֶן אַרִי אַחוּהִי מִית וְהוּא בְּלַחְדוּהִי אֲשַׁתָּאָר וַיַּעֲרַעֲנִיהָ מוֹתָא בְּאוּרְחָא דְתַהֲכֹן בְּהַ וְתַחֲתוֹן יֵת סִבְתִּי בְּדוּוֹנָא לְשֹׁאֹל:

וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי־אֲחִיו מָת וְהוּא לְבֶדּוֹ נִשְׁאָר וּקְרָאָהוּ אֶסּוֹן בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרֵדְתֶּם אֶת־שִׁבְתִּי בִּיגּוֹן שְׂאוּלָה:

XLIII And the famine was sore in the land.

וּכְפָנָא תְּקִיף בְּאַרְעָא:

וְהָרָעַב כָּבֵד בְּאָרֶץ:

XLIII

(34) ואת הארץ תסחרו. תסוצנו. וכל לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזרים וסוצנים אחר פרקמטיא:

(35) צרור כספו. קשר כספו:

(36) אתי שכלתם. מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף: שכלתם. כל מי שצניז אצודים קרוי שכול:

(38) לא ירד בני עמכם. לא קבל דצריז של ראובן, אמר, כצור שטעה הוא זה, הוא אומר להמית צניז, וכי צניז הם ולא צני (צ"ר לא, ט):

2	And it came to pass, when they had eaten up the corn which they had brought out of Egypt, that their father said unto them: 'Go again, buy us a little food.'	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ לֶאֱכֹל אֶת הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הָבִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שֹׁבוּ שִׁבְרוּ-לָנוּ מִעֵט-אֶכֶל:	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ לֶאֱכֹל אֶת הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הָבִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שֹׁבוּ שִׁבְרוּ-לָנוּ מִעֵט-אֶכֶל:
3	And Judah spoke unto him, saying: 'The man did earnestly forewarn us, saying: Ye shall not see my face, except your brother be with you.'	וַיֹּאמֶר לֵיהּ יְהוּדָה לְמִימַר אֶסְתָּדָא אֶסְתָּדָא בְּנָא גִבְרָא לְמִימַר לֹא תַחֲזֹן אִפִּי אֱלֵהִין כִּד אַחוּכֹן עִמָּכֹן:	וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הָעֵד הָעֵד בְּנוֹ הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא-תֵרָאוּ פָנַי בְּלֹתִי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם:
4	If thou wilt send our brother with us, we will go down and buy thee food;	אִם אֵיתָךְ מְשַׁלַּח אֶת-אֲחִינוּ אִתָּנוּ נֵרְדָּה וְנִשְׁבְּרָה לָךְ אֶכֶל:	אִם-יִשְׁקֶךָ מְשַׁלַּח אֶת-אֲחִינוּ אִתָּנוּ נֵרְדָּה וְנִשְׁבְּרָה לָךְ אֶכֶל:
5	but if thou wilt not send him, we will not go down, for the man said unto us: Ye shall not see my face, except your brother be with you.'	וְאִם לֹא תֵרָדָה כִּי-הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ לֹא-תֵרָאוּ פָנַי בְּלֹתִי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם:	וְאִם-אֵינְךָ מְשַׁלַּח לֹא נֵרְדָה כִּי-הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ לֹא-תֵרָאוּ פָנַי בְּלֹתִי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם:
6	And Israel said: 'Wherefore dealt ye so ill with me, as to tell the man whether ye had yet a brother?'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְמָא אַבְאִישְׁתֹּן לִי לְחַוָּאָה לְגִבְרָא הָעוֹד לְכוֹן אַחָא:	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְמָה הִרְעַתֶּם לִי לְחַוָּאָה לְאִישׁ הָעוֹד לְכֶם אַח:
7	And they said: 'The man asked straitly concerning ourselves, and concerning our kindred, saying: Is your father yet alive? have ye another brother? and we told him according to the tenor of these words; could we in any wise know that he would say: Bring your brother down?'	וַיֹּאמְרוּ שְׁאוּל שְׁאוּל הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלְדָתָנוּ לֵאמֹר הָעוֹד אֲבִיכֶם חַי הֵישׁ לְכֶם אַח וְנִגְדַּל לָנוּ עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הִנְדוּעַ נִדְעַ כִּי יֹאמֶר הוֹרִידוּ אֶת-אֲחִיכֶם:	וַיֹּאמְרוּ שְׁאוּל שְׁאוּל הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלְדָתָנוּ לֵאמֹר הָעוֹד אֲבִיכֶם חַי הֵישׁ לְכֶם אַח וְנִגְדַּל לָנוּ עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הִנְדוּעַ נִדְעַ כִּי יֹאמֶר הוֹרִידוּ אֶת-אֲחִיכֶם:

(2) כאשר כלו לאכול. יהודה אמר להם הממטין לזקן עד שמכלה פת מן הזית: כאשר כלו. כד שז"א (והמתרגם כד ספיקו, טועה, פֶּאֶשֶׁר כָּלוּ הַגְּמֻלִים לְשִׁמּוֹת, מתורגם כד ספיקו, כששמו די ספוקס הוא גמר שמייתס. אזל זה כאשר כלו לאכול, כאשר תס האוכל הוא, ומתרגמין כד שז"א):

(3) העד העיד. לשון התראה, שסתם התראה מתרה צו צפני עדים, וכן העידתי צָכָס (דברים ל, יט), דָּד הָעֵד צָכָס (שמות יט, כא): לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם. לא תראוני בלא אחיכם אתכם. ואונקלוס תרגם אלהין כד אחוכון עמכון, יישז הדצר על אופנו, ולא דקדק לתרגם אחר לשון המקרא:

(7) לנו ולמולדתנו. למשפחותינו. ומדרשו, אפילו עניי (נ"א עני) (יש מפרשים לשון ענה, שמדברים ביחידות וזהו עני) עריסותינו גלה לנו: ונגד לו. שיש לנו אצ ואח: על פי הדברים האלה. על פי שאלותיו אשר שאל, הוזקקנו להגיד: כי יאמר. אשר יאמר, כי משמש בלשון אס, ואס משמש בלשון אשר, הרי זה שמוש אחד מארבע לשונות שמשמש כי, והוא אי, שהרי כי זה כמו אס, כמו עד אס דְּבָרִי דְּבָרִי:

8	And Judah said unto Israel his father: 'Send the lad with me, and we will arise and go, that we may live, and not die, both we, and thou, and also our little ones.	וַיֹּאמֶר יִהְיֶה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִבִּי שְׁלַח הַנֶּעַר אִתִּי וְנִקְוָמָה וְנִלְכְּהָ וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת אַף אֲנַחְנוּ גַם-אִתָּהּ גַם-טַפֵּנוּ:	8
9	I will be surety for him; of my hand shalt thou require him; if I bring him not unto thee, and set him before thee, then let me bear the blame for ever.	אֲנִי אֶעֱרָבָנוּ מִיָּדִי תִבְקָשׁנוּ אִם-לֹא הֵבִיאֵנִי אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטַאתִי לְךָ כָּל-הַיָּמִים:	9
10	For except we had lingered, surely we had now returned a second time.'	כִּי לוֹלֵא הִתְמַהֲמַהְנוּ כִּי-עָתָה שָׁבְנוּ זֶה פַעַמַּיִם:	10
11	And their father Israel said unto them: 'If it be so now, do this: take of the choice fruits of the land in your vessels, and carry down the man a present, a little balm, and a little honey, spicery and ladanum, nuts, and almonds;	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם-כֵּן אִפּוֹא זֹאת עֲשׂוּ קַחְו מִזֹּמֶרֶת הָאָרֶץ בְּכָל־יֶכֶם וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ מִנְחָה מֵעֵט צָרִי וּמֵעֵט דָּבֶשׁ נִכְאֹת וְלֵט בָּטָנִים וּשְׂקָדִים:	11
12	and take double money in your hand; and the money that was returned in the mouth of your sacks carry back in your hand; peradventure it was an oversight;	וְכֶסֶף מִשְׁנָה קָחוּ בְיָדְכֶם וְאֶת- הַכֶּסֶף הַמּוֹשָׁב בְּפִי אִמְתַּחֲתֵיכֶם תָּשִׁיבוּ בְיָדְכֶם אוֹלֵי מִשְׁנָה הוּא:	12
13	take also your brother, and arise, go again unto the man;	וְאֶת-אֲחֵיכֶם קָחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל-הָאִישׁ:	13
14	and God Almighty give you mercy before the man, that he may release unto you your other brother and Benjamin. And as for me, if I be bereaved of my children, I am bereaved.'	וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ וְשַׁלַּח לָכֶם אֶת-אֲחֵיכֶם אַחֵר וְאֶת-בְּנֵימִן וְאֲנִי כְּאִשֶּׁר שָׁכַלְתִּי שָׁכַלְתִּי:	14

(8) ונחיה. נלנה צו רוח הקדש, על ידי הליכה זו תחי רוחך, שנאמר ונחיה רוח יעקב ונחיה: ולא נמות. צרע, צנימין ספק יתפש ספק לא יתפש, ואנו כלנו מתים צרעז אס לא נלך, מוטע שחניה את הספק ותתפוש את הודאי: (9) והצגתי לפניך. שלא אציאנו אליך מת כי אס חיי: וחטאתי לך כל הימים. לעולם הצא: (10) לולא התממהמהנו. על ידך, כצר היינו שצים עס שמעון, ולא ננטערת כל הימים הללו: (11) אפוא. כל לשון אפוא לשון יתר הוא, לתקן המלה בלשון עברי, אס כן אודקק לעשות שאלחנו עמכס, צריך אני לחזור ולבקש איה פה תקנה וענה להשיאכס, ואומר אני זאת עשו: מזמרת הארץ. מתורגס מדמשצח צארעא, שהכל מזמרים עליו כשהוא צא לעולם: נכאת. שעוה. צראשית רצה (צא, יא): בטנים. לא ידעתי מה הם, וצפירוש א"צ של רבי מכיר ראיתי, פושטניא"ס, ודומה לי שהס אפרסקין (שפירזינע): (12) וכסף משנה. פי שנים כראשון: קחו בידכס. לשצור אוכל שמא הוקר השער: אולי משגה הוא. שמא הממונה על הצית שכחו שוגג:

<p>15 And the men took that present, and they took double money in their hand, and Benjamin; and rose up, and went down to Egypt, and stood before Joseph.</p>	<p>וַיָּסִיבוּ גִבְרִיָּא יֵת תְּקֻרֹבְתָא הָדָא וְעַל חֵד תְּרִין כֶּסֶף נָסִיבוּ בִידֵהוֹן וַיֵּדְבְּרוּ יֵת בְּנֵימִין וְקָמוּ וַיֵּנַחְתּוּ לְמִצְרַיִם וְקָמוּ קָדָם יוֹסֵף:</p>	<p>15 וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֵה־כֶּסֶף לָקְחוּ בִידָם וְאֶת־בְּנֵימִין וַיָּקָמוּ וַיֵּרְדּוּ מִצְרַיִם וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף:</p>
<p>16 And when Joseph saw Benjamin with them, he said to the steward of his house: 'Bring the men into the house, and kill the beasts, and prepare the meat; for the men shall dine with me at noon.'</p>	<p>וַיַּחַז יוֹסֵף עִמָּהֶן יֵת בְּנֵימִין וַאֲמַר לְדִמְמָנָא עַל בֵּיתָהּ אֲעִיל יֵת גִּבְרִיָּא לְבֵיתָא וְכֹס נִכְסָתָא וְאֶתְקִין אֲרֵי עֲמִי אֶכְלִין גִּבְרִיָּא בְּשִׁירֹתָא:</p>	<p>ששי 16 וַיֵּרָא יוֹסֵף אֹתָם אֶת־בְּנֵימִין וַיֹּאמֶר לְאִשֶּׁר עַל־בֵּיתוֹ הִבָּא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבִּיתָה וּטְבַח טֶבַח וְהָכֵן כִּי אֲתִי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בְּצֻחָהֶם:</p>
<p>17 And the man did as Joseph bade; and the man brought the men into Joseph's house.</p>	<p>וַעֲבַד גִּבְרָא כְּמָא דְאָמַר יוֹסֵף וַאֲעִיל גִּבְרָא יֵת גִּבְרִיָּא לְבֵית יוֹסֵף:</p>	<p>17 וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף:</p>
<p>18 And the men were afraid, because they were brought into Joseph's house; and they said: 'Because of the money that was returned in our sacks at the first time are we brought in; that he may seek occasion against us, and fall upon us, and take us for bondmen, and our asses.'</p>	<p>וַדְחִילוּ גִבְרִיָּא אֲרֵי אֲתַעֲלוּ לְבֵית יוֹסֵף וַאֲמָרוּ עַל עֵיסַק כֶּסֶף דְּאֶתְתֵּב בְּשׁוּעֵנָא בְּקַדְמִיתָא אֲנַחְנָא מִתַּעֲלִין לְאֶתְרִכְרָבָא עֲלָנָא וְלְאֶסְתַּקְפָּא עֲלָנָא וְלְמַקְנֵי יִתְנָא לְעַבְדִּין וְלְמַדְבַּר יֵת חֲמֻרְנָא:</p>	<p>18 וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הֻבְאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשֶּׁב בְּאִמְתָּחוּתֵינוּ בַתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מֻבָּאִים לְהִתְגַּלֵּל עֲלֵינוּ וְלְהִתְנַפֵּל עֲלֵינוּ וְלִקְחַת אֹתָנוּ לְעַבְדִּים וְאֶת־חֲמֻרֵינוּ:</p>
<p>19 And they came near to the steward of Joseph's house, and they spoke unto him at the door of the house,</p>	<p>וַקְרִיבוּ לִוְת גִּבְרָא דִּמְמוֹנָא עַל בֵּית יוֹסֵף וּמִלִּילֹ עֲמִיהּ בַּתְרַע בֵּיתָא:</p>	<p>19 וַיִּגָּשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיֵּדְבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבַּיִת:</p>

(14) ואל שדי. מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה, הריני מתפלל עליכם: ואל שדי. שדי צנתינת רחמיו, וכדי היכולת צידו ליתן, יתן לכם רחמים, זה פשוטו. ומדרשו, מי שאמר לעולם די, יאמר די לזרותי, שלא שקטתי מנעורי, צרת לכן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין: ושלח לכם. ויפטר לכן כתרגומו, יפטרנו מאסוריו, לשון לקסשי יִשְׁלַחְנוּ, ואינו נופל בתרגום לשון וישלח, שהרי לשם הם הולכים אללו: את אחיכם. זה שמעון: אחר. רוח הקודש נזרקה צו (צ"ר לא, ו), לרצות יוסף: ואני. עד שזכס אהיה שכול מספק: כאשר שכלתי. מיוסף ומשמעון: שכלתי. מצנימין:

(15) ואת בנימין. מתרגמין ודצרו ית צנימין, לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שזה כלשון ארמי, צדצר הנקח ציד מתרגמין ונסכ, צדצר הנקח צהנהגת דצרים מתרגמין ודצר:

(16) וטבח טבח ודכן. כמו ולטבח טבח ולהכן, ואין טבח לשון צווי, שהיה לו לומר וטבח: בצחרים. זה מתורגם צשירותא, שהוא לשון סעודה ראשונה כלשון ארמי וצלע"ז דיזנ"ר, ויש הרצה בגמרא, שדא לכלצא שירותיה, צע אכולא שירותא (צרכות לט:), אצל כל תרגום של צהרים טיהרא:

(18) וייראו האנשים. כתוב הוא צשני יודיין, ומרגומו ודחילו: כי הובאו בית יוסף. ואין דרך שאר הצאים לצזור צר ללון צצית יוסף כי אס צפונדקאות צצעיר. וייראו שאין זה אלא לאספס אל משמר: אנחנו מובאים. אל תוך הצית הזה: להתגולל. להיות מתגלגלת עלינו עלילת הכסף, ולהיותה נופלת עלינו. ואונקלוס שמתרגם ולאסתקפא עלנה, הוא לשון להחעולל, כדמתרגמין עלילת דצרים, חסקופי מלין, ולא מרגמו אחר לשון המקרא, ולהתגולל שמתרגם לאתצדצא, הוא לשון גלת הוצב (קהלת יב, ו), והצצ גלטה העלטה (נחום ב, ח), שהוא לשון מלכות:

20	and said: 'Oh my lord, we came indeed down at the first time to buy food.	וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנָי יֵרֵדנוּ בְּתַחֲלָה לְשֹׁבֵר-אֶכֶל: וַאֲמָרוּ בְּכַעַס רַבּוֹנֵי מִיתָת נִחְתָּנָא בְּקִדְמִיתָא לְמַזְבֵּן עֲבוּרָא:
21	And it came to pass, when we came to the lodging-place, that we opened our sacks, and, behold, every man's money was in the mouth of his sack, our money in full weight; and we have brought it back in our hand.	וַיְהִי כִּי-בָאנוּ אֶל-הַמָּלֹן וּנְפֹתְחָהּ אֶת-אֲמֹתַחְתֵּינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף-אִישׁ בְּפִי אֲמֹתַחְתּוֹ כֶּסֶפֵּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ וְנָשַׁב אֹתוֹ בְּיָדֵנוּ: וְהָיָה כִּד אֲתִינָא לְבֵית מִבְתָּא וּפְתַחְנָא יָת טוּעֵנְנָא וְהָא כֶסֶף גִּבֵּר בָּפֶם טוּעֵנִיָּה כֶסֶפִּנָּא בְּמִתְקָלִיָּה וְאֲתִיבְנָא יָתִיָּה בִידְנָא:
22	And other money have we brought down in our hand to buy food. We know not who put our money in our sacks.'	וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרְדֵנוּ בְיָדֵנוּ לְשֹׁבֵר-אֶכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי-שֵׁם כֶּסֶפֵּנוּ בְּאֲמֹתַחְתֵּינוּ: וְכֶסֶף אוֹחֲרָנָא אֲחִיתָנָא בִידְנָא לְמַזְבֵּן עֲבוּרָא לֹא יָדַעְנָא מִן שׁוּי כֶסֶפִּנָּא בְּטוּעֵנְנָא:
23	And he said: 'Peace be to you, fear not; your God, and the God of your father, hath given you treasure in your sacks; I had your money.' And he brought Simeon out unto them.	וַיֹּאמֶר שְׁלוֹם לָכֶם אֶל-תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאֲמֹתַחְתֵּיכֶם כֶּסֶפְכֶם בָּא אֵלַי וַיּוֹצֵא אֱלֹהִים אֶת-שְׁמִעוֹן: וַאֲמַר שְׁלוֹם לָכוֹן לֹא תִדְחִלוּן אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלֹהֵי דְאַבּוּכוֹן וַיְהִי כִּי נָתַן לָכוֹן סִמּוֹן בְּטוּעֵנִיכוֹן כֶּסֶפְכוֹן אֲתָא לְנָתִי וְאַפִּיק לְנִתְהוֹן יָת שְׁמִעוֹן:
24	And the man brought the men into Joseph's house, and gave them water, and they washed their feet; and he gave their asses provender.	וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת-הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף וַיִּתֵּן-מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא לְחִמְרֵיהֶם: וַאֲעִיל גּוֹבְרָא יָת גּוֹבְרִיָּא בֵּיתָה יוֹסֵף וַיְהִיב מַיָּא וַאֲסַחוּ רַגְלֵיהוֹן וַיְהִיב בְּסִתָּא לְחִמְרֵיהוֹן:
25	And they made ready the present against Joseph's coming at noon; for they heard that they should eat bread there.	וַיַּכְיֵנוּ אֶת-הַמִּנְחָה עַד-בּוֹא יוֹסֵף בְּצֹהָרִים כִּי שָׁמְעוּ כִּי-שָׁם יֵאָכְלוּ לֶחֶם: וַאֲתַקְיֵנוּ יָת תְּקֻרֻבְתָּא עַד דְּעָאֵל יוֹסֵף בְּשִׁירוּתָא אַרִי שָׁמְעוּ אַרִי תַמָּן אֶכְלִין לְחֵמָא:
26	And when Joseph came home, they brought him the present which was in their hand into the house, and bowed down to him to the earth.	וַיָּבֵא יוֹסֵף הַפִּיָּתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת-הַמִּנְחָה אֲשֶׁר-בְּיָדָם הַפִּיָּתָה וַיִּשְׁתַּחוּ-לוֹ אֶרְצָה: וְעָאֵל יוֹסֵף לְבֵיתָא וַאֲעִילוּ לִיָּה יָת תְּקֻרֻבְתָּא דְּבִידְהוֹן לְבֵיתָא וּסְגִידוּ לִיָּה עַל אֶרְעָא:

- (20) בי אדוני. לשון צעיא ומחמנונים, הוא צלשון ארמי צייא צייא (סנהדרין סד). ירד ירדנו. ירידה הוא לנו, רגילים היינו לפרנס אחרים, עכשיו אנו צריכים לך (צ"ר נב, ד);
- (23) אלהיכם. צדקתם, ואם אין זכותם כדאי, אלהי צדיכם, צדקתם צדיכם נתן לכם מטמון;
- (24) ויבא האיש. הבאה אחר הצאה, לפי שהיו דוחפים אותו חוץ, עד שדצרו אליו פתח הבית, ומשאמר להם שלום לכם, נמשכו וצאו אחריו;
- (25) ויבינו. הזמינו, עטרוהו בכלים נאים;
- (26) הביתה. מפרוזדור לטרקלין. (נראה דיוקו דרש"י מהציתה בתראה, ויציאו לו את המנחה אשר צידם הציתה, דקשה לו הלא כבר הוצאו ציתו של יוסף, אלא על כרחך צריך לומר מפרוזדור לטרקלין, ודו"ק):

27	And he asked them of their welfare, and said: 'Is your father well, the old man of whom ye spoke? Is he yet alive?'	וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר וַשָּׂאִיל לְהוֹן לְשָׁלוֹם וַאֲמַר הַשָּׁלוֹם אֲבִיכֶם הִזְקֵן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם הַעֲדֵנִי חַי׃ הַעֲדָה כָּעֵן קָיִים׃	27
28	And they said: 'Thy servant our father is well, he is yet alive.' And they bowed the head, and made obeisance.	וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ וַאֲמָרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאַבְנָה עֹדֵנִי חַי וַיִּקְדּוּ עַד כָּעֵן קָיִים וַיִּכְרְעוּ וַיִּסְגְּדוּ׃ (כ' וַיִּשְׁתַּחוּ) [ק' וַיִּשְׁתַּחוּ]׃	28
29	And he lifted up his eyes, and saw Benjamin his brother, his mother's son, and said: 'Is this your youngest brother of whom ye spoke unto me?' And he said: 'God be gracious unto thee, my son.'	וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-בְּנִימִין אַחִיו בֶּן-אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הַזֶּה אֲחִיכֶם הַקָּטָן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם אֵלַי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַדְּךָ בְּנִי׃ וַיִּזְקַף עֵינָיו וַיַּחֲזֵא יֵת בְּנִימִין אַחֲוָהוּ בֶר אִמִּיהַ וַאֲמַר הֲדִין אַחֲוָכוֹן זַעֲרָא דְאַמְרִיתוֹן לִי וַאֲמַר מִן קָדָם יְיָ יִתְרַחֵם עָלֶיךָ בְּרִי׃	29
30	And Joseph made haste; for his heart yearned toward his brother; and he sought where to weep; and he entered into his chamber, and wept there.	וַיַּמְהָר יוֹסֵף כִּי-נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל-אַחֲוָיו וַיִּבְקֹשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחֲדָרָה וַיִּבְכֶּה שָׁמָּה׃ וְאַחֲוֵי יוֹסֵף אֲרִי אֲתַגּוּלְלוּ רַחֲמָוְהִי עַל אַחֲוָהִי וַיִּבְעָא לְמַבְכִּי וְעָאֵל לְאַדְרוֹן בֵּית מִשְׁכָּבָא וַיִּבְכָּא תַמָּן׃	30
31	And he washed his face, and came out; and he refrained himself, and said: 'Set on bread.'	וַיִּרְחֹץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפֵּק וַיֹּאמֶר שִׁימוּ לֶחֶם׃ וְאַסְחִי אֲפֹהִי וַיִּנָּפֵק וַאֲתַחֲסֵן וַאֲמַר שׁוּ וְלַחֲמָא׃	31
32	And they set on for him by himself, and for them by themselves, and for the Egyptians, that did eat with him, by themselves; because the Egyptians might not eat bread with the Hebrews; for that is an abomination unto the Egyptians.	וַיִּשְׂיִמוּ לוֹ לִבְדּוֹ וּלְהֶם לִבְדָּם וּלְמִצְרַיִם הָאֹכְלִים אִתּוֹ לִבְדָּם כִּי לֹא יִכְלֹן הַמִּצְרַיִם לֶאֱכֹל אֶת-הָעֵבְרִים לֶחֶם כִּי-תֹעֵבָה הוּא לְמִצְרַיִם׃ וַיִּשְׂיִימוּ לִיָּהּ בְּלַחֲדוּהִי וּלְהוֹן בְּלַחֲדוּהוֹן וּלְמִצְרַיִם וּלְמִצְרַיִם אֲרִי לֹא יִכְלִין בְּלַחֲדוּהוֹן אֲרִי לֹא יִכְלִין מִצְרַיִם לְמִיכַל עִם עִבְרָאִי לַחֲמָא אֲרִי בְעִירָא דְמִצְרַאִי דְחִלִין לִיָּהּ עִבְרָאִי אֲכָלִין׃	32

- (28) ויקדו וישתחוו. על שאלת שלום. קידה כפיפת קדקד, השתחוואה משתטח לארץ:
- (29) אלהים יחדך בני. בשאר שצטים שמענו חנינה, אשר חנן אלהים את עבדך, ובנימין עדיין לא נולד, לכן זכרו יוסף זכניה:
- (30) כי נכמרו רחמיו. שאלו יש לך אח מאם, אמר לו אח היה לי ואיני יודע היכן הוא, יש לך בנים, אמר לו יש לי עשרה, אמר לו ומה שמם, אמר לו, בלע ובכר וכו', אמר לו מה טיבן של שמות הללו, אמר לו כלם על שם אחי והזרות אשר מצאוהו, בלע, שנזלע בין האומות. זכר, שהיה זכור לאמו. אשבל, שזכא אל. גרא, שנחגייר זאכסניא. ונעמן, שהיה נעים ביותר. אחי וראש, אחי היה וראשי היה. מפיס, מפני אזי למד. וחפס, שלא ראה חופתי ולא ראיתי אני חופתו. וארד, שירד לבין האומות, כדאיתא במס' סוטה (לו:), מיד נכמרו רחמיו: נכמרו. נחממו, ובלשון משנה על הכומר של זיתים (זבא מליעא עד.), ובלשון ארמי במכמר בשאר (פסחים נח.), ובמקרא עורגו קטגור נקמרו, נחממו ונקמטו קמטים קמטים, מפגיז ולעפות קעב. כן דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט ונתכוון:
- (31) ויתאפק. נתאמן, והוא לשון וימנע אפיקים רפה (איוז יב, כא), וכן אפיקי מגנים (שם מא, ז), חוזק:
- (32) כי תועבה היא. דבר שנאוי הוא למצרים לאכול את העברים, ואונקלוס נתן טעם לדבר:

<p>33 And they sat before him, the firstborn according to his birthright, and the youngest according to his youth; and the men marvelled one with another.</p>	<p>וַיֵּשְׁבוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן כְּבִכְרָתוֹ וְהַצֵּעִיר כְּצַעֲרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ:</p>	<p>33 וַיֵּשְׁבוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן כְּבִכְרָתוֹ וְהַצֵּעִיר כְּצַעֲרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ:</p>
<p>34 And portions were taken unto them from before him; but Benjamin's portion was five times so much as any of theirs. And they drank, and were merry with him.</p>	<p>וַיִּשָּׂא מִשָּׂאת מֵאֵת פָּנָיו אֱלֹהִים וַתֵּרֶב מִשָּׂאת בְּנִימִן מִמִּשָּׂאת כָּל־חֲמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ:</p>	<p>34 וַיִּשָּׂא מִשָּׂאת מֵאֵת פָּנָיו אֱלֹהִים וַתֵּרֶב מִשָּׂאת בְּנִימִן מִמִּשָּׂאת כָּל־חֲמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ:</p>
<p>XLIV And he commanded the steward of his house, saying: 'Fill the men's sacks with food, as much as they can carry, and put every man's money in his sack's mouth.</p>	<p>וַיֹּצִיאוֹ אֶת-אֲשֶׁר עַל-בֵּיתוֹ לֹאמֹר: מִלֵּא אֶת-אֲמֹתַחַת הָאֲנָשִׁים אֶכֶל כְּאֲשֶׁר יוֹכְלוֹן שְׂאת וְשִׁים כֶּסֶף-אִישׁ בְּפִי אֲמֹתַחַתוֹ:</p>	<p>XLIV וַיֹּצִיאוֹ אֶת-אֲשֶׁר עַל-בֵּיתוֹ לֹאמֹר: מִלֵּא אֶת-אֲמֹתַחַת הָאֲנָשִׁים אֶכֶל כְּאֲשֶׁר יוֹכְלוֹן שְׂאת וְשִׁים כֶּסֶף-אִישׁ בְּפִי אֲמֹתַחַתוֹ:</p>
<p>2 And put my goblet, the silver goblet, in the sack's mouth of the youngest, and his corn money.' And he did according to the word that Joseph had spoken.</p>	<p>וְאֶת-גִּבְעִי גִבִּיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אֲמֹתַחַת הַקֶּלֶן וְאֵת כֶּסֶף שִׁכְרוֹ יִלְעַשׂ כְּדֹבֶר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר:</p>	<p>2 וְאֶת-גִּבְעִי גִבִּיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אֲמֹתַחַת הַקֶּלֶן וְאֵת כֶּסֶף שִׁכְרוֹ יִלְעַשׂ כְּדֹבֶר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר:</p>
<p>3 As soon as the morning was light, the men were sent away, they and their asses.</p>	<p>וְכַךְ הָיָה וְהָאֲנָשִׁים שָׁלְחוּ הֶמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם:</p>	<p>3 וְכַךְ הָיָה וְהָאֲנָשִׁים שָׁלְחוּ הֶמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם:</p>
<p>4 And when they were gone out of the city, and were not yet far off, Joseph said unto his steward: 'Up, follow after the men; and when thou dost overtake them, say unto them: Wherefore have ye rewarded evil for good?</p>	<p>אֲנִי נִפְקֵי מִן קִרְיָא לֹא אֶרְחִיקוּ יוֹסֵף אֲמַר לְדָמְמוֹנָא עַל בֵּיתֵיהּ קוֹם רְדוּף בְּתֵר גּוֹבְרִיא וְתַדְבִּיקוֹן וְתִימֵר לְהוֹן לְמָא שְׁלִימְתוֹן בְּשָׂתָא חִלְף טָבְתָא:</p>	<p>4 אֲנִי נִפְקֵי מִן קִרְיָא לֹא אֶרְחִיקוּ יוֹסֵף אֲמַר לְאֲשֶׁר עַל-בֵּיתוֹ קוֹם רְדוּף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשְׁתַּתֵּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְמָה שְׁלַמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה:</p>
<p>5 Is not this it in which my lord drinketh, and whereby he indeed divineth? ye have done evil in so doing.'</p>	<p>הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נִחַשׁ יִנַּחֵשׁ בּוֹ הִרְעַתֶּם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם:</p>	<p>5 הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נִחַשׁ יִנַּחֵשׁ בּוֹ הִרְעַתֶּם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם:</p>
<p>6 And he overtook them, and he spoke unto them these words.</p>	<p>וַיִּשְׁגֹּם וַיִּדְבֹּר אֲלֵהֶם אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:</p>	<p>6 וַיִּשְׁגֹּם וַיִּדְבֹּר אֲלֵהֶם אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:</p>

(33) הזכר כזכרתו. מכה בגביע וקורא, ראובן שמעון לוי יהודה יששכר וזבולון בני אש אחת, הסבו כסדר הזה שהוא סדר חולדותיכם, וכן כולם, כיון שהגיע לזנימין, אמר, זה אין לו אש ואני אין לי אש, יש אשלי:

(34) משאות. מנות: חמש ידות. חלקן עם אחיו, ומשאת יוסף ואסנת, ומנשה ואפרים: וישכרו אמו. ומיום שמכרוהו לא שמו יין ולא הוא שמה יין, ואותו היום שמו (ב"ר נב, ה)

(2) גביע. כוס ארוך, וקורין לו מדריג"ש (רעמר):

7	And they said unto him: 'Wherefore speaketh my lord such words as these? Far be it from thy servants that they should do such a thing.	וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כְּדָבָרִים הָאֵלֶּה חֲלִילָה לְעַבְדֶּיךָ מַעֲשׂוֹת כְּדָבָר הַזֶּה: וַאֲמָרוּ לֵיהּ לָמָּה יִמְלִיל רַבּוֹנִי כְּפִתְגָמֵי הָאֵלֶּין חֵס לְעַבְדְּךָ מִלְמַעַבְד כְּפִתְגָמֵי הָדִין:	7
8	Behold, the money, which we found in our sacks' mouths, we brought back unto thee out of the land of Canaan; how then should we steal out of thy lord's house silver or gold?	הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצְאָנוּ בְּפִי אִמָּתֵנוּ הֵשִׁיבָנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאִידָּךְ נִגְנַב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב: הֵא כֶסֶף דָּאֲשַׁכְחָנָא בְּפֹהִם טוֹעֲנָנָא אֲחִיבְנֵהּ לָךְ מֵאֶרֶץ דְּכְנָעַן וְאִידָּיִן נִגְנַב מִבֵּית רַבּוֹנְךָ מִנִּין דְּכֶסֶף אוֹ מִנִּין דְּזָהָב:	8
9	With whomsoever of thy servants it be found, let him die, and we also will be my lord's bondmen.'	אֲשֶׁר יִמָּצָא אֹתוֹ מֵעַבְדֶּיךָ וְמֵת וְגַם־אֲנֶחְנִי נָהִיָּה לְאֲדֹנִי לְעַבְדִּים: דִּישְׁתַּכַּח עִמָּיה מֵעַבְדְּךָ וְתִקְטִיל וְאִף אֲנַחְנָא נָהִי לְרַבּוֹנִי לְעַבְדִּין:	9
10	And he said: 'Now also let it be according unto your words: he with whom it is found shall be my bondman; and ye shall be blameless.'	וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כְּדָבָרֵיכֶם כֵּן־ הוּא אֲשֶׁר יִמָּצָא אֹתוֹ יִהְיֶה־לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם: וַאֲמַר אִף כָּעַן כְּפִתְגָמֵיכֶם כֵּן הוּא דִישְׁתַּכַּח עִמָּיה יִהְיֶה לִּי עַבְדָּא וְאַתֶּן תִּהְיוּ זָכָאִין:	10
11	Then they hastened, and took down every man his sack to the ground, and opened every man his sack.	וַיַּמְהָרוּ וַיּוֹרְדוּ אִישׁ אֶת־ אִמָּתוֹתָיו אֶרֶצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אִמָּתוֹתָיו: וַאֲחִיאוּ וַאֲחִיתוּ גֹבֶר יֵת טוֹעֲנֵיהּ לְאֶרֶץ וַיִּפְתְּחוּ גֹבֶר טוֹעֲנֵיהּ:	11
12	And he searched, beginning at the eldest, and leaving off at the youngest; and the goblet was found in Benjamin's sack.	וַיַּחְפֹּשׂ בְּגָדוֹל הַחֹל וּבְקָטָן כָּלָה וַיִּמָּצָא הַגִּבִּיעַ בְּאִמָּתוֹת בְּנִימִן: וּבְלֶשׁ בְּרַבָּא שָׂרִי וּבְזַעֲרָא שִׁצִי וַאֲשַׁתְּכַח כְּלִידָא בְּטוֹעֲנָא דְּבְנִימִין:	12
13	And they rent their clothes, and laded every man his ass, and returned to the city.	וַיִּקְרְעוּ שְׂמֹלֵתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרֹו וַיֵּשְׁבוּ הָעִירָה: וּבָזְעוּ לְבוּשֵׁיהֶן וַיִּרְמֻ גֹבֶר עַל חֲמֹרֵיהֶם וַתָּבוּ לְקִרְתָּא:	13
14	And Judah and his brethren came to Joseph's house, and he was yet there; and they fell before him on the ground.	וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדָנִי שָׁם וַיִּפְּלוּ לִפְנֵי אֲרֻצָּה: וְעָאֵל יְהוּדָה וְאֶחָיו לְבֵית יוֹסֵף וְהוּא עַד כָּעַן תָּמֹן וַיִּפְּלוּ קִדְמוֹהִי עַל אֶרֶץ:	מפטיר

- (7) חלילה לעבדיך. חולין הוא לנו, לשון גנאי. ומרגום חס לעבדיך, חס מאת הקב"ה יהי עלינו מעשות זאת, והרצה יש בגמרא, חס ושלום:
- (8) הן כסף אשר מצאנו. זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים בחורה, וכלן מניין צדראשית רצה (ז, 35):
- (10) גם עתה כדבריהם. אף זו מן הדין אמת, כדבריהם כן הוא, שכלם חייבים צדור, עשרה שנמצאת גניבה ציד אחד מהם כלם נחפשים, אצל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין, אשר ימצא אחי יהיה לי עבד:
- (12) בגדול החל. שלא ירגישו שהיה יודע היכן הוא:
- (13) ויעמס איש על חמורו. צעלי ורוע היו, ולא הוצרכו לסייע זה את זה לטעון: וישובו העירה. מטרפולין היתה, והוא אומר העירה, העיר כל שהוא, אלא שלא היתה צעיניהם אלא כעיר צינונית של עשרה בני אדם לענין המלחמה:
- (14) עודנו שם. שהיה ממתיין להם:

15	And Joseph said unto them: 'What deed is this that ye have done? know ye not that such a man as I will indeed divine?'	וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מַה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם הֲלוֹא יָדַעְתֶּם כִּי־נִחַשׁ יִנְחָשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמוֹנִי: וַאֲמַר לָהֶן יוֹסֵף מָא עוֹבְדָא הָדִין דְּעִבְדִּיתוֹן הֲלֹא יָדַעְתוֹן אַרִי בְדָקָא מִבְּדִיק גְּבָרָא דְּכֹתִי:	15
16	And Judah said: 'What shall we say unto my lord? what shall we speak? or how shall we clear ourselves? God hath found out the iniquity of thy servants; behold, we are my lord's bondmen, both we, and he also in whose hand the cup is found.'	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לְאֲדֹנִי מַה־נִּדְבָר וּמַה־נִּצְטָדֵק הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת־עֲוֹן עַבְדֶּיךָ הִנֵּנוּ עֲבָדִים לְאֲדֹנִי גַם־אֶנְחֵנוּ גַם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגִּבִּיעַ בְּיָדוֹ: וַאֲמַר יְהוּדָה מָא נִימַר לְרַבּוֹנִי מָא נִמְלִיל וּמָא נִזְכִּי מִן קָדָם יְיָ אֲשַׁתְּכַח חוּבָא בְּעַבְדֶּךָ הָא אֲנַחְנָא עַבְדֵּין לְרַבּוֹנִי אַף אֲנַחְנָא אַף דְּאֲשַׁתְּכַח כְּלִידָא בְּיָדֶיהָ:	16
17	And he said: 'Far be it from me that I should do so; the man in whose hand the goblet is found, he shall be my bondman; but as for you, get you up in peace unto your father.'	וַיֹּאמֶר חֹס לִי מִלְמַעַבְדָּא גְּבָרָא דְּאֲשַׁתְּכַח כְּלִידָא בְּיָדֶיהָ הוּא יְהִי לִי עַבְדָּא וְאַתּוֹן סְקוּ לְשָׁלָם לְוֹת אֲבוּכוֹן: וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מַעֲשֹׂת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגִּבִּיעַ בְּיָדוֹ הוּא יְהִי־לִי עֶבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־אֲבִיכֶם: (ס)	קמ"ו

The Haftarah is I Kings 3:15 – 4:1 on page 253. On Hanukka, read the Maftir on page 264. See there for notes on which Maftir to read. The Haftara for the first Shabbat on Hanukka is on page 272, and for the second Shabbat on page 274. If Shabbat and Hanukka coincides with Rosh Hodesh, combine the 6th and 7th aliyot of the parsha, read the Maftir for Rosh Hodesh as the 7th aliya on page 259, and read the Maftir and Haftara for Shabbat Hanukka.

18	Then Judah came near unto him, and said: 'Oh my lord, let thy servant, I pray thee, speak a word in my lord's ears, and let not thine anger burn against thy servant; for thou art even as Pharaoh.'	וַיָּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יִדְבַר־נָא עִבְדְּךָ דְּבַר בְּאָזְנִי אֲדֹנִי וְאֶל־יְיָ אֵפֶה בְּעַבְדְּךָ כִּי כְמוֹךָ כְּפָרְעָה: וּקְרִיב לְוִתִּיהָ יְהוּדָה וַאֲמַר בְּכַעַו רַבּוֹנִי יִמְלִיל כְּעֵן עַבְדְּךָ פִּתְגָמָא קָדָם רַבּוֹנִי וְלֹא יִתְקַף רוּגְזְךָ בְּעַבְדְּךָ אֲרִי כְּפָרְעָה כִּין אֵת:	ויגש מ
----	--	---	-----------

(15) הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו'. הלא ידעתם כי איש חשוז כמוני יודע לנחש, ולדעת מדעת ומסברא וזינה כי אחס גנבתם הגביע:

(16) האלהים מצא. יודעים אנו שלא סרחנו, אבל מאת המקום נהיתה להציא לנו זאת, מצא בעל חוז מקום לגבות שטר חובו: ומה נצטדק. לשון צדק, וכן כל תביעה שחלת יסודה "ז"ו היא צאה לדבר בלשון מתפעל או נתפעל, נותן ט"ת במקום חי", ואינו נותנה לפני אות ראשונה של יסוד התיבה, אלא באמצע אותיות העיקר, כגון נצטדק מגזרת צדק, ויִצְטַע מגזרת צבע, ויִצְטִירוּ מגזרת ציר לְמוֹנִים, הִצְטִירוּ מגזרת צִהָ לְדָרָה. ותיבה שחלתה סמ"ך או ש"ן כשהיא מתפעלת, התי"ו מפרדת את אותיות העיקר כגון, ויִסְפַּל הִסְפַּל (קהלת יב, ה), מגזרת סבל. משפּל הַיִּת צִקְרָנִיא (דניאל ז, ח), מגזרת סכל. ויִשְׁפֹּר הקוֹת עֲמִיר (מיכה ו, טו), מגזרת שמר. וְסָר מִרְעַ מִשְׁחֹלָל (ישעיה נט, טו), מגזרת מוֹלִיד יוֹעֲצִים שוֹלָל (איוב יב, יז). מִסְחֹלָל בְּעִמִּי (שמות ט, יז), מגזרת דָּךְךָ לֹא סְלוּלָה (ירמיה יח, טו):

(18) ויגש אליו. דבר באזני אדני. ינסו דברי באזניך (צ"ר ג, ו): ואל יחר אפך. מכאן אתה למד שדבר אליו קשות: כי כמוך כפרעה. חשוז אתה צעיני כמלך, זהו פשוטו, ומדרשו (צ"ר סס). סופך ללקות עליו בצרעת, כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה, על לילה אחת שעבדה. דבר אחר, מה פרעה גזר ואינו מקיים, מצטיח ואינו עושה, אף אתה כן, וכי זו היא שימת עין, שאמרת לשום עיניך עליו. דבר אחר כי כמוך כפרעה, אם תקניטני, אהרוג אותך ואת אדוניך (צ"ר סס):

19	My lord asked his servants, saying: Have ye a father, or a brother?	אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת-עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ-לָכֶם אָב אוֹ-אָח:	רַבּוֹנִי שָׁאַל יְת עֲבָדָיו לְמִימַר הֲאִית לָכֹן אָבָא אוֹ אָחָא:
20	And we said unto my lord: We have a father, an old man, and a child of his old age, a little one; and his brother is dead, and he alone is left of his mother, and his father loveth him.	וַנֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנִי יִשְׁלַנּוּ אָב זָקֵן וְיֵלֵד זָקֵנִים קָטָן וְאָחִיו מָת וַיִּהְיֶה הוּא לְבָדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהָבּוֹ:	וַאֲמַרְנָא לְרַבּוֹנִי אִית לָנָא אָבָא סְבָא וּבֶר סִבְתִּין זְעִיר וְאָחִיו מִית וְאֲשֶׁתָּאֵר הוּא בְּלַחְדוּדָיו לְאִמִּיה וְאָבִיו רַחִים לִיה:
21	And thou saidst unto thy servants: Bring him down unto me, that I may set mine eyes upon him.	וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדָיו הוֹרְדוּהוּ אֵלַי וְאֲשִׁימָה עֵינַי עָלָיו:	וַאֲמַרְתָּ לְעֲבָדְךָ אַחְתִּיהִי לְוִתִּי וְאֲשִׁי עֵינַי עָלֶיהָ:
22	And we said unto my lord: The lad cannot leave his father; for if he should leave his father, his father would die.	וַנֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנִי לֹא-יִוָּכַל הַנֶּעַר לַעֲזֹב אֶת-אָבִיו וְעִזָּב אֶת-אָבִיו וּמָת:	וַאֲמַרְנָא לְרַבּוֹנִי לֹא יִכּוּל עוּלִימָא לְמַשְׁבַּק יְת אָבִיוֹ אִם יִשְׁבּוּק יְת אָבִיוֹ יָמוּת:
23	And thou saidst unto thy servants: Except your youngest brother come down with you, ye shall see my face no more.	וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדָיו אִם-לֹא יֵרֵד אַחִיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם לֹא תִסְפֹּן לִרְאוֹת פָּנַי:	וַאֲמַרְתָּ לְעֲבָדְךָ אִם לֹא יֵיחֹת אָחוּכֹן זְעִירָא עִמָּכֹן לֹא תִסְפֹּן לְמַחְזֵי אִפִּי:
24	And it came to pass when we came up unto thy servant my father, we told him the words of my lord.	וַיְהִי כִי עָלִינוּ אֶל-עֲבָדְךָ אָבִי וַנִּגְדֵּל-לּוֹ אֶת דְּבָרֵי אֲדֹנִי:	וַהֲיָה כִּד סְלִיקְנָא לְוִת עֲבָדְךָ אָבָא וְחִוּיָנָא לִיה יְת פְּתִגְמִי רַבּוֹנִי:
25	And our father said: Go again, buy us a little food.	וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שָׁבוּ שְׁבֵרוּ-לָנוּ מִעֵט-אֶכֶל:	וַאֲמַר אָבִינוּא תוּבוּ זָבוּנוּ לָנָא זְעִיר עֲבוּרָא:
26	And we said: We cannot go down; if our youngest brother be with us, then will we go down; for we may not see the man's face, except our youngest brother be with us.	וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם- יֵשׁ אַחִינוּ הַקָּטָן אִתָּנוּ וְיִרְדְּנוּ כִּי-לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פָּנַי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטָן אֵינְנוּ אִתָּנוּ:	וַאֲמַרְנָא לֹא נִכּוּל לְמִיחַת אִם אִית אָחוּנָא זְעִירָא עִמָּנָא וְיֵיחֹת אָרִי לֹא נִכּוּל לְמַחְזֵי אִפִּי גוּבְרָא וְאָחוּנָא זְעִירָא לִיתוּדֵי עִמָּנָא:
27	And thy servant my father said unto us: Ye know that my wife bore me two sons;	וַיֹּאמֶר עֲבָדְךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יָדְעֶתֶם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה-לִּי אֲשֶׁתִּי:	וַאֲמַר עֲבָדְךָ אָבָא לָנָא אַתֶּן יָדְעֶתֶן אָרִי תְרִין יִלְדֵית לִי אַתָּתִי:

(19) אדני שאל את עבדיו. מתחלה בעלילה צאת עלינו, למה היה לך לשאול כל אלה, צחק היינו מצקשים, או אחותנו אתה מצקש, ואף על פי כן ונאמר אל אדוני, לא כחדנו ממך דבר (ז"ר שם ח):
(20) ואחיו מת. מפני היראה היה מוסיף דבר שקר מפיו, אמר, אם אומר לו שהוא קיים, יאמר הציאהו אללי: לבדו לאמו. מאותו האס אין לו עוד אח:
(22) ועזב את אביו ומת. אס יעזוב את אביו, דואגים אנו שמא ימות בדרך, שהרי אמו בדרך מתה:

28	and the one went out from me, and I said: Surely he is torn in pieces; and I have not seen him since;	וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאֵתִי וְאָמַר אֶדְ טָרַף טָרַף וְלֹא רָאִיתִיו עַד־ הַנֶּה:	28
29	and if ye take this one also from me, and harm befall him, ye will bring down my gray hairs with sorrow to the grave.	וְלִקְחַתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרְהוּ אֶסּוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־ שִׁיבְתִי בְרַעַה שְׂאֵלָה:	29
30	Now therefore when I come to thy servant my father, and the lad is not with us; seeing that his soul is bound up with the lad's soul;	וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהִנֵּנִי אֶתְּנִי וְנִפְשִׁי קְשׁוּרָה בְּנִפְשׁוֹ:	30
31	it will come to pass, when he seeth that the lad is not with us, that he will die; and thy servants will bring down the gray hairs of thy servant our father with sorrow to the grave.	וְהָיָה כִּרְאוֹתָיו כִּי־אֵין הַנֶּעַר וּמָתָה וְהוֹרִידוּ עַבְדֶּיךָ אֶת־שִׁיבַת עַבְדְּךָ אֲבִינוּ בְּיָגוֹן שְׂאֵלָה:	שני
32	For thy servant became surety for the lad unto my father, saying: If I bring him not unto thee, then shall I bear the blame to my father for ever.	כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנֶּעַר מֵעַם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אָבִיאֲנֹו אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָל־ הַיָּמִים:	32
33	Now therefore, let thy servant, I pray thee, abide instead of the lad a bondman to my lord; and let the lad go up with his brethren.	וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנֶּעַר עָבֵד לַאֲדֹנָי וְהַנֶּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו:	33
34	For how shall I go up to my father, if the lad be not with me? lest I look upon the evil that shall come on my father.'	כִּי־אֵיךְ אֵעֲלֶה אֶל־אָבִי וְהַנֶּעַר אֵינְנִי אִתִּי פֶן אֶרְאֶה בְרָע אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֶת־אָבִי:	34
XLV	Then Joseph could not refrain himself before all them that stood by him; and he cried: 'Cause every man to go out from me.' And there stood no man with him, while Joseph made himself known unto his brethren.	וְלֹא־יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלַי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אֹתוֹ בְּהִתְנוּעֵ יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו:	XLV

- (29) וקרהו אסון. שהשטן מקטרג צעט הסכנה (שס לא, ט): והורדתם את שיבתי וגו'. עכשיו כשהוא אזלי, אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו, ואם ימות זה, דומה עלי ששלטן מתו ציוס אחד:
- (31) והיה כראותו כי אין הנער ומת. אציו מלמרו:
- (32) כי עבדך ערב את הנער. ואם תאמר למה אני נכנס למגר יותר משאר אחי, הם כולם מצוחך, ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנוודה צ' עולמות:
- (33) ישב נא עבדך וגו'. לכל דבר אני מעולה ממנו, לגבורה ולמלחמה ולשמע:

2	And he wept aloud; and the Egyptians heard, and the house of Pharaoh heard.	וַיִּתֵּן אֶת־קֻלּוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה:	וַיִּתֵּן אֶת־קֻלּוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה:	2
3	And Joseph said unto his brethren: 'I am Joseph; doth my father yet live?' And his brethren could not answer him; for they were affrighted at his presence.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי חִי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנֹת אוֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפָּנָיו:	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי חִי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנֹת אוֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפָּנָיו:	3
4	And Joseph said unto his brethren: 'Come near to me, I pray you.' And they came near. And he said: 'I am Joseph your brother, whom ye sold into Egypt.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גִּשּׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר־מָכַרְתֶּם אוֹתִי מִצְרַיִמָּה:	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גִּשּׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר־מָכַרְתֶּם אוֹתִי מִצְרַיִמָּה:	4
5	And now be not grieved, nor angry with yourselves, that ye sold me hither; for God did send me before you to preserve life.	וַעֲתֵּהוּ אֶל־תַּעֲצֹבוּ וְאֶל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מָכַרְתֶּם אוֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַחֲיָה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם:	וַעֲתֵּהוּ אֶל־תַּעֲצֹבוּ וְאֶל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מָכַרְתֶּם אוֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַחֲיָה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם:	5
6	For these two years hath the famine been in the land; and there are yet five years, in which there shall be neither plowing nor harvest.	כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמִשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חֲרִישׁ וְקָצִיר:	כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמִשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חֲרִישׁ וְקָצִיר:	6
7	And God sent me before you to give you a remnant on the earth, and to save you alive for a great deliverance.	וַיִּשְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׂאֲרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה:	וַיִּשְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׂאֲרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה:	7
8	So now it was not you that sent me hither, but God; and He hath made me a father to Pharaoh, and lord of all his house, and ruler over all the land of Egypt.	וַעֲתֵּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אוֹתִי הִנֵּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיַּשְׁמִנֵּי לָאֵב לַפֶּרֶעָה וּלְאֲדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:	וַעֲתֵּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אוֹתִי הִנֵּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיַּשְׁמִנֵּי לָאֵב לַפֶּרֶעָה וּלְאֲדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:	שלישי 8

- (1) ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים. לא היה יכול לסבול שהיו מצרים נכזים עליו ושומעין שאחיו מתביישין זהודעו להם:
- (2) וישמע בית פרעה. ביתו של פרעה, כלומר עזדיו וזני ביתו, ואין זה לשון בית ממש, אלא כמו בית ישראל, בית יהודה, מישנ"דה בלע"ז:
- (3) נבהלו מפניו. מפני הנושה:
- (4) גשו נא אלי. ראה אותם נסוגים לאחור, אמר, עכשיו אחי נכלמים, קרא להם בלשון רכה ותחנונים והראה להם שהוא מהול (צ"ר נג, ח):
- (5) למחיה. להיות לכם למחיה:
- (6) כי זה שנתיים הרעב. עזרו משני הרעב:
- (8) לאב. לחצר ולפטרון (לס עשיטער פאטראן):

9	Hasten ye, and go up to my father, and say unto him: Thus saith thy son Joseph: God hath made me lord of all Egypt; come down unto me, tarry not.	מַהֲרֹה וְעָלוּ אֶל-אָבִי וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנֵךְ יוֹסֵף שָׁמָנִי אֱלֹהִים לְאֲדֹנָי לְכָל-מִצְרָיִם דָּרָה אֵלַי אֶל-תַּעֲמֹד:	9
10	And thou shalt dwell in the land of Goshen, and thou shalt be near unto me, thou, and thy children, and thy children's children, and thy flocks, and thy herds, and all that thou hast;	וְתָשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ-גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי אֶתָּה וּבְנֵיךָ וּבְנֵי בְנֵיךָ וּבָקָרְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ:	10
11	and there will I sustain thee; for there are yet five years of famine; lest thou come to poverty, thou, and thy household, and all that thou hast.	וְאֶזְנִין יָתֵךְ יָתֵן אֶרֶץ עוֹד חֲמִישׁ שָׁנִין כִּפְסָא דְלָמָא תִּשְׁתַּיְצִי אֶתָּה וְאֶנְשׁ בֵּיתְךָ וְכָל דְּלָךְ:	11
12	And, behold, your eyes see, and the eyes of my brother Benjamin, that it is my mouth that speaketh unto you.	וְהָא עֵינֵיכֶם רְאוּת וְעֵינֵי אָחִי בְנִימִין כִּי-פִי הַמְדַבֵּר אֵלֵיכֶם:	12
13	And ye shall tell my father of all my glory in Egypt, and of all that ye have seen; and ye shall hasten and bring down my father hither.'	וְהַגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת-כָּל-כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת כָּל-אֲשֶׁר רָאִיתֶם וּמַהֲרֶתֶם וְהוֹרִדְתֶּם אֶת-אָבִי הֵנָּה:	13
14	And he fell upon his brother Benjamin's neck, and wept; and Benjamin wept upon his neck.	וַיִּפֹּל עַל-צוּרְאֵי בְנִימִין-אָחִיו וַיִּבְכֶּה וּבְנִימִין בָּכָא עַל צוּרְיָהּ:	14
15	And he kissed all his brethren, and wept upon them; and after that his brethren talked with him.	וַיִּנָּשֶׁק לְכָל-אָחִיו וַיִּבְכֶּה עֲלֵהֶם וַאֲחֵרֵי כֵן דִּבְּרוּ אִחָיו אִתּוֹ:	15

(9) ועלו אל אבי. ארץ ישראל גזרה מכל הארצות:

(11) פן תורש. דלמא תחמסכן, לשון מוריש ומעשיר:

(12) והנה עיניכם רואות. כצודי, ושאיני אחיכם, שאני מהול ככם. ועוד, כי פי המדבר אליכם בלשון הקדש (צד"ר שם י:). ועיני אחי בנימין. השוה את כולם יחד, לומר, שכשם שאין לי שגאה על בנימין אחי, שהרי לא היה צמיכרתי, כך אין בלצי שגאה עליכם:

(14) ויפל על צווארי בנימין אחיו ויבך. על שני מקדשות שעמידין להיות צחלקו של בנימין וסופן להחרב (מגילה טז:). ובנימין בכה על צוואריו. על משכן שילה שעמיד להיות צחלקו של יוסף וסופו להחרב, (ולענ"ד דיוקו של רש"י דציוסף כתיב ויפול ויבך, חרתי משמע, שאני מקדשות ולכך עשה צ' פעולות על זה הרמז, מה שאין כן בנימין, דלא כתיב רק ובנימין צבה, פעולה אחת, שלא רמז רק על חורבן אחד, ועיין בצביאור חרס יונתן ששם הוא צדך דרש):

(15) ואחרי כן. מאחר שראוהו צוכה ולצו שלם עמהם: דברו אחיו אתו. שמתחלה היו צושים ממנו:

16	And the report thereof was heard in Pharaoh's house, saying: 'Joseph's brethren are come'; and it pleased Pharaoh well, and his servants.	וְהַקּוֹל נִשְׁמָע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֵתִי יוֹסֵף וְיִיטָב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו:	16
17	And Pharaoh said unto Joseph: 'Say unto thy brethren: This do ye: lade your beasts, and go, get you unto the land of Canaan;	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף אָמַר אֶל-אֶחָיֶךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת-בְּעִירְכֶם וּלְכוּ-בָאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן:	17
18	and take your father and your households, and come unto me; and I will give you the good of the land of Egypt, and ye shall eat the fat of the land.	וּקְחוּ אֶת-אֲבִיכֶם וְאֶת-בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאֶתַּנַּה לָכֶם אֶת-טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָכְלוּ אֶת-חֶלֶב הָאָרֶץ:	18
19	Now thou art commanded, this do ye: take you wagons out of the land of Egypt for your little ones, and for your wives, and bring your father, and come.	וְאַתָּה צִוִּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קַחוּ לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגֻלוֹת לְטַפְּכֶם וּלְנִשְׁיָכֶם וּנְשֵׁאתֶם אֶת-אֲבִיכֶם וּבָאתֶם:	רצעי 19
20	Also regard not your stuff; for the good things of all the land of Egypt are yours.'	וְעֵינֵיכֶם אַל-תַּחֲסוּ עַל-כְּלִיכֶם כִּי-טוֹב כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא:	20
21	And the sons of Israel did so; and Joseph gave them wagons, according to the commandment of Pharaoh, and gave them provision for the way.	וַיַּעֲשׂוּ-כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגֻלוֹת עַל-פִּי פַרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם צֹדֶה לַדֶּרֶךְ:	21
22	To all of them he gave each man changes of raiment; but to Benjamin he gave three hundred shekels of silver, and five changes of raiment.	לְכֻלָּם נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׂמֹלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת פָּסָף וְחֲמֵשׁ חֲלָפֹת שְׂמֹלֹת:	22

(16) והקול נשמע בית פרעה. כמו צצית פרעה, וזה לשון צית ממש:

(17) טענו את בעירכם. תצואה:

(18) את טוב ארץ מצרים. ארץ גושן, ניצלו ואינו יודע מה ניצא, סופה לעשותה כמנולה שאין צד דגים: חלב הארץ. כל חלב לשון מיטב הוא:

(19) ואתה צוית. מפיו לומר להם: זאת עשו. כך אמר להם שצדקותי היא:

23	And to his father he sent in like manner ten asses laden with the good things of Egypt, and ten she-asses laden with corn and bread and victual for his father by the way.	וּלְאֲבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נִשְׂאִים מִטּוֹב מִצְרַיִם וְעֶסֶר אֲתֹנֹת טַעֲמִין עֲבוּר וְלֶחֶם וְיִזְדִּין לְאֲבִיו לְאֹרְחָא:	23
24	So he sent his brethren away, and they departed; and he said unto them: 'See that ye fall not out by the way.'	וַיִּשְׁלַח אֶת-אֶחָיו וַיֵּלְכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֶל-תִּרְגֻזוֹ בַּדֶּרֶךְ: לְהֹן לֹא תִתְנָצוּן בְּאֹרְחָא:	24
25	And they went up out of Egypt, and came into the land of Canaan unto Jacob their father.	וַיֵּעָלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וְסֻלְיָקוֹ מִמִּצְרַיִם וְאָתוֹ לְאֶרֶעַ דְּכְנַעַן לְוֹת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:	25
26	And they told him, saying: 'Joseph is yet alive, and he is ruler over all the land of Egypt.' And his heart fainted, for he believed them not.	וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי-הוּא מִשְׁלָ בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפֹּג לִבּוֹ כִּי לֹא-הָאֱמִין לָהֶם: וַחֲוִיאוּ לֵיהּ לְמִימַר עַד כֶּעַן יוֹסֵף קַיָּים וְאָרִי הוּא שְׁלִיט בְּכָל אֶרֶעַ דְּמִצְרַיִם וְהוֹאָה מַלְיָא פִּיגֵן עַל לִבִּיהּ אָרִי לֹא חֵימִין לְהוֹן:	26
27	And they told him all the words of Joseph, which he had said unto them; and when he saw the wagons which Joseph had sent to carry him, the spirit of Jacob their father revived.	וַיַּדְבֵּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל-דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיֵּרָא אֶת-הָעֲגֻלֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וַתַּחֲי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וּמִלִּילֹ עָמִיהּ יֵת כָּל פִּתְגָמֵי יוֹסֵף דְּמִלִּיל עָמְהוֹן וַחֲזָא יֵת עֲגֻלָּתָא דְּשָׁלַח יוֹסֵף לְמַטְל יֵתִיהּ וַשְּׂרֵת רוּחַ קוּדְשָׁא עַל יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:	27
28	And Israel said: 'It is enough; Joseph my son is yet alive; I will go and see him before I die.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד-יוֹסֵף בְּנִי חַי אֲלֵכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטַרְם אָמוּת: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל סֵגִי לִי חֲדָנָא עַד כֶּעַן יוֹסֵף בְּרִי קַיָּים אֵיזִיל וַאֲחֻזִּינִיה עַד לֹא אָמוּת:	חמישי

(23) שלח כזאת. כחשזון הזה, ומהו החשזון, עשרה חמורים וגו'. (רצונו שמלת כזאת המיותרת, ובכ"ף הדמיון, מורה על כי מעולם לא שלח לו עשרה חמורים וי' אטונות, רק הכי קאמר קרא, ולאציו שלח צעגלות כזאת וגו' כלומר כחשזון הזה שהוא משא י' חמורים וי' אטונות. והשחא אחי שפיר, דלא מצניו נכתב אלא וירא את העגלות, ולא שום חמורים ואטונות וק"ל. בשם הגאון מהרש"ל: מוטב מצרים. מצניו בגמרא ששלח לו יין ישן, שדעת זקנים נוחה הימנו. ומדרש אגדה, גריסין של פול: בר ולחם. כתרגומנו: ומזון. ליפתן (כך גירסת רא"ס):

(24) אל תרגזו בדרך. אל תתעסקו בדבר הלכה, שלא תרגזו עליכם הדרך. דבר אחר אל תפסיעו פסיעה גסה, והכנסו צחמה לעיר. לפי פשוטו של מקרא יש לומר, לפי שהיו נכלמים, היה דואג שמא יריצו בדרך על דבר מכירתו, להתוכח זה עם זה ולומר, על ידך נמכר, אחת ספרת לשון הרע עליו, וגרמת לנו לשנאתו:

(26) וכי הוא מושל. ואשר הוא מושל: ויפג לבו. נחלק לצו והלך מלהאמין, לא היה לבו פונה אל הדברים, לשון מפיגין טעמן בלשון משנה, וכמו מֵאִין הַפְּגוּת (איכה ג, מט), וְרִיחוֹ לֹא קָמַר (ירמיה מח, יא), מתרגמינן וריחיה לא פג:

(27) את כל דברי יוסף. סימן מסר להם, צמה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה, זהו שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף, ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחי רוח יעקב. שרחה עליו שכינה שפירשה ממנו:

(28) רב עוד. רצ לי עוד שמחה וחדוה, הואיל ועוד יוסף בני חי:

XLVI	And Israel took his journey with all that he had, and came to Beer-sheba, and offered sacrifices unto the God of his father Isaac.	וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל-אֲשֶׁר-לֹו וַיָּבֹא בְּאֶרֶץ שְׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק:	XLVI
2	And God spoke unto Israel in the visions of the night, and said: 'Jacob, Jacob.' And he said: 'Here am I.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲגַנִּי:	2
3	And He said: 'I am God, the God of thy father; fear not to go down into Egypt; for I will there make of thee a great nation.	וַיֹּאמֶר אֲנִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֶל-תִּירָא מִרְדָּה מִצְרַיִם כִּי-לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימֶךָ שָׁם:	3
4	I will go down with thee into Egypt; and I will also surely bring thee up again; and Joseph shall put his hand upon thine eyes.'	אֲנִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרַיִם וְאֲנִי אֶעֱלֶךָ גַּם-עִלָּה וַיֹּסֶף יִשִׁית יָדוֹ עַל-עֵינֶיךָ:	4
5	And Jacob rose up from Beer-sheba; and the sons of Israel carried Jacob their father, and their little ones, and their wives, in the wagons which Pharaoh had sent to carry him.	וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּעַר שְׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת-טַפָּם וְאֶת-נָשֵׁיהֶם בַּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ:	5
6	And they took their cattle, and their goods, which they had gotten in the land of Canaan, and came into Egypt, Jacob, and all his seed with him;	וַיִּקְחוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם וְאֶת-רֶכֶשׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל-זָרְעוֹ אִתּוֹ:	6
7	his sons, and his sons' sons with him, his daughters, and his sons' daughters, and all his seed brought he with him into Egypt.	בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בָּנָתָיו וּבָנוֹת בָּנָיו וְכָל-זָרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרַיִם: (ס)	7
8	And these are the names of the children of Israel, who came into Egypt, Jacob and his sons: Reuben, Jacob's first-born.	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:	8

- (1) בארה שבע. כמו לזכר שבע ה"א צדק חסד, במקום למ"ד נחלתה: לאלהי אביו יצחק. חייב אדם כבוד אביו יותר מנכדו וקנו לפיכך מלה ציחק ולא נאצרהם:
- (2) יעקב יעקב. לשון חסד:
- (3) אל תירא מרדה מצרימה. לפי שהיה מנר על שנוקק לנאת לחוזה לארץ:
- (4) ואנכי אעלה. הצטיחו להיות נקצר צורך:
- (6) אשר רכשו בארץ כנען. אזל מה שרכש צפדן ארס נתן הכל לעשו, נשזיל חלקו במערת המכפלה, אמר, נכסי חוזה לארץ חינו כדאי לי, וזה אשר פרימי לי, העמיד לו צדורין של זה ושל כסף כמין כרי, ואמר לו טול את אלו:
- (7) ובנות בניו. סרח נח אשר ויכד נח לוי:

9	And the sons of Reuben: Hanoch, and Pallu, and Hezron, and Carmi.	וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפְלוּא וְחֶזְרוֹן וְקַרְמִי:	9	וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפְלוּא וְחֶזְרוֹן וְקַרְמִי:
10	And the sons of Simeon: Jemuel, and Jamin, and Ohad, and Zohar, and Shaul the son of a Canaanitish woman.	וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְעֹל וְיָמִין וְאֶחָד וַיְכִין וְצֹחַר וְשָׂאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:	10	וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְעֹל וְיָמִין וְאֶחָד וַיְכִין וְצֹחַר וְשָׂאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:
11	And the sons of Levi: Gershon, Kohath, and Merari.	וּבְנֵי לֵוִי גֶרְשׁוֹן קָהָת וּמֶרָרִי:	11	וּבְנֵי לֵוִי גֶרְשׁוֹן קָהָת וּמֶרָרִי:
12	And the sons of Judah: Er, and Onan, and Shelah, and Perez, and Zerah; but Er and Onan died in the land of Canaan. And the sons of Perez were Hezron and Hamul.	וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וּפְרֶץ וְזֶרַח וְיָמֵת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּהִיו בְּנֵי פְרֶץ חֶזְרוֹן וְחָמוּל:	12	וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וּפְרֶץ וְזֶרַח וְיָמֵת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּהִיו בְּנֵי פְרֶץ חֶזְרוֹן וְחָמוּל:
13	And the sons of Issachar: Tola, and Puvah, and Iob, and Shimron.	וּבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר תּוֹלָע וּפּוּבָה וַיּוֹב וְשִׁמְרוֹן:	13	וּבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר תּוֹלָע וּפּוּבָה וַיּוֹב וְשִׁמְרוֹן:
14	And the sons of Zebulun: Sered, and Elon, and Jahleel.	וּבְנֵי זְבֻלּוֹן סֶרֶד וְאֵלֹן וַיַּחֲלָאֵל:	14	וּבְנֵי זְבֻלּוֹן סֶרֶד וְאֵלֹן וַיַּחֲלָאֵל:
15	These are the sons of Leah, whom she bore unto Jacob in Paddan-aram, with his daughter Dinah; all the souls of his sons and his daughters were thirty and three.	אֵלֶּה בְנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לַיַּעֲקֹב בְּפַדָּן אֲרָם וְיָת דִּינָה בְּרַתְיָה כָּל נַפְשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשׁ:	15	אֵלֶּה בְנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לַיַּעֲקֹב בְּפַדָּן אֲרָם וְיָת דִּינָה בְּרַתְיָה כָּל נַפְשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשׁ:
16	And the sons of Gad: Ziphion, and Haggi, Shuni, and Ezbon, Eri, and Arodi, and Areli.	וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחָגִי שׁוּנִי וְעִזְבוֹן עֲרִי וְאֶרֹדִי וְאַרְאֵלִי:	16	וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחָגִי שׁוּנִי וְעִזְבוֹן עֲרִי וְאֶרֹדִי וְאַרְאֵלִי:
17	And the sons of Asher: Imnah, and Ishvah, and Ishvi, and Beriah, and Serah their sister; and the sons of Beriah: Heber, and Malchiel.	וּבְנֵי אָשֶׁר יִמְנָה וְיִשְׁוּהָ וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׁרָח אֶחָתָהֶן וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל:	17	וּבְנֵי אָשֶׁר יִמְנָה וְיִשְׁוּהָ וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׁרָח אֶחָתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל:
18	These are the sons of Zilpah, whom Laban gave to Leah his daughter, and these she bore unto Jacob, even sixteen souls.	אֵלֶּה בְנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בְּתוּלָתָהּ וַיָּלֶדְ אֶת־אֵלֶּה לַיַּעֲקֹב שֵׁשׁ עָשָׂרָה נַפְשׁ:	18	אֵלֶּה בְנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בְּתוּלָתָהּ וַיָּלֶדְ אֶת־אֵלֶּה לַיַּעֲקֹב שֵׁשׁ עָשָׂרָה נַפְשׁ:

(8) הבאים מצרימה. על שם השעה קורא להם הכתוב צאים, ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר צאו:
 (10) בן הכנענית. צן דינה שנצלה לכנעני. כשהרגו את שכם, לא הייתה דינה רוצה לנצח עד שנצבע לה שמעון שישאנה (צ"פ, יא):
 (15) אלה בני לאה ואת דינה בתו. הזכרים תלה בלאה והנקבות תלה ביעקב, ללמדך, אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, איש מזרע תחלה יולדת נקבה: שלשים ושלש. וצפרטן אי אחת מוצא אלא ל"ז, אלא זו יוכבד שנולדה בין החמומות בכניסתן לעיר, שנאמר אשר ילדה אתה לגוי צמָרִים, לידתה בצמרים ואין הורחתה בצמרים:

19	The sons of Rachel Jacob's wife: Joseph and Benjamin.	בְּנֵי רַחֵל אִשְׁתּוֹ יוֹסֵף וְבִנְיָמִן: בְּנֵי רַחֵל אִתָּת יַעֲקֹב יוֹסֵף וְבִנְיָמִן:	19
20	And unto Joseph in the land of Egypt were born Manasseh and Ephraim, whom Asenath the daughter of Poti-phaera priest of On bore unto him.	וַיֵּלֶד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אִשָּׁר יָלְדָהּ לּוֹ אֲסֵנַת בַּת־ פּוֹטִי־פְרָעַ (בַּסְפְּרֵי תִימָן פּוֹטִי־פְרָעַ בְּתִיבָה אַחַת) כֶּתֶן אֵן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם:	20
21	And the sons of Benjamin: Bela, and Becher, and Ashbel, Gera, and Naaman, Ehi, and Rosh, Muppim, and Huppim, and Ard.	וּבְנֵי בְנִימִן בֶּלַע וְנָכֵר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֶחָי וְרָאשׁ מִפִּים וְחָפִים וְאַרְדִּי:	21
22	These are the sons of Rachel, who were born to Jacob; all the souls were fourteen.	אֵלֶּה בְּנֵי רַחֵל אִשָּׁר יָלְדָהּ לְיַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ אַרְבַּעַת עָשָׂר: אֵלֶּיךָ בְּנֵי רַחֵל דְּאֶתְיָלִידוֹ לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁתָא אַרְבַּע עָסְרִי:	22
23	And the sons of Dan: Hushim.	וּבְנֵי דָן חֻשִׁים:	23
24	And the sons of Naphtali: Jahzeel, and Guni, and Jezer, and Shillem.	וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצֵאל וְגֻנִי וְיֶזֶר וְשִׁלֵּם:	24
25	These are the sons of Bilhah, whom Laban gave unto Rachel his daughter, and these she bore unto Jacob; all the souls were seven.	אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אִשְׁרֵי־נָתַן לָבָן לְרַחֵל בְּתוּלָתָא אֶת־אֵלֶּה לְרַחֵל בְּתוּלָתָא אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ שִׁבְעָה: אֵלֶּיךָ בְּנֵי בִלְהָה דִּיתֵב לָבָן לְרַחֵל בְּרִיתָהּ וַיֵּלֶדְתָּ יֵת אֵלֶּיךָ בְּנֵי בִלְהָה כָּל נַפְשָׁתָא שִׁבְעָה:	25
26	All the souls belonging to Jacob that came into Egypt, that came out of his loins, besides Jacob's sons' wives, all the souls were threescore and six.	כָּל־הַנְּפֹשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִמִּצְרַיִם יֵצְאוּ יָרְכוּ מִלְּבָב נָשִׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ שְׁשִׁים וָשֵׁשׁ: כָּל נַפְשָׁתָא דְּעָאֵלָא עִם יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם נִפְקִי יָרְפִּיה בָּר מִנְשֵׁי בְנֵי יַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁתָא שְׁתִּין וְשִׁשִּׁי:	26

(19) בני רחל אשת יעקב. וזכולן לא נאמר בהן אשה, אלא שהיתה עיקרו של בית. (26) כל הנפש הבאה ליעקב. שיצאו מארץ כנען לצב למצרים, ואין הצאה זו לשון עבר, אלא לשון הווה, כמו צֶעֱרָב היא צָאָה (אסתר ז, יד), וכמו וְהָיָה רַחֵל צֶמָה עִם הָעֶלְאן, לפיכך טעמו למטה באל"ף, לפי שכשיצאו לצב למצרים, לא היו שם נשים ושם, והשני, כל הנפש לבית יעקב הצאה מצרימה שבעים, הוא לשון עבר, לפיכך טעמו למעלה בצ"ת, לפי שמשצאו שם היו שבעים, שמשצאו שם יוסף ושני בניו, ונתוספה להם יוכבד צין החומות. (ועיין צביאור לתרגום יונתן ומשם תמצא לרבות נמאונך צרש"י). ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים, צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, שהרי לא נמנו כאן. מלאכי צדיקרא רבה (ד, ו) עשו שש נפשות היו לו, והכחצו קורא אותן נפשות צימו לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה. יעקב שבעים היו לו, והכחצו קורא אותן נפש, לפי שהיו עובדים לאל אחד:

27	And the sons of Joseph, who were born to him in Egypt, were two souls; all the souls of the house of Jacob, that came into Egypt, were threescore and ten.	וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יָלְדוּ־לּוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנַיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַכָּהֵן מִצְרַיִמָּה שְׁבָעִים: (ס)	27
28	And he sent Judah before him unto Joseph, to show the way before him unto Goshen; and they came into the land of Goshen.	וְיִתְיָהוּדָה שָׁלַח לִפְנֵי יוֹסֵף לִפְנֵי הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַכָּהֵן מִצְרַיִמָּה שְׁבָעִים: (ס)	28
29	And Joseph made ready his chariot, and went up to meet Israel his father, to Goshen; and he presented himself unto him, and fell on his neck, and wept on his neck a good while.	וַיַּאֲסֵר יוֹסֵף מָרְכָבוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשֶׁן וַיִּרְא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוְאָתָיו וַיִּבֶךְ עַל־צַוְאָתָיו עוֹד:	29
30	And Israel said unto Joseph: 'Now let me die, since I have seen thy face, that thou art yet alive.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אֲמֹתָה הִפַּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פְּנֵיךָ כִּי עוֹדֶיךָ חַי:	30
31	And Joseph said unto his brethren, and unto his father's house: 'I will go up, and tell Pharaoh, and will say unto him: My brethren, and my father's house, who were in the land of Canaan, are come unto me;	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֶחָיו וּלְבֵית אָבִיו אֶסֶק וְאֶחָיו לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַחִי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן בָּאוּ אֵלָי:	31
32	and the men are shepherds, for they have been keepers of cattle; and they have brought their flocks, and their herds, and all that they have.	וְהָאֲנָשִׁים רְעִי צֹאן כִּי־אֲנָשִׁי מִקְנֵה הָיוּ וְצֹאנָם וּבָקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ:	32
33	And it shall come to pass, when Pharaoh shall call you, and shall say: What is your occupation?	וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם:	33

(28) להורות לפניו. כמרגומו, לפנות לו מקום ולהורות היאך ימשיך צד: לפניו. קודם שיגיע לשם. ומדרש אגדה להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תלם הוראה:

(29) ויאסר יוסף מרכבו. הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה, להודרו לכבוד אציו: וירא אליו. יוסף נראה אל אציו: ויבך על צוואריו עוד. לשון הרצות זכיה, וכן פי לא על איש נשים עוד (איוב לד, כג). לשון רצוי הוא, אינו שם עליו עילות נוספות על חטאיו, אף כאן הרצה והוסיף צדכי יותר על הרגיל, אבל יעקב לא נפל על צווארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו, שהיה קורא את שמע:

(30) אמותה הפעם. פשוטו כמרגומו. ומדרשו, סבור הייתי למות שתי מיתות. בעולם הזה ולעולם הבא, שנחלקה ממני שכינה, והייתי אומר שיתצוני הקד"ה מיתתך, עכשיו שעודך חי, לא אמרת אלא פעם אחת:

(31) ואמרה אליו אחי וגו'. ועוד אמר לו והאנשים רועי זאן וגו':

34	that ye shall say: Thy servants have been keepers of cattle from our youth even until now, both we, and our fathers; that ye may dwell in the land of Goshen; for every shepherd is an abomination unto the Egyptians.'	וְאָמַרְתֶּם אֲנָשִׁי מִקִּנְיָה הָיוּ עֲבָדַי מִנְעוּרֵינוּ וְעַד-עַתָּה גַם-אֲנַחְנוּ גַם-אֲבוֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בָאָרֶץ גִּשְׁן כִּי-תֹעֵבֶת מִצְרַיִם כָּל-רֹעֵה צֹאן:	34
XLVII	Then Joseph went in and told Pharaoh, and said: 'My father and my brethren, and their flocks, and their herds, and all that they have, are come out of the land of Canaan; and, behold, they are in the land of Goshen.'	וַיָּבֹא יוֹסֵף לִפְרֹעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאָחִי וְצֹאֲנָם וּבָקָרָם וְכָל-אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנָּה בָּאֶרֶץ גִּשְׁן:	XLVII
2	And from among his brethren he took five men, and presented them unto Pharaoh.	וּמִקְצֵה אָחִיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצְגֵם לִפְנֵי פֶרֶעַה:	2
3	And Pharaoh said unto his brethren: 'What is your occupation?' And they said unto Pharaoh: 'Thy servants are shepherds, both we, and our fathers.'	וַיֹּאמֶר פֶּרֶעַה אֶל-אָחִיו מַה מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל-פֶּרֶעַה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַם-אֲנַחְנוּ גַם-אֲבוֹתֵינוּ:	3
4	And they said unto Pharaoh: 'To sojourn in the land are we come; for there is no pasture for thy servants' flocks; for the famine is sore in the land of Canaan. Now therefore, we pray thee, let thy servants dwell in the land of Goshen.'	וַיֹּאמְרוּ אֶל-פֶּרֶעַה לְגֹדֶר בָּאֶרֶץ בָּאֵנוּ כִּי-אֵין מִרְעָה לַצֹּאן אֲשֶׁר לְעֲבָדֶיךָ כִּי-כָבֵד הָרָעָב בָּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ-נָא עֲבָדֶיךָ בָּאֶרֶץ גִּשְׁן:	4
5	And Pharaoh spoke unto Joseph, saying: 'Thy father and thy brethren are come unto thee;	וַיֹּאמֶר פֶּרֶעַה לְיוֹסֵף לְמִימַר אָבִיךָ וְאָחֶיךָ בָּאוּ אֵלַיךָ:	5

(34) בעבור תשבו בארץ גשן. והיא צריכה לכם, שהיא ארץ מרעה, וכשתאמרו לו שאין אתם צקיאין במלאכה אחרת, ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם: כי תועבת מצרים כל רעה צאן. לפי שהם להם אלהות: (2) ומקצה אחיו. מן הפחותים שזהם לגזורה, שאין נראים גזורים, שאם יראה אותם גזורים, יעשה אותם אנשי מלחמתו. ואלה הם, ראובן, שמעון, לוי, יששכר, וזנמין, אותן שלא כפל משה שמותם כשזכרן, אבל שמות הגזורים כפל. וזאת ליהודה שמע' קול יהודה, ולגד אמר צרוך מרחיב ג, ולגפסלי אמר גפסלי, ולדן אמר דן, וכן לזבולון, וכן לאשר. זהו לשון בראשית רבה (ה, ד) שהיא אגדת ארץ ישראל, אבל בגמרא צבליה שלנו מנינו, שאותן שכל משה שמותן הם החלשים, ואותן הציא לפני פרעה, ויהודה שהוכפל שמו, לא הוכפל משום חלשות, אלא טעם יש צדצר, כדאיתא צבא קמא (צ). וצבירייתא דספרי שנינו בזאת הדרכה כמו בגמרא שלנו:

6	the land of Egypt is before thee; in the best of the land make thy father and thy brethren to dwell; in the land of Goshen let them dwell. And if thou knowest any able men among them, then make them rulers over my cattle.'	אֶרֶץ מִצְרַיִם לִפְנֶיךָ הִוא בְּמִטֵּב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אֶחָיֶךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֹשְׁבֵי אֲנָשֵׁי־חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־ לִי:	6
7	And Joseph brought in Jacob his father, and set him before Pharaoh. And Jacob blessed Pharaoh.	וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעַמְדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה:	7
8	And Pharaoh said unto Jacob: 'How many are the days of the years of thy life?'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ:	8
9	And Jacob said unto Pharaoh: 'The days of the years of my sojournings are a hundred and thirty years; few and evil have been the days of the years of my life, and they have not attained unto the days of the years of the life of my fathers in the days of their sojournings.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יָמֵי שְׁנֵי מְגֻרֵי שְׁלָשִׁים וּמֵאת שָׁנָה מָעַט וְרָעִים הָיוּ יָמֵי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁגִּינוּ אֶת־יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אָבִיתִי בְּיָמֵי מְגֻרֵיהֶם:	9
10	And Jacob blessed Pharaoh, and went out from the presence of Pharaoh.	וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִן־לִפְנֵי פַרְעֹה:	10
11	And Joseph placed his father and his brethren, and gave them a possession in the land of Egypt, in the best of the land, in the land of Rameses, as Pharaoh had commanded.	וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֶחְזָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִטֵּב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעַמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַּרְעֹה:	שביעי
12	And Joseph sustained his father, and his brethren, and all his father's household, with bread, according to the want of their little ones.	וַיַּכְלִיל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־ אֶחָיו וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לִפִּי הַטֶּף:	12

(6) אנשי חיל. צקיאין באומנתן לרעות לאן: על אשר לי. על צאן שלי:

(7) ויברך יעקב. היא שאלת שלום, כדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים שלודי"ר בלע"ז:

(9) שני מגורי. ימי גרותי, כל ימי הייתי גר בארץ: ולא השיגו. צטובה:

(10) ויברך יעקב. כדרך כל הנפטרים מלפני שרים, מצרכים אותם ונוטלים רשות. ומה צרכה צרכו, שיעלה נילוס לרגליו, לפי שאין ארץ מצרים שותה מי גשמים, אלא נילוס עולה ומשקה, ומצרכתו של יעקב ואילך, היה פרעה צא אל נילוס, והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ (תנחומא ישן נשא כו):

(11) רעמסס. מארץ גושן היא:

(12) לפי הטף. לפי הצורך לכל בני ביתם:

13	<p>And there was no bread in all the land; for the famine was very sore, so that the land of Egypt and the land of Canaan languished by reason of the famine.</p>	<p>וְלֶחֶם אֵין בְּכָל-הָאָרֶץ כִּי-כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתָּלֶה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרָעָב:</p>	<p>וְלֶחֶם אֵין בְּכָל-הָאָרֶץ כִּי-כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתָּלֶה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרָעָב:</p>
14	<p>And Joseph gathered up all the money that was found in the land of Egypt, and in the land of Canaan, for the corn which they bought; and Joseph brought the money into Pharaoh's house.</p>	<p>וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בְּשֹׁכֵר אֲשֶׁר-הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֹא יוֹסֵף אֶת-הַכֶּסֶף בְּיֶתֶה פַרְעֹה:</p>	<p>וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בְּשֹׁכֵר אֲשֶׁר-הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֹא יוֹסֵף אֶת-הַכֶּסֶף בְּיֶתֶה פַרְעֹה:</p>
15	<p>And when the money was all spent in the land of Egypt, and in the land of Canaan, all the Egyptians came unto Joseph, and said: 'Give us bread; for why should we die in thy presence? for our money faileth.'</p>	<p>וְשָׁלִים כֶּסֶף מֵאֲרָעָא דְּמִצְרַיִם וּמֵאֲרָעָא דְּכְנַעַן וְאָתוּ כָּל מִצְרָאֵי לְנֹת יוֹסֵף לְמִימַר הֵב לָנָא לְחֵמָא וְלָמָּא נָמוּת לְקַבְלָךְ אֲרִי שָׁלִים כֶּסֶף:</p>	<p>וַיְהִי כִּשְׁפֹף מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֲרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָּל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר הִבֵּה-לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נִגְדָּךְ כִּי אָפֶס כֶּסֶף:</p>
16	<p>And Joseph said: 'Give your cattle, and I will give you [bread] for your cattle, if money fail.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבּוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם-אָפֶס כֶּסֶף:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבּוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם-אָפֶס כֶּסֶף:</p>
17	<p>And they brought their cattle unto Joseph. And Joseph gave them bread in exchange for the horses, and for the flocks, and for the herds, and for the asses; and he fed them with bread in exchange for all their cattle for that year.</p>	<p>וַיָּבִיאוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם אֶל-יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף וַיִּהְיֶה לַחֹן יוֹסֵף לְחֵמָא בְּסוּסֹתָא וּבְגִיטֵי עֵגָא וּבְגִיטֵי תוֹרֵי וּבְחֻמְרֵיָא וְזִנְנוֹן בְּלֵחֵמָא בְּכָל גִּיתִיהוֹן בְּשִׁתָּא הָהִיא:</p>	<p>וַיָּבִיאוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם אֶל-יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בְּסוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבְחֻמְרֵים וּבְנֶהֱלִם בְּלֶחֶם בְּכָל-מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא:</p>
18	<p>And when that year was ended, they came unto him the second year, and said unto him: 'We will not hide from my lord, how that our money is all spent; and the herds of cattle are my lord's; there is nought left in the sight of my lord, but our bodies, and our lands.'</p>	<p>וּשְׁלִימַת שְׁתָּא הָהִיא וְאָתוּ לְוִתִּיה בְּשִׁתָּא תְּנִייתָא וַאֲמָרוּ לֵיה לֹא נִכְסֵי מִן רַבּוֹנֵי אֱלֹהִין שְׁלִים כֶּסֶף וְגִיטֵי בְּעִירָא לְנֹת רַבּוֹנֵי לֹא אֲשָׁתָאֵר קֶדֶם רַבּוֹנֵי אֱלֹהִין גּוֹיְתָנָא וְאֲרַעָנָא:</p>	<p>וַתֵּתֶם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא-נִכְתֹּד מֵאֲדָנִי כִּי אִם-תָּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל-אֲדָנִי לֹא-נִשְׁאָר לִפְנֵי אֲדָנִי בְּלִתִּי אִם-גּוֹיְתָנּוּ וְאֲדָמָתָנּוּ:</p>

(13) ולחם אין בכל הארץ. חוזר לענין הראשון, למחלת שני הרעצ: ותלה. כמו ותללה, לשון עיפות כתרומו, ודומה

לו כמלהלפה היקרה זקנים (משלי כו, יח):

(14) בשבר אשר הם שוברים. נותנין לו את הכסף:

(15) אפס. כתרומו שלים:

(17) וינהלם. כמו וינהגם, ודומה לו אין מנהל לה (ישעיה נא, יח), על מי מנחות ינהלגי (תהלים כג, ג):

(18) בשנה השנית. שנית לשני הרעצ: כי אם תם הכסף וגו'. כי אשר תם הכסף והמקנה, וזא הכל אל יד אדוני:

בלתי אם גוינתו. כמו אם לא גוינתו (וה"ג רא"ס וכן צדפוס ישן ועיין צג"א מישצ גירסא שניה):

19	Wherefore should we die before thine eyes, both we and our land? buy us and our land for bread, and we and our land will be bondmen unto Pharaoh; and give us seed, that we may live, and not die, and that the land be not desolate.'	לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם אֲדָמָתֵנוּ קִנְיָה־אֲתָנוּ וְאֶת־ אֲדָמָתֵנוּ בִּלְחָם וְנִחְיָה אֲנַחְנוּ וְאֲדָמָתֵנוּ עֲבָדִים לַפַּרְעֹה וְתֵן־ זֶרַע וְנִחְיָה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תִשָּׁם:	19
20	So Joseph bought all the land of Egypt for Pharaoh; for the Egyptians sold every man his field, because the famine was sore upon them; and the land became Pharaoh's.	וַיָּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲדָמָה מִצְרַיִם לַפַּרְעֹה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵיהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לַפַּרְעֹה:	20
21	And as for the people, he removed them city by city, from one end of the border of Egypt even to the other end thereof.	וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לְעָרִים מִמִּקְצֵה גִבּוֹל־מִצְרַיִם וְעַד־ קִצְהוֹ:	21
22	Only the land of the priests bought he not, for the priests had a portion from Pharaoh, and did eat their portion which Pharaoh gave them; wherefore they sold not their land.	רַק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קִנְיָה כִּי חֶק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אֲדָמָתָם:	22
23	Then Joseph said unto the people: 'Behold, I have bought you this day and your land for Pharaoh. Lo, here is seed for you, and ye shall sow the land.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אֲדָמָתְכֶם לַפַּרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע וַיַּרְעֵתֶם אֶת־הָאֲדָמָה:	23

(19) ותן זרע. לזרוע האדמה, ואף על פי שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר, מכיון שזב יעקב למזרים, בזה זרעה לרגליו, והמחילו לזרוע וכלה הרעב, וכן שנינו בתוספתא דסוטה (י, ח): לא תשם. לא תהא שממה, לא תזכור, לשון שדה זור, שאינו חרוש:

(20) ותהי הארץ לפרעה. קנויה לו:

(21) ואת העם העביר. יוסף, מעיר לעיר, לזכרון שאין להם עוד חלק בצרך, והשיב של עיר זו בצרבתה. ולא הולך הכחוש לכחוש זאת, אלא להודיע שזכו של יוסף, שנמכרין להסיר חרפה מעל אחיו, שלא יהיו קורין אותם גולים (חולין ס:): מקצה גבול מצרים וגו'. כן עשה לכל הערים אשר צמלכות מזרים, מקצה גבולה ועד קצה גבולה:

(22) הכהנים. הכוהנים, כל לשון כהן, משרת לאלהות הוא, מן מאותן שהם לשון גדולה, כמו פֶּהַן מִדֵּן, פֶּהַן אֵין: חוק לכהנים. חק, כך וכך לחם ליום:

(23) הא. כמו הנה, כמו וְגַם אֲנִי הֵא דָרְכָךְ בְּרֹאשׁ נִסְתִּי (יחזקאל טו, מג):

24	And it shall come to pass at the ingatherings, that ye shall give a fifth unto Pharaoh, and four parts shall be your own, for seed of the field, and for your food, and for them of your households, and for food for your little ones.'	וַיְהִי בְּאֵעוּלֵי עַלְלָתָא וְתַתְּנוּן חַד מִן חֲמִשָּׁא לְפַרְעֹה וְאַרְבַּעָא חוֹלְקִין יְהִי לְכוֹן לְבַר זֶרַע חֲקֵלָא וּלְמִיכְלֹון וּלְאַנְשֵׁי בִתְיֹכוֹן וּלְמִיכֹל לְטַפְּכֹון: לְטַפְּלֹון:	וְהָיָה בִּתְבוּאוֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הִיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאֹכְלֵכֶם וּלְאִשְׁרֵי בִבְתֵיכֶם וּלְאֹכְלֵ לְטַפְּכֶם:
25	And they said: 'Thou hast saved our lives. Let us find favour in the sight of my lord, and we will be Pharaoh's bondmen.'	וַיֹּאמְרוּ קַיִמְתָּנָא נְשַׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רַבּוֹנֵי וְנַחֲנִי עַבְדֵּין לְפַרְעֹה:	וַיֹּאמְרוּ הַחַיִּיתָנוּ נִמְצָא-חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי וְהִיָּינוּ עַבְדִּים לְפַרְעֹה:
26	And Joseph made it a statute concerning the land of Egypt unto this day, that Pharaoh should have the fifth; only the land of the priests alone became not Pharaoh's.	וַיֵּשֶׁם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד- הַיּוֹם הַזֶּה עַל-אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לְחֹמֶשׁ רֶגֶק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לְבָדָם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה:	וַיֵּשֶׁם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד- הַיּוֹם הַזֶּה עַל-אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לְחֹמֶשׁ רֶגֶק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לְבָדָם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה:
27	And Israel dwelt in the land of Egypt, in the land of Goshen; and they got them possessions therein, and were fruitful, and multiplied exceedingly.	וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיַּחֲזֻזוּ בָּהּ וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד: וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיַּחֲזֻזוּ בָּהּ וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד: וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיַּחֲזֻזוּ בָּהּ וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:	וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיַּחֲזֻזוּ בָּהּ וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

The Haftarah is Ezekiel 37:15 - 37:28 on page 255.

28	And Jacob lived in the land of Egypt seventeen years; so the days of Jacob, the years of his life, were a hundred forty and seven years.	וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעֵי עָסְרִי שָׁנִין וַהֲוָה יְוָמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חִיּוֹתֵי מָאָה וְאַרְבָּעֵין וּשְׁבַע שָׁנִין:	וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעֵי עָסְרֵי שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חִיּוֹתֵי שִׁבְעֵי שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמָאתַיִם שָׁנָה:
29	And the time drew near that Israel must die; and he called his son Joseph, and said unto him: 'If now I have found favour in thy sight, put, I pray thee, thy hand under my thigh, and deal kindly and truly with me; bury me not, I pray thee, in Egypt.'	וַקָּרְבוּ יְוָמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַקָּרָא לְבָרְיָהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר לֵיה אִם כָּעַן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין בְּעֵינֶיךָ שׁוּ כָעַן יָדְךָ תַּחְתּוֹת יָרְכִי וְתַעֲבִיד עִמִּי טִיבוּ וְקָשׁוּט לֹא כָעַן תִּקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם:	וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא לְבָנּוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לּוֹ אִם-נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ שְׁיִם-נָא יָדְךָ תַּחְתּוֹת יָרְכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאֱמֶת אֶל-נָא תִּקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם:

(24) לזרע השדה. שכל שנה: ולאשר בבתיכם. ולאכול העזדים והשפחות אשר צנתיכם: טפכם. צנים קטנים:
(25) נמצא חן. לעשות לנו זאת כמו שאמר: והיינו עבדים לפרעה. להעלות לו המס הזה בכל שנה, לחק שלא יעזור:
(27) וישב ישראל בארץ מצרים. והיכן בארץ גשן, שהיא מארץ מצרים: ויאחזו בה. לשון אחוזה:
(28) ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אזינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מלגת השעבוד,
שהחילו לשעבדם. דבר אחר, שנקש לגלות את הקץ לצניו, ונסתם ממנו (צ"ר לו, א):

30	<p>But when I sleep with my fathers, thou shalt carry me out of Egypt, and bury me in their burying-place.' And he said: 'I will do as thou hast said.'</p>	<p>וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי וְנִשְׂאתָנִי מִמִּצְרַיִם וְקָבַרְתָּנִי בְּקִבְרֵתָם וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אַעֲשֶׂה כְּדִבְרְךָ: אֶעֱבִיד כְּפִתְנֶמְךָ: עִם אֲבֹתַי וְהִטַּלְנִי מִמִּצְרַיִם וְתִקְבְּרֵנִי בְּקִבְרֵתְהוֹן וַיֹּאמֶר אָנָּה אֶעֱבִיד כְּפִתְנֶמְךָ:</p>	30
31	<p>And he said: 'Swear unto me.' And he swore unto him. And Israel bowed down upon the bed's head.</p>	<p>וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה: (פ)</p>	31
XLVIII	<p>And it came to pass after these things, that one said to Joseph: 'Behold, thy father is sick.' And he took with him his two sons, Manasseh and Ephraim.</p>	<p>וַיְהִי אַחֲרַי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם: וְהָיָה בְּתֵר פִּתְנֵמַי הָאֵלֶּין וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הֲאֵ אָבוֹךָ מָרַע וְדָבַר יֵת תִּרְוֶן בְּנוֹהִי עִמִּיהָ יֵת מְנַשֶּׁה וְיֵת אֶפְרַיִם:</p>	לוי מב
2	<p>And one told Jacob, and said: 'Behold, thy son Joseph cometh unto thee.' And Israel strengthened himself, and sat upon the bed.</p>	<p>וַיַּגִּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל־הַמִּטָּה: וְחַוִּי לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲאֵ בִרְךָ יוֹסֵף אֲתִי לְוִיתְךָ וְאֶתְשַׁקָּה יִשְׂרָאֵל וַיָּתִיב עַל עֵרְסָא:</p>	2
3	<p>And Jacob said unto Joseph: 'God Almighty appeared unto me at Luz in the land of Canaan, and blessed me,</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שְׁדִי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוֹז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְיוֹסֵף אֵל שְׁדִי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוֹז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי:</p>	3
4	<p>and said unto me: Behold, I will make thee fruitful, and multiply thee, and I will make of thee a company of peoples; and will give this land to thy seed after thee for an everlasting possession.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלַי הַנְּנִי מִפְרֶךָ וְהִרְבִּיתֶךָ וְנִתְתִּיךָ לְקַתֵּל עַמִּים וְנִתְתִּי אֶת־הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְיִרְעָךָ אַחֲרֶיךָ אֶחָזֶת עוֹלָם: וַיֹּאמֶר לִי הֲאֵנָּה מִפִּישׁ לְךָ וּמִסְגִּי לְךָ וְאֶתְנַנֶּךָ לְכַנְשֵׁת שְׂבָטִין וְאֶתִּין יֵת אֶרְעָא הָרָא לְבָנְךָ בְּתִרְךָ אֶחָזֶת עוֹלָם:</p>	ישראל

(29) ויקרבו ימי ישראל למות. כל מי שנאמר צו קריצה למות, לא הגיע לימי אבותיו (צ"ר שס ג), (ינחק חי ק"פ ויעקב קמ"ו, דוד נאמר קריצה, אציו חי ת' שנים והוא חי ע'): ויקרא לבנו ליוסף. למי שהיה יכולת זידו לעשות (צ"ר שס ה): שים נא ידך. והשבע: חסד ואמת: חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה למשלוש גמול: אל נא תקברני במצרים. סופה להיות עפרה כנים (ומקטשין תחת גופי), ושאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות, ואלא יעשוני מנרים עבודת אלילים, צ"ר (שס):

(30) ושכבתי עם אבותי. וי"ו זו מחוצר למעלה לתחלת המקרא, שים נא ידך תחת ירכי והשבע לי, ואני סופי לשכב עם אבותי, ואתה תשאני ממנרים, ואין לומר ושכבתי עם אבותי השכיבני עם אבותי בצמעה, שהרי כתיב אחריו ונשאני ממנרים וקברתני בקבורתם, ועוד, מזניו בכל מקום לשון שכבה עם אבותיו היא הגויעה, ולא הקבורה, כמו וישפצ דוד עם חֲבֻזָיו, ואחר כך ויִקְבְּרָהוּ בְּעִיר דָּוִד (מלכים"א ז, י):

(31) וישתחו ישראֵל. שְׁעָלָא בְּעִידְגִיָּה סְגִיד לִיה: על ראש המטה. הפך עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו (שבת יב: נדרים מ.), שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה. דבר אחר על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלימה ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך היה, ועוד שנשבע לצין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו:

(1) ויאמר ליוסף. אחד מן המגידים, והרי זה מקרא קצר. ויש אומרים אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב בצלח גושן, הלך אפרים אל אציו למנרים להגיד לו: ויקח את שני בניו עמו. כדי שיצרכם יעקב לפני מותו:

(2) ויגד. המגיד ליעקב, ולא פירש מי, והרצה מקראות קצרי לשון: ויתחזק ישראל. אמר, אף על פי שהוא צני, מלך הוא, אחלק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות. וכן משה חלק כבוד למלכות, וְיִקְדּוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלַי (שמות יא, ח), וכן אליהו וַיִּשְׁמַע מִתְּנִיּוֹ וְגו' (מלכים"א יח, מ):

5	And now thy two sons, who were born unto thee in the land of Egypt before I came unto thee into Egypt, are mine; Ephraim and Manasseh, even as Reuben and Simeon, shall be mine.	וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנוֹלָדִים לָךְ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בָּאִי אֵלַיךְ מִצְרַיִמָּה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרָאוֹבָן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי: וְכֵן תִּרְוֶן בְּנֶךָ דָּאֲתִילִידוּ לָךְ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד מִיתָא לְוָתֶךָ לְמִצְרַיִם דִּילִי אֲנִין אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרָאוֹבָן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ קְדָמִי:	5
6	And thy issue, that thou begetteth after them, shall be thine; they shall be called after the name of their brethren in their inheritance.	וּמוֹלֶדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלִידְתָּ אַחֲרֵיהֶם לָךְ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקְרָאוּ בְּנַחֲלָתָם: וּבְנֵין דְּתוֹלִיד בְּתַרְיָהוֹן דִּילָךְ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִתְקַרוּן בְּאַחְסָנָהוֹן:	6
7	And as for me, when I came from Paddan, Rachel died unto me in the land of Canaan in the way, when there was still some way to come unto Ephrath; and I buried her there in the way to Ephrath—the same is Beth-lehem.	וְאֲנִי בְּבֹאִי מִפָּדָן מָתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבֶרֶת־אֶרֶץ לָבָא אֶפְרָתָה וְאֶקְבְּרָהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הוּא בֵּית לָחֶם: וְאֲנִי בְּבֹאִי מִפָּדָן מָתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבֶרֶת־אֶרֶץ לָבָא אֶפְרָתָה לְאֶפְרַת וּקְבֻרָתָהּ תִּמֶן בְּאוֹרַח אֶפְרַת הִיא בֵּית לָחֶם:	7
8	And Israel beheld Joseph's sons, and said: 'Who are these?'	וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה: וַיַּחַז יִשְׂרָאֵל יָת בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִן אֵלֶּיךָ:	8
9	And Joseph said unto his father: 'They are my sons, whom God hath given me here.' And he said: 'Bring them, I pray thee, unto me, and I will bless them.'	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בְּזֶה וַיֹּאמֶר קַח־מִנָּא אֵלַי וְאֶבְרַכֵּם: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאָבוֹהִי בְנֵי אֲנִין דִּיהִב לִי יְיָ הֶקְא וַיֹּאמֶר קְרִיבִינוּן כָּעַן לְוִתִּי וְאֶבְרִיכֵנוּן:	9

(4) ונתחיד לקהל עמים. צשרני שעתידיס ללאת ממני עוד קהל ועמים, ואף על פי שאמר לי גוי וקהל גוים, גוי אמר לי על בנימין, קהל גוים, הרי שנים לצד מבנימין, ושוב לא נולד לי בן, למדנו שעתידי אחד משבטי ליחלק, ועתה אחת מתנה אני נותן לך:

(5) הנוולדים לך וגו' עד בואי אליך. לפני בואי אליך, כלומר שנולדו משפּרשם ממני עד שבאתי אלךך: לי הם. צחשבון שאר בני הם, ליטול חלק צארך איש כנגדו:

(6) ומוולדתך וגו'. אם תוליד עוד, לא יהיו צמנין צני, אלא צחוך צבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים, ולא יהא להם שם צבצטים לענין הנחלה. ואף על פי שנחלקה הארץ למנין גלגלותם, כדכתיב לרצ שרצה נחלתו, וכל איש ואיש נטל צשוה חוץ מן הצבורים, מכל מקום לא נקראו צבצטים אלא אלו, (להטיל גורל הארץ, למנין שמות הצבצטים, ונשיא לכל צבט וצבט, ודגלים לזה ולזה):

(7) ואני בבואי מפדן וגו'. ואף על פי שאני מטריח עליך להוליכני להקצר צארך כנען, ולא כך עשיתי לאמך, שהרי מתה סמוך לבית לחם: כברת ארץ. מדת ארץ, והם אלפים אמה, כמדת תחום צבת, כדצרי ר' משה הדרשן, ולא תאמר שעבדו עלי גשמים מלהוליכה ולקצרה צחצרון, עת הגריד היה, שהארץ חלולה ומנוקצת ככצרה: ואקבדה שם. לא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש צלצך עלי, אצל דע לך שעל פי הדיצור קצרתיה שם, שתהא לעזרה לבניה, פשניגלה אותם צצורצאדן והיו עוצרים דרך שם, יצאת רחל על קצרה וצוכה ומצקשת עליהם רחמים, שנאמר קול צָרָמָה נִשְׁמָע וגו' (ירמיה לא, יד), והקצ"ה משיצה יש שקר לפשלתך נאם ה' וגו' ופשצו צגים לגבולם. ואונקלוס תרגם פרוצ ארץ, כדי שיעור חרישת יום (ס"א ארץ), ואומר אני שהיה להם קצב שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת, קוריאד"א צלע"ו, כדאמרין קרוצ וקני, קמה דמסיק פשלא מצי פקצא:

(8) וירא ישראל את בני יוסף. צקש לצרכם ונתחלקה שכינה ממנו, לפי שעתידי ירצעם ואחאצ ללאת מאפרים, ויהא וצניו ממנשה: ויאמר מי אלה. מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לצרכה:

10	Now the eyes of Israel were dim for age, so that he could not see. And he brought them near unto him; and he kissed them, and embraced them.	וַעֲיַי יִשְׂרָאֵל יִקְרָא מְסִיבֹו לֹא יָכִיל לְמַחְזֹו וְקָרִיב יְתָהוֹן לְנִתְיָה וְנָשִׁיק לָהוֹן וְגִפִּיר לָהוֹן:	וַעֲיַי יִשְׂרָאֵל כִּבְדּוֹ מִזְקֵן לֹא יֻכַּל לְרָאוֹת וַיִּגֶּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשָּׁק לָהֶם וַיַּחֱבֹק לָהֶם:	שני
11	And Israel said unto Joseph: 'I had not thought to see thy face; and, lo, God hath let me see thy seed also.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף רְאֵה פָּנֶיךָ לֹא פָלַלְתִּי וְהִנֵּה הִרְאָה אֵתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת-זַרְעֲךָ:	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף רְאֵה פָּנֶיךָ לֹא פָלַלְתִּי וְהִנֵּה הִרְאָה אֵתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת-זַרְעֲךָ:	11
12	And Joseph brought them out from between his knees; and he fell down on his face to the earth.	וַיֹּצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרַכְיֹו וַיִּשְׁתַּחוּ לְאִפְיֹו אֶרֶצָה:	וַיֹּצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרַכְיֹו וַיִּשְׁתַּחוּ לְאִפְיֹו אֶרֶצָה:	12
13	And Joseph took them both, Ephraim in his right hand toward Israel's left hand, and Manasseh in his left hand toward Israel's right hand, and brought them near unto him.	וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת-שְׁנֵיהֶם אֶת- אֶפְרַיִם בְּיַמִּינוֹ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת-מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֻלֹו מִיְּמִין יִשְׂרָאֵל וַיִּגֶּשׁ אֵלָיו:	וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת-שְׁנֵיהֶם אֶת- אֶפְרַיִם בְּיַמִּינוֹ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת-מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֻלֹו מִיְּמִין יִשְׂרָאֵל וַיִּגֶּשׁ אֵלָיו:	13
14	And Israel stretched out his right hand, and laid it upon Ephraim's head, who was the younger, and his left hand upon Manasseh's head, guiding his hands wittingly; for Manasseh was the first-born.	וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת-יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל-רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצֵּעִיר וְאֶת-שְׁמָאֻלֹו עַל-רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׂכֵל אֶת-יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר:	וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת-יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל-רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצֵּעִיר וְאֶת-שְׁמָאֻלֹו עַל-רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׂכֵל אֶת-יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר:	14
15	And he blessed Joseph, and said: 'The God before whom my fathers Abraham and Isaac did walk, the God who hath been my shepherd all my life long unto this day,	וַיְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל אֶת-יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְוּ אֲבוֹתַי לִפְנֵי אֲבֹתָהֶם וַיִּצְחָק הָאֱלֹהִים הַרְעָה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד-הַיּוֹם הַזֶּה:	וַיְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל אֶת-יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְוּ אֲבוֹתַי לִפְנֵי אֲבֹתָהֶם וַיִּצְחָק הָאֱלֹהִים הַרְעָה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד-הַיּוֹם הַזֶּה:	15

- (9) בזה. הראה לו שטר אירוסין ושטר כחוצה, וצקש יוסף רחמים על הדצר, ונחה עליו רוח הקודש: ויאמר קחם אלי ואברכם. זה שאמר הכתוב, וְאֶנְכִי תַקְנֵלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחֶם עַל זְרוּעֵתִי (הושע יא, ג), תרגלתי רוחי ציעק צשציל אפרים, עד שלקחן על זרועותיו:
- (11) לא פללתי. לא מלאני לצי לחשוב מחשבה שאראה פניך עוד. פללתי, לשון מחשבה, כמו דְּבִיאִי עָזָה עָשׂוּ פְלִילָה (ישעיה טז, ג):
- (12) ויוצא יוסף אתם. לאחר שנסקס, הוציאם יוסף מעם ברכיו, כדי לישבם זה לימין וזה לשמאל, לסמוך ידי עליהם ולזכרם: וישתחו לאפיו. כשחזר לאחוריו מלפני אביו:
- (13) את אפרים בימינו משמאל ישראל. הבא לקראת חצרו, ימינו כנגד שמאל חצרו, וכיון שהוא הזכור מְקִינָה לזכרה:
- (14) שכל את ידיו. כתרמומוֹאֶקְמִינוֹן, בהשכל וחכמה השכיל את ידיו לכך, ומדעת, כי יודע היה כי מנשה הזכור, ואף על פי כן לא שם ימינו עליו:

<p>16 the angel who hath redeemed me from all evil, bless the lads; and let my name be named in them, and the name of my fathers Abraham and Isaac; and let them grow into a multitude in the midst of the earth.'</p>	<p>מִלְאָךְ דְּפָרַק יְתִי מִכָּל בִּישָׁא וּבְרִיךְ יֵת עוֹלָמִי וְיִתְקַרֵּי בְּהוֹן שְׁמִי וְשׁוֹם אֲבֹהֵי אֲבֹרָהֶם וְיִצְחָק וּכְנוּנִי יִמָּא יִסְגוֹן בְּגוֹ בְּנֵי אֲנָשָׁא עַל אֲרֻעָא:</p>	<p>16 הַמְּלָאךְ הַגָּאֵל אֹתִי מִכָּל-רָע יְבָרֶךְ אֶת-הַנְּעָרִים וְיִקְרָא בָּהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתִי אֲבֹרָהֶם וְיִצְחָק וְיִדְּגוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:</p>
<p>17 And when Joseph saw that his father was laying his right hand upon the head of Ephraim, it displeased him, and he held up his father's hand, to remove it from Ephraim's head unto Manasseh's head.</p>	<p>וַחֲזָא יוֹסֵף אֲרִי שׁוֹי אֲבֹהֵי יָד וּמִינִיה עַל רִישָׁא דְאַפְרַיִם וּבְאִישׁ בְּעִינוּהִי וְסַעְדָּה לִידָא דְּאֲבֹהֵי לְאַעֲדָא יְתָה מַעַל רִישָׁא דְאַפְרַיִם לְאַנְחוּתָה עַל רִישָׁא דְמְנַשֶּׁה:</p>	<p>17 וַיֵּרָא יוֹסֵף כִּי-יָשִׁית אָבִיו יָד- יְמִינוֹ עַל-רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיִּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמַךְ יָד-אָבִיו לְהַסִּיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ-אֶפְרַיִם עַל- רֹאשׁ מְנַשֶּׁה:</p>
<p>18 And Joseph said unto his father: 'Not so, my father, for this is the first-born; put thy right hand upon his head.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאַבְרָהָם לֹא כֵן אֲבָא אֲרִי דִין בּוֹכְרָא שׁוֹ מִינִךְ עַל רִישִׁיה:</p>	<p>18 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָבִיו לֹא-כֵן אָבִי כִי-זֶה הַבְּכֹר שֵׁים יְמִינוֹךְ עַל-רֹאשׁוֹ:</p>
<p>19 And his father refused, and said: 'I know it, my son, I know it; he also shall become a people, and he also shall be great; howbeit his younger brother shall be greater than he, and his seed shall become a multitude of nations.'</p>	<p>וּסְרִיב אֲבֹהֵי וַיֹּאמֶר יִדְעָנָא בְּרִי יִדְעָנָא אִף הוּא יְהִי לְעַם וְאִף הוּא יִסְגִי וּבְרַם אֲחֹהֵי זַעֲיָרָא יִסְגִי מִנִּיה וּבְנוּהִי יִהְיוּ שְׁלֹטִין בְּעַמְמֵי:</p>	<p>19 וַיִּמָּאן אָבִיו וַיֹּאמֶר יִדְעָתִי בְנִי יִדְעָתִי גַם-הוּא יִהְיֶה-לְעַם וְגַם- הוּא יִגְדֹּל וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא- הַגּוֹיִם:</p>
<p>20 And he blessed them that day, saying: 'By thee shall Israel bless, saying: God make thee as Ephraim and as Manasseh.' And he set Ephraim before Manasseh.</p>	<p>וּבְרִיכּוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא לְמִימַר בְּךָ וּבְרִיךְ יִשְׂרָאֵל לְמִימַר יְשׁוּנִךְ יְיָ כְּאַפְרַיִם וּכְמְנַשֶּׁה וְשׁוֹי יֵת אֲפְרַיִם קֳדָם מְנַשֶּׁה:</p>	<p>20 וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לְאֹמֹר בְּךָ וּבְרִיךְ יִשְׂרָאֵל לְאֹמֹר יִשְׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאַפְרַיִם וּכְמְנַשֶּׁה וַיִּשֶׁם אֶת-אַפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה:</p>
<p>21 And Israel said unto Joseph: 'Behold, I die; but God will be with you, and bring you back unto the land of your fathers.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֵאֱנָא מָאִית וַיְהִי מִימְרָא דִין בְּסַעֲדָכוֹן וְיִתִּיב יְתָכוֹן לְאַרְעָ אֲבֹהֵיכֶם:</p>	<p>21 וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הִנֵּה אֲנִכִּי מֵת וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּכֶם וַיְהַשִּׁיב אֹתְכֶם אֶל-אֲרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:</p>

(16) המלאך הגואל אותי. מלאך הרגיל להשתלח אלי בצרתי, כענין שנאמר ויאמר אלי מלאך האלהים צללים יעקב וגו' אֲנִכִּי הֵאֱלָלָתִי אֵל: יברך את הנערים. מנשה ואפרים: וידגו. כדגים הללו שפָּרַס וְרָצִים ואין עין הרע שולטת בהם: (17) ויתמך יד אביו. הרימה מעל ראש בנו ותמכה בידו: (19) ידעתי בני ידעתי. שהוא הזכור: גם הוא יהיה לעם. ויגדל, שעמיד גדעון לזאת ממנו, שהקב"ה עושה נס על ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. שעמיד יהושע לזאת ממנו, שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל: וזרעו יהיה מלא הגוים. כל העולם יתמלא בנצח שמעו ושמו, כשיעמיד חמה בגזעו וְיָרֵם בְּעֵמֶק אֵלְלוֹן: (20) בך יברך ישראל. הצא לצרך את בניו, יצרכם בצרכתם, ויאמר איש לבנו ישמך אלהים כאפרים וכמנשה: וישם את אפרים. בצרכתו לפני מנשה, להקדימו בדגלים ובחנוכת הנשיאים:

22	Moreover I have given to thee one apportion above thy brethren, which I took out of the hand of the Amorite with my sword and with my bow.'	וְאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שָׁכֶם אֶחָד עַל־ אֲחִיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבִקְשָׁתִי: (פ)	22
XLIX	And Jacob called unto his sons, and said: 'Gather yourselves together, that I may tell you that which shall befall you in the end of days.	וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֶאֱסֹפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר־ יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים:	רביעי מג
2	Assemble yourselves, and hear, ye sons of Jacob; And hearken unto Israel your father.	אֲתַכְנִשׁוּ וּשְׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וְקַבְּלוּ אֶלְפָן מִן יִשְׂרָאֵל אֲבוֹכֹן:	2
3	Reuben, thou art my first-born, My might, and the first-fruits of my strength; The excellency of dignity, and the excellency of power.	רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֶת חִילִי וְרִישׁ תּוֹקֲפִי לְךָ הוּא חֲזִי לְמִסַּב תִּלְתָּא חוּלְקִין בְּכִירוּתָא בְּחַוְנָתָא וּמַלְכוּתָא:	3
4	Unstable as water, have not thou the excellency; Because thou wentest up to thy father's bed; Then defilest thou it—he went up to my couch.	עַל דְּאַזְלָתָ לְקַבֵּיל אַפְדָּ הָא כְּמִיָּא בְּרַם לֹא אֶהְיִיתָ חוּלְקַי יִתִּיר לֹא תִסַּב אָרִי סְלִיקָתָא בֵּית מִשְׁכְּבִי אֲבוּדָ בְּכִין אֲחִילָתָא לְשִׁינֵי בְּרִי סְלִיקָתָא:	4

(22) ואני נתתי לך. לפי שאתה טורח להתעסק בקצורתי, וגם אני נחתי לך נחלה שתקצר צה, ואיזו, זו שכם, שנאמר וְאֶת עַמּוּת יוֹסֵף אֲשֶׁר הָעֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָצְרוּ בְּשָׁכֶם: שכם אחד על אחיך. שכם ממש, היא שהיה לך חלק אחד יתירה על אחיך: בחרבי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם, נמכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם, וְקָצְרוּ יַעֲקֹב כְּלֵי מַלְחָמָה כְּנָגְדָן. דבר אחר שכם אחד, הוא הזכורה, שיעלו בניו שני חלקים, ושכם לשון חלק הוא, כתר גומו, והרצה יש לו דומים במקרא, פי ששיטתו שְׁכָם (תהלים כא, יג), תשית שונאי לפני לחלקים, וְשָׁכָם שְׁכָם (שם ס, ח), דָּךְךָ יִרְצָחוּ שְׁכָמָה (הושע ו, ט) איש חלקו, לְשָׁכָדוּ שְׁכָם שְׁכָד (נפיה ג, ט): אשר לקחתי מיד האמורי. מיד עשו, שעושה מעשה אמורי. דבר אחר, שהיה לו אזני צאמרי פיו: בחרבי ובקשתי. היא חכמתו ותפלתו. (ועיין צרא"ס שכתב דאי אפשר לפרש על חרצם של שמעון ולוי, דהא לא עשו מדעתו, שהרי כעס עליהם על זה. ולענד"נ צלאו הכי אי אפשר לפרש עליהם, דמה נתינת טעם יהיה על שנחנו ליוסף מפני שלקחוהו שמעון ולוי צחרצם וצקשם, והלא אדרצה מזה הטעם ראוי שינתן לשמעון ולוי ולא ליוסף ודו"ק):

- (1) ואגידה לכם. בקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכונה, והתחיל אומר דברים אחרים (צ"ר זח, 3):
- (3) וראשית אוני. היא טפה ראשונה שלו, שלא ראה קרי מימיו (צ"ר ס ד): אוני. כוחי, כמו מְנַאֲתִי אֲזִין לִי (הושע יב, ט), מְרַצ אוֹנִים (ישעיה מ, כו), וְלֹאֲזִין אוֹנִים (שם כט): יתר שאת. ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה, לשון נשיאות כפיש: ויתר עז. במלכות, כמו וַיִּשָּׂן עֹז לְמַלְכוֹ (שמואל א' ז, י), ומי גרס לך להפסיד כל אלה:
- (4) פחזו כמיים. הפחו והצהלה אשר מהרם להראות כעסך, כמים הללו הממהרים למרוצתם. לכך: אל תותר. אל תרצה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראיות לך, ומהו הפחו אשר פָּסַחְסָ: כי עליית משכבי אביך אז חללת. אותו שם שעלה על יצועי, והיא השכינה שהיה דרכה להיות עולה על יצועי: פחזו. שם דבר הוא, לפיכך טעמו למעלה, וכולו נקוד פת"ח, ואלו היה לשון עבר, היה נקוד חזיו קמ"ץ וחזיו פת"ח, וטעמו למטה: יצועי. לשון משכב, על שם שמציעים אותו על ידי לְצָדִין

5	Simeon and Levi are brethren; Weapons of violence their kinship.	שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶחָיו גִּבּוֹרִין גִּבּוֹרִין בָּאָרֶע תּוֹתְבוּתָהוֹן עֲבָדוּ גִבּוֹרָא:	5 שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶחָיו כָּלִי חַמָּס מִכְרֵיתֵיהֶם:
6	Let my soul not come into their council; Unto their assembly let my glory not be not united; For in their anger they slew men, And in their self-will they houghed oxen.	בְּרִזְהוֹן לֹא הָיָה נַפְשִׁי בְּאַתְכַּנּוּשֵׁיהוֹן לְמִהְדָּ לֹא נִחְתִּית מִן יָקָרִי אֲרִי בְּרוֹגְזָהוֹן קָטְלוּ קָטוֹל וּבְרַעוּתָהוֹן תִּרְעוּ שׁוֹר סָנְאָה:	6 בְּסֹדֶם אֶל-תִּבָּא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אֶל-תִּתְּחַד כְּבֹדִי כִּי בְּאַפָּם תִּרְגְּמוּ אִישׁ וּבְרִצְנָם עָקְרוּ-שׁוֹר:
7	Cursed be their anger, for it was fierce, And their wrath, for it was cruel; I will divide them in Jacob, And scatter them in Israel	לֵיט רּוֹגְזָהוֹן אֲרִי תִקְרִי וְחִימָתָהוֹן אֲרִי קִשְׂיָא אִפְלִגְנוֹן בִּיעָקֵב וּבְיִשְׂרָאֵל:	7 אָרוּר אַפָּם כִּי עָז וְעִבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אֲחֻלָּקֵם בִּיעָקֵב וּבְיִשְׂרָאֵל (פ)
8	Judah, thee shall thy brethren praise; Thy hand shall be on the neck of thine enemies; Thy father's sons shall bow down before thee.	יְהוּדָה אַתָּה אוֹדִיתָא וְלֹא בְּחִיתָתָא בְּךָ יוֹדוּן אֲחֵיךָ יָדְךָ תִּתְּקַף עַל בְּעָלֵי דְבִקְךָ יִתְבָּרוּן סָנְאָד יְהוֹן מַחְזִירֵי קָדָל קְדָמָךְ יְהוֹן מִקְדָּמִין לְמִשְׁאֵל בְּשִׁלְמָךְ בְּנֵי אָבוֹךָ:	8 יְהוּדָה אַתָּה יוֹדִיךָ אֲחִיךָ יִדְךָ בְּעִרְךָ אִיבִיךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אָבִיךָ:

וּמִדִּקְדִּין, וְהִרְצָה דּוּמִים לוֹ, אִם זְכָרְתִּיךָ עַל יְצוּעֵי (תהלים סג, ו), אִם תִּפְעֹלָה עַל עֶרֶשׁ יְצוּעֵי (שם קלז, ג):

(5) שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶחָיו. צַעֲזָה אַחַת, עַל שֶׁכֵּס וְעַל יוֹסֵף, וַיֹּאמְרוּ אֵיךְ לֹא אֶחָיו וְגו' וְעַתָּה לְכוּ וְנִהְיֶה, מִי הֵם, אִם תֹּאמַר רְאוּנוֹן אִם יְהוּדָה, הֲרִי לֹא הֵסְכִימוּ בְּהִירְגָתוֹ, אִם תֹּאמַר בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, הֲרִי לֹא הִיטָה שְׂנֵאתָן שְׁלֵמָה, שְׂנֵאתָן וְהוּא נֶעַר לָת בְּנֵי בְּלָקָה וְלָת בְּנֵי יִלְפָה וְגו', יִשְׁכַּח וְזָכוֹן לֹא הָיוּ מַדְבָּרִים בְּפָנֵי אַחֵיהֶם הַגְּדוֹלִים מֵהֶם, עַל כִּרְחֹךְ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי הֵם שִׁקְרָאס אֲבִיהֶם אֲחִים: כָּלִי חַמָּס. אֲדֹמָנוּ וְזוֹ שֶׁל רִצְיָה חַמָּס הוּא בִּידְכֶם, מִזְכֵּרָת עֲשׂוּ הִיא, וְזוֹ אֲדֹמָנוּ שֶׁל הִיא, וְאַתָּה חַמָּסָתָא אֲדֹמָה הֵימָנוּ: מִכְרֵיתֵיהֶם. לְשׁוֹן כָּלִי זֵינן, הִסִּיף בִּלְשׁוֹן יוֹנִי מִכִּי"ר (תנחומא ויחי ט). דְּבַר אַחֵר מִכְרֵיתֵיהֶם, בְּאֶרֶץ מִגּוֹרָתָם נִהְגוּ עֲמָנוּ בְּכָלִי חַמָּס, כְּמוֹ מְכֻרְסֵיךָ וּמִזְלֹדֵסֵיךָ (יחזקאל טז, ג), וְזֶה תִּרְגָּמוֹ שֶׁל אֲוִנְקִלוֹס:

(6) בְּסֹדֶם אֶל תִּבָּא נַפְשִׁי. זֶה מַעֲשֵׂה זְמָרִי, כְּשֶׁנִּתְקַצְוָה שְׂבָטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן לְהַצִּיא אֶת הַמְּדִינָה לְפָנֵי מֶשֶׁה, וַאֲמָרוּ לוֹ וְזוֹ אֲסוּרָה אִם מוֹתֵרָתָ, אִם תֹּאמַר אֲסוּרָה, בֵּית יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לָךְ, אִלּוּ יִזְכֵּר שְׁמִי בְּדִבְרֵיךָ, שְׂנֵאתָן זְמָרִי בֶּן לֵוִי אֶלָּא נֶאֱמַר בְּנֵי לֵוִי אֶלָּא נֶאֱמַר בְּנֵי לֵוִי, וְלֹא כִתְּבָהּ בְּנֵי יַעֲקֹב (ב"ר נט, ו): בִּקְהָלָם. כְּשִׁיקָהִיל קָרַח שֶׁהוּא מִשְׁבָּטוֹ שֶׁל לֵוִי, אֶת כָּל הָעֵדָה עַל מִשְׁהָ וְעַל אֲהָרֹן: אֶל תִּחַד כְּבוֹדִי. שֶׁסֵּם אֶל יִתְחַד עֲמָהֶם שְׁמִי, שְׂנֵאתָן קָרַח בֶּן יִזְהָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי, וְלֹא נֹאמַר בֶּן יַעֲקֹב, אֲזַל בְּדַבְּרֵי הַיָּמִים (א ו, כב), כְּשֶׁנִּתְחַסְּמוּ בְּנֵי קָרַח עַל הַדּוֹכָן, נֹאמַר בֶּן קָרַח בֶּן יִזְהָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי בֶּן יִשְׂרָאֵל: אֶל תִּחַד כְּבוֹדִי. כְּבוֹד לְשׁוֹן זִכְרָה הוּא, וְעַל כִּרְחֹךְ אֲתָה נִרְיָךְ לְפָרֶשׁ קְמָדָךְ אִלּוּ הַכְּבוֹד, וַאֲמָר אֲתָה כְּבוֹדִי אִלּוּ תִּתְחַד עֲמָהֶם, כְּמוֹ לֹא תִּתְחַד אֶתְּךָ בְּקִצְבוֹרָה (ישעיה יד, כ): כִּי בְּאַפָּם הִרְגוּ אִישׁ. אִלּוּ חֲמוּר וְאִנְשֵׁי שֶׁכֵּס, וְאִינֵן חֲשׁוֹבִין כּוֹלֵם אֲלֵא כְּאִישׁ אֶחָד (שופטים ו, טז), וְכֵן הוּא אֲדֹמָר בְּגִדְעוֹן, וְהִפְיָתָה לָת מִדְּבָרִי קָהָת וְכֵן בְּמִצְרַיִם סוּם וְרוֹקְצוֹ קָהָת בְּנֵי, זֶה מִדְּרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ, אֲנָשִׁים הִרְצָה קוֹרָא אִישׁ, כָּל אֶחָד לְעַמּוֹ, בְּאַפָּם הִרְגוּ כָּל אִישׁ שְׂכֵעֵסוֹ עֲלֵיו, וְכֵן וַיִּלְמַד לְטָרֵף טָרֵף אֶתְּךָ אֶתְּךָ אֶתְּךָ (יחזקאל יט, ג): וּבְרִצְנָם עָקְרוּ שׁוֹר. רָצוּ לְעַקֹּר אֶת יוֹסֵף שְׂנֵאתָן שׁוֹר, שְׂנֵאתָן בְּכּוֹר שׁוֹרָה דְּכָדָר לוֹ. עָקְרוּ אֲשֵׁרִישׁ"ר בְּלַע"ז, לְשׁוֹן לָת סוּסֵיךָ תִּפְעֹרָה (יהושע יא, י):

(7) אֲרוּר אַפָּם כִּי עָז. אֲפִילוֹ בְּשַׁעַת תּוֹכַחָה לֹא קָלָל אֲלֵא אֶת אַפָּס, וְזֶהוּ שְׂנֵאתָן בְּלַעַם מֶה אֶתְּךָ לֹא קָצָה אֵל: אֲחֻלָּקֵם בִּיעָקֵב. אֲפִרִּידֵם זֶה מִזֶּה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לֵוִי בְּמִנִּין הַשְּׂבָטִים, וְהִרִי הֵם חֲלוּקִים. דְּבַר אַחֵר, אִינֵן לָךְ עֵינִים וְסוּפְרִים וּמִלְמַדֵּי תִינוּקוֹת אֲלֵא מִשְׁמַעוֹן, כְּדִי שִׁהְיוּ נְפֻזִים, וּשְׂבָטוֹ שֶׁל לֵוִי עָשָׂא מְסָרָה עַל הַגְּרִנוֹת לְתַרְמוּמוֹת וּלְמַעֲשֵׂרוֹת, נָתַן לוֹ תְּפִלָּה דְּכָדָר:

(8) יְהוּדָה אַתָּה יוֹדִיךָ אֲחִיךָ. לְפִי שֶׁהוֹכִיחַ אֶת הַרְאִשׁוֹנִים בְּקִנְיָנוֹתֵיהֶם, הַתְּחִיל יְהוּדָה לְסוּג לְאַחֲרוֹ (ב"ר נח, ה) (שֶׁלֹּא יוֹכִיחוּ עַל מַעֲשֵׂה חַמָּס), וְקִרְאוּ יַעֲקֹב בְּדַבְּרֵי רִצְוִי, יְהוּדָה לֹא אֲתָה כְּמוֹתָ: יִדְךָ בְּעִרְךָ אִיבִיךָ. בִּימֵי דוֹד, וְאִצְיָה תִּפְעֹלָה לִי עָרְךָ (שְׁמוּאֵל-ב כב, מא): בְּנֵי אָבִיךָ. עַל שֶׁסֵּם שֶׁהָיוּ מִנְּשֵׁי הִרְצָה, לֹא אָמַר בְּנֵי אָמִךְ, כְּדִרְךָ שְׂנֵאתָן יִתְחַד:

9	Judah is a lion's whelp; From the prey, my son, thou art gone up. He stooped down, he couched as a lion, And as a lioness; who shall rouse him up?	שִׁלְטוֹן יְהִי בִשְׁרִוּיָא וּבִסּוּפָא יִתְרַבָּא מִלְפָּא מִדְּבֵית יְהוּדָה אַרְי מִדִּין קִטְלָא בְּרִי נַפְשָׁךְ סְלִיקְתָּא וְנוּחַ יִשְׂרֵי בְּתִקּוּף כְּאַרְיָא וּכְלִיתָא וְלִית מִלְכוּ דִּתְזַעְזַעִיָּה:	גִּוֵּר אַרְיָהּ יְהוּדָה מִטְרַף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רִבֵּץ כְּאַרְיָה וּכְלָבִיא מִי יִקְיָמֵנִי:	9
10	The sceptre shall not depart from Judah, Nor the ruler's staff from between his feet, As long as men come to Shiloh; And unto him shall the obedience of the peoples be.	לֹא יֵעָדִי עֲבִיד שִׁילְטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה וְסִפְרָא מִבְּנֵי בְּנוֹהֵי עַד עָלְמָא עַד דְּיִיתִי מִשִּׁיחָא דְּדִילִיָּה הִיא מְלָכוּתָא וְלִיָּה יִשְׁתַּמְעוּן עִמָּמָא:	לֹא יִסּוּר שִׁבְט מִיְהוּדָה וּמִחֻקָּה מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי־יָבֹא שִׁילָה וְלֹו יִקְהָת עַמִּים:	10
11	Binding his foal unto the vine, And his ass's colt unto the choice vine; He washeth his garments in wine, And his vesture in the blood of grapes;	יִסְחֹר יִשְׂרָאֵל לְקֶרְתִּיהָ עֵמָּא יִבְנוּן הִיכְלִיהָ יְהוֹן צְדִיקָא סְחֹר סְחֹר לִיָּה וְעִבְדֵי אוֹרִיתָא בְּאוֹלֶפֶן עֵמִיָּה יְהִי אַרְגָּוִן טָב לְבוּשִׁיהָ וּכְסוּתִיהָ מִלָּא מִלָּא צָבַע זְהוּרִי וּצְבֻעִין:	אַסְרֵי לֶגְפֵן עֵירָהּ וּלְשֻׁרְקָה בְּנִי אַתְּנוּ כַּבֵּס בִּילִין לְבָשׁוּ וּבָדַם־ עֲנָבִים סוּתָהּ:	11

(9) גור אריה. על דוד נתנבא בתחלה, גור, בהיות שאלו מלך עלינו אתה היית המוציא והמביא את ישראל (שם ה, ז), ולבסוף אריה, כשהמליכוהו עליהם. וזהו שתרגסם שִׁלְטוֹן יְהִי בִשְׁרִוּיָא, בתחלתו: מטרף. ממה שחשדתיך צטרף טרף יוסף סָיָה קָעָה חֶלְקָתָהּ, וזהו יהודה שנמשל לאריה: בני עליה. סלקת את עצמך ואמרת מה צָנַע וגו', וכן בהריגת תמר שהודה צָדָקָה ממני, לפיכך כרע רבץ וגו', בימי שלמה איש שפת גפנו וגו' (מלכים א ה, ה);

(10) לא יסור שבט מיהודה. מדוד ואילך אלו ראשי גלויות שצבצלו (סנהדרין ה.), שרודים את העם בשבט, הממונים על פי המלכות: ומחקה מבין רגליו. תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל: עד כי יבא שילה. מלך המשיח שהמלוכה שלו, וכן תרגמו אונקלוס. ומדרש אגדה, שילו, שילו שנאמר יוצילו שִׁי לְמוֹרָא (תהלים עו, יז): ולו יקחת עמים. אסיפת העמים, שהיו"ד עיקר היא ביסוד, כמו יפֶּעֱקֶךָ, ופעמים שנופלת ממנו, וכמה אותיות משמשות בלשון זה, והם נקראים עיקר נופל, כגון נו"ן של נוגף, ושל נושך, ואל"ף שבאֲחֻזִּי צִאֲוִיָּכָם (איוב יג, ז), ושבאֲבָחַת קָרָב (יחזקאל כא, כ), (והוא לשון חרב ופירוש אימת חרב והוא לשון זיין) ואֲסוּךְ שָׁמֶן (מלכים ב ד, ז), אף זה יקחת עמים, אסיפת עמים, שנאמר אֶלְיוֹ גוֹיִם יִדְרָשׁוּ (ישעיה יא, י), ודומה לו עֵין תִּלְעַג לֶאֱזָב וְסָבַד לִיקָחַת אִם (משלי ל, יו), לקבוצ קמטים שבפניה מפני זקנתה, ובגמרא דיתבי ומקוהו אֶקְרָאָהּ צְשׁוּקִי דְקֶהֱדָעָא [דפומצדיחא] במסכת יבמות (ק): ויכול היה לומר קהיית עמים:

(11) אסרי לגפן עירה. נתנבא על ארץ יהודה שהיא מושבת יין כמעין, איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד, ויטענו מגפן אחת, ומשורק אחד בן אתון אחד: שרקה. זמורה ארוכה, קוריי"רא בלע"ז: כבס ביין. כל זה לשון רבוי יין: סותה. לשון מין בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא: אסרי. כמו אסר, דוגמתו מקימי מעֶפֶר דָּל (תהלים קיג, ז), הַיֶּשְׁעִי בִשְׁמֵי־שָׁמַיִם (שם קכג, א), וכן בני אחונו כענין זה. ואונקלוס תרגס במלך המשיח. גפן הם ישראל, עירה זו ירושלים, שורקה אלו ישראל, ואֶנְכִי נִטְעַמְתִּיךָ שָׂרָק (ירמיה ז, כא): בני אחנו. יִבְנוּן הִיכְלִיהָ, לשון שֶׁעַר הָאֵיתָן בִּסְפֵר יחזקאל (מ, טו), ועוד תרגמו בפנים אחרים. גפן אלו נדיקים, בני אחונו עֲבָדִי אוֹרִיתָא בְּאוֹלֶפֶן, על שם רִבְצֵי שְׁתִּנּוֹת לְחֹרוֹת: כבס ביין. יְהִי אֶרְגָּוִן טָב לְבוּשִׁיהִי, שציבוע דומה ליין, וציבועין הוא לשון סותה, שהאשה לובשתה, ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פירשו בגמרא, לשון הסתת שכרות, במסכת כתובות (קיא:), ועל היין, שמא תאמר אינו מקוה, תלמוד לומר סותה:

12	His eyes shall be red with wine, And his teeth white with milk.	יִסְמְקוּן עֵינָיו וְלֶבָן-שָׁנִים יְטַפּוּן נַעְוֹהֵי בְּחֶמֶר יַחֲוֹרָן בְּקַעְתִּיהָ בַּעֲבוּר וּבַעֲדָרֵי עֲנִיָּה:	חֲכַלִּילִי עֵינַיִם מִיָּין וְלֶבָן-שָׁנִים מִחֶלֶב: (פ)	12
13	Zebulun shall dwell at the shore of the sea, And he shall be a shore for ships, And his flank shall be upon Zidon.	זְבוּלוֹן עַל סֶפֶר יִמְמִיא יִשְׂרָאֵל וְהוּא יִכְבִּישׁ מַחֲזִיזִין בְּסַפִּינָן וְטוֹב יָמָא יִכּוֹל וּתְחוּמִיהָ יְהִי מְטִי עַד צִידוֹן:	זְבוּלוֹן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחוּף אֲנִיָּת וִירְכָתוֹ עַל- צִידוֹן: (פ)	13
14	Issachar is a large-boned ass, Couching down between the sheep-folds.	יִשְׁשַׁכֵּר עֲתוּר בְּנִכְסִין אֲחֻסְנָתִיהָ בֵּין תְּחוּמֵי־אֵא:	יִשְׁשַׁכֵּר חֲמֹר גָּרָם רַבִּץ בֵּין הַמְשָׁפְתִים:	14
15	For he saw a resting-place that it was good, And the land that it was pleasant; And he bowed his shoulder to bear, And became a servant under task-work	וַיֵּרָא מְנַחֵה כִּי טוֹב וְאֶת-הָאָרֶץ אֲרַעָא אֲרִי מַעֲבָדָא פִּירִין וּכְבִּישׁ מַחֲזִיזִין עֲמֻמִּיא וְיִשְׁעִי יֵת דִּירִיהוֹן וְדִישְׁתָּארוֹן בְּהוֹן יְהוֹן לִיה פִּלְחִין וּמִסְקִי מִסִּין:	וַיֵּרָא מְנַחֵה כִּי טוֹב וְאֶת-הָאָרֶץ כִּי נַעֲמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לְסֶבֶל וַיְהִי לְמַסְ-עֶבֶד: (ס)	15
16	Dan shall judge his people, As one of the tribes of Israel.	מִדְּבִית דָּן יִתְבַּחַר וַיִּקּוּם גּוֹבְרָא בְּיוֹמוֹהִי יִתְפָּרֵק עֲמִיהָ וּבְשָׁנוֹהִי יִנְחוּן כְּחֶדָא שְׁבֻטֵּיא דִּישְׂרָאֵל:	דָּן יִדִּין עַמּוֹ כְּאַחַד שְׁבֻטֵּי יִשְׂרָאֵל:	16

(12) חכלילי. לשון אודם, כתרומו, וכן למיסקללות עינים (משלי כג, כט), שכן דרך שותיין עיניהם מאדימין: מחלב. מרוב חלב, שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן, וכן פירוש המקרא, אדם עינים יהא מרוב יין, ולצן שנים יהא מרוב חלב. ולפי תרגומו עינים לי' הרים שמשם צופים למרחוק. ועוד תרגמו צפנים אחרים, לשון מעינות וקילוח היקצים, נעוהי, יקצים שלו, ולשון ארמי הוא במסכת עבודה זרה (עד:), נעוה ארתחו, וסורון בקעתיה תרגם שנים, לשון שני הסלעים: (13) זבולון לחוף ימים. על חוף ימים תהיה ארצו, חוף, כתרומו ספר, מרק"א בלע"ז, והוא יהיה מאוי תדיר אל חוף אניות, במקום הנמל, שאניות מציאות שם פרקמטיא, שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא, וממציא מזון לשבט יששכר, והם עוסקים בחורה, הוא שאמר משה שם זבולון וצאלן וצאלן וצאלן וצאלן (דברים לג, יח), זבולון יוצא בפרקמטיא, ויששכר עוסק בחורה באהלים (תנחומא ויחי יא): וירכתו על צידן. סוף גבולו יהיה סמוך לצידון, וירכתו, סופו, כמו וליצקתי המעקן: (14) יששכר חמור גרם. חמור בעל עצמות, סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד: רבץ בין המשפטים. כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית, וכשהוא רוצה לנוח, רוצץ בין התחומין בתחומי העיירות שהולך שם פרקמטיא: (15) וירא מנוחה כי טוב. ראה לחלקו ארץ מצורכת וטובה להוציא פירות: ויט שכמו לסבל. עול תורה: ויהי. לכל אחיו ישראל: למס עבד. לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבדן, שנאמר ומצגתי יששכר יודעי צינה לעמים לדעת מה יעשה יצחקל ראשיתם מאתים (דברי הימים-א יב, לג), מאתים ראשי סנהדראות העמיד, וכל אחיהם על פיהם: ויט שכמו. השפיל שכמו, כמו ויט שמים הטואן וצקס. ואונקלוס תרגם צפנים אחרים, ויט שכמו לסבול מלחמות, ולכבוש מחוזות, שהם יושבים על הספר, ויהיה האויב כבוש תחתיו למס עובד: (16) דן ידן עמו. ינקום נקמת עמו מפלשתים, כמו פי' דין עמו: באחד שבטי ישראל. כל ישראל יהיו כאחד עמו, ואח כלם ידן, ועל שמשון נצא נצואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל, כמו אחד שבטנים, הוא דוד שצא מיהודה:

17	Dan shall be a serpent in the way, A horned snake in the path, That biteth the horse's heels, So that his rider falleth backward.	יְהִי דָן אֶרֶץ נָחֵשׁ עַל־דֶּרֶךְ שְׁפִיפֹן מִדְּבִית דָּן אִמְתִּיהָ תִתְרַמֵּי עַל עַמּוּמָא וּמַחְתִּיהָ תִתְקַרֵּב בְּפִלְשֶׁתָאִי כַחַי חוֹרֶמֶן יִשְׂרָאֵל עַל אוֹרְחָא וּכְפִתְנָא יִכְמוֹן עַל שְׁבִילָא יִשְׁטִיל גְּבִרֵי מִשְׁרֵית פִּלְשֶׁתָאִי פֶרֶשִׁין עִם רִגְלָאִין יַעֲקֹב סוֹסָן וְרִתְכִין וַיִּמָּגֵר רִכְבֵּיהוֹן לְאַחֲרָא:	יְהִי־דָן נָחֵשׁ עַל־דֶּרֶךְ שְׁפִיפֹן עַל־אֶרֶץ הַנָּשִׁף עֶקְבֵי־סוֹס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחֹר:	17
18	I wait for Thy salvation, O Lord.	לְפִוְרָקְנָךְ סִבְרִית יְיָ:	לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְהוָה: (ס)	18
19	Gad, a troop shall troop upon him; But he shall troop upon their heel.	דְּבִית גָּד מִשְׁרֵית מְזוּנִין יַעֲבִרוּן יָת יִרְדְּנָא קֳדָם אַחֵיהוֹן לְקִרְבָּא וּבִנְכְסִין סְגִיאִין יְתוּבִין לְאַרְעָהוֹן:	גָּד גְּדוּד יְגוּדָנִי וְהוּא יִגָּד עֶקֶב: (ס)	חמישי
20	As for Asher, his bread shall be fat, And he shall yield royal dainties.	דָּאשֶׁר טָבָא אֲרַעִיהָ וְהִיא מִרְבִּיא תַפְנוּקֵי מַלְכִין:	מֵאֲשֶׁר שְׂמִנָּה לַחֲמוֹ וְהוּא יִתֵּן מִעֲדֵנֵי־מֶלֶךְ: (ס)	20
21	Naphtali is a hind let loose: He giveth goodly words.	נַפְתָּלִי בֶּאֱרַע טָבָא יִתְרַמֵּי עַדְבִּיהָ וְאַחֲסִנְתִּיהָ תַחֲי מִעֲבָדָא פִּירִין יְהוֹן מוֹדִין וּמִבְּרִין עֲלִיהוֹן:	נַפְתָּלִי אֵילָה שְׁלָחָה הַנָּתַן אִמְרֵי־שֹׁפָר: (ס)	21

(17) שפיפון. הוא נחש, ואומר אני שקראו כן על שם שהוא נושף כמו וְאִסְתָּה תְּשׁוּפָנִי עֶקֶב (בראשית ג, טו): הנושף עקבי סוס. כך דרכו של נחש. ודמהו לנחש הנושף עקבי סוס. ויפל רכבו אחר. שלא נגע בו, ודוגמתו מצינו בשמשון, וילפת וגו' אֵת שְׁנֵי עַמּוּדֵי הַפֶּזֶז וגו' (שופטים טז, כט), ושעל הגג מתו. ואונקלוס תרגם כְּחַיִּי חוֹרֶמֶן, שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו, והוא קָעוּנִי, וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרס, וכפִתְנָא, כמו פתן, יכמון, יארוצ:

(18) לישועתך קויתי ה'. נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו, וסופו לומר וְכִרְמִי גָא וְחִקְנִי גָא אֵךְ הַפֶּעַס (שם כח):

(19) גד גדוד יגודנו. כולם לשון גדוד הם, וכן חזרו מנחם. ואם תאמר אין גדוד בלשון דלתיין, יש לומר גדוד שם דבר צריך שני דלתיין, שכן דרך חיצה בת שתי אותיות להכפל בסופה, ואין יסודה אלא שתי אותיות, וכן אמר כְּפֹר לְגוֹד (משלי כו, ז), מגזרת וְצִבְעֵתִי נָדִים (איוב ז, ד), שם נפל שְׂדוּד (שופטים ה, כז), מגזרת יִשׁוּד לְהָרִים, אף יגוד יגודנו, וגדוד מגזרה אחת הם, וכשהוא מדבר בלשון יפעל, אינו כפול, כמו יגוד, יגוד, ירוס, יגוד, יגוד, וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים, הוא כפול, כמו יתגודד, יתגודד, יתגודד, יתגודד, ובלשון מפעיל יתוֹס וְאִלְמִנָּה יְעוֹדֵד (תהלים קמו, ט), לְשׂוֹבֵב יַעֲקֹב אֱלֹו (ישעיה מט, ה), מְשׂוֹבֵב נְתִיבוֹת (שם נח, יז), אף יגודנו האמור כאן אינו לשון שיפעילוהו אחרים, אלא כמו יגוד הימנו, כמו צְנִי וְאִלְמִנָּה (ירמיה י, כ), יֵאָחַז מַמְנִי. גד גדוד יגודנו, גדודים יגודו הימנו, שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ: והוא יגד עקב. כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן, ולא יפקד מהם איש: עקב. דרכן ובמסילותם שהלכו ישובו, כמו וְעַבְדוֹתֶיךָ לֹא נִדְּעוּ (תהלים עז, כ), וכן צֶעֱקָצִי הֲצֵאן (שיר השירים א, ח), בלשון לע"ז תרצ"א"ס:

(20) מאשר שמנה לחמו. מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שָׁמֶן, שיהיו זיתים מרובים בחלקו, והוא מושך שמן כמעין, וכן ברכו משה וְטוֹבֵל בְּשֶׁמֶן רָגְלוֹ, כמו ששינו במנחות (פה), פעם אחת הוצרכו אנשי לויקָא לשמן וכו':

(21) אילה שלחה. זו צקעת גינוסר, שהיא קלה לבשל פירותיה, כאילה זו שהיא קלה לרוץ, אילה שלוחה, אילה משולחת לרוץ: הנתן אמרי שפר. כתר גומו. דבר אחר, על מלחמת סיסרא נתנבא, וְלִקְחָם עִמָּךְ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִצְנִי נִפְתָּלִי וגו'

22	Joseph is a fruitful vine, A fruitful vine by a fountain; Its branches run over the wall. .	בְּרִי יוֹסֵף כְּרִי דְאִתְּבַרְךָ כְּגוֹפֶן דְּנִצִּיב עַל עֵינָא דְמֵינָא תְּרִין שְׂבָטִין יִפְקֹון מִבְּנוֹהִי יִקְבְּלוּן חוּלְקָא וְאַחְסִנְתָּא:	בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עַל־עֵין בְּנוֹת צַעְדָּה עַל־שׁוּר:	22
23	The archers have dealt bitterly with him, And shot at him, and hated him;	וְאַתְמָרְרוּ עִמּוּהִי וְנִקְמוּהִי וְאַעִיקוּ לִיהּ גּוֹבְרִין גְּבָרִין בְּעַלִּי פְלִגּוּתִיהּ:	וַיִּמְרָרוּהוּ וַרְבוּ וַיִּשְׁטְמֻהוּ בְּעַלִּי חֲצִים:	23
24	But his bow abode firm, And the arms of his hands were made supple, By the hands of the Mighty One of Jacob, From thence, from the Shepherd, the Stone of Israel,	וְתַבַּת בְּהוֹן נְבִיּוּתִיהּ עַל דְּמִיָּים אֲרִיחָא בְּסִתְרָא וְשׁוּי תּוֹקְפָא רוּחְצִנְיָה בְּכֹן יִתְרְמָא דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי אַחְסִין מְלֻכוּתָא וְתַקִּיף דָּא הֵנֹת לִיהּ מִן קֳדָם אֵל תְּקִיפָא דִּיעֲקֹב דְּבִמְיָמְרִיהּ זֶן אֲבָהֶן וּבְנִין זֶרְעָא דִּישְׂרָאֵל:	וַתֵּשֶׁב בְּאַיְתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפּוּז זְרָעִי יָדָיו מִיַּדֵּי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רָעָה אָבֶן יִשְׂרָאֵל:	24

(שופטים ד, ו), והלכו שם בזריות, וכן נאמר שם לשון שלום, צַעֲמָק שָׁלַח צְרָגָלְיוֹ. הנתן אמרי שפר. על ידס פָּרו דְּזוּרָה וזכר שירה. ורבותינו דרשוהו על יוס קצורת יעקב, כשערער עָשׂוּ על המערה, במסכת סוטה (יג.). ותרגומו יתְרָמִי עֲדָה, יפול חצלו, והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבח:

(22) בן פרת. בן פרת. וזהו לשון ארמי, אפריון נמטייה לרבי שמעון, בסוף צבא מניעא (קוט): בן פרת עלי עין. חזו נטוי על העין הרואה אותם: בנות צעדה עלי שור. בנות מצרים היו זועדות על החומה להסתכל ציפיו, ובנות הרצה נעדה כל אחת ואחת במקום שמוכל לראותו משם. (דבר אחר כ"ל, כי לפירוש ראשון הוא שור חומה וק"ל). עלי שור. על ראיתו, כמו אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרֹב. (צמדבר כד, יז) ומדרש אגדה יש רבים, וזה נוטה ליישב המקרא. פרת. תי"ו שבו הוא תקון הלשון, כמו על דְּצַבְתָּ צְנִי הָאָדָם (קהלת ג, יח). שור. כמו לשור. עלי שור, בשביל לשור. ותרגום של אנוקלוס בנות נעדה עלי שור, פְּרִין שְׂבָטִין יִפְקֹון מִבְּנוֹהִי וכו', וכחצ בנות, על שם בנות מנשה, בנות זלפחד, שנטלו חלק בשני עברי הירדן. צְרִי דִּיעֲקֹב יוֹסֵף, פורת לשון פריה ורביה. ויש מדרשי אגדה זו המתישבים על הלשון, בשעה שצא עָשׂוּ לקראת יעקב, בכולן קדמו האמהות ללכת לפני צניהם להשתחוות, וזרחל כתיב נָגַשׁ יוֹסֵף וְרַחֵל וַיִּשְׁפָּטוּהוּ, אמר יוסף, רשע הזה עינו רמה, שמא יתן עיניו בלמי, יאל לפניו וְשָׂרְצָה קוֹמָתוֹ לְכַסּוֹתָהּ, והוא שזכרו אצלו בן פורת, הגדלת ענמך יוסף עלי עין של עָשׂוּ, לפיכך זכית לגדולה: בנות צעדה עלי שור. להסתכל כך בצאתך על מצרים. ועוד דרשוהו לענין שלא ישלוט בזרעו עין הרע, ואף כשצרך מנשה ואפרים, זכרם כדגים, שאין עין הרע שולטת בהם:

(23) וימררוהו ורבו. וימררוהו אחיו, וימררוהו פטיפר ואשתו לאסרו, לשון וַיִּמְרָרוּ אֶת חַיִּיהֶם: ורבו. נעשו לו אחיו אנשי ריב, ואין הלשון הזה לשון פעלו, שאם כן היה לו לינקד וְרָבוּ כמו הָמָה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ וגו', ואף אם לשון רביית חלים הוא, כן היה לו להנקד, ואינו אלא לשון פועלו, כמו שמו שָׁמַם (ירמיה ב, יז), שהוא לשון הושמו, וכן רומו מַעֲטָה, שהוא לשון הורמו, אלא שלשון הורמו והושמו על ידי אחרים, ולשון שמו, רמו, רבו, מאלהים הוא, משוממים את עצמם, נחרומו מעצמם, נעשו אנשי ריב, וכן למו יִצְיָאֵי, כמו נדמו. וכן תרגם אנוקלוס ונקמוהי: בעלי חצים. שלשונם כחך, ותרגומו מְרִי פְלִגּוּתָא, לשון וְהָיָה הַמִּקְלָה, אותם שהיו ראויים לחלוק עמו נחלה:

(24) ותשב באיתן קשתו. נמיצצה בחוזק: קשתו. חזקו: ויפוז זרעי ידיו. זו היא נתינת טבעת על ידו, לשון וְהָיָה מוֹקֵץ, וזאת היתה לו מידי הקצ"ה שהוא אציר יעקב, ומשם עלה להיות רועה אצן ישראל, עקרון של ישראל, לשון אָצֹן קְרֹאשָׁה, לשון מלכות, ואנוקלוס אף הוא כך תרגמו, ומשם. וְשָׂרְצָה בְּהוֹן צְרִיחוּתָהּ, החלומות אשר חלם להם, על דְּקָנִים אֲרִיחָא בְּסִתְרָא, חוספת הוא ולא מלשון עברי שבמקרא, וְשָׂרְצָה בְּהוֹן צְרִיחוּתָהּ, תרגום של צאיתן קשתו, וכך לשון התרגום על העברי, ומשם נבואתו, בשביל שאיתנו של הקצ"ה היתה לו לקשת ולמצטת, בְּכֹן יִתְרְמָא דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי, לכך ויפוז זרועי ידיו, לשון פוז: אבן ישראל. לשון נוטריקון, אב וכן אבן וצנין, יעקב וצנין: ורבותינו דרשו ותשב צאיתן קשתו, על כבישת יצרו באשת אדוניו,

Even by the God of thy father, who
shall help thee, And by the
Almighty, who shall bless thee,
With blessings of heaven above,
Blessings of the deep that coucheth
beneath, Blessings of the breasts,
and of the womb.

מִימֵר אֱלֹהָא דְאַבּוּד יְהִי
בְּסַעֲדָךְ וְיִת שְׂדֵי וַיְבָרְכֵךְ
בְּרֵכָן הִנַּחְתָּן מִטְּלָא דְשִׁמְיָא
מְלֵעִילָא בְּרֵכָן דְּגִגְדָן
מִמַּעֲמָשִׁי אַרְעָא מְלָרֵע
בְּרִכְתָּא דְאַבּוּד וְדֵאמָךְ :

מֵאֵל אֲבִיךָ וַיַּעֲזְרֶךָ וְאֵת שְׂדֵי
וַיְבָרְכֶךָ בִּרְכַּת שָׁמַיִם מֵעַל
בִּרְכַּת תְּהוֹם רַבְצָת תַּחַת
בִּרְכַּת שְׂדֵים וְרָחֵם:

The blessings of thy father Are
mighty beyond the blessings of my
progenitors Unto the utmost
bound of the everlasting hills; They
shall be on the head of Joseph, And
on the crown of the head of the
prince among his brethren.

בִּרְכָתָא דְאַבוּךְ יְתוּסְפִין לָךְ
עַל בִּרְכָתָא דְדִלִי בְּרִיכוּ
אַבְהָתִי דְחַמְדִּי לְהוֹן
רַבְרְבִיא דְמִן עֲלְמָא יְהוֹוָה כֹּל
אַלִּין לְרִישָׁא דִּיּוֹסָף גּוּבְרָא
פְּרִישָׁא דְאַחֵרָה:

בְּרַכַּת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל-בְּרַכַּת
הוֹרֵי עַד-תֵּאוֹת גִּבְעַת עוֹלָם
תְּהִיִּן לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקֹדֶד
נִזִּיר אֲחִיו: (פ)

Benjamin is a wolf that raveneth; In
the morning he devoureth the prey,
And at even he divideth the spoil.'

בְּנִימִין בְּאֶרְעִיָּה תִּשְׁרֵי
שְׁכִינֵתָא וּבִאֲחֻסְנֵתִיָּה יִחְבְּנִי
מִקְדָּשָׁא בְּצִפְרָא וּבִבְנֵיָא
יִהְיוּ מִקְרָבִין כְּהֵנָּא קוֹרְבָנָא
וְיִלְעָדוּ רִמְזָא יְהוֹן מְפֻלְגִין
מוֹתֵר חוֹלְקֵהוֹן מִשְׁאָר
קוֹדְשֵׁיָא:

בְּנִימִין וְאַב יִטְלֶה בִּבְקָר יֹאכֵל
עַד וְלַעֲרֵב יִחַלֵּק שָׁלָל׃

וקוראו קשת על שם שהזרע יורה כחך. ויפזו זרועי ידי. כמו ויפזלו, שינא הזרע מבין אצבעות ידי. ויפזו זרועי ידי. כמו ויפזלו, שינא הזרע מבין אצבעות ידי. וכדאימא צסוטא (לוי): (25) מאל אביך. הימה לך זאת, והוא יעזורך: ואת שדי. ועם הקצ"ה היה לך כל שמעת לדברי אדונתך, והוא יצררך: ברכת שדים ורחם. צרכתא דאצא ודאמא. כלומר ימצרכו המולידים והיוולדות, שיהיו הזכרים מזריעין טיפה הראויה להריון, והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עובריהן: שדים. ילה יגרה מתרגמינן אישטףדאי ישתדאי, אף שדים כאן על שם שהזרע יורה כחך:

(26) ברכת אביך גברו וגו'. הזכרות שזכרני הקצ"ה גזרו והלכו על הזכרות שזיכך את הורי: עד תאות גבעת עולם. לפי שהזכרות שלי גזרו עד סוף גזולי גבעות עולם, שנתן לי זכרה פרוהה בלי מזרים, מגעת עד ד' קלות העולם, שנאמר ויפֿרֿץ יָמֶה ויִקְדָּמֶה וגו', מה שלא אמר לאזכרהם אבינו ולינחם. לאזכרהם אמר לו שֶׁא עֵינֵינוּ ויִקָּחֶה וגו' כִּי אֵת כָּל הָרֶץ אֲשֶׁר אִתָּה רָאִה לָךְ אֲתֵנָּה, ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד. לינחם אמר לו כִּי לָךְ ויִנְחֶנּוּ אֲתֵנּוּ אֵת כָּל הָרָצוֹת הָאֵל ויִקְדָּמֶה וגו', וזה שאמר ישעיה והִבֵּלְתִּיךָ נִפְלֵט יַעֲקֹב אֲבִיךָ (ישעיה נח, יד), ולא אמר נחלת אזכרהם: הורי. לשון הריון, שהורוני במעי אמי, כמו הורה גִּבֹר (איוב ג, ג): עד תאות. עד קלות, כמו והִתְאֵוִיָּתִים לָקֵס לְגִבּוֹל קִדְמָה (במדבר לז, י), תִּתְּאוּ לָזֶה תִּתְּמֵת (שם ח): תאות. אשמוּלִ"ץ, כך חזרו מנחם בן סרוק: תהיין. כולם לראש יוסף: נזיר אחיו. פִּרְיָשָׁא דְלִמְחֻה, שנזדל מאחיו, כמו ויִנְחֶנּוּ מִקְדָּשֵׁי גְבִי יִשְׂרָאֵל, נזרו אֶחָד. ורבותיו דרשו ותשב באיתן קשתו, על כבישת יצרו באשת אדוניו, וקוראו קשת על שם שהזרע יורה כחץ. ויפזו וזועי ידי. כמו ויפזו, שינא הזרע מבין אִלְבָּעוֹת יָדָיו. מִיָּדִי אֲבִיר יַעֲקֹב. שנראתה לו דמות דיוקנו של אבי וכו', כדאיתא בבסוטה (לז). ואונקלוס תרגם תאות עולם, לשון תאוה וחמדה, וגזעות עולם לשון מִקְלֵי אֶרֶץ, (והם הזכרות) שמדמון אמו והזיקתה לקצלם:

(27) בנימין זאב ישרף. זאב הוא אשר יטרף. נבא על שהיו עמידין להיות חטופיני, וְנִטְפָקִים לָקֵם אֵיט אֶתְמוֹ (שופטים כא, כא), צפגנש בגבעה. ונבא על שאול שיהיה נואם באויביו סביב, שנאמר וְשָׂאוֹל לְכָד הַמְּלִיכָה וגו' וַיִּלָּקֶם בַּמָּוָא וַיִּצְלָדִים וגו' וַיִּקְלָל אֶתְרַשָׁע (שמואל-א יד, מז): בבקר יאכל עד. לשון ציה ושלל, המתורגם עֲדָהָה. ועוד יש לו דומה בלשון עברית, אִי וְלֶקֶם עַד שֶׁלֵּן (ישעיה לג, כד). ועל שאול הוא אומר, שעמד בתחלת בִּזְרוֹקִן (ס"א פריחתו) וזריחתו של ישראל: וּלְעֵרֵב יִחְלַק שְׁלָל. אף משתקע שמשו של ישראל, על ידי נצודכדנר שיגלס לנצל: יחלק שלל. מרדכי ואסתר שהם

28	All these are the twelve tribes of Israel, and this is it that their father spoke unto them and blessed them; every one according to his blessing he blessed them.	כָּל־אֵלֶּה שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרָכְתּוֹ בִּרְךָ אֹתָם:	28
29	And be charged them, and said unto them: 'I am to be gathered unto my people; bury me with my fathers in the cave that is in the field of Ephron the Hittite,	וַיִּצְו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֹאסֵף אֶל־עַמִּי קְבְּרוּ אֹתִי אֶל־ אֲבֹתִי אֶל־הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בְּשֵׂדָה עֶפְרוֹן הַחִתִּי:	29
30	in the cave that is in the field of Machpelah, which is before Mamre, in the land of Canaan, which Abraham bought with the field from Ephron the Hittite for a possession of a burying-place.	בְּמַעְרָה אֲשֶׁר בְּשֵׂדָה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי־מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשֵּׂדָה מֵאֵת עֶפְרוֹן הַחִתִּי לְאֶחָז־קֶבֶר:	30
31	There they buried Abraham and Sarah his wife; there they buried Isaac and Rebekah his wife; and there I buried Leah.	שָׁמָּה קָבְּרוּ אֶת־אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְּרוּ אֶת־ יִצְחָק וְאֵת רֵבֶקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת־לֵאָה:	31
32	The field and the cave that is therein, which was purchased from the children of Heth.'	מִקְנָה הַשֵּׂדָה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת:	32
33	And when Jacob made an end of charging his sons, he gathered up his feet into the bed, and expired, and was gathered unto his people.	וַיִּכָּל יַעֲקֹב לְצַוֹת אֶת־בָּנָיו וַיֹּאסֵף רַגְלָיו אֶל־הַמַּטָּה וַיָּגוּעַ וַיִּאָּסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ:	33
L	And Joseph fell upon his father's face, and wept upon him, and kissed him.	וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְכֶּה וַיִּשָּׁק עָלוּהִי וַיִּשָּׁק לִיהִ:	L

מזנימין, יחלקו את שלל המן, שנאמר הִנֵּה בֵּית הַמֶּן נִסְפִי לְאֶסְכֶּר. ואונקלוס תרגם על שלל הכהנים צקדשי המקדש: (28) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא יש מהם שלא צרכם אלא קנטרן, אלא כך פירשו, וזאת אשר דבר להם אביהם מה שנאמר צענין, יכול שלא צרך לראובן שמעון ולוי, תלמוד לומר ויצרך אותם, כולם צמשמע: איש אשר כבדכחו. צרכה העמידה לצא על כל אחד ואחד: בדרך אתם. לא היה לו לומר אלא איש אשר כבדכחו צרך אותו, מה תלמוד לומר צרך אותם, לפי שנתן ליהודה גבורת ארי, ולצנימין חטיפתו של זאב, ולנפתלי קלותו של אילה, יכול שלא כללן כולם בכל הצרכות, תלמוד לומר צרך אותם:

(29) נאסף אל עמי. על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן, שיש חסיפה בלשון עצמי שהיא לשון הכנסה, כגון וְאִין אִישׁ מֵאֶסְכֶּר אוֹתָם הַצִּיקָה (שופטים יט, טו), וְאֶסְכְּתוּ אֵל תוֹךְ צִיקָה (דברים כב, ז), צִיקָה צִיקָה אֵת תְּבוּאֹת הָאֶרֶץ (ויקרא כג, לט), הכנסתם לצית מפני הגשמים, צִיקָה צִיקָה אֵת מַעֲשֵׂיכֶם, וכל חסיפה האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה: אל אבתי. עם אבותי:

(33) ויאסף רגליו. הכנים רגליו: ויגוע ויאסף. ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רז"ל יעקב צנינו לא מת (תענית ה):

2 And Joseph commanded his servants the physicians to embalm his father. And the physicians embalmed Israel.	וַיִּצְוֶה יוֹסֵף אֶת-עֲבָדָיו אֶת-הַרְפָּאִים לַחֲנֹט אֶת-אָבִיו וַיַּחֲנֹטוּ הַרְפָּאִים אֶת-יִשְׂרָאֵל׃ וּפְקִיד יוֹסֵף יֵת עֲבָדָיו יֵת אֲסֹנָא לְמַחֲנֹט יֵת אָבוּהִי וַחֲנֹטוּ אֲסֹנָא יֵת יִשְׂרָאֵל׃	2 וַיִּצְוֶה יוֹסֵף אֶת-עֲבָדָיו אֶת-הַרְפָּאִים לַחֲנֹט אֶת-אָבִיו וַיַּחֲנֹטוּ הַרְפָּאִים אֶת-יִשְׂרָאֵל׃
3 And forty days were fulfilled for him; for so are fulfilled the days of embalming. And the Egyptians wept for him threescore and ten days.	וַיִּמָּלְאוּ-לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי בֵן יִמָּלֵא יְמֵי הַחֲנֻטִּים וַיִּבְכוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שְׁבַעִים יוֹם׃ וּשְׁלִמֹו לִיה אַרְבָּעִין יוֹמִין אָרִי כֵן שְׁלָמִין יוֹמֵי חֲנֻטִּיא וּבְכוּ יִתִּיה מִצְרָאִי שְׁבַעִין יוֹמִין׃	3 וַיִּמָּלְאוּ-לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי בֵן יִמָּלֵא יְמֵי הַחֲנֻטִּים וַיִּבְכוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שְׁבַעִים יוֹם׃
4 And when the days of weeping for him were past, Joseph spoke unto the house of Pharaoh, saying: 'If now I have found favour in your eyes, speak, I pray you, in the ears of Pharaoh, saying:	וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיַּדְבֵּר יוֹסֵף אֶל-בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיכֶם דַּבְּרוּ-נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר׃ וַעֲבְרוּ יוֹמֵי בְכִיתִיה וּמְלִיל יוֹסֵף עִם בֵּית פַּרְעֹה לְמִימַר אִם כֵּעַן אֲשַׁכְחִית רַחֲמִין בְּעֵינֵיכֹון מְלִילוֹ כֵּעַן קָדָם פַּרְעֹה לְמִימַר׃	4 וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיַּדְבֵּר יוֹסֵף אֶל-בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיכֶם דַּבְּרוּ-נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר׃
5 My father made me swear, saying: Lo, I die; in my grave which I have digged for me in the land of Canaan, there shalt thou bury me. Now therefore let me go up, I pray thee, and bury my father, and I will come back.'	אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִכִּי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה-נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת-אָבִי וְאָשׁוּבָה׃ אָבִא קָנִים עָלַי לְמִימַר הָאֲנָא מָאִית בְּקִבְרִי דְאַתְקִינִית לִי בְּאֶרֶץ דְּכְנַעַן תִּמָּן תִּקְבְּרֵנִי וְכַעַן אֶסַּק כְּעַן וְאֶקְבֵּר יֵת אָבִא וְאָחֻב׃	5 אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִכִּי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה-נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת-אָבִי וְאָשׁוּבָה׃
6 And Pharaoh said: 'Go up, and bury thy father, according as he made thee swear.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֶה וּקְבֹר אֶת-אָבִיךָ בְּאֶשֶׁר הִשְׁבִּיעַךָ׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה סָק וּקְבֹר יֵת אָבוּךָ כְּמָא דְקָנִים עָלֶיךָ׃	6 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֶה וּקְבֹר אֶת-אָבִיךָ בְּאֶשֶׁר הִשְׁבִּיעַךָ׃
7 And Joseph went up to bury his father; and with him went up all the servants of Pharaoh, the elders of his house, and all the elders of the land of Egypt,	וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת-אָבִיו וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ כָּל-עֲבָדֵי פַרְעֹה וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ-מִצְרַיִם׃ וּסְלִיק יוֹסֵף לְמַקְבֵּר יֵת אָבוּהִי וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ כָּל-עֲבָדֵי פַרְעֹה וְכָל זִקְנֵי בֵיתִיה וְכָל סְבֵי אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם׃	7 וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת-אָבִיו וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ כָּל-עֲבָדֵי פַרְעֹה וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ-מִצְרַיִם׃
8 and all the house of Joseph, and his brethren, and his father's house; only their little ones, and their flocks, and their herds, they left in the land of Goshen.	וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאָחִיו וּבֵית אָבִיו רַק טֹפֶם וְצֹאנָם וּבָקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאָחִיו וּבֵית אָבִיו רַק טֹפֶם וְצֹאנָם וּבָקָרָם עָזְבוּ וְתוֹרֵיהֹון שְׁבָקוּ בְּאֶרֶץ דְּגֶשֶׁן׃	8 וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאָחִיו וּבֵית אָבִיו רַק טֹפֶם וְצֹאנָם וּבָקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃

(2) לחננו את אביו. ענין מרחקת בְּשָׁמִים הוא:

(3) וימלאו לו. השלימו לו ימי חניטתו עד שמלאו לו ארבעים יום: ויבכו אותו וגו'. ארבעים לחניטה ושלשים לזכיה, לפי שזאה להם זכרה לרגלו, שְׁפָלָה הרעצו והיו מי נילוס מתזכרין;

(5) אשר כריתי לי. כפשוטו, כמו פי יְקָרָה אִישׁ (שמות כא, לג). ומדרשו, עוד מתישב על הלשון כמו אשר קניתי, אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה. ועוד מדרשו לשון פְּרִי, דְּגֹר, שנטל יעקב כל כסף והבז שהביא מזית לבן, ועשה אותו כרי, ואמר לעשר, טול זה בשביל חלקך במערה:

(6) כאשר השביעך. ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך, אבל ירא לומר עזור על השבועה, שלא יאמר אם כן אעזור על שבועה שנשבעתי לך, שלא אגלה על לשון הקודש שאני מכיר עודך על שבעים לשון, ואחיה אינך מכיר צו, כדאיחא במסכת סוטה (לו:):

9	And there went up with him both chariots and horsemen; and it was a very great company.	וַיַּעַל עִמּוֹ גַם-רֶכֶב גַּם-פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּבֹד מְאֹד: וּסְלִיק עִמָּהּ אַף רֶתְכִין אַף פָּרָשִׁין וְהָיָה מִשְׁרִיתָא סְגִיָּאָה לַחֲדָא:	9
10	And they came to the threshing-floor of Atad, which is beyond the Jordan, and there they wailed with a very great and sore wailing; and he made a mourning for his father seven days.	וַיָּבֹאוּ עַד-גֶּרֶן הָאֲטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ-שָׁם מִסְפָּד גָּדוֹל וְכְבֹד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֲבֵל שִׁבְעַת יָמִים: וְאָתוּ עַד בֵּית אֲדָרִי דְאֲטָד דְּבַעְבְּרָא דִּירְדְנָא וּסְפְדוּ תַּמָּן מִסְפָּד רַב וְתַקִּיף לַחֲדָא וַעֲבַד לְאָבוּהִי אֲבֵלָא שִׁבְעָא יוֹמִין:	10
11	And when the inhabitants of the land, the Canaanites, saw the mourning in the floor of Atad, they said: 'This is a grievous amourning to the Egyptians.' Wherefore the name of it was called Abel-mizraim, which is beyond the Jordan.	וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת הָאֲבֵל בְּגֶרֶן הָאֲטָד וַיֹּאמְרוּ אֲבֵל-כְּבֹד זֶה לַמִּצְרַיִם עַל-כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֲבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: וַחֲזָא יְתִיב אֶרֶע כְּנַעֲנָאָה יֵת אֲבֵלָא בְּבֵית אֲדָרִי דְאֲטָד וַאֲמָרוּ אֲבֵל תַּקִּיף דִּין לַמִּצְרָאִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֲבֵל מִצְרַיִם דְּבַעְבְּרָא דִּירְדְנָא:	11
12	And his sons did unto him according as he commanded them.	וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כְּאֲשֶׁר צֻוּם: וַעֲבָדוּ בְנוּהִי לֵיהּ כֵּן כְּמָא דְּפִקִּידָנִין:	12
13	For his sons carried him into the land of Canaan, and buried him in the cave of the field of Machpelah, which Abraham bought with the field, for a possession of a burying-place, of Ephron the Hittite, in front of Mamre.	וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרֶצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעְרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת-הַשְּׂדֵה לְאַחֲזֵת-קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל-פְּנֵי מַמְרֵא: וַיִּנְטְלוּ יִתְיָה בְנוּהִי לְאֶרֶעָא דְּכַנְעַן וַיִּקְבְּרוּ יִתְיָה בְּמַעְרַת חֶסֶל כְּפִלְתָּא דִּזְבִּן אַבְרָהָם יֵת חֶסֶלָא לְאַחֲזֵת קְבוּרָא מִן עֶפְרֹן חִתָּאָה עַל אִפִּי מַמְרֵא:	13
14	And Joseph returned into Egypt, he, and his brethren, and all that went up with him to bury his father, after he had buried his father.	וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיִמָּה הוּא וְאָחָיו וְכָל-הָעָלְיִם אֹתוֹ לִקְבֹּר אֶת אָבִיו אַחֲרֵי קִבְּרוֹ אֶת-אָבִיו: וְתַב יוֹסֵף לַמִּצְרַיִם הוּא וְאָחָיו וְכָל דְּסָלִיקוּ עִמָּהּ לְמַקְבֹּר יֵת אָבוּהִי בְּתֵר דְּקִבְּר יֵת אָבוּהִי:	14

(10) גרן האטד. מוקף אֲטָדִין היה. ורבותינו דרשו (סוטה יג.) על שם המאורע, שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה, וכיון שראו כהרו של יוסף תלוי בצורו של יעקב, עמדו כלן ותלו בו כתריהם, והקיפוהו כתרים כגרן המוקף סייג של קוניס:

(12) כאשר צוים. מהו אשר צוים:

(13) וישאו אותו בניו. ולא בני בניו שכך צוים, אל ישאו מטתי לא איש מזרי ולא אחד מזניכם שהם מצוות כנען, אלא אחס, וקבע להם מקום, ג' למזרח, וכן לארבע רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא, שהוא עמיד לשאת את הארון. ויוסף לא ישא, שהוא מלך. מנשה ואפרים יהיו תחתיהם, וזהו איש על דגלו צאותות, צאות שמסר להם אביהם לישא מטתו:

(14) הוא ואחיו וכל העולים איתו. בחזרתם כאן הקדים אחיו למצרים העולים איתו, ובהליכתם הקדים מצרים לאחיו, שנאמר ויעלו איתו כל עבדי פריעה וגו' ואחר כך כל בית יוסף ואחיו, אלא לפי שראו כבוד שעשו מלכי כנען, שחלו כתריהם בצורו של יעקב, נהגו כזה כבוד:

- 15 And when Joseph's brethren saw that their father was dead, they said: 'It may be that Joseph will hate us, and will fully requite us all the evil which we did unto him.'
- 16 And they sent a message unto Joseph, saying: 'Thy father did command before he died, saying:
- 17 So shall ye say unto Joseph: Forgive, I pray thee now, the transgression of thy brethren, and their sin, for that they did unto thee evil. And now, we pray thee, forgive the transgression of the servants of the God of thy father.' And Joseph wept when they spoke unto him.
- 18 And his brethren also went and fell down before his face; and they said: 'Behold, we are thy bondmen.'
- 19 And Joseph said unto them: 'Fear not; for am I in the place of God?
- 20 And as for you, ye meant evil against me; but God meant it for good, to bring to pass, as it is this day, to save much people alive.
- וַיֵּרְאוּ אֶחָיו-יוֹסֵף כִּי-מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יִשִּׁיב לָנוּ אֶת כָּל-הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ:
- וַיִּצְווּ אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר:
- כֹּה-תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פָשַׁע אֶחָד וְחַטָּאתָם כִּי-רָעָה גָּמְלוּךָ וַעֲתָה שָׂא נָא לִפְשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ וַיְבָךְ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו:
- וַיָּלְכוּ גַם-אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לִפְנֵי וַיֹּאמְרוּ הִנֵּנוּ לְךָ לַעֲבָדִים:
- וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אֶל-תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי:
- וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָה לִמְעַן עֲשֶׂה כִּיְוֹם הַזֶּה לְהַחְיֶה עַם-רַב:
- וַחֲזוּ אָחִי יוֹסֵף אֶת-אָבִיו וַיֹּאמְרוּ וַיִּלְמָא וַיִּטֵּר לָנָא דְּכַבּוּ יוֹסֵף וְאַתְּבָא יְתִיב לָנָא יֵת כָּל בְּשַׁתָּא דְּגַמְלָנָא יְתִיָּה:
- וּפְקִידוֹ לֹת יוֹסֵף לְמִימֶר אֲבִיךָ פְקִיד קָדָם מוֹתִיָּה לְמִימֶר:
- כִּדְּיוֹ תִּימְרוּן לְיוֹסֵף בְּכַעַו שָׁבוּק כַּעַן לְחוּבֵי אֶחָד וְלִחַטָּאִיהוֹן אָרִי בְּשַׁתָּא גָּמְלוּךָ וְכַעַן שָׁבוּק כַּעַן לְחוּבֵי עַבְדֵי אֱלֹהָא דְּאַבְיךָ וּבְכָא יוֹסֵף בְּמַלְלָתְהוֹן עַמִּיָּה:
- וַאֲזָלוּ אִף אֶחָדְהִי וּנְפְלוּ קִדְמוּהִי וַאֲמָרוּ הָא אֲנַחְנָא לְךָ לַעֲבָדִין:
- וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף לֹא תִדְחַלּוּן אָרִי דְּחַלָּא דִּי אֲנָא:
- וְאַתּוֹן חֲשַׁבְתּוֹן עָלִי בִּישָׂא מִן קָדָם יְיָ אֶתְחַשְׁבֵּת לְטָבָא בְּדִיל לְמַעַבְד כִּיּוֹמָא הַדִּין לְקִיָּמָא עִם סִגִּי:

(15) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם. מהו ויראו, הכירו צמיתתו אלל יוסף, שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף, והיה מקרבן ששזיל כבוד אציו, ומשמת יעקב לא קרבן: לו יִשְׁטַמְנוּ. שמה יִשְׁטַמְנוּ. לו מתחלק לענינים הרבה, יש לו משמש כלשון בקשה ולשון הלוואי, כגון לו יהי כְּדָבָרְךָ, לו שְׁמַעְנוּ, ולו הוֹאֵלֵנוּ, לו מְתָנוּ. ויש לו משמש כלשון אס ואולי, כגון לו סְכַמְנוּ, לו הקְשַׁמְנוּ לְמַעֲוָסִי, ולוא אֲנִי שָׁקַל עַל פִּי. ויש לו משמש כלשון שמה, לו יִשְׁטַמְנוּ, ואין לו עוד דומה במקרא, והוא לשון אולי, כמו אֲלִי לֹא סָלַךְ הָאִשָּׁה אֶחָדִי, לשון שמה הוא. ויש אולי לשון בקשה, כגון אולי יִקָּהֶה ה' צְעִינִי, אולי ישׁוּבֵה' אֹתִי, הרי הוא כמו לו יהי כְּדָבָרְךָ. ויש אולי לשון אס, אולי יִשְׁמָשִׁים צְדִיקָם:

(16) ויצו אל יוסף. כמו וַיִּצְוֶה אֶל צְנִי יִשְׂרָאֵל, וזה למשה ולאהרן להיות שלוחים אל בני ישראל, אף זה, ויצו אל שלוחם, להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי צו, את בני בלהה, שהיו רגילין אללו, שנאמר וְהוּא יַעֲרִי אֶת צְנִי בְּלָהָה: אביך צוה.

שינו דבר מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן, שלא נחשד יוסף בעיניו (בצמות סה):

(17) שא נא לפשע עבדי אלהי אביך. אס אציק מת אלוהיו קיים, והס עבדיו:

(18) וילכו גם אחיו. מוסף על השליחות:

(19) כי התחת אלהים אני. שמה במקומו אני, בצמיתה, אס הייתי רוצה להרע לכם כלום אני יכול, והלא אתם כולכם חשבתם עלי רעה והקצו"ה חשבה לטובה, והיאך אני לצדי יכול להרע לכם:

21	Now therefore fear ye not; I will sustain you, and your little ones. And he comforted them, and spoke kindly unto them.	וַעֲתֵהּ אֶל-תִּילְאוֹ אֲנֹכִי אֲכַלְכֶּל אֶתְכֶם וְאֶת-טַפְכֶּם וַיְנַחֲם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל-לִבָּם: וַיְכַעַן לֹא תִדְחֲלוּן אֲנִי אֲזוֹן יִתְכוֹן וַיֵּת טַפְלְכוֹן וַיְנַחֲם יְתֵהוֹן וּמִלִּיל תִנְחֹמִין עַל לִבְהוֹן:	שזעי
22	And Joseph dwelt in Egypt, he, and his father's house; and Joseph lived a hundred and ten years.	וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וְעֶשְׂרִי שָׁנִים: וַיֵּתֵב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבוֹהֵי וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וְעֶסֶר שָׁנִין:	22
23	And Joseph saw Ephraim's children of the third generation; the children also of Machir the son of Manasseh were born upon Joseph's knees.	וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר בֶּן-מְנַשֶּׁה יִלְדוּ עַל-בְּרֵכֵי יוֹסֵף: וַיַּחֲזֵא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי תְּלִיתָאִין אֵף בְּנֵי מָכִיר בֶּר מְנַשֶּׁה אֶת־יִלְדוֹ וְרַבִּי יוֹסֵף:	מפטיר
24	And Joseph said unto his brethren: 'I die; but God will surely remember you, and bring you up out of this land unto the land which He swore to Abraham, to Isaac, and to Jacob.'	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו אֲנֹכִי מֵת נֹאֲלֵהִים פֶּקֶד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֶחָיו אֲנִי מֵאִת נִי מְדַכָּר דְּכִיר יִתְכוֹן וַיְסִיק יִתְכוֹן מִן אֶרֶעָ הָדָא לְאֶרֶעָ דְּשֵׁיִים לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:	24
25	And Joseph took an oath of the children of Israel, saying: 'God will surely remember you, and ye shall carry up my bones from hence.'	וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלֵתֶם אֶת-עַצְמוֹתַי מִזֶּה: וַאֲזַמֵּי יוֹסֵף יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימָר מְדַכָּר דְּכִיר יי יִתְכוֹן וְתַסְקוּן יֵת גְּרָמֵי מִכָּא:	25
26	So Joseph died, being a hundred and ten years old. And they embalmed him, and he was put in a coffin in Egypt.	וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן-מֵאָה וְעֶשְׂרִי שָׁנִים וַיַּחְנְטוּ אוֹתוֹ וַיִּשֶׂם בְּאֶרֶן בְּמִצְרַיִם: וּמִית יוֹסֵף בֶּר מֵאָה וְעֶסֶר שָׁנִין וַיַּחְנְטוּ יְתֵיהּ וַשְׁמוּהִי בְּאֶרֶן בְּמִצְרַיִם:	פ"ה

The Haftarah is I Kings 2:1 – 2:12 on page 256.

(21) וידבר על לבם. דברים המתקבלים על הלז, עד שלא ירדתם לכאן, היו מרננים עלי שאני עצד, ועל ידיכם נודע שאני בן חורין, ואם אני הורג אתכם, מה הצריות אומרות, כה של בחורים ראה, ונשתבח בהם, ואמר אחי הם, ולצפוף הרג אותם, יש לך אח שהורג את אחיו. דבר אחר, עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד כו':
(23) על ברכי יוסף. כמרגמו. גדלן בין צרכיו:

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִמָּה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:	שמות	NOW THESE are the names of the sons of Israel, who came into Egypt with Jacob; every man came with his household:
רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה:	2	Reuben, Simeon, Levi, and Judah;
יִשָּׁשְׁכָר זְבולֻן וּבִנְיָמִן:	3	Issachar, Zebulun, and Benjamin;
דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וְאַשֶּׁר:	4	Dan and Naphtali, Gad and Asher.
וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ וַיֹּסֶף הָיָה בְּמִצְרָיִם:	5	And all the souls that came out of the loins of Jacob were seventy souls; and Joseph was in Egypt already.
וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכָל־הַדּוֹר הַהוּא:	6	And Joseph died, and all his brethren, and all that generation.
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיִּגְעֲצוּ בְּמֵאדָּ מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: (פ)	7	And the children of Israel were fruitful, and increased abundantly, and multiplied, and waxed exceeding mighty; and the land was filled with them.
וַיָּקָם מֶלֶךְ־חֲדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־ יָדָע אֶת־יוֹסֵף:	8	Now there arose a new king over Egypt, who knew not Joseph.
וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הַזֶּה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעֲצוּם מְאֹד:	9	And he said unto his people: 'Behold, the people of the children of Israel are too many and too mighty for us;
הִבֵּה נִתְחַכְמָה לָּזֶה פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־ תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֶף גַּם־הוּא עַל־ שִׁנְאֵינוּ וְנִלְחֶם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ:	10	come, let us deal wisely with them, lest they multiply, and it come to pass, that, when there befalleth us any war, they also join themselves unto our enemies, and fight against us, and get them up out of the land.'
וַיִּשְׁימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכָּנוֹת לַפַּרְעֹה אֵת־ פִּתּוֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס:	11	Therefore they did set over them taskmasters to afflict them with their burdens. And they built for Pharaoh store-cities, Pithom and Raamses.
וּכְאֲשֶׁר יִעֲנֶה אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:	12	But the more they afflicted them, the more they multiplied and the more they spread abroad. And they were adread because of the children of Israel.
וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרָיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹפֶר:	ישראל	And the Egyptians made the children of Israel to serve with rigour.
וַיִּמְרְדּוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבָדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבָּנִים וּבְכָל־עֲבָדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־ עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּכֹפֶר:	14	And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all their service, wherein they made them serve with rigour.
וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרָיִם לַמִּיֻּלְּדֹת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פוּעָה:	15	And the king of Egypt spoke to the Hebrew midwives, of whom the name of the one was Shiphras, and the name of the other Puah;

וַיֹּאמֶר בְּיָלֶדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן
עַל־הָאֲבָנִים אִם־בֵּן הוּא וְהַמַּתֶּן אֹתוֹ
וְאִם־בַּת הוּא וְחִיָּהּ:

16

and he said: 'When ye do the office of a midwife to the Hebrew women, ye shall look upon the birthstool: if it be a son, then ye shall kill him; but if it be a daughter, then she shall live.'

וַתִּירָאן הַמִּיָּלְדוֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ
כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַתַּחְיֶינָן
אֶת־הַיִּלָּדִים:

17

But the midwives feared God, and did not as the king of Egypt commanded them, but saved the men-children alive.

הפטרות

הפטרת בראשית

The Haftarah is Isaiah 42:5 – 43:10.

כֹּה-אָמַר הָאֵל | יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם
וְנוֹשִׁיָּהֶם רֶקַע הָאָרֶץ וְצֹאצְאֶיהָ נִתְּן נְשָׁמָה
לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לְהִלָּכִים בָּהּ:

XLII:5

Thus saith God the LORD, He that created the heavens, and stretched them forth, He that spread forth the earth and that which cometh out of it, He that giveth breath unto the people upon it, And spirit to them that walk therein:

אֲנִי יְהוָה קָרָאתִיךָ בְּצַדִּיק וְאַחֲזַק בְּיָדְךָ
וְאַצְרֶךָ וְאַתְּנֶנּוּ לְבְרִית עִם לְאוּר גּוֹיִם:

6

I the LORD have called thee in righteousness, And have taken hold of thy hand, And kept thee, and set thee for a covenant of the people, For a light of the nations;

לִפְקֹחַ עֵינַיִם עוֹרוֹת לְהוֹצִיא מִמְּסֹגֶר
אֲסִיר מִבַּיִת כָּלֹא יִשְׁבִּי חֹשֶׁךְ:

7

To open the blind eyes, To bring out the prisoners from the dungeon, And them that sit in darkness out of the prison-house.

אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וְכִבְדִּי לֹא-אֶתֵּן
וְתַהֲלֹתִי לִפְסִילִים:

8

I am the LORD, that is My name; And My glory will I not give to another, Neither My praise to graven images.

הָרֵאשֹׁנוֹת הֵנָּה-בָּאוּ וְחֲדָשׁוֹת אֲנִי מְגִיד
בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אֲשֶׁמִיעַ אֶתְכֶם: (פ)

9

Behold, the former things are come to pass, And new things do I declare; Before they spring forth I tell you of them.

שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תַּהֲלֹתוֹ מִקְצֵה
הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמִלְאוֹ אֲיִים וְיִשְׁבִּיהֶם:

10

Sing unto the LORD a new song, And His praise from the end of the earth; Ye that go down to the sea, and all that is therein, The isles, and the inhabitants thereof.

יִשְׂאוּ מִדְּבַר וְעָרֵיו חֲצָרִים תִּשָּׁב קֶדָר
יִרְנֻ יִשְׁבֵּי סֹלַע מִרֹאשׁ הָהָרִים יִצְּחוּ:

11

Let the wilderness and the cities thereof lift up their voice, The villages that Kedar doth inhabit; Let the inhabitants of Sela exult, Let them shout from the top of the mountains.

יְשִׁימוּ לִיהוָה כְּבוֹד וְתַהֲלֹתוֹ בְּאֲיִים יְגִידוּ:

12

Let them give glory unto the LORD, And declare His praise in the islands.

יְהוָה כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת
יַעִיר קִנְאָה יִרְעֵל אֶף-יִצְרִיחַ עַל-אֹיְבָיו
יִתְגַּבֵּר: (ס)

13

The LORD will go forth as a mighty man, He will stir up jealousy like a man of war; He will cry, yea, He will shout aloud, He will prove Himself mighty against His enemies.

הַחֲשִׁיתִי מְעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפֵּק כִּיּוֹלָדָה
אֶפְעֶה אֲשֶׁם וְאֶשְׂאֵף יָחַד:

14

I have long time held My peace, I have been still, and refrained Myself; Now will I cry like a travailing woman, Gasping and panting at once.

אַחֲרִיב הָרִים וְגִבְעוֹת וְכָל-עֲשָׂבָם אוֹבִישׁ
וְשִׁמְתִי נְהָרוֹת לְאֵיִם וְאֶגְמִים אוֹבִישׁ:

15

I will make waste mountains and hills, And dry up all their herbs; And I will make the rivers islands, And will dry up the pools.

והוֹלֵכְתִּי עֲוֹרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדְעוּ בְּנִתְּיֹת
לֹא יָדְעוּ אֲדָרִיכֶם אֲשִׁים מִחֹשֶׁךְ לִפְנֵיהֶם
לְאוֹר וּמַעֲקָשִׁים לְמִשּׁוֹר אֵלֶּה תִּדְבָּרִים
עֲשִׂיתֶם וְלֹא עֲזַבְתִּים:

16 And I will bring the blind by a way that they knew not,
In paths that they knew not will I lead them; I will
make darkness light before them, and rugged places
plain. These things will I do, And I will not leave them
undone.

נִסְגּוּ אַחֲוֹר יִבְשׁוּ בִשֶׁת הַבִּטּוֹחִים בַּפֶּסֶל
הָאֲמָרִים לְמַסְכָּה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ: (פ)

17 They shall be turned back, greatly ashamed, That trust
in graven images, That say unto molten images: 'Ye are
our gods.'

הַחֲרָשִׁים שָׁמְעוּ וְהַעֲוִרִים הִבִּיטוּ לְרֹאוֹת:

18 Hear, ye deaf, And look, ye blind, that ye may see.

מִי עֹר כִּי אִם-עֲבָדִי וְחֹרֶשׁ כִּמְלֹאכִי
אֲשַׁלַּח מִי עֹר כִּמְשָׁלֵם וְעֹר כְּעֶבֶד יִהְיֶה:

19 Who is blind, but My servant? Or deaf, as My
messenger that I send? Who is blind as he that is
wholehearted, And blind as the LORD'S servant?

(כ' רֹאית) [ק' רֹאוֹת] רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמַר
פִּקּוֹת אֲזָנִים וְלֹא יִשְׁמַע:

20 Seeing many things, thou observest not; Opening the
ears, he heareth not.

יִהְיֶה חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יִגְדִּיל תּוֹרָה
וַיֵּאדָּר:

21 The LORD was pleased, for His righteousness' sake, To
make the teaching great and glorious.

וְהוּא עַם-בָּזוּז וְשֹׁסִי חֲפֵת בַּחֲוִירִים כָּלֶם
וּבִבְתֵּי כָלָאִים הִחָבְאוּ הֵיוּ לְבוֹ וְאִין מַצִּיל
מִשָּׁסָה וְאִין-אֲמַר הָשֵׁב:

22 But this is a people robbed and spoiled, They are all of
them snared in holes, And they are hid in
prison-houses; They are for a prey, and none
delivereth, For a spoil, and none saith: 'Restore.'

מִי בָכֶם יֵאֲזִין זֹאת יִקְשֹׁב וַיִּשְׁמַע לְאַחֲוֹר:

23 Who among you will give ear to this? Who will
hearken and hear for the time to come?

מִי-נָתַן (כ' לַמְּשֹׁסָה) [ק' לְמִשְׁסָה] יַעֲקֹב
וַיִּשְׂרָאֵל לְבָזִים תִּלְוָה יִהְיֶה זֶה חֲטָאֵנוּ
לֹא וְלֹא-אָבּוֹ בְּדֶרֶכְיוֹ תִּלְוֶה וְלֹא שָׁמְעוּ
בְּתוֹרָתוֹ:

24 Who gave Jacob for a spoil, and Israel to the robbers?
Did not the LORD? He against whom we have sinned,
And in whose ways they would not walk, Neither
were they obedient unto His law.

וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֲמָה אָפוּ וַעֲזָזוּ מִלְחָמָה
וַתִּלְהַטְהוּ מִסָּבִיב וְלֹא יָדָע וַתִּבְעַר-בּוֹ
וְלֹא-יָשִׁים עַל-לֵב:

25 Therefore He poured upon him the fury of His anger,
And the strength of battle; And it set him on fire
round about, yet he knew not, And it burned him, yet
he laid it not to heart.

וְעַתָּה כֹּה-אָמַר יִהְיֶה בְּרָאךְ יַעֲקֹב וַיִּצְרָךְ
יִשְׂרָאֵל אֶל-תִּירָא כִּי גִאֲלִיתִיךָ קָרָאתִי
בְּשִׁמְךָ לִי-אֶתָּה:

XLIII:1 But now thus saith the LORD that created thee, O
Jacob, And He that formed thee, O Israel: Fear not,
for I have redeemed thee, I have called thee by thy
name, thou art Mine.

כִּי-תַעֲבֹר בַּמַּיִם אֶתְּךָ-אֲנִי וּבִנְהָרוֹת לֹא
יִשְׁטָפוּךָ כִּי-תֵלֵךְ בַּמּוֹ-אֵשׁ לֹא תִבְהָה
וְלֹהֲבָה לֹא תִבְעַר-בָּךְ:

2 When thou passest through the waters, I will be with
thee, And through the rivers, they shall not overflow
thee; When thou walkest through the fire, thou shalt
not be burned, Neither shall the flame kindle upon
thee.

כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
מוֹשִׁיעַךָ נָתַתִּי כְפָרְךָ מִצָּרִים כּוֹשׁ וּסְבָא
תַּחְתֶּיךָ:

3 For I am the LORD thy God, The Holy One of Israel,
thy Saviour; I have given Egypt as thy ransom,
Ethiopia and Seba for thee.

מֵאֲשֶׁר יִקְרָת בְּעֵינֵי נִכְבְּדָתָּ וְאֲנִי אֶהְבֵּתִיךָ
וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ וְלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ:

4 Since thou art precious in My sight, and honourable,
and I have loved thee; Therefore will I give men for
thee, And peoples for thy life.

אֶל-תִּירָא כִּי אֶתֶּן-אֲנִי מִמִּזְרָח אָבִי
זֶרַעְךָ וּמִמַּעֲרָב אֶסְבְּצֶךָ:

5 Fear not, for I am with thee; I will bring thy seed from
the east, And gather thee from the west;

אֹמַר לְצָפוֹן תִּנֵּי וּלְתִימָן אֶל-תִּכְלְאִי
הִבֵּיאי בְנֵי מִרְחֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ:

6 I will say to the north: 'Give up', And to the south:
'Keep not back, bring My sons from far, and My
daughters from the end of the earth;

כָּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בִּרְאֵתִיו
יַצְרֵתִיו אֶף-עָשִׂיתִיו:

7 Every one that is called by My name, and whom I have
created for My glory, I have formed him, yea, I have
made him.'

הוֹצִיא עִם-עוֹר עֵינַיִם יֵשׁ וְחָרָשִׁים וְאָזְנִים
לָמוֹ:

8 The blind people that have eyes shall be brought forth,
and the deaf that have ears.

כָּל-חֲגוּזִים נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וַיֵּאסְפוּ לְאֻמִּים מִי
בָהֶם יִגִּיד זֹאת וְרֹאשֹׁנוֹת יִשְׁמִיעֵנוּ יִתְּנוּ
עֲדִיהֶם וַיִּצְדְּקוּ וַיִּשְׁמְעוּ וַיֹּאמְרוּ אִמְתָּ:

9 All the nations are gathered together, and the peoples
are assembled; who among them can declare this, And
announce to us former things? Let them bring their
witnesses, that they may be justified; And let them
hear, and say: 'It is truth.'

אַתֶּם עֲדֵי נֹאם-יְהוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בְּחִרְתִּי
לְמַעַן תִּדְעוּ וְתֵאֱמִינוּ לִי וְתִכְּנִינוּ כִּי-
אֲנִי הוּא לִפְנֵי לֹא-נֹצֵר אֵל וְאַחֲרַי לֹא
יִהְיֶה: (ס)

10 Ye are My witnesses, saith the LORD, and My servant
whom I have chosen; that ye may know and believe
Me, and understand That I am He; before Me there
was no God formed, neither shall any be after Me.

הפסרת נח

The Haftarah is Isaiah 54:1 – 55:5. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftarah on page 259.

רְנֵי עֲקָרָה לֹא יִלְדָּה פִּצְחִי רִנָּה וְצַחֲלִי
לֹא-חָלָה כִּי-רַבִּים בְּנֵי-שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי
בְּעוּלָה אָמַר יְהוָה:

LIV:1 Sing, O barren, thou that didst not bear, Break forth
into singing, and cry aloud, thou that didst not travail;
For more are the children of the desolate Than the
children of the married wife, saith the LORD.

הִרְחִיבוּ מְקוֹם אֹהֶלְךָ וִירִיעוֹת
מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ וְשׁוּ אֶל-תַּחֲשִׁכֵּי הָאָרֶץ
מִיִּתְרֶיךָ וּיִתְדֶיךָ תִּקְּצִי:

2 Enlarge the place of thy tent, And let them stretch
forth the curtains of thy habitations, spare not;
Lengthen thy cords, and strengthen thy stakes.

כִּי-יִמִּין וּשְׂמֹאל תִּפְרָצִי וְזֶרַעְךָ גּוֹיִם יִירָשׁ
וְעָרִים נְשֻׁמוֹת יוֹשִׁיבוּ:

3 For thou shalt spread abroad on the right hand and on
the left; And thy seed shall possess the nations, And
make the desolate cities to be inhabited.

אל-תִּירָאִי כִּי-לֹא תִבּוֹשִׁי וְאֶל-תִּכְלָמִי כִּי
לֹא תַחֲפִירִי כִּי בָשַׁת עַל-יְמִינִי תִשְׁכַּחִי
וְחִרְפַּת אֲלֻמְנוּתִיךָ לֹא תִזְכְּרִי-עוֹד:

4 Fear not, for thou shalt not be ashamed. Neither be thou confounded, for thou shalt not be put to shame; For thou shalt forget the shame of thy youth, And the reproach of thy widowhood shalt thou remember no more.

כִּי בַעֲלִיךָ עֲשִׂיךָ יִהְיֶה צָבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֶךָ
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל-הָאָרֶץ יִקְרָא:

5 For thy Maker is thy husband, The LORD of hosts is His name; And the Holy One of Israel is thy Redeemer, The God of the whole earth shall He be called.

כִּי-כָאִשָּׁה עֲזוּבָה וְעֲצוּבָה רוּחַ קִרְאָךָ
יִהְיֶה וְאִשָּׁה נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר
אֱלֹהֶיךָ:

6 For the LORD hath called thee As a wife forsaken and grieved in spirit; And a wife of youth, can she be rejected? Saith thy God.

בְּרֵגַע קָטָן עֲזַבְתִּיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים
אֶשְׁבְּצֶךָ:

7 For a small moment have I forsaken thee; But with great compassion will I gather thee.

בְּשַׁעֲרֶךָ קָצַף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רָגַע מְמֹד
וּבְחַסֵּד עוֹלָם רַחֲמֶיךָ אָמַר גֹּאֲלֶךָ
יִהְיֶה: (ס)

8 In a little wrath I hid My face from thee for a moment; But with everlasting kindness will I have compassion on thee, Saith the LORD thy Redeemer.

כִּי-יָמִי נָח נָתַתָּ לִּי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבְר
מִי-נָח עוֹד עַל-הָאָרֶץ כִּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקֶּצֶף
עָלֶיךָ וּמִגִּעַר-בֶּךָ:

9 For this is as the waters of Noah unto Me; for as I have sworn that the waters of Noah should no more go over the earth, so have I sworn that I would not be wroth with thee, nor rebuke thee.

כִּי הַהָרִים יִמּוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמּוּטֶינָה
וְחִסְדֵּי מֵאֲתָךְ לֹא-יִמּוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא
תִמּוּט אָמַר מֵרַחֲמֶיךָ יִהְיֶה: (ס)

10 For the mountains may depart, and the hills be removed; but My kindness shall not depart from thee, neither shall My covenant of peace be removed, saith the LORD that hath compassion on thee.

עֲנִיָּה סַעְרָה לֹא נִחַמָּה הִנֵּה אֲנֹכִי מֵרַבִּיץ
בַּפּוֹךְ אֲבִנֶיךָ וַיִּסְדַּתִּיךָ בַּסַּפִּירִים:

11 O thou afflicted, tossed with tempest, and not comforted, behold, I will set thy stones in fair colours, And lay thy foundations with sapphires.

וְשִׁמְתִּי כְדָכָד שְׁמֹשֹׁתֶיךָ וְשַׁעֲרֶיךָ לְאַבְנֵי
אֶקְדָּח וְכָל-גְּבוּלֶךָ לְאַבְנֵי-חֶפֶץ:

12 And I will make thy pinnacles of rubies, and thy gates of carbuncles, and all thy border of precious stones.

וְכָל-בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי יִהְיֶה וְרַב שְׁלוֹם בְּנֵיךָ:

13 And all thy children shall be taught of the LORD; and great shall be the peace of thy children.

בְּצִדְקָה תִּכּוֹנְנִי רַחֲמֵי מַעֲשֶׂיךָ כִּי-לֹא
תִּירָאִי וּמִמַּחְתָּה כִּי לֹא-תִקְרַב אֵלַיךָ:

14 In righteousness shalt thou be established; be thou far from oppression, for thou shalt not fear, And from ruin, for it shall not come near thee.

הֵן גֹּזֵר יִגְוֹר אֶפְסֵי מֵאוֹתַי מִי-גֵר אֲתָךְ עָלֶיךָ
יִפּוֹל:

15 Behold, they may gather together, but not by Me; Whosoever shall gather together against thee shall fall because of thee.

(כ' הן) [ק' הנה] אֲנֹכִי בִּרְאֵתִי חָרַשׁ נִפְחֵ
בָּאֵשׁ פָּחָם וּמוֹצִיא כָּלִי לְמַעֲשָׂהוּ וְאֲנֹכִי
בִּרְאֵתִי מִשְׁחִית לְחַבֵּל:

16 Behold, I have created the smith That bloweth the fire of coals, And bringeth forth a weapon for his work; And I have created the waster to destroy.

כָּל-כְּלִי יוֹצֵר עָלַיִךְ לֹא יִצְלַח וְכָל-
לְשׁוֹן תְּקוּם-אֶתְּךָ לְמִשְׁפָּט תִּרְשָׁעִי זֹאת
נִחַלְתָּ עַבְדִּי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאֵתִי נָא-
יִהְיֶה: (ס)

17 No weapon that is formed against thee shall prosper;
And every tongue that shall rise against thee in
judgment thou shalt condemn. This is the heritage of
the servants of the LORD, And their due reward from
Me, saith the LORD.

הֲיִי כָל-צִמָּא לָבוֹ לַמָּיִם וְאִשָּׁר אֵין-לֹ
כֶסֶף לָבוֹ שִׁבְרוּ וְאָכְלוּ וּלְבוֹ שִׁבְרוּ בְּלוֹא-
כֶסֶף וּבְלוֹא מַחִיר יֵין וְחָלֵב:

LV:1 Ho, every one that thirsteth, come ye for water, And
he that hath no money; Come ye, buy, and eat; Yea,
come, buy wine and milk Without money and
without price.

לָמָּה תִשְׁקַלְוּ-כֶסֶף בְּלוֹא-לֶחֶם וַיִּגְיעַכֶּם
בְּלוֹא לְשִׁבְעָה שְׂמֵעוּ שְׂמֵעוּ אֵלַי וְאָכְלוּ-
טוֹב וְתִתְעַנֵּג בְּדָשָׁן נַפְשְׁכֶם:

2 Wherefore do ye spend money for that which is not
bread? And your gain for that which satisfieth not?
Hearken diligently unto Me, and eat ye that which is
good, And let your soul delight itself in fatness.

הִטּוּ אָזְנוֹכֶם וּלְבוֹ אֵלַי שְׂמֵעוּ וְתַחֲי נַפְשְׁכֶם
וְאֶכְרַתְּהָ לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חֲסִדֵי דָוִד
הַנֶּאֱמָנִים:

3 Incline your ear, and come unto Me; Hear, and your
soul shall live; And I will make an everlasting covenant
with you, Even the sure mercies of David.

הֵן עַד לְאוֹמִים נָתַתִּיו נָגִיד וּמִצְוֶה
לְאֻמִּים:

4 Behold, I have given him for a witness to the peoples,
A prince and commander to the peoples.

הֵן גֹּי לֹא-תִדְעַל תִּקְרָא וְגֹי לֹא-יִדְעוּךָ
אֱלֹהֶיךָ יִרְצוּ לְמַעַן יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ וּלְקִדּוּשׁ
יִשְׂרָאֵל כִּי בָאֲרָךְ: (ס)

5 Behold, thou shalt call a nation that thou knowest not,
And a nation that knew not thee shall run unto thee;
Because of the LORD thy God, And for the Holy One
of Israel, for He hath glorified thee.

הפטרות לך לך

The Haftarah is Isaiah 40:27 – 41:16.

לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה
דְּרָכִי מִיְּהוָה וּמֵאֱלֹהֵי מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹד:

XL:27 Why sayest thou, O Jacob, and speakest, O Israel: 'My
way is hid from the LORD, and my right is passed over
from my God'?

הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם-לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם
יְהוָה בּוֹרֵא קִצּוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיָּעַף וְלֹא
יִיָּגַע אֵין חֶקֶר לְתַבּוּנָתוֹ:

28 Hast thou not known? hast thou not heard That the
everlasting God, the LORD, The Creator of the ends
of the earth, Fainteth not, neither is weary? His
discernment is past searching out.

נָתַן לַיָּעִף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עֲצָמָה יִרְבֶּה:

29 He giveth power to the faint; And to him that hath no
might He increaseth strength.

וַיַּעֲפּוּ נְעָרִים וַיִּגָּעוּ וּבַחֲוָרִים כָּשׁוּל
יִכָּשְׁלוּ:

30 Even the youths shall faint and be weary, And the
young men shall utterly fall;

וְקוֹנֵי יְהוָה יַחְלִיפוּ כַּח יְעֹלֵי אֲבֵר כְּנָשִׁים
יִרְצוּ וְלֹא יִיָּגְעוּ וְלֹא יִלְכוּ וְלֹא יִיָּעֲפוּ: (ס)

31 But they that wait for the LORD shall renew their strength; They shall mount up with wings as eagles; They shall run, and not be weary; They shall walk, and not faint.

הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אֲיִים וְלֹאֲמִים יַחְלִיפוּ כַּח
יִגְשׁוּ אִנִּי וְיִדְבְּרוּ יַחְדָּו לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה:

XLI:1 Keep silence before Me, O islands, And let the peoples renew their strength; Let them draw near, then let them speak; Let us come near together to judgment.

מִי הָעִיר מִמִּזְרַח צָדֵק יִקְרָאֶהוּ לְרִגְלוֹ יִתֵּן
לְפָנָיו גּוֹיִם וּמִלְכִּים יִרְדֵּי יִתֵּן כַּעֲפֹר חֲרָבוֹ
כְּקֶשׁ נִדְּחַי קִשְׁתּוֹ:

2 Who hath raised up one from the east, At whose steps victory attendeth? He giveth nations before him, And maketh him rule over kings; His sword maketh them as the dust, His bow as the driven stubble.

יִרְדְּפֵם יַעֲבֹר שָׁלוֹם אַרְחַ בְּרִגְלָיו לֹא
יָבוֹא:

3 He pursueth them, and passeth on safely; The way with his feet he treadeth not.

מִי־פָעַל וַעֲשָׂה קִרְא הַדְּרוֹת מִרֹּאשׁ אֲנִי
יְהוָה רִאשׁוֹן וְאַתְּ אַחֲרֹנִים אֲנִי־הוּא:

4 Who hath wrought and done it? He that called the generations from the beginning. I, the LORD, who am the first, And with the last am the same.

רָאוּ אֲיִים וַיִּלְאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יַחְדָּרוּ
קִרְבוּ וַיֵּאֲתִיּוּ:

5 The isles saw, and feared; The ends of the earth trembled; They drew near, and came.

אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעֲזְרוּ וְלֹאֲחִיו יֹאמַר חֲזָק:

6 They helped every one his neighbour; And every one said to his brother: 'Be of good courage.'

וַיַּחֲזֵק חֲרָשׁ אֶת־צֹרֶף מַחְלִיק פָּטִישׁ אֶת־
תּוֹלֵם פָּעַם אָמַר לְדָבָק טוֹב הוּא וַיַּחֲזִקֶהוּ
בְּמַסְמְרִים לֹא יִמוּט: (ס)

7 So the carpenter encouraged the goldsmith, And he that smootheth with the hammer him that smiteth the anvil, Saying of the soldering: 'It is good'; And he fastened it with nails, that it should not be moved.

וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּחַרְתִּיךָ
זָרַע אֲבֹרָהֶם אֲהַבִּי:

8 But thou, Israel, My servant, Jacob whom I have chosen, The seed of Abraham My friend;

אֲשֶׁר הִחֲזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאַצִּילִיָּה
קִרְאתִיךָ וָאָמַר לְךָ עַבְדִּי־אָתָּה בָּחַרְתִּיךָ
וְלֹא מֵאַסְתִּיךָ:

9 Thou whom I have taken hold of from the ends of the earth, And called thee from the uttermost parts thereof, And said unto thee: 'Thou art My servant, I have chosen thee and not cast thee away';

אֶל־תִּירָא כִּי עִמָּךְ־אֲנִי אֶל־תִּשָּׁתַע כִּי־
אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֲמַצְתִּיךָ אֶף־עֲזַרְתִּיךָ אֶף־
תִּמְכֹּתִיךָ בְּיָמִין צִדְקִי:

10 Fear thou not, for I am with thee, Be not dismayed, for I am thy God; I strengthen thee, yea, I help thee; Yea, I uphold thee with My victorious right hand.

הֵן יִבְשׁוּ וַיִּכָּלְמוּ כָּל הַנִּחְרָזִים בָּךְ יִהְיוּ
כְּאֵין וַיֵּאבְדּוּ אֲנָשֵׁי רִיבֶךָ:

11 Behold, all they that were incensed against thee Shall be ashamed and confounded; They that strove with thee Shall be as nothing, and shall perish.

תִּבְקָשֶׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אֲנָשֵׁי מִצְתֶּךָ יִהְיוּ
כְּאֵין וּכְאֶפֶס אֲנָשֵׁי מִלַּחֲמֶתְךָ:

12 Thou shalt seek them, and shalt not find them, Even them that contended with thee; They that warred against thee Shall be as nothing, and as a thing of nought.

כִּי אָנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִחַיֵּיךָ וּמִיָּמֶיךָ הָאֵמֶר
לֵךְ אֶל-תִּירָא אֲנִי עֲזָרְתִּיךָ: (ס)

13 For I the LORD thy God Hold thy right hand, Who say unto thee: 'Fear not, I help thee.'

אֶל-תִּירָאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי
עֲזָרְתִּיךָ נָאִם-יְהוָה וְגֹאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

14 Fear not, thou worm Jacob, And ye men of Israel; I help thee, saith the LORD, And thy Redeemer, the Holy One of Israel.

הִנֵּה שֹׁמְתִיךָ לְמוֹרֵג חֲרוּץ חָדָשׁ בְּעַל
פִּיפְיוֹת תִּדְּוֹשׁ הָרִים וְתִדָּק וּגְבָעוֹת כַּמָּץ
תִּשָּׂם:

15 Behold, I make thee a new threshing-sledge Having sharp teeth; Thou shalt thresh the mountains, and beat them small, And shalt make the hills as chaff.

תִּזְרֹם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וּסְעָרָה תִּפְיֵץ אוֹתָם
וְאַתָּה תִּגְלִל בְּיְהוָה בְּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
תִּתְהַלֵּל: (ס)

16 Thou shalt fan them, and the wind shall carry them away, And the whirlwind shall scatter them; And thou shalt rejoice in the LORD, Thou shalt glory in the Holy One of Israel.

הפסוק וירא

The Haftarah is II Kings 4:1 - 4:37.

וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי-הַנְּבִיאִים צָעָקָה
אֶל-אֵלִישָׁע לֵאמֹר עֲבַדְךָ אִישִׁי מָתָּה וְאַתָּה
יָדָעְתָּ כִּי עֲבַדְךָ הָיָה יְרָא אֶת-יְהוָה
וְהַנֶּשֶׁה בָּא לְקַחַת אֶת-שְׁנֵי יְלָדָי לִּי
לְעֲבָדִים:

IV:1 Now there cried a certain woman of the wives of the sons of the prophets unto Elisha, saying: 'Thy servant my husband is dead; and thou knowest that thy servant did fear the LORD; and the creditor is come to take unto him my two children to be bondmen.'

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה-לָּךְ
הַגִּידִי לִי מַה-יֵּשׁ-^(כ) לְךָ^(כ) בְּבֵית
וְהָאִשָּׁה אֵין לְשִׁפְחָתָהּ כָּל בְּבֵית כִּי אִם-
אֶסוּד שָׁמֶן:

2 And Elisha said unto her: 'What shall I do for thee? tell me; what hast thou in the house?' And she said: 'Thy handmaid hath not any thing in the house, save a pot of oil.'

וַיֹּאמֶר לָכִי שְׂאֲלִי-לָךְ כֵּלִים מִן-הַחוּץ
מֵאֵת כָּל-^(כ) שְׁכֵנֶיךָ^(כ) [ק' שְׁכֵנֶיךָ] כֵּלִים
רַקִּים אֶל-תִּמְעִיטִי:

3 Then he said: 'Go, borrow thee vessels abroad of all thy neighbours, even empty vessels; borrow not a few.

וּבָאת וּסְגַרְתָּ הַדֶּלֶת בְּעַדְךָ וּבְעַד-בָּנֶיךָ
וַיִּצְקֶתָ עַל כָּל-הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא
תִּסִּיעִי:

4 And thou shalt go in, and shut the door upon thee and upon thy sons, and pour out into all those vessels; and thou shalt set aside that which is full.'

וַתֵּלֶךְ מֵאֵתוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַדָּהּ וּבְעַד
בְּנֵיהָ הֵם מְגִישִׁים אֵלֶיהָ וְהָיָה ^(כ)
מִיצָקָתָהּ^(כ) [ק' מוֹצָקָתָהּ]:

5 So she went from him, and shut the door upon her and upon her sons; they brought the vessels to her, and she poured out.

וַיָּהִיו בְּמִלְאֵת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל-בְּנָהּ
הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כֵּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין
עוֹד כֵּלִי וַיַּעֲמֵד הַשֶּׁמֶן:

6 And it came to pass, when the vessels were full, that she said unto her son: 'Bring me yet a vessel.' And he said unto her: 'There is not a vessel more.' And the oil stayed.

וַתָּבֹא וַתִּגְדַּל לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר
לְכִי מִכְרִי אֶת-הַשֶּׁמֶן וְשַׁלְמִי אֶת-(כ)
נְשִׁיכִי(ק) [נְשִׁיךְ] וְאַתָּה (כ) בְּנִיכִי(ק)
וּבְנִיךְ [תִּתֵּנִי בְנוֹתָר: (פ)

7 Then she came and told the man of God. And he said: 'Go, sell the oil, and pay thy debt, and live thou and thy sons of the rest.'

וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל-שֻׁנֶם וְשָׁם
אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתִּחְזַק בּוֹ לֶאֱכֹל-לֶחֶם וַיְהִי
מִדִּי עָבְרוֹ יָסַר שָׁמָּה לֶאֱכֹל-לֶחֶם:

8 And it fell on a day, that Elisha passed to Shunem, where was a great woman; and she constrained him to eat bread. And so it was, that as oft as he passed by, he turned in thither to eat bread.

וַתֹּאמֶר אֶל-אִשָּׁה הַנֹּהֶגָה יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ
אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָמִיד:

9 And she said unto her husband: 'Behold now, I perceive that this is a holy man of God, that passeth by us continually.

נַעֲשֶׂה-נָּא עֲלֵית-קִיר קְטַנָּה וְנָשִׂים לּוֹ שָׁם
מִטָּה וְשִׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ
אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה:

10 Let us make, I pray thee, a little chamber on the roof; and let us set for him there a bed, and a table, and a stool, and a candlestick; and it shall be, when he cometh to us, that he shall turn in thither.'

וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסַר אֶל-הָעֲלִיָּה
וַיִּשְׁכַּב-שָׁמָּה:

11 And it fell on a day, that he came thither, and he turned into the upper chamber and lay there.

וַיֹּאמֶר אֶל-גִּיחָזִי נַעֲרוֹ קְרָא לְשֹׁנַמִּית
הַזֹּאת וַיִּקְרָא-לָהּ וַתַּעֲמֵד לְפָנָיו:

12 And he said to Gehazi his servant: 'Call this Shunammite.' And when he had called her, she stood before him.

וַיֹּאמֶר לוֹ אָמַר-נָּא אֵלֶיהָ הֲנָה חֲרָדָת |
אֵלֵינוּ אֶת-כָּל-הַחֲרָדָה הַזֹּאת מָה לַעֲשׂוֹת
לָךְ תִּישׁ לְדַבֵּר-לָךְ אֶל-הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל-
שָׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנִי יֹשֶׁבֶת:

13 And he said unto him: 'Say now unto her: Behold, thou hast been careful for us with all this care; what is to be done for thee? wouldst thou be spoken for to the king, or to the captain of the host?' And she answered: 'I dwell among mine own people.'

וַיֹּאמֶר וּמָה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גִּיחָזִי אֲבָל
בֶּן אֵין-לָהּ וְאִשָּׁה זָקֵן:

14 And he said: 'What then is to be done for her?' And Gehazi answered: 'Verily she hath no son, and her husband is old.'

וַיֹּאמֶר קְרָא-לָהּ וַיִּקְרָא-לָהּ וַתַּעֲמֵד
בַּפֶּתַח:

15 And he said: 'Call her.' And when he had called her, she stood in the door.

וַיֹּאמֶר לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חֲזָה (כ)
אֲתִי(ק) [אָתָּה] חֲבִקְתָּ בֶּן וַתֹּאמֶר אֶל-אֲדָנִי
אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-תִּכְזֹּב בְּשִׁפְחָתְךָ:

16 And he said: 'At this season, when the time cometh round, thou shalt embrace a son.' And she said: 'Nay, my lord, thou man of God, do not lie unto thy handmaid.'

וַתֵּהָר וַתֵּלֵד בֶּן לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת
חֲזָה אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע:

17 And the woman conceived, and bore a son at that season, when the time came round, as Elisha had said unto her.

וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל-אָבִיו אֶל-הַקְצָרִים:	18	And when the child was grown, it fell on a day, that he went out to his father to the reapers.
וַיֹּאמֶר אֶל-אָבִיו רֹאשִׁי רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל-הַנֶּעֱר שְׂאֵהוּ אֶל-אִמּוֹ:	19	And he said unto his father: 'My head, my head.' And he said to his servant: 'Carry him to his mother.'
וַיִּשְׂאֵהוּ וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל-אִמּוֹ וַיָּשֶׁב עַל- בְּרָכֶיהָ עַד-הַצָּהֳרַיִם וַיָּמָת:	20	And when he had taken him, and brought him to his mother, he sat on her knees till noon, and then died.
וַתַּעַל וַתִּשְׁכְּבֵהוּ עַל-מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֵּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא:	21	And she went up, and laid him on the bed of the man of God, and shut the door upon him, and went out.
וַתִּקְרָא אֶל-אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שְׁלַחָה נָא לִי אֶתְד מִן-הַנְּעָרִים וְאֶתְד הָאֶתְנָנוֹת וְאֶרְוֶצָה עַד-אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאֶשׁוּבָה:	22	And she called unto her husband, and said: 'Send me, I pray thee, one of the servants, and one of the asses, that I may run to the man of God, and come back.'
וַיֹּאמֶר מָדוּעַ (כ') אַתָּה [ק'] אֵתָּה (כ') הַלֵּכְתִּי [ק'] הַלֵּכְתִּי אֵלָיו הַיּוֹם לֹא-חֹדֶשׁ וְלֹא שָׁבַת וַתֹּאמֶר שְׁלוֹם:	23	And he said: Wherefore wilt thou go to him today? it is neither new moon nor sabbath.' And she said: 'It shall be well.'
וַתַּחֲבֹשׁ הָאֶתָּוֹן וַתֹּאמֶר אֶל-נַעֲרָהּ נָתַן לָךְ אֶל-תַּעֲצֹר-לִי לְרֹכֵב כִּי אִם-אֶמְרָתִי לָךְ:	24	Then she saddled an ass, and said to her servant: 'Drive, and go forward; slacken me not the riding, except I bid thee.'
וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל- הַר הַכְּרִמָּה וַיְהִי כִּרְאוֹת אִישׁ-הָאֱלֹהִים אֶתָּה מֵנִגֵּד וַיֹּאמֶר אֶל-גִּיחִזִּי נַעֲרוֹ הִנֵּה הַשּׁוֹנְמִית הַלֵּז:	25	So she went, and came unto the man of God to mount Carmel. And it came to pass, when the man of God saw her afar off, that he said to Gehazi his servant: 'Behold, yonder is that Shunammite.'
עֲתָה רֹוץ-נָא לִקְרֹאתָהּ וַאֲמַר-לָהּ הַשְׁלוֹם לָךְ הַשְׁלוֹם לְאִישֶׁךָ הַשְׁלוֹם לְיֶלֶד וַתֹּאמֶר שְׁלוֹם:	26	Run, I pray thee, now to meet her, and say unto her: Is it well with thee? is it well with thy husband? is it well with the child?' And she answered: 'It is well.'
וַתָּבֹא אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-הַהָר וַתִּחַזַּק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גִּיחִזִּי לְהִדְפָּהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הִרְפָּה-לָּהּ כִּי-נַפְשָׁהּ מָרָה-לָּהּ וַיִּהְיֶה הָעֵלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי:	27	And when she came to the man of God to the hill, she caught hold of his feet. And Gehazi came near to thrust her away; but the man of God said: 'Let her alone; for her soul is bitter within her; and the LORD hath hid it from me, and hath not told Me.'
וַתֹּאמֶר הֲשֵׂאֵלְתִּי בֶן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא אֶמְרָתִי לֹא תִשְׁלָה אֹתִי:	28	Then she said: 'Did I desire a son of my lord? did I not say: Do not deceive me?'

וַיֹּאמֶר לְגִיחִזִּי חָגֵר מִתְּנִיךָ וְקַח מִשְׁעֲנָתִי
בְּיָדְךָ וְלֶךְ כִּי־תִמְצָא אִישׁ לֹא תִבְרַכְנוּ
וְכִי־יִבְרַכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשָׁמַתְּ מִשְׁעֲנָתִי
עַל־פְּנֵי הַנָּעִר:

וַתֹּאמֶר אִם הַנָּעִר חַי־יְהוָה וְחַי־נַפְשִׁי
אִם־אֶעֱזָבְךָ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ:

וַגִּיחִזִּי עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשֶׁם אֶת־חֲמֹשֶׁעֲנָתוֹ
עַל־פְּנֵי הַנָּעִר וַאֲיֵן קוֹל וַאֲיֵן קֶשֶׁב וַיָּשָׁב
לִקְרָאתוֹ וַיַּגִּד־לּוֹ לֵאמֹר לֹא הָקִיץ הַנָּעִר:

וַיָּבֹא אֶל־יִשָּׁע הַבֵּיתָהּ וַהֲנֶה הַנָּעִר מֵת
מִשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ:

וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל
אֶל־יְהוָה:

וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיִּשֶׁם פִּיו עַל־
פִּיו וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּיו וַיִּגָּהֶר
עָלָיו וַיִּחַם בָּשָׂר הַיֶּלֶד:

וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בִּבְיֹת אַחַת הַנָּה וְאַחַת הַנָּה
וַיַּעַל וַיִּגָּהֶר עָלָיו וַיִּזְוָרֶר הַנָּעִר עַד־שִׁבְעַת
פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנָּעִר אֶת־עֵינָיו:

וַיִּקְרָא אֶל־גִּיחִזִּי וַיֹּאמֶר קְרֵא אֶל־הַשְּׁנַמִּית
הַזֹּאת וַיִּקְרָאָהּ וַתָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי
בִנֶּךָ:

וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתָּחוּ אָרְצָה
וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא: (פ)

29 Then he said to Gehazi: 'Gird up thy loins, and take my staff in thy hand, and go thy way; if thou meet any man, salute him not; and if any salute thee, answer him not; and lay my staff upon the face of the child.'

30 And the mother of the child said: 'As the LORD liveth, and as thy soul liveth, I will not leave thee.' And he arose, and followed her.

31 And Gehazi passed on before them, and laid the staff upon the face of the child; but there was neither voice, nor hearing. Wherefore he returned to meet him, and told him, saying: 'The child is not awaked.'

32 And when Elisha was come into the house, behold, the child was dead, and laid upon his bed.

33 He went in therefore, and shut the door upon them twain, and prayed unto the LORD.

34 And he went up, and lay upon the child, and put his mouth upon his mouth, and his eyes upon his eyes, and his hands upon his hands; and he stretched himself upon him; and the flesh of the child waxed warm.

35 Then he returned, and walked in the house once to and fro; and went up, and stretched himself upon him; and the child sneezed seven times, and the child opened his eyes.

36 And he called Gehazi, and said: 'Call this Shunammite.' So he called her. And when she was come in unto him, he said: 'Take up thy son.'

37 Then she went in, and fell at his feet, and bowed down to the ground; and she took up her son, and went out.

הפסרת חיי שרה

The Haftarah is I Kings 1:1 – 1:31.

וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיִּכְסְהוּ
בַּבְּגָדִים וְלֹא יָחַם לוֹ:

I:1 Now King David was old and stricken in years; and they covered him with clothes, but he could get no heat.

וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יִבְקְשׁוּ לְאֹדֹנִי הַמֶּלֶךְ
נַעֲרָה בְּתוּלָה וְעַמָּדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְתִהְיֶה-
לוֹ סִכְנָת וְשֹׁכֵבָה בְּחִיקָךְ וְחָם לְאֹדֹנִי
הַמֶּלֶךְ:

2 Wherefore his servants said unto him: 'Let there be sought for my lord the king a young virgin; and let her stand before the king, and be a companion unto him; and let her lie in thy bosom, that my lord the king may get heat.'

וַיִּבְקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל
וַיִּמְצְאוּ אֶת-אַבִּישָׁג הַשְּׁוֹנַמִּית וַיָּבֵאוּ אֹתָהּ
לַמֶּלֶךְ:

3 So they sought for a fair damsel throughout all the borders of Israel, and found Abishag the Shunammite, and brought her to the king.

וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד-מְאֹד וְתִהְיֶה לַמֶּלֶךְ סִכְנָת
וְתִשְׁרָתָהּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעָהּ:

4 And the damsel was very fair; and she became a companion unto the king, and ministered to him; but the king knew her not.

וַאֲדֹנִיָּה בֶן-חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי
אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וְחֲמִשִּׁים
אִישׁ רָצִים לִפְנָיו:

5 Now Adonijah the son of Haggith exalted himself, saying: 'I will be king'; and he prepared him chariots and horsemen, and fifty men to run before him.

וְלֹא-עָצְבוּ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מִדּוּעַ כָּכָה
עָשִׂיתָ וְגַם-הוּא טוֹב-תָּאֵר מְאֹד וְאִתּוֹ
יִלְדָה אַחֲרַי אֲבִשָׁלוֹם:

6 And his father had not grieved him all his life in saying: 'Why hast thou done so?' and he was also a very goodly man; and he was born after Absalom.

וַיְהִינּוּ דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן-צְרוּיָה וְעִם
אֲבִיתָר הַכֹּהֵן וַיַּעֲזְרוּ אַחֲרָי אֲדֹנִיָּה:

7 And he conferred with Joab the son of Zeruiah, and with Abiathar the priest; and they following Adonijah helped him.

וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנֵיָהוּ בֶן-יְהוִיָּדָע וְנָתָן
הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד
לֹא הָיוּ עִם-אֲדֹנִיָּהוּ:

8 But Zadok the priest, and Benaiah the son of Jehoiada, and Nathan the prophet, and Shimei, and Rei, and the mighty men that belonged to David, were not with Adonijah.

וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֶבֶן
הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר-אֶצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת-
כָּל-אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְלִכְלֹל-אֲנָשֵׁי יְהוּדָה
עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ:

9 And Adonijah slew sheep and oxen and fatlings by the stone of Zohelath, which is beside En-rogel; and he called all his brethren the king's sons, and all the men of Judah the king's servants;

וְאֶת-נָתָן הַנָּבִיא וּבְנֵיָהוּ וְאֶת-הַגִּבּוֹרִים
וְאֶת-שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא:

10 but Nathan the prophet, and Benaiah, and the mighty men, and Solomon his brother, he called not.

וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל-בֶּת-שֶׁבַע אִם-שְׁלֹמֹה
לֹאמַר הֲלֹא שָׁמַעְתָּ כִּי מֶלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן-
חַגִּית וַאֲדֹנֵינוּ דָּוִד לֹא יָדָע:

11 Then Nathan spoke unto Bath-sheba the mother of Solomon, saying: 'Hast thou not heard that Adonijah the son of Haggith doth reign, and David our lord knoweth it not?

וְעַתָּה לְכִי אֵיעָצְךָ נָא עֲצָה וּמַלְטִי אֶת-
נַפְשְׁךָ וְאֶת-נַפְשׁ בְּנִךְ שְׁלֹמֹה:

12 Now therefore come, let me, I pray thee, give thee counsel, that thou mayest save thine own life, and the life of thy son Solomon.

לְכִי וּבֹאִי אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו
הֲלֹא־אַתָּה אָדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לְאִמָּתְךָ
לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנִי וְיִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא
יָשֵׁב עַל־כִּסֵּאי וּמִדֹּעַ מֶלֶךְ אֲדֹנָיהוּ:

13 Go and get thee in unto king David, and say unto him:
Didst not thou, my lord, O king, swear unto thy
handmaid, saying: Assuredly Solomon thy son shall
reign after me, and he shall sit upon my throne? why
then doth Adonijah reign?

הִנֵּה עֹדְךָ מְדַבֵּרֶת שָׁם עִם־הַמֶּלֶךְ וְאֲנִי
אָבוֹא אַחֲרֶיךָ וּמְלֹאתִי אֶת־דְּבָרֶיךָ:

14 Behold, while thou yet talkest there with the king, I
also will come in after thee, and confirm thy words.'

וּתָבֹא בַת־שֶׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחֹדְרָה
וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וְאַבִּישָׁג הַשְּׁוֹנַמִּית מְשָׁרֵת
אֶת־הַמֶּלֶךְ:

15 And Bath-sheba went in unto the king into the
chamber.—Now the king was very old; and Abishag
the Shunammite ministered unto the king.—

וַתִּקְדּוּ בַת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחֲוֶה לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ:

16 And Bath-sheba bowed, and prostrated herself unto
the king. And the king said: 'What wouldest thou?'

וַתֹּאמֶר לוֹ אָדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְאִמָּתְךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְנִי וְיִמְלֹךְ
אַחֲרָי וְהוּא יָשֵׁב עַל־כִּסֵּאי:

17 And she said unto him: 'My lord, thou didst swear by
the LORD thy God unto thy handmaid: Assuredly
Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit
upon my throne.

וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מֶלֶךְ וְעַתָּה אָדֹנִי הַמֶּלֶךְ
לֹא יָדָעְתָּ:

18 And now, behold, Adonijah reigneth; and thou, my
lord the king, knowest it not.

וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיאִ־וְצֹאֵן לָרֶבֶץ (פ) וַיִּקְרָא
לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאַבְיָתָר הַכֹּהֵן וּלְיֹאָב
שֵׁר הַצָּבָא וּלְשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא:

19 And he hath slain oxen and fatlings and sheep in
abundance, and hath called all the sons of the king,
and Abiathar, the priest, and Joab the captain of the
host; but Solomon thy servant hath he not called.

וְאַתָּה אָדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ
לְהִגִּיד לָהֶם מִי יָשֵׁב עַל־כִּסֵּא אָדֹנִי־
הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו:

20 And thou, my lord the king, the eyes of all Israel are
upon thee, that thou shouldest tell them who shall sit
on the throne of my lord the king after him.

וְהָיָה כְּשֶׁכֶּב אָדֹנִי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו
וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנֵי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים:

21 Otherwise it will come to pass, when my lord the king
shall sleep with his fathers, that I and my son Solomon
shall be counted offenders.'

וְהִנֵּה עֹדְנָה מְדַבֵּרֶת עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן
הַנָּבִיא בָּא:

22 And, lo, while she yet talked with the king, Nathan the
prophet came in.

וַיִּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא
וַיִּבֹּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לַמֶּלֶךְ עַל־
אִפְיוֹ אָרְצָה:

23 And they told the king, saying: 'Behold Nathan the
prophet.' And when he was come in before the king,
he bowed down before the king with his face to the
ground.

וַיֹּאמֶר נָתָן אָדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אָמַרְתָּ
אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יָשֵׁב עַל־כִּסֵּאי:

24 And Nathan said: 'My lord, O king, hast thou said:
Adonijah shall reign after me, and he shall sit upon my
throne?

כִּי יֵרֶד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וֹצֵאן
לֶרֶב וַיִּקְרָא לְכָל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְלִשְׂרָי
הַצָּבָא וּלְאַבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהַנָּהָם אֲכָלִים
וְשָׂתִים לִפְנֵי וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנֵינוּ:

25 For he is gone down this day, and hath slain oxen and fatlings and sheep in abundance, and hath called all the king's sons, and the captains of the host, and Abiathar the priest; and, behold, they eat and drink before him, and say: Long live king Adonijah.

וְלִי אֲנִי-עֲבָדְךָ וְלִצְדָק הַכֹּהֵן וּלְבִנְיָהוּ
בֶן-יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עֲבָדְךָ לֹא קָרָא:

26 But me, even me thy servant, and Zadok the priest, and Benaiah the son of Jehoiada, and thy servant Solomon hath he not called.

אִם מֵאֵת אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר
הַזֶּה וְלֹא הוּדְעָתָה אֶת- (כ' עבדיך) [ק'
עבדך] מִי יֵשֵׁב עַל-כִּסֵּא אֲדֹנֵי-הַמֶּלֶךְ
אַחֲרָיו: (ס)

27 Is this thing done by my lord the king, and thou hast not declared unto thy servant who should sit on the throne of my lord the king after him?

וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קְרֹאוּ-לִי לְבַת-
שֶׁבַע וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ:

28 Then king David answered and said: 'Call me Bath-sheba.' And she came into the king's presence, and stood before the king.

וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר חַי-יְהוָה אֲשֶׁר-פָּדָה
אֶת-נַפְשִׁי מִכָּל-צָרָה:

29 And the king swore and said: 'As the LORD liveth, who hath redeemed my soul out of all adversity,

כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי-שְׁלֹמֹה בְנִי יִמְלֹךְ
אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל-כִּסְאִי תַחְתָּי כִּי כֵן
אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה:

30 verily as I swore unto thee by the LORD, the God of Israel, saying: Assuredly Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit upon my throne in my stead; verily so will I do this day.'

וַתִּקֹּד בַּת-שֶׁבַע אַפַּיִם אֶרֶץ וַתִּשְׁתַּחֲוֶה
לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד
לְעֹלָם: (פ)

31 Then Bath-sheba bowed with her face to the earth, and prostrated herself to the king, and said: 'Let my lord king David live for ever.'

הפטרת תולדות

The Haftarah is Malachi 1:1 – 2:7. On Erev Rosh Hodesh, read the Haftarah on page 262.

מִשָּׁא דְּבַר-יְהוָה אֶל-יִשְׂרָאֵל בְּיַד
מַלְאכִי:

1:1 The burden of the word of the LORD to Israel by Malachi.

אֶהְבֵּתִי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וְאַמְרַתֶּם בְּמִתָּה
אֶהְבֵּתֵנוּ הֲלֹא-אֵח עָשָׂו לְיַעֲקֹב נֶאֱמַר-יְהוָה
וְאֶהָב אֶת-יַעֲקֹב:

2 I have loved you, saith the LORD. Yet ye say: 'Wherein hast Thou loved us?' Was not Esau Jacob's brother? Saith the LORD; Yet I loved Jacob;

וְאֶת־עֵשָׂו שָׂנְאתִי וְאָשִׁים אֶת־הָרִיו שְׁמֹמָה
וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְּבָר׃

3

But Esau I hated, And made his mountains a desolation, And gave his heritage to the jackals of the wilderness.

כִּי־תֹאמַר אָדָם רִשְׁשָׁנוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה
חֲרֻבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ
וְאֲנִי אֶהְרֹס וְקִרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה
וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יִהְיֶה עַד־עוֹלָם׃

4

Whereas Edom saith: 'We are beaten down, But we will return and build the waste places'; Thus saith the LORD of hosts: They shall build, but I will throw down; And they shall be called The border of wickedness, And The people whom the LORD execrateth for ever.

וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ וַיִּגְדַּל
יְהוָה מֵעַל לְגְבוּל יִשְׂרָאֵל׃

5

And your eyes shall see, And ye shall say: 'The LORD is great beyond the border of Israel.'

בֶּן יִכְבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם־אָב אֲנִי
אֵיךְ כְּבוֹדִי וְאִם־אֲדֹנִים אֲנִי אֵיךְ מוֹרְאִי
אָמְרוּ יְהוָה צְבָאוֹת לָכֵם הִכְתַּנִּים בּוֹזִי
שְׁמִי וְאַמְרֹתֶם בְּמָה בָּזִינוּ אֶת־שְׁמִי׃

6

A son honoureth his father, And a servant his master; If then I be a father, Where is My honour? And if I be a master, Where is My fear? Saith the LORD of hosts Unto you, O priests, that despise My name. And ye say: 'Wherein have we despised Thy name?'

מִגִּישִׁים עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מִגָּאֵל וְאַמְרֹתֶם
בְּמָה גֵּאלְנוּךָ בְּאַמְרֹכֶם שְׁלַחַן יְהוָה נִבְזָה
הוּא׃

7

Ye offer polluted bread upon Mine altar. And ye say: 'Wherein have we polluted thee?' In that ye say: 'The table of the LORD is contemptible.'

וְכִי־תִגִּישׁוּן עֹר לְזִבְחַ אֵין רָע וְכִי תִגִּישׁוּ
פֶסֶחַ וְחִלָּה אֵין רָע הִקְרִיבְהוּ נָא לִפְחֹתֶיךָ
הִירְצֶךָ אוֹ הִישָׂא פָנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃

8

And when ye offer the blind for sacrifice, is it no evil! And when ye offer the lame and sick, is it no evil! Present it now unto thy governor; will he be pleased with thee? Or will he accept thy person? Saith the LORD of hosts.

וְעַתָּה חֲלוּ־נָא פְנֵי־אֵל וַיַּחֲנְנוּ מִיָּדְכֶם
הִתְּתָה זֹאת הִישָׂא מִכֶּם פָּנִים אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת׃

9

And now, I pray you, entreat the favour of God That He may be gracious unto us!— This hath been of your doing.— Will He accept any of your persons? Saith the LORD of hosts.

מִי גַם־בְּכֶם וּסְגֹר דְּלָתַיִם וְלֹא־תֹאֲרִי
מִזְבְּחִי חֲנָם אֵין־לִי חֶפֶץ בְּכֶם אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֶרְצֶה מִיָּדְכֶם׃

10

Oh that there were even one among you that would shut the doors, That ye might not kindle fire on Mine altar in vain! I have no pleasure in you, Saith the LORD of hosts, Neither will I accept an offering at your hand.

כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־מְבֹאֵז גָּדוֹל שְׁמִי
בְּגוֹיִם וּבְכָל־מְקוֹם מִקְטֹר מִגֹּשׁ לְשְׁמִי
וּמִנְתָּה טְהוֹרָה כִּי־גָדוֹל שְׁמִי בְּגוֹיִם אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת׃

11

For from the rising of the sun even unto the going down of the same My name is great among the nations; And in every place offerings are presented unto My name, Even pure oblations; For My name is great among the nations, Saith the LORD of hosts.

וְאַתֶּם מְחַלְלִים אוֹתוֹ בְּאַמְרֹכֶם שְׁלַחַן
אֲדֹנִי מִגָּאֵל הוּא וְנִיבּוֹ נִבְזָה אָכְלוֹ׃

12

But ye profane it, In that ye say: 'The table of the LORD is polluted, And the fruit thereof, even the food thereof, is contemptible.'

וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מִתְּלָאָה וְהִפְחַתֶּם אוֹתוֹ
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְהִבֵּאתֶם גְּזוֹל וְאֶת־
הַפֶּסֶחַ וְאֶת־תְּחוּלָה וְהִבֵּאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה
הָאֲרֻצָּה אוֹתָהּ מִיַּדְכֶם אָמַר יְהוָה: (ס)

וְאֲנִי נֹכַח וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנָדָר וְזִבְחַת
מְשֻׁחַת לֹאדְנִי כִּי מִלֶּךְ גָּדוֹל אֲנִי אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת וְשְׁמִי נִרְאָה בְּגוֹיִם:

וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַמְצִיחַ הַזֶּה הַכֹּהֲנִים:

אִם־לֹא תִשְׁמָעוּ וְאִם־לֹא תִשְׁמָעוּ עַל־לֵב
לִתֵּת כְּבוֹד לְשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
וְשַׁלַּחְתִּי בְכֶם אֶת־הַמָּאֲרָה וְאֶרְוֹתִי אֶת־
בְּרִכּוֹתֵיכֶם וְגַם אֶרְוֹתֶיהָ כִּי אֵינְכֶם שֹׁמְרִים
עַל־לֵב:

הִנְנִי גֹעַר לְכֶם אֶת־הַזָּרַע וְזִרְתִּי פָרֶשׁ
עַל־פְּנֵיכֶם פָּרֶשׁ חֲגִיכֶם וְנִשָּׂא אֶתְכֶם
אֵלָיו:

וַיֵּדַעְתֶּם כִּי שַׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֶת הַמְצִיחַ
הַזֶּה לְהִיטֵת בְּרִיתִי אֶת־לְוִי אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת:

בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ חַיִּים וְשָׁלוֹם
וְאַתֶּנָּם־לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נָחַת
הוּא:

תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעוֹלָה לֹא־
נִמְצָא בְּשִׁפְתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הִלְךְ
אִתִּי וּרְבִים הִשִּׁיב מַעֲוֹן:

כִּי־שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְתוֹרָה יִבְקֹשׁוּ
מִפִּיהוּ כִּי מִלֶּאֱדָה יְהוּד־צְבָאוֹת הוּא:

Ye say also: 'Behold, what a weariness is it!' And ye have snuffed at it, Saith the LORD of hosts; And ye have brought that which was taken by violence, And the lame, and the sick; Thus ye bring the offering; Should I accept this of your hand? Saith the LORD.

But cursed be he that dealeth craftily, Whereas he hath in his flock a male, And voweth, and sacrificeth unto the Lord a blemished thing; For I am a great King, Saith the LORD of hosts, And My name is feared among the nations.

II:1 And now, this commandment Is for you, O ye priests.

If ye will not hearken, and if ye will not lay it to heart, To give glory unto My name, Saith the LORD of hosts, Then will I send the curse upon you, And I will curse your blessings; Yea, I curse them, Because ye do not lay it to heart.

3 Behold, I will rebuke the seed for your hurt, And will spread dung upon your faces, Even the dung of your sacrifices; And ye shall be taken away unto it.

4 Know then that I have sent This commandment unto you, That My covenant might be with Levi, Saith the LORD of hosts.

5 My covenant was with him Of life and peace, and I gave them to him, And of fear, and he feared Me, And was afraid of My name.

6 The law of truth was in his mouth, And unrighteousness was not found in his lips; He walked with Me in peace and uprightness, And did turn many away from iniquity.

7 For the priest's lips should keep knowledge, And they should seek the law at his mouth; For he is the messenger of the LORD of hosts.

הפטר ויצא

The Haftarah is Hosea 12:13 – 14:10.

XII:13	And Jacob fled into the field of Aram, And Israel served for a wife, And for a wife he kept sheep.	וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שָׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמַר:
14	And by a prophet the LORD brought Israel up out of Egypt, And by a prophet was he kept.	וּבִנְבִיא הָעֶלְיָה יְהוָה אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבִנְבִיא נִשְׁמַר:
15	Ephraim hath provoked most bitterly; Therefore shall his blood be cast upon him, And his reproach shall his Lord return unto him.	הַכְעִיס אֶפְרַיִם תַּמְרוּרִים וְדָמָיו עָלָיו יָפוּשׁ וְחִרְפָּתוֹ יָשִׁיב לוֹ אֲדֹנָיו:
XIII:1	When Ephraim spoke, there was trembling, He exalted himself in Israel; But when he became guilty through Baal, he died.	כַּדְבָּר אֶפְרַיִם רָתַת נָשָׂא הוּא בִישְׂרָאֵל וַיָּאָשֶׁם בַּבַּעַל וַיָּמָת:
2	And now they sin more and more, And have made them molten images of their silver, According to their own understanding, even idols, All of them the work of the craftsmen; Of them they say: 'They that sacrifice men kiss calves.'	וַעֲתָהּ יוֹסִפוּ לַחֲטֹא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִסֵּכָה מִכֶּסֶפָּם כְּתַבּוּנָם עֲצָבִים מַעֲשֵׂה חֲרָשִׁים כָּלָה לָהֶם הֵם אֱמֹרִים זִבְחֵי אָדָם עֹגְלִים יִשְׁקֹון:
3	Therefore they shall be as the morning cloud, And as the dew that early passeth away, As the chaff that is driven with the wind out of the threshing-floor, And as the smoke out of the window.	לָכֵן יִהְיוּ כַעֲנַן-בֹּקֶר וְכֹטֵל מִשְׁכִּים הַלֵּךְ כִּמְץ יֹסַעַר מִגֶּרֶן וּכְעָשָׁן מֵאַרְבָּה:
4	Yet I am the LORD thy God From the land of Egypt; And thou knowest no God but Me, And beside Me there is no saviour.	וְאֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאַל־הֵיחָם זֹלָתִי לֹא תִדַּע וּמוֹשִׁיעַ אֵין בְּלִתִּי:
5	I did know thee in the wilderness, In the land of great drought.	אֲנִי יָדַעְתִּיךָ בַּמִּדְבָּר בָּאֶרֶץ תְּלַאכּוֹת:
6	When they were fed, they became full, They were filled, and their heart was exalted; Therefore have they forgotten Me.	כְּמִרְעִיתָם וַיִּשְׂבְּעוּ שָׂבְעוּ וַיִּגְרָם לִבָּם עַל-כֵּן שָׁכַחוּנִי:
7	Therefore am I become unto them as a lion; As a leopard will I watch by the way;	וְאֵתִי לָהֶם כְּמוֹ-שֹׁחַל כְּנֹמֵר עַל-דֶּרֶךְ אֲשׁוּר:
8	I will meet them as a bear that is bereaved of her whelps, And will rend the enclosure of their heart; And there will I devour them like a lioness; The wild beast shall tear them.	אֶפְגֹּשֶׁם כְּדָב שֹׁכֹל וְאֶקְרַע סָגוֹר לִבָּם וְאֶכְלֵם שֵׁם כְּלָבִיא חֵית הַשָּׂדֶה תִּבְקַעֵם:
9	It is thy destruction, O Israel, That thou art against Me, against thy help.	שַׁחַתְךָ יִשְׂרָאֵל כִּי-בִי בַעֲזָרְךָ:
10	Ho, now, thy king, That he may save thee in all thy cities! And thy judges, of whom thou saidst: 'Give me a king and princes!'	אֱהִי מֶלֶכְךָ אֲפֹא וַיּוֹשִׁיעֶךָ בְּכָל-עָרֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ אֲשֶׁר אָמַרְתָּ תִּנְהַלֵּי מֶלֶךְ וּשְׂרָרִים:
11	I give thee a king in Mine anger, And take him away in My wrath.	אֶתֶּן-לְךָ מֶלֶךְ בְּאַפִּי וְאֶקַּח בְּעִבְרָתִי: (פ)

צָרוֹר עֵזֶן אֶפְרַיִם צָפוּנָה חֲטָאתוֹ:	12	The iniquity of Ephraim is bound up; His sin is laid up in store.
חֲבָלֵי יוֹלָדָה יָבֹאוּ לוֹ הוּא־בֵּן לֹא חָכֵם כִּי־עַתָּה לֹא־עֹמֵד בְּמִשְׁכַּר בָּנִים:	13	The throes of a travailing woman shall come upon him; He is an unwise son; For it is time he should not tarry In the place of the breaking forth of children.
מִיָּד שְׂאוֹל אֶפְדֵּם מִמָּוֶת אֲנֹלָם אֱלֹהֵי דְבַר־יָד מָוֶת אֱלֹהֵי קִטְבֶּךָ שְׂאוֹל נָחֵם יִסְתַּר מֵעֵינַי:	14	Shall I ransom them from the power of the nether-world? Shall I redeem them from death? Ho, thy plagues, O death! Ho, thy destruction, O netherworld! Repentance be hid from Mine eyes!
כִּי הוּא בֵּין אֲחִים יִפְרִיא יָבֹא קָדִים רוּחַ יְהוָה מִמִּדְבָּר עָלָה וַיְבֹשׂ מְקוֹרוֹ וַיִּחַרֲב מַעֲיָנוֹ הוּא יִשְׁסֶה אוֹצָר כָּל־כֶּלִי חֲמֻדָּה:	15	For though he be fruitful among the reed-plants, An east wind shall come, the wind of the LORD coming up from the wilderness, And his spring shall become dry, and his fountain shall be dried up; He shall spoil the treasure of all precious vessels.
תֹּאשֵׁם שְׁמֹרֶן כִּי מָרְתָה בְּאַלְהֶיהָ בַּחֲרֹב יָפְלוּ עַל־לִיתָם יִרְטְשׁוּ וְהָרִיתוּ יִבְקָעוּ: (פ)	XIV:1	Samaria shall bear her guilt, For she hath rebelled against her God; They shall fall by the sword; Their infants shall be dashed in pieces, And their women with child shall be ripped up.
שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹנֶךָ:	2	Return, O Israel, unto the LORD thy God; For thou hast stumbled in thine iniquity.
קַחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱמַרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשְׁאָא עֹון וְקַח־טוֹב וְנִשְׁלַמָּה פָּרִים שְׁפָתֵינוּ:	3	Take with you words, And return unto the LORD; Say unto Him: 'Forgive all iniquity, And accept that which is good; So will we render for bullocks the offering of our lips.
אֲשׁוּרוֹ לֹא יוֹשִׁיעֵנו עַל־סוֹס לֹא נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֶׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר־בָּךְ יִרְחֵם יְתוֹם:	4	Asshur shall not save us; We will not ride upon horses; Neither will we call any more the work of our hands our gods; For in Thee the fatherless findeth mercy.'
אֲרַפֵּא מְשׁוֹבְתָם אֶהְבֵּם נִדְבָה כִּי שָׁב אִפִּי מִמָּנוּ:	5	I will heal their backsliding, I will love them freely; For Mine anger is turned away from him.
אֶהְיָ כֹּטֵל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כְּשׁוֹשַׁנָּה וְיָךְ שָׂרְשׁוֹ כְּלִבְנוֹן:	6	I will be as the dew unto Israel; He shall blossom as the lily, And cast forth his roots as Lebanon.
יִלְכּוּ וְנִקְוְתוּ וַיְהִי כְנִית הוֹדוֹ וְרִית לוֹ כְּלִבְנוֹן:	7	His branches shall spread, And his beauty shall be as the olive-tree, And his fragrance as Lebanon.
יִשְׁכּוּ יִשְׁכְּבוּ בְצִלּוֹ יִחִיו דִּגְן וַיִּפְרְחוּ כִגְפָן זָכְרוּ כִּי־לִבְנוֹן:	8	They that dwell under his shadow shall again Make corn to grow, And shall blossom as the vine; The scent thereof shall be as the wine of Lebanon.
אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד לְעַצְבִּים אֲנִי עָנִיתִי וְאֲשׁוּרֵנוּ אֲנִי כְּבָרוֹשׁ רַעְנָן מִמֶּנִּי פָרִיךָ נִמְצָא:	9	Ephraim [shall say]: 'What have I to do any more with idols?' As for Me, I respond and look on him; I am like a leafy cypress-tree; From Me is thy fruit found.

מִי חָכֵם וְיָבֵן אֱלֹהִים נִבֹּן וְיָדָעַם כִּי־יִשְׁאֵרִים
דְּרָכָיו יִהְיוּ וְצַדִּיקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים
יִכָּשְׁלוּ בָם:

10 Whoso is wise, let him understand these things,
Whoso is prudent, let him know them. For the ways
of the LORD are right, And the just do walk in them;
But transgressors do stumble therein.

הפטרת וישלח

The Haftarah is Obadiah 1:1 – 1:21.

חֲזֹן עֲבַדְיָה כֹה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוֹה לְאֲדֹם
שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוֹה וְצִיר בְּגוֹיִם
שָׁלַח קוֹמוּ וְנִקְוָמָה עָלֶיהָ לְמִלְחָמָה:

1:1 The vision of Obadiah. Thus saith the Lord GOD
concerning Edom: We have heard a message from the
LORD, And an ambassador is sent among the nations:
'Arise ye, and let us rise up against her in battle.'

הִנֵּה קָטַן נִתְתִּיד בְּגוֹיִם בְּזוֹי אַתָּה מְאֹד:

2 Behold, I make thee small among the nations; Thou
art greatly despised.

זֶדֶן לִבְךָ הִשְׁאִיף שִׁכְנִי בַּחֲגוּי־סֹלַע מְרוֹם
שָׁבַתָּ אָמַר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרְדֵנִי אֶרֶץ:

3 The pride of thy heart hath beguiled thee, O thou that
dwellest in the clefts of the rock, Thy habitation on
high; That sayest in thy heart: 'Who shall bring me
down to the ground?'

אִם־תִּגְבִּיהַ כְּנֶשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים שָׁמַיִם
קִנְיָה מִשָּׁם אוֹרִידָהּ נָא־יְהוֹה:

4 Though thou make thy nest as high as the eagle, And
though thou set it among the stars, I will bring thee
down from thence, saith the LORD.

אִם־גִּנְבִּים בָּאוּ־לָךְ אִם־שׁוֹדֵדִי לִילָה אֵיךְ
נִדְמִיתָה הֲלֹא יִגְנְבוּ דֵימָם אִם־בְּצֻרִים בָּאוּ
לָךְ הֲלֹא יִשְׁאִירוּ עַל־לוֹת:

5 If thieves came to thee, if robbers by night— How art
thou cut off!— Would they not steal till they had
enough? If grape-gatherers came to thee, Would they
not leave some gleanings?

אֵיךְ נִחְפְּשׁוּ עֲשׂוֹ נִבְעוּ מִצְפְּנָיו:

6 How is Esau searched out! How are his hidden places
sought out!

עַד־הַגְּבוּל שְׁלַחוּךָ כָּל־אֲנָשֵׁי בְרִיתְךָ
הִשְׁאִיפוּ וְקָלוּ לָךְ אֲנָשֵׁי שְׁלָמָה לַחֲמָה
יִשְׁימוּ מִזֹּר תַּחְתֶּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ:

7 All the men of thy confederacy Have conducted thee
to the border; The men that were at peace with thee
Have beguiled thee, and prevailed against thee; They
that eat thy bread lay a snare under thee, In whom
there is no discernment.

הֲלֹא בַיּוֹם הַהוּא נָא־יִהְיֶה וְהִאֲבִדְתִּי
חֲכָמִים מֵאֲדֹם וְתְבוּנָה מִתֵּר עֲשׂוֹ:

8 Shall I not in that day, saith the LORD, Destroy the
wise men out of Edom, And discernment out of the
mount of Esau?

וְחֵתוּ גִבּוֹרֶיךָ תִּימָן לְמַעַן יִכָּרֶת־אִישׁ מִתֵּר
עֲשׂוֹ מִקְטָל:

9 And thy mighty men, O Teman, shall be dismayed, To
the end that every one may be cut off from the mount
of Esau by slaughter.

מִחֲמַס אַחֶיךָ יַעֲקֹב תִּכְסֶּסָּה בּוֹשָׁה וְנִכְרַתָּ
לְעוֹלָם:

10 For the violence done to thy brother Jacob shame shall
cover thee, And thou shalt be cut off for ever.

בְּיוֹם עֲמַדְךָ מִמָּגֵד בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חִילוֹ
וְנִכְרִים בָּאוּ שְׁעָרָו וְעַל־יְרוּשָׁלַם יָדוּ גוֹדֵל
גַּם־אֶתָּה כְּאַחַד מֵהֶם:

11 In the day that thou didst stand aloof, In the day that strangers carried away his substance, And foreigners entered into his gates, And cast lots upon Jerusalem, Even thou wast as one of them.

וְאַל־תִּרְאֵה בְּיוֹם־אַחִידֶּה בְּיוֹם נִכְרְוֹ וְאַל־
תִּשְׂמַח לְבְנֵי־יְהוּדָה בְּיוֹם אָבְדָם וְאַל־
תִּגְדֹּל פִּידֶּה בְּיוֹם צָרָה:

12 But thou shouldst not have gazed on the day of thy brother In the day of his disaster, Neither shouldst thou have rejoiced over the children of Judah In the day of their destruction; Neither shouldst thou have spoken proudly In the day of distress.

אַל־תִּבְּוֹא בְּשַׁעַר־עַמִּי בְּיוֹם אִידָם אֵל־
תִּרְאֵה גַם־אֶתָּה בְּרַעְתּוֹ בְּיוֹם אִידּוֹ וְאַל־
תִּשְׁלַחֲנָה בְּחִילוֹ בְּיוֹם אִידּוֹ:

13 Thou shouldst not have entered into the gate of My people In the day of their calamity; Yea, thou shouldst not have gazed on their affliction In the day of their calamity, Nor have laid hands on their substance In the day of their calamity.

וְאַל־תַּעֲמֹד עַל־הַפֶּרֶק לְהַכְרִית אֶת־
פְּלִיטָיו וְאַל־תִּסְגֹּר שְׁרִידָיו בְּיוֹם צָרָה:

14 Neither shouldst thou have stood in the crossway, To cut off those of his that escape; Neither shouldst thou have delivered up those of his That did remain in the day of distress.

כִּי־קָרֹב יוֹם־יְהוָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר
עָשִׂיתָ יַעֲשֶׂה לְךָ גְּמֻלָּה יִשׁוּב בְּרֹאשְׁךָ:

15 For the day of the LORD is near upon all the nations; As thou hast done, it shall be done unto thee; Thy dealing shall return upon thine own head. .

כִּי כַּאֲשֶׁר שָׁתִיתֶם עַל־הַר קִדְשִׁי יִשְׁתּוּ
כָּל־הַגּוֹיִם תָּמִיד וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא
הָיוּ:

16 For as ye have drunk upon My holy mountain, So shall all the nations drink continually, Yea, they shall drink, and swallow down, And shall be as though they had not been.

וּבְהָר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה וְהָיָה קִדֵּשׁ
וְיִרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרְשֵׁיהֶם:

17 But in mount Zion there shall be those that escape, And it shall be holy; And the house of Jacob shall possess their possessions.

וְהָיָה בֵּית־יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה
וּבֵית עֵשָׂו לֶקֶשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וְאָכְלוּם וְלֹא־
יִתְּנָה שְׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֶּר:

18 And the house of Jacob shall be a fire, And the house of Joseph a flame, And the house of Esau for stubble, And they shall kindle in them, and devour them; And there shall not be any remaining of the house of Esau; For the LORD hath spoken.

וְיִרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת־הָר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה אֶת־
פְּלִשְׁתִּים וְיִרְשׁוּ אֶת־שֶׁבֶט אֶפְרַיִם וְאֶת־
שֶׁבֶט שַׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת־הַגִּלְעָד:

19 And they of the South shall possess the mount of Esau, And they of the Lowland the Philistines; And they shall possess the field of Ephraim, And the field of Samaria; And Benjamin shall possess Gilead.

וְגִלְתָּ הַחֲלָהָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
כְּנָעָנִים עַד־צָרְפָּת וְגִלְתָּ יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר
בְּסַפְרָד יִרְשׁוּ אֶת עָרֵי הַנֶּגֶב:

20 And the captivity of this host of the children of Israel, That are among the Canaanites, even unto Zarephath, And the captivity of Jerusalem, that is in Sepharad, Shall possess the cities of the South.

וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהָר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת־הָר
עֵשָׂו וְהָיְתָה לִיהוָה הַמְּלוּכָה:

21 And saviours shall come up on mount Zion To judge the mount of Esau; And the kingdom shall be the LORD'S.

הפטרת וישב

The Haftarah is Amos 2:6 – 3:8.

כֹּחַ אָמַר יְהוָה עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל
וְעַל-אַרְבָּעָה לֹא אָשִׁיבֵנּוּ עַל-מִכְרָם
בַּכֶּסֶף צְדִיק וְאֲבִיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלִים:

II:6 Thus saith the LORD: For three transgressions of Israel, Yea, for four, I will not reverse it: Because they sell the righteous for silver, And the needy for a pair of shoes;

הַשְׂאֵפִים עַל-עַפר-אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דָּלִים
וְדֶרֶךְ עֲנוּיִם יָטוּ וְאִישׁ וְאָבִיו יִלְכּוּ אַל-
הַנִּעְרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת-שֵׁם קִדְשִׁי:

7 That pant after the dust of the earth on the head of the poor, And turn aside the way of the humble; And a man and his father go unto the same maid, To profane My holy name; .

וְעַל-בְּגָדִים חֲבָלִים יִטּוּ אֶצֶל כָּל-מִזְבֵּחַ
וַיִּין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם:

8 And they lay themselves down beside every altar Upon clothes taken in pledge, And in the house of their God they drink The wine of them that have been fined.

וְאֲנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת-הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר
כְּגִבָּה אֲרָזִים גָּבְהוּ וְחֹסֶן הוּא כְּאֱלוֹנִים
וְאֲשַׁמִּיד פְּרִיו מִמַּעַל וְשָׁרְשָׁיו מִתַּחַת:

9 Yet destroyed I the Amorite before them, Whose height was like the height of the cedars, And he was strong as the oaks; Yet I destroyed his fruit from above, And his roots from beneath.

וְאֲנֹכִי הֵעֲלִיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וְאוֹלָךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה
לְרֶשֶׁת אֶת-אֶרֶץ הָאֱמֹרִי:

10 Also I brought you up out of the land of Egypt, And led you forty years in the wilderness, To possess the land of the Amorites.

וְאֲנִי מִבְּנֵיכֶם לְנָבִיאִים וּמִבְּחוּרֵיכֶם
לְנָזִירִים הָאֵף אֵין-זֹאת בְּנִי יִשְׂרָאֵל נֹאם-
יְהוָה:

11 And I raised up of your sons for prophets, And of your young men for Nazirites. Is it not even thus, O ye children of Israel? Saith the LORD.

וַתִּשְׁקוּ אֶת-הַנָּזִירִים יַיִן וְעַל-הַנְּבִיאִים
צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִנְבְּאוּ:

12 But ye gave the Nazirites wine to drink; And commanded the prophets, saying: 'Prophecy not.'

הִנֵּה אֲנֹכִי מַעִיק תַּחְתֵּיכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעִיק
הָעֲגֻלָּה הַמְּלֵאָה לֶחֶם עֹמֵר:

13 Behold, I will make it creak under you, As a cart creaketh that is full of sheaves.

וְאָבֵד מְנוּס מִקָּל וְחֹזֵק לֹא-יִאֱמָץ כָּחוֹ
וְגִבּוֹר לֹא-יִמָּלֵט נַפְשׁוֹ:

14 And flight shall fail the swift, And the strong shall not exert his strength, Neither shall the mighty deliver himself;

וְתִפֹּשׁ הַקָּשֶׁת לֹא יַעֲמֵד וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא
יִמָּלֵט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יִמָּלֵט נַפְשׁוֹ:

15 Neither shall he stand that handleth the bow; And he that is swift of foot shall not deliver himself; Neither shall he that rideth the horse deliver himself;

וְאִמָּץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם-
הַהוּא נֹאם-יְהוָה: (פ)

16 And he that is courageous among the mighty Shall flee away naked in that day, Saith the LORD.

שָׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה
אֲשֶׁר הֵעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:

רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכָּל מִשְׁפָּחוֹת הָאָדָמָה
עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל־עֲוֹנוֹתֵיכֶם:

הֵילְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו בְּלֹתִי אִם־נֹעֲדוּ:

הִישָׁאֵג אַרְיֵה בַּיָּעַר וְטָרַף אֵין לוֹ חַיֹּתַי
כַּפִּיר קוֹלוֹ מִמַּעַנְתּוֹ בְּלֹתִי אִם־לָכָד:

הַתִּפֹּל צִפּוֹר עַל־פַּח הָאָרֶץ וּמִוֶּקֶשׁ אֵין
לָהּ תִּיעֲלֶה־פַח מִן־הָאָדָמָה וְלָכָד לֹא
יִלְכּוֹד:

אִם־יִתְקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעַם לֹא יִחָרְדוּ
אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיְהִי לֹא עָשָׂה:

כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנֵי יְהוָה דְּבָר כִּי אִם־גָּלָה
סוֹדוֹ אֶל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים:

אַרְיֵה שָׁאֵג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנֵי יְהוָה דְּבָר
מִי לֹא יִנְבֵּא:

III:1 Hear this word that the LORD hath spoken against you, O children of Israel, against the whole family which I brought up out of the land of Egypt, saying:

2 You only have I known of all the families of the earth; Therefore I will visit upon you all your iniquities.

3 Will two walk together, Except they have agreed?

4 Will a lion roar in the forest, When he hath no prey? Will a young lion give forth his voice out of his den, If he have taken nothing?

5 Will a bird fall in a snare upon the earth, Where there is no lure for it? Will a snare spring up from the ground, And have taken nothing at all?

6 Shall the horn be blown in a city, And the people not tremble? Shall evil befall a city, And the LORD hath not done it?

7 For the Lord GOD will do nothing, But He revealeth His counsel unto His servants the prophets.

8 The lion hath roared, Who will not fear? The Lord GOD hath spoken, Who can but prophesy?

הפטרות מקץ

The Haftarah is I Kings 3:15 - 4:1.

וַיִּקְץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַם
וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית־אֲדֹנָי וַיַּעַל
עֹלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל־
עֲבָדָיו: (פ)

אָז תָּבֹאנָה שְׁתֵּי נָשִׁים זָנוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ
וַתַּעֲמִדְנָה לִפְנָיו:

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאֶחָת כִּי אֲדֹנִי אֲנִי וְהָאִשָּׁה
הַזֹּאת יָשְׁבֹת בְּבֵית אֶחָד וְאֶלֶד עִמָּה
בְּבֵית:

III:15 And Solomon awoke, and, behold, it was a dream; and he came to Jerusalem, and stood before the ark of the covenant of the LORD, and offered up burnt-offerings, and offered peace-offerings, and made a feast to all his servants.

16 Then came there two women, that were harlots, unto the king, and stood before him.

17 And the one woman said: 'Oh, my lord, I and this woman dwell in one house; and I was delivered of a child with her in the house.

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי וַתֵּלֶד גַּם־
הָאִשָּׁה הַזֹּאת וַאֲנַחְנוּ יַחְדָּו אֵין־זָר אֶתֵּנּוּ
בְּבֵית זֵוִלְתִּי שְׁתֵּים־אֶנְחֵנוּ בְּבֵית:

18 And it came to pass the third day after I was delivered, that this woman was delivered also; and we were together; there was no stranger with us in the house, save we two in the house.

וַיָּמָת בֶּן־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לַיְלָה אֲשֶׁר שָׁכְבָה
עָלָיו:

19 And this woman's child died in the night; because she overlay it.

וַתָּקֶם בַּתּוֹךְ הַלַּיְלָה וַתִּקַּח אֶת־בְּנִי
מֵאֲצְלִי וַאֲמַתִּי יֹשְׁנָה וַתִּשְׁכְּבֵהוּ בְּחִיקָהּ
וְאֶת־בְּנֵהּ הַמֵּת הִשְׁכִּיבָה בְּחִיקִי:

20 And she arose at midnight, and took my son from beside me, while thy handmaid slept, and laid it in her bosom, and laid her dead child in my bosom.

וְאָקָם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק אֶת־בְּנִי וְהִנֵּה־מֵת
וְאֶת־בּוֹנֵן אֵלָיו בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה לֹא־הָיָה בְנִי
אֲשֶׁר יָלַדְתִּי:

21 And when I rose in the morning to give my child suck, behold, it was dead; but when I had looked well at it in the morning, behold, it was not my son, whom I did bear.'

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאֲחֵרֶת לֹא כִּי בְנִי הָחִי
וּבִנְךָ הַמֵּת וְזֹאת אֲמַרְתְּ לֹא כִּי בִנְךָ הַמֵּת
וּבְנִי הָחִי וַתַּדְבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

22 And the other woman said: 'Nay; but the living is my son, and the dead is thy son.' And this said: 'No; but the dead is thy son, and the living is my son.' Thus they spoke before the king.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֲמַרְתְּ זֶה־בְּנִי הָחִי
וּבִנְךָ הַמֵּת וְזֹאת אֲמַרְתְּ לֹא כִּי בִנְךָ הַמֵּת
וּבְנִי הָחִי: (פ)

23 Then said the king: 'The one saith: This is my son that liveth, and thy son is the dead; and the other saith: Nay; but thy son is the dead, and my son is the living.'

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קְחוּ לִי־חֶרֶב וַיָּבֹאוּ הַחֶרֶב
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

24 And the king said: 'Fetch me a sword.' And they brought a sword before the king.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גְּזְרוּ אֶת־הַיֶּלֶד הָחִי לְשֵׁנַיִם
וְתֵנוּ אֶת־הַחֲצִי לְאַחַת וְאֶת־הַחֲצִי לְאַחַת:

25 And the king said: 'Divide the living child in two, and give half to the one, and half to the other.'

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־בְּנֵהּ הָחִי אֶל־הַמֶּלֶךְ
כִּי־נִכְמְרוּ הַחַמִּיץ עַל־בְּנֵהּ וַתֹּאמֶר בִּי
אֲדֹנִי תִנוּ־לָהּ אֶת־הַיֶּלֶד הָחִי וְהַמֵּת אֶל־
תְּמִיתָהוּ וְזֹאת אֲמַרְתְּ גַּם־לִי גַם־לָךְ לֹא
יִהְיֶה גְזְרוּ:

26 Then spoke the woman whose the living child was unto the king, for her heart yearned upon her son, and she said: 'Oh, my lord, give her the living child, and in no wise slay it.' But the other said: 'It shall be neither mine nor thine; divide it.'

וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תִּנוּ־לָהּ אֶת־הַיֶּלֶד
הָחִי וְהַמֵּת לֹא תְמִיתָהוּ הִיא אִמּוֹ: (ס)

27 Then the king answered and said: 'Give her the living child, and in no wise slay it: she is the mother thereof.'

וַיִּשְׁמְעוּ כָל־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר
שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּירָאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי
רָאוּ כִי־חֲכָמָה אֱלֹהִים בְּקֶרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת
מִשְׁפָּט: (ס)

28 And all Israel heard of the judgment which the king had judged; and they feared the king; for they saw that the wisdom of God was in him, to do justice.

וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל-כָּל-
יִשְׂרָאֵל: (ס)

IV:1 And king Solomon was king over all Israel.

הפסרת ויגש

The Haftarah is Ezekiel 37:15 – 37:28.

וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: XXXVII:15 And the word of the LORD came unto me, saying:

וְאַתָּה בֶן-אָדָם קַח-לָךְ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב
עָלָיו לֵיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרֹו וּלְקַח
עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם
וְכָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרֹו:

16 'And thou, son of man, take thee one stick, and write upon it: For Judah, and for the children of Israel his companions; then take another stick, and write upon it: For Joseph, the stick of Ephraim, and of all the house of Israel his companions;

וְקִרְב אֹתָם אֶחָד אֶל-אֶחָד לָהּ לְעֵץ אֶחָד
וְהָיוּ לְאֶחָדִים בְּיָדִי:

17 and join them for thee one to another into one stick, that they may become one in thy hand.

וּכְאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֲלֶיךָ בְּנֵי עַמֶּךָ לֵאמֹר
הֲלוֹא-תִגִּיד לָנוּ מִה-אֵלֶּה לָּךְ:

18 And when the children of thy people shall speak unto thee, saying: Wilt thou not tell us what thou meanest by these?

דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה-אָמַר יְהוָה הִנֵּה
אֲנִי לֹקֵחַ אֶת-עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד-אֶפְרַיִם
וּשְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרֹו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו
אֶת-עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתָם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ
אֶחָד בְּיָדִי:

19 say into them: Thus saith the Lord God: Behold, I will take the stick of Joseph, which is in the hand of Ephraim, and the tribes of Israel his companions; and I will put them unto him together with the stick of Judah, and make them one stick, and they shall be one in My hand.

וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר-תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדֶךָ
לְעֵינֵיהֶם:

20 And the sticks whereon thou writest shall be in thy hand before their eyes.

וּדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה-אָמַר יְהוָה הִנֵּה
אֲנִי לֹקֵחַ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר הִלְכוּ-שָׁם וּקְבַצְתִּי אוֹתָם מִסָּבִיב
וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל-אֲדָמָתָם:

21 And say unto them: Thus saith the Lord God: Behold, I will take the children of Israel from among the nations, whither they are gone, and will gather them on every side, and bring them into their own land;

וַעֲשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי
יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכָלָם לְמֶלֶךְ
וְלֹא (כ' יְהוּדָה) (ק' יְהוּדָה) לְשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא
יִחָצוּ עוֹד לְשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד:

22 and I will make them one nation in the land, upon the mountains of Israel, and one king shall be king to them all; and they shall be no more two nations, neither shall they be divided into two kingdoms any more at all;

וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם
וּבְכָל פְּשָׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכָּל
מוֹשְׁבֵיתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטַהַרְתִּי
אוֹתָם וְהָיִי לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהֶם
לֵאלֹהִים:

23

neither shall they defile themselves any more with their idols, nor with their detestable things, nor with any of their transgressions; but I will save them out of all their dwelling-places, wherein they have sinned, and will cleanse them; so shall they be My people, and I will be their God.

וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוּעָה אֶחָד
יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלְכוּ וַחֲקוּתַי
יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם:

24

And My servant David shall be king over them, and they all shall have one shepherd; they shall also walk in Mine ordinances, and observe My statutes, and do them.

וַיֵּשְׁבוּ עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי
לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ-בָּהּ אֲבוֹתֵיכֶם וַיֵּשְׁבוּ
עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד-עוֹלָם
וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם:

25

And they shall dwell in the land that I have given unto Jacob My servant, wherein your fathers dwelt; and they shall dwell therein, they, and their children, and their children's children, for ever; and David My servant shall be their prince for ever.

וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלֹום בְּרִית עוֹלָם
יִהְיֶה אוֹתָם וְנִתְּתִים וְהָרַבִּיתִי אוֹתָם וְנִתְּתִי
אֶת-מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

26

Moreover I will make a covenant of peace with them—it shall be an everlasting covenant with them; and I will establish them, and multiply them, and will set My sanctuary in the midst of them for ever.

וְהָיָה מִשְׁכְּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם
לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ-לִי לְעָם:

27

My dwelling-place also shall be over them; and I will be their God, and they shall be My people.

וַיֵּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ
אֶת-יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם
לְעוֹלָם: (פ)

28

And the nations shall know that I am the LORD that sanctify Israel, when My sanctuary shall be in the midst of them for ever.'

הפסרת ויחי

The Haftarah is I Kings 2:1 – 2:12.

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי-דָוִד לָמוּת וַיִּצֹו אֶת-שְׁלֹמֹה
בְּנוֹ לֵאמֹר:

II:1

Now the days of David drew nigh that he should die; and he charged Solomon his son, saying:

אֲנֹכִי הֹלֵךְ בְּדַרְכֵי כָל-הָאָרֶץ וְחִזַּקְתָּ
וְהָיִיתָ לְאִישׁ:

2

'I go the way of all the earth; be thou strong therefore, and show thyself a man;

וּשְׁמַרְתָּ אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת
בְּדַרְכָּיו לְשָׁמֵר חֻקֵּי וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו
וְעֲדוּתָיו כַּכְתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן
תִּשְׁכֹּל אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל־
אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם:

and keep the charge of the LORD thy God, to walk in His ways, to keep His statutes, and His commandments, and His ordinances, and His testimonies, according to that which is written in the law of Moses, that thou mayest prosper in all that thou doest, and whithersoever thou turnest thyself;

לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר
עָלַי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֵיךָ אֶת־דַּרְכִּים
לְלַכֵּת לִפְנֵי בְּאֵמַת כָּל־לִבָּם וּבְכָל־
נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל
כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל:

that the LORD may establish His word which He spoke concerning me, saying: If thy children take heed to their way, to walk before Me in truth with all their heart and with all their soul, there shall not fail thee, said He, a man on the throne of Israel.

וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב
בֶּן־זְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשְׁנֵי־שָׂרֵי צְבָאוֹת
יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וּלְעִמָּשָׁא בֶן־
נִתָּן וַיַּהַרְגֵם וַיָּשֶׂם דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם
וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בַּחֲגֻרְתּוֹ אֲשֶׁר בְּמַתְנָיו
וּבִנְעָלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו:

Moreover thou knowest also what Joab the son of Zeruiah did unto me, even what he did to the two captains of the hosts of Israel, unto Abner the son of Ner and unto Amasa the son of Jether, whom he slew, and shed the blood of war in peace, and put the blood of war upon his girdle that was about his loins, and in his shoes that were on his feet.

וַעֲשֵׂיתָ כַּחֲכֻמָּתְךָ וְלֹא־תוֹרֵד שִׁיבְתּוֹ
בְּשָׁלֹם שְׂאֵל:

Do therefore according to thy wisdom, and let not his hoar head go down to the grave in peace.

וּלְבָנֵי בַרזִילָי הַגִּלְעָדִי תַעֲשֶׂה־חֶסֶד וְחֵן
בְּאֲכָלֵי שְׁלֹחַנְךָ כִּי־כֵן קָרַבְנִי אֵלַי בְּבָרְחִי
מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם אֲחִיךָ:

But show kindness unto the sons of Barzillai the Gileadite, and let them be of those that eat at thy table; for so they drew nigh unto me when I fled from Absalom thy brother.

וְהִנֵּה עִמָּךְ שִׁמְעִי בֶן־גֵּרָא בֶן־הִימָנִי
מִבְּחָרִים וְהוּא קָלָלָנִי קָלְלָה נְמֻצָּת בָּיוֹם
לְכַתִּי מַחֲנִים וְהוּא יָרַד לִקְרָאתִי הַיַּרְדֵּן
וַאֲשָׁכַע לוֹ בִּיהוָה לֵאמֹר אִם־אֶמְוֶתָּה
בְּחֶרֶב:

And, behold, there is with thee Shimei the son of Gera, the Benjamite, of Bahurim, who cursed me with a grievous curse in the day when I went to Mahanaim; but he came down to meet me at the Jordan, and I swore to him by the LORD, saying: I will not put thee to death with the sword.

וְעַתָּה אֵל־תִּנָּקְהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אַתָּה
וַיָּדַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת־
שִׁיבְתּוֹ בַּדָּם שְׂאֹל:

Now therefore hold him not guiltless, for thou art a wise man; and thou wilt know what thou oughtest to do unto him, and thou shalt bring his hoar head down to the grave with blood.'

וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר בְּעִיר
דָּוִד: (פ)

And David slept with his fathers, and was buried in the city of David.

וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל
אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שִׁבְעַת שָׁנִים
וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשׁ שָׁנִים:

11

And the days that David reigned over Israel were forty years: seven years reigned he in Hebron, and thirty and three years reigned he in Jerusalem.

וּשְׁלֹמֹה יָשָׁב עַל־כִּסֵּא דָּוִד אָבִיו וְתִכּוֹן
מַלְכוּתוֹ מְאֹד: (ס)

12

And Solomon sat upon the throne of David his father; and his kingdom was established firmly.

מפטיר לשבת ראש חודש

The Maftir for Shabbat Rosh Hodesh is Numbers 28:9 – 15.

וביום השבת שני־כבשים בני־שנה
תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה
בשמן ונסכו:

XXVIII:9

And on the sabbath day two he-lambs of the first year without blemish, and two tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, and the drink-offering thereof.

עלת שבת בשבתו על־עלת התמיד
ונסכה: (פ)

10

This is the burnt-offering of every sabbath, beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

ובראשי חדשיכם תקריבו עליה ליהוה
פרים בני־בקר שנים ואיל אחד כבשים
בני־שנה שבעה תמימם:

11

And in your new moons ye shall present a burnt-offering unto the LORD: two young bullocks, and one ram, seven he-lambs of the first year without blemish;

ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה
בשמן לפר האחד ושני עשרנים סלת
מנחה בלולה בשמן לאיל האחד:

12

and three tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for each bullock; and two tenth parts of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for the one ram;

ועשרן עשרון סלת מנחה בלולה בשמן
לכבש האחד עליה בית ניהח אשה
ליהוה:

13

and a several tenth part of fine flour mingled with oil for a meal-offering unto every lamb; for a burnt-offering of a sweet savour, an offering made by fire unto the LORD.

ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת
ההין לאיל ורביעת ההין לכבש גין זאת
עלת חדש בחדשו לחדשי השנה:

14

And their drink-offerings shall be half a hin of wine for a bullock, and the third part of a hin for the ram, and the fourth part of a hin for a lamb. This is the burnt-offering of every new moon throughout the months of the year.

ושעיר עזים אחד לחטאת ליהוה
על־עלת התמיד יעשה ונסכו: (ס)

15

And one he-goat for a sin-offering unto the LORD; it shall be offered beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

הפטרת שבת ראש חודש

The Haftarah for Shabbat Rosh Hodesh is Isaiah 66:1 – 24.

כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ תרם
רגלי אִי־זה בית אשר תבנו־לי ואִי־זה
מקום מנוחתי:

LXVI:1

Thus saith the LORD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place?

ואת־כל־אלה ידי עשתה ויהיו כל־אלה
נאם־יהוה ואִל־זה אִפִּישׁ אֶל־עִנִּי
ונכה־רוח וחרד על־דברי:

2

For all these things hath My hand made, and so all these things came to be, saith the LORD; but on this man will I look, even on him that is poor and of a contrite spirit, and trembleth at My word.

שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכֶּה-אִישׁ זֹבֵחַ הַשֶּׁה עֶרְף
כָּלֵב מַעֲלָה מִנְחַח דֶּם-חֲזִיר מִזְכִּיר לְבָנָה
מִבְרָךְ אִוֵּן גַּם-הִמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם
וּבִשְׁקוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חִפְצָה:

גַּם-אֲנִי אֶבְחַר בַּתְּעַלְלֵיהֶם וּמִגִּוְרָתָם
אָבִיא לָהֶם יָעַן קְרָאתִי וְאִין עֹנָה דְּבַרְתִּי
וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבְאִשְׁרִי
לֹא-חִפְצָתִי בָּחֲרוּ: (ס)

שָׁמְעוּ דְּבַר-יְהוָה הַחֲרָדִים אֶל-דְּבָרוֹ
אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שְׂנֵאִיכֶם מְנַדִּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי
יִכְבֵּד יְהוָה וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְשׁוּ:

קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מִהֵיכָל קוֹל יְהוָה
מִשְׁלֵם גָּמוּל לְאֵיבָיו:

בְּטָרֶם תַּחֲלִיל יִלְדָה בְּטָרֶם יָבֹוא חֶבֶל לָהּ
וְהַמְלִיטָה זָכָר:

מִי-שָׁמַע כְּזֹאת מִי רָאָה כְּאַלֶּה הַיּוֹחֵל
אֶרֶץ בְּנוֹם אֶחָד אִם-יִנְלַד גּוֹי פַּעַם אַחַת
כִּי-תֵלֶה גַם-יִלְדָה צִיּוֹן אֶת-בְּנֵיהָ:

הֲאֲנִי אֲשַׁבֵּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמֶר יְהוָה
אִם-אֲנִי הַמוֹלִיד וְעַצְרָתִי אָמַר אֱלֹהֶיךָ: (ס)

שִׂמְחוּ אֶת-יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כָּל-אֶהֱבֶיהָ
שִׁישׁוּ אֶתְהָ מְשׁוֹשׁ כָּל-הַמְתַּאבְּלִים עָלֶיהָ:

לְמַעַן תִּינָקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשָּׁד תִּנְחַמְיָהּ
לְמַעַן תִּמְצְאוּ וְהִתְעַנְגַתֶם מִזֵּי כְבוֹדָהּ: (ס)

כִּי-כֵהוּ אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה אֶלֶיָּהּ כְּנָהָר
שְׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וַיִּנְקַתֶם
עַל-צֶדֶד תִּנְשְׂאוּ וְעַל-בְּרָכִים תִּשְׁעֲשְׂעוּ:

כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמַר תִּנְחַמְנוּ בֶן אִנְכִי אֲנַחֲמָכֶם
וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמּוּ:

He that killeth an ox is as if he slew a man; he that sacrificeth a lamb, as if he broke a dog's neck; He that offereth a meal-offering, as if he offered swine's blood; he that maketh a memorial-offering of frankincense, as if he blessed an idol; according as they have chosen their own ways, and their soul delighteth in their abominations;

Even so I will choose their mockings, And will bring their fears upon them; Because when I called, none did answer; When I spoke, they did not hear, But they did that which was evil in Mine eyes, And chose that in which I delighted not.

Hear the word of the LORD, Ye that tremble at His word: Your brethren that hate you, that cast you out for My name's sake, have said: 'Let the LORD be glorified, That we may gaze upon your joy', But they shall be ashamed.

Hark! an uproar from the city, Hark! it cometh from the temple, Hark! the LORD rendereth recompense to His enemies.

Before she travailed, she brought forth; Before her pain came, She was delivered of a man-child.

Who hath heard such a thing? Who hath seen such things? Is a land born in one day? Is a nation brought forth at once? For as soon as Zion travailed, She brought forth her children.

Shall I bring to the birth, and not cause to bring forth? Saith the LORD; Shall I that cause to bring forth shut the womb? Saith thy God.

Rejoice ye with Jerusalem, And be glad with her, all ye that love her; Rejoice for joy with her, All ye that mourn for her;

That ye may suck, and be satisfied With the breast of her consolations; That ye may drink deeply with delight Of the abundance of her glory.

For thus saith the LORD: Behold, I will extend peace to her like a river. And the wealth of the nations like an overflowing stream, and ye shall suck thereof: Ye shall be borne upon the side, and shall be dandled upon the knees.

As one whom his mother comforteth, So will I comfort you; and ye shall be comforted in Jerusalem.

וְרֵאִיתֶם וְשֵׁשׁ לִבְכֶּם וְעֲצָמוֹתֵיכֶם כִּדְשָׁא
תִּפְרָחְנָה וְנוֹדַעַה יְד־יְהוָה אֶת־עַבְדּוֹ
וְזַעַם אֶת־אֹיְבָיו: (ס)

14 And when ye see this, your heart shall rejoice, and your bones shall flourish like young grass; and the hand of the LORD shall be known toward His servants, and He will have indignation against His enemies.

כִּי־הֵנָּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכִסּוּפָה
מִרְכָּבָתוֹ לְהַשִּׁיב בַּחֲמָה אָפּוֹ וְגַעְרָתוֹ
בְּלֹהֲבֵי־אֵשׁ:

15 For, behold, the LORD will come in fire, And His chariots shall be like the whirlwind; to render His anger with fury, And His rebuke with flames of fire.

כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבַחֶרֶב
אֶת־כָּל־בָּשָׂר וּרְבּוֹ חֲלָלִי יְהוָה:

16 For by fire will the LORD contend, And by His sword with all flesh; And the slain of the LORD shall be many.

הַמְתַּקְדָּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים אֶל־הַגְּנוֹת אַחֵר
(כ' אַחֵר) [ק' אַחֵת] בַּתְּנוּךְ אֲכָלִי בָשָׂר
הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעֶכְבֹּר יַחְדּוֹ יִסָּפוּ
נַאֲם־יְהוָה:

17 They that sanctify themselves and purify themselves to go unto the gardens, behind one in the midst, Eating swine's flesh, and the detestable thing, and the mouse, Shall be consumed together, saith the LORD.

וְאֶנֶכִּי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לִקְבֹּץ
אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ
אֶת־כְּבוֹדִי:

18 For I [know] their works and their thoughts; [the time] cometh, that I will gather all nations and tongues; and they shall come, and shall see My glory.

וְשִׁמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשַׁלַּחְתִּי מֵהֶם אֶפְלִיטִים
אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלֹד מִשְׁכֵּי קֶשֶׁת
תִּבֵּל וַיִּנּוּן הָאִיִּים הִרְחָקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ
אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם:

19 And I will work a sign among them, and I will send such as escape of them unto the nations, to Tarshish, Pul and Lud, that draw the bow, to Tubal and Javan, to the isles afar off, that have not heard My fame, neither have seen My glory; and they shall declare My glory among the nations.

וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם
מִנְחָה לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבַרְכָב וּבַצִּמְדִּים
וּבַפָּרָדִים וּבַכִּרְכֹּת עַל הָר קָדְשִׁי
יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה כֹּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכֵלִי טָהוֹר בֵּית
יְהוָה:

20 And they shall bring all your brethren out of all the nations for an offering unto the LORD, upon horses, and in chariots, and in fitters, and upon mules, and upon swift beasts, to My holy mountain Jerusalem, saith the LORD, as the children of Israel bring their offering in a clean vessel into the house of the LORD.

וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר
יְהוָה:

21 And of them also will I take for the priests and for the Levites, saith the LORD.

כִּי כֹאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ
הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּדִים לִפְנֵי
נַאֲם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֵד זֶרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם:

22 For as the new heavens and the new earth, which I will make, shall remain before Me, saith the LORD, so shall your seed and your name remain.

וְהָיָה מְדֵי-חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ וּמְדֵי שַׁבָּת
בְּשַׁבְּתוֹ יָבוֹא כָּל-בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי
אֲמַר יְהוָה:

23

And it shall come to pass, that from one new moon to another, and from one sabbath to another, shall all flesh come to worship before Me, Saith the LORD.

וַיֵּצְאוּ וַיֵּרְאוּ בַּפְּגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים כִּי
כִּי תוֹלַעֲתָם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכָּבֵּה
וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל-בָּשָׂר: וְהָיָה מְדֵי חֹדֶשׁ
בְּחֹדְשׁוֹ וּמְדֵי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבוֹא כָּל בָּשָׂר
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי יְהוָה

24

And they shall go forth, and look Upon the carcasses of the men that have rebelled against Me; For their worm shall not die, Neither shall their fire be quenched; And they shall be an abhorring unto all flesh.

הפטרת שבת מחר חודש

The Haftarah for Shabbat Maḥar Ḥodesh is I Samuel 20:18 – 42.

וַיֹּאמֶר-לּוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וּנְפַקְדָּתְךָ כִּי
יִפְקֹד מוֹשְׁבֶךָ:

XX:18

And Jonathan said unto him: 'To-morrow is the new moon; and thou wilt be missed, thy seat will be empty.

וְשַׁלַּשְׁתָּ תַּיָּחַד מָאֹד וּבָאתָ אֶל-הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר-נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וַיִּשְׁבֶּתָּ
אֶצֶּל הָאֶבֶן הָאֵזֶל:

19

And in the third day thou shalt hide thyself well, and come to the place where thou didst hide thyself in the day of work, and shalt remain by the stone Ezel.

וְאֲנִי שְׁלַשְׁתִּי הַחֲצִים צִדָּה אֹרֶחַ
לְשַׁלַּח-לִי לַמַּטְרָה:

20

And I will shoot three arrows to the side-ward, as though I shot at a mark.

וְהִנֵּה אֲשַׁלַּח אֶת-הַנָּעַר לְךָ מֵצָא
אֶת-הַחֲצִים אִם-אָמַרְתָּ אֲמַר לַנָּעַר הִנֵּה
הַחֲצִים מִמֶּנִּי וְהִנֵּה קָחָנִי וּבָאָה בִּי-שָׁלוֹם
לְךָ וְאִין דְּבַר חַי־יְהוָה:

21

And, behold, I will send the lad: Go, find the arrows. If I say unto the lad: Behold, the arrows are on this side of thee; take them, and come; for there is peace to thee and no hurt, as the LORD liveth.

וְאִם-כֹּה אָמַר לְעֵלָם הִנֵּה הַחֲצִים מִמֶּנִּי
וְהִלָּאָה לְךָ כִּי שָׁלַחְךָ יְהוָה:

22

But if I say thus unto the boy: Behold, the arrows are beyond thee; go thy way; for the LORD hath sent thee away.

וְהַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וְאַתָּה הִנֵּה יְהוָה
בֵּינִי וּבֵינֶךָ עַד-עוֹלָם: (ס)

23

And as touching the matter which I and thou have spoken of, behold, the LORD is between me and thee for ever.'

וַיִּסְתֵּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב
הַמֶּלֶךְ (כ' ע"ל) [ק' אָל-] לֶאֱכֹל:

24

So David hid himself in the field; and when the new moon was come, the king sat him down to the meal to eat.

וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל-מוֹשְׁבּוֹ כַּפְּעָם בַּפְּעָם
אֶל-מוֹשֵׁב הַקִּיר וַיִּקָּם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר
מִצַּד שְׂאוּל וַיִּפְקֹד מְקוֹם דָּוִד:

25

And the king sat upon his seat, as at other times, even upon the seat by the wall; and Jonathan stood up, and Abner sat by Saul's side; but David's place was empty.

וְלֹא־דָבַר שְׁאוּל מֵאוֹמְהָ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי
אָמַר מִקֶּרֶה הוּא בָּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא
טָהוֹר: (ס)

26 Nevertheless Saul spoke not any thing that day; for he thought: 'Something hath befallen him, he is unclean; surely he is not clean.'

וַיְהִי מִמָּחָרֶת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֶד מְקוֹם
דָּוִד (פ) וַיֹּאמֶר שְׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ
מִדָּוִעַ לֹא־בָא בֶן־יִשִּׁי גַם־תָּמוּל גַּם־חַיּוֹם
אֶל־הַלֶּחֶם:

27 And it came to pass on the morrow after the new moon, which was the second day, that David's place was empty; and Saul said unto Jonathan his son: 'Wherefore cometh not the son of Jesse to the meal, neither yesterday, nor to-day?'

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאֹל דָּוִד
יִמְעָמְדִי עַד־בֵּית לָחֶם:

28 And Jonathan answered Saul: 'David earnestly asked leave of me to go to Beth-lehem;

וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי נָא כִּי זָבַחַ מִשְׁפָּחָה
לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צָוָה־לִּי אָחִי וְעַתָּה
אִם־מָצָאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אִמְלֹטָהּ נָא וְאֶרְאֶה
אֶת־אָחִי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן
הַמֶּלֶךְ: (ס)

29 and he said: Let me go, I pray thee; for our family hath a sacrifice in the city; and my brother, he hath commanded me; and now, if I have found favour in thine eyes, let me get away, I pray thee, and see my brethren. Therefore he is not come unto the king's table.'

וַיַּחַר־אַף שְׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ
בֶּן־נַעֲוֹת הַמְּרִדּוֹת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בָחַר
אֶתָּה לְבֶן־יִשִּׁי לְבָשֶׁתְּךָ וּלְבָשֶׁת עֶרְוַת
אִמֶּךָ:

30 Then Saul's anger was kindled against Jonathan, and he said unto him: 'Thou son of perverse rebellion, do not I know that thou hast chosen the son of Jesse to thine own shame, and unto the shame of thy mother's nakedness?

כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשִּׁי חַי
עַל־הָאָדָמָה לֹא תִכּוֹן אֶתָּה וּמַלְכוּתְךָ
וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת
הוּא: (ס)

31 For as long as the son of Jesse liveth upon the earth, thou shalt not be established, nor thy kingdom. Wherefore now send and fetch him unto me, for he deserveth to die.'

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לָמָּה יוֹמַת מָוֶה עָשָׂה:

32 And Jonathan answered Saul his father, and said unto him: 'Wherefore should he be put to death? what hath he done?'

וַיִּטֵּל שְׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ וַיַּדַּע
יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הָיָא מֵעַם אָבִיו לְהָמִית
אֶת־דָּוִד: (ס)

33 And Saul cast his spear at him to smite him; whereby Jonathan knew that it was determined of his father to put David to death.

וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעַם הַשְּׁלָחַן בְּחַרְיֵאָף
וְלֹא־אָכַל בַּיּוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לָחֶם כִּי
נִעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוּ אָבִיו: (ס)

34 So Jonathan arose from the table in fierce anger, and did eat no food the second day of the month; for he was grieved for David, and because his father had put him to shame.

וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד
דָּוִד וְנָעַר קָטָן עִמּוֹ:

35 And it came to pass in the morning, that Jonathan went out into the field at the time appointed with David, and a little lad with him.

וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֵץ מֵצֵא נָא אֶת־תַּחֲצִים
אֲשֶׁר אֲנִי מוֹרֶה הַנָּעַר רֵץ וְהוּא־יָרָה
הַחֲצִי לְהַעֲבֹרוֹ:

36 And he said unto his lad: 'Run, find now the arrows which I shoot.' And as the lad ran, he shot an arrow beyond him.

וַיָּבֹא הַנָּעַר עַד־מְקוֹם הַחֲצִי אֲשֶׁר יָרָה
יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנָּעַר וַיֹּאמֶר
הֲלוֹא הַחֲצִי מִמֶּנּוּ וְהִלָּאָה:

37 And when the lad was come to the place of the arrow which Jonathan had shot, Jonathan cried after the lad, and said: 'Is not the arrow beyond thee?'

וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנָּעַר מְהֵרָה חוֹשָׁה
אֶל־תַּעֲמֹד וַיִּלָּקֵט נֶעַר יְהוֹנָתָן אֶת־
(כ) הַחֲצִי (ק' תַּחֲצִים) וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו:

38 And Jonathan cried after the lad: 'Make speed, hasten, stay not.' And Jonathan's lad gathered up the arrows, and came to his master.

וְהַנָּעַר לֹא־יָדָע מְאוּמָה אֵד יְהוֹנָתָן וְדָוִד
יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר: (ס)

39 But the lad knew not any thing; only Jonathan and David knew the matter.

וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כְּלָיו אֶל־הַנָּעַר אֲשֶׁר־לוֹ
וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הִבֵּא הָעִיר:

40 And Jonathan gave his weapons unto his lad, and said unto him: 'Go, carry them to the city.'

הַנָּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֲצֹל הַגִּבּוֹב וַיִּפֹּל
לְאַפּוֹ אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים
וַיִּשְׁקֻנוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ
אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל:

41 And as soon as the lad was gone, David arose out of a place toward the South, and fell on his face to the ground, and bowed down three times; and they kissed one another, and wept one with another, until David exceeded.

וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר
יְהוָה יִהְיֶה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעִי וּבֵין
זֶרְעֶךָ עַד־עוֹלָם: (פ)

42 And Jonathan said to David: 'Go in peace, forasmuch as we have sworn both of us in the name of the LORD, saying: The LORD shall be between me and thee, and Between my seed and thy seed, for ever.'

מפטיר לשבת חנכה

The Maftir for Shabbat Hanukka corresponds to the day of Hanukka. When Shabbat occurs on the first day, read from the beginning through the portion of "the first day". On subsequent days, read only the portion corresponding to that day. On the eighth day, begin with the portion for the eighth day and continue to the end.

וַיְהִי בַיּוֹם כְּלוּת מֹשֶׁה לְהִקִּים אֶת־הַמִּשְׁכָּן
וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כְּלָיו
וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כְּלָיו וַיִּמְשָׁחם
וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם:

יוס א' And it came to pass on the day that Moses had made an end of setting up the tabernacle, and had anointed it and sanctified it, and all the furniture thereof, and the altar and all the vessels thereof, and had anointed them and sanctified them;

וַיִּקְרִיבוּ נְשֵׂאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם
הֵם נְשֵׂאֵי הַמִּטָּה הֵם הָעֹמְדִים עַל־
הַפְּקָדִים:

2 that the princes of Israel, the heads of their fathers' houses, offered—these were the princes of the tribes, these are they that were over them that were numbered.

וַיָּבִיאוּ אֶת־קִרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת
צֹב וּשְׁנֵי עֶשֶׂר בָּקָר עֹגְלָה עַל־שְׁנֵי
הַנָּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי
הַמִּשְׁכָּן:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

קַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל
מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי
עֲבֹדָתוֹ:

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֹגְלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן
אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם:

אֶת־שְׁתֵּי הָעֹגְלוֹת וְאֶת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן
לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם:

וְאֶת־אַרְבַּע הָעֹגְלֹת וְאֶת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר נָתַן
לִבְנֵי מֵרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־
אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן:

וּלְבְנֵי קָהָת לֹא נָתַן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ
עָלֵיהֶם בַּכֶּתֶף יִשָּׂאוּ:

וַיִּקְרִיבוּ הַנָּשִׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם
הַמִּשָּׁח אֹתוֹ וַיִּקְרִיבוּ הַנָּשִׂאִים אֶת־קִרְבָּנָם
לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם
נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם וַיִּקְרִיבוּ אֶת־קִרְבָּנָם
לְחֻנֻּכַּת הַמִּזְבֵּחַ: (ס)

וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קִרְבָּנוֹ
נַחֲשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמִטַּה יְהוּדָה:

וְקִרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלִשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵי־הֶם מְלֵאִים סֹלֶת
בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

And they brought their offering before the LORD, six covered wagons, and twelve oxen: a wagon for every two of the princes, and for each one an ox; and they presented them before the tabernacle.

And the LORD spoke unto Moses, saying:

'Take it of them, that they may be to do the service of the tent of meeting; and thou shalt give them unto the Levites, to every man according to his service.'

And Moses took the wagons and the oxen, and gave them unto the Levites.

Two wagons and four oxen he gave unto the sons of Gershon, according to their service.

And four wagons and eight oxen he gave unto the sons of Merari, according unto their service, under the hand of Ithamar the son of Aaron the priest.

But unto the sons of Kohath he gave none, because the service of the holy things belonged unto them: they bore them upon their shoulders.

And the princes brought the dedication-offering of the altar in the day that it was anointed, even the princes brought their offering before the altar.

And the LORD said unto Moses: 'They shall present their offering each prince on his day, for the dedication of the altar.'

And he that presented his offering the first day was Nahshon the son of Amminadab, of the tribe of Judah;

and his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;

one golden pan of ten shekels, full of incense;

15	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;	פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:
16	one male of the goats for a sin-offering;	שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:
17	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Nahshon the son of Amminadab.	וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחֲשֹׁן בֶּן־עַמִּינָדָב: (פ)
יוס"ג	On the second day Nethanel the son of Zuar, prince of Issachar, did offer:	בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נֹתָנֶאל בֶּן־צוּעַר נָשִׂיא יִשָּׁשְׁכָר:
19	he presented for his offering one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;	הִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:
20	one golden pan of ten shekels, full of incense;	כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:
21	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;	פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:
22	one male of the goats for a sin-offering;	שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:
23	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Nethanel the son of Zuar.	וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נֹתָנֶאל בֶּן־צוּעַר: (פ)
יוס"ג	On the third day Eliab the son of Helon, prince of the children of Zebulun:	בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לְבִנֵּי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן:
25	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;	קָרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:
26	one golden pan of ten shekels, full of incense;	כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:
27	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;	פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:
28	one male of the goats for a sin-offering;	שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתֻדִּים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן: (פ)

29 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five
rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This
was the offering of Eliab the son of Helon.

בְּיוֹם הָרְבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר
בֶּן־שְׂדִיאוּר:

יוס"ד On the fourth day Elizur the son of Shedeur, prince of
the children of Reuben:

קָרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

31 his offering was one silver dish, the weight thereof was
a hundred and thirty shekels, one silver basin of
seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both
of them full of fine flour mingled with oil for a
meal-offering;

כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

32 one golden pan of ten shekels, full of incense;

פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְש־אֶחָד
בֶּן־שָׁנָה לְעֹלָה:

33 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first
year, for a burnt-offering;

שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:

34 one male of the goats for a sin-offering;

וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתֻדִּים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׂדִיאוּר: (פ)

35 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five
rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This
was the offering of Elizur the son of Shedeur.

בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלִמְיָאל
בֶּן־צוּרִישַׁדַּי:

יוס"ה On the fifth day Shelumiel the son of Zurishaddai,
prince of the children of Simeon:

קָרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

37 his offering was one silver dish, the weight thereof was
a hundred and thirty shekels, one silver basin of
seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both
of them full of fine flour mingled with oil for a
meal-offering;

כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

38 one golden pan of ten shekels, full of incense;

פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְש־אֶחָד
בֶּן־שָׁנָה לְעֹלָה:

39 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first
year, for a burnt-offering;

שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:

40 one male of the goats for a sin-offering;

וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתֻדִּים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן שְׁלִמְיָאל בֶּן־צוּרִישַׁדַּי: (פ)

41 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five
rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This
was the offering of Shelumiel the son of Zurishaddai.

ביום הששי נשיא לבני גד אליסף בן־דעואל:	יוס'ו	On the sixth day Eliasaph the son of Deuel, prince of the children of Gad:
קרבו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה:	43	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:	44	one golden pan of ten shekels, full of incense;
פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה:	45	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שעיר־עזים אחד לחטאת:	46	one male of the goats for a sin-offering;
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן אליסף בן־דעואל: (פ)	47	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Eliasaph the son of Deuel.
ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן־עמיהוד:	יוס'ז	On the seventh day Elishama the son of Ammihud, prince of the children of Ephraim:
קרבו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה:	49	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:	50	one golden pan of ten shekels, full of incense;
פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה:	51	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שעיר־עזים אחד לחטאת:	52	one male of the goats for a sin-offering;
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן אלישמע בן־עמיהוד: (פ)	53	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Elishama the son of Ammihud.
ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן־פדהצור:	יוס'ח	On the eighth day Gamaliel the son of Pedahzur, prince of the children of Manasseh:

קָרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת-כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה:	55	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:	56	one golden pan of ten shekels, full of incense;
פָּר אֶחָד בֶּן-בָּקָר אֶיל אֶחָד כֶּבֶשׂ-אֶחָד בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:	57	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:	58	one male of the goats for a sin-offering;
וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עִתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בֶּן-פֶּדָהזֹר: (פ)	59	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lamb of the first year. This was the offering of Gamaliel the son of Pedahzur.
בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לְבָנִי בְנִימָן אַבִּידָן בֶּן-גִּדְעָנִי:	60	On the ninth day Abidan the son of Gideoni, prince of the children of Benjamin:
קָרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת-כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה:	61	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:	62	one golden pan of ten shekels, full of incense;
פָּר אֶחָד בֶּן-בָּקָר אֶיל אֶחָד כֶּבֶשׂ-אֶחָד בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:	63	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:	64	one male of the goats for a sin-offering;
וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עִתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אַבִּידָן בֶּן-גִּדְעָנִי: (פ)	65	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Abidan the son of Gideoni.
בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לְבָנִי דָן אַחִיעֶזֶר בֶּן- עַמִּישָׁדָי:	66	On the tenth day Ahiezer the son of Ammishaddai, prince of the children of Dan:
קָרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת-כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה:	67	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:	68	one golden pan of ten shekels, full of incense;

69	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;	פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:
70	one male of the goats for a sin-offering;	שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:
71	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Ahiezer the son of Ammishaddai.	וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עִתְּדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן אַחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדַּי: (פ)
72	On the eleventh day Pagiel the son of Ochran, prince of the children of Asher:	בְּיוֹם עֲשָׂתִי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לְבְנֵי אָשֶׁר פִּגְעִיאל בֶּן־עֶכְרָן:
73	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;	קֶרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מֵזֶרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה:
74	one golden pan of ten shekels, full of incense;	כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:
75	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;	פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:
76	one male of the goats for a sin-offering;	שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:
77	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Pagiel the son of Ochran.	וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עִתְּדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן פִּגְעִיאל בֶּן־עֶכְרָן: (פ)
78	On the twelfth day Ahira the son of Enan, prince of the children of Naphtali:	בְּיוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לְבְנֵי נַפְתָּלִי אַחִירָע בֶּן־עֵינָן:
79	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;	קֶרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מֵזֶרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה:
80	one golden pan of ten shekels, full of incense;	כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:
81	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;	פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:
82	one male of the goats for a sin-offering;	שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתֻדִּים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן אַחִירָע בֶּן־עִנָּן: (פ)

83 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five
rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This
was the offering of Ahira the son of Enan.

זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת
נְשֵׂאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲדֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עָשָׂר
מִזְרָקֵי־כֶסֶף שְׁנַיִם עָשָׂר כַּפֹּת זָהָב שְׁתֵּים
עָשָׂר:

84 This was the dedication-offering of the altar, in the day
when it was anointed, at the hands of the princes of
Israel: twelve silver dishes, twelve silver basins, twelve
golden pans;

שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקַּעֲרָה הָאֶחָת כֶּסֶף
וּשְׁבַע־עָשָׂר הַמִּזְרָק הָאֶחָד כָּל כֶּסֶף הַכֵּלִים
אֲלֵפִים וָאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:

85 each silver dish weighing a hundred and thirty shekels,
and each basin seventy; all the silver of the vessels two
thousand and four hundred shekels, after the shekel of
the sanctuary;

כַּפֹּת זָהָב שְׁתֵּים־עָשָׂר מְלֵאֹת קְטֹרֶת
עָשָׂרָה עָשָׂרָה הַכָּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־
זָהָב הַכַּפֹּת עֶשְׂרִים וּמֵאָה:

86 twelve golden pans, full of incense, weighing ten
shekels apiece, after the shekel of the sanctuary; all the
gold of the pans a hundred and twenty shekels;

כָּל־הַבָּקָר לַעֲלֹה שְׁנַיִם עָשָׂר פָּרִים
אֵילִם שְׁנַיִם־עָשָׂר כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם
עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עֲזִים שְׁנַיִם עָשָׂר
לְחַטָּאת:

87 all the oxen for the burnt-offering twelve bullocks, the
rams twelve, the he-lambs of the first year twelve, and
their meal-offering; and the males of the goats for a
sin-offering twelve;

וְכָל בָּקָר זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה
פָּרִים אֵילִם שְׁשִׁים עֲתֻדִּים שְׁשִׁים כִּבְשִׁים
בְּנֵי־שָׁנָה שְׁשִׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי
הַמָּשַׁח אֹתוֹ:

88 and all the oxen for the sacrifice of peace-offerings
twenty and four bullocks, the rams sixty, the he-goats
sixty, the he-lambs of the first year sixty. This was the
dedication-offering of the altar, after that it was
anointed.

וּבָבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ
וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מַעַל
הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי
הַכַּרְבִּיִּם וַיְדַבֵּר אֵלָיו: (פ)

89 And when Moses went into the tent of meeting that
He might speak with him, then he heard the Voice
speaking unto him from above the ark-cover that was
upon the ark of the testimony, from between the two
cherubim; and He spoke unto him.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

VIII:1 And the LORD spoke unto Moses, saying:

דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ
אֶת־הַנֵּרוֹת אֶל־מֹול פְּנֵי הַמִּנְוָה וְאִירוּ
שִׁבְעַת הַנְּרוֹת:

2 'Speak unto Aaron, and say unto him: When thou
lightest the lamps, the seven lamps shall give light in
front of the candlestick.'

וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מֹול פְּנֵי הַמִּנְוָה
הַעֲלָה נְרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

3 And Aaron did so: he lighted the lamps thereof so as
to give light in front of the candlestick, as the LORD
commanded Moses.

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־
יִרְכָּה עַד־פְּרָחָהּ מִקְשָׁה הוּא כַּמְרָאָה
אֲשֶׁר הִרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כִּן עָשָׂה אֶת־
הַמִּנְרָה: (פ)

4

And this was the work of the candlestick, beaten work of gold; unto the base thereof, and unto the flowers thereof, it was beaten work; according unto the pattern which the LORD had shown Moses, so he made the candlestick.

הפטרת חנכה (שבת ראשון)

רְנִי וְשִׂמְחִי בַת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי
בְּתוֹכְךָ נָא־יְהוָה:

II:14

'Sing and rejoice, O daughter of Zion; for, lo, I come, and I will dwell in the midst of thee, saith the LORD.

וְנָלוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא
וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכְךָ וַיָּדַעַתְּ כִּי־
יְהוָה צָבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ:

15

And many nations shall join themselves to the LORD in that day, and shall be My people, and I will dwell in the midst of thee'; and thou shalt know that the LORD of hosts hath sent me unto thee.

וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אֲדָמַת
הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַם:

16

And the LORD shall inherit Judah as His portion in the holy land, and shall choose Jerusalem again.

הִס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נִעֹזֵר מִמֶּעוֹן
קִדְשׁוֹ: (פ)

17

Be silent, all flesh, before the LORD; for He is aroused out of His holy habitation.

וַיִּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד
לִפְנֵי מַלְאָךְ יְהוָה וְהַשָּׁטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ
לְשַׁטְנוֹ:

III:1

And he showed me Joshua the high priest standing before the angel of the LORD, and Satan standing at his right hand to accuse him.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁטָן וַיַּעַר יְהוָה בֶּךָ
הַשָּׁטָן וַיַּעַר יְהוָה בֶּךָ הַבָּחַר בִּירוּשָׁלַם
הֲלוֹא זֶה אִוֵּד מִצֶּל מָאֵשׁ:

2

And the LORD said unto Satan: 'The LORD rebuke thee, O Satan, yea, the LORD that hath chosen Jerusalem rebuke thee; is not this man a brand plucked out of the fire?'

וַיַּחֲשֵׂע הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִים וַעֲמַד
לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ:

3

Now Joshua was clothed with filthy garments, and stood before the angel.

וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לִפְנָיו לֵאמֹר
הִסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצּוּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר
אֵלָיו רְאֵה הֵעֲבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנָךְ וְהִלְבַּשׁ
אֶתְךָ מַחֲלָצוֹת:

4

And he answered and spoke unto those that stood before him, saying: 'Take the filthy garments from off him.' And unto him he said: 'Behold, I cause thine iniquity to pass from thee, and I will clothe thee with robes.'

וַאֲמַר יְשִׁימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ
וַיְשִׁימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ
וַיִּלְבְּשׁוּהוּ בְּגָדִים וּמַלְאָךְ יְהוָה עֹמֵד:

5

And I said: 'Let them set a fair mitre upon his head.' So they set a fair mitre upon his head, and clothed him with garments; and the angel of the LORD stood by.

וַיַּעַד מַלְאָךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר:	6	And the angel of the LORD forewarned Joshua, saying:
כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בְּדַרְכֵי תֵלֵךְ וְאִם־אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אֶתֶּה תִּדְרֹן אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֻצְרֵי וְנִתַּתִּי לְךָ מִהִלְכִּים בֵּין הָעַמִּידִים הָאֵלֶּה:	7	"Thus saith the LORD of hosts: If thou wilt walk in My ways, and if thou wilt keep My charge, and wilt also judge My house, and wilt also keep My courts, then I will give thee free access among these that stand by.
שָׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶתֶּה וְרַעֲיָהוּ הַיֹּשְׁבִים לְפָנָיִךְ כִּי־אֲנֹשִׁי מוֹפֶת הֵמָּה כִּי־הִנֵּנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צִמְחָה:	8	Hear now, O Joshua the high priest, thou and thy fellows that sit before thee; for they are men that are a sign; for, behold, I will bring forth My servant the Shoot.
כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנַי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עִנְיָיִם הִנֵּנִי מִפְתַּח פִּתְחוֹהָ נֶאֱמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִשְׁתִּי אֶת־עֲוֹן הָאֶרֶץ־הַזֶּה בְּיוֹם אֶחָד:	9	For behold the stone that I have laid before Joshua; upon one stone are seven facets; behold, I will engrave the graving thereof, saith the LORD of hosts: And I will remove the iniquity of that land in one day.
בְּיוֹם הַהוּא נֶאֱמַר יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה:	10	In that day, saith the LORD of hosts, shall ye call every man his neighbour under the vine and under the fig-tree.
וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיַּעֲרִינִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ:	IV:1	And the angel that spoke with me returned, and waked me, as a man that is wakened out of his sleep.
וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה (כ' וַיֹּאמֶר) קִי וַאֲמַר [רֵאִיתִי ׀ וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כָּלָה וְגִלְגָּה עַל־רֹאשָׁהּ וּשְׁבַעַת נִרְתִּיָּהּ עָלֶיהָ שְׁבַעַת וּשְׁבַעַת מוֹצָקוֹת לִנְרוֹת אֲשֶׁר עַל־ רֹאשָׁהּ:	2	And he said unto me: 'What seest thou?' And I said: 'I have seen, and behold a candlestick all of gold, with a bowl upon the top of it, and its seven lamps thereon; there are seven pipes, yea, seven, to the lamps, which are upon the top thereof;
וּשְׁנָיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִיְּמִין הַגִּלְגָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמאלָהּ:	3	and two olive-trees by it, one upon the right side of the bowl, and the other upon the left side thereof.'
וַאֲנִי וַאֲמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנָי:	4	And I answered and spoke to the angel that spoke with me, saying: 'What are these, my lord?'
וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וַאֲמַר לֹא אֲדֹנָי:	5	Then the angel that spoke with me answered and said unto me: 'Knowest thou not what these are?' And I said: 'No, my lord.'
וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זֶרְבָבֶל לֵאמֹר לֹא בְחֵלֶל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת:	6	Then he answered and spoke unto me, saying: 'This is the word of the LORD unto Zerubbabel, saying: Not by might, nor by power, but by My spirit, saith the LORD of hosts.

מִי־אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר
וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן
לָהּ: (פ)

7

Who art thou, O great mountain before Zerubbabel?
thou shalt become a plain; and he shall bring forth the
top stone with shoutings of Grace, grace, unto it.'

הפטרת חנכה (שבת שני)

וַיַּעַשׂ חִירָם אֶת־הַכִּיֹּרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים
וְאֶת־הַמְּזֻרְקוֹת וַיְכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־
כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
בֵּית יְהוָה:

VII:40

And Hiram made the pots, and the shovels, and the
basins. So Hiram made an end of doing all the work
that he wrought for king Solomon in the house of the
LORD:

עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגִלְתֵּי הַכִּתְרֹת אֲשֶׁר־עַל־
רֹאשׁ הָעַמֻּדִים שְׁתֵּי וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתֵּי
לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גִלְתֵּי הַכִּתְרֹת אֲשֶׁר עַל־
רֹאשׁ הָעַמֻּדִים:

41

the two pillars, and the two bowls of the capitals that
were on the top of the pillars; and the two networks to
cover the two bowls of the capitals that were on the
top of the pillars;

וְאֶת־הָרִמָּנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לְשְׁתֵּי
הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים רִמָּנִים לְשִׁבְכָה
הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גִלְתֵּי הַכִּתְרֹת
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמֻּדִים:

42

and the four hundred pomegranates for the two
networks, two rows of pomegranates for each
network, to cover the two bowls of the capitals that
were upon the top of the pillars;

וְאֶת־הַמְּכֻנוֹת עָשָׂר וְאֶת־הַכִּיֹּרוֹת עָשָׂה
עַל־הַמְּכֻנוֹת:

43

and the ten bases, and the ten lavers on the bases;

וְאֶת־הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנַיִם־עָשָׂר
תַּחַת הַיָּם:

44

and the one sea, and the twelve oxen under the sea;

וְאֶת־הַסִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְּזֻרְקוֹת
וְאֶת־כָּל־הַכֵּלִים (כ' הָאֶחָד) [ק' הָאֶחָד]
אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה
נִחֲשֹׁת מְמָרָט:

45

and the pots, and the shovels, and the basins; even all
these vessels, which Hiram made for king Solomon, in
the house of the LORD, were of burnished brass.

בְּכַפֵּר הִירְדָן יִצְקֵם הַמֶּלֶךְ בְּמַעְבָּה
הָאֲדָמָה בֵּין סְכוֹת וּבֵין צָרְתָן:

46

In the plain of the Jordan did the king cast them, in
the clay ground between Succoth and Zarethan.

וַיֵּנַח שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַכֵּלִים מְרֹב מְאֹד
מְאֹד לֹא נִחְקָר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת:

47

And Solomon left all the vessels unweighed, because
they were exceeding many; the weight of the brass
could not be found out.

וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל-הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית
יְהוָה אֶת מִזְבֵּחַ הַזָּהָב וְאֶת-הַשְּׁלֶחָן אֲשֶׁר
עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב:

48

And Solomon made all the vessels that were in the house of the LORD: the golden altar, and the table whereupon the showbread was, of gold;

וְאֶת-הַמְּנֹרֹת חָמֵשׁ מִיְמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאל
לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוֹר וְהַפָּרַח וְהַנֶּרֶת
וְהַמְּלָקָחִים זָהָב:

49

and the candlesticks, five on the right side, and five on the left, before the Sanctuary, of pure gold; and the flowers, and the lamps, and the tongs, of gold;

וְהַסָּפוֹת וְהַמְּזֻמָּרוֹת וְהַמְּזֻרְקוֹת וְהַכַּפּוֹת
וְהַמַּחְתּוֹת זָהָב סָגוֹר וְהַפִּתּוֹת לְדִלְתוֹת
הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים לְדִלְתֵי
הַבַּיִת לַהֲיֵכֶל זָהָב: (פ)

50

and the cups, and the snuffers, and the basins, and the pans, and the fire-pans, of pure gold; and the hinges, both for the doors of the inner house, the most holy place, and for the doors of the house, that is, of the temple, of gold.